

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**GELENEKSEL AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISININ
11 EYLÜL SONRASI ABD DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ**

Doktora Tezi

HELİN SARI ERTEM

İstanbul, 2010

T.C.
MARMARA ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
SİYASET BİLİMİ VE ULUSLARARASI İLİŞKİLER ANABİLİM DALI
ULUSLARARASI İLİŞKİLER BİLİM DALI

**GELENEKSEL AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISININ
11 EYLÜL SONRASI ABD DIŞ POLİTİKASINA ETKİLERİ**

Doktora Tezi

HELİN SARI ERTEM

Danışman: PROF. DR. MAHMUT BALI AYKAN

İstanbul, 2010

Marmara Üniversitesi
Sosyal Bilimler Enstitüsü Müdürlüğü

Tez Onay Belgesi

SIYASET BİLİMİ VE ULUSLAR ARASI İLİŞ. Anabilim Dalı ULUSLARARASI
İLİŞKİLER Bilim Dalı Doktora öğrencisi HELİN SARI ERTEM nin tez çalışması
,Enstitümüz Yönetim Kurulunun 16.07.2009 tarih ve 2009-11/35 sayılı kararıyla
oluşturulan jüri tarafından oy birliği / oy çokluğu ile Doktora Tezi olarak kabul edilmiştir.

Öğretim Üyesi Adı Soyadı

İmzası

Tez Savunma Tarihi : 3.3.2010

1) Tez Danışmanı : PROF. DR. MAHMUT BALI AYKAN
2) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. AYŞEGÜL SEVER
3) Jüri Üyesi : PROF. DR. GENCER ÖZCAN
4) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. GÜLDEN AYMAN
5) Jüri Üyesi : DOÇ. DR. ÖZDEN ZEYNEP OKTAV

Özden Zeynep Oktav

İÇİNDEKİLER

KISALTMALAR	vi
GİRİŞ	1

BİRİNCİ BÖLÜM KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIMLA KİMLİK, GÜVENLİK, DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ

1.1. GELENEKSELDEN ELEŞTİREL KURAMA YOLCULUK	32
1.1.1. Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivist Yaklaşım.....	35
1.2. BİREYSEL KİMLİKTEN DEVLETİN KİMLİĞİNE	45
1.2.1. Konstrüktivizm ve Kimlik Sorunsalı	51
1.3. KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISI ARASINDAKİ YAKIN İLİŞKİ.....	59
1.3.1. Güvenliğin Kimliği	65
1.3.2. Kimliğin Güvenliği	68

İKİNCİ BÖLÜM GELENEKSEL AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISININ TEMEL NİTELİKLERİ

2.1. AMERİKAN KİMLİĞİ VE “ÜSTÜNCÜLÜK”	80
2.1.1. “Amerikan İstisnailiği” Miti	85
2.1.2. “Beyaz Adamın Yüğü” Söylemi.....	96
2.1.3. Sınır Tezi	107
2.2. AMERİKAN GÜVENLİĞİ VE “KORUNMACILIK”	116
2.2.1. “Öteki” İhtiyacı.....	121
2.2.2. “Mutlak” Güvenlik Arayışı.....	127
2.2.3. “Gerektiğinde” Tek Taraflılık.....	131

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISINDA DEĞİŞİM VE DEVAMLILIKLAR: “MÜDAHALECİLİK” ÖRNEĞİ

3.1. AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİĞİ SORUNSALINDA “MÜDAHALECİLİK” TARTIŞMASININ YERİ	135
3.1.1. Değerler ve Çıkarlar Açmazında Müdahalecilik	136
3.2. MÜDAHALE: NEDEN, NASIL VE NEREYE KADAR?	139
3.2.1. Kavramsal ve Hukuki Boyutuyla “Müdahale”	141
3.3. GELENEKSEL AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISINDA DEĞİŞİM VE DEVAMLILIKLAR	148
3.3.1. ABD’nin 19. Yüzyıl’daki Müdahaleleri	151
3.3.2. ABD’nin 20. Yüzyıl’daki Müdahaleleri	165

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM
SOĞUK SAVAŞ SONRASI AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISINA YENİ
MUHAFAZAKÂR BİR YORUM

4.1. EMPERYAL SİYASET YANLISI AMERİKAN YENİ MUHAFAZAKÂRLARI.....	189
4.1.1. Yeni Muhafazakârlığın Tarihsel Arkapları	192
4.1.2. Yeni Muhafazakâr Kimlik Tanımı.....	212
4.1.3. Yeni Muhafazakâr Kimliğin Geleneksel Amerikan Kimliği ile Örtüşen ve Ayrışan Noktaları.....	221
4.2. YENİ MUHAFAZAKÂR DIŞ POLİTİKANIN TEMEL PARAMETRELERİ	224
4.2.1 Yeni Muhafazakâr Güvenlik Algısı.....	225
4.2.2. Yeni Muhafazakârların Uluslararası İlişkilere Yaklaşımı	234
4.2.3. Yeni Muhafazakâr Güvenlik Algısının Geleneksel Amerikan Güvenlik Algısı ile Örtüşen ve Ayrışan Noktaları	240

BEŞİNCİ BÖLÜM
YENİ MUHAFAZAKÂR KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISININ DIŞAVURUMU:
G.W. BUSH DÖNEMİ ABD’SİNİN 11 EYLÜL SONRASI DIŞ POLİTİKA
PRATİKLERİ, ORTADOĞU ÖRNEĞİ

5.1. AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISINDA “11 EYLÜL”	252
5.1.1. 11 Eylül’ün Simgesel Anlamı: Yıkılan “Amerikan Evi”	253
5.1.2. Yeni bir Tehdit Algısı: “Uluslararası Terörizm”	261
5.1.3. Yeni Bir “Öteki” Kurgusu: “Ortadoğulu Müslüman”	268
5.2. ORTADOĞU: YENİ MUHAFAZAKÂRLARIN 21. YÜZYIL DIŞ POLİTİKA ÖNCELİĞİ.....	277
5.2.1. Felaketten “Fırsat” Yaratmak: Ortadoğu’ya Çekidüzen.....	283
5.2.2. Silah Gücüyle Demokrasi Arayışı: Afganistan ve Irak	288
5.2.3. Nükleer Silah Tartışması ve İran	300
5.2.4. Barış Süreci ve İsrail-Filistin Meselesi.....	309
SONUÇ	320
KAYNAKÇA	343

GENEL BİLGİLER

İsim ve Soyadı:	Helin SARI ERTEM
Anabilim Dalı:	Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler
Programı:	Uluslararası İlişkiler
Tez Danışmanı:	Prof. Dr. Mahmut Bali Aykan
Tez Türü ve Tarihi:	Doktora – Mart 2010
Anahtar Kelimeler:	Konstrüktivizm, Kimlik, Güvenlik, ABD Dış Politikası, Yeni Muhafazakârlık

ÖZET

Son yüzyılın tartışmasız en önemli güçlerinden biri olan Amerika Birleşik Devletleri (ABD), sahip olduğu askeri ve ekonomik yetenekler sayesinde uluslararası siyaset sahnesinde etkili bir rol oynamaya devam etmektedir. 11 Eylül 2001 saldırıları sonrasında ortaya koyduğu eylemlerle yakın dönemin önemli bir tartışma konusu haline gelen ABD’yi daha iyi anlamının yolu onu sadece bugünüyle değil, geçmişiyile de beraber değerlendirmekten geçmektedir. Konstrüktivizmin, “kimlik, güvenlik ve dış politika arasında önemli bir etkileşim olduğu” fikrinden yola çıkan bu tez, geleneksel “Amerikan” kimlik ve güvenlik algısı ile, ABD’nin ortaya koyduğu eylemler arasında göz ardı edilemeyecek bağlar olduğu iddiasındadır. Protestan Anglo-Saksonların 17. Yüzyıl’da, Amerika kıtasına gerçekleştirdikleri ilk göçlerle şekillenmeye başlayan geleneksel Amerikan kimliği, bağımsızlığın ilan edildiği 18. Yüzyıl sonu ve askeri, ekonomik gücün giderek arttığı 19. ve 20. Yüzyıllar boyunca ABD’nin dış politika pratiklerinde ağırlığını hissettirmiştir. Geleneksel Amerikan kimliği, Amerikan halkının istisnai bir halk olduğu, doğruluk ve iyiliği dünyaya yaymak için, Tanrı tarafından ilahi bir misyonla görevlendirildiği inancına dayanmaktadır ve mutlak güvenliğe ulaşmak adına Amerikan değerlerinin mümkün olduğunca geniş bir kesime benimsetilmesinden yanadır. 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl boyunca bu bakış açısına uyan eylemlere defalarca imza atan ABD’nin, 11 Eylül sonrası George W. Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârların öncülüğünde gerçekleştirdiği dış politika pratikleri de doğrudan geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısının izlerini taşımakta; bu bağlamda ABD’nin geçmişi ve bugünü arasındaki devamlılıklara işaret etmektedir.

GENERAL INFORMATION

Name and Surname: Helin SARI ERTEM
Field: Political Science and International Relations
Programme: International Relations
Supervisor: Prof. Dr. Mahmut Bali Aykan
Degree Awarded and Date: PhD – March 2010
Keywords: Constructivism, Identity, Security, US Foreign Policy, Neo-Conservatism

ABSTRACT

With its huge military and economic capabilities, the United States of America (USA) has been one of the most important powers of the last century and it continues to play an influential role on the stage of international politics. To better understand the USA, which has recently been an important matter of discussion with the actions it has put into practice after September 11, 2001 attacks, not only the present, but also the past of this country must be evaluated. This thesis, which has begun with a constructivist idea pointing out that “there is an important interaction between identity, security and foreign policy of a country”, claims that there is an obvious relation between the US actions and the traditional “American” identity and security perception. The influence of the traditional American identity, which began to be shaped by the first migrations of the Protestant Anglo-Saxons to the continent of America in the 17th Century, has continued to be felt on the US foreign policy practices in coming years. The traditional American identity is based on the idea that God has granted the American nation a divine mission to expand uprightness and goodness and that the American values must be adopted by as many as possible to achieve absolute security. The USA has practiced various actions based on this idea in the end of the 19th and during the 20th Centuries. After September 11, the foreign policy practices of the George W. Bush administration under the heavy influence of the Neoconservatives directly carried some footprints of the traditional American identity and security perception and thus pointed out the continuities between the past and the present of the USA.

TEŞEKKÜR

Kimlik, güvenlik ve dış politika ilişkisi ekseninde, ABD'nin geçmişi ve bugünü arasındaki devamlılık ve farklılıkları tespit etmeyi hedefleyen bu tez çalışması kapsadığı geniş zaman dilimi nedeniyle çok yoğun ve uzun bir çalışma gerektirdi. Bu zorlu çalışma döneminde öneri ve görüşleriyle tezime büyük katkı sağlayan danışmanım Prof. Dr. Mahmut Bali Aykan ve hocalarım Prof. Dr. Gencer Özcan, Doç. Dr. Ayşegül Sever, Doç. Dr. Özden Zeynep Oktav ve Doç. Dr. Gülden Ayman'a;

Sunduğu eşsiz çalışma ortamı ve zengin akademik kaynaklarıyla tezimin kavramsal ve teorik çerçevesini oturtmamda önemli yardımları olan Almanya-Konstanz Üniversitesi'ne, bu üniversiteden Prof. Dr. Gerald Schneider ile Konstanz Üniversitesi ve Marmara Üniversitesi Erasmus Koordinatörlüklerine;

Cesaret verici ve aydınlatıcı sohbetleri için Yıldız Teknik Üniversitesi'nden değerli hocalarım Prof. Dr. Fulya Atacan ve Doç. Dr. Fuat Aksu ile Ohio State Üniversitesi'nden Prof. Dr. Ted Hopf'a;

Sonsuz desteğiyle, yorulduğum tüm zamanlarda devam etme azmimi arttıran sevgili dostum ve meslektaşım Dr. Emre Erşen ile yönlendirici fikir ve önerileri için YTÜ Siyaset Bilimi ve Uluslararası İlişkiler Bölümü'nden değerli çalışma arkadaşım Muhammed Ali Ağcan ve yardımını esirgemeyen tüm diğer arkadaşlara;

Ve elbette doğduğu günden bu yana, annesini bu tezle paylaşmak zorunda kalan, canım oğlum Yiğit'e, hep yanımda olan sevgili eşim Murat, annem Hayriye, babam Abdulkadir ve kardeşim Sertaç'a sonsuz teşekkürlerimi sunarım. Bu tezi amaçları uğruna her türlü olumsuzluğa göğüs geren, tüm çalışan annelere adıyorum. Sevgiyle, yola devam...

İstanbul, Mart 2010

Helin SARI ERTEM

KISALTMALAR

AB	Avrupa Birliği
ABD	Amerika Birleşik Devletleri
BM	Birleşmiş Milletler
BOP	Büyük Ortadoğu Projesi
CIA	Merkezi Haber Alma Teşkilatı
GODKA	Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi
ISAF	Uluslararası Güvenlik Destek Gücü
LON	Milletler Cemiyeti
NATO	Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı
NSC	Ulusal Güvenlik Konseyi
NSS	Ulusal Güvenlik Stratejisi
PNAC	Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi
SSCB	Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği
UAEK	Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu
UNAMIR	Birleşmiş Milletler Ruanda Destek Misyonu
UNPROFOR	Birleşmiş Milletler Koruma Gücü
WASP	Beyaz, Anglo-Sakson, Protestan

GİRİŞ

“Yeni eski değildir. Ama yeni ve eski birbiriyle bağlantılıdır.”¹

“Süper Güç”, “İmparator”, “Hegemon”, adını ne koyarsak koyalım, Amerika Birleşik Devletleri (ABD) tarihteki tüm devasa güçlerin karşılaştığı zorluklarla yüzleşiyor, bugün.² Soğuk Savaş’ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği’nin dağılması ile birlikte gücünün en üst noktasına ulaştığı öne sürülen³; son 20 yılda neredeyse rakipsiz sayılan bu devlet, dünya üzerindeki ayrıcalıklı yerini yitirme ihtimalini her zaman gözetmek zorunda. Güç kolay vazgeçilebilecek bir unsur değil, ancak sahip olunan gücü doğru kullanabilmek de bir o kadar zor. Barack Obama yönetiminin, George W. Bush döneminde bırakılan kötü izleri silebilmek adına geleneksel “Amerikan”⁴ kimliğini yeniden ve belki de farklı okuyabileceği bir dönemdeyiz artık. Çünkü ulusal kimlikler ve bunların yorumlanmış tarzına bağlı dost, düşman, tehdit ve çıkar tanımları dış politika pratikleriyle ile yakın bir ilişki içinde.

Obama’yı ABD tarihindeki ilk siyahî başkan olarak Beyaz Saray’a taşıyan Amerikan halkının temel isteği “değişim” olsa da, diğer tüm ülkeler gibi ABD’nin gerçeği de değişimin sınırsız olmayacağı. Mevcut koşullar altında dünya üzerindeki her türlü meselede “başlıca karar verici” olan ABD’nin de değiştirebilecekleri ve

¹ Oscar Handlin, *The Uprooted: The Epic Story of the Great Migrations that Made the American People*, Boston: Little, Brown and Company, 1951, s.101.

² Soğuk Savaş henüz sona ermeden yazdığı *Büyük Güçlerin Yükseliş ve Çöküşü* adlı ünlü eserinde, Paul Kennedy, kendinden önceki diğer büyük güçler gibi ABD’nin çıkar ve yükümlülüklerinin de sahip olduğu gücün çok üzerine çıktığına dikkat çekmiş, bu nedenle de çöküş döneminin başladığını iddia etmiştir. Ayrıntılar için bakınız: Paul Kennedy, *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, London: Unwin Hyman, 1988, ss. 514-535.

³ Ayrıntılar için bakınız: Francis Fukuyama, “The End of History?” , *The National Interest*, Summer 1989. Ayrıca yine Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, New York: Free Press, 1992.

⁴ Sadece ABD vatandaşlarına ait özellikleri belirtmek için “Amerikan” terimini kullanmak bir anlamda kıtanın diğer yaşayanlarına haksızlık etmekle eşdeğer aslında. Ancak İngilizce literatürdeki yaygın kullanımı ve tezimizin içeriği itibarıyla bu çalışmada “Amerikan” kelimesi ABD’ye veya ABD halkına ait unsurları tanımlamak için kullanılacaktır.

değiştiremeyecekleri var. Bugün Ortadoğu'dan Latin Amerika'ya, Uzakdoğu'dan Avrupa'ya, dünyanın neredeyse her bölgesinde ABD'nin ayak seslerini duymak mümkün. Paul Kennedy'nin yıllar önce yazdığı gibi, "Onun ne yapıp yapmadığı, başka bir gücün ne yapıp yapmadığından çok daha önemli" hala.⁵ ABD'nin dünya üzerinde daha çok askeri ve ekonomik araçlarla elde ettiği hâkimiyetin kısa vadede değişeceğini düşünmek pek inandırıcı olmasa gerek. Bu noktada dünyanın geri kalan güçlerinin en fazla önemseydiği mesele bu devasa gücü, kimilerinin "küstahlık"⁶ diye nitelediği söylemlerle, ezici bir dış politika izlemekten alıkoyabilmek. Çünkü geleneksel Amerikan kimliği, yeterli askeri ve ekonomik şartlar mevcut olduğunda, yayılcı ve müdahaleci bir dış politika çizgisine kayabilecek felsefi bir altyapıdan mahrum değil.

17. yüzyılda, Avrupa'nın farklı bölgelerinden "yeni kıta" Amerika'ya yelken açan ilk yerleşimcilerin "bir tepenin üzerinden etrafına ışık saçan şehir"⁷ olarak tasvir ettikleri ABD, tarihinin neredeyse tüm safhalarında "kötüye karşı iyinin, barbarlığa karşı adaletin" havariliğini yaptığına, dolayısıyla yüzyıllar önce betimlenen o "kutsal ışığı" hala yaydığına inanıyor. Bunun bedeli en son Irak örneğinde yaşandığı gibi, binlerce insanın ölümü, acı ve gözyaşı olsa bile. Tartışmalı Irak işgalinin ardından Almanya ve Japonya örnekleri ile sık sık kendi gözetiminde, sağlam demokrasilerin kurulmasının mümkün olduğunu vurgulayan pek çok Amerikalı siyasetçi ya da entelektüel benzer sonuçların dünyanın diğer bölgelerinde de alınabileceği iddiasında.⁸ Tek mesele bunun için hangi yöntemlerin uygulanması gerektiği.

ABD'nin varoluş sebeplerinden, kuruluş yıllarındaki koşullarından ve idealindeki dünya düzeninden etkilenerek şekillenen Amerikan değerler sisteminin

⁵ Kennedy, s. 535.

⁶ *Harpers* Dergisi yazarı John MacArthur, *NTV "Dünya Bunu Konuşuyor"* Programına verdiği demeçte, süpergüç olmanın ABD'yi küstahlaştırdığına ve bu durumun değişmesi gerektiğine dikkat çekmiştir. "Dünya Bunu Konuşuyor", *NTV*, 28.10.2008.

⁷ John Winthrop, *A Model of Christian Charity (1630)*, (<http://history.hanover.edu/texts/winthmod.html>), Erişim tarihi:23.06.2008.

⁸ Bakınız: Condoleezza Rice, "Transforming the Middle East", *The Washington Post*, August 7, 2003. (http://www.iraqwatch.org/government/US/WH/us-wh-rice-wp_oped-080703.htm) Ayrıca bakınız: G. W. Bush yönetimi üzerinde uzun yıllar etkili olan Yeni Muhafazakâr hareketin temsilcilerinden ve dönemin Amerikan Dış İlişkiler Konseyi üyesi Max Booth'un *CNN International* televizyonuna verdiği demeç. "Analysts Discuss Iraq Inspections", *CNN International*, 30 Ekim 2002. (<http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0210/30/se.03.html>) 08.11.2008.

siyasi kararlar üzerindeki önemli yansıması dikkat çekici. ABD iç politikasında öne çıkan ve temelde “liberal demokrasi” ve “piyasa ekonomisi”ne dayalı olan değerler sisteminin, kuruluşundan bugüne ABD dış politikası üzerinde de belirgin izler bıraktığı bir gerçek.⁹ ABD’nin geleneksel değerlerinden doğan ve neredeyse onun ulusal varoluş amacı haline gelmiş olan “demokrasi teşviki” ve “insan hakları” vurgusu uzun yıllardır onun en önemli dış politika araçları arasında. Bu bağlamda ABD’nin dünya geneline yayılan ve çokça eleştirilen eylemlerini doğru tahlil edebilmenin yolu, güce dayalı rasyonel yorumlar kadar, bazılarının “duygusal” ve “akıldışı” olarak tanımlayıp, göz ardı ettiği “kimlik” boyutunu da analiz etmekten geçiyor.¹⁰ Çünkü Amerikan değer ve idealler sistemi paralelinde gelişen bu kimlik, Amerikan güvenlik algısı, dolayısıyla da ABD’nin dış politikasında önemli izler bırakıyor.

Peki, geçmişte olduğu kadar bugün de etkili olan bu değer ve idealler neler? Sıradan bir Amerikalıyı kolaylıkla motive edebilen bu inanç sistemi nasıl bir ulusal kimliğe işaret ediyor? Çeşitli faktörlerin etkisi altında şekillenen, zaman içinde yavaş da olsa bazı değişimler geçiren, ancak özünden tam bir kopma yaşamayan bu kimlik nasıl bir dünya düzeni hedefliyor ve bunu gerçekleştirmek için hangi araçların kullanılmasını öngörüyor? Bu ve benzeri soruların yanıtlarını bulabilmek için giriştiğimiz bu çalışmaya, kapsamı biraz daha geniş tutarak başlamakta yarar var, çünkü “kimlik” ve “dış politika” arasında var olduğu düşünülen ilişkinin yapıtaşlarını analiz etmek için öncelikle teorik ve kavramsal çerçeveyi detaylıca ortaya koymak gerek.

Bu çalışmanın temel iddiası bir ülkenin tarihi ve kültürel birikiminden, geçmiş deneyimlerinden güç alan, içeride olduğu kadar dışarıda olup bitenlerden de etkilenen kimlik yapısının o ülkenin eylemlerine mutlak surette yön verdiği düşüncesidir. Buna göre bir ülkenin kuruluşundan itibaren kendisine biçtiği rol ve hayal ettiği dünya düzeni

⁹ Mahmut Bali Aykan, “A Retrospective Analysis of Turkey-United States Relations in the wake of the US War in Iraq in March 2003”, Nurşin Ateşoğlu Güney (ed.), *Contentious Issues of Security and the Future of Turkey*, Aldershot: Ashgate, 2007, s.53.

¹⁰ Patrick Thaddeus Jackson, kimliğin literatürde bireylerin düşünce ve eylemlerini etkileyen “irrasyonel” duygusal bir bağlılık olarak da tanımlanabildiğini hatırlatmaktadır. Bakınız: Patrick Thaddeus Jackson, “The West is the Best: Culture, Identity and the Reconstruction of Germany”, Daniel Green (ed.), *Constructivism and Comparative Politics: Theoretical Issues and Case Studies*, Armonk, New York, London: M. E. Sharpe, 2002, s. 238.

onun güvenlik algısını; dost, düşman, tehdit ve çıkar tanımlarını etkilemekte, bu sayede de dış politika hedef ve yöntemlerine şekil vermektedir.¹¹ Dış politika genel anlamıyla devletlerin iç ve dış amaçlarını gerçekleştirip, dış tehditleri etkisiz hale getirmek için izledikleri genel stratejiyi ifade etmekte, bu bağlamda devletlerin uluslararası arenada gerçekleştirmek istedikleri amaçları ve bu konuda gerçekleştirdikleri teşebbüsler ile üstlendikleri bölgesel ve uluslararası sistemik rolleri de kapsamaktadır.¹²

Ülkelerin ulusal kimlik yapıları ile dış dünya ile ilişkileri arasında güçlü bir bağ vardır. Uluslararası İlişkiler¹³ disipliniyle uğraşanlar arasında elbette bu fikre katılmayan, genelde kültür, özelde ise kimliği bizim düşündüğümüz kadar etkili ve incelemeye değer bulmayan araştırmacılar da mevcuttur. Ancak Soğuk Savaş'ın sonu ile birlikte ortaya çıkan ve 11 Eylül terör olayları ve sonrasında yaşananlarla daha da karmaşık bir hal alan uluslararası düzen bu araştırmacıların işini daha da zorlaştırmaktadır. “Devlet” ve “güç” odaklı realizmin katı maddeci araçları özellikle Soğuk Savaş sonrası dönemin mevcut sorunlarını açıklamada yetersiz kaldıkça, çoğu zaman göz ardı edilen soyut bazı kavramların uluslararası ilişkiler ve dış politika alanında çok daha açıklayıcı olabileceği fikri gündeme gelmiştir.¹⁴ Kimilerine göre, kültürün siyaset dünyasındaki “yeniden doğuşu”¹⁵ anlamına gelen bu süreçle birlikte,

¹¹ Benzer görüşler için bakınız: Alexander Wendt, *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999; Henry Nau, *At Home Abroad: Identity and Power in American Foreign Policy*, Ithaca, London: Cornell University Press, 2002; Ted Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, Ithaca, London: Cornell University Press, 2002; Michael H. Hunt, *Ideology and U.S. Foreign Policy*, New Haven, London: Yale University Press, 1987; Richard Mole (ed.), *Discursive Constructions of Identity in European Politics*, New York: Palgrave Macmillan, 2007; Yücel Bozdağlıoğlu, *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*, New York, London: Routledge, 2003 ve Y. Bozdağlıoğlu, “Modernity, Identity and Turkey’s Foreign Policy”, *Insight Turkey*, Vol.10, No:1, 2008, ss.55-75.

¹² Mahmut Bali Aykan, *Türkiye'nin Kuveyt Krizi (1990-91) Politikası: 1998 Yılından Geriye Dönük bir Yeniden Değerlendirme*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1998, s.ii.

¹³ Çalışmamızda “Uluslararası İlişkiler” özel bir disiplini ifade ettiği sürece büyük, genel kullanımı itibariyle ise küçük harfle başlanarak kullanılacaktır.

¹⁴ Yosef Lapid and Fredrich Kratochwil (ed.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, Boulder London: Lynne Rienner Publishers, 1996, s.3. Ayrıca bakınız: David Campbell, *Writing Security: The United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1992; Peter J. Katzenstein (ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press, 1996 ve Alexander Wendt, “Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, Vol.88, No:2, June 1994, ss.384-397.

¹⁵ Daniel M. Green, kültürün siyasi sonuçları açıklamada kullanılmasının aslında Max Weber, Montesquieu ve hatta daha eskilere kadar gittiğine dikkat çekmektedir. Bu nedenle aslında kültürün siyaset ve uluslararası ilişkiler alanında “yeniden doğuşu”ndan söz etmek mümkündür. Bakınız: Daniel

Uluslararası İlişkiler’de genelde eleştirel, özelde ise konstrüktivist [inşacı-yapılandırmacı-kurmacı]¹⁶ yaklaşımı benimseyenler, siyaset dünyasının, örneğin kimlik ve norm gibi maddi olmayan boyutları üzerine eğilmenin dünyada olan bitenleri anlamada daha kapsamlı bir çerçeve sunacağını öne sürmüştür.¹⁷ Bu sayede sosyal bilimcilerin, örneğin “çatışmanın kültürel kaynakları”, “müdahalenin ahlaki temelleri” ya da “farklı ulusal kimlik tanımları ve bunların dış politikadaki yansımaları” gibi daha soyut meselelere olan ilgisi artmıştır.¹⁸ 1990’ların karmaşık atmosferi içinde, kimlik ve dış politika ilişkisine dair tartışmalar henüz sonuçlanmadan, bu kez 11 Eylül 2001 terör olaylarının yaşanması ve bunun sonucunda Afganistan ve Irak’a savaş açılması, farklı kimlik ve kültür yapıları ile değişen güvenlik algılarının ciddi sonuçlar doğurabileceğine dair iddiaları güçlendirmiştir. Bu da uluslararası ilişkiler ve dış politika alanında çalışanların “kimlik” meselesine olan ilgisinin günümüzde hala canlı kalmasına kaynaklık etmiştir. Bu çalışma işte böyle bir dönemin ürünüdür.

Peki, kimlik dış politikayı ne ölçüde etkilemekte, algıları nasıl şekillendirmekte ve niyetlere nasıl yön vermektedir? Dış politika tartışmalarında devletlerin kimlikleri nasıl bir role sahiptir? Kimlik, güvenlik, ulusal çıkar ve dış politika ilişkisi nasıl gelişir, nelerden etkilenir? Merak ettiğimiz bu ve benzeri soruların cevaplarını bulabilmek için ABD son derece ideal, ancak bir o kadar da az çalışılmış bir örnektir. Konstrüktivizmin açmış olduğu teorik pencereden, kimlik ve dış politika ilişkisi bağlamında ABD’yi konu edinen bir çalışma Türkçede olmadığı gibi, İngilizce literatürde de yok denecek kadar azdır. Bizi bu çalışmayı yapmaya iten temel nedenlerden biri, herkesin çok konuştuğu ancak gerçekten anlayanın az olduğu, süper güç ABD’yi kimlik ve dış politika ilişkisi çerçevesinde detaylı bir analize tâbi tutmaktır.

M. Green, “Constructivist Comparative Politics: Foundations and Framework”, D. M. Green (ed.), *Constructivism and Comparative Politics...*, Armonk, New York, London: M. E. Sharpe, 2002, s. 23.

¹⁶ Literatürdeki ilk yerini 1920’ler Rusya’sında bir sanat akımı olarak kazanan konstrüktivizm, sanatçının tıpkı bir mühendis ya da bir bilim adamı gibi topluma şekil verebileceği; aynı şekilde toplumun da sanatçıyı etkileyebileceği fikrine dayanmıştır. Türkçe karşılığı konusunda tam bir görüş birliği olmayan “konstrüktivizm”, bazı kaynaklarda inşacılık, yapılandırmacılık, oluşturmacılık ya da kurmacılık olarak da geçmektedir. Ancak herhangi bir anlam karmaşası yaratmamak ve Uluslararası İlişkiler’deki popüler kullanımı ile bütünlük oluşturmak için, kavramın çalışmamızda “konstrüktivizm” olarak bırakılması uygun görülmüştür.

¹⁷ Patricia M. Goff, “Trading Culture: Identity and Culture Industry Trade Policy in the United States, Canada, and the European Union”, D. M. Green (ed.), *Constructivism and Comparative Politics...*, s. 194.

¹⁸ Audie Klotz and Cecelia Lynch, *Strategies for Research in Constructivist International Relations*, Armonk, New York, London: M. E. Sharpe, 2007, s. 3.

ABD ile ilgili sıkça karşılaştığımız sorulardan biri, bu ülkenin örneğin Kanada ve Fransa ile olan ilişkilerinin neden Mısır ve Çin ile olan ilişkilerinden çok daha farklı olduğu; ya da neden ABD için İngiltere'nin değil de, İran'ın sahip olduğu iddia edilen nükleer silahların daha tehditkâr kabul edildiği şeklindedir. Brown ve Ainley bu farklılığın yalnızca güvenlik meseleleri yüzünden değil, kimliksel nedenlerden ötürü de ortaya çıktığına dikkat çekmiştir.¹⁹ Kanada ve Fransa, ABD ile pek çok açıdan ortak bir kimliği paylaşırken, Mısır ve Çin'in ABD ile kültür ve değerler sistemi açısından geniş bir paylaşım alanı yoktur. Bu durum sadece mevcut ittifaklara şekil vermekle kalmayıp, söz konusu ülkelerin askeri, ekonomik ve siyasi tüm eylemleri üzerinde etkili olmaktadır. Benzer şekilde, ABD ile tarihi, kültürel ve siyasi, pek çok ortak noktası olan İngiltere'nin, elindeki nükleer silahlarla ABD'ye karşı bir tehdit oluşturması düşünülmeyenken, İran'ın ABD ile büyük farklılıklar taşıyan kimlik ve değerler sistemi onu daha önemli bir tehdit unsuru olarak ortaya çıkarabilmektedir.²⁰ Dolayısıyla uluslararası meseleleri, ittifak ya da uzlaşmazlıkları anlayabilmek için silah miktarları, askeri güç oranları gibi salt maddi veriler yeterli olmamakta, işin içine kimlik, değerler sistemi ya da ideoloji gibi soyut unsurlara dayalı karşılaştırmalar da girmektedir.

Uluslararası ilişkilerde soyut bir takım unsurlara da dikkat çekilmesi gerektiği görüşü genelde eleştirel kuramcılara, özelde ise konstrüktivistlere atfedilmekle birlikte, geleneksel ve eleştirel kuramlar arasında önemli bazı geçiş noktaları olduğu, iki kampın pek çok üyesinin aslında diğer kampın görüşlerini tamamen reddetmediği bilinen bir gerçektir. Konstrüktivizmin dış politikada kimliğin etkisine dair güçlü vurgusu daha çok 1990'lı yıllarda ses getirmeye başlasa da, aralarında neo-realist ve neo-liberallerin olduğu pek çok geleneksel kuramcı, örneğin ABD'nin Soğuk Savaş dönemi mücadelesini sadece fiziksel bir güvenlik sorunu olarak okumanın mümkün olmadığını farkındadır. İşin içine doğrudan kültür ve değerler sistemi ile ilgili bir mücadele de

¹⁹Chris Brown ve Kirsten Ainley, *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, Çev. Arzu Oyacıoğlu, İstanbul: Yayın Odası, 2007, s.44.

²⁰Yeni Muhafazakâr Robert Kagan'a göre, dünya üzerinde hiçbir rejim Amerikan değerlerine İran'dan daha fazla karşı çıkmamaktadır. Kagan'ın ideolojik/kimliksel farklılıkların dış politikadaki yansımalarının hala geçerli olduğu yönündeki görüşleri için bakınız: Robert Kagan, "Idealism isn't Dead", *Newsweek*, Special Edition, Issues 2010, s.24.

girmektedir.²¹ Sonuçta ABD'nin Soğuk Savaş boyunca yapmaya çalıştığı da aslında Sovyetlerin temsil ettiği değerler sistemine karşı, geleneksel Amerikan değerlerini korumak ve yaymak değil midir? İşin askeri boyutu, daha çok Amerikan değerlerinin tehlikede olduğu inancı ile harekete geçirilmemiş midir? Soğuk Savaş dönemi Sovyetlere karşı askeri olduğu kadar kültürel bir savaş da sayılmaz mı? İki ülke arasında farklı değerler sisteminden destek alan ideolojik ayrılıklar negatif algıların şekillenmesinde hiç mi etkili olmamıştır?

Bu bağlamda neo-realist kuramın *Güç Dengesi (Balance of Power)* tezine farklı bir bakış getiren Stephen Walt'a değinmek faydalı olabilir. Walt, *Tehdit Dengesi (Balance of Threat)* fikrini ortaya koyarken, devletleri denge kurmaya yönlendiren ana unsurun "tehdit" olduğunu, ortak bir tehdide karşı denge arayışıyla kurulan ittifaklarda "ideolojik" benzerliklerin önemli bir etki yarattığını öne sürmektedir.²² Walt, yapısal nitelikleri birbirine benzeyen devletlerin, kendilerinden tamamen farklı yönetsel ve toplumsal niteliklere sahip devletlere oranla, birbirleriyle daha yakın siyasi bağlar kurduklarını düşünmektedir. Bu noktada, Walt'un "ideoloji"ye yaptığı vurguyla, klasik realist terminolojiye ait araçların dışına çıktığı söylenebilir. Ancak yine de Walt, bir neo-realist olarak, dış politika incelemelerinde ideolojiye hiçbir zaman konstrüktivistlerin kimliğe atfettikleri kadar büyük bir önem atfetmemekte, çoğu zaman onu ikincil bir sebep ya da salt bir rasyonalizasyon aracı gibi görmektedir.²³

²¹ Joseph S. Nye'in Amerikan değerlerinin yayılmasının ve dolayısıyla da Amerikan liderliğinin devamını, askeri güçten ziyade, "yumuşak güç" diye tanımladığı kültürel güç ile sağlanma yönündeki telkinleri bu bağlamda değerlendirilebilir. Bakınız: Joseph S. Nye Jr., *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Cambridge, MA: Sage Publications, 2004. Neo-liberal Nye'in, 1970'li yıllarda Robert Keohane ile birlikte ortaya koyduğu "Complex Interdependence (Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık)" teorisinin geleneksel realist söylemin devlet odaklı okumaları üzerinde ilk önemli eleştirilerden biri olduğu söylenebilir. Ancak Keohane ve Nye'in eleştirilerini yine realizmin belirlediği sınırlar içinde dile getirdiklerini, bu anlamda aslında realizmin eksiklerini tamamlamaya uğraştıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bakınız: Robert O. Keohane and Joseph S. Nye (eds.), *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston: Little, Brown and Company, 1977.

²² Stephen Walt "Alliance Formation and the Balance of World Power", *International Security*, Vol. 9, No:4, 1985, ss.3-43. Ayrıca bakınız: Stephen Walt, *The Origins of Alliances*, Ithaca: Cornell University Press, 1990, ss.181-218. Walt'a göre, devletlerin tehdit algısında güç dağılımı elbette önemli bir etkidir ancak, coğrafi yakınlık, saldırı yeteneği ve saldırgan niyetlerin boyutu da benzer şekilde önemli faktörlerdir. Walt, *The Origins of Alliances*, s.22.

²³ F. Gregory Gause, "Alliances in the Middle East", Discussion Paper, *Middle East Studies Association Convention*, Chicago, Illinois: December 4-6, 1998. (<http://www.uvm.edu/~fgause/alliances.htm>) 23.06.2009.

Oysa konstrüktivist kuramın önemli isimlerinden biri olan Alexander Wendt'e göre, aktörlerin "ne yaptığı" ile "kim olduğu" arasında doğrudan bir ilişki vardır.²⁴ Buna göre, eylemlerimiz kimliklerimizden bağımsız değildir. Ortadoğu ülkelerinde dış politika pratiklerini anlamlandırmaya çalışan konstrüktivist Michael Barnett için de kimlik dış politika analizlerinden en çok açıklayıcı olan unsurlardan biridir. Barnett'a göre, örneğin Arap devletlerinin birbirleriyle ve dışarıyla olan ilişkilerine en çok etki eden faktör Arap kimliğidir.²⁵ Kimlik ve dış politika ilişkisinde ABD örneğini irdeleyen isimlerden, post-yapısalcı eleştirel teorisyen David Campbell da ABD dış politikasını şekillendiren ana etkenin Amerikan kimliği olduğuna dikkat çekmektedir. Campbell, "tehdit" ya da "tehlike" dediğimiz unsurların objektif olmadığını, aksine son derece subjektif tahlillere dayandığını öne sürmektedir. Böyle olunca da kimin dost, kimin düşman olduğu konjonktüre göre sürekli değişiklik göstermektedir.²⁶

Campbell'ın bu yaklaşımı, ünlü sosyolog Anthony Giddens'in "ontolojik güvenlik" yaklaşımı ile de uyumlu bir sonuç ortaya koymaktadır. Giddens'in, "bireylerin hem içsel, hem de dışsal, diğer bir deyişle hem fiziksel, hem de ruhsal bütünlüklerinin önemli olduğu" iddiasından hareketle, ABD'nin "kimliğinin güvenliğini" Campbell'ın iddia ettiği gibi, gerekirse "fiziksel güvenliğinin" bile önüne koyması daha anlaşılır hale gelmektedir.²⁷ Genelde eleştirel teori, özelde de konstrüktivizm sayesinde ortaya konulan verilerle denilebilir ki, geleneksel "Amerikan kimliği"ni oluşturan inanç ve değerler sistemi ABD'nin güvenlik anlayışı ve dış politikası üzerinde önemli bir etki bırakmaktadır.²⁸ Bu durum 11 Eylül sonrası George W. Bush dönemi dış politikasına bakarak da gözlemlenebilir. Söylemleri ile çoğu zaman "saflığın" sınırlarında dolaşan G. W. Bush, özellikle 11 Eylül saldırılarının ardından ortaya çıkan duygusal atmosferde, Amerikan halkının yanı sıra dış dünyanın

²⁴ Wendt, "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics", *International Organization*, Vol. 46, No:2, Spring 1992, s.424.

²⁵ Barnett'ın bu konudaki önemli çalışmalarından biri için bakınız: Michael Barnett, *Dialogues in Arab Politics: Negotiations in Regional Order*, New York: Columbia University Press, 1998.

²⁶ Campbell, ss.1-9.

²⁷ Giddens'in "ontolojik güvenlik" yaklaşımı için bakınız: Anthony Giddens, *Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, New York: Polity Press, 1991, ss.35-70.

²⁸ Hunt, s. 17.

da önemli bir kısmının desteğini almıştır.²⁹ G. W. Bush'un 11 Eylül sonrası konuşmalarında defalarca dile getirdiği Amerikan ideallerinin kültürel ve kimliksel dayanakları sıradan bir Amerikalının yüzlerce defa duyduğu, nesilden nesile aktarıla gelmiş ve temelde “biz ve ötekiler” ayırımına dayanan bir söylem tarzı üzerine kuruludur. G. W. Bush'un aşağıdaki sözlerinden de anlaşılacağı üzere, bu söylem tarzında Amerikan değerleri ve kurumları, dış dünyanın kimi zaman gıptayla, kimi zaman da düşmanlıkla baktığı, eşsiz unsurlar olarak lanse edilmektedir:

“Amerikalılar ‘neden bizden nefret ediyorlar?’ diye soruyorlar. ...demokratik olarak seçilmiş hükümetimizden nefret ediyorlar..., özgürlüklerimizden nefret ediyorlar, inanç özgürlüğümüzden, ifade özgürlüğümüzden, seçme özgürlüğümüzden nefret ediyorlar...”³⁰

Sadece G. W. Bush değil, tarihteki pek çok Amerikan başkanının söylemlerine bakıldığında, bireysel özgürlükler ve demokrasi anlamında ABD'nin “istisnai” ve “üstün” olduğuna dair inançtan kaynaklanan atıfların sıklığı dikkat çekicidir. Realist terminolojide, bu durum genelde Makyevelist bir yaklaşım gereği, Amerikan siyasetçilerinin dünya üzerindeki yayılmacı iktidar arayışlarında, gerçek amaçlarına ulaşabilmek için, ulusal değerleri araçsallaştırmaya, bu sayede eylemlerini ussallaştırmaya ya da meşrulaştırmaya çalışmalarından ibarettir. Ancak bu biraz eksik ve kolaycı bir çıkarımdır. Kimliği sadece realist politikaların bir aracından ibaret görerek, detaylı incelemelere layık bulmamak; devletlerin amaç ve araçlarını aynı değerler bütünü ile belirlediğini varsaymak önemli bir eksiklik yaratacaktır. Gücü kadar, geleneksel kimliğinin de etkisiyle, kendisini dünya liderliğine kodlayan hegemon, emperyal ya da revizyonist bir devlet ile etrafiyla tek bir sorun dahi

²⁹ Le Monde gazetesi 12 Eylül 2001günü “Hepimiz Amerikalıyız” başlığını kullanırken, NATO tarihinde ilk kez 5. Maddeyi yürürlüğe sokarak, tüm üyelerin ABD'ye yapılan saldırıyı kendilerine yapılmış kabul ettiğini ilan etmiştir. Ayrıca, Pew araştırma şirketinin 22 Ocak 2002 tarihli anketi, Amerikan halkının %92'sinin terörizm tehdidini azaltmak için askeri güç kullanmaya devam edilmesi gerektiğini düşündüğünü ortaya koymuştur. 2004 yılındaki seçimlerde Bush'un yeniden başkan seçilmesi de, bu desteğin uzun bir süre devam ettiğinin göstergesidir. Ayrıntılar için bakınız: “Americans Favour Force in Iraq, Somalia, Sudan and...”, *2002 Survey Reports*, 22 Ocak 2002, (<http://people-press.org/report/148/americans-favor-force-in-iraq-somalia-sudan-and...>) 08.11.2008.

³⁰ G. W. Bush'un 20 Eylül 2001'de Amerikan Kongresi'nin Birleşik Oturumunda yapmış olduğu konuşmadan alınan bu sözler için bakınız: (<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911jointsessionspeech.htm>) 26.12.2009.

istemeyen, statükocu ya da izolasyonist bir devletin dış politikası elbette birbirinden farklı olacaktır. Bu nedenledir ki, Uluslararası İlişkiler’de tüm zamanların en hâkim yaklaşımı olan realizm ve paralelinde gelişen rasyonel seçim (rational choice)³¹ akımlarının pek kıymet vermediği kültür ve kimlik incelemeleri, bireyleri olduğu kadar, devletleri de anlayabilmenin temel taşıdır.

Rasyonel seçim yaklaşımını destekleyenlerin, aktörlerin siyasi kararlar üzerinde etkili olduğu iddiası, başkanlık sisteminin en iyi uygulandığı ülkelerden biri olan ABD için elbette göz ardı edilemez; hele de söz konusu olan başkanın en etkin olduğu alanlardan biri olan dış politika ise. Ancak rasyonel seçimciler gibi, alınan siyasi kararları aktörlerin geçmiş birikimlerinden ve sahip oldukları karakter özelliklerinden tamamen bağımsız olarak düşünmek mümkün değildir. Henry Kissinger, liderlerin göreve gelmeden önce sahip olduğu inançları, görevde kaldıkları süre boyunca kullanacakları entelektüel sermayeye benzetmektedir.³² ABD’nin kuruluş yıllarında alınan kararların büyük kısmı dönemin yönetici seçkinlerinin deneyimleri ve dünya görüşleri ile şekillenmiştir. Amerikan toplumu henüz İngiltere’den bağımsız, demokrasi ve eşitlikten yana bir yönetime hazır değilken, bu seçkinler sınıfı yeni kurulacak devletin temel niteliklerini belirlemede ve bunu topluma kabul ettirmede büyük söz sahibi olmuştur.

ABD’nin ilerleyen yıllarında da liderlerin toplumun önüne geçtiği dönemlere rastlanmıştır. Örneğin William McKinley ve Theodore Roosevelt’in 19. Yüzyıl sonunda yayımlacı bir dış politikaya yönelirken Kongre’yi saf dışı bırakacak, seçkinler bir tutum takındıkları, dış politikaya büyük oranda kendi duygu ve düşüncelerine göre yön verdikleri sıkça söylenmektedir. Ya da örneğin Başkan Harry Truman’ın kişisel özelliklerinin Soğuk Savaş sonrası Amerikan siyasetini belirlerken ne denli etkili olduğu bilinmektedir. Benzer şekilde bugün, Başkan Barack Obama liderliğindeki ABD’nin, George W. Bush yönetimindeki ABD ile tamamen aynı seyri izlemeyeceği aşikârdır. Bu durumda denilebilir ki, ABD özelinde başkanların karakterleri ve dünya

³¹ Rasyonel Seçim (Rational Choice) yaklaşımı üzerine ayrıntılı bir okuma için bakınız: Michael E. Brown, Owen R. Cote, Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven Miller, *Rational Choice and Security Studies: Stephen Walt and His Critics*, Cambridge, MA: The MIT Press, 2000.

³² Hunt, s.1.

görüşleri dış politika yapımında göz ardı edilemeyecek derecede önemli bir etkidir ancak elbette tek belirleyici de değildir.

Sonuç olarak çoğu rasyonel seçimci gibi, aktörlerin karakter özellikleri, dünya görüşleri ve rasyonalite algıları üzerinde kültür ve kimliğin etkisi yoktur demek mümkün değildir. Bu nedenle ABD dış politikasını analiz etmeye çalışırken, rasyonel seçim akımının aktörlerin sadece matematiksel kâr ve zarar hesapları ile hareket ettiği, onların tüm eylemlerine “maksimum fayda, minimum zarar” yaklaşımının yön verdiği tezinin yanı sıra, her aktörün bireysel özellikleri ve bu özellikleri inşa eden kültürel ve kimliksel birikiminin o aktörün eylemleri üzerinde etkili olduğu tezini de göz önüne almak gerekmektedir.³³ Sadece erkek ya da kadın, siyah ya da beyaz olmak gibi temel ve doğuştan gelen bir kimlik unsurunun bile, aktörlerin siyasi tercihleri üzerinde etkili olabildiği bilinmektedir.

Rasyonel Seçim yaklaşımının önemli temsilcilerinden Stephen M. Walt’a göre, her şeyden önce bireyci olan bu yaklaşımda, tüm sosyal ve siyasi olaylar bireylerin tercihlerinin bir sonucu olarak görülmektedir. Rasyonel Seçimciler her bireyin öznel faydasını arttırma çabası içinde olduğuna inanır ve siyasi meseleleri aktörlerin nasıl davranacağına, hangi tercihlerde bulunacağına belli olduğu bir çeşit oyun olarak kabul eder.³⁴ Pek çok kavramı olduğu gibi “rasyonalite”yi de, sadece kendi tanımlarından ibaret gören Rasyonel Seçimciler, farklı kültür ya da değer yargılarında bu kavramın nasıl algılanıyor olabileceği ile pek ilgilenmemekte; dış politikada neyin rasyonel olduğu ve neyin olmadığı konusuna daha çok Batı’daki hâkim teorik yaklaşımların belirlediği sınırlar dâhilinde bakmaktadır.

Okuduğunuz bu çalışma, benzer bir hataya düşmemek adına, ABD dış politikasına, realizmin köşeli parantezleri içinden değil, eleştirel teorinin, özellikle de

³³ Rasyonel Seçim yaklaşımı gerçek dünya meselelerini anlamada işe yarayacak matematiksel formüller üretmeye dayalıdır. Stephen Walt’un başını çektiği rasyonel Seçimciler için, sunduğu mantıksal bütünlükle, uluslararası sistemin karmaşık meselelerini anlamlandırmada en önemli araçlardan biri matematiktir. Bakınız: Stephen M. Walt, “Rigor or Rigor Mortis? Rational Choice and Security Studies”, Michael E. Brown, Owen R. Cote, Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven Miller, *Rational Choice and Security Studies: Stephen Walt and His Critics*, Cambridge, MA: The MIT Press, 2000, s.5.

³⁴ A.g.e., ss.6-7.

konstruktivizmin sunduğu önermelerin eşliğinde bakacak, ancak daha önce de belirttiğimiz gibi bunu geleneksel teorileri, özellikle de realizmi bütünüyle reddetmeden yapacaktır. Çünkü ABD dış politikasını, bazı radikal konstruktivistlerin yaptığı gibi, realizmi tamamen reddederek okumaya çalışmak yanıltıcı olacaktır.³⁵ Zaten Alexander Wendt'in başını çektiği ılımlı konstruktivistler de kendilerini, geleneksel ve eleştirel teoriler arasında "orta bir yere" yerleştirmekte sakınca görmemektedir.³⁶ Konstruktivizmin en önemli belirteci, bir yandan geleneksel teorilerin durağan yapısından uzak, değişime açık bir yaklaşım ortaya koyarken, diğer yandan da eleştirel teorilerin çoğu zaman eksik bıraktığı yapıcı önermelere ilgi duymasındır. Bu çalışma kapsamında yapacağımız ABD dış politikası analizinde eleştirel teorilerden konstruktivizmin yanı sıra, geleneksel teorilerden realizmin önermeleri de anlamlı katkılar sağlayacaktır. Daha önce de söylediğimiz gibi, ABD dış politikasını okumaya çalışırken bunlardan biri olmadan, diğerinin tek başına yeterli bir araç olmasını beklemek mümkün değildir.

ABD'nin dış politika yapım sürecinde geleneksel kültür ve kimlik birikimleri etkilidir derken, çalışmanın temel iddiası ABD'nin sabit bir takım ulusal kimlik özellikleri ile asla değişmeyen bir hareket tarzına sahip olduğu düşüncesi değildir. Richard Mole'un dediği gibi, böyle bir şey örneğin, İngiliz halkının Kraliçe Victoria dönemindeki fikir ve önceliklerinin bugünkülerle tıpatıp aynı olduğunu öne sürmek gibi, anlamsız olacaktır.³⁷ Modernist ulusçuluk kuramlarında da vurgulandığı gibi, sonuçta ulus inşası ile paralel olarak gelişen ulusal kimlik, ulus var olduğu sürece sürekli yeniden üretilmektedir.³⁸ Bu nedenle ulusal kimliğin belirli bir dönemde öne çıkan bir özelliği, başka bir dönemde geri planda kalabilmekte, "değişim" her vakit önemle üzerinde durulması gereken bir gerçeklik olmaktadır. Ancak Buzan, Wæver ve

³⁵ Amerikan dış politikası uzmanlarından Stephan Burman'ın dediği gibi, konstruktivizm ABD dış politikasını anlamak için oldukça kapsayıcı bir çerçeve sunsa da, doğru bir analiz için realizmin sunduğu öneriler de göz önüne alınmak zorundadır. Stephan Burman ile yapılan kişisel görüşme, Potsdam-Almanya, 11.09.2009.

³⁶ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.40.

³⁷ Richard Mole, "Discursive Identities/Identity Discourses and Political Power", Mole (ed.), *Discursive Constructions of Identity in European Politics*, s. 4.

³⁸ Ulus ve ulusçuluğun modern çağa, yani son birkaç yüzyıla ait olduğunu savunan modernist ulusçular arasında, Eric Hobsbawn, Ernest Gellner ve Benedict Anderson'u saymak mümkün. Ulusçuluk (milliyetçilik) kuramları üzerine detaylı bir okuma için bakınız: Umut Özkırımlı, *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel Bir Bakış*, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.

de Wilde'nin de dikkat çektiği üzere, değişim gerçeğini göz ardı etmeden, pratikte bir takım devamlılıkların da ortaya çıktığı; analizin bu “devamlılıklar” üzerinden de yürütülmesi gerektiği asla unutulmamalıdır.³⁹ Birbirlerinin tamamen aynı olmasalar da, yeni ile eski birbiriyle bağlantılıdır.⁴⁰

Bu nedenle, zamana, mekâna, şartlara ya da karar vericilere göre değişiklikler gösterebilse de, ulusal kimlik yapısı esasen o ülkenin kuruluş yıllarına dayanan temel ve değişmeyen bazı nitelikler taşımaktadır.⁴¹ Bir anlamda her ülkenin kuruluşundan bugüne taşıdığı “ulusal bir kimlik potası” mevcuttur. Bu pota içinde yer alan kimlik özelliklerinden hangisinin öne çıkacağı veya hangisinin geri planda kalacağı şartlar nedeni ile farklılıklar gösterebilse de, sonuçta potadaki kimliğin özüne dayanan algı, radikal değişiklikler göstermeyecektir. Bu çalışma ile de amaçlanan, Amerikan ulusal kimliğinin temel özelliklerini, kimliğin bu “değişime ve dönüşüme açık” yapısını göz ardı etmeden ortaya koyabilmek ve bunun dış politikaya yansımalarını belirli dönemler altında inceleyebilmektir. Bu nedenle önce kuruluş dönemindeki hâkim kimlik potası içinde neler var buna bakılacak, ardından değişen şartlar altında, bu potadaki hangi niteliklerin öne çıktığı ve bunların dış politikayı nasıl etkilediği değerlendirilmeye çalışılacaktır.

Yapılan çalışma, daha önce de söylediğimiz gibi, Uluslararası İlişkiler disiplininde 1980'li yılların sonundan itibaren etkili olmaya başlayan eleştirel teoriler içinde, özellikle “konstrüktivizm” yaklaşımının önerileriyle örtüşmektedir. Dış politika yapımında rasyonalistlerin çokça atıfta bulunduğu maddi kaynakların yanı sıra, normatif kaynakların da önemine dikkat çeken konstrüktivizm, aktörlerin içinde buldukları yapı; devletlerin de içinde buldukları uluslararası sistem ile karşılıklı etkileşimine

³⁹ B. Buzan, O. Waever and J. de Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder, London: Lynne Rienner Publishers, 1998, ss.34-35.

⁴⁰ Handlin, s.101.

⁴¹ Anthony D. Smith'e göre, bütün ulusal kimlikler değişen dereceler oranında hem sivil, hem de etnik unsurlar taşımaktadır ve ulusal kimliklerin bu sivil ve etnik unsurlarının sınırları sabit değildir; değişime açık oldukları gibi, bu değişim sürecinde birbirleri ile karışıp örtüşebilmekte veya aralarındaki açığı gerilimli bir çatışmaya kaynaklık edebilmektedir. Ayrıntılar için bakınız: Anthony D. Smith, *National Identity*, Reno, Las Vegas: University of Nevada Press, 1991, ss.14-15. Ayrıca bakınız: Ahmet Yıldız, *Ne Mutlu Türküm Diyebilene: Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)*, İstanbul: İletişim, 2001, s.19.

dikkat çekmektedir.⁴² Bir anlamda “uluslararası ilişkilerin sosyolojisini yapan” bu yaklaşım, “kimliğin” bir ülkenin “güvenlik anlayışı” ve “dış politikası” üzerinde oldukça etkili bir faktör olduğu; kimlik ile onu etkileyen iç ve dış yapıların (internal ve external structures) aslında karşılıklı olarak birbirlerini sürekli yeniden “inşa ettiği” tezine dayalıdır.⁴³ Bu iddialar ışığında elinizdeki çalışmanın hedefi ABD’nin bugünkü ve gelecekteki dış politika pratiklerine daha net anlamlar kazandırmak; “kimlik ve güvenlik algısı” arasında mevcut olduğu düşünülen yakın ilişki bağlamında, ABD dış politikasındaki genel eylem tarzlarını, farklılık ve devamlılıkları ile ortaya koyabilmektir.

Bu çalışma kimlik ve dış politika ilişkisi anlamında teoriye dayalı bir altyapıdan hareket etmeyi gerekli görse de, bütünüyle teorik bir çalışma değildir. Bu daha çok Amerikan kimlik ve dış politika ilişkisinin ana hatlarını ortaya çıkarmayı hedefleyen bir “örnek olay” çalışmasıdır. Bu nedenle de çalışma kapsamında Uluslararası İlişkiler teorileri arasında yıllardır devam eden, derin ontolojik (bilginin varlığı ile ilgili) ve epistemolojik (bilginin kaynağı ve doğruluğu ile ilgili) tartışmalara çok fazla yer verilmeyecektir.⁴⁴ Konstrüktivist Uluslararası İlişkiler yaklaşımına dayalı çalışmalarla ilgili en önemli sorunun “kavramların muğlak kullanımı, kavramsal netliğin sağlanamaması olduğu” iddiası hatırla tutularak⁴⁵, 1. bölümde çalışmamızın anahtar unsurları olan “kimlik” ve onunla yakın ilişki içinde olduğunu düşündüğümüz

⁴²Christian Reus-Smit, “Constructivism”, S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak... (eds.), *Theories of International Relations*, New York: Pelgrave Macmillan, 2005, ss. 188-212. Ayrıca, Alexander Wendt, “The Agent-Structure Problem in International Relations Theory.” *International Organization*, Vol. 41, No:3, 1987, ss. 335-370.

⁴³Wendt’in *Social Theory of International Politics* adlı eseri uluslararası ilişkiler teorisi tartışmalarında önemli bir yankı uyandırmış; destekleyici pek çok kitap ve makalenin yanısıra, yoğun eleştirilere de neden olmuştur. Adından da anlaşılacağı üzere, Wendt’in bu kitabının ana hedefi, neo-realist kuramın öncülerinden Kenneth Waltz’un 1979’da çıkardığı “*Theory of International Politics*” adlı eseridir. Bakınız: Kenneth Waltz, *Theory of International Politics*, Boston: McGraw-Hill, 1979.

⁴⁴Uluslararası İlişkiler’de ontolojik ve epistemolojik tartışmalar için faydalı bir kaynak olarak bakınız: Colin Wight, *Agents, Structures and International Relations: Politics as Ontology*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.

⁴⁵Bakınız: Glenn R. Chafetz, Michael Spirtas and Benjamin Frankel, “Introduction: Tracing the Influence of Identity on Foreign Policy”, Glenn R. Chafetz, Michale Spirtas and Benjamin Frankel (eds.), *The Origins of National Interests*, London, Portland: Frank Cass, 1999, ss. 7-22. Ayrıca *Toplumbilimde Araştırma Yöntemleri* adlı kitabında, Prof. Dr. Sami Güven de, araştırma sorunuyla ilgili kavramların mutlaka tanımlanarak belirgin hale getirilmesi gerektiğine dikkat çekmektedir. Buna göre, kavramlar ancak net olarak tanımlanırsa, olayların ve süreçlerin özünü anlamak ve temel özelliklerine dair genellemeler yapmak mümkün olacaktır. Bakınız: Sami Güven, *Toplumbilimde Araştırma Yöntemleri*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2001, ss.26-27.

“güvenlik” kavramları ile ne anladığımız, onları hangi sınırlar içinde ele aldığımız ve ardından da bu kavramları “tehdit” ve “çıkar” gibi dış politika ile yakından ilgili diğer iki önemli kavramla nasıl ilişkilendirdiğimiz açıklanmaya çalışılacaktır. Bunu yaparken, yeri geldikçe alternatif bazı görüşlere yer verilecek olsa da, temelde konstrüktivizmin belirlediği sınırlar içinde kalarak, okuyucunun her şeyden önce bu kavram deryası içinde kaybolması engellenmeye çalışılacaktır.

Çalışmamıza başlarken zihnimizde oluşan soruların nitelikleri, konstrüktivizmin geliştirdiği metodolojik yöntem ve araçlar üzerinden hareket etmemizi gerektirse de, özenle vurgulamak gerekir ki, bu çalışmada uluslararası ilişkilerde herhangi bir teorinin ya da yaklaşımın bir diğerinden daha iyi olduğunu kanıtlama gibi bir çaba olmayacaktır. Bu açıdan “teori” bize, sadece aklımızdaki belirli sorulara cevap bulabilmek için uygun olduğunu düşündüğümüz bir yöntem sunmuş olacaktır. Geleneksel ya da eleştirel kurama ilgi duyan pek çok kişi gibi, bizim için de, teori, “dünyayı yansıtan bir ayna; dünyayı betimlemek ve analiz etmek için tarafsız bir araç”⁴⁶ olma işlevi görecektir; merak ettiğimiz soruların cevaplarını bulabilme yolunda işimizi kolaylaştıracaktır. Tüm bunların yanı sıra, teori biz araştırmacılara, belirli şartlar altında hangi alternatif hareket tarzlarının ortaya çıkacağını tahmin etme şansı da verecektir.⁴⁷ Eğer teori, Robert Cox’un iddia ettiği gibi, mutlaka “birisi için ve bir amaca hizmet etmek içinse”⁴⁸, burada amaçlanan olan biteni daha iyi anlamaktan, kimliğin dış politikadaki değişim ve devamlılıklar üzerindeki etkisini daha iyi çözümlenmekten başka bir şey değildir. Konstrüktivizm ile, örneğin ABD dış politikasında “değişim”in teşvik edilebileceğini öne sürenler olsa da⁴⁹, bu çalışma kullanılan teoriyi bu tarz pragmatik amaçlara kanalize etmek iddiasında değildir. Buna rağmen, kabul etmek gerekir ki, faydalandığımız teorik

⁴⁶ Fuat Keyman, *Globalization, State, Identity/Difference: Toward a Critical Social Theory of International Relations*, New Jersey: Humanities Press, 1997, s. 92.

⁴⁷ Hans J. Morgenthau, “The Intellectual and Political Functions of a Theory of International Relations”, H. V. Harrison (ed.), *The Role of Theory in International Relations*, Princeton: D. Van Nostrand Company, 1964, s.107.

⁴⁸ Robert Cox, “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, *Millenium Journal of International Studies*, Vol.10, No:2, 1981, ss.126-155.

⁴⁹ Edward Lock, rasyonalizm ve eleştirel teori arasındaki pozisyonu nedeni ile konstrüktivizmin ABD dış politikasında değişimi teşvik edecek potansiyeli taşıdığına inanmaktadır. Ayrıntılar için bakınız: Edward Lock, “International Politics as Politics: Changing US Foreign Policy Discourse”, *Paper Presented at the Oceanic Conference on International Studies*, ANU, Canberra, 14-16 July, 2004.

çerçeve kullandığımız kavram ve kelimelere biçim vermekte, bu da bizlerin dünyayı ele alış ve algılayış şekline etki etmektedir.⁵⁰

Altı çizilen tüm bu nitelikler dâhilinde, çalışmanın 1. Bölüm'ünde öncelikle Uluslararası İlişkiler disiplininde geleneksel teorilerden, eleştirel teoriye nasıl bir yolculuk izlendiği ortaya konulmaya çalışılacaktır. Burada amaç konstrüktivist yaklaşımın nasıl bir sosyal ve bilişsel süreçten geçerek var olduğunu açıklayabilmektir. Bu bizi konstrüktivist yaklaşım içinde önemli bir yapıtaşı olan kimlik ve dış politika ilişkisine götürecektir. Konstrüktivistler kimliğe neden böyle özel bir anlam yüklemeyi tercih etmişlerdir? Kimliği hangi çerçevede ele almışlardır? “Ben” ve “öteki” ayrımına dayalı bireyin kimliği, devletin kimliğine nasıl kaynaklık etmiştir ve bu kimlik o devletin güvenlik algısına nasıl şekil vermiştir?

Konstrüktivistlerin önemle vurguladığı gibi, kimlik onunla yakın bir ilişki içinde olduğuna inanılan tehdit ve çıkar tanımlamalarına, bu da güvenlik algılarına şekil vermektedir. Bireyler gibi devletlerin güvenliklerinden bahsederken de, onların sadece fiziksel olarak iyi ve güvende olmaları değil, sahip oldukları kimlik ve değerlerinin de iyi ve güvende olması gerekmektedir. Giddens'in dediği gibi, bireylerin hem içsel ve hem de çevresel dünyalarının güvende olduğunu hissetmeye ihtiyaçları vardır.⁵¹ Bu nedenle bir yandan “*güvenliğin kimliği*”nden bahsederken, diğer yandan da “*kimliğin güvenliği*”nden bahsetmek mümkündür. Kimlik ve güvenlik arasında kurulan bu yakın ilişki şüphesiz dış politika eylemlerini de yakından etkilemektedir ve bu etki, yukarıda saydığımız tüm faktörler göz önünde bulundurularak, 1. bölümde detaylıca açıklanmaya çalışılacaktır.

İlk bölümden elde edilecek kavramsal ve teorik bilgiler ışığında başlayacağımız 2. Bölüm'ün amacı ise ABD'nin kuruluş yıllarına dönerek, geleneksel Amerikan kimlik yapısını ortaya çıkarmak ve buna paralel olarak geliştiğine inandığımız geleneksel güvenlik algısı üzerine düşünceler üretebilmektir. Bunu yaparken Amerikan ulusunun

⁵⁰ Friedrich Kratochwill, “Reflections on Theory and Practice”, *EUI Working Papers*, European University Institute, SPS No:16, 2003.

⁵¹ Giddens, ss.35-70.

oluşum süreci, bu süreçte yönetici seçkinlerin ve halkın hayal ettiği dünya sistemi ile bu dünya içerisinde kendileri için biçtikleri role dair tespitlerimiz olacaktır. 2. Bölüm’de daha çok “üstüncü” (supremacist)⁵² özelliklerinin ağır bastığı görülen Amerikan ulusal kimliği üç temel bakış açısı üzerinden açıklanmaya çalışılacaktır. Bunlar, liberal söylem içinde önemli bir yeri olduğunu düşündüğümüz “Amerikan İstisnailiği” miti, kuruluş dönemine damga vuran Beyaz, Anglo-Sakson ve Protestan niteliklerin etkisiyle şekillenen “Beyaz Adam’ın Yüğü” anlayışı ve yayılmanın, dolayısıyla da müdahalelerin ana kaynağını oluşturan “Sınır Söylemi”dir. Bu üç geleneksel yaklaşım ABD dış politikasına bugüne kadar etki edebilmiş ve bundan sonra da etki edecek görünen kimliğe dayalı yaklaşımların özünü oluşturmaktadır. Bu “üstüncü” geleneksel kimlik, ABD’nin bugüne değin değişmeyen dünya üzerinde ‘en iyi model olma’ iddiasının da temelini oluşturmaktadır. ABD, dış politikada zaman zaman hatalar yaptığını kabul etse de, bu politikalara çoğu zaman kaynaklık eden “kendi modelinin herkesten iyi” olduğu iddiasını aslında pek de tartışmaya açmamaktadır.

Amerikan güvenlik algısı ise, Amerikan kimliğine şekil veren bu geleneksel kimlik unsurlarının etkisiyle oluşmaktadır ki bir konuda algılar devreye girdiğinde söz konusu olan salt gerçekler değildir. Psikolojide Bilişsel Davranışçı (Cognitive Behavioralist) yaklaşımın ortaya koyduğu iddiaya göre, duygularımızı ve yaklaşımlarımızı ortaya çıkaran şey, dış faktörler değil, zihnimizin bir köşesinde kaydetmiş olduğumuz kalıp düşüncelerdir.⁵³ Yunan Filozof Epiktetos “Olaylar önemli değildir, asıl onları algılama şeklimiz önemlidir”⁵⁴ derken algıların salt gerçeklerden uzak, büyük oranda bizimle bağlantılı olarak anlam kazanıyor oluşuna dikkat çekmiştir. Bu noktada salt gerçekliklerin yanı sıra Amerikan kimlik ve değerler sistemine dayanan subjektif yargıların da etkisiyle şekillenen Amerikan güvenlik algısı, bu çalışmada yine üç başlık altında incelenecektir. Bunlar “‘öteki’ ihtiyacı”, “‘mutlak’ güvenlik arayışı” ve “‘gerekirse’ tek yanlılık”tır. Kuruluş yıllarından bugüne etrafında olan biten negatif etkenlere karşı mümkün olduğunca “korunmacı” bir yaklaşım geliştiren ABD,

⁵² Üstüncülük ya da İngilizce literatürdeki adıyla Supremacism, “supremacy” (üstünlük) kavramından türetilmiştir ve belirli bir grubun diğerlerinden daha üstün olduğuna dair inancı ifade etmektedir. Bu üstünlük, ırksal olduğu kadar, kültürel, dinsel temellere de oturtulabilmektedir.

⁵³ Üstün Dökmen, *Küçük Şeyler 1: Deniz Kabukları*, İstanbul: Remzi Kitapevi, 2009, s.96.

⁵⁴ A.g.e., s.97.

varlığını sürdürmek için sürekli olarak kendi kimlik ve değerler sistemine tehdit oluşturduğuna inanılan bir “öteki” tanımına ihtiyaç duymaktadır. Bu durum sadece ABD değil, ulus-devletin oluşum sürecinde sınırlarını belirlemeye çalışan neredeyse tüm devletler için de geçerlidir.⁵⁵ Bu noktada “ihtiyaç” kelimesini seçmemizin nedeni, tıpkı bireylerde olduğu gibi devletlerde de “öteki” ile kurulan bağın neredeyse doğal ve kaçınılmaz bir gelişim sürecinin parçası olmasındandır.⁵⁶ Toplum psikolojisi üzerinde çalışmalarıyla tanınan Erol Göka’ya göre bir toplumsal kimlik oluşumu için ilk karşılanması gereken ihtiyaç "öteki"dir:

“Dünyayı daima kategorilere ayırır, olayları sürekli kategoriler halinde değerlendirmeye tabi tutarız... Toplumda birbirimizi benzeş veya farklı olmaya göre ayırt eden ve/veya buna zorlayan süreçler vardır. "Biz" olabilmemiz için mutlaka bir "öteki"ne ve kolektif belleğe ihtiyaç bulunur. Bu dört nokta, toplumsal kimlik inşasının taşıyıcı kolonlarını oluşturur. "Öteki" ihtiyacı, kimlik inşasında öyle önemli bir yerde durur, öyle bir taşıyıcı kolon rolü üstlenir ki, onu kavrayamazsanız "damgalama", "önyargı", ve "ayrımcılık" gibi birçok olguya da anlam veremezsiniz. Acı ama "öteki"ne karşı önyargılarımız, kendi kimliğimizin inşasında kullandığımız tuğlalardır.”⁵⁷

Siyaset ve psikoloji üzerine yazılarıyla tanınan Prof. Dr. Vamık Volkan ve Norman Itzkowitz de “biz ve onlar” ya da “düşman ve dost” gibi kavramların hem insan evrimi, hem de insan zihninin gelişimi açısından temel unsurlar olduğuna dikkat çekmektedir: “Bu tür ayrımlar insanlığımızın öyle bir parçasıdır ki, basitçe onlardan kurtulmayı dilemek yetmez.” Bu durumda ötekine yönelik ayrımlar ya da ortaya konulan farklılıklar adeta evrimsel bir gereklik arz etmektedir. David Campbell’ın dediği gibi, kimlik var olmanın temel unsurudur ve öteki ile farklılıklar üzerinden inşa edilir.⁵⁸ Ancak bunu bilinçli ya da art niyetli bir tercih ya da kasıtlı bir eylemden çok,

⁵⁵ Campbell, s.3.

⁵⁶ Vamık Volkan ve Norman Itzkowitz, *Türkler ve Yunanlılar: Çatışan Komşular*, Çev. Banu Büyükkal, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002, s.14.

⁵⁷ Erol Göka, “Kimliğimiz, İnşa Ettiğimiz İlk Yuvamız”, *Hurriyet Strateji*, 2 Aralık 2009. (<http://www.hurriyet.com.tr/strateji/6480891.asp?gid=202>)

⁵⁸ Campbell, s.9.

hayatın devamını sağlamak için gerekli olan doğal bir biyolojik ihtiyaç gibi görmek daha yerinde olacaktır.

Bu tarz bir biyolojik ihtiyaç sonucu denilebilir ki, ABD de tıpkı bir birey gibi, yönetici seçkinler ve aydınlar eliyle tarihinin çeşitli safhalarında karşısında yeni bir “öteki” kurgulamaktan kendini alamamıştır. Sonuçta “tehlike” de, objektif bir durum değil; kimlik gibi çeşitli unsurların etkisine açık belirli bir yorumlamanın ürünüdür.⁵⁹ Bu anlamda ABD’nin “öteki”leştirdikten sonra “düşman” olarak algıladıkları unsurlar, onun tehlike olarak gördüğü unsurların subjektif etkilerle nasıl yorumlandığı ile yakın bir ilişki içindedir. Ancak ABD bu “öteki”leştirmeyi nihai olarak güvenliğini sağlamlaştırmak amacıyla yapsa da, asla tam bir güvenlik hissine sahip olamamaktadır.⁶⁰ Çünkü varoluşunu bir "düşman"a veya "öteki"ne dayandırmaya çalışanlar aslında kendi varlığını anlamlandırmada ve meşrulaştırmada zorlananlardır.⁶¹

Bu çerçevede, ulusal homojenlik ve ahlaki hemfikirlik için “ölümcül bir düşman”a (mortal enemy) ihtiyaç duyulduğunu ileri süren Carl Schmitt’in, toplumların aslında “öteki” ile sürdürülecek sürekli bir mücadeleye ihtiyacı olduğu yönündeki yaklaşımı akla, devletlerin nihai amacının güvenliğe ulaşmak değil, bu “güvensiz” hali sürdürmek olduğu düşüncesini getirmektedir.⁶² Bu perspektiften bakınca, ABD’nin “mutlak güvenlik” arayışı da sonu olmayan, ancak yine de vazgeçilemeyen bir çabadan ibaretmiş gibi görünmektedir. Coğrafi avantajlarına güvense de, ABD tehdiitten her zaman uzak ve asla vurulmaz olmak istemekte ve bu nedenle de güce ayrı bir önem vermektedir. Askeri gücünü en üst noktalarda tutmaya çalışan Washington, hayati durumlarda “ulusal güvenlik müzakere edilmez” inancına sahip olduğu için, “gerektiğinde” tek yanlı eylemlerde bulunmayı da doğal bir hak gibi görmektedir.⁶³

⁵⁹ A.g.e., ss.1-2.

⁶⁰ A.g.e., ss.195-199.

⁶¹ Davut Dursun, “Türkiye’nin ‘Öteki’ne ve ‘Düşman’a İhtiyacı Yoktur”, *Yeni Şafak*, 30 Nisan 2009. (<http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/default.aspx?i=16539&y=DavutDursun>)

⁶² Bu konuda ilginç bir çalışma için bakınız: John P. McCormick, “Irrational Choice and Mortal Combat as Political Destiny: The Essential Carl Schmitt”, *Annual Review of Political Science*, Vol.10, June 2007. Ayrıca Carl Schmitt, *The Concept of the Political*, (Expanded Edition), Chicago: University of Chicago Press, 2007.

⁶³ James Chace, “Imperial America and the Common Interest”, *World Policy Journal*, Vol. XIX, No.1, Spring 2002, s.3. (<http://www.worldpolicy.org/journal/articles/wpj02-1/chace.html>) 14.09.2008. Ayrıca

Bu ve benzeri iddialar ışığında, geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısı hakkında 2. Bölümde elde edeceğimiz tespitlerin tarih içindeki kalıcılığı ve ABD dış politikasını ne oranda etkilediği meselesi 3. Bölüm'ün konusunu oluşturacaktır. ABD'nin 19. ve 20. Yüzyıl siyasi tarihinin tümünü incelemek çalışmamızın kapsamı itibariyle mümkün olmayacağından, bu uzun ve karmaşık dönemi “müdahale” meselesi üzerinden okumaya çalışmak isabetli olacak, tarihi süreç içinde geleneksel kimlik ve güvenlik algısının ne tür sonuçlar doğurduğu, hangi değişim ya da devamlılık seyrini izlediği “Amerikan müdahaleleri” bağlamında tespit edilmeye çalışılacaktır. Amerikan yayılmacılığının ve artan askeri ve ekonomik gücünün açık bir yansıması olan “müdahalecilik”, Amerikan siyasi tarihinde kamuoyunu en fazla meşgul eden meselelerden biridir. ABD'nin, değerleri ve çıkarları arasında bitmek bilmeden yaşadığı ikilem, özellikle askeri müdahale tartışmalarında kendini açıkça ortaya koymaktadır. Dışarıda yaşanan bir meseleye müdahale edip etmeme tartışmasında, ABD değerlerini mi, yoksa çıkarlarını mı tercih etmelidir? Yoksa söz konusu müdahale hem değerlere, hem de çıkarlara mı hizmet edecektir?

Değerler ve çıkarlar açmazındaki ABD, neredeyse tüm tarihi boyunca realizm ve idealizm ya da müdahalecilik ve içe kapanmacılık arasında bir sarkaç gibi gidip gelmektedir. Bazen idealizm gereği, Amerikan değerlerini koruması ve yayması, bunun için de dış sorunlara müdahale etmesi istenirken, bazen de realizm gereği çıkarlarını düşünüp, sessiz kalması uygun görülmüştür. Ya da bunun tam tersi olmuş; dönemin konjonktüründe idealizm içe kapanmayı ve olanı muhafaza etmeyi gerektirirken, realizm dış sorunlarda taraf olmayı ve olaylara müdahale etmeyi öngörmüştür. Mevcut olanı korumak için içe kapanmak ya da geleceği kendi istediği gibi şekillendirmek için dışa açılmak arasında yaşanan bu gelgitli durum, kendisini en çok da “müdahalecilik” meselesinde göstermektedir. ABD özelinde müdahalecilik, bu çalışmanın temel meselelerinden biri olan kimlik ve güvenlik arasındaki ilişkide adeta bir turnusol kâğıdı işlevi görmektedir. “Kimlik mi, güvenlik mi?” ikilemini sıkça yaşayan ABD, müdahalecilik tartışmaları üzerinden kendisini, varoluş sebeplerini ve imkânlarını tekrar

bakınız: James Chace and Caleb Carr, *America Invulnerable: The Quest for Absolute Security from 1812 to Starwars*, New York: Summit Books, 1988, s.13.

tekrar sorgulamak; “ben” ve “öteki” tanımlarını yeni baştan inşa etmek zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda müdahalecilik, kendi başına oldukça tartışmalı bir kavram olmasına rağmen, bir dünya gücü olan ABD’nin neyi, neden yaptığını tahlil edebilmenin en iyi araçlarından biri olmaktadır.

ABD tarihinde, özellikle dışarıda yaşanan bir sorunda, müdahale asla ilk refleks değildir. Ancak kamuoyunun büyük kısmının ulusal güvenliğin çok ciddi bir tehditle karşı karşıya olduğu konusunda ikna olduğu durumlarda, müdahale neredeyse kaçınılmaz hale gelmektedir. ABD topraklarında, ABD vatandaşlarına karşı girişilmiş 11 Eylül saldırıları sonrasında, Afganistan topraklarındaki El Kaide örgütüne yapılan silahlı müdahale, Amerikan kamuoyu ve dünya devletlerinin büyük bir kısmının desteğini almıştır. Ancak söz konusu olan bu saldırılarda dolaylı etkileri olabileceği öne sürülen Irak yönetimine karşı bir müdahale olduğunda Afganistan operasyonunda gözlemlenen destek büyük bir düşüşe geçmiştir. Bu nedenle G. W. Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârlar kamuoyunu müdahale yönünde ikna etmek için daha büyük bir çaba içine girmiş, hatta sonradan anlaşıldığı üzere, bir takım aldatmacalara dahi başvurmak zorunda kalmıştır.

Amerikan yönetimleri için ideal ancak en zor iş aslında, ABD’nin geleneksel çıkmazının iki ayrı ucu olan değerler ve çıkarlar arasında mümkün olduğunca iyi bir uyum yaratabilmektir. G. W. Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârlar da bir anlamda bunu denemiştir. Yeni Muhafazakârlara göre, Amerikan değerleri ile Amerikan çıkarları aslında çakışmaktadır, dolayısıyla da Amerikan değerleri Amerikan çıkarlarından vazgeçmeyi gerektirmez; benzer şekilde Amerikan çıkarları da Amerikan değerlerinden ayrı düşünülemez.⁶⁴ Hemen hemen her ABD iktidarının savunabileceği bu tezde kritik nokta Amerikan değerleri ya da Amerikan çıkarları diye tanımlanan unsurların nasıl

⁶⁴ Yeni Muhafazakâr Robert Kagan, değerler ve çıkarlar çatıştığında, realist refleksin tercihini her zaman çıkarlardan yana kullanmasına karşı çıkmaktadır. George W. Bush yönetimini ideolojiyi ön planda tutmakla eleştiren Obama yönetiminin, ideoloji ve dış politika arasındaki yakın ilişkiyi göz ardı ettiğini düşünen Kagan, Obama yönetiminin diğer devletlerin rejim şekline, dolayısıyla da ideolojisine bakmadan, ABD’nin çıkarlarına odaklanmayı ve bu çıkarları diğer devletlerin çıkarları ile mümkün olduğunca yakınlaştırmayı tercih ettiğini öne sürmektedir. Bakınız: Robert Kagan, “Idealism isn’t Dead”, ss. 23-24.

yorumlandığıdır. İktidarlar arasındaki temel ayrılıklar, her meselenin kendine özgü şartları nedeniyle farklı bir hal alabilen bu yorumlardan kaynaklanmaktadır.

19. Yüzyıl'dan bu yana hemen hemen her müdahale, Amerikan kimlik ve değerler sisteminin sorgulanmasına, o müdahalenin hangi çıkarlara, hangi değerlerin uğrunda hizmet edeceğinin detaylıca tartışılmasına neden olmuştur. 3. Bölüm'de ABD'nin iki asrı aşan diplomasi tarihine yapacağımız yolculukta odak noktası olarak belirlenen “müdahalecilik” meselesinin neden incelenmeye değer olduğu tartışıldıktan sonra, müdahaleciliğin kavramsal ve hukuki boyutuna değinilecektir. Çünkü ABD dış politikasında oldukça tartışmalı olan “Neden, nasıl ve nereye kadar?” müdahale etmeliyiz sorusunun cevaplanmasında tüm bu unsurlar birlikte etkili olmaktadır. Müdahalecilik bir yandan da “süper güç” olmanın gereklerinden biri olarak algılandığından, Amerikan müdahaleciliği tartışılırken, aynı zamanda bu ülkenin dünya üzerindeki liderlik rolü de masaya yatırılmaktadır. Hatta müdahalecilik kimi zaman, ABD'nin kendi taleplerinden bağımsız bir şekilde, sırf oynadığı bu liderlik rolünün bir gereği olarak, dış dünyanın bir dayatması halini almaktadır. 3. Bölüm kapsamında tüm bu noktalar da dikkate alınacak; geleneksel kimlik ve güvenlik algısı bağlamında 19. ve 20. Yüzyıl Amerikan müdahaleleri geniş bir çerçevede değerlendirilmeye çalışılacaktır.

ABD dış politikası, değişimlerin yanında sürekliliklerin de yaşandığı bir alandır. Hatta sürekliliklerin değişimlerden çok daha fazla olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. 2. ve 3. Bölüm'deki tarihsel süreçten elde edeceğimiz temel çıkarımlar, içerdikleri hem değişim hem de süreklilik unsurları ile birlikte, sonraki iki bölüm için anahtar niteliği taşıyacaktır. Washington uzunca bir süredir G. W. Bush döneminde Afganistan ve Irak'a yapılan askeri müdahalelerin içeride ve dışarıda yarattığı sonuçlarla uğraşmaktadır. Bush yönetimi, 11 Eylül'ün hemen sonrasında sahip olduğu uluslararası desteği Irak'a müdahale ısrarı ile kaybetmiş, “önleyici vuruş” stratejisiyle “tek taraflı” ulusal güvenlik anlayışını açıkça dışa vurmuştur. Tüm dünyanın eleştiri oklarına hedef olan ve temelde ABD'deki Yeni Muhafazakâr hareketin yönlendirmesi ile hayata geçirilen bu kararların izlerini geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısı içinde bulmak mümkündür. Ancak Yeni Muhafazakârları tarihteki benzerlerinden farklı kılan, kendilerini değerler ve çıkarlar, idealizm ve realizm arasındaki çatışmada orta bir

yere koymaları, bunun sonucunda ise hem realistler, hem de idealistler tarafından şiddetle dışlanmalarıdır. Yeni Muhafazakârlar Amerikan değerleri ile Amerikan çıkarlarını birlikte koruyalım derken, çoğu zaman ABD'yi değerleri ve çıkarları arasında bir kez daha çelişkiye düşmekten alıkoyamamışlardır.

Yeni Muhafazakâr hareketin özellikle Irak örneğinde açığa çıkan “Eli silahlı ya da Çizmeli Wilsonculuk”⁶⁵ olarak özetlenen dış politika eylemleri, bu yaklaşımın temsilcilerinin değerler dünyasının da bir yansıması gibidir. Köklerini geleneksel “Amerikan istisnailiği” yaklaşımında bulan ve “kendi iyiliği için, kendisine benzemeyeni değiştirip, dönüştürmeye çalışan” bu üstünlükçü yaklaşım, özellikle Ortadoğu bölgesinde büyük kızgınlık ve hatta nefret kaynağı olmuştur. Buna rağmen Yeni Muhafazakârlar hatayı kendilerinde değil, “ötekiler”de aramış, Amerikan hâkimiyetine karşı çıkanları doğrudan Amerikan değerlerinin düşmanları olarak görmüşlerdir.⁶⁶ Sahip olduğumuz fikirler ortaya koyduğumuz gerçeği derinden etkilemektedir.⁶⁷ Yeni Muhafazakârların değerleri, ön kabulleri ve dünyayı algılamak için seçtikleri araçlar da neden oldukları olayları anlamının anahtarı niteliğindedir ve bu bağlamda kimlik, güvenlik algısı ve dış politika arasında var olduğunu öne sürdüğümüz ilişkinin güzel bir örneğini teşkil etmektedir.

ABD’de 11 Eylül sonrası dönemi okuyabilmek için Yeni Muhafazakârların anlaşılması şarttır. Bu nedenle 11 Eylül sonrasını, kimlik, güvenlik algısı ve dış politika üçgeni içinde analiz edeceğimiz 5. Bölüm öncesinde, çalışmanın 4. Bölüm’ü Yeni Muhafazakâr hareketin tarihsel gelişim sürecine ve ideolojik kökenlerine, ardından da bu hareketin nasıl bir kimlik tanımına sahip olduğu meselesine odaklanacak, bunun sonucunda da Yeni Muhafazakâr kimliğinin geleneksel Amerikan kimlik ve güvenliği ile örtüştüğü ve ayrıştığı noktaları tespit edecektir. Tespit edilecek bu noktalar, Yeni Muhafazakârların nasıl bir güvenlik algısı ve uluslararası ilişkiler yaklaşımına sahip

⁶⁵ Genç kuşak Yeni Muhafazakârlardan Max Boot, hareketin dış politika yaklaşımını “Katı Wilsoncu (Hard Wilsonian)” olarak tanımlamaktadır. Bakınız: Max Boot, “What the Heck is a Neocon?”, *The Wall Street Journal*, 30 Aralık 2002. (http://www.cfr.org/publication/5343/what_the_heck_is_a_neocon.html)

⁶⁶ Stephen M. Walt, “The Shattered Kristol Ball”, *The National Interest Online*, 9.3.2008. (<http://www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=19672>)

⁶⁷ Richard Crockatt, *After 9/11: Cultural Dimensions of American Global Power*, New York: Routledge, 2007, s.217.

olduğunu belirlemede önemli katkılar sağlayacak, sonuçta Yeni Muhafazakâr güvenlik algısının geleneksel Amerikan güvenlik algısı ile benzeşen ya da ayrışan noktaları olup olmadığı ortaya konulacaktır.

Çalışmanın 5. Bölüm'ü, 4. Bölümde detaylıca ele alınan Yeni Muhafazakâr kimlik ve güvenlik algısının, 11 Eylül olayları sonrasında, özellikle Ortadoğu'da nasıl pratiğe döküldüğünü gözler önüne serecektir. ABD tarihinde Yeni Muhafazakâr kimlik ve güvenlik algısının en iyi yansıması George W. Bush döneminde görülmüştür. G. W. Bush yönetimindeki ABD'nin 11 Eylül sonrasında ortaya koyduğu dış politika pratiklerinde Ortadoğu ön plandadır. Bu durumun ortaya çıkışında, 11 Eylül olaylarının radikal İslamcı örgüt El Kaide tarafından üstlenilmesi ve sonrasında tüm gözlerin Afganistan ve Irak başta olmak üzere dünyanın bu bölgesine çevrilmiş olması kadar, Yeni Muhafazakâr hareketin dış politikasının neredeyse saplantılı bir şekilde Ortadoğu'yu değiştirme, dönüştürme amacı üzerine oturtulmuş olmasının da payı vardır. ABD'nin 11 Eylül sonrası eylemlerine bakıldığında bu gerçek açıkça ortadadır. Bu nedenle de 5. Bölüm ağırlıklı olarak Ortadoğu'dan seçilen örnekler etrafında işlenecektir.⁶⁸

Afganistan ve Irak'ta devam eden ve büyük sivil, askeri ve ekonomik kayıplara neden olan savaşlar geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısının bölgedeki farklı kimlik ve güvenlik algılarıyla yaşadığı çatışmanın açık birer göstergesidir. Yeni Muhafazakârlar Amerikan değerlerinin evrensel olduğu fikrinden hareketle, bu değerleri Irak'a uygulayarak Ortadoğu'da değişimin, demokratikleşmenin önünü açacaklarını düşünmüştür. Sonradan ortaya çıkacağı üzere, bu durum aslında pek de gerçekçi olmayan beklentilerin ve buna paralel gelişen biraz da yetersiz bir planlamanın ürünüdür. Yeni Muhafazakârların ABD'si söylemleri ve eylemleri arasında çelişkili bir duruma sahiptir. Yeni Muhafazakârların elindeki ABD bir yandan değerlerinin evrensel olduğunu iddia ederken, diğer yandan bu değerleri tüm dünyanın çıkarına değil, ulusal

⁶⁸ G. W. Bush dönemi dış politikası elbette sadece Ortadoğu'dan ibaret değildir. Bu doktora tez çalışmasının sınırlı kaldığı noktalardan biri dönemin ABD'sinin Latin Amerika, Çin ya da eski Sovyet Blok'u ülkelerine yönelik dış politikasına girilmemiş olmasıdır. G.W. Bush ve Yeni Muhafazakârların dış politika önceliğinin Ortadoğu olması nedeniyle, sadece bu bölgeye odaklanarak, çalışmanın kapsamı daraltılmış, kapsam dışı bırakılan diğer bölgelerin ilerde yapılacak yeni çalışmaların konusu olması hedeflenmiştir.

çıkarların hizmetine sunmaktadır.⁶⁹ Diğer bir deyişle, değerler evrensel kabul edilirken, çıkarlar ulusal boyutta kalmakta; bu durum ise ABD'nin dünya kamuoyu nezdindeki inandırıcılığında hasara neden olmaktadır. Bu bağlamda, Yeni Muhafazakârların özellikle Irak'ta çıkmaza giren Ortadoğu politikasında örneğin İsrail-Filistin meselesi gibi önemli bir konuda İsrail'den yana bir yaklaşım sergilemiş olmasının önemli bir katkısı vardır. 5. Bölüm bir yandan tüm bu tartışmaları özetlemeye çalışırken, diğer yandan bu tartışmaların geleneksel Amerikan siyasi tarihi içindeki yerini de ortaya koymaya çalışacaktır. Bu bölümde, Amerikan kamuoyunun gözünde 11 Eylül'ün simgesel anlamı irdelendikten sonra, Yeni Muhafazakâr yaklaşımın etkisi altındaki G. W. Bush yönetiminin, Amerikan kimliğinin yeniden üretimi sürecinde, yeni bir tehdit (uluslararası terörizm) ve yeni bir öteki (Ortadoğulu Müslüman) kurgusunu nasıl hayata geçirdiği anlaşılmalı çalışılacak; ABD'nin bu dönemde Afganistan, Irak, İran ve İsrail-Filistin meselelerine yaklaşımı da yine bu perspektiften bakılarak okunacaktır.

Yukarıda sayılan tüm etkenler ışığında ortaya konulacak sonuç bölümü ise ABD'nin daha çok George W. Bush döneminde ortaya koyduğu 11 Eylül sonrası dış politika pratiklerinin geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısı ile nasıl bir etkileşim içinde olduğu sorusu üzerinde şekillenecektir. Yapılacak analizde yakın dönemde ABD başkanlık koltuğuna oturan Barack Obama yönetiminin ortaya koyduğu veriler de, kısıtlı olmakla beraber, göz önünde bulundurulacak, bu sayede ABD dış politikasının bugüne kadarki değişim ve devamlılık seyri ortaya çıkarılmaya çalışılacaktır. Tezin sonunda özellikle vurgulanacak nokta geleneksel Amerikan değerlerinin büyük oranda değişmeden kalmış olduğu, ancak içeriği neredeyse hiç eleştirilmeyen bu değerlerin dış dünyaya nasıl sunulacağı, bunun için hangi yöntemler kullanılacağı konusunda bitmeyen bir ikilem yaşandığı yönündeki tespitimiz olacaktır.

1980'lerin sonundan itibaren öne çıkmaya başlayan farklı teorik bakış açılarına dayalı çalışmaların çoğu, belki de realist kuramın “eleştirel teorilerin gerçek dünyada olup bitenle ilgili söyleyecek sözü yok” iddiasını destekler şekilde, daha çok teorik

⁶⁹ Crockatt., s.221.

boyuttaki tartışmalarla sınırlı kalmıştır.⁷⁰ Umarız bu tez çalışması tamamlandığında, klasik teorilerin sınırlı araçlarıyla yola çıkmayı reddeden eleştirel çalışmalar içinde başarılı bir örnek oluşturur ve “kimlik ve dış politika ilişkisi” bağlamında yapılacak yeni araştırmalara sadece teoriyi değil, pratiği de inceleyerek katkı sağlar. Brown ve Ainley’in de söylediği gibi, uluslararası ilişkiler dünyasını tek bir bakış açısına hapsolarak değil, farklı fikirlere açık olarak ele almak daha anlamlıdır.⁷¹ Bugünün ve yakın geleceğin en önemli aktörlerden biri olan ABD’yi de, ne geleneksel, ne de eleştirel teorilere hapsolmadan, farklı düşünce sistemlerine ve araçlara açık olarak ele almak yerinde olacaktır. Bir sosyal bilimler çalışmasının üç temel amacı olan keşfetme, betimleme ve açıklama görevleri ancak bu sayede en iyi şekilde yerine getirilecektir. Elde edeceğimiz verilerle, özellikle ABD’nin eylemleri bağlamında, “ne”, “nasıl” ve “neden” sorularına cevap getirebildiğimiz ölçüde, dünyanın bu tartışmalı “süper gücünü” dünü, bugünü ve yarınıyla anlamamız kolaylaşacaktır.

Araştırmanın metodu “örnek olay” olarak belirlenmiştir. Niceliksel ögelerden ziyade, niteliksel ögelere dayanan araştırmada, kimlik ve dış politika ilişkisinden yola çıkarak toplanan veriler, geleneksel “Amerikan” kimliği ve bunun ABD dış politikasına etkilerini belirlemek için, daha çok yazılı dokümanların incelendiği, tarihsel-karşılaştırmalı bir analize tabi tutulacaktır. Örnek olay yönteminde, bir ya da birden fazla grup ya da topluluk hakkında, belirli bir süre boyunca sistematik bir araştırma yürütülmesi ve elde edilen sonuçların analiz edilmesi esastır. Nitel araştırmalara daha uygun olan bu yöntemde tanımlayıcı ve açıklayıcı özellikler öne çıkar ve araştırma sonucunda bazı öngörülerde bulunmak mümkün olur.⁷² Bu çalışmada konstrüktivist yaklaşımın kimlik ve dış politika ilişkisi üzerine geliştirmiş olduğu temel görüşler, bu konuyu araştırmak için en doğru örneklerden biri olarak gördüğümüz ABD özelinde, tarihsel dönemlendirmeler dâhilinde ve geleneksel teorik yaklaşımları bütünüyle reddetmeden incelenmeye çalışılacaktır. Örnek olayda genellemelerin yeri olsa da, asıl amaç, genellemeden çok özelleştirmeye gitmek; dolayısıyla da meselenin özüne

⁷⁰ Reus-Smit, s. 194.

⁷¹ Brown ve Ainley, ss.13-14.

⁷² Örnek olay yöntemi ile ilgili detaylar için bakınız: Remzi Altunışık vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 2. Basım, Adapazarı: Sakarya Kitabevi, 2002, ss.206-212.

ulaşmaktır.⁷³ Konstrüktivistlerin çoğu da kuvvetli genellemelere şüpheyle yaklaşmakta, analizlerini o araştırmanın içeriğiyle sınırlı tutmaya çalışmaktadır.⁷⁴

Bu çalışma, konstrüktivist yaklaşımın kimlik, güvenlik ve dış politika arasındaki yakın bir ilişki olduğu varsayımından yola çıkarak, Amerikan kimliği, Amerikan güvenlik algısı ve ABD'nin dış politika eylemleri arasında önemli bir bağ olduğu iddiasında bulunmaktadır. Ancak çalışmamız ABD'de realist teorinin bir parçası olan rasyonel seçim yaklaşımının da dikkate alınmasından yanadır; elbette hem konstrüktivizmin, hem de realizmin kendi içindeki eksikliklerini görmek ve ABD özelinde ikisi arasında bir sentez yapılabileceğini düşünmek kaydıyla. Bu nedenle, elde edilen veriler ışığında, çalışma esnek bir yapıda ilerlemektedir. Amaç derinlemesine betimlemeler yapmak; tahminlere değil, yorumlamalara öncelik vermektir.⁷⁵ Sonuçta örnek olay yönteminde, elde edilen verilerin anlamlandırılması en önemli aşamadır.

Çalışmanın analizi makro düzeydedir. Analiz birimleri ise temelde devletler, özelde ise siyaset adamları ve yönetici elittir. Türkçe ve İngilizce, basılı ve elektronik kaynakların kullanıldığı bu çalışmada, birincil kaynakların ağırlıkta olmasına özen gösterilmiştir. Özellikle Yeni Muhafazakâr hareketi anlamaya çalışırken, bu hareketin temsilcilerinin demeçleri, makale ve kitapları vasıtasıyla veriler büyük oranda ilk ağızdan toplanmıştır. Bununla beraber konu ile ilgili zengin İngilizce literatürden mümkün olduğunca yararlanılmaya çalışılmış; 11 Eylül sonrası nispeten yakın bir dönem olduğu için, kitap ve makalelerin yanısıra, bu döneme ait gazete haberleri ve röportajlar, resmi rapor ve kamuoyu araştırmalarına da yer verilmiştir.

Yakın dönem uluslararası ilişkiler çalışmaları içinde George W. Bush dönemi ve Yeni Muhafazakârlar fazlasıyla tartışılmış, çokça yazılıp çizilmiş görünse de, bu dönemin geleneksel “Amerikan” kimlik ve güvenlik algısı içinde nasıl bir yere oturtulması gerektiği konusunda detaylı ve özellikle de tarafsız analizler oldukça azdır. Türkçe ve İngilizce literatürde, daha çok gazete kupürleri ya da röportajlara dayanarak

⁷³ A.g.e., s.211.

⁷⁴ Klotz and Lynch, s.20.

⁷⁵ Bu konuda yardımcı bir kaynak olarak bakınız: Ali Yıldırım ve Hasan Şimşek, *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2003.

kısa sürede yazılan kitaplardan bolca mevcuttur. Ancak ne yazık ki, bu kaynakların çoğu kavramsal tartışmalarla zenginleştirilmiş, tarihsel karşılaştırmalardan yoksundur. Türkiye’de yapılan uluslararası ilişkiler çalışmaları arasında belirli bir teorik çerçevenin örnek bir olaya uygulandığı çalışma sayısı oldukça azdır. Pınar Bilgin’in de dikkat çektiği üzere, Türkiye’de uluslararası ilişkiler alanında yapılan çalışmaların çoğu Türkiye’nin dünyaya anlatılması amacına hizmet ederken, Uluslararası İlişkiler teorilerinin yansıtıldığı çalışmalar, ne yazık ki çok az sayıdadır.⁷⁶ Elinizdeki tez çalışması teoriyi pratiğe uygulamaya çalışması yönündeki çabasıyla özgün bir niteliğe sahiptir. Bir diğer özgünlüğü ise örnek olay bağlamında ABD’nin seçilmiş olmasıdır. Kimlik ve dış politika ilişkisi çerçevesinde, konstrüktivist bir yaklaşımla ele alınan eserler arasında Almanya, Japonya, Rusya ve Türkiye örnekleri sıkça göze çarparken, örnek olay olarak tek başına ABD’nin seçildiği, konstrüktivizmi doğrudan referans alan, aynı anda yeterli kavramsal ve kuramsal çerçeveyi birarada sunabilen bir çalışma Türkçe ve İngilizce literatürde mevcut değildir. Bu tez çalışması ABD özelinde konstrüktivizmin iddialarını, realizm ve rasyonel seçim yaklaşımının haklı katkıları dahilinde irdelemeye çalışıyor olmasıyla da özgün bir çalışmadır.

Uluslararası İlişkilerde “ABD dış politikasında kimliğin yeri” bağlamında, bugüne kadar yazılmış en iyi kitaplardan biri post-yapısalcı David Campbell’ın, *Writing Security: The United States Foreign Policy and the Politics of Identity (Güvenliği Yazmak: Birleşik Devletler Dış Politikası ve Kimlik Politikaları)* adlı çalışmasıdır. ABD’yi deneysel bir incelemeye tabi tutan bu çalışma İspanyolların Amerika kıtasına ayak bastığı tarihlerden 1991’deki Körfez Savaşı’na kadar Amerikan siyasi söylem ve eylemleri ile Amerikan kimliği arasındaki yakın bağa dikkat çekmektedir. Bu kitap çalışmamız için çok değerli veriler ortaya koymakla birlikte, temelde Amerikan değerlerinin, Amerikan çıkarlarına üstün geldiği tezine dayalıdır. Campbell’a göre, eğer bir tercih yapılması gerekirse, Amerikan değerlerinin güvenceye alınması, Amerikan çıkarlarının güvenceye alınmasından daha önceliklidir, çünkü ABD’nin varlığı bu

⁷⁶ Pınar Bilgin, “The State of IR in Turkey”, *BISA News* (The Newsletter of the British International Studies Association), 2008. (<http://www.bilkent.edu.tr/~pbilgin/Bilgin-BISANews-2008.pdf>) 29.11.2009.

değerlerin devamlılığı üzerine kurulmuştur.⁷⁷ Oysa bu çalışma, ABD'nin değerler ve çıkarlar ikileminde, bazen değerlerin, bazen çıkarların öne geçtiği, bazense her ikisinin birlikte devreye girebildiği iddiasındadır. Kimlik dış politika üzerinde elbette etkilidir. Ancak ABD'de tercihlerin her zaman değerlerin korunması üzerine yapılacağını söylemek bizce doğru olmayacaktır. Giddens'in ontolojik güvenlik yaklaşımında ortaya konulduğu gibi, bireyin (ya da devletin) hem özünün (değerlerinin), hem de dışının (fiziksel bütünlüğünün) güvenliği önemlidir. ABD örneğinde, başkanların ya da yönetici seçkinlerin ideolojik ya da karakteristik nitelikleri, değerler ve çıkarlar açmazında hangi tarafa daha fazla ağırlık vereceklerini etkileyebilmektedir.

ABD dış politikası üzerinde eleştirel çalışmalardan biri de Michael H. Hunt'ın *Ideology and US Foreign Policy (İdeoloji ve Birleşik Devletler Dış Politikası)* adlı eseridir. Yazar bu eserinde ABD dış politikası üzerinde kimlikle yakın bağları olan ideolojinin etkilerini tartışmaya açmakta, ABD'nin dış politika eylemlerini “güç” gibi somut bir kavram üzerinden değil, “ideoloji” gibi soyut bir kavram üzerinden açıklamaya çalışmaktadır. Ancak Hunt her şeyden önce bir siyaset bilimci ya da uluslararası ilişkilerci değil, bir tarihçi gözüyle yazmaktadır. Bu nedenle Hunt'ın ortaya koydukları ile bu çalışmada ortaya konulanlardan arasında bariz yaklaşım farklılıkları vardır. Bunun dışında, Amerikan ideolojisini hiç değişmeyen bir yapıymış gibi ele alan Hunt'a göre, 18. Yüzyıl'dan bu yana ABD'nin dış politikasına şekil veren unsur, diğer insanların ırksal sınıflandırmalarına ve toplumsal devrimlere karşı düşmanlığa dayalı bir ideolojidir.⁷⁸ Ve bu ideoloji kolay kolay değişecek bir nitelik göstermemektedir. Bu açıdan, Hunt'ın eseri, bu çalışmanın gözetmeye çalıştığı, sosyal konstrüktivizmin karşılıklı etkileşime, değişim ve dönüşüme dayalı vurgusunu da göz ardı etmektedir.

Çalışmamızın mevcut literatüre bir başka önemli katkısı da kavramsal çerçevesini oluştururken, psiko-analitik çözümlere fazlasıyla önem vermesidir. Birey ve devlet arasında önemli bir bağ olduğunu savunan bu çalışma, devletlerin

⁷⁷ Bu durum aslında sadece ABD için geçerli değildir; siyasetin doğasından kaynaklanmaktadır. Değerler insan eylemlerinin ve sosyal hayatın merkezinde yer almaktadır; dolayısıyla da siyasetin doğası bu değerlerin maksimize edilmesine dayalıdır. Bakınız: Abdul Aziz Said, Charles O. Lerche, Jr. and Charles O. Lerche III, *Concepts of International Politics in Global Perspective*, New Jersey: Englewood Cliffs, 1995, ss.20-21.

⁷⁸ Hunt, *a.g.e.*

eylemlerini anlamlandırmanın yolunun birey psikolojini anlamaktan geçtiğine inanmaktadır. Çalışmanın kavramsal boyutu tamamen bu mantık üzerinden geliştirilmiş; bireyin kimlik ve güvenlik algısından, devletin kimlik ve güvenlik algısına giden sistematik bir analiz ortaya konulmuştur. Literatürde başta realizm olmak üzere, hem geleneksel, hem de eleştirel kanatta devletin insansılaştırılmasını, yani insana ait özelliklerin devlet için de doğru varsayan, devletler arasındaki meseleleri bu sayede çözümlene yanlısı eğilimler mevcuttur.⁷⁹ Ancak bunu, çalışmamızda olduğu gibi, konstrüktivist bir yaklaşım içinde, kimlikten güvenliğe doğru, belirli bir mantık silsilesi dahilinde ortaya koyan bir örnek karşımıza çıkmamıştır. Kimlik ve güvenliği, etrafi saran sosyal çevre, diğer bir değişle uluslararası sistem ile karşılıklı bir etkileşim içindeki birer bağımlı değişken olarak ele alan bu çalışma, literatürde kavramsal ve kuramsal açıdan yetersizlik taşıyan pekçok araştırmanın eksiklerini gidermeye yöneliktir.

Amacımız, yarım yüzyılı aşan bir zamandır ABD'nin önemli müttefikleri arasında bulunan Türkiye'de, akademik anlamda içerikli bir çalışma ile Amerikan kimliği ve dış politikası arasındaki yakın bağı gösterebilmek, bu ilişkide hangi şartlar altında nasıl değişimler yaşanabileceğini ortaya koyarak, geleceğe dair saptamalar yapılmasına mütevazı bir katkı sağlamaktır. Herşeyden önemlisi bu çalışma ABD dış politikasına dünyanın farklı bir bölgesinden, Türkiye'den bakan birinin ortaya koyduğu bir çalışmadır. Eflatun'un dediği gibi, mağaraya bir de dışarıdan bakmak gerekir. Bu nedenle çalışmamız, ABD'yi genelde Anglo-Sakson aydınların ele aldığı günümüz Uluslararası İlişkiler dünyasında, dışarıdan bir gözün ortaya koyduğu farklı saptamaları da beraberinde getirmektedir. Kolay olan dünyada yanlış giden her şeye karşı ABD'yi suçlamak; zor olan ise bu devleti eleştirmeden ve yargılamadan önce üzerinde etraflıca düşünmeye ve anlamaya çalışmaktır. Bu çalışmanın her şeyden önce yapmaya çalıştığı da budur.

⁷⁹ İnsansılaştırma kavramı İngilizce literatürde “anthropomorphizing” olarak geçmektedir. Anthropomorphism Yunanca” insan-anthropos” ve “şekil-morphe” kelimelerinin birleşiminden türetilmiştir ve kısaca insana ait niteliklerin insan olmayan canlılara, doğa olayları ya da soyut unsurlara atfedilmesi anlamına gelmektedir. Yunan mitolojisi “Tanrıların” insansılaştırılmasının örnekleriyle doludur. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/27536/anthropomorphism>)

BİRİNCİ BÖLÜM

KONSTRÜKTİVİST YAKLAŞIMLA

KİMLİK, GÜVENLİK, DIŞ POLİTİKA İLİŞKİSİ

“Dünyayı nasıl anlayıp yorumladığımız, onu nasıl tanımladığımızıza bağlıdır.”⁸⁰

“Uluslararası İlişkiler”in bugünkü geniş kapsamlı anlamını kazanmasında, geleneksel teorilere karşı eleştirel bir yaklaşımın yükselişe geçtiği Üçüncü Büyük Tartışma’nın (Third Great Debate) önemli etkileri vardır. Uluslararası İlişkiler disiplini bu tartışma sayesinde, savaş, güç ve devlet odaklı kalıplaşmış düşünce şeklinden az da olsa uzaklaşabilmiş; idealizm ve realizm dışındaki alternatif bakış açılarına kapılarını aralayabilmiştir. Uluslararası İlişkiler’in tarih, iktisat, hukuk ve siyaset gibi temel bilimlerden ayrı, bağımsız bir disiplin olarak ele alınmaya başlanması, 1. Dünya Savaşı’ndan sonraki yıllara dayanmaktadır.

Savaşın, kazanan- kaybeden ayrımı gözetmeksizin, tüm taraflara getirdiği büyük yıkım, “Devletler neden savaşır?” temel sorusu ekseninde, Uluslararası İlişkiler’i ayrı bir disiplin haline getirmiş, bu sayede benzer çatışmaların bir daha yaşanmaması ve devletlerarasında uzlaşmanın kolaylaştırılması için uygun bir platform yaratılmaya çalışılmıştır. Ancak ne yazık ki olayları ele alış ve yorumlayış farkından ötürü gerçek dünyadaki savaşların bir benzerini disiplin kendi içinde yaşamaya başlamıştır. Temelde “idealizm” ve “realizm” arasında yaşanan bu büyük savaş, Uluslararası İlişkiler disiplini içinde günümüze kadar etkisini hissettiren iki başlı bir yapının ortaya çıkmasına neden olmuştur. Teoriler dünyasında yaşanan bu savaş, bazen etrafta olan bitene doğrudan şekil vermiş, bazen de olan bitenden etkilenerek değişimler geçirmiştir.

⁸⁰ Brown ve Ainley, s. 1.

1.1. GELENEKSELDEN ELEŞTİREL KURAMA YOLCULUK

Uluslararası İlişkiler’de “Kurucu Tartışma” olarak tanımlanan ilk büyük görüş ayrılığı temelde “insan doğasının özünde iyi mi, yoksa kötü mü olduğu meselesi” etrafında şekillenmiştir.⁸¹ İnsanın özünde iyi olduğuna kanaat getiren “Locke”cu ve “Kant”çı idealist yaklaşım, karşısında, insanın özünde kötü olduğuna hükmeden “Hobbes”çu realist yaklaşımı bulmuş; dünyada olup bitenler uzun bir süre, sadece bu iki akım ekseninde tahlil edilmeye çalışılmıştır. İdealistler “barış nasıl tesis edilir” sorusu üzerinde yoğunlaşırken, realistler öncelikle “savaşlar nasıl engellenir” sorusuna odaklanmayı tercih etmiştir.⁸² 20. Yüzyılın yarısından fazlası, bu iki yaklaşımdan bazen birinin bazen de diğerinin öne çıktığı dönemlerle geçmiştir. Örneğin, iki dünya savaşı arası dönemde idealizmin hâkimiyeti hissedilirken, 2.Dünya Savaşı sonrasında daha çok realist tahliller rağbet görmüştür.⁸³

Güç ve güvenlik meselelerine yoğun ilgi gösteren realistler, çalışmalarının merkezine aktör olarak seçtikleri “ulus devlet”i yerleştirmiştir. “Güvenlik İkilemi (Security Dilemma)” yaklaşımı kapsamında tüm devletlerin karşılıklı güvensizliğe dayalı bir açmaz içinde sürekli güç artırımına gideceğine inanan realistler, işbirliğinin etrafı saran acımasız koşullar içinde pek mümkün olmayacağını öne sürmüştür. Realistlere göre tıpkı bireyler gibi, devletler de çıkarlarını maksimize edebilmek için en akılcı tercihleri yapma eğilimindedir.⁸⁴ Günümüz sorunlarını doğru tahlil edebilmenin yolu öncelikle idealizm ve realizm arasında yaşanan ve hiç bitmeyecek gibi duran bu derin görüş ayrılığını kavramaktan geçmektedir.

⁸¹ Realist akımın insan doğası ile ilgili yaklaşımı için ilginç bir çalışma Annette Freyberg-Inan’a ait. Bakınız: A. Freyberg-Inan, *What Moves Man: The Realist Theory of International Relations and Its Judgement of Human Nature*, Albany: State University of New York Press, 2004.

⁸² Şaban Çalış ve Erdem Özlük, “Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2007, Sayı: 18, ss. 225-245. (http://www.sosyalbil.selcuk.edu.tr/sos_mak/makaleler%5CSay%C4%B1%2018.pdf) 22.10.2008.

⁸³ Edward Hallett Carr’ın *The Twenty Years Crisis* ve Hans Morgentau’nun *Politics Among Nations* kitapları bu dönemdeki realist bakış açısını en iyi özetleyen eserler arasındadır. Detaylı bir okuma için bakınız: E.H. Carr, *Twenty Years Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Crisis*, Basingstoke and New York: Pelgrave, 2001 ve H. J. Morgentau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred P. Knopf, 4. baskı, 1967.

⁸⁴ Freyberg-Inan, s. 2.

Uluslararası İlişkiler gündeminin çeşitlenmeye başladığı 1950’li ve 1960’lı yıllar, disiplin içinde neredeyse 20 yıl sürecek, “İkinci Büyük Tartışma”yı başlatsa da, bu dönem birinci dönemin idealist-realist çekişmesinden tam bir kopuş anlamına gelmemiş, aksine sanki onun bir uzantısıymış gibi şekillenmiştir.⁸⁵ Bu dönemde, neo-realist ve neo-liberallerden oluşan ve “pozitivist” ya da “davranışçı” olarak nitelendirilen bir grup araştırmacı uluslararası ilişkiler alanında gelenekselin hâkimiyetine karşı bilimselliğin nasıl sağlanabileceği sorusuna eğilmiştir. Diğer bilim dallarında olduğu gibi, Uluslararası İlişkiler’de de objektif bir bakış açısı elde etmenin önemine değinen ve bu alanda çalışanların ancak kendilerini çalışmalarının dışında tutarlarsa tarafsız eserler verebileceklerine inanan pozitivistler, bilimsel çalışma yapan kişinin siyasi bir aktör rolü oynamaktan kaçınması gerektiğini öne sürmüşlerdir.

Pozitivistlere göre siyasi aktör, etrafındaki sistemi değiştirmeye çabalarken, bilimsel çalışma yapmak isteyen kişi sadece olan biteni açıklamaya çalışmalıdır.⁸⁶ Bu çerçevede, o vakte kadar baskın olan geleneksel yaklaşımın temsilcileri, çalışmalarını objektiflikten uzak, tamamen değer yargılarının etkisi altında ve bu nedenle de adeta siyasi bir aktör rolü oynayarak gerçekleştirmiştir. İki dünya savaşı arasında Uluslararası İlişkiler disiplininde eserler veren pek çok bilim adamının dönemin İngiliz ve Amerikan hükümetleri ile yakın ilişkiler içinde olduğu gerçeği, tarafsızlığa vurgu yapan bu iddiaları desteklemiş, pozitivistlerin metodolojiyi bilimsel kriterlere uydurma çabasını kuvvetlendirmiştir. “Tarih ve bilim” ya da “geleneksel ile bilimsel” arasında şekillenen bu tartışma, önceleri her ne kadar metodolojik kaygılarla başlamış olsa da, giderek ontolojik sorgulamalara, oradan da epistemolojik sorunlara yoğunlaşılmasına neden olmuştur. Bu durum sonraki yıllarda, daha derin tartışmalara da kaynaklık etmiştir.

Söz konusu dönemle ilgili hatırdaki tutulması gereken tartışmalardan biri 1970’lerin değişen sosyal ve ekonomik koşullarında ortaya çıkan neo-liberal, “Karmaşık Karşılıklı Bağımlılık (Complex Interdependence)” tezidir. Günümüz dünyasında da geçerliliğini koruyan bu tez, devlet dışındaki diğer güçlü aktörlere ve bu

⁸⁵ Brown ve Ainley, birçok açıdan realist sayılan davranışsalcılarının amaçlarının, realistlerin tam olarak gerçekleştiremedikleri bilimsellik iddiasını gerçekleştirebilmek olduğunu düşünmektedir. Bakınız: Brown ve Ainley, ss.27-28.

⁸⁶ Lock, “International Politics as Politics: Changing US Foreign Policy Discourse”.

aktörler arasındaki karşılıklı ilişkiye dikkat çekmekte, realistlerin tersine “devlet” ve “güç” odaklı meseleleri ikinci plana atabilmektedir.⁸⁷ 1980’li yıllarda öne çıkan diğer önemli yaklaşımlardan biri ise neo-realizmdir. *Theory of International Politics* (Uluslararası Siyasetin Teorisi) adlı eserinde Kenneth Waltz, uluslararası ilişkileri hiyerarşik ve anarşik olarak sınıflandırdığı bir sistem analiziyle anlamaya çalışmış, realizmden kopmadan, ancak onu daha çok sistem bazına indirgeyerek yaptığı çalışmalar karşıt pek çok yeni fikrin doğmasına kaynaklık etmiştir.⁸⁸ Neo-realist Waltz, amaçlarına ulaşmak ve güvenliklerini sağlamak için, insan, kurum ya da devlet olsun, aktörlerin kendi yöntemlerine, kendi yapabileceklerine güvenmeleri gerektiğine inanmaktadır. Waltz’a göre anarşik bir düzen içinde temel eylem prensibi kendi işini kendin halletme (self-help) üzerine kuruludur:⁸⁹

“Kendi işini kendin halletmeye dayalı bir sistemde kendisine yardım edemeyen ya da bunu diğerlerinden daha az efektif bir şekilde yapanlar başarılı olamayacak, tehlikelere açık hale gelecek ve acı çekecektir. İstenmeyen tüm bu durumlara yönelik bir korku ise devletleri güç dengeleri yaratacak şekilde hareket etmeye yönlendirecektir.”⁹⁰

Yosef Lapid’in Uluslararası İlişkilerde “Üçüncü Büyük Tartışma” (Third Great Debate)⁹¹ olarak tanımladığı görüş ayrılığı, işte böyle bir ortamda, 1980’li yılların sonu ve 1990’ların başı itibariyle pozitivizme karşı post-pozitivist düşüncelerin ortaya çıkması ile başlamıştır. “Reflektivistler”⁹² olarak da anılan post-pozitivist yazarlar, işe realist tahlilleri sorgulayarak başlamış; geleneksel kuramların tartışmasız kabul ettiği

⁸⁷ Bakınız: Robert O. Keohane and Joseph S. Nye (eds.), *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston: Little, Brown and Company, 1977.

⁸⁸ Neo-realizmin önde gelen ismi Kenneth Waltz’un anarşi üzerine düşünceleri için bakınız: K. Waltz, *Theory of International Politics*, Boston: McGraw-Hill, 1979.

⁸⁹ A.g.e., s.111.

⁹⁰ A.g.e., s.118.

⁹¹ Y. Lapid, “The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era”, *International Studies Quarterly*, Vol.33, No.3, Eylül 1989, s.236.

⁹² Uluslararası İlişkilerde pozitivizmi eleştiren bu yeni akımı “reflektivist” olarak tanımlayan ilk kişi neo-liberal Robert Keohane’dir. Neo-liberaller gibi neo-realistlerin çoğu da, kendilerine meydan okuyan post-pozitivistlerden reflektivist diye bahsetmeyi tercih etmekte; bu sayede psikolojideki insanın “yansıtma” özelliğine gönderme yapmaktadır. Buna göre, post-pozitivistler, ya da reflektivistler, aslında kendi sahip oldukları açmazları sanki pozitivistler sahipmiş gibi sunmaktadır. V. Kubalkova, N. Onuf and P. Kowert, “Constructing Constructivism”, Vendulka Kubalkova, Nicholas G. Onuf and Paul Kowert (eds.), *International Relations in a Constructed World*, Armonk, New York: M. E. Sharpe, 1998, s.18.

bazı kavramları varsayım düzeyine indirerek, yeniden tanımlamaya çalışmıştır. Gerçeğin, sosyal çevre ve birey, diğer bir deyişle sistem ve aktör-devletler arasındaki karşılıklı etkileşimin bir ürünü olduğu fikrinden hareket eden, temel olarak post-yapısalcılar ve eleştirel teorikler olarak ikiye ayrılan post-pozitivistler, mevcut uluslararası şartların şekillenmesinde uluslararası ilişkiler teorilerinin de önemli bir rol oynadığını öne sürmüştür.

Sadece siyasi aktörlerin değil, bilimsel çalışma yapanların da olayları yönlendirdiğini düşünen post-pozitivistlere göre, mevcut sistemin bu denli katı ve genelde şiddete dayalı yapısında realistlerin “güce”, “silaha” ve “karşılıklı güvensizliğe” olan inançlarının katkısı büyük olmuştur.⁹³ “Etrafımızda olup bitenleri doğrudan kabul etmek yerine, önemli olan onların gerçekliğini sorgulamak, mevcut kavramları ve durumu eleştirerek, daha iyi şartların yaratılması için ön ayak olmaktır.” Uluslararası İlişkilerde son yirmi yıla damgasını vuran ve konstruktivizm nedeniyle, bizim de çalışma alanımıza giren eleştirel teoriler işte bu türden düşüncelerin evriminin bir sonucudur. Söz konusu düşünce dinamiklerinin ortaya çıkmasında şüphesiz etrafımızı saran sosyal, siyasi ve ekonomik şartlardaki farklılığın da büyük etkisi olmuştur. 1990’lar bu türden önemli farklılaşmaların yoğun olarak yaşandığı, bireylerin, devletlerin, tüm diğer aktörlerin ve sistemin değişen şartlara uyum sağlamak zorunda kaldığı yıllardır. Uluslararası İlişkiler de bu değişiklikten payına düşeni alanlar arasındadır.

1.1.1. Uluslararası İlişkilerde Konstruktivist Yaklaşım

İşaretleri uzun yıllardır var olan, ancak Soğuk Savaş’ın sonu ve Sovyetlerin yıkılması ile birlikte küresel ölçekte yayılma gösteren ayrılıkçı milliyetçi çatışmalar, Uluslararası İlişkiler disiplini de bir değişim ve dönüşüm içine girmek zorunda bırakmıştır. Konstruktivizmin öncülerinden Alexander Wendt’e göre artan etnik, dinsel ve kültürel çatışmalarla yoğrulan bu karmaşık atmosferde, “materyalist ve birey odaklı

⁹³ Jim George and David Campbell, “Patterns of Dissent and the Celebration of Difference: Critical Social Theory and International Relations”, *International Studies Quarterly*, Vol. 34, No.3, ss.269-293.

geleneksel uluslararası ilişkiler teorileri, sistemde oluşan beklenmedik ve büyük değişikliği açıklamakta yetersiz kalmıştır.”⁹⁴ Bu da dünyayı eleştirel teorilerin benimsediği fikirler üzerinden anlamlandırmaya çalışan araştırmacıların sayısının hızla artmasına neden olmuştur. Eleştirel teori içinde yer alan post-modernistler, konstruktivistler, neo-Marxistler ve feministler de Uluslararası İlişkiler disiplinde geleneksel teorilerin yarattığı bu boşluğu doldurma iddiasıyla sahneye çıkmış ve dünya üzerinde olup biteni açıklamak için daha iyi bir yöntem sunabilme çabası içine girmiştir. Bu grupların tümünü bir araya getiren temel nokta “dünya siyaseti, sosyal etkileşim (social interaction) sayesinde nasıl inşa ediliyor?” sorusuna duydukları ilgi olmuştur. Bu bağlamda eleştirel teorilerin iki önemli iddiası vardır:

- 1) Uluslararası politikanın esas yapısı maddi değil, sosyal temellere dayalıdır.
- 2) Bu temeller aktörlerin sadece eylemlerine değil, aynı zamanda kimlik ve çıkarlarına da şekil verir.⁹⁵

Dolayısıyla eleştirel teorisyenlere göre, bireyin, toplumların ya da devletlerin içinde buldukları sistem ile karşılıklı etkileşimi göz ardı edilmesi değil, önemle üzerinde durulması gereken bir meseledir. Aktörlerin sahip oldukları kimlik özellikleri ile eylemleri arasında da incelenmesi gereken bir ilişki vardır. Edward Lock, eleştirel teorinin insanları kendileri ve eylemleri ile ilgili olarak düşünmeye, hayatlarına şekil veren yapı ve unsurların farkında olmaya teşvik ettiğine dikkat çekmektedir.⁹⁶ Tek tip değil, özgün bireyler olabilme yolundaki ilk adım belki de bu farkındalık olacaktır. Yine bu farkındalık sayesinde hâlihazırdaki durumun gerçekliği sorgulanacak; genel kabullerin dışına çıkılabilecektir.

Post-pozitivistler işte bu düşüncelerle pek çok kavramı otomatik bir kabul olmaktan çıkarmış, sorgulamış, yapı bozuma uğratmıştır. “Güç”, “savaş”, “güvenlik” ve “tehdit” gibi realizmin oldukça popüler kavramlarının yanı sıra, yakın zamana kadar arka plana itilmiş “kültür” ve “kimlik” gibi kavramlar da bu sayede masaya

⁹⁴ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.4.

⁹⁵ Alexander Wendt, “Constructing International Politics”, *International Security*, Vol.20, No.1, Summer 1995, ss.71-72.

⁹⁶ Lock, “International Politics as Politics: Changing US Foreign Policy Discourse”.

yatırılabilmiştir. Tüm bu tartışmaların çıkış noktası etrafımızı saran gerçekliğin, aslında ne kadarının “gerçek” olduğu meselesidir. 1960’lı ve 1970’li yıllarda bilgi ve gerçek üzerine yaptıkları çalışmalarla dikkat çeken Berger ve Luckmann, etrafımızda olup bittiğine inandığımız ve bizden ayrı olarak “gerçeklik” diye algıladığımız şeyin aslında tamamen bizim eserimiz olduğuna dikkat çekmiştir:

“Biyolojik olarak insan, yaşadığı dünyayı diğer insanlarla birlikte inşa etmek zorundadır. Bu dünya onun için kesin ve baskın gerçeklik halini alır. Sınırları doğa tarafından çizilse de, bir kez inşa edildikten sonra, bu dünya da doğaya karşı belirleyici olmaya başlayacaktır. Karşılıklı sosyal etkileşimle inşa edilen, dünya ve doğa arasındaki bu diyalektikte, -insan gerçeği, bu suretle de kendisini üretir.”⁹⁷

Buna göre sokaktaki sıradan bir insan “bilgisini” ya da etrafını saran “gerçekliği” sorgulama eğiliminde değildir. Yaptığı şey bilgiyi ve gerçeği sorgulamadan almak ve kabul etmektir. Oysa “toplumsal olarak inşa edilen gerçeklik” (socially constructed reality) tezini savunan Berger ve Luckmann’ın dikkat çektiği nokta, bildiğimizi sandığımız ve etrafımızdaki gerçeklik olarak algıladığımız her şeyin aslında sorguya açık yapısıdır.⁹⁸ Eflatun’un ünlü mağara benzetmesi de bir anlamda gerçeğin görünen ve görünmeyen yönlerinin sorgulanması üzerine değil midir? Eflatun’a göre, bazı insanlar hayatları boyunca adeta bir mağaranın içinde sırtları mağaranın kapısına dönük oturmakta, gerçeği sadece mağaranın önünden geçenlerin mağara duvarlarına bıraktığı gölgeler üzerinden tahayyül etmektedir. Ama aslında gerçek sadece mağara duvarlarına yansıyanlardan ibaret değildir. Mağaranın dışına çıkma cesareti gösteren birey farkındalığı arttığı oranda gerçeği kavramakta, hatta kendisinin de bu gerçeği meydana getirenlerden biri olduğunu anlamaktadır.

Sonuç olarak bilgi de gerçeklik de insan iradesinden bağımsız yapılar değildir. Bireyler kendi yarattıkları bir dünyada yaşamaktadır ve bu dünyanın aldığı biçim, yine

⁹⁷ Peter Berger and Thomas Luckmann, *The Social Construction of Reality*, New York: Penguin Books, 1979, s.204.

⁹⁸ A.g.e., s. 14.

bireylerin iradesinin bir sonucu olmaktadır.⁹⁹ Genelde post-pozitivistler, özelde de bu çalışmanın kapsamına giren konstrüktivistler, hazır alarak sorgusuzca kabul ettiğimiz değil, bizim eserimiz olan “gerçeklik” ile ilgilidirler. Buna göre sistemi oluşturan tüm faktörleri insanlar, dolayısıyla da devletler yine sistem ile karşılıklı bir etkileşim sürecinde inşa etmektedirler. Bireylerin ve devletlerin dâhil olduğu bu sosyal etkileşim sürecini inceleyen konstrüktivizm bir anlamda uluslararası toplumun sosyolojisini yapmaktadır.¹⁰⁰

Konstrüktivizmin en önemli vurgusu devletlerin sosyal bir varlık, uluslararası ilişkilerin ise sosyal bir alan olduğu düşüncesidir. Bu bağlamda sürekli olarak uluslararası kuralların, normların, kurumların, düşünsel unsurların ve bilişsel faktörlerin siyasi rolüne dikkat çekilmiştir.¹⁰¹ Realistler, liberaller ve Marksistlerden oluşan baskın yapısalcı akımın aksine, konstrüktivistler sadece yapıyı değil, aktörleri de incelemeye değer bulmuş, birini diğerinden daha önemli saymamıştır. Konstrüktivistler, yapısal değişikliklerin de, devamlılıkların da aktörlere dayandığını öne sürmüştür; aynı şekilde aktörlerin de içinde buldukları sosyal, mekânsal ve tarihsel şartlar ile karşılıklı bir etkileşim içinde olduklarını düşünmüştür.¹⁰²

Görüldüğü gibi, konstrüktivistlerin en temel çıkış noktalarından biri, belki de başlıcası, Uluslararası İlişkiler disiplinine toplumsal ve tarihsel bir perspektif getirmeleridir. Materyal unsurların önemini yadsımaksızın, sosyal dünyanın oluşmasında ve ortaya çıkmasında düşünsel unsurların kurucu rolüne vurgu yapan konstrüktivistler, toplumsal bir nitelik kazanmış olan düşüncelerin dünya politikasındaki rolüne de dikkat çekmektedir.¹⁰³ Wendt’in ısrarla vurguladığı gibi, devletler her zaman mantıklı olacaktır ancak bu onların geçmiş deneyimlerini çöpe atacakları anlamına gelmez. Tarih önemlidir.¹⁰⁴ Bunun yanı sıra, neo-realist ve neo-liberallerin “güç”,

⁹⁹ Nicholas Onuf, *Worlds of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press, 1989.

¹⁰⁰ Alexander Wendt, “Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, Vol.88, No. 2, June 1994, s.385.

¹⁰¹ Mustafa Küçük, “Uluslararası İlişkiler Kuramında Konstrüktivist Dönüşü Anlamak” , *Ege Akademik Bakış*, Vol.9, No:2, 2009, s.776.

¹⁰² Klotz and Lynch, s. 3.

¹⁰³ Küçük, s.777.

¹⁰⁴ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.109.

“çıkar” ve “kurumlar” gibi maddi unsurlara odaklanan uluslararası ilişkiler çözümlemelerine “düşünce” gibi soyut bir unsur da eklenmelidir; çünkü düşünceyi meydana getiren inanç sistemleri ve algılar dış politika yapım sürecini mutlaka etkilemektedir.¹⁰⁵ Walt’un ideolojik farklılıkların algılar üzerinde yarattığı etkinin farkına varmış olması geleneksel ve eleştirel kuramlar arasındaki ortak yönler bağlamında altı çizilmesi gereken bir noktadır. Ancak konstrüktivist kuramın önemli isimleri arasında yer alan Ted Hopf’un da hatırlattığı gibi, realistler sadece objektif gerçekten yana oldukları için, bir neo-realistin “algı”lar üzerinde durmasını beklemek çok da gerçekçi olmayacaktır. Tehdidin “algılanan güce” (perceived power) dayalı olarak şekilleneceğine dikkat çeken Hopf’a göre, bir ülkenin kimliği ile yakın bir ilişki içinde olan ve farklı şartlar altında değişebilen “algılar”, mevcut, objektif güç oranları aynı kalsa bile tehdidin zaman içinde farklı şekiller almasına neden olabilmektedir. “Sonuçta tehdit, mevcut olan gücü sizin nasıl algıladığımızla ilgilidir.”¹⁰⁶ Görüldüğü gibi, realistlerin genelde göz ardı etmeyi tercih ettiği algılar, konstrüktivistler için önemli anlamlar ifade etmektedir.

Konstrüktivizm ile birlikte Uluslararası İlişkiler kuramları, sosyal bir nitelik kazanmaya başlamış, uluslararası ilişkiler sosyal kuramın bir parçası haline gelmiştir. Konstrüktivizm kavramını Uluslararası İlişkiler alanında ilk kez Nicholas Greenwood Onuf¹⁰⁷ kullansa da, onu popüler hale getiren kişi Alexander Wendt’tir. Onuf’un çalışmaları konstrüktivist yaklaşımın felsefi altyapısı, Wendt’in eserleri de bu altyapı üzerine inşa edilen kuramsal girişim olarak ele alınabilir.¹⁰⁸ Maddi faktörlerin yanı sıra en az onlar kadar önemli gördüğü normatif faktörlere de vurgu yapan Wendt, siyasi eylemlere yön verdiğine inandığı “kimliği” ön plana çekmiş, uluslararası ilişkileri aktörler ile sistem arasında karşılıklı sosyal etkileşimin bir ürünü olarak tanımlamıştır.¹⁰⁹ Özellikle 1992’de yazdığı “Anarchy is What States Make of It: The

¹⁰⁵ A.g.e.,s.92.

¹⁰⁶ Ted Hopf ile yapılan kişisel görüşme, İstanbul, 22 Ekim 2009.

¹⁰⁷ Nicholas G. Onuf, *World of Our Own Making*, Columbia, SC.: University of South Carolina Press, 1989.

¹⁰⁸ Davut Ateş, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi”, *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: X, Sayı:1, Haziran 2008, s.230. (<http://www.sosbil.aku.edu.tr/dergi/X1/D.Ates.pdf>)

¹⁰⁹ Onuf ve Wendt’in dışında, Friedrich Kratochwil, Emanuel Adler, Peter Katzenstein ve John Gerard Ruggie de önde gelen konstrüktivistler arasında sayılmaktadır.

Social Construction of Power Politics (Anarşi Devletlerin Onunla Ne Yaptığıdır: Güç Siyasetinin Sosyal İnşası)” adlı makalesi, Wendt’in, neo-realist Kenneth Waltz’un ünlü “anarşi” tanımına karşı ilk eleştirilerini yansıttığı önemli bir referans kaynağıdır. Bu makaledeki fikirlerini 1999’da yayımladığı *Social Theory of International Politics* (Uluslararası Siyasetin Sosyal Teorisi) adlı kitapta daha geniş bir şekilde ele alan Wendt, kısa süre içinde geleneksel ve eleştirel teori arasındaki tartışmalarda en çok adı geçen isimler arasına girmiştir.

Wendt’in liderliğinde sosyal etkileşime fazlasıyla önem verdiğini gördüğümüz konstruktivizm, materyalizmin ve rasyonalizmin bazı temel iddialarına karşı çıkmaktadır.¹¹⁰ Örneğin neo-realistlerin ünlü anarşi kavramı, konstruktivistler için mutlak bir gerçeklik değildir.¹¹¹ Neo-realistler anarşiyi uluslararası sistemin mutlak gerçeği olarak kabul ederken, onun temel niteliklerini de sanki sistemin asla değişmeyecek karakteri olarak lanse etmektedir. Anarşiyi hiçbir devletin güvende olmadığı bir atmosferin varlığı diye özetleyen Waltz’a göre bu durum uluslararası sistemin yapısı gereği sürekli varolacakken, Wendt’e göre anarşi tamamen geçici bir durum olarak algılanabilir. Wendt’e göre anarşi aslında bizim düşüncelerimizden yola çıkarak şekillenmiş, insanların dolayısıyla da devletlerin eylemleri sonucunda meydana gelmiştir. Bu durumda anarşiyi anarşi yapan, devletlerin ona ilişkin yaptıklarıdır. Waltz’un anarşiyi uluslararası sistemin olmazsa olmaz bir şartı olarak görmesine neden olan, devletin güvenliğini devletin bekasına indirgemesidir. Bu durumda, tıpkı Hobbes’un bireylerle ilgili söylediklerine benzer şekilde, sırf hayatta kalabilme arzuları nedeniyle devletler savaş ortamını devam ettirmektedir.¹¹²

Oysa Wendt, sosyal etkilere açık bir yapı olarak düşündüğü anarşik sistemde, devletlerarasındaki etkileşimin, kimlik ve çıkar tanımlarını etkilediğini belirtmektedir. Ona göre kimlik ve çıkar tanımları da, aynı şekilde devletlerarası ilişkiyi etkilemektedir. Bu açıdan, “uluslararası sistemin aktörlerinin ne yaptığı ve ne [kim] oldukları arasında

¹¹⁰ Wendt, “Constructing International Politics”, ss. 71-81.

¹¹¹ Wendt, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”.

¹¹² Waltz, ss.91-92.

doğrudan bir ilişki vardır.”¹¹³ Temel, ancak tek aktör olmayan devletler, sahip oldukları toplumun kimliğinden ya da kimliği üzerindeki değişikliklerden etkilenecek, dış politika hareketlerine farklı bir yön verebilir. Hatta “anarşik“ olarak tanımlanan sistemi bile anarşik olmaktan çıkarıp, mutlak değil göreceli fayda arayışıyla, işbirliğine yöneltebilir. Anarşinin nitelikleri aslında kimliğin ve çıkarların nasıl tanımlandığı ile ilgilidir; dolayısıyla bu tanımlar değişirse anarşi de bugünkü anlamında bir anarşi olmayacaktır. Mevcut düzenin anarşiye dayandığını kabul etse de, Wendt “kendi işini kendin halletme (self-help)” gibi, anarşik sistemin bazı temel güdülerinin ilelebet var olmayabileceğini öne sürmektedir, çünkü mevcut anarşik yapı, teorisyenlerin de yardımı ile aktörlerin sürekli tekrar ettikleri eylemleri sayesinde bugünkü halini almıştır ve değişime açıktır. Bu durumda uluslararası sistem ilelebet anarşik kalmak zorunda değildir. Değişim esastır. Wendt’in deyişiyle anarşi, aslında devletlerin ona ilişkin yaptıklarıdır.¹¹⁴

Mearsheimer’a göre eleştirel teorilerin en önemli yanlarından biri de bu “değişim”e açık kapı bırakan tutumlarıdır.¹¹⁵ Wendt gibi, eleştirel teorisyenlerin büyük kısmı uluslararası siyasete dair yorumlara son 700 yıldır realizmin damga vurduğunu kabul etmektedir. Ancak bu savaş ve güce dayalı yorumların yerini bir gün barış ve uyuma dayalı yorumlara bırakmayacağını göstermez. Eleştirel teoriye göre insanoglu da ya iyi ya da kötü olmak zorunda değildir; hem iyi hem de kötü olma potansiyelini içinde barındırmaktadır. Sonuçta insan da, uluslararası düzen de değişime açıktır. Bu noktada Wendt’in bakış açısı ile realist düşünce arasındaki ilginç bağa dikkat çekmekte fayda vardır. Wendt, “sosyal konstruktivizm (social constructivism)” olarak ünlenen düşüncelerini geliştirirken rasyonalist araçlarla işe başlamakta sakınca görmemiş; kendisini rasyonalizm ve eleştirel teori arasında “orta bir yere” yerleştirerek, adeta bir köprü görevi üstlenmeyi daha uygun görmüştür.¹¹⁶ Çünkü ne post-pozitivistlerin

¹¹³ Wendt, “Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power Politics”, s.424.

¹¹⁴ A.g.e.

¹¹⁵ John J. Mearsheimer, “The False Promise of International Institutions”, *International Security*, Vol. 19, No: 3, 1994-95, s. 41.

¹¹⁶ Wendt bu “köprü olma” iddiasını “via media (orta yol)” olarak da betimlemektedir. Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.40. Konstruktivizmin “isim babası” Nicholas Onuf’a göre de, konstruktivizm pozitivist sosyal bilimlerle moderniteye yönelik eleştiriler arasında bir “ortayol” bulma arayışının sonucudur. Bakınız: N. Onuf, *World of Our Own Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press, 1989, ss.36-43 ve ayrıca bakınız: Emanuel. Adler, “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”, *European Journal of International Relations*, Vol.3, No:3, 1997, ss.319-364.

epistemolojik meselelere bu kadar çok eğilmesine, ne de pozitivistlerin farklı soru ve yöntemlere bu kadar kapalı olmasına gerek vardır. Sonuçta iki tarafın da eksikleri olabilir ve mevcut kopuk durum en azından konstrüktivizmin yardımıyla ortak bir tartışma platformu yaratılarak aşılabılır. Wendt'in başını çektiği bu köprü kurma çabası alternatif düşünce sistemlerine ait terminolojilere açıklıkla yaklaşılmasını gerektirmekte, bu sayede de örneğin "liberal konstrüktivist" ya da "realist kontrüktivist" gibi tanımlamaların yaygınlaşmasına neden olmaktadır.¹¹⁷

Konstrüktivizmin uluslararası ilişkiler çalışmalarında diğer post-pozitivist (ya da reflektivist) teorilere oranla daha etkili olmasının sebeplerinden biri de işte bu "ara yer"deki konumudur. Konstrüktivizm bir yandan rasyonalizmin eksikliklerini fark ederken, diğer yandan post-pozitivistlerin deneysel çalışmadan uzak duran ve siyasette değişimi teşvik etmeyen yaklaşımlarına karşı çıkmaktadır.¹¹⁸ Jeffrey T. Checkel, neo-realist söylemin bir uzantısı olan "rasyonel seçim" (rational choice) yaklaşımı ile konstrüktivizm arasında sentez yaratma çabasında olan isimlerden biridir. Uluslararası normların devlet davranışlarına etkisini araştırdığı "International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide (Uluslararası Normlar ve İç Siyaset: Rasyonalist-Konstrüktivist Ayrımı Birleştirmek)" adlı makalesinde yazar, rasyonel seçim ve konstrüktivist akımların birbirini göz ardı eden, eksik ve tek taraflı bakış açılarını eleştirmiştir. Checkel'e göre, rasyonel seçim yaklaşımı savunucularının uluslararası normların aktörlerin davranışlarını kısıtladığı fikrinin yanı sıra, konstrüktivistlerin normların aktörlerin kimlik ve çıkar tanımlarında değişiklik yarattığı iddiası da doğrudur. Burada önemli olan bir yaklaşımın diğerine üstün gelmesi değil, ikisinin birbirini tamamlayan doğru saptamalar ortaya koymuş olmasıdır.¹¹⁹ Sonuçta normlar, dünyanın nasıl işlediği, bu dünyada hangi davranış kalıplarının kabul edilebilir olduğu ile ilgili beklentilerimize şekil vermektedir.¹²⁰

¹¹⁷ Klotz and Lynch, s.5.

¹¹⁸ Lock, "International Politics as Politics: Changing US Foreign Policy Discourse".

¹¹⁹ Jeffrey T. Checkel, "International Norms and Domestic Politics: Bridging the Rationalist-Constructivist Divide", *European Journal of International Relations*, Vol. 3, No.4, 1997, ss. 473-495. Benzer bir çalışma için bakınız: Patrick Thaddeus Jackson (ed.), "Bridging the Gap: Towards a Realist-Constructivist Dialogue", *International Studies Review*, Vol.6, No.2, 2004, ss. 337-341.

¹²⁰ Klotz and Lynch, s.8.

Gerçekten de Wendt ile neo-realist kuram arasında dikkat çekici ortak noktalar bulmak mümkündür. Waltz mevcut uluslararası ilişkiler sisteminin Orta Çağ'dan beri anarşik olduğunu düşünmektedir. Ona göre her devletin kendi başının çaresine bakması gerektiği gerçeği esastır. Wendt de, tıpkı Waltz gibi, devlet-merkezli bir sistem tanımlamakta; bu sistemin temel karakterinin anarşi olduğu fikrine katılmaktadır. Onun Waltz'dan ayrıldığı nokta uluslararası ilişkilerin, aktörlerin sistemle karşılıklı etkileşimi ile değişen kimlik ve çıkar tanımlarıyla şekillendiğine inanmasıdır. Neo-realist yaklaşıma göre, uluslararası ilişkiler sistemi merkezi olmayan, hiyerarşik bir yapıya sahiptir; bu nedenle de anarşik bir özellik gösterir. Böyle bir dış yapı ile çevrili olan devletler, sadece kendi çıkarlarını gerçekleştirmenin peşindedir. Bu açıdan neoliberal yaklaşım da neo-realistlerden pek farklı değildir; onlar sadece işbirliğinin daha mümkün hale getirilebileceği fikrindedir.

Sonuçta birey ve yapı birbirlerini karşılıklı olarak etkilemekte ve dönüştürmektedir. Bu açıdan bakınca devletlerin etraflarını saran anarşik ortamın, onları sadece kendi çıkarlarının peşinde koşan ve kendi kendilerine var olmaya çalışan aktörler olmaya zorladığı tezi konstrüktivistler için inandırıcı değildir. Buna göre, hâlihazırda olanlar her zaman olması gerekenleri ifade etmeyebilir ve bu nedenle belki de Hobbesian yaklaşımın tersine, devlet devletin kurdu değildir.¹²¹ Bu çerçevede, tek tip, değişmeyen bir anarşi kabulünün olmaması, uluslararası ortamda devletlerin farklı davranmalarına olanak sağlayacaktır. Bütün bunlara rağmen, Wendt gibi “ara yer”de olmanın bir avantaj olduğunu düşünmeyen, çok radikal ve rasyonalizm ile ilişkiye kesinlikle kapalı konstrüktivistlerin varlığı da bir gerçektir.¹²²

Bu kişiler konstrüktivizmin neredeyse simgesi haline gelen Wendt'i eleştirel teoriden çok rasyonalizme yakın olmakla suçlamaktadır. Örneğin Onuf, konstrüktivist literatürü yeni kuşaklarla tanıştırmadaki başarısı nedeni ile Wendt'in hakkını teslim etmekle beraber, onu derin felsefi-eleştirel konulardan uzak durmakla itham etmektedir.

¹²¹ Mercer, s.229.

¹²² Ted Hopf, rasyonalizme tamamen kapalı radikal konstrüktivistleri “eleştirel konstrüktivistler” olarak tanımlamakta; bu grubun Wendt gibi, pozitivist epistemolojiye ve rasyonalist bilimsel metodlara yakın duran “geleneksel –konvansiyonel- konstrüktivistler”e oranla post-pozitivist metodolojiye sadık kaldıklarını belirtmektedir. Hopf, “The Promise of Constructivism in International Relations Theory”, *International Security*, Vol. 23, No:1, 1998, s. 178.

Birinin aynı anda hem realist, hem de konstrüktivist olup olamayacağı sorusuna gereksiz bir meseleymiş gibi yaklaşan Onuf, “neden bu konuda endişe edelim ki, zaten hepimiz çok önceden realizmin işgaline uğramadık mı?” diye sormaktadır.¹²³ Oysa rasyonalistlerin önemli bir kısmı konstrüktivizmi hala “gereksiz”, hatta “tehlikeli” olarak tanımlayabilmekte ya da bu teori (ya da yaklaşımın) gerçekten ne olduğuna dair ortak bir kaniya varmanın zor olduğu iddia etmektedirler.¹²⁴ Örneğin John J. Mearsheimer konstrüktivizmin de parçası olduğu eleştirel teorileri her şeyi manasızca sorgulayan, objektif bilgiyi dahi reddederek, dünyayı sınırsız yorumlara boğan bir akım olarak görmektedir.¹²⁵

Onuf’un liderliğinde değiştirici-refleksif, Ruggie ya da Kratochwill’in liderliğinde kuralcı-normatif, Wendt’in liderliğinde ise açıklayıcı-pozitivist bir hale bürünebilen konstrüktivizmin neorealizm veya neoliberalizmde olduğu gibi bütün bir yapı arz etmediği söylenebilir.¹²⁶ Ancak yine de konstrüktivizm son yirmi yılda Uluslararası İlişkiler alanında hatırı sayılır bir ilgi görmektedir. Eleştirel teori içinde önemli bir yeri olan konstrüktivizmin güçlü, sistemik bir düşünme yöntemi olduğunu vurgulayan Kubalkova, Onuf ve Kowert, konstrüktivizm ile tanıştıktan sonra hiç bir okuyucunun (klasik) akademik kitaplarda sunulan dünya ile yetinmeyeceğini; kendi eylemlerine ve eylemleriyle şekil verdikleri dünyaya farklı gözlerle bakmaya başlayacaklarını öne sürmektedir.”¹²⁷ Post-pozitivist kanat içindeki çoğu eleştirel teorisyen sadece “yakıp, yıkan” ama yerine yenisini koymayan bir tavır sergilerken, yine eleştirel teori içinde yer alan konstrüktivistler mevcut olduğu düşünülen sistemi ve

¹²³ Nicholas Onuf ile yapılan kişisel söyleşimizde Onuf’ın vurguladığı gibi “Bir öğrenciye devletin ne olduğunu anlatmak, somut örnekler olmadan neredeyse imkânsızdır”, ancak burada konstrüktivistler “devlet” gibi somut bir örneği görmek ve onu kabul etmekle birlikte, bu örneğin varlığını sorgulamaktan da geri durmamaktadır. Realistler ise genelde somut örnekleri olduğu gibi almakla yetinerek, onu herhangi bir sorgulamaya tabi tutmaya gerek duymamaktadır. Nicholas Onuf ile yapılan kişisel görüşme, Potsdam-Almanya, 10.09.2009 ve 5. Genel ECPR (European Consortium for Political Research) Konferansı, “Reconstructing Constructivism: Where Does It All Come From?” Paneli, Potsdam-Almanya, 10 Eylül 2009.

¹²⁴ Maja Zehfuss, *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002, s.1.

¹²⁵ Mearsheimer, ss.40-41.

¹²⁶ Ateş, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm...”, s.232.

¹²⁷ Vendulka Kubalkova, Nicholas G. Onuf and Paul Kowert, “Constructing Constructivism”, V. Kubalkova, N. Onuf and P. Kowers (eds.) *International Relations in a Constructed World*, Armonk, New York: M. E. Sharpe, 1998, s.21.

onun temel araçlarını yeniden yorumlamayı da önemli bir görev saymıştır.¹²⁸ Konstrüktivistlerin yeniden yorumlamaya ve uluslararası ilişkilerde daha çok tartışılır bir hale getirmeye çalıştıkları en önemli konulardan biri de “kimlik” meselesidir.

1.2. BİREYSEL KİMLİKTEN DEVLETİN KİMLİĞİNE

Philip Gleason, Latince kökenli “idem” (aynı) kelimesinden türeyen “Kimlik” (Identity) kelimesinin ilk kez John Locke ve David Hume tarafından daha çok “öz (self)” ile ilgili tartışmalarda kullanıldığını hatırlatmaktadır. Ancak sonraki yıllarda kelimenin, biraz daralarak “kişilik” (personality) anlamında kullanıldığı görülmüştür.¹²⁹ Kimliğin sosyal bilimlerde yoğun olarak kullanılmaya başlanması ilk kez 1950’li yıllara rastlamış, 1970’li yıllara gelindiğinde “kimlik” ve “kimlik krizi”ne (identity crisis) atıf yapılan eserlerin sayısında hızlı bir artış gözlenmiştir. 1950’li ve 1960’lı yıllarda, başta Erik Erikson¹³⁰ olmak üzere psikoloji alanında çalışan pek çok araştırmacının bireyin kimlik yapısı ve bunun toplumsal yansımaları üzerine yaptığı çalışmalar, 1970’lerde Vietnam Savaşı’nın da etkisiyle, kimlik meselesinin sadece psikoloji ve sosyoloji alanında değil, siyasetle ilgili meselelerle de yoğun bir şekilde ele alınmasına neden olmuştur.

Peki, son yılların tartışmasız popüler kavramları arasında yer alan “kimlik” aslında ne ifade etmektedir? Gerçekten “kim” ya da “ne” olduğumuzla mı ilgilidir, yoksa daha derinlerde yatan bir anlama mı sahiptir? Brubaker ve Cooper’a göre, kimlik ele alınmış şekline göre bazen çok güçlü, bazen de çok zayıf bir anlam ifade edebilmekte, ama daha da önemlisi yoğun kullanımı ve içerdiği belirsizlikler nedeni ile aslında çoğu zaman hiçbir şey ifade etmemektedir. Bu açıdan, “eğer kimlik her yerde ise, aslında hiçbir yerdedir.”¹³¹ Gerçekten de psikolojiden sosyolojiye, tarihten siyasete varan geniş bir alanın tartışma konusu olan “kimlik“ için net ve üzerinde herkesin anlaşabileceği bir

¹²⁸ A.g.e., s.20.

¹²⁹ Philip Gleason, “Identifying Identity: A Semantic History”, *The Journal of American History*, Vol.69, No:4, March 1983, ss. 910-931.

¹³⁰ Erikson’un bireyin özellikle ergenlik döneminde karşılaşabileceği “kimlik krizi” üzerine görüşleri için bakınız: Erik Erikson, *Identity: Youth and Crisis*, W. W. Norton & Co., 1994.

¹³¹ Roger Brubaker and Frederick Cooper, “Beyond ‘Identity’ ”, *Theory and Society*, Vol. 29, No: 1, February 2000, ss. 1-47.

tanım yapmak kolay değildir.¹³² Yine de elinizdeki çalışmanın ana eksenini oluşturan bu kavram için, en azından basit ve üzerinde büyük çoğunluğun hemfikir olabileceği bir tanım yapmak gerekirse, kimliğe “benlik duygusu” ya da “değerler bütünü” demek yerinde olacaktır. Toplum ya da toplulukların “Kimsiniz?” ya da “Kimlerdensiniz?” sorusuna verdikleri cevap da kimliğin en basit karşılıklarından biri sayılır.¹³³

“Biz kimiz?” sorusuna en iyi cevap, tarih, coğrafya, biyoloji, kültür, kolektif hafıza ve bir takım dinsel inanışlar göz önüne alınarak verilebilir.¹³⁴ Çünkü kimlik, birey ya da grup olarak kendimizi ve diğerlerini etrafımızı saran sosyal çevre içinde nereye, nasıl yerleştirdiğimizle ilgilidir.¹³⁵ Bazı temel parçalarını doğuştan gelen özelliklerimiz örneğin kadın ya da erkek, beyaz ya da siyah oluşumuz belirliyor olsa da, kimliğimiz aslında kendi tercihlerimizin de sonucudur; bu nedenle de eylemlerimizden bağımsız değildir.¹³⁶ Eğitim ve kültür yapısına ayrıca içinde bulunduğu sosyal ve ekonomik şartlara bağlı olarak birey bir dönemde kimliğini oluşturan unsurlardan belli bir kısmını öne çıkarmayı tercih ederken, diğer bir kısmını geri plana itebilmektedir. Bir başka konjonktürde ise bireyin kimliğini oluşturan unsurlarla ilgili tercih sırası tamamen yer değiştirebilmektedir.

Amin Maalouf, bu durumun kimliğimizin hangi unsurunu daha çok tehdit altında hissettiğimizle ilgili olduğunu düşünmektedir.¹³⁷ Buna göre ulusal kimliğinin tehdit altında olduğunu düşünen birinin ulusal aidiyetini, dinsel kimliğini tehlikede gören birinin ise dinsel aidiyetini öne çıkarması beklenmektedir. Sonuçta, kimliği oluşturan öğeler arasında belirli bir hiyerarşi olsa da, bu değişmez bir hiyerarşi değildir; zamana göre başkalaşabilir ve farklı davranış kalıplarının gelişmesine sebep olabilir. Bu nedenle kimlik söz konusu iken durağanlıktan değil, dinamizmden bahsetmek daha

¹³²James Fearon, *What is Identity (As We Now Use the World)?*,

(<http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf>) 23.06.2008.

¹³³ Erhan Akdemir, “11Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarından Ardından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı:1, Yıl: 2009, s.4. (<http://ataum.ankara.edu.tr/16.pdf>) 26.12.2009.

¹³⁴ Manuel Castells, *The Power of Identity*, Oxford: Blackwell, 2004, s. 7.

¹³⁵ Mole, s. 3.

¹³⁶ Bill McSweeney, *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999, s. 74.

¹³⁷ Amin Maalouf, *Ölümcül Kimlikler*, Çev. Aysel Bora, İstanbul: Yapı Kredi, 2000, s.18.

yerinde olacaktır. Dolayısıyla, kimlik ancak asla tam olarak bitmeyecek bir süreç dâhilinde ele alınır, daha doğru tespitler yapılabilecektir. Sonuçta kimlik daima değişime açıktır. Kimliğin bu değişken, daima yeniden düzenlenen ve çok boyutlu yapısına dikkat çeken Iver Neumann kimliklerin bu nedenle “muğlâk” sayılmaları gerektiğini öne sürmektedir.¹³⁸ Kimlik meselesinde karşılaştırma da önemli bir işlev taşımaktadır. İnsanlar sıklıkla kendilerini diğer birey veya ait olmadıkları gruplar ile karşılaştırmaktadır. Bu karşılaştırma işleminin kendisi bireyin sosyal kimliğinin gelişiminde etkili bir faktör olurken, karşılaştırma sonucunda ait olunan grubun, öteki gruptan daha iyi olduğu sonucuna varıldığı oranda bireyin sosyal kimliği ve dolayısıyla da aidiyet duygusu kuvvetlenmektedir.¹³⁹ Övet’in de altını çizdiği gibi:

“Her kimlik, ‘öteki’ içselleştirilerek inşa edilir. Hele bu başkası/öteki tehdit oluşturursa ya da tehdit olarak algılanırsa, işte o zaman onun rolü salt tanımlama işlevinin ötesinde kimliği kuvvetlendirme şeklinde cereyan eder. Aslında, dış tehdidin (başkasının) varlığının tehdide maruz kalan ya da tehdidi algılayan toplumsal birimin kendi kimliğini kuvvetlendirdiği fazlasıyla bilinen bir durumdur.”¹⁴⁰

Ancak bireyler kendilerini ve dolayısıyla da ait oldukları grupları her zaman olumlu bir şekilde görme eğiliminde olduklarından, karşılaştırma sonucunda elde edilen verilerin ne kadar objektif olduğu ayrı bir tartışma konusudur. Yine de bu noktada kimliğin insan ve toplum psikolojisindeki pozitif rolüne dikkat çekmekte fayda vardır. Tıpkı bireyler gibi toplumlar da, ortak bir dili, dini, kültürü veya etnisiteyi paylaştığı benzerleri arasında kendilerini daha çok güvende hissedecek; bir arada olmanın verdiği avantajları daha iyi bir yaşam elde etmek için sonuna kadar kullanacaktır. İnsan psikolojisinin doğal bir sonucu olarak, neredeyse biyolojik bir gereklilik olarak ele alınan kimlik kategorizasyonları gündelik hayatta faydalı bir amaca daha hizmet etmektedir. “Ben” ve “öteki” üzerinden yapılan kimlik kategorizasyonları sayesinde,

¹³⁸ Iver B. Neumann, “Avrupa Kimliği, AB Genislemesi ve Entegrasyon/Dışlama Bağintısı”, *Avrasya Dosyası, Avrupa Birliği Özel*, Vol.5, No:4, 1999, s.19.

¹³⁹ Michael A. Hogg and Craig McGarty, “Self-Categorization and Social Identity”, Dominic Abrams and Michael A. Hogg, *Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances*, New York, London: Harvester, Wheatsheaf, 1990, s.3.

¹⁴⁰ Talha Övet, “Avrupa ‘Öteki’si”, *TASAM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 11, 2007, s.95.

kendilerini ve çevrelerini etnik, ulusal, sınıfsal ve cinsel gibi farklı kimlik gruplarına ayıran insanlar, zaten oldukça karmaşık olan gündelik hayatı basite indirgemekte ve daha anlaşılır kılmaktadır.¹⁴¹ Kimlik kategorizasyonları “ötekinin” hareketlerini tahmin etme amacına da hizmet ettiği için, belirsizlikleri azaltarak, bireyin ve toplumların düzen ve istikrara dayalı güvenlik arayışlarını kolaylaştırmaktadır.¹⁴²

Geniş bir kabule göre kimlik “negatif” bir sürecin sonucudur. Buna göre kimlik her şeyden önce, “diğerleri”nden, “ötekiler”den ayrı olunan noktalar üzerine inşa edilmekte; diğer bir deyişle “farklılıklar” üzerinden tanımlanmaktadır.¹⁴³ Bu durumda birinin kimliği, diğerinin olmadığı şeylerden oluşmaktadır. Ben ‘iyiyi ve düzeni’, öteki ise ‘kötüyü, tehlike ve düzensizliği’ simgeler. Bu açıdan bakınca, değerler dünyası da diğerleri ile aramızdaki ayrımlara göre şekillenmektedir. Kimliği “aktörlerin motivasyon ve davranışlarını belirleyen bir unsur” olarak kabul eden Wendt’e göre kimlik tanımlarına “ben” ve “öteki” arasındaki bu karşılıklı [ve negatif çağrışımları yüksek] etkileşim şekil vermektedir. Buna göre “kim” ya da “ne” olduğumuzu sadece bizim tanımlamamız yeterli değildir; kimliği tanımlarken hem “kendimiz”in (Self), hem de “öteki”nin (Other) düşünceleri devreye girmekte; bu nedenle de kimlikler aslında hem iç, hem de dış yapılar tarafından inşa edilmektedir.¹⁴⁴

Kimliğin negatif çağrışımlar içermesinde bu kavram içinde korkuların özel bir yer işgal etmesi de etkilidir. Buna göre, eğer herhangi bir kimliği, “diğerinden korkmak” üzerine inşa ediyorsak, eşyanın doğası gereği, o diğerini kendimize karşı ilan edeceğimiz kesindir.¹⁴⁵ “Öteki”nden bahsederken korku ya da nefret gibi negatif bazı hislerin devreye giriyor olması hiç de rastlantı değildir. Bu negatiflik insan psikolojisinin derinliklerinden gelmektedir. Ortega Y. Gasset, Türkçeye *İnsan ve Herkes* olarak çevrilmiş olan, *El Hombre y La Gente* adlı eserinde bir insanın

¹⁴¹ Jonathan Mercer, “Anarchy and Identity”, *International Organization*, Vol. 49, No.2, Spring 1995, ss. 229-252.

¹⁴² Sheldon Stryker and Anne Statham, “Symbolic Interaction and Role Theory”, Gardner Lindzey and Elliot Aronson (eds.), *Handbook of Social Psychology*, New York: 1955, ss.321-323.

¹⁴³ William E. Connolly, *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*, Çev. Ferma Lekesizalın, İstanbul: Ayrıntı Yay., 1995, s.24.

¹⁴⁴ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 224.

¹⁴⁵ Karin Karakaşlı, “Sakımlan Göze Öteki Batar”, *Radikal* 2, 7 Haziran 2009, s.4.

varoluşunu ve eylemlerini her şeyden önce, “öteki” insan üzerinden tanımladığına dikkat çekerken, bunun “ben” için, “öteki”nin tehlike arz ediyor olmasından kaynaklandığını savunmaktadır.¹⁴⁶ Buna göre ben ve öteki, genelde çatışmalı bir ilişki içinde olmakta; ancak öteki ile bu çatışmalı durum sayesinde “ben” kendisini adım adım yeniden keşfetmektedir. Bu durumda “[ötekiler] sayesinde, kendi ben’imiz gözümüzde şekillenmektedir.”¹⁴⁷ Diğer bir deyişle, öteki’nin yardımı ile kendimize olan inancımız sağlamlaşmaktadır. Ötekini kaybettiğimizde, kendimizi de kaybetme riskimiz vardır. Öteki üzerinden birleşmeye ve güçlenmeye, kendi varlığımızı ve farklılığımızı haklı çıkarmaya çalışırız. Bu durum sadece bireyler için değil, devletler için de geçerli bir saptamadır.

Psikoloji ve Uluslararası İlişkiler disiplinleri arasında ilgi çekici bağlar kuran William Bloom, bireysel tüm psikolojik özelliklerin önce uluslar, ardından da ulus-devletlere atfedilmeye başlandığına vurgu yapmaktadır. Buna göre, birey ve ulus-devlet, genetik ya da mistik olarak birbiri ile ilişkilendirilmekte; ulus-devletler, bireye özgü şahsiyetlere sahipmiş gibi kabul edilerek ilişkileri, insanların birbirleri ile olan ilişkileri çerçevesinde değerlendirilmektedir.¹⁴⁸ Uluslararası sistemi açıklamaya çalışan iki ana paradigma, realizm ve idealizm, insana ait vasıf ve sıfatları hem devlet gibi aktörleri, hem de sistemin kendisini açıklamak için kullanmıştır. Örneğin realistlere göre devletler, tıpkı insanlar gibi “savaşan, öfke duyan, kendi lehine bir düzen arayan, üstünlüğünü diğerlerine kabul ettirmeye çalışan ve iktidar peşinde koşan” varlıklar olarak kabul edilmiştir.

Buna göre devletler de korku ve endişe duyabilir, kendilerini tehdit altında hissettiklerinde güvenliklerini sağlamaya ve düşmanlarını yok etmeye çalışır.¹⁴⁹ Ya da

¹⁴⁶ Ortega Y. Gasset, “Öteki’nin Yarattığı Tehlike ve Ben’in Yarattığı Şaşkınlık”, *İnsan ve Herkes*, Çev. Neyire Gül Işık, İstanbul: Metis, 1995, ss. 143-170.

¹⁴⁷ *A.g.e.*, s. 170.

¹⁴⁸ William Bloom, *Personal Identity, National Identity and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990, ss. 9-10. Adı geçen kitapta Bloom, “insan doğası iyi midir, yoksa kötü mü?” sorusunun klasik siyaset teorileri için temel çıkış noktası olduğunu hatırlatarak, tüm siyaset teorilerinin kaçınılmaz olarak insan doğası ve insan psikolojisi ile ilgili fikirlere dayandığını belirtmektedir.

¹⁴⁹ Deniz Ülke Arıboğan, “Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe”, Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2004, s.38.

idealistlerin öne sürdüğü gibi, birey gibi devletler de özünde iyidir ve barışı aramaktadır; bu nedenle de paylaşım ve işbirliğinden yanadır. İnsanlara ve devletlere has tüm bu iyi vasıfların bozulmasına dış etkenler neden olmaktadır.¹⁵⁰ Birey ve devlete aynı düzlem üzerinden bakan bu yaklaşım konstrüktivistlerin uluslararası ilişkiler okumalarıyla da uyumlu bir noktadadır. Konstrüktivistlerin kimlikle ilgili çalışmalarında öne çıkan önemli bir nokta bireyin kimliği ile ilgili saptamalardan yola çıkarak, uluslararası ilişkilerde aktörlerin, özellikle de devletlerin davranışlarına açıklama getirmeye çalışmalarıdır. Bu durum bize realistlerle konstrüktivistler arasında önemli bir ortak noktanın daha var olduğunu gösterir.

Tıpkı realistler gibi, konstrüktivistler de, bireylere benzer şekilde devletlerin de kimlikleri olduğunu savunmaktadır.¹⁵¹ Ateş'e göre, konstrüktivizm'e esin kaynağı olan Anthony Giddens'in "Yapılandırma" (Structuration) kuramında aktör insan iken, konstrüktivizmde devlet halini almıştır. Konstrüktivistler, devletleri toplumdaki bireye benzeten realistlerle benzer bir tutum içindedirler.¹⁵² Patrick Thaddeus Jackson, sadece realistler ya da konstrüktivistlerin değil, liberal yapısalcılar hatta Marksistlerin dahi devlete birey gibi davrandığına dikkat çekmektedir. Bireye ait tüm nitelikleri devlette de görme eğilimindeki bu genel yaklaşıma göre, devletlerin de yetişkin bir birey gibi algıları, istekleri, duyguları vardır. Burada önemli olan bireyin gerçekte ne olup olmadığı ya da devletlerin gerçekten birey olup olmamaları değildir. Amaç sosyal aktörlerin nasıl oluşturulduğunu, yeniden üretilerek dünya üzerinde nasıl kalıcı hale getirildiğini kavramaktır.¹⁵³ Konstrüktivistlere göre, devletlerin de bireyler gibi çıkarları vardır ve bu çıkarlar devletlerin davranışlarına yön verir. Sosyal konstrüktivizmin önemli ismi Wendt de, devletlerin bireysel özelliklere sahipmiş gibi algılanmasından yanadır.¹⁵⁴ Wendt'e göre, pek çok kişinin aslında sadece yapı veya kurum olarak kabul

¹⁵⁰ A.g.e.,s.39.

¹⁵¹ Bu konuda faydalı tartışmalar için bakınız: Patrick Thaddeus Jackson (Forum Editor) "Is the State a Person? Why Should We Care?", *Review of International Studies*, Vol.30, No.2, 2004, ss. 255-316.

¹⁵² Ateş, "Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm...", s.222. Giddens'in "Yapılandırma" (Structuration) kuramı için bakınız: Anthony Giddens, *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, Berkeley: University of California Press, 1984.

¹⁵³ Patrick Thaddeus Jackson, "Hegel's House, or People are States too", *Review of International Studies*, Vol.30, No.2, 2004, ss.281-287.

¹⁵⁴ Alexander Wendt, "The State as Person in International Relations Theory", *Review of International Studies*, Vol.30, No.2, 2004, ss.289-316.

ettiği devletlerden gerçek aktörler olarak bahsetmek analizi kolaylaştıracak faydalı bir metafor yaratmanın ötesinde bir anlama sahiptir.¹⁵⁵ Karar vericiler sürekli “ulusal çıkar”, “ulusal ihtiyaç”, “ulusal sorumluluk” gibi kavramlardan bahsetmekte, bu sayede devletler sadece bir metafor anlamında değil, gerçek anlamda aktör olma niteliği kazanmaktadırlar. Zaten uluslararası hukuka bakıldığında da, devletler bugün birbirleri ile olan ilişkilerini mümkün kılacak, yasal “şahsiyetler” olarak kabul edilmekte, tüzel kişiliklere sahip olmaktadır.

Ancak yine de, “devleti insansılaştırmak (anthropomorphizing the state)” meselesinin de kendi içinde sınırları vardır. Wendt bireylerin tüzel kişilere oranla biyolojik olarak çok daha tutarlı hareket edebileceğine inanmaktadır.¹⁵⁶ Buna göre binlerce, milyonlarca insanın bir araya gelişinin kurumsal ifadesi olan devletin birbiriyle çelişkili eylemlerde bulunması daha olasıdır. Buna rağmen devletlerin niyetlerini ve olası eylemlerini kestirmek bireylere oranla çok daha kolaydır; çünkü tüzel bir kurumda prensipler, normlar yazılı olma eğilimindedir ve yöneticiler sıkça resmi açıklamalarda bulunarak renklerini belli edebilirler. Wendt’in dikkat çektiği bir başka nokta da bireye oranla tüzel kişilerin kendi içindeki farklı organları devreye sokarak etrafları ile olan ilişkilerini daha geniş bir alana yayabilecekleridir. Sonuç olarak devletleri sadece birey psikolojisi üzerinden okumak yararlı da olsa, gerçekte bir parça da eksik kalacaktır.

1.2.1. Konstrüktivizm ve Kimlik Sorunsalı

Uluslararası siyasetin sosyal temellerine eleştirel araştırmacıların büyük bir kısmı vurgu yapmış olsa da, bu temeller arasında yer alan “kimlik” meselesi ile en fazla konstrüktivist yaklaşımçıların ilgilendiği söylenebilir.¹⁵⁷ Bu durum konstrüktivizmin kendi içindeki ayrışmalarında da kendini belli etmektedir. Ted Hopf, dünya siyasetini anlamak amacıyla izlenen metotlar bağlamında konstrüktivizmi üç farklı kola

¹⁵⁵ A. Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 10. Karşıt görüş için bakınız: Yale H. Ferguson and Richard W. Mansbach, “Between Celebration and Despair: Constructive Suggestions for Future International Theory”, *International Studies Quarterly*, No. 35, 1991, ss. 363-386.

¹⁵⁶ Wendt, *Social Theory of International Politics*, ss.221-223.

¹⁵⁷ Maja Zehfuss, “Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison”, Stefano Guzzini and Anna Leander (eds.), *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and His Critics*, London, New York: Routledge, 2006, ss.93- 117.

ayırmaktadır: Devletlerin uluslararası normlara bağlılıklarına odaklanan “Normatif Konstrüktivizm”, devletlerarasında şekillenen kimlik yapıları ile ilgilenen “Sistemik Konstrüktivizm” ve devlet kimliklerinin kendi içlerindeki sosyo-kognitif (sosyo-bilişsel) temellerini araştıran “Sosyal Konstrüktivizm”.¹⁵⁸ Uluslararası ilişkilerde normların etkisi üzerine yapılan çok sayıdaki konstrüktivist çalışmayı göz ardı etmemekle birlikte, bu üç yaklaşım arasında kimliğin ağırlıklı bir yer taşıdığı aşikârdır. Klotz ve Lynch de konstrüktivizmin ele aldığı temel kavramları yapı (structure), aktör (agency), kimlik (identity) ve çıkar (interest) olarak özetlemektedir.¹⁵⁹

Konstrüktivist akımın kimliğe dair bu büyük ilgisinde, gerçeğin yapı bozumu ile ilgili önemli bir mesafenin kat edildiği 1960’lı ve 1970’li yılların etkisi büyüktür. Berger ve Luckmann bu dönemde gerçeklik üzerine yaptıkları çalışmalarda kimliği, öznel gerçekliğin önemli bir unsuru olarak tanımlamıştır. Kimliğin toplum ile diyalektik ilişki içinde olduğunu düşünen yazarlar, sosyal etkileşimle oluşan kimliğin bir kez belirginleştikten sonra süreç içinde belki de baştan şekillenmesine neden olacak bir takım değişimler geçirebileceğini öne sürmüştür.¹⁶⁰ Konstrüktivist akım içinde kimliğe özel vurgularıyla dikkat çeken Alexander Wendt için de kimliğin en önemli niteliği verili, durağan bir değer olmayışıdır.¹⁶¹

Buna göre rasyonel bakışın aktörleri, farklı özelliklerine bakmaksızın, birey ya da devlet olsun, hep birbirinin aynıymış gibi düşünmesi, benzer eylemlerde bulunacaklarını beklemesi doğru değildir. Devletlerin kimliklerinin eylemleri üzerinde etkili olduğunu sık sık vurgulayan Wendt, kimliği ilk önceleri iki farklı gruba ayırmış, uluslararası toplumun bir devlete attığı statüyü ve genel rol tanımını “sosyal” kimlik, bir ülkenin içindeki insani, ideolojik ve kültürel faktörlerin etki ettiği kimliği ise “tüzel” kimlik olarak tanımlamıştır. Sonraları ise bu iki kimliğe bir de, aktörün ötekinin

¹⁵⁸ Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, s. 278.

¹⁵⁹ Klotz and Lynch, *a.g.e.*

¹⁶⁰ Berger and Luckmann, s.194.

¹⁶¹ “Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison” adlı makalesinde Maja Zehfuss kimlikle bu denli derin bir ilişki kurmaya çalışan Wendt’in aslında kendi teorik iddialarını zayıflattığını öne sürmektedir. Zehfuss’a göre, Wendt, tam tersini savunuyor görünse de, aslında kendisi kimlikle ilgili bazı unsurları “verili” olarak ele almaktadır. Zehfuss, “Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison”, s.93.

refahını, kendi refahının bir parçası olarak algıladığı, aslında sosyal kimliğin bir başka şekli sayılabilecek “kolektif” kimliği eklemiştir. Wendt’e göre dünya siyasetinde devlet-dışı aktörlerin artan önemine karşı koymamakla beraber, devletler egemenlikleri konusunda kıskanç olmaya devam etmekte; kolektif bir kimlik edinmeye diğer tüm aktörlerden daha fazla direnebilmektedir.¹⁶² Bu tabloya bakınca Wendt’in daha çok sosyal kimlikle ilgilendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Wendt’in sadece devletler arasındaki ilişkiye odaklanarak, sistemik konstrüktivizm kapsamında kaldığını; ülkelerin kendi içlerindeki farklılıklarına vurgu yapmadığını öne süren Reus-Smit’e göre, Wendt’in eserlerine getirilebilecek önemli eleştirilerden biri Wendt’in konstrüktivizmi, bu şekilde, dar bir alana hapsediyor oluşudur.¹⁶³

Gerçekten de dünya meselelerini anlamada, kimlik yapısına sistemik-yapısal unsurlar kadar etki eden iç faktörlerin de önemle üzerinde durulması gerekmektedir.¹⁶⁴ Rasyonel seçimler gibi devletlerin tamamen aynı amaçlarla hareket ettiğini ve bu amaçların hayata geçirilmesinde sadece sahip olunan askeri imkânların yönlendirici olduğunu düşünmek eksik bir yaklaşım olacaktır. Çünkü böyle bir düşünce yapısı örneğin eğer gerekli imkânları olsa, Bahamalar’ın dış politikasının tıpkı Rusya gibi olacağı beklentisini getirmektedir. Oysa bu iki devletin iç siyasal yapıları göz önüne alındığında benzer bir yaklaşım geliştirmek neredeyse imkânsız olmaktadır.¹⁶⁵ Devletlerin bağımsızlık, egemenlik ve hayatta kalma gibi ortak bazı amaçlara ve bunu sağlayacak eylem tarzlarına sahip oldukları gerçeği elbette yadsınamaz. Bunlar günümüz devletler sisteminin olmazsa olmazlarıdır. Ancak her devletin kendi içsel niteliklerinin farklı refleksler geliştirmesine neden olabileceği de bir başka gerçektir.

Bu durum devletin belirli bir konjunktürde statükocu mu yoksa revizyonist mi olacağı gibi bazı hayati tercihleri üzerinde dahi etkili olacaktır. Mesele söz konusu halkın temel ve vazgeçilmez değerlerinin ne kadarının tatmin edilip edilmediği ile ilgilidir. Bir devlet eğer etrafını saran uluslararası sistemdeki mevcut ilişkileri

¹⁶² Wendt “Collective Identity Formation and the International State”, s. 385.

¹⁶³ Reus-Smit, ss.199-200.

¹⁶⁴ Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, s. 263.

¹⁶⁵ Said, Lerche, Jr., and Lerche III, s.24.

bağlamında kendisini yeterince ortaya koyabiliyor, yeterince saygı gördüğüne inanıyor ve “hak ettiğini” aldığını düşünüyorsa bu olumlu durum, o devletin daha çok mevcut düzeni korumaya yönelik, statükocu eğilimler sergilemesine neden olacaktır. Oysa eğer ortada tüm bu açılardan olumsuz ve tatmin edilmemiş bir ruh hali varsa, elbette mevcut kapasitesi eşliğinde, o devletin dış politikasının uluslararası sistemi ve bu sistem içindeki kendi yerini değiştirmeye yönelik, revizyonist bir karaktere bürünmesi beklenebilmektedir.¹⁶⁶

İçsel nitelikler denildiğinde işin içine karmaşık pek çok unsur girmektedir. İdeolojik, dinsel, ekonomik ve kültürel unsurlar bunlardan sadece bazılarıdır. Tüm bu unsurların nasıl ve hangi oranlarda bir araya getirileceği ise ayrı bir tartışma konusudur. Kimliği oluşturan unsurlardan hangisinin daha çok öne çıkması, hangisinin ise geri planda tutulması gerektiği sorusuna farklı şartlar altında farklı cevaplar verilebilecektir. İç ve dış politikanın nasıl bir şekil alacağı da buna göre değişecektir. Bu açıdan bakınca kimlik ve siyaset arasındaki yakın ilişkide genelde uzaklarda aranan “öteki”, kimi zaman çok yakında yer almaktadır. Sonuçta “öteki” diye tanımlanan şey mutlaka bir başka birey ya da devlet olmak zorunda değildir; bazen farklı bir fikir ya da imaj, bazen de kendi geçmişimiz, tarihimiz bizim için “öteki” olabilmektedir.¹⁶⁷ Hopf’un 1955 Sovyet Sosyalist Cumhuriyetler Birliği (SSCB) örneğinde ortaya koyduğu gibi, bir ülke için belirli bir dönemde birden fazla kimlik çeşidine ve bu kimliklerin her birinin yarattığı farklı “öteki” tanımlarına rastlanması mümkün olabilmektedir. Bu nedenle de, bir ülkede “dış”, “iç” ve “tarihi” ötekilerden bahsetmek mümkündür. Dolayısıyla iktidar için verilen mücadele de aslında bir anlamda ülke içindeki bu farklı kimlik yapılarından hangisinin öne çıkacağı mücadelesidir.¹⁶⁸

Tüm bunlara rağmen, günümüz koşullarında sadece iç faktörlere odaklanmak da yeterli değildir. Eğer devletlerin kimliklerinden ve bu kimliklerin dış politikaya etkilerinden bahsediyorsak, iç ve dış faktörleri bir arada inceleyerek bir sonuca varmak

¹⁶⁶ A.g.e., s.34.

¹⁶⁷ Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, s. 278.

¹⁶⁸ Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999* ve Bozdağlıoğlu, *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*.

gerekmektedir. Bütün bunlara rağmen, konstrüktivizme dayalı incelemelerde hatırdan tutulması gereken en önemli nokta, konstrüktivizmin özüne işleyen “insan faktörü”nün, daha açık bir deyişle, “insan iradesi”nin etkileyici, değiştirici, yönlendirici gücünü göz ardı etmemektir: “Fikirler değişir, normlar evrilir, kültür biçim değiştirir ama tüm bunlar insan iradesinin de bir sonucudur.”¹⁶⁹ Valerie M. Hudson ve Christopher S. Vore da uluslararası sistemdeki değişikliklerin insan faktörü incelenmeden çözümlenemeyeceğine vurgu yapmaktadır:

“Başından beri dış politika analizi dış politika kararlarının nasıl oluşturulduğunu kapsar ve uluslararası ilişkilerde davranış ve değişimin kaynağının daha çok bireysel ya da kolektif halde hareket eden insanlar olduğunu ortaya koyar. Soğuk Savaş dönemi iki kutuplu dünya düzeni gibi bazı sistemlerin bu insan etkinliklerini kısıtlıyor olabilmesine rağmen her sistem dönüşümünde insan iradesi ve hayal gücü dünya olaylarını şekillendirmede birincil etkiye sahip etkenlerdir. İstikrar dönemlerinde, insani aktörleri dikkate almadan uluslararası davranışların genel formunu belirlemek araştırmacıları yanlış yöneltebilir.”¹⁷⁰

Neo-realist teörinin sabit ve tek bir kimlik atfettiği devletler, konstrüktivistlere göre farklı benliklere, dolayısıyla da farklı kimliklere ve buna bağlı farklı davranış tarzlarına sahiptir. Bu bakış, bütün devletlerin “fayda-maliyet” analizi yaparak hareket edeceğini düşünen rasyonel seçim yanlılarının tezine karşı çıkan bir yaklaşımdır. Rasyonel seçimciler ile konstrüktivistler arasındaki ayrımı ortaya çıkaran en iyi örneklerden biri “savaş”tır. Devletler neden savaşa girer, hele de bazen kaybedeceğini bile bile? Rasyonel seçimciler devletlerin hep mantıksal çıkarları öyle gerektirdiği için savaşa girdiklerini öne sürmektedir. Bu yaklaşımı eleştiren konstrüktivistlerden biri sayılan Erik Ringmar, tüm devletlerin bu mantıkla hareket etmediğini öne sürmektedir.¹⁷¹ İsveç’in, sahip olduğu tüm dezavantajlara rağmen, 1630 yılında Kutsal Roma İmparatorluğuna karşı neden savaştığını anlamaya çalışan Ringmar, tıpkı insanlar gibi devletlerin de bazen “akılcı” görünmeyen bazı eylemlerde bulunabileceğini

¹⁶⁹ Reus-Smit, s.201.

¹⁷⁰ Valerie M. Hudson ve Christopher S. Vore, “Dış Politika Analizinin Dünü, Bugünü ve Yarını”, Erol Göka, Işık Kuşçu (der.), *Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi*, Ankara: ASAM, 2002, s.1.

¹⁷¹ Erik Ringmar, *Identity, Interest and Action: A Cultural Explanation of Sweden's Intervention in the Thirty Years War*, Cambridge: Cambridge University Press, 1996, ss.1-2.

düşünmektedir. Ringmar'a göre, İsveç'in savaşa girmesinin ardında yatan nokta insanların sadece bir şeyler kazanmak için değil, onlar için önemli olan bazı değerleri savunmak için de savaşa girebilecekleri gerçeğidir. Buna göre, "sadece bir şeye sahip olmak için değil, 'istediğimiz biri' olmak için de eylemlerde bulunuruz. İsteddiğimiz kişi olmadan çıkarlardan da, fayda-maliyet hesaplarından da söz etmenin bir anlamı yoktur.¹⁷² Bu nedenle de, uluslararası ilişkileri açıklarken çıkar odaklı düşüncenin yanı sıra, kimlik odaklı düşünceleri de göz önünde bulundurmamak gerekir.

Devletlerin sahip oldukları tarihsel, kültürel birikim ve içinde buldukları siyasi ve sosyal yapı, kimliklerin farklılaşmasında önemli bir role sahiptir. Kimliğin de tıpkı toplumlar gibi, karşılıklı bir yapım sürecinin sonucu, bir "kurgu" olduğu tezinden hareket edildiğinde¹⁷³ bir kimliğin "nasıl", "nereden", "kim tarafından" ve "niçin" geliştirildiği [ya da kurgulandığı] da göz önünde tutulmalıdır.¹⁷⁴ Modernist ulusçuluk kuramının önde gelen isimlerinden Eric Hobsbawn'a göre, uluslar bir tür toplumsal mühendislik sonucunda oluşmuştur.¹⁷⁵ Bu toplumsal mühendislik içinde geçmişle bugün arasında bir süreklilik hissi yaratan ve tekrarlandıkça belirli değerlerin benimsenmesini sağlayan "geleneklerin" önemli bir rolü vardır. Hobsbawn'ın "icat edildiğine" inandığı bu gelenekler, değişim dönemlerinde tehlikeye giren toplumsal bütünlüğü garanti altına alma işlevine de sahiptir.¹⁷⁶

Modernist ulusçuluk kuramının bir başka ünlü ismi Ernest Gellner ise, modern ulusları ve ulus-devletleri sanayi devriminin birer ürünü olarak kabul etmektedir. Gellner ulusların ortaya çıkışında, iradi bir ortak duyguya dayalı Fransız ulusçuluğuna da, tarihsel bir organik bütünlüğe dayalı Alman ulusçuluğuna da inanmaz. Gellner'a göre, uluslar uluslaşmayı değil, uluslaşma ulusları meydana getirir. Standartlaştırılmış

¹⁷² A.g.e., s.3.

¹⁷³ Benedict Anderson, *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London, New York: Verso, 1991. Ayrıca bakınız: Nicholas Stargardt, "Origins of the Constructivist Theory of the Nation", Sukumar Periwal (ed.), *Notions of Nationalism*, Budapest, London, New York: Central European University Press, 1995, ss.83-106.

¹⁷⁴ Castells, s.7.

¹⁷⁵ Eric J. Hobsbawn, *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995, ss.23-24.

¹⁷⁶ Ayrıntılar için bakınız: Eric J. Hobsbawn, *The Invention of Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983 ve Özkırımlı, s.136.

bir eğitim sistemi, ulusal aidiyeti sağlamak, dolayısıyla da ulusu inşa etmek için kullanılan en önemli araçlardan biridir. Uluslaşma sürecinde dil, kültür ve eğitimin merkezden kumandalı kullanımının önemli bir etkisi vardır.¹⁷⁷ Yine modernist milliyetçilerden biri olan Benedict Anderson ise “hayal edildiğine” inandığı ulusların inşa sürecinde eğitim sistemine değil, kapitalist yayıncılığa vurgu yapmaktadır. Anderson, ünlü *Imagined Communities* (Hayali Cemaatler) kitabında, ulusla ilgili olarak şunları öne sürmektedir:

“Ulus hayal edilmiş bir siyasal cemaattir... Hayal edilmiştir, çünkü en küçük ulusun üyeleri bile diğer üyeleri asla tanımayacak, onlarla tanışmayacak, çoğu hakkında hiçbir şey işitmeyecektir ama yine de her birinin zihninde toplumlarının hayali yaşamaya devam etmektedir...”¹⁷⁸

Umut Özkırımlı’ya göre, modernist ulusçuluk kuramları uluslar ve ulusçuluğu kapitalizm, sanayileşme, merkezi devletlerin kurulması, kentleşme ve laikleşme gibi modern süreçlerle birlikte ya da onların bir ürünü olarak ele almaktadır. Ulusçuluğu bu süreçten ayrı düşünmenin mümkün olmadığını savunan Özkırımlı, modernist ulusçuların, ulus ve ulusçuluğa bakış açısını şöyle özetlemektedir:

“...eski çağlarda milliyetçiliğin ortaya çıkmasını sağlayacak toplumsal, siyasi ve ekonomik koşullar yoktur. Bu koşullar modern çağda oluşur; başka bir deyişle milletler ancak milliyetçilik çağında sosyolojik bir gereklilik haline gelir. Milliyetçilik milletleri yaratır, milletler milliyetçiliği değil.”¹⁷⁹

Modernist ulusçuların çizdiği bu “önce ulusçuluk, sonra ulus” perspektifinden hareket edildiğinde, uluslar ve ulusal kimliklerin kimi zaman yönetici elit tarafından çeşitli sosyo-politik ve ekonomik amaçlara ulaşmak, hatta bazen kendi pozisyonlarını garantiye almak için de inşa edilebildiğini söylemek yanlış olmayacaktır.¹⁸⁰ Bireyler ya da toplumlar kimliği oluşturan tüm verileri, içinde buldukları zamanın ve mekânın

¹⁷⁷ Ernest Gellner, *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. Büşra Ersanlı Behar ve Günay Göksu Özdoğan, İstanbul: İnsan Yayınları, 1992, ss.8-9.

¹⁷⁸ Anderson, s.6.

¹⁷⁹ Özkırımlı, s.98.

¹⁸⁰ Mole, s.5.

gereklerine göre yorumlarlar. Farklılıklardan doğan kimlik, varoluş şartlarından ayrı tutulamaz; bu durumda “İçinde bulunduğu bağlamdan ayrı düşünülecek bir kimlik yoktur”.¹⁸¹ Bu nedenle bir ülkenin içeride ve dışarıda değişen tüm şartlara rağmen sürekli aynı ulusal kimlik özelliğini ön planda tuttuğunu düşünmek akıllıca değildir. İşte kimlik ve dış politika ilişkisinde, konstrüktivizmin temel iddiası bu “değişim” potansiyeli üzerine kuruludur. Buna göre ulusal kimlik tekrar tekrar müzakere edilmektedir.¹⁸² Aslında kimliğin kendisi, hiçbir zaman tamamlanmayan bir süreç işaret etmektedir.

Neo-realistlerin kimliği verili, sabit kabul etmelerinin aksine, konstrüktivistlerin uluslararası ilişkilerde kimlik meselesi ile ilgili görüşleri bu sabit olmayan, değişken durum ile ilgilidir. Alexander Wendt, devletlerin ‘diğerleri’ ile olan ilişkilerinde sürekli belirli kimlikler üstlendiklerini ve buna bağlı olarak karşıt kimliklerin üretilmesine neden olduklarını; uluslararası politikanın da aslında bu devamlı döngü üzerinde şekillendiğini savunmaktadır. Sonuçta tüm bu kimlikler, Wendt’in deyişiyle, sert “kayalara oyulmuş” değerler değildir; zor da olsa, değişmeleri her zaman mümkündür. Hatta bazı durumlarda aktörlerin manipüle edebilecekleri tek değişken bu kimliklerdir.¹⁸³ Yosef Lapid’e göre de kimlik “çeşitlilik ve sosyal-karşılıklı- inşa” kavramları ile birlikte düşünülmelidir; tıpkı kültür gibi, kimlik de tek tip ve asla değişmeyen bir yapı sergilemez.¹⁸⁴

Özetle “kimlik”, devletlerin iç ve dış politikalarında büyük bir öneme sahiptir. Konstrüktivist bakış açısıyla ele alındığında, bir devletin kimliği aynı zamanda onun tercihleri ve eylemleri anlamına gelmektedir. Etnisite, din ve kültür gibi pek çok unsurdan etkilenecek şekilde şekillenen kimlik, devletlerin kendi stratejilerini belirlediği gibi, diğer devletlerin olası eylemlerini önceden belirleyebilme şansı da yaratmaktadır. Kimliklerin olmadığı [ya da dikkate alınmadığı] bir dünya, kaos dünyasıdır, çünkü

¹⁸¹ Michael Keith and Steve Pile, “The Place of Politics” Michael Keith and Steve Pile (eds.), *Place and the Politics of Identity*, London, New York: Routledge, 1996, ss. 27-28.

¹⁸² Mole, s.4.

¹⁸³ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.21.

¹⁸⁴ Lapid and Kratochwil, s.8.

kimlikler devletlerin hareketlerinin tahmin edilebilirliğini sağlar; belirsizliği azaltır.¹⁸⁵ Bu durum birey hakkındaki gerçeklerle uyum içindedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kimlik kategorizasyonları “ötekinin” hareketlerini tahmin etme amacına da hizmet ettiği için, belirsizlikleri azaltarak, bireyin ve toplumların düzen ve istikrara dayalı güvenlik arayışlarını da kolaylaştırmaktadır.¹⁸⁶ Aynı şey devletler için de geçerlidir.

Kendi kimliğini “öteki” üzerinden yapılandıran benlik, bu bağımlı ilişkinin doğası gereği kendisini sürekli yeniden üretmekte; ayakta kalabilmek için bir anlamda özünü tekrar tekrar restore etmektedir.¹⁸⁷ Elbette bu restorasyon (yenileme) süreci de değişimle birlikte düşünülmelidir. Çünkü “ben” ve “öteki” arasında karşılıklı etkileşime açık ilişki, değişen şartlar gereği daha pozitif bir seyir izlemeye başlayabilmektedir. Dolayısıyla “ben” ve “öteki” arasındaki uçurum genişleyeceğine, daha da daralabilmekte, farklılıkların bilincinde olarak, “ben”in kendisi ve dolayısıyla karşısındaki “Öteki” ile ilgili fikirleri olumlu yönde değişebilmektedir. Bu da kimliğin değişen özelliklerine paralel olarak “tehdit” ve “çıkar”, “dost” ve “düşman” algılarında büyük farklılıklara neden olabilmektedir. Bu durum kimlik ile güvenlik algısı arasındaki, karşılıklı etkileşime açık ve dinamik ilişkinin de göstergesidir.

1.3. KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISI ARASINDAKİ YAKIN İLİŞKİ

Uluslararası ilişkiler üzerine kafa yoran pek çok teori için en önemli meselelerden biri “güvenlik nedir?” sorusuna yanıt bulabilmektir. Ancak “güvenlik” başlı başına zor ve problemlili bir konudur.¹⁸⁸ Genellikle “tehditten uzak olma” durumu ile ilişkilendirilen güvenlik evrensel olarak ihtiyaç duyulan, ancak asla tam olarak ulaşılamayan bir değerdir. Thomas Hobbes, ünlü *Leviathan* adlı eserinde bir anlamda bu imkânsız “mutlak güvenlik” arayışını tasvir etmektedir.

¹⁸⁵ T. Hopf, “The Promise of Constructivism in International Relations Theory”, ss.174-175.

¹⁸⁶ Stryker and Stratham, *a.g.e.*

¹⁸⁷ Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, s.264.

¹⁸⁸ Anthony D. Lott, *Creating Insecurity: Realism, Constructivism and US Security Policy*, Aldershot, Burlington: Ashgate, 2004, s.1. Ayrıca bakınız: Steve Smith, “The Contested Concept of Security”, Ken Booth (ed.) *Critical Security Studies & World Politics*, New Delhi: Viva Books, 2005.

Hobbes'a göre, insan doğasında üç temel kavga nedeni vardır: "Rekabet", "güvensizlik" [güvende olmama] ve "şeref". Rekabet nedeniyle yapılan savaşın ardında kazanç sağlama, güvensizlik nedeniyle savaşın ardında güvenlik elde etme, şeref için savaşın ardında ise saygınlık kazanma güduları yatmaktadır. Bu üç unsurdan beslenen düşünce ve eylem yapısıyla insanoğlu aslında sürekli bir çatışma halindedir. Tüm insanları korkuyla karışık bir saygı uyandırarak kontrol altında tutacak bir güç olmadıkça bu doğal çatışma hali devam edecektir.¹⁸⁹ Hobbes'a göre doğasında bulunan "güvensizlik" [güvende olmama] hissi, insanı güvenliğe ulaşmak için kavga ve mücadelenin içine itmekte; belki de bu yüzden "insan insanın kurdu" olmaktadır.

İnsanoğlunun mutlak güvenlik arayışı hiç bitmese de, tarih mutlak bir güvenliğe ulaşmanın pek mümkün olmadığını ortaya koymaktadır. Neredeyse bir ütopya sayılabilecek mutlak güvenliğe ulaşmada fazla ısrarcı olunması, örneğin bireysel özgürlük gibi, güvenlik kadar önemli başka bir takım değerlerin kaybı anlamına gelebilir. Güvenlik ve özgürlük arasındaki bu ters orantıya dikkat çeken isimlerden biri Kenneth Waltz'tur. Waltz tıpkı bireyler gibi, insanların da özgürlükleri arttığı oranda kendilerini daha az güvende hissedeceklerini düşünmektedir. Eğer özgürlük isteniyorsa, tam olarak güvende olunmayacağı da kabul edilmelidir.¹⁹⁰ Peki, mutlak güvenliğe ulaşmak neden imkânsıza yakındır?

Her şeyden önce güvenlik göreceli bir kavramdır.¹⁹¹ Aynı zamanda bir "algı" meselesidir.¹⁹² Beynin dışındaki dünyanın beyne yansıma şekilleri olan "algılar" kişiden kişiye, toplumdaki dünyanın beyne yansıma şekilleri olan "algılar" kişiden kişiye, toplumdan topluma, devletten devlete değişiklikler gösterebilir. Bu nedenle güvenlik, tıpkı kendisiyle ilintili diğer kavramlar, tehlike, tehdit, dost ve düşman tanımları gibi, öznel kriterlerle belirlenmeye müsait bir yapıdadır. Kimlik gibi, güvenlik de bitmek bilmeyen bir ötekileştirme; ya da kendimizi diğerlerinden farklılaştırma süreci ile ilgilidir. Bir tehdidin inşası ise bir toplumun tehdit eden 'öteki'nden ayrışmasını, farklılaşmasını gerektirmekte; bu nedenle de içeride kalan o

¹⁸⁹ Thomas Hobbes, *Leviathan*, Forgotten Books, 1976, ss.85-86.

¹⁹⁰ Waltz, s.112.

¹⁹¹ Ole Waever, "Societal Security: The Concept", Ole Waever, Barry Buzan, Morten Kelstrup and Pierre Lemaitre, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London: Pinter Publishers, 1993, s.23.

¹⁹² Chace and Carr, s.74.

toplum ile dışarıdaki o tehdit arasında bir sınır üretmektedir. Ancak bu sınırın üretimi statik ya da durağan değildir ve o toplumun diğerleri ile ilgili algıları paralelinde farklı şekillerde [yeniden] inşa edilebilir.¹⁹³

Realistler güvenliği gücün bir uzantısı olarak görme eğiliminde iken, idealistler güvenliği ancak kalıcı barışın bir sonucu olarak tanımlamaktadırlar. Güvenlik kavramını yeniden değerlendiren kuramsal çalışmaların Soğuk Savaş'ın etkisini yitirdiği yıllara rastlaması dikkat çekicidir. Soğuk Savaş dönemi boyunca mevcut olan küresel çatışma olasılığının duvarların yıkılmasıyla ortadan kalkması sonucunda, devletlerin dış ilişkileri ve ulusal güvenlik meseleleri de köklü değişiklikler göstermeye başlamıştır.¹⁹⁴ Soğuk Savaş dönemi boyunca devletin ve devlet çıkarlarının korunması ile özdeşleştirilen ve askeri güç kullanımına odaklanan bu kavram, 1990'lı yıllarla birlikte daha birey-merkezci bir bakışa kaymaya başlamıştır.¹⁹⁵ [Ekonomik ve çevresel gündemin de farklılaşması ile birlikte] bu yıllarda, güvenlik tartışmaları devletten ulusa, egemenlikten kimliğe doğru bir kayış göstermiştir.¹⁹⁶

McSweeney'e göre, bu durum aslında olması gerekene işaret etmektedir. Bireyler olmazsa, devletlerin de bir anlamı kalmayacağı tezinden hareket eden McSweeney, zaten esas meselenin devletin değil, bireyin güvenliği olması gerektiğine dikkat çekmektedir.¹⁹⁷ Bu dönemde, güvenliğin yeniden ve daha geniş tanımlanmasına ilişkin çalışmalar yapan, realist akımdan Barry Buzan için de güvenlik, artık sadece devletlerin değil, bireylerin ve sistemin de rol oynadığı; siyasi ve askeri unsurlar kadar

¹⁹³ Steve Niva, "Contested Sovereignities and Postcolonial Insecurities in the Middle East", Jutta Weldes, Mark Laffey, Hugh Gusterson and Raymond Duvall (eds.), *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999, s.152.

¹⁹⁴ Gencer Özcan, "Doksanlı Yıllarda Türkiye'nin Değişen Güvenlik Ortamı", Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), *En Uzun On Yıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*, İstanbul: Boyut Kitapları, 1998, s.13.

¹⁹⁵ Örneğin geleneksel güvenlikçiler arasında sayılan neo-realist Stephen M. Walt, güvenlik çalışmalarının savaş olgusu ile ilgili olduğu konusunda ısrarcıdır. Buna göre güvenlik, askeri güç kullanımı ve tehdit unsurları ile ele alınmalıdır. Walt'a göre, "Herşey güvenlik meselesi içinde incelenirse güvenlik tutarlılığını kaybeder". Bakınız: Stephen M. Walt, "The Renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No. 2, 1991, ss.211-239.

¹⁹⁶ Ole Waever, "Insecurity and Identity Unlimited", Copenhagen: *Center for Peace and Conflict Research, Working Papers*, 14, 1994, s.1.

¹⁹⁷ McSweeney, s.33.

ekonomik, toplumsal ve çevresel faktörlerin de etkili olduğu çok boyutlu bir meseledir.¹⁹⁸ Javed'in de altını çizdiği gibi:

“Güvenlik, sadece savaş ya da çatışma olmama hali değil, aynı zamanda hastalıkların, fakirliğin kontrol edilmesi, cehaletin saf dışı bırakılması ve insanların günlük hayatlarını tehdit edecek ani gerilemelerden korunması durumudur... Bu “kapsayıcı güvenlik” yaklaşımı dâhilinde, günümüz hükümetleri uyuşturucu, sağlık, küresel ısınma gibi konulara daha fazla eğilmektedir.”¹⁹⁹

Güvenlik doğası gereği kapsamlıdır ve sadece askeri meselelerle sınırlanamaz. Ancak askeri konular elbette güvenliğin tamamen dışında da bırakılamaz. Benzer şekilde, güvenlikle ilgili tartışmalar giderek çok boyutlu bir hal almış olsa bile, “devlet”in rolünde de büyük bir gerileme görülmemiştir. Devletin ortaya çıkış amacının öncelikle bireylere güvenlik sağlamak olduğu hatırlanırsa, güvenlik meselelerinden devleti tamamen dışlamaya çalışmak bir anlamda devletin var oluş amacını ortadan kaldırmak olacaktır. Bu nedenle uluslararası ilişkilere realist yaklaşımla bakanların nezdinde söz konusu güvenlik olduğunda devlet hala her şeyin merkezinde olmaya devam etmektedir.²⁰⁰ Bireyin güvenliğini sağlama birincil olarak devletin görevi olunca, güç de, başta askeri boyutuyla, önemini korumaktadır. Söz konusu ulusal güvenlikse, silahları olmayan bir devlet düşünmek neredeyse imkânsızdır. Bununla beraber realistler güvenliğin sağlanmasında gücün önemli, ama yetersiz bir etken olduğunun da farkındadır. Sonuç olarak devletler ne kadar silahlanırlarsa silahlansın hala kendilerini güvende hissetmeyebilir. Soğuk Savaş yılları bu durumun en iyi örneklerinden biridir.

¹⁹⁸ Barry Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for Security in the Post Cold War Era*, London: Harvester Wheatsheaf, 1991, s. 368. Güvenlikle ilgili Soğuk Savaş sonrası tartışmalar için bakınız: Barry Buzan, Ole Waever, Jaap De Wilde, *Security: A New Framework for Analysis*, Boulder- London, Lynne Rienner, 1998. Yazarlar güvenliği daha geniş bir çerçevede ele almayı tercih etseler de, tıpkı kimlik gibi, bu kavrama da aşırı anlamlar yüklenmesini sakıncalı bulmaktadırlar. *A.g.e.*, s.2.

Güvenlik kavramının 1990'lı yıllarda geçirdiği değişim ve giderek daha çok boyutlu bir eksende tartışmaya açılması döneminde Türkiye-ABD ilişkilerine de yansımıştır. Türkiye-ABD ilişkileri bu dönemde tamamen güvenlik boyutunda gelişse de, söz konusu olan bu güvenlik giderek, o döneme kadar yadsınan ekonomik, siyasal ya da kültürel bazı konuları da kapsayan bir hal almak zorunda kalmıştır. Bakınız: Özden Z. [Oktav] Alantar, “Türkiye-ABD İlişkilerinin Güvenlik Boyutunda Dönüşümü”, Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), ss.225-245.

¹⁹⁹ Umbreen Javed, “The Changing Trends of Security: Influence on South Asia”, *J.R.S.P.*, Vol.45, No:1, 2008, s.62.

²⁰⁰ Lott, ss.20-25.

Anarşi ortamının ve güvenlik ikileminin baki kalacağını düşünen realistler, belki de bu nedenle, güvenliği mutlak olarak tanımlamaktan kaçınır. Onlar için güvensizlik (insecurity), insanın kötü doğasının bir sonucu olarak, tamamen yok edilemez. Bu nedenle güvenliği adalet, barış ve işbirliği ortamının yeşermesi ile eşdeğer gören idealistlerin aksine, realistler güvenliği dünyanın daha az tehlikeli ya da daha az vahşi hale getirilmesi olarak betimlemektedirler.²⁰¹

İnsan doğasının ve buna paralel gelişen uluslararası sistemin negatif özelliklerinin asla değişmeyeceğini düşünen realistler, sadece göreceli olarak daha güvenli olma mücadelesi verilmesinden yanadır. Çünkü güvende olup olmama meselesi her ne kadar somut bazı gerçekliklere dayansa da, aynı zamanda soyut bir takım algılamaların da sonucudur. Neyin güvenli olduğu aktörler, zaman ve mekân gibi sayısız unsurdan etkilenir. Dolayısıyla, güvenliğin objektif olduğu kadar, subjektif yanları da vardır. Bu noktada, David Baldwin'ın “güvenlik” kavramını tanımlamaya çalışırken dikkat çektiği beş önemli sorunun üzerinde durulması gerekir:²⁰²

- 1) Kimin güvenliği?
- 2) Hangi tehditlere karşı?
- 3) Hangi yollarla?
- 4) Hangi bedelle?
- 5) Hangi değerler için?

Bu sorulara bakıldığında, güvenlik meselesinin subjektif tanımlamalara ne kadar açık olduğu da görülebilmektedir. Güvenlik “kimlik”, “tehdit” ve “çıkart” kavramları ile son derece iç içedir. “Kimin güvenliği?” derken, özne-kimlik ilişkisi önemli bir faktör olarak devreye girmekte; “hangi tehditlere karşı?” derken de bir şeyin neden tehdit ya da düşman olarak görüldüğünün subjektif yanları ortaya çıkmaktadır. “Ulusal Kimlik: İçsel ve Dışsal” adlı makalesinde Paul Kowert'in altını çizdiği üzere, ulusal güvenlik aslında ulusal kimlik ile yakından bağlantılıdır. Bir devletin “dost” ve “düşman”larını

²⁰¹ A.g.e., s.25.

²⁰² David Baldwin, “The Concept of Security”, *Review of International Studies*, Vol. 23, No. 1, 1997, ss. 5-26.

belirleyen ulusal kimlik özellikleri, aslında onun güvende olup olmadığı yönündeki algılarına, hislerine de şekil vermektedir. Bunun yanı sıra iç bütünleşmenin, dış tehditlere karşı verilecek tepkiyi kolaylaştırdığı ve daha etkili hale getirdiği iddiası da yine ulusal kimlik ve ulusal güvenlik arasında kurulan bağın bir başka işaretidir.²⁰³ Benzer şekilde, Baldwin'ın diğer sorularından “güvenlik hangi yollarla ve hangi bedelle sağlanmalı?” meselesinde de, maddi imkânların yanısıra, manevi tercihler ön plana çıkmakta; “hangi değerler için?” diye sorulduğunda ise, zaten doğrudan kültür ve kimliğin içinden yükselen “değerler sistemi”nin güvenlik algısı üzerindeki önemi ortaya çıkmaktadır.

Güvenliğin bu karmaşık ve çok boyutlu yapısı nedeniyle bireyin güvensizlik [güvende olmama] algısının sebeplerini tespit etmek de oldukça zordur. Bireyin kendisini neden güvende hissetmediği güvenlikten ne anlaşıldığı ile yakın bir ilişki içindedir. Güvenlikten ne anlaşıldığı ise kim olduğumuzdan, beklentilerimizden ve algılarımızdan bağımsız değildir. Realist kuramın en önemli tezlerinden biri olan “güvenlik ikilemi” de bir anlamda devletlerin birbirleriyle ilgili farklı algılarının sonucu değil midir? Devletlerden birinin algıladığı güvensizlik onun tüm eylemlerine etki etmekte, tehdit algısını yenmek adına sürekli silahlanmaya gitmesine, bunun sonucunda diğer tarafların da silahlanmasına neden olarak, aslında hiç kimsenin istemediği bir çatışma ortamına sürüklenilmesine neden olmaktadır.²⁰⁴ Sonuçta tehdit algılanan güçtür ve tehdidi belirleyenler arasında gücün ne şekilde algılandığı önemli bir yer tutmaktadır.

Realistlere göre bu uluslararası ortamın içerdiği belirsizliklerin en bariz örneklerinden biridir. Hiçbir devlet bir diğer devletin gerçek niyetinin ne olduğundan emin değildir. Savunma niyetiyle mi, yoksa saldırı niyetiyle mi silahlamaya gidildiğinden emin olmanın kesin bir yolu yoktur. Burada daha çok algılar devreye girmektedir ki, algılar kimlikten bağımsız ele alnamaz. Bu nedenle denilebilir ki “ben” ve “öteki” arasındaki ilişki, güvenlikle ilgili algılara da şekil vermektedir. Öteki ile kurulan ilişkiye dayanan kimlik ve güvenlik arasında var olduğunu düşündüğümüz bu

²⁰³ Paul Kowert, “Ulusal Kimlik: İçsel ve Dışsal”, *Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi*, Ankara: ASAM, 2002, s. 53.

²⁰⁴ John H. Herz, “Idealist Internationalism and the Security Dilemma”, *World Politics* 2, January 1950.

yakın ilişki sebebi ile güvenliği iki esas üzerinden incelemek yerinde olacaktır. Bunlardan biri “güvenliğin kimliği”ne işaret ederken, diğeri “kimliğin güvenliği” boyutuna dikkat çekmektedir. Bizce, güvenlik ve kimlik arasındaki ilişki bu iki meseleye eşit derecede eğilmeden asla tam olarak anlaşılamayacaktır.

1.3.1. Güvenliğin Kimliği

Güvenlik içinde yer aldığı şartlardan bağımsız olarak ele alınabilecek bir kavram değildir. Güvenliğe sabit bir anlam yüklemek mümkün olmadığı gibi güvenliğin bir “sonuç”tan ziyade, bir “süreç” olduğu dahi söylenebilir.²⁰⁵ Mevcut güvenlik tanımları belirli bir söylem yapısı içinde, belirli bir zamanda ortaya konulmuş tanımlardır. Soğuk Savaş sonrasında belirgin değişimler geçiren güvenlik çalışmaları, 11 Eylül 2001 sonrasında da farklı tartışmaların öznesi olmuştur.²⁰⁶ Güvenlik, etrafını çevreleyen diğer şartların yanı sıra, kim tarafından tanımlandığıyla da yakın bir ilişki içindedir. Güvenliğin ya da güvensizliğin genellikle Batı merkezli tanımlanması dünyanın geri kalan bölgelerinde belirgin bir tepkinin de doğmasına sebep olmuş; evrensel bir “güvenlik” tanımının yapılabileceğini de tartışmaya açmıştır.²⁰⁷

Bu bölümde “güvenliğin kimliği” ile kastedilen, aktörlerin “kendileri” ve “ötekilerle” ilgili algılarının mevcut “tehdit” ve “çıkartıcı” tanımlarını etkileyeceği; bu durumun da tehdit ve çıkartıcı tanımları ile yakın bir ilişki içinde olan “güvenlik algısına” şekil vereceği varsayımı üzerine kuruludur. Bu noktada sadece “ulusal güvenlik” kavramı bile tek başına pek çok şey ifade etmektedir. Aleyhteki tüm tartışmalara rağmen günümüz uluslararası ilişkilerinin başat aktörleri hala devletlerdir. Devletler ise

²⁰⁵ Lott, s.28. Kimliğin sürekli değişen, dinamik yapısı akla getirildiğinde, aynı şeyi kimlik için söylemek de pekâlâ mümkündür.

²⁰⁶ Bu konuda detaylı bir çalışma için bakınız: Steve Smith and Amitav Acharya, “The Concept of Security Before and After September 11”, *Institute of Defence and Strategic Studies Working Paper*, No:23, Singapore: May 2002.

²⁰⁷ Mohammed Ayoob’un çalışmaları bu konuda dikkat çeken eserler arasındadır. Ayoob, Batı dünyasında neredeyse beş asır süren devlet-inşa sürecinin, Üçüncü Dünya ülkeleri göz önüne alındığında çok eski ve oturmuş olduğunu, bu nedenle de, devlet-inşa süreçleri sadece kolonyal dönem sonunda başlayan Üçüncü Dünya ülkelerinin Batı ile aynı güvenlik parametreleri içinde değerlendirilmelerinin doğru olmayacağını öne sürmektedir. Bakınız: Mohammed Ayoob, *The Third World Security Predicament: State Making, Regional Conflict and the International System*, London: Lynne Rienner,1995. Ayrıca bakınız: Brian L. Job (ed.), *The Insecurity Dilemma: National Security of Third World States*, Boulder, CO: Lynne Rienner, 1992.

güvenlikle ilgili tercihlerini belirlerken “ulusal” güvenlik boyutuna öncelik vermektedirler. Sadece iç sorunlarda değil, dışarıda yaşanan meselelerde de temel kriter ulusal güvenliğin ne derece tehlikede olduğu sorusudur. Uluslararası ortamın güvenliği de önemli olmakla beraber, bu daha çok ulusal güvenliğin ne derece tehdit edildiği oranında aciliyet kazanmaktadır.

Ulusal güvenliğin sağlanması doğrudan devletin bekasını ilgilendirdiğinden, “ulusal kimliğin korunması”, ulusal çıkar tanımlarında da ilk sırayı almaktadır. Ulusal güvenliğin neye göre tanımlandığı ise aynı anda hem tarihi, hem coğrafyayı, hem kültürel değerleri tartışma konusu yapmaktadır. Wittgenstein’in dilin önemiyle ilgili vurgusu bile kolaylıkla güvenlik konusuna uygulanabilir. Bildiğimiz gibi dil kültürün en önemli yapıtaşlarından biridir. Eğer kullandığımız dilin sınırları, Wittgenstein’in dediği gibi, dünyamızın da sınırlarını belirliyorsa²⁰⁸, tehlike, tehdit ya da çıkar gibi kavramlara da şekil veriyor demektir. Bu durumda tüm bu kavramlar, objektif birer gerçeklik olmak yerine, dilin sınırlarına dayalı öznel çıkarımlara dönüşmektedir.²⁰⁹

Güvenlik konusu korkulardan da bağımsız değildir. Hans Morgenthau bir realist olarak maddi unsurlardan asla kopmamakla beraber, güvenliğin psikolojik boyutuna da dikkat çekmiştir. Morgenthau, güvende olmama hissini korkular üzerinden açıklama eğilimindedir. Buna göre tıpkı bireyler gibi devletler de, öncelikle korkuları nedeniyle silahlanmaktadır. Bireyi ya da devleti güvende olmadığı duygusuna iten faktörlerden biri korkularıdır.²¹⁰ Morgenthau gibi realistler için bu korkunun arkasında her zaman somut maddi gerekçeler de mevcuttur. Ancak yine de söz konusu olan psikolojinin, sanıların, algıların fazlasıyla işin içine girdiği korku meselesi olduğunda sadece maddi unsurlarla açıklama yapmak gerçekçi olmayacaktır. Korkularımız kimliğimizden bağımsız olmayacağına göre, bugün teorisyenlerin büyük bir kısmının neden kültür ve kimliğin güvenlik üzerindeki olası etkilerini araştırmaya yöneldiklerini anlamak kolaylaşacaktır. Konstrüktivistlere göre güvenlik kültür tarafından tarihsel bir süreçte

²⁰⁸ Ludwig Wittgenstein, *Tractatus Logico-Philosophicus*, İngilizceye çeviren Kessinger Publishing, 2004, s.48.

²⁰⁹ Lott, s. 5. Ayrıca bakınız: P. J. Katzenstein (ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press, 1996.

²¹⁰ H. J. Morgenthau, *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred P. Knopf, 1967, s.404.

şekillendirilmektedir, yoksa askeri kabiliyetler oranında ortaya konulan objektif bir nitelik değildir.²¹¹ Katzenstein'ın *The Culture of National Security* (Ulusal Güvenliğin Kültürü) adlı derleme eserinde altını çizdiği gibi, devletlerin askeri kararlarına dahi kültürel ve kimliksel nitelikler yön vermektedir.²¹²

Kültür ve kimliğin tek başına hiçbir açıklayıcı gücü olmayacağını; aktörlerin bu unsurları sadece kendi çıkarlarını daha ileriye götürebilmek için kullanıldığını ima eden rasyonel seçimcilerin aksine, konstrüktivistler bu iki kavrama özel anlamlar yüklemektedir. Onlar için mesele, aktörlerin sadece bencil amaçların peşinde koştuğu düşünülen klasik söylemden çok daha karmaşıktır.²¹³ “Ben ve öteki arasındaki ayrımlara dayanan kimlik tanımları, ulusal güvenlik politikaları üzerinde güçlü etkileri olan tehdit ve çıkar tanımlarını içinde barındırmaktadır.”²¹⁴ Realist yaklaşımı savunanları en fazla zorlayan meselelerden biri tehdit konusudur. Bir devlet için tehdit sayılabilen bir durum bir başka devlet için bırakın tehdit olmayı, olumlu bir unsur olarak bile görünebilir. Daha önce de belirttiğimiz gibi tehdidi belirleyen asıl unsur mevcut bir gücün aslında ne şekilde algılandığıdır.

Bir devlet tehdidi neye göre belirleyecektir? Kimi dost, kimi düşman olarak kabul edecektir? Realistler kullandıkları araçların büyük kısmı maddi temellere dayandığı için, bu konuya yeterli açıklama getirememektedir. Konstrüktivistlerin ısrarla altını çizdiği üzere, tehdit aktörlerin içinde bulunduğu sosyal ortamdan bağımsız değildir. Bu nedenle tehdidin içinde bulunduğu çevreyle karşılıklı sosyal bir etkileşim sürecinde inşa edilmiş olması gerekir. Her devletin tehdit algısı kendi şartları dâhilinde gerçekleşir. Tehdit algılamasında içinde bulunulan sosyal, siyasal, kültürel ve çevresel durumun yanı sıra, geçmiş deneyimlerden güç alan iç ve dış dinamiklerin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Jutta Weldes'in *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger* (Güvensizlik Kültürleri: Devletler, Toplumlar ve Tehlike Üretimi) adlı derleme eserde vurgulamak istediği nokta da bu çerçevede ele alınabilir. Weldes'e göre, söylemler toplumda hangi tehdit unsurunun

²¹¹ Klotz and Lynch, s.17.

²¹² Katzenstein (ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*.

²¹³ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 36.

²¹⁴ Katzenstein, ss.18-19.

daha fazla öne çıkarılacağına etki etmektedir ki, söylemleri aktörlerin içinde bulunduğu sosyal çevre, kültür ve kimlik yapısından ayrı düşünmek mümkün değildir.²¹⁵ Katzenstein, güvenliğe sosyolojik olarak yaklaşırken, Weldes daha çok antropolojik açıklamalar getirmeye çalışmaktadır.

Tüm bu faktörlerin ışığında tehdit algılamalarının öznel bir yapı arz etmesi kaçınılmazdır. Tehditle iç içe olan tehlike kavramı için de aynı durum söz konusudur. Bireylerin hayatlarında olduğu gibi devletlerin hayatlarında da tehlike ve tehdit tanımları değişiklikler gösterebilir. Her şeyden önce bu sosyal çevrenin aktörlerle ilişkisi dâhilinde sürekli değişime açık bir yapı sergilemesindedir. Konstrüktivist yaklaşımın değişime bu kadar pay vermesinin altında yatan neden de budur. Bireylerin de, devletlerin de söylem ve eylemleri aynı kalmak zorunda değildir. Devletlerin davranışlarını, stratejilerini, tercihlerini derinden etkilemekte olan çıkarlar için de aynı durum geçerlidir. Realistlere göre çıkar devletin varlık sebebi ve buna bağlı olarak geliştirdiği temel dış politika refleksidir.²¹⁶ Ancak, çıkar kavramının da tıpkı tehlike ve tehdit gibi, sadece materyal araçlarla açıklanmaya çalışılması eksik olacaktır. Düşüncelerin eylemler üzerindeki kapsamlı etkisinden bahseden Wendt'e göre aslında çıkarlar düşüncelerden ibarettir. Her ne kadar uluslararası ilişkilerde güç ve çıkar önemli unsurlar olsa da, sonuçta bunlar kültürel olarak inşa edilmiş düşüncelerin ürünleridir.²¹⁷ Bu nedenle de zaman içinde değişen şartların etkisiyle farklılaşmaları gayet tabiidir.

1.3.2. Kimliğin Güvenliği

Güvenlik ilk etapta daha çok fiziksel anlamda “tehditten uzak olma hali” olarak algılansa da, derinlemesine düşünüldüğünde bunun eksik bir tanımlama olduğu görülecektir. Son yıllarda birey psikolojisi üzerine yapılan çalışmalar bireyin maruz kaldığı ya da maruz kalmaktan korktuğu şiddetin sadece fiziksel bir şiddet olmadığı sonucunu ortaya koymaktadır. Şiddet fiziksel olduğu kadar duygusal anlamda da

²¹⁵ Jutta Weldes, “The Cultural Production of Crisis: U.S. Identity and Missiles in Cuba”, Jutta Weldes, Mark Laffey, Hugh Gusterson and Raymond Duvall (eds.), ss.35-63.

²¹⁶ Çalış ve Özlük, s. 231.

²¹⁷ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s. 41.

uygulanabilir. Fiziksel şiddet bireyin bedeni üzerinde yaralar bırakırken, duygusal şiddet daha ağır ve daha zor tamir edilen zararlara neden olmaktadır. Tehdit, aşağılama ya da alay gibi yöntemlerle duygusal şiddete maruz kalan bireyin her şeyden önce “kendi” olmasına izin verilmemektedir. Bu durumdaki bir birey fiziksel olarak güvende gibi dursa da, ruhsal anlamda aslında hiç de güvende değildir. Olmak istediği kişi olamadan, sürekli baskı altındayken gerçek güvenlikten nasıl söz edilebilir?

Benzer bir durum devletler dünyasına da kolaylıkla uygulanabilir. Bir devletin güvende olması, o devletin sadece fiziksel bir saldırıdan uzak olması değildir. İşin içinde kimliğin güvenliği boyutu da vardır ki, bu realistler tarafından da reddedilmemektedir. Ulusal güvenlik üzerine çalışan Arnold Wolfers güvenliği sahip olunan değerlerin de güvende olması durumu olarak ifade etmekte, korkudan uzak olma halinin değerlerin de güvende olmasını gerektirdiğini belirtmektedir.²¹⁸ Bu bölümün konusunu oluşturan “kimliğin güvenliği”, bireyin ya da devletin güvenliğinin, sadece fiziksel-maddesel açıdan “iyi olma hali” değil, sahip olunan tüm kimlik ve değerler sisteminin de “iyi ve güvende olma hali” olduğu iddiası üzerine kuruludur. Said, Lerche Jr. ve Lerche III’ün de dediği gibi:

“Hiçbir halk sosyal kurumlarının ve kültürünün tehlike altında olduğunu ya da en azından değersizleştirildiğini görmek istemez. Hükümetler ulusun kolektif hayatının doğal değerini korumak ve yaymak zorundadır.”²¹⁹

Siyasetin doğal bir gereği olarak bu durum sahip olunan değerlerin maksimize edilmesi isteğini de beraberinde getirir. Sonuçta siyaset de, değerleri ile ilgili tahayyüllerini gerçeğe dönüştürmeye çalışan bireylerin organize eylemlerinden ibaret değil midir?²²⁰ Bireyler siyasi eylemleriyle, toplumun almasını istedikleri şekli, hangi çıkarların kollarına gerektirdiğine dair beklentilerini hayata geçirmeye çalışır ve bu durum sadece iç politikayı değil, dış politikayı da ilgilendirir. Bu bağlamda bir devlet aslında kendi değerler sistemini muhafaza edip, mümkünse yayabildiği bir dünya içinde

²¹⁸ Arnold Wolfers, “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No.4, 1952, ss.481-502.

²¹⁹ Said, Lerche Jr.,and Lerche III, s.25.

²²⁰ *A.g.e.*, s.21.

güvende olabilmektir. Güvenliğini sağlama ile değerlerini koruma ve yayma anlamında denge kuramamış bir devlet, tıpkı bireyler gibi mutsuz olacaktır. Bir kabule göre, devletin güvenliğini ilgilendiren bir mesele ve kimlik yapısı arasında bir çelişki doğarsa, devlet tercihini güvenliğini korumak yönünde kullanacaktır.²²¹ Buna göre, dış tehditler nedeni ile siyasetçiler bazen gelen tehdidi toplumsal kaynaklara dayanarak karşılamak için yeni kimlik unsurları yaratmayı, eski kimlik alanlarını genişletmeyi ya da onları belli bir amaca yönlendirmeyi tercih edebilecektir.

Wolfers güvenliği “sahip olunan değerlere karşı herhangi bir tehdidin ya da bu değerlerin saldırıya uğrayacağına dair herhangi bir korkunun olmaması durumu” olarak ifade etmektedir.²²² Bu bizim “kimliğin güvenliği” tanımlaması ile anlatmaya çalıştığımız şeyin de aslını oluşturmaktadır; çünkü bizce “güvenliğim tehlikede” diyen birisi sadece fiziksel bütünlüğünü değil, aynı zamanda ruhsal, kimliksel yapısının ve değerler dünyasının da tehlikede olduğunu ifade edebilmektedir. Kişinin “olmak istediği şey” olamaması durumu bile onun için tek başına bir tehlike unsuru yaratabilmekte; tehdit algısına farklı şekiller verebilmektedir. Bireyin psikolojik olarak iyi olmasının ön koşulunun kimliğinin de güvende olduğunu hissetmesini gerektirdiğine dikkat çekenlerden William Bloom, bu durumun uluslar ve ulus-devletler için de geçerli olduğunu öne sürmektedir.²²³ Buna göre bireyler kendilerini psikolojik olarak güvende hissetmek için, içinde buldukları sosyal çevrede sürekli olarak kendi kimliklerini koruma ve yayma güdüsüyle hareket etmektedir.²²⁴ Aynı şekilde uluslar ve ulus-devletler de ancak sahip oldukları kimlik ve değerler sistemini koruyup, yayabiliyorlarsa tam olarak güvende hissedeceklerdir.

Bu açıdan bakınca, güvenlik, nasıl bireysel anlamda “tehdit unsurundan uzak olma” anlamına geliyorsa, uluslararası sistem içinde de “devletlerin ve toplumların

²²¹ Stephan Saideman, “Thinking Theoretically about Identity and Foreign Policy”, Shibley Telhami and Michael Barnett (eds.), *Identity and Foreign Policy in the Middle East*, Ithaca, London: Cornell University Press, 2002, s.170.

²²² John Baylis, “International and Global Security in the Post-Cold War Era”, John Baylis and Steve Smith (eds.), *The Globalization of World Politics*, Oxford New York: Oxford University Press, 2005, s. 300.

²²³ Bloom, s.37.

²²⁴ A.g.e., s.23.

bağımsız kimliklerini ve işlevsel bütünlüklerini korumaları”, bu anlamda herhangi bir tehditten uzak olmaları anlamına gelecektir.²²⁵ Sonuçta birey de, toplum da, devlet de kendi varlığını devam ettirme güdüsüyle hareket etmektedir. Hayatta kalabilme (survival), ister birey, ister devlet olsun, tüm aktörler için en önemli meseledir. Bir toplum için hayatta kalabilmenin en önemli yolu kimliğini koruyabilmektir diyen Ole Waever, “varlığına yönelik tehditler”den bahseden bir toplumun en büyük korkusunun aslında “biz” olarak yola devam edememek olduğuna düşünmektedir. “Alıştığımız” ya da “olmak istediğimiz” “biz” olamamak, bir toplum ve onu temsil eden devlet mekanizması için hayati bir sorun olacaktır.²²⁶

Güvenlik kavramı üzerinde düşünürken tercih ettiğimiz bu yaklaşım konstrüktivist söylemle tamamen uyum içindedir ve ilhamını Giddens’in “ontolojik güvenlik” kavramından almaktadır. Giddens’a göre, bireyler ontolojik (hem bedensel, hem de ruhsal) olarak güvenliklerini sağlamak için bir takım rutin davranış kalıpları geliştirmiştir. Bu kalıplar sayesinde tehlikelere karşı mücadele edebilmekte, korkularını yenebilmektedirler. Korkuyla bağlantılı olan ve gerçeklerden ziyade algılara dayanan endişe kontrol edilemeden büyüdüğü takdirde kişinin öz-kimliğini tehdit eden bir hal alacaktır.²²⁷ Sonuçta güvenlik çocukluk yıllarından itibaren bireyin en az açlık ve susuzluk kadar önemli bir ihtiyacı haline gelmektedir. Ontolojik güvenliğe ulaşmadaki en önemli faktörlerden biri karşı tarafa duyulan “güven”dir. Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma” adlı makalesinde, birey ya da toplumlar gibi, devletlerin de ontolojik güvenliğe ulaşma çabasında olduğunu öne sürmektedir. Bireyler, etraflarını saran çevrenin, belirsiz ve istikrarsız özellikler göstermesinden olumsuz etkilenmektedir, çünkü birey kendisini güvende hissetmek için netlik ister; olabilecekleri tahmin edebilmek ve geleceği planlayabilmek sürekli bir çaba içindedir. Giddens’in “ontolojik güvenlik” dediği şey de bir anlamda budur, yani bireyin “kendi olmak” ve beklentilerini gerçekleştirebilmek için istikrara ihtiyaç duyması.

²²⁵ Buzan, *People, States and Fear: An Agenda for Security in the Post Cold War Era*, ss. 18-19.

²²⁶ Ole Waever, “Societal Security: The Concept”, O. Waever, B. Buzan, M. Kelstrup and P. Lemaitre, ss. 25-26.

²²⁷ Anthony Giddens, “The Self: Ontological Security and Existential Anxiety” Anthony Giddens, *Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, New York: Polity Press, 1991, ss.44-45. Ayrıca bakınız: Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.131.

Ontolojik güvenliği sadece bedenin değil, “öz”ün güvenliği olarak tanımlayan Mitzen’e göre, mesele kimliğin güvence altına alınması, araçlarla amaçların uyumlaştırılmasıdır; tercihler ve eylemler bu sayede gerçek anlamda hayata geçirilebilirler.²²⁸ Aksi takdirde, beklenti ve ihtiyaçların karşılanmaması durumunda korku ve endişe meydana gelir ki, bu durumun değişmesi için ya çıkar tanımları değişecek ya da çatışmaya gidilecektir.²²⁹ Bir devletin genelde realist, özelde de rasyonel seçim akımını takip edenlerin iddia ettiğinin aksine, sadece maddi bir takım çıkarlar için değil, ahlaki, insani ya da onursal sebeplerle de kolaylıkla çatışmaya girebildiğini düşündüğümüzde, yine ontolojik güvenlik kavramı açıklayıcı olabilmektedir. Sonuçta yukarıda saydığımız ahlaki, insani ya da onursal sebepler bireyde olduğu gibi, toplum ya da devletlerde de “öz”ün bütünlüğünü korumakla ilgili kaygıların yansımasıdır.²³⁰

Bireyler gibi ontolojik güvenlik arayışındaki devletler de, üzerlerine kuruldukları değerlerden vazgeçmeden, içeride ve dışarıda istikrar peşindedir; diğer devletlerle rutin ilişkiler geliştirerek dış dünyayı göreceli olarak güvenli ve istikrarlı hale getirmeye çalışmaktadırlar. Asıl önemlisi, makalesinde Mitzen’in de dikkat çektiği üzere, bu istikrarın bazen olumsuz koşullardan sağlanıyor olmasıdır. Kimliğin korunması üzerinden elde edilmeye çalışılan ontolojik güvenlik haline, gerekirse mevcut bazı çatışmalardan beslenerek ulaşılmaya çalışılmaktadır. Mitzen, örneğin İsrail-Filistin çatışmasının bir türlü sonuçlanamıyor olmasını bu tarz bir reflekse dayandırmakta; bazı devletlerin kendi istekleri ile içinde oldukları “güvenlik ikilemini” sürdürmeyi tercih ettiklerini belirtmektedir.²³¹ Bu iddia realist söylemin “devletler daima güvenlik ikileminden kurtulma çabasındadır” fikrine de karşı çıkan bir tezdur. Ancak çatışma nedeni ideoloji ve din gibi soyut ve üzerinde anlaşmaya varılması zor kavramlar olunca, Henry Kissinger gibi realistler dahi bu çözümsüzlük halinin neden devam ettirilmek isteneceğinin ipuçlarını vermektedir:

²²⁸ Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”, *European Journal of International Relations*, Vol. 12, No. 3, 2006, ss. 341-370.

²²⁹ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.132.

²³⁰ Bu konuda örnek olaylarla desteklenmiş ayrıntılı bir çalışma için bakınız: Brent J. Steele, *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, London: Routledge, 2007.

²³¹ Mitzen, ss.24-25.

“Ortadoğu anlaşmazlıkları 17. Yüzyıl Avrupa’sındakilere en çok benzeyenlerdir. Bu anlaşmazlıkların kökeni Atlantik bölgesinde ve Batı Yarıkürede olduğu gibi ekonomik veya Asya’da olduğu gibi stratejik değil, ideolojik ve dinidir. Westphalia barış diplomasisinin vecizeleri burada uygulanamaz. Sorun özel bir şikâyetten çok, diğer tarafın meşruiyeti, yani varlığı olduğunda uzlaşma ulaşılması zor bir şey haline gelir. Bu nedenle paradoksal olarak, bu anlaşmazlıklara kesin bir çözüm getirilmesine yönelik girişimler, Başkan Clinton ve Başbakan Ehud Barak’ın 2000 yazı Camp David zirvesinde alınan kötü sonucun arkasından keşfettikleri gibi, büyük oranda geri tepme potansiyeline sahiptir. Her bir tarafın kendi kutsal toprağı olarak nereyi düşündüğü sorusu üzerinde ‘uzlaşmaya varma’ girişimleri kendi konularının uzlaştırılmaz özelliklerinin anlaşılmasıyla sınırlı kalır.”²³²

Tüm bunlar ortaya koymaktadır ki, ontolojik güvenlik ihtiyacı, klasik anlamıyla önde görmeye alıştığımız fiziksel güvenlik ihtiyacının önüne geçmektedir. Bu tür durumlarda sırf karşıt kimliğin, diğer bir deyişle “öteki”nin varlığı ve “öteki”yle olan çatışma halinden beslenen “ben”, varlığını yeniden anlamlandırmakta, güvenliğini ve istikrarını bu sayede ayakta tutmaktadır. Kendi kimliğini “öteki” üzerinden yapılandıran benlik, bu bağımlı ilişkinin doğası gereği kendisini sürekli yeniden üretmekte; ayakta kalabilmek için bir anlamda özünü tekrar tekrar restore etmektedir.²³³ Bu ve benzeri fikirler bize, bazı toplumların ya da devletlerin bir “tehdit” ya da “düşman” imgesine sürekli olarak ihtiyaç duyabileceğini düşündürmektedir. Herkül Milas’ın *Türk ve Yunan Romanlarında “Öteki” ve “Kimlik”* adlı eserinde öne sürdüğü gibi:

“Ulusal kimlik ‘öteki’ne gerek duymaktadır. Ulusal gurur üstünlük üzerine, üstünlük ise ancak daha aşağı ulusların varlığı üzerine kurulabilir. Yani bir siyasal meşruiyet projesi gereksiniminden oluşan ‘öteki’ imajı, konjonktürel olduğunda zamanla değişmeye hatta yok olmaya açıkken, kimlik

²³² Henry Kissinger, *Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, Çev. Tayfun Evyapan, Ankara: METU Press, 2002, ss.17-18.

²³³ Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, s. 264.

gereksinmesi sonucunda oluş(turul)an ‘öteki’ imajı değişmeye direnç gösterir.”²³⁴

ABD dış politikasını incelediği *Writing Security: The United States Foreign Policy and the Politics of Identity* adlı kitabında David Campbell, realistlerin aksi yöndeki tüm iddialarına rağmen, “Sovyetler Birliği”, “uluslararası terörizm”, “göç” ya da “uyuşturucu ticareti”nin tamamen Amerikan ulusal güvenlik söyleminin yaratmış olduğu tehditler olduğunu öne sürmektedir.²³⁵ Post-yapısalcı Campbell’ın realist ekolden gelenlere ait görüşlerle büyük oranda bir zıtlık oluşturması sürpriz değildir. Campbell’ın daha çok bir “icat”, ya da yeni bir “yaradılış” olarak tanımladığı bu tehditler, realistler tarafından son derece derinden hissedilmiş, varlığının tartışılması son derece anlamsız görülen, somut gerçeklikler halini almıştır. Soğuk Savaş dönemi ABD dış politikasına damga vuran isimlerden biri olan ABD’nin eski Dışişleri Bakanı ve Ulusal Güvenlik danışmanı Henry Kissinger Soğuk Savaş sona erdikten sonra “Sovyet tehdidinin gerçekliğine” dair sorgulamaları şu sözlerle yanıtlamıştır:

“...Soğuk Savaş Birleşik Devletler tarafından icat edilmemişti; [o dönemde yönetimde çalışanlar] ülkelerinin ve genel olarak özgür insanların temel güvenliğini ve değerlerini etkileyen bir mücadeleye giriştiklerini düşünüyorlardı ve buna inanmak için geçerli nedenleri vardı...”²³⁶

Kissinger gibi realistler, tehdidin Campbell’ın öne sürdüğü gibi kasıtlı birer icat olduğu fikrine inanmalarını beklemek neredeyse imkânsızdır. Ancak post-yapısalcılara göre, varlığının zayıf yanlarını örtbas edebilmek ve “öteki” üzerinden “ne kadar iyi ve doğru olduğunu” tekrar tekrar gösterebilmek için, çoğu devlet gerekirse gerçekte “hayal ya da kurgudan” ibaret olan bir tehdidin yardımına ihtiyaç duymakta; varlığını bu sayede sürdürme çabasına girmektedir. Sonuçta dost ve düşman tanımları her zaman mutlak gerçekliklerin ifadesi olmak zorunda değildir. “Ben”in özerk varlığının önünde bir engel olarak durduğu ve “ben” e karşı şiddet kullanacağı varsayılan “Düşman”

²³⁴Herkül Milas, *Türk ve Yunan Romanlarında ‘Öteki’ ve ‘Kimlik’*, İstanbul: İletişim, 2005, s.332.

²³⁵Campbell, ss.195-199.

²³⁶Henry Kissinger, *Amerikanın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, s.229.

asında “Öteki”nin farklı şekillerdeki temsillerinden ibarettir.²³⁷ İnsan (ve dolayısıyla toplum) psikolojisinin doğal bir ihtiyacı olarak görülen öteki ayrıştırmaları çoğu zaman bir düşman algısına dönüşmekte, işin içine algı girdiğinde ise eldeki verilerin ne kadarının somut bir gerçeklik, ne kadarının bir kurgu olduğuna dair veriler muğlâklaşmaktadır.

Yine de bu süreç değişime tamamen kapalı bir süreç değildir. Bu nedenle “ben” ve “öteki” arasında zamanla yumuşayan ve olumlu yönde değişen bir ilişkinin gelişmesi de mümkün olabilmektedir. Kolektif kimlikler üzerinde normların etkisini inceleyen konstrüktivistler kimliğin değişime açık yapısının “tehdit” ve “çıkarcı” algılarında farklılıklara neden olacağını öne sürmektedir. Örneğin, uzun bir süre birbirini önemli bir tehdit unsuru olarak gören Almanya ve Fransa, 20. Yüzyıl’da içinde yer aldıkları ittifaklar ve bu ittifakların getirdiği kurallar gereği ulusal kimliklerinin “öteki” ile ilgili algılarını değiştirebilmiş; dost ve düşman tanımlarını yenileyebilmiştir. Almanya ve Fransa örneğinde görüldüğü üzere, içinde bulunulan iç ve dış koşullar bir devletin kimliğine şekil verebilmekte;²³⁸ sonradan kazanılan bir kolektif kimlik, örneğin NATO (Kuzey Atlantik Paktı Teşkilatı) ya da AB (Avrupa Birliği) üyeliği, o devletin “ulusal çıkarcı” tanımlarında farklılaşmalara neden olabilmektedir.²³⁹

Konstrüktivistlere göre, kimlik, “verilmiş”, “sabit” değil, “yapılan”, “inşa edilen” bir kavram olduğu için, ulusal çıkarcı dediğimiz kavram da bu inşa sürecinden nasibini almaktadır. Dolayısıyla, sistemdeki kimlik ve çıkarlar, aktör ve yapı arasında gelişen interaktif bir sürecin sonucudur.²⁴⁰ Konstrüktivistlere göre, dış politikanın temel yapısı materyal değil sosyal bir özellik gösterdiğinden, bu yapı aktörlerin kimliklerine olduğu kadar, çıkarlarına da şekil vermektedir. Aktörlerin farklı kimlik ve çıkar tanımlarının birbirleriyle etkileşimi sonucunda ortaya çıkacak sonuç, diğer bir deyişle, kimlik ve çıkarları uyumlaştırma başarısı ise uluslararası platformda her hangi bir

²³⁷ Wendt, *Social Theory of International Relations*, ss.260-261.

²³⁸ P.J. Katzenstein, “Introduction: Alternative Perspectives on National Security”, P. J. Katzenstein (ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press, 1996, s.22.

²³⁹ *A.g.e.*, s.2.

²⁴⁰ Wendt, “Anarchy is What the States Make of It...”, s.402.

“işbirliği”nin mümkün olup olmayacağını belirleyen unsurdur.²⁴¹ Aktörler, etraflarını saran sistem içinde ortak kimlik ve değer çatıları altında bir araya geldikçe, çatışmalardan uzak durma ve işbirliğine yönelme eğilimi içindedirler.²⁴²

Sonuç olarak ne kimlik ne de güvenliğin tanımı, içinde bulunulan sistemden ayrı düşünülmez; bu kavramlar sadece bireyin iç dünyası ya da devletin iç işleri ile ilintili değildir. Sosyal bir olgu olan kimlik, aktörlerin “diğerleri” ile olan ilişkisi ile önemli bir etkileşim içindedir.²⁴³ Zaten Wendt de, kimliği “kendimizin diğerleri ile ilişkilerimize göre anlamlandırılması” olarak görmektedir.²⁴⁴ Bireyler kimliklerini tanımlarken içinde oldukları çevreye ait olanlar (biz) ve olmayanlar (ötekiler) ayırımına sıkça başvurmaktadır. Postmodern söylemden gelen William Connolly’nin çalışmalarında değindiği gibi, uluslararası ilişkiler de sonuçta bir “ötekileştirme süreci”dir. Uluslararası İlişkiler kuramını Doğu/Batı karşıtlığına (farklılığına) bağlayan Connolly’ye göre, egemen benliği ifade eden modern benlik, farklı kimlikleri ötekileştirerek var olmaktadır. Bu “ötekileştirme” süreci uluslararası ilişkilerin de temelini oluşturmaktadır.²⁴⁵ Güvenlik algısı da böyle bir süreçte şekillenmekte, kimlik ile yakın bir ilişki içinde tekrar tekrar yeniden üretilmektedir.

Yukarıda bir kısmını özetlemeye çalıştığımız kimliğin, güvenlik ve dış politika ile olan ilişkisine yönelik kuramsal ve kavramsal tartışmaların ardından, çalışmamızın geri kalanında bu bölümde elde edilen çıkarımları örnek ülke olarak seçtiğimiz ABD üzerinde test etmeye çalışılacaktır. ABD geleneksel kimlik yapısının güvenlik algısı ve dış politika pratikleri üzerinde oldukça etkili olduğu bir ülkedir; ancak ne kimlik ne de güvenlik algısı tamamen durağan, değişime kapalı bir nitelik taşımaktadır.

²⁴¹ A.g.e., s.189.

²⁴² Y.Bozdağlıoğlu, *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*, s. 22.

²⁴³ Telhami and Barnett, s.8.

²⁴⁴ Wendt, “Anarchy is What the States Make of It...”, s.183.

²⁴⁵ Connolly, ss.73- 91. Ayrıca Bakınız: F. Keyman, “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, Atila Eralp (der.), *Devlet Sistem ve Kimlik*, İstanbul: İletişim, 1996, s.257.

İKİNCİ BÖLÜM

GELENEKSEL AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISININ TEMEL NİTELİKLERİ

“Bir ulusun uygarlığı az sayıda temel fikir üzerine kuruludur... Oluşumu çok yavaş olan bu fikirlerin, kaybolmaları da çok yavaş olur”²⁴⁶

Bir uygarlık, o uygarlığı ortaya çıkaran ulusun kimlik özelliklerinin ve dünya görüşünün de yansımasıdır aslında. Uygarlığı oluşturan temel fikirler tarihi, siyasi, ekonomik, sosyolojik ve psikolojik altyapılar üzerine inşa edilirler. Sosyal Darwinizm’i Avrupa’da popülerleştirmeye çalışan isimlerden biri olan, Fransız yazar Gustave Le Bon’a göre uluslar duyguların, ihtiyaçların, gelenek ve göreneklerin kalıtımsal karışımı ile yönetilirler ve bu sayede ortaya çıkan ulusal ruh ile ihtiyaç duydukları kalıcı dengeye ulaşırlar.²⁴⁷ Gerçekten de uluslar içeride ve dışarıda devam eden sonsuz hareketliliğin içinde, ancak belirli bir denge ve istikrara ulaşabilirlerse ileriye görebilmekte, güven duymakta ve huzurlu olabilmektedirler. Uzun ve zorlu bir mücadelenin ardından uluslar sahnesine çıkan “Amerikalılar” için de durum pek farklı değildir. Onlar da belirli duygu ve ihtiyaçlarını, dünyanın farklı yerlerinden getirdikleri geleneklerle harmanlayarak temel bazı prensipler etrafında birleşmiş; iç ve dış politikalarına bu prensipler ışığında yön vermişlerdir. Bu durumu ABD’nin kurucuları arasında yer alan James Madison şu şekilde özetlemektedir:

“ Biz birliği, dış tehditlere karşı bir siper, aramızdaki barışın koruyucusu, ticaret ve diğer ortak çıkarlarımızın bekçisi, Eski Dünya (Avrupa) nın

²⁴⁶ Gustave Le Bon, *Ulusların Yükselişinin Psikolojik Yasaları*, Çev. Mehmet Demirezer, İstanbul: Ufuk Yayınları, 1998, s.15.

²⁴⁷ A.g.e., s.5.

özgürlüklerini yıkan askeri yapılanmaların tek alternatifi ve ayrılıkçılığın kötü etkilerine karşı doğru bir panzehir olarak görmekteyiz...”²⁴⁸

Bu noktada hem beyaz ve Anglo-Sakson olmak gibi bazı biyolojik özellikler, hem de demokrasi ve bireysel özgürlüklere saygı gibi sonradan geliştirilen bazı değerler Amerikan ulusunun tüm düşünce ve eylemleri üzerinde etkili olmaya başlamıştır. Bu çerçevede Amerikan değerler sisteminin temelde “liberal demokrasi” ve “piyasa ekonomisi”ne dayalı olduğu, ABD’nin geleneksel değerlerinden doğan ve neredeyse onun ulusal varoluş amacı haline gelmiş olan “demokrasi teşviki” ve “insan hakları” vurgusunun ise uzun yıllardır en önemli dış politika araçları arasında yer aldığı söylenebilir. Ancak konstrüktivist kuramın temel varsayımları arasında yer alan “kimlik ve eylemler arasındaki bu karşılıklı etkileşim” ABD özelinde, değişime tamamen kapalı bir seyir izlememiştir. ABD’nin kimliği ve dış politikası arasındaki ilişki üzerinde çalışan David Campbell’ın da dikkat çektiği noktalardan biri kimliğin bu “sürekli ve yeniden üretilmesi” (the reproduction of identity) durumudur.

1. bölümde altını çizdiğimiz üzere, bu çalışmanın temel iddialarından biri de kimliğin aslında hiç tamamlanmayacak, ucu açık bir süreç içinde şekillenmekte oluşudur. Bireye ait kimliğin zaman içindeki değişimlere, yeniden şekillenme ve yorumlamalara daima açık olması gibi, ulusların kimlikleri de içinde buldukları şartlar ile karşılıklı bir etkileşimle, değişim ve dönüşümden payına düşeni almaktadır. Sonuçta değişen şartlara uyum sağlamak ayakta kalabilmenin de temel taşı değil midir? İnsan ya da uluslar varlıklarını farklı şartlara adapte olabildikleri oranda sürdürmemişler midir? Bradford Smith’in de dediği gibi, “her uygarlık bir deneydir ve hayatta kalabilmek de bu deneyin sınavı.”²⁴⁹ Öyleyse, Campbell’ın “yeniden üretim” (reproduction) ile kastettiği şey de belirli tarihsel dönüm noktalarında veya kriz zamanlarında ulusu bir arada tutan mevcut kimliğin değişen şartlara göre, anlamını

²⁴⁸ James Madison, “Objections to the Proposed Constitution From Extent of Territory Answered”, *Federalist Papers*, No: 14 (1787), (<http://www.foundingfathers.info/federalistpapers/fedindex.htm>), 03.11.2008.

²⁴⁹ Bradford Smith, *Why We Behave Like Americans*, Philadelphia ve New York: J. B. Lippincott Company, 1957, s.13.

yitirmeden esneyebilmesi; belki de özüne sadık kalarak bir kez daha üretilmesidir. Bu yeniden üretim safhasını başarı ile geçen uluslar bir arada yaşamaya devam edecektir.

“Soğuk Savaş sonrası Sovyetler Birliği kaybederken, neden ABD başarılı oldu?” sorusuna bu bakış açısıyla yaklaşanlar, ABD’nin onu ayakta tutan ulusal kimliğini Soğuk Savaş gibi bir kriz döneminde yeniden üretmede başarılı olduğunu; Sovyetler Birliği’nin ise “komünist” kimliği yaşatmada ve yaymada sınıfta kaldığını öne sürmektedirler. Henry Nau’nun dediği gibi, “Soğuk Savaş’ın nasıl sonuçlanacağına, güçler dengesi kadar, ulusal kimlikler de karar vermiştir.”²⁵⁰ Konstrüktivist kuramın hiç bıkmadan altını çizdiği “değişim” gerçeği de Campbell’ın yeniden üretim olarak tanımladığı şeyden farklı değildir. Her ikisinde de esnekliğe vurgu yapılmaktadır. Hiç bir şey durağan ve değişime kapalı değildir; sosyal çevre ile karşılıklı etkileşim sonucu kimlik de değişir ve değiştirir. Amerikan ulusal kimliği de, güvenlik algısı da bu değişimden nasibini almıştır ve almaktadır. Değişimin bu vazgeçilmez gerçekliğine rağmen, ABD’nin kuruluş yıllarında ortaya konan değerler bütünü, diğer bir deyişle “öz”ünün tamamen bir alt-üst yaşamasını ve hiç olmadığı bir şeye dönüşmesini beklemek de gerçekçi olmayacaktır. Bu nedenle ABD’nin yakın tarihteki kimlik ve dış politika ilişkisini anlayabilmek için, işe öncelikle, temel hatları kuruluş yıllarında şekillenen geleneksel “Amerikan” kimliği ve yine onunla yakın bir ilişki çerçevesinde oluşan güvenlik algısının ne olduğunu ortaya koymaya çalışmakta fayda vardır.

Geçmiş bugünün koşullarında anlamaya çalışmak aslında tehlikeli bir iştir; çünkü insan kolayca yargılayabilir ve hatta suçlayabilir. Yargılamadan ve suçlamadan anlamaya çalışmak ise işin daha da zorlaşması demektir. Buna rağmen geçmiş üzerinde çalışmanın belirli avantajları da vardır. Geçmiş üzerinde çalışmak, bir yandan insanların geçmiş zamanlarda bizden ne denli farklı olduklarını ve insan deneyiminin geniş sınırlarını anlamamızı sağlarken, diğer yandan insanoğlunun hiç değişmeyen ve de değişmeyecek gibi görünen eğilimlerini fark etmemizi de sağlar.²⁵¹ Geleneksel Amerikan kimliğinin genel hatlarını ortaya koymaya çalışacağımız bu bölümden elde

²⁵⁰ Nau, s.5.

²⁵¹ Winthrop D. Jordan, *The White Man’s Burden: Historical Origins of Racism in the United States*, London, Oxford: Oxford University, 1974, s.vii.

edilecek veriler de bize, Amerikan ulusal kimliğinde, diğer bir değişikle ulusal karakterinde zaman içinde nelerin değiştiğini, nelerinse aynı kaldığını, dolayısıyla değişim ve devamlılıkları belirleme, bunun sonucunda da, Amerikan güvenlik algısı ve tüm bunların dış politikadaki yansımalarını okuma şansı verecektir.

2.1. AMERİKAN KİMLİĞİ VE “ÜSTÜNCÜLÜK”

Amerikan ulusal kimliğini inceleyen her araştırmacının konuya farklı açılardan yaklaşıyor olması dikkat çekicidir. Kimi ABD'nin demokratik yönetim geleneği ve eşitlikçi yapısına vurgu yaparken, kimi ise Amerikan kimliğini pragmatizm (faydacılık) ²⁵² temelinde incelemekte; Amerikalıların aşırı maddeci ve bireyci özelliklerini ön plana çıkarmaktadır. Amerikan ulusal kimliği aslında tüm bunların toplamı hatta daha fazlasıdır; çünkü 1. Bölüm'de de belirttiğimiz gibi, “Biz kimiz?” sorusuna en iyi cevap, tarih, coğrafya, biyoloji, kültür, kolektif hafıza ve dinsel inanışların sadece birine yönelerek değil, tüm bunları beraberce değerlendirerek verilebilir. ²⁵³

Amerikan kimliği “Amerikalıları ‘Amerikalı’ yapan değerler bütünüdür”. Amerikalıların benlik duygusunda biyolojik kökenleri de, tarihsel geçmişleri de, coğrafi koşulları da etkilidir. Uluslaşma sürecinden geçen tüm diğer toplumsal kimlikler gibi, Amerikan kimliğinin yaratılmasında da kolektif hafızanın önemi büyüktür. Benzer şekilde, bu süreçte dini inançların etkisi de yadsınamaz. Kimlik eğer, “kendimizi ve diğerlerini etrafımızı saran sosyal çevre içinde nereye yerleştirdiğimizle ilgili” ise ²⁵⁴,

²⁵² Pragmatizm bilginin gerçeğe uyum sağlamak ve onu kontrol edebilmek amacıyla bir araç olarak kullanılmasıdır. Buna göre gerçek, yer, zaman ve amaca göre değişiklikler gösterebilir. (<http://www.britannica.com/EBchecked/topic/473717/pragmatism>). M. Gail Hamner, Amerikalıların felsefe dünyasına tek katkısı olduğu iddia edilen Amerikan pragmatizminin büyük oranda Püriten-Hristiyan gelenek üzerinde şekillendiğine inanmaktadır. Bakınız: M. Gail Hamner, *American Pragmatism, A Religious Genealogy*, Oxford, New York: Oxford University Press, 2003, s.4. Ayrıca bakınız: John R. Shook, *Amerikan Pragmatizminin Öncüleri: Charles S. Peirce, William James, John Dewey*, Çev. Celal Türer, İstanbul: Üniversite Kitabevi, 2003.

²⁵³ Castells, s.7.

²⁵⁴ Mole, s.3.

Amerikan ulusunun kendisi ve ötekilerle ilgili izlenimleri, hayal ettiği dünya düzeni ve hedefleri de kimliğinin yapı taşlarını oluşturacaktır.

Ülkeler, esas kimliklerini tıpkı insanlar gibi, sıkıntılı geçen bir büyüme sürecinin sonunda kazanmaktadır.²⁵⁵ Amerikan kimliğinin temel niteliklerinin ortaya çıkışı da böyle sıkıntılı bir sürecin ürünüdür. Bu süreçte Amerikan bağımsızlık hareketini yöneten ve cumhuriyeti kuran Kurucu Babalar'ın (Founding Fathers) etkisi yadsınamaz. Seymour Martin Lipset, ABD gibi geleneksel otoritenin yerine yenisini koymaya çalışan ülkelerde ya yeni sistemin çok geniş bir toplumsal anlaşmayla onaylanmış olması ya da çok karizmatik bir liderin ortaya çıkması gerektiğini belirtmektedir.²⁵⁶ Amerikan ulusu sonradan bir araya gelen bir halklar bütünü olduğu için, toplumsal uzlaşmayı elde etmek zorlu bir iş olmuştur. Bir ulusun “ruhu” onun ortak duygu ve inançlar kadar ortak çıkarlara da dayanmasını gerektirmektedir. ABD'nin kuruluş aşamasındaki en zor işlerden biri, işte bu çıkar birliğini sağlayabilmektir, çünkü bağımsızlığın ilk yıllarında her eyalet farklı çıkar tanımları yapabilmıştır.

ABD'de bağımsızlık sonunda ortaya çıkan yeni otoritenin kendisini kabul ettirmek için gösterdiği yoğun çaba George Washington'un karizmatik liderliğinin de yardımıyla sonuç vermiştir. Washington'un ve silah arkadaşlarının bu mücadeledeki en önemli dayanakları o güne kadar yaşanan toplumsal deneyimin yansıması olan Amerikan kimliği ve değerler sistemidir. Yine de bu kimlik üzerinde yeterince uzlaşma sağlanamamış olsa gerek ki, ABD bağımsızlık ilanından 85 yıl sonra büyük bir iç savaşa sürüklenmiştir. Amerikan kimliğinin temel niteliklerinin biraz daha netleşmesi için 17. Yüzyıl'dan, 20. Yüzyıl'a kadar, neredeyse üç asır geçtiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak Amerikan kimliği bugüne değin sonuçlanmamış, ucu açık bir süreç içinde şekillenmeye devam etmektedir. Değişen koşulların etkisiyle Soğuk Savaş dönemi gibi, 11 Eylül sonrası dönemin, hatta günümüzün bile Amerikan kimliğinin yeniden üretilmesine etkisi olacaktır.

²⁵⁵ Seymour Martin Lipset, *The First New Nation: The United States in Historical and Comparative Perspective*, New York, London: W.W. Norton and Company, 1979, s.16.

²⁵⁶ Lipset, bu vurguyu Max Weber'den aldığı fikirlere dayanarak yapmaktadır. Bakınız: Lipset, s.17.

Geleneksel Amerikan kimliği hem kendisine özgü iç faktörlerin, hem de diğer toplumlarla ilişkilere dayalı dış faktörlerin etkisiyle şekillenmiştir. Bu çerçevede Amerikan İç Savaşı da, Avrupa kıtasındaki diğer uluslarla ilişkiler de bu kimliğin şekillenmesinde etkili faktörlerdir.²⁵⁷ Konstrüktivist kuramın öne sürdüğü gibi, kimlik her zaman değişime açıktır. Bu bağlamda ABD'nin kendisi ile ilgili izlenimi diğer bir değişle ulusal kimlik tanımını da değişime kapalı değildir. Ancak bize göre, bu değişim asla kökten bir değişim olmamakta ve son derece yavaş bir seyir izlemektedir. ABD'nin kendisi ile ilgili izlenimi, genel hatlarıyla aynı kalmakta sadece temsil ettiğini düşündüğü unsurlara, dolayısıyla da “kimliğine” ait niteliklerin yorumlanış şekli ve öncelik sıraları yer değiştirebilmektedir. Bu bağlamda denilebilir ki, Amerikan ulusal kimlik potasında bulunan temel nitelikler bir kez şekillendikten sonra kolay kolay kaybolmamakta, fakat zamana, iç ve dış şartlara ya da yöneticilere ait özelliklere bağlı olarak bunlar arasından hangisinin daha çok öne çıkacağı değişebilmektedir.²⁵⁸ “Amerikan kimliği, ABD'nin dış politikasını en az Amerikan gücü kadar etkilemiştir” diyen Henry Nau, ABD'nin kendisine (ve elbette dışarıya) bakışında dört niteliğin varlığına dikkat çekmektedir:

- 1) Amerikan anayasası ve temel değerleri ile ilişkilendirilen *ideolojik* nitelik;
- 2) Tarih, dil ve sınıf meseleleri ile ilişkilendirilen *doğuşancı (nativist)* nitelik;
- 3) Yahudi-Hristiyan ortak inancı ve Püritenlikle ilişkilendirilen *dinsel* nitelik;
- 4) Irk ve çok-kültürlülük meseleleri ile bağlantılandırılan *etnik* nitelik.²⁵⁹

Nau'ya göre, ulusun sahip olduğu niteliklerden hangisi devlet yönetiminde daha baskın hale gelirse, dış politika ona göre bir seyir içine girecektir. Örneğin, dinsel niteliğin daha ağır bastığı bir ABD'de dış dünya ile medeniyetler arası bir çatışmaya girmek mümkün olabilecekken, ABD'nin en ideal demokrasi olduğu iddiasını öne çıkararak ideolojik boyuta önem veren bir dış politika ister istemez Avrupa, ya da

²⁵⁷ Nau, s.60.

²⁵⁸ Fee ve Cantril, Amerikan halkının kültürel anlamda sahip olduğu pragmatik yaklaşımın onların değişikliklere daha kolay adapte olmalarına neden olduğuna dikkat çekmekte, değerleriyle ilgili büyük çelişkiler yaşamayan Amerikalıların, kaçınılmaz değişim içinde dahi bir istikrar yaratabildiğini öne sürmektedir. Lloyd A. Fee and Hadley Cantril, *The Political Beliefs of Americans: A Study of Public Opinion*, New Jersey, Rutgers University Press, 1967, ss.178-180.

²⁵⁹ Nau, s.61.

dünyanın diğer demokrasileri ile görüş ayrılığı yaşayabilecektir. Sonuçta geleneksel Amerikan kimliğinde tüm bu nitelikler mevcuttur ancak etkin olma oranları yer değiştirebilmektedir. Zaten iktidar kavgası dediğimiz şey de bir anlamda bu kimlik ve değerler sistemi içindeki farklı niteliklerden hangisinin öne çekileceği ile ilgili değil midir? Devleti hayali bir cemaatin kurumsal temsilcisi olarak kabul eden David Campbell'a göre, devletin kimliği devlet adına veya devletin ideallerine hizmet için ortaya konan ritüelleşmiş icraatların ve resmi uygulamalarının etkisi ile şekillenir. Dolayısıyla, dış politika eylemlerinin kimliğin sürekli ve yeniden üretilmesinde büyük bir etkisi vardır.²⁶⁰

“Amerikan ulusu”, Anderson’un “Hayali Cemaatler” tezini destekler nitelikte, ortak bir dil ve ardından ortak bir din ve kültürün de yardımıyla, belirli bir tahayyül sürecinin sonucunda ortaya çıkmıştır.²⁶¹ Bu nedenle, ABD dış politikasının ulusal kimlik değerleri ile olan ilişkisinin temel taşlarını ortaya çıkarmanın yolu, mutlaka bu tahayyül sürecinin başlangıç noktası olan ABD’nin kuruluş sürecine dönmeyi gerektirmektedir.²⁶² ABD gibi tarihsel sürekliliği ağır basan bir ülkeyi incelerken “Kurucu Babalar” a, diğer bir deyişle ülkenin kuruluş aşamasında önemli roller üstlenen asker ve siyasetçilere ait belge ve konuşmalar önemli birer veri niteliğindedir. Kurucu Babaların bu dönemde ortaya koyduğu benlik tanımları ve buna bağlı olarak şekillenen güvenlik algıları, o tarihten günümüze kadar uzanan Amerikan iç ve dış politikasını anlamak için önemli ipuçları sunmaktadır.²⁶³ Ancak Amerikan ulusal kimliğini doğru tespit edebilmek için, bu belge ve konuşmalardan önce, ülkenin resmi olarak kuruluşundan çok daha eskilere gitmek ve yeni kıta Amerika’ya yerleşen Püriten göçmenlerin motivasyon ve deneyimlerine göz atmak gerekecektir. Çünkü kimlik “farklılık” ve “öteki” tanımları ile olan etkileşim sonucunda inşa edilmektedir ancak “farklı” ve “öteki” olarak tanımladığımız şeyler değişebilmektedir.

²⁶⁰ Campbell, ss.130-131.

²⁶¹ Anderson, s.197 ve Campbell, s.197.

²⁶² Bu konuda bakınız: William Anthony Hay, “Reading the Past into American Foreign Policy”, *Orbis*, Spring 2004.

²⁶³ Walter Russell Mead, *Special Providence: American Foreign Policy and How it Changed the World*, London: Routledge, 2002, s.58.

Amerikan kimlik yapısının oluşumunda ilk yerleşimcilerin “öteki” tanımlarının ve geliştirdikleri dünya görüşünün önemli bir etkisi vardır. Bu göçmenlerin eski kıtayı arkalarında bırakarak yeni bir kıtada zorlu bir mücadeleye girişmeleri ve bu mücadele için en büyük motivasyonlarının bireysel özgürlük ve ekonomik faydaya ulaşmak olması inşa edilecek kimlik üzerinde şüphesiz önemli bir iz bırakmıştır. İlk yerleşimciler kendilerinin özel bir misyon için Tanrı tarafından seçildiklerine; dünyanın geri kalanına iyi bir model oluşturmak zorunda olduklarına; değerlerini tüm dünyaya yaymak için de yayılmaları gerektiğine inanmışlardır. Bu yaklaşım ilerleyen yıllarda iç ve dış tartışmaları, çeşitli sorgulamaları beraberinde getirse de, genel seyrinden büyük sapmalar yaşamamış; günümüz politikalarını anlamlandırmak için dahi kolaylıkla kullanılabilmiştir.

Bu noktaların ışığında, ABD’nin kuruluş yıllarında nasıl bir değerler sisteminin ve dünya vizyonunun ortaya konulduğunu gösterebilmek için temelde “Amerikan Üstüncülüğü”ne, diğer bir deyişle, Amerikan kültür ve değerlerinin dünya üzerindeki diğer tüm kültür ve değerlerden daha üstün olduğu fikrine dayandığına inandığımız üç ana başlık altında ilerlemek yerinde olacaktır. Bunlar *Amerikan İstisnailiği Miti*, *Sınır Tezi* ve *Beyaz Adamın Yüğü Söylemi*’dir. Bizce bu üç başlık, Amerikan kimliğinin temelindeki tarihi, dinsel, biyolojik, ekonomik ve coğrafi pekçok dinamiği bir arada incelemeyi mümkün kılacak; ABD’de kuruluş öncesi ve sonrasında nasıl bir ruh ve birikimle hareket edildiğini ortaya koyacaktır. Bu sayede, Amerika kıtasına yoğun insan göçünün başladığı 17. Yüzyıl ile, ABD’nin dış dünyaya daha büyük bir özgüvenle açılmaya başladığı 20. Yüzyıl arasında geçen yaklaşık üç asır boyunca ulusal kimliğin nasıl şekillendiği ve bu dönemde ve daha sonrasında dış politikaya nasıl yansıdığı tespit edilmeye çalışılacaktır.

2.1.1. “Amerikan İstisnailiği” Miti

Amerikan ulusal kimliğinin yapı taşlarından biri, belki de en önemlisi, daha çok dinsel ve ırksal temellere dayanan ve Amerikan halkının seçilmiş (ve dolayısıyla üstün) olduğu fikrinden hareket eden “Amerikan İstisnailiği” inancıdır.²⁶⁴ ABD’nin dış politika eylemlerinin genel karakteristiğine yön veren etkenlerin başında gelen bu inanç, artan askeri ve ekonomik gücünün de etkisi ile ABD’nin giderek kendisini diğer ülkeler ve uluslararası örgütlerin üzerinde görmesi ve bunlar için geçerli olan kurallara tam olarak bağlı hissetmemesi şeklinde özetlenebilir. “Amerikan İstisnailiği” inancı sonradan yaratılan, Anderson’un teziyle hayal edilmiş “Amerikan ulusu”nun bir arada kalabilmesi için adeta bir tutkal işlevi görmüş; adeta ülke tarihine damga vuran bir mit haline getirilmiştir. Uluslaşma sürecinde mitlerin önemli bir işlev gördüğü bilinmektedir. Erikson’a göre, bir mitin etkisi altında kalan insanlar onun doğruluğunu ya da mantıklılığını sorgulamayacaktır.²⁶⁵

Başka bir güce meydan okuyarak, yeni ve güçlü bir topluluk yaratılmaya çalışılan uluslaşma sürecinde, o topluluğu psikolojik anlamda birleştiren inançlara ve efsanelere özel bir rol düşmektedir. Mitler böyle bir ihtiyacın dışı vurumudur.²⁶⁶ Campbell’a göre, Amerika’da ulusal değil, kültürel bir mitten söz etmek daha doğru olacaktır.²⁶⁷ *American Pragmatism: A Religious Genealogy* (Amerikan Pragmatizmi: Dini bir Şecere) adlı kitabında M. Gail Hamner da, ABD için önemli üç mite dikkat çekmektedir. Bunlar “Nereden Geldik?” sorusuna yanıt bulmayı amaçlayan Köken Miti (The Myth of Origin), “Kim (Nasıl) Olmalıyız?” sorusuna yanıt arayan Ahlak Miti (The Myth of Ethics) ve “Amaçlarımız Nelerdir?” sorusuna yanıt arayan Siyaset Miti’dir (The Myth of Politics). Hamner’a göre, bu üç mitin de desteği ile Amerikan

²⁶⁴ İngilizcede “American Exceptionalism” olarak bilinen bu kavram, literatürde “Amerikan Ayrıcalığı” olarak geçebilse de, bu çalışmada kavramı “Amerikan İstisnailiği” olarak kullanmak daha uygun görülmüştür.

²⁶⁵ Erik H. Erikson, *Childhood and Society*, Middlesex: Penguin Books, 1975, s.318.

²⁶⁶ Ernest Gellner de, ulusların, ulusçuluk hareketinin bir sonucu olarak, tarihsel miras içinden seçilen bir takım öğelerin öne çıkarılması, hatta bazı geleneklerin “icat” edilmesi ile ortaya çıktığına dikkat çekmektedir. Gellner, s.105.

²⁶⁷ Campbell, s.132.

Püritenliği, ABD'nin geçmişi, bugünü ve geleceği arasında retorik ve ideolojik bağlar kurmaktadır.²⁶⁸

“Amerikan İstisnailiği” miti de uluslaşma sürecinde önemli bir görev üstlenen; etkisi bugünlere kadar varan bir inançtır ve kökeninde dinsel, sosyal ve ekonomik pek çok unsur barındırmaktadır. Milliyetçilik üzerine çalışmalarıyla tanınan Anthony Smith'e göre, bağımsızlık ilanına denk gelen 18. Yüzyıl sonlarında tüm kolonilerdeki baskın mit, aynı kaderi paylaşmak için “seçilmiş özel bir halk” olduklarına inanmalarındır.²⁶⁹ Kimliğimiz eylemlerimizden bağımsız olmadığına göre, Amerikan ulusunu ve ortaya koyduğu eylemleri anlamamanın yolu bahsettiğimiz bu istisnailik inancı vasıtasıyla, kökleri Avrupa'dan Amerika kıtasına yapılan ilk göçlere kadar dayanan kimliksel-kültürel kaynakların tespit edilmesinden geçmektedir.

Amerika'nın keşfi, Christoph Colomb'un Uzak Doğu'ya Batı'dan ulaşarak, doğuda kaybedilen ticaret yollarının yerine alternatif bir rota yaratma çabasının ürünüdür. Yeni ve gizemli bu kıtaya ilk yerleşimler Colomb'un 1492'deki keşfinden yaklaşık 120 yıl sonrasına denk gelmektedir. Önceleri İspanyol ağırlıklı olan bu göçler sonraları diğer milletleri de içermeye başlamıştır. İspanyollar güney ve güneydoğuda yoğunlaşırken, Fransızlar kuzeyde, Mississippi Vadisi'nde yerleşmiş; İngilizler ise daha çok Atlantik kıyısında toplanmıştır. İngiltere'nin denizlerde İspanya'dan boşalan yeri doldurması ile yeni kıtaya yapılan göçlerde İngiltere halkları yoğunluk kazanmaya başlamıştır. Amerika kıtasındaki ilk kalıcı İngiliz yerleşim yeri 1607 yılında kurulan Virginia'daki Jamestown'dur. Yeni kıta Amerika'ya göç eden ilk yerleşimciler için “öteki” her şeyden önce eski kıta Avrupa'da kalan “yozlaşmış, bozulmuş” sistemdir. Amerika yeni ve iyi olanın, mücadelenin ve umudun temsilcisidir. Yoksulluk ve

²⁶⁸ Hamner, s.19. *Meydan Larousse*'a göre, Püritenlik başlangıçta bir öğreti değildi, İngiltere'ye has, Kutsal Kitaba aşırı ölçüde bağlı, alinyazısı kavramına saygılı bir inanç ve düşünüş şekliydi. Ancak Stuartlar döneminin aşırı havailiğine duyulan tepkinin de etkisiyle, Püritenler 16. ve 17. Yüzyıl'da kendilerini diğer 'günahkâr' halk zümrelerinden üstün sayan, bir çeşit seçkinler zümresi olarak görmeye başladılar. 1583'te kurulan Kilise Yüksek Komisyonu'nun zulmüne uğrayınca, kitleler halinde önce Hollanda'ya oradan da Amerika kıtasına göç etmeye başladılar. *Meydan Larousse*, İstanbul: 1979, Cilt 10, s.392.

²⁶⁹ Anthony D. Smith, *National Identity*, ss. 149-150.

baskıdan kaçış demektir. Barker, Commager ve Webb, İngilizlerin yeni kıtaya yerleşimlerinin arkasındaki sebepleri şöyle özetlemektedir:

- 1) İspanya'nın yeni kıtada kurdukları varlıklı koloniler İngiliz halklarının buradaki zenginlikten pay alma isteğini arttırmıştır.
- 2) İngiltere'nin İspanyol donanmasını yenmesi İngilizlerin denizlerde daha özgürce salınmasına kaynaklık etmiştir.
- 3) İngiltere hükümetinin tüm halkı tek bir kilise etrafında birleşmeye çağırması dinsel baskıyı arttırmış ve bu baskı Püriten, Quaker ya da Katolik diğer mezhepleri göç etmeye zorlamıştır.
- 4) İngiltere'deki toprakların çoğunun asillere ait olması nedeniyle artan fakirlik ve sıkıntı, halkın yeni ve bakir topraklara giderek varlık kazanma isteğini arttırmıştır.²⁷⁰

1630 yılında İngiltere'den yeni kıtanın kuzeyindeki New England limanına yelken açan *Arbella* gemisi de işte bu motivasyonlarla yola çıkan insanlarla doludur. Gemidekilerden biri İngiliz Kilise'sinin baskıcı kurallarından kurtulmaya çalışan John Winthrop'tur. Winthrop, Hristiyan dininin daha basitçe yaşanmasından yana olan bir Püriten'dir ve Amerika'ya göç ettikten sonra Massachusetts'in ilk valisi olacaktır.²⁷¹ *Arbella*'nın güvertesinde kaleme aldığı *A Modell of Christian Charity* adlı metinde Winthrop, İncil'den yaptığı alıntılarla Tanrı'nın adaletinden ve kullarına bağışladığı sonsuz nimetlerden söz etmektedir. Onların Avrupa'ya vedası, Musa Peygamber'in İsrail'e vedası gibidir. Tanrı'nın yolundan giderlerse, onun sonsuz desteği arkalarında olacak, düşmanlarını yenmeleri kolaylaşacaktır. Bu geride kalanlara verilecek en iyi mesajdır. "Tüm insanların gözü üzerimizde" diyen Winthrop'a göre, adeta "*tepenin üzerinde [parıldayan] bir şehir (a city upon a hill)*" gibi olacak bu insanlar, başarılı olurlarsa Amerika kıtasında Yeni İsrail'i kuracak ve Tanrı'ya inanan tüm insanları

²⁷⁰ Eugene C. Barker, Henry Steele Commager and Walter Webb, *The Building of Our Nation*, Evanston, Illinois: Row, Peterson and Company, 1943, ss.49-50.

²⁷¹ Püritenlerin 1630 yılında, iki bin kişi ile başlayan göçleri on yıl içinde 13-14 bin insanın Amerika'ya yerleşmesine neden olmuştur. Bakınız: Barker, Commager and Webb, s.54.

sevindireceklerdir.²⁷² Ancak aksi takdirde, yani insanlara ‘umudu gösteren bir fener’ olmayı başaramazlarsa, lanetlenmekten kurtulamayacaklardır.’²⁷³

Amerika’ya giden ilk yerleşimciler arasında dini anlamda özgür yaşamının ekonomik kazanç elde etmek kadar önemli bir motivasyon olması göçmenlerin bir kısmına, özellikle de Plymouth’a yerleşenlere, “hacı (pilgrim)” tabirinin yakıştırılmasına neden olmuştur. Çünkü bu insanlar dini inançlarını istedikleri gibi yaşayabilmek adına önce Hollanda’da (1608), oradan da zorlu bir yolculuğun sonunda vardıkları Amerika topraklarında hayatta kalma mücadelesi vermeyi göze almışlardır. Püriten “Hacılar” 1620’de yeni kıtaya varmadan önce *Mayflower* gemisinde bir akte imza atarak kendi kanunlarını yapmak ve kendi yöneticilerini seçmek üzere aralarında bir anlaşmaya varmışlardır. Bu anlaşma ileride verilecek olan bağımsızlık mücadelesi için de önemli bir adım sayılacaktır.²⁷⁴ Bu kişiler dinsel kurallar anlamında İngiltere kanunlarına bağlı görünse de, bu sadece kâğıt üzerindedir. Yeni kıta Amerika’da Hristiyanlığı istedikleri gibi yorumlayıp yaşayabileceklerdir. Amerika kıtasına göç eden “hacılar”ın liderleri arasında sayılan William Bradford, 1630-1650 yılları arasında kaleme aldığı “Of Plymouth Plantation” adlı metinde sık sık, eğer daha iyi şartlara sahip, daha az tehlikenin olduğu bir yer varsa, oraya göç etmenin hiç de yadırganacak bir durum olmadığını göstermeye çalışmaktadır. Bradford’a göre, “hayvanlardan çok da farkı olmayan, kaba ve vahşi” insanların yaşadığı Amerika kıtası, olası tüm uyum sorunlarına ve yerlilerin neden olduğu tehdiye rağmen, yine de göç edilebilecek, yeni bir yaşam kurulabilecek bir yerdir. Orada hoşgörü vardır.²⁷⁵

Amerikan ulusunun ortaya çıkışı üzerinde çalışan Alan Brinkley’e göre, Amerika’ya göç edenlerin dini istedikleri gibi yorumlamalarına ve yaşamalarına imkân veren “hoşgörü”, Amerikalılar böyle bir şeyi bilinçli olarak ürettikleri için değil, şartlar

²⁷² John Winthrop, *A Model of Christian Charity (1630)*, (<http://history.hanover.edu/texts/winthmod.html>), 23.06.2008.

²⁷³ James Chace, “Imperial America and the Common Interest”, *World Policy Journal*, Vol. XIX, No.1, Spring 2002, s.2. (<http://www.worldpolicy.org/journal/articles/wpj02-1/chace.html>) 14.09.2008.

²⁷⁴ “The Mayflower Compact (1620)”, Paul F. Boller and Ronald Story (eds.), *A More Perfect Union: Documents in U.S. History, Vol I: To 1877*, Boston: Houghton Mifflin Company 1988, s.17.

²⁷⁵ William Bradford, “Of Plymouth Plantation (1630-1650)”, Clarence L. Ver Steeg and Richard Hofstadter (eds.), *Great Issues in American History: From Settlement to Revolution, 1584-1776*, New York: Vintage Books, 1969, ss.32-37.

öyle gerektirdiği için ortaya çıkmıştır.²⁷⁶ Amerika'ya göç edenler bu topraklara, dinin o kadar çok farklı uygulamasını taşımıştır ki, tek bir uygulama çeşidinin geniş bir alanda geçerli olması nerede ise imkânsız gibidir. Zaten özellikle ilk yerleşimler zamanında tam bir hoşgörüden bahsetmek de mümkün değildir. Protestanlar açık bir şekilde birbirlerine karşı daha anlayışlı olup, örneğin Roma Katoliklerine karşı pek de sıcak duygular beslememiştir. Yeni kıtada Katolik olmak, büyük oranda Protestan olan bir ülkede, azınlık sayılabilecek bir grubun içinde yer almak demektir.

Jose Casanova, o yıllarda Protestanlar arasındaki pek çok ayrılığı, sırf Protestan olmanın perdelediğine dikkat çekmekte; Protestanlarca “İsa karşıtı” olmakla suçlanan Katoliklerin adeta bir “dış düşman” gibi görülerek, içerideki Protestan birliğini sağlamanın tek aracı olarak görüldüğünü öne sürmüştür.²⁷⁷ Görüldüğü gibi 1. Bölümde kimlik konusu altında değindiğimiz “ötekileştirme” meselesi, Protestanlar ve Katolikler arasında da gerçeğe dönüşmüş, Protestan “ben”, Katolik “öteki” vasıtasıyla kendi varlık ve bütünlüğünü anlamlı kılmayı denemiştir. Sayıları Protestanlara göre çok daha az olan Katolikler 17. Yüzyıl sonunda Maryland’de tüm siyasi haklarını kaybetmiş; evlerinin dışında ibadet etmeleri engellenmiştir. ABD Başkanı Abraham Lincoln’ün temel hak ve özgürlükler anlamında Katoliklerin de, en az zenciler kadar ayrımcılığa uğrama tehlikesi içinde olduğunu söylemesi dikkat çekicidir.²⁷⁸ Benzer şekilde, yine az sayıdaki Yahudi bu yıllarda tüm siyasi haklardan mahrum bırakılmış; dışlanmışlardır.²⁷⁹ Bu çatışmalı durum ABD’de kilise ve devletin en azından 19. yüzyıl başına kadar tam olarak ayrılmadığının da işaretidir. ABD’de din ve devlet ilişkilerini araştıran Cole Durham’a göre, 19. Yüzyıl’da ortadan kalkan resmi kiliselerin yerini “de facto” bir Protestanlık almıştır.²⁸⁰

²⁷⁶ Alan Brinkley, *The Unfinished Nation: A Concise History of the American People*, New York: McGraw-Hill, 1993, s.77.

²⁷⁷ Jose Casanova, *Public Religions in the Modern World*, Chicago and London: University of Chicago Press, 1994, ss.168-169.

²⁷⁸ A.g.e., s.169.

²⁷⁹ JR Pole, *The Pursuit of Equality in American History*, Berkeley: University of California Press, 1978, ss.87-111.

²⁸⁰ Cole Durham, “ABD’de Din Devlet İlişkileri”, *Dünyada Din Devlet İlişkileri*, Çev. Ömer Baldık, Kürşat Demirci ve İsmail Taşpınar, İstanbul: Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 12: 2002, ss.182-196.

1830'ların ABD'sinde, Amerikan kamusal dini olarak Protestanlığın bir kolu olan, Evangelizm²⁸¹ öne çıkmıştır ki, bu mezhebin en önemli amacı Amerikan toplumunu, düzenini ve cumhuriyetini Hristiyanlaştırmaktır. 19. Yüzyıl'a bakıldığında, ABD'nin özellikle güney kesimi yüzde doksanlara varan bir oranda, bu inancın kolları olan Baptizmin ve Methodizmin etkisi altındadır.²⁸² 19. Yüzyıl ABD'sinde, sosyal hayatın hemen hemen her alanının "hangi kiliseye devam ediyorsun?" sorusu etrafında şekillenmesi dikkat çekicidir.²⁸³ Giderek daha batıya kayan göçlerle iletişimin azalması ve Avrupa'daki Aydınlanma Çağı'nın²⁸⁴ etkisiyle, koloniler arasında dini inançların önemi nispeten azalsa da, dinsel imgeler Amerikan siyasetinde önemini korumaya devam etmiştir. ABD'de din ve devlet işlerinin ayrılması önemli bir prensiptir. Ancak kilise ve devletin birbirinden ayrılması, dinin toplumdaki önemini ve vazgeçilmezliğini azaltan değil, aksine güçlendiren bir etken olmuştur.²⁸⁵ Alexis de Tocqueville'e göre:

"Asla unutulmamalıdır ki, Anglo-Amerikan toplumunu ortaya çıkaran dindir. Amerika'da din toplumun tüm alışkanlıklarıyla iç içe geçmiştir... Dini kurumlar siyasi kurumlardan tamamen ayrı olduğundan, eski kanunlar kolaylıkla değişirken, eski inançlar değişmeden kalmıştır. Bu nedenle Hristiyanlık, Amerikan kamuoyundaki güçlü yerini korumaya devam etmiştir."²⁸⁶

Tocqueville'in de belirttiği gibi, bu ülkede dinin görünen etkinliği kısıtlandıkça, esas etkinliği artmaktadır. Amerika'da Hristiyanlık doğrudan siyasal hayata girmeyerek gücünü arttırmıştır.²⁸⁷ Özellikle ilk yerleşimciler zamanında ve kuruluş yıllarında sosyal hayatın belki de en önemli unsuru din faktörüdür. Dini cemaatler kendi içlerinde tek bir blok oluşturmaktan ziyade farklı çıkar gruplarına ayrılırlar da, Amerikan toplumunda

²⁸¹ Fulya Atacan, "Yahudi Radikalizmi, Evangelizm ve Yeni Sağ", *Toplumbilim*, Sayı:8, 1998, ss.43-53.

²⁸² Casanova, ss.136-138.

²⁸³ Max Weber, "The Protestant Sects and the Spirit of Capitalism", Hans H. Gerth and C. Wright Mills (eds.), *Max Weber: Essays in Sociology*, London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1961, ss.302-322.

²⁸⁴ 17. Yüzyılda eserler veren John Locke ve Thomas Hobbes Avrupa'da Aydınlanma Çağı'nı hazırlayanlar arasındadır ve ABD'deki özgür ve hoşgörüye dayalı ortamın oluşmasına önemli katkılar sağlamıştır. Amerika'da özellikle 1730-1740 yılları arasında etkin olan ve "Büyük Uyanış (The Great Awakening)" diye adlandırılan dönemde, bireylerin geçmişin baskı ve kısıtlamalarından kurtularak, Tanrı ile ilişkilerini kendi isteklerine göre yeniden düzenleyebilecekleri fikri öne çıkmıştır.

²⁸⁵ Durham, *a.g.e.*

²⁸⁶ Alexis de Tocqueville, *Democracy in America*, Vol. II, Cambridge: Sever and Francis, 1864, s.5.

²⁸⁷ Cengiz Çağla, *Tocqueville ve Özgürlük*, İstanbul: Belge Yayınları, 2007, s.46.

“din” sosyal ve siyasi olarak önemli bir güç olmaya devam etmektedir.²⁸⁸ Benjamin Franklin’in kendi hayatını kaleme aldığı metinlerden, 1784’e ait bir parçada vurguladığı gibi, geleneksel Amerikan bakış açısına göre, eğer din insanları daha iyiye ve güzele yöneltmek için varsa, o halde, kendi içindeki ayrımlardan bağımsız olarak, desteklenmelidir de:

“...Yıllar içinde bir takım inançlarla ilgili şüphelerim oluştu. Yine de bazı dini prensiplere hep sadık kaldım. Mesela, Tanrı’nın varlığından hiç şüphe etmedim... Ruhlarımızın sonsuza kadar yaşayacağına; bu dünyada ya da sonrasında, erdemın mükâfatlandırılacağına ve tüm suçların cezalandırılacağına inandım... Bu prensipler ülkemizdeki tüm dinlerde var. Bazılarına daha fazla olmakla birlikte, hepsine saygı duyuyorum... En kötü dinin bile bazı iyi etkileri olduğuna inanıyorum.”²⁸⁹

ABD’de sırf “inanmak” dahi bir sempati kaynağıdır ve ulusal birliği kurma ve sürdürebilme yolunda önemli bir etkidir. Dinin, hiçbir modern devlette ABD’de olduğu kadar aktif bir rol oynamadığını öne süren Bradford Smith, dinsel ayrımların ulusal birliğe zarar vermesini engellemek için, Amerikalıların her zaman “inancın” birleştirici gücünü vurgulamaya dikkat ettiklerini; farklı inançları “insanların kardeşliği ve Tanrının babalığı (the brotherhood of man ve the fatherhood of God)” sloganı altında toplamaya çalıştıklarını düşünmektedir.²⁹⁰ Bu bağlamda, ABD başkanlarının farklı dinsel gruplara bölünmüş ABD toplumunu, özellikle “Tanrı (God)” vurgusu ile bir arada tutmaya çalıştığını iddia eden Robert Bellah’a göre konuşmalarında Tanrı’dan bahsetmeyen (Tanrı inancını vurgulamayan) bir ABD başkanı oy kaybetmeyi göze alıyor demektir.²⁹¹ Burada dikkat edilmesi gereken, ABD’li siyasilerin toplumsal bir uzlaşmaya, kendi dinsel tercihleri, mezhepleri, değil “Tanrı” gibi temel ve kapsayıcı bir kavram üzerinden ulaşmaya çalışıyor olmasıdır.²⁹² Kilise ve devlet işlerinin ayrılması,

²⁸⁸ Stuart Mews, *Religion in Politics: A World Guide*, Essex: Longman, 1989, ss.298-316.

²⁸⁹ Benjamin Franklin, *The Autobiography of Benjamin Franklin*, New York: Macfadden-Bartell Corporation, 1965, ss.61-62.

²⁹⁰ Bradford Smith, ss.110-111.

²⁹¹ Robert N. Bellah, “Civil Religion in America”, *Daedalus*, Vol.96, 1967, ss.1-21.

²⁹² Amerikan dış politikası uzmanlarından Simon J. Rofe de, ABD’de genel bir dinsel kimliğin (a general religious identity) öne çıktığına dikkat çekmiş ve bu kimliğin bugün dahi Amerikan dış politikasında önemli bir rol oynamaya devam ettiğini öne sürmektedir. 5. *Genel ECPR (European Consortium for*

ABD’de, siyasetçilerin söylemlerine dini motiflerin hâkim olmasını engellememiştir; bunun arka planında ABD’lilerin, hem bireysel, hem de kolektif anlamda, “Tanrı’nın iradesini yeryüzünde hayata geçirmekle” yükümlü olduklarına dair kuvvetli bir inanca sahip olmaları yatmaktadır.

“Amerikan İstisnailiği” mitinin kökleri Hristiyan kültürünün etkisi altındaki ilk göçlere dayanmakla birlikte, kavram olarak ortaya çıkışını, devrim sonrasına borçludur. Winthrop gibi ilk yerleşimciler 17. Yüzyılda Tanrı’nın emirleri altında “birlik” olmaktan bahsetseler de, modern anlamıyla bir ulus ortaya çıkarma fikrinden yoksundurlar. Aynı inanç çatısı altında toplanan, aynı dili konuşan ve çoğunlukla Anglo-Sakson kökenli bu insanlardan “Amerikalılar” olarak bahsedebilmek için ilk yerleşimlerin üzerinden neredeyse iki asır daha geçmesi gerekecektir. “Amerikan İstisnailiği” (American Exceptionalism) kavramının isim babası Fransız yazar Alexis de Tocqueville ve bu kavram de Tocqueville’in bağımsızlık sonrası ABD’de yaptığı gözlemlerden oldukça etkilenmesi sonucunda ortaya çıkmıştır.

Devrim yoluyla bağımsızlığını elde eden ilk koloni olma özelliği taşıyan ABD demokrasiyi hayata geçirmeye çalışan ilk modern devlettir.²⁹³ De Tocqueville’in ülkesi Fransa’da henüz atılamayan pek çok demokratik adım bu ülkede atılmıştır. Hatta Amerikan Devrimi bir anlamda Fransız Devrimi’ni hızlandırıcı bir etki yaratmıştır.²⁹⁴ Halkın egemenliği Fransa’dan çok daha önce bu ülkede hayat bulmuştur. Fransızların, 1789 Fransız Devrimi’ne insan hakları ile ilgili bir bildiri ve yazılı bir anayasa ile başlamalarında, *Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi* (1776) ve *Amerikan Anayasası*’nın (1787) etkisi büyüktür.²⁹⁵ Fransız Devriminin sonuçlarını derinden yaşayan de Tocqueville, ideal demokrasiyi Fransa’da hayata geçirebilme amacıyla 1831’de

Political Research) Konferansı, “The War on Terror in and after the Bush Administration” Paneli, Potsdam-Almanya, 11 Eylül 2009.

²⁹³ Seymour Martin Lipset, *a.g.e.*, s.15.

²⁹⁴ Oral Sander’e göre, 1789 Fransız Devrimi’nin en önemli nedeni Amerikan Bağımsızlık Savaşı’na verilen desteğin yarattığı ekonomik sıkıntılardır. Bunun yanısıra, Amerikan bağımsızlığı sömürge bağlarından kurtulmak isteyen diğer halklara da örnek olmuş, aydınlanmacı pekçok fikrin uygulanabilir olduğunu kanıtlamıştır. Bakınız: Oral Sander, *Siyasi Tarih: İlk Çağlardan -1918’e*, Ankara: İmge Yayınevi, 1994, ss.114-115.

²⁹⁵ Bu konuda detaylı bilgi için bakınız: Claude Fohlen, “The Impact of the American Revolution on France”, *The Impact of the American Revolution Abroad - Papers Presented at the Symposia on the American Revolution*, Washington: Library of Congress, 1976, ss.21-39.

ABD'ye bir gezi düzenlemiştir. Ülkesine döndükten sonra izlenimleri 1835 ve 1840 yıllarında ikişer cilt olarak yayımladığı *Democracy in America (Amerika'da Demokrasi)* adlı eserde toplayan de Tocqueville, ABD'de halk egemenliğinin bireysel mülkiyete ve hukuka saygılı, anarşi ve despotizme ise kapalı oluşundan çokça etkilenmiştir.²⁹⁶ De Tocqueville'e göre, Amerikan toplumu dinsel inançla özgürlük düşüncesini bir şekilde bağdaştırmayı başarmıştır.

Amerikan demokrasisini en iyi inceleyen isimler arasında sayılan de Tocqueville, Amerikalıların demokrasi deneyimini takdirle karşılarsa da, buradaki her uygulamayı onaylamış da değildir.²⁹⁷ ABD'de en büyük güç çoğunluğun gücüdür. Amerikan demokrasisinin bu bağlamda kuvvetli yanları kadar zayıf yanları da vardır. ABD'de çoğunluğun sözünün, kâğıt üzerinde de olsa, dinlenir olması, ancak zengin ve varlıklıların partisi olarak bilinen Federalist Parti'nin ulusal ofisten uzaklaştırılması ile mümkün olmuştur. Bundan sonra başlayacak olan Thomas Jefferson dönemi her ne kadar felsefi olarak "tüm insanlar eşittir" tezinden hareket etse de, aslında gerçek anlamıyla eşitlikçi olmaktan uzaktır. Bu dönemde yöneticiler, "halk için, halkın hükümeti" olmaya önem verseler de, "halk tarafından yönetilen" bir hükümet olmaktan uzak durmuşlardır.²⁹⁸ Amerikan siyasi hayatında çoğunluğun hâkimiyeti ancak Andrew Jackson döneminde baskın hale gelmiştir. Demokrasinin izlediği bu olumlu seyre rağmen, de Tocqueville, 19. Yüzyıl ABD demokrasinin "çoğunluğun tiranlığına" dönüşme ihtimaline dikkat çekmiştir.²⁹⁹ İdeal demokraside ne özgürlük, ne de eşitlik unsuru zedelenmelidir. De Tocqueville'e göre demokratik toplumun olmazsa olmazı özgürlüktür, çoğu demokrasi pratiğinde daha çok eşitlik öne çıkarken, işin özgürlük boyutu geri plana atılabilmektedir."³⁰⁰ De Tocqueville'in gözlemlediği ABD'de de, eşitlik uğruna özgürlüğün tehlikeye girmesi ihtimali sezilmektedir.

De Tocqueville, ideal demokrasinin aslında ABD'de bile tam olarak yaratılamamış olmasına dikkat çekse de, Amerikalıların demokrasiyi hayata geçirme

²⁹⁶ Alexis de Tocqueville, *a.g.e.*

²⁹⁷ Henry Steele Commager, *America in Perspective: The United States through Foreign Eyes*, New York: Mentor Books, 1948, s.37.

²⁹⁸ Richard D. Heffner "Introduction", *Democracy in America*, Signet Classics, 2001, s.10.

²⁹⁹ *A.g.e.*, s.11 ve Çağla, s.39.

³⁰⁰ Çağla, ss. 237-238.

çabalarını takdirle karşılamaktadır. Betimlediği “*Amerikan İstisnailiği*” yaklaşımı ile ABD’nin dünya üzerinde özel bir yeri olduğunu ve insanlık için “fırsat ve umut” anlamına geldiğini ileri süren de Tocqueville, bir anlamda ABD’nin kendisini diğer siyasi ve dini yapıların üzerinde görme eğilimini kuvvetlendirmiştir.³⁰¹ De Tocqueville’e göre, ABD, Fransa veya diğer feodal kökenli, hiyerarşik devletlerden farklı olarak, siyasetini büyük oranda günlük hayatın ve yerel alışkanlıkların etkisiyle oluşturmuştur. Bu çerçevede ABD’de devlet aslında toplumun içinden çıkarak şekillenmiş; “Amerika sonradan modernleşmek zorundan kalmamış, zaten modern doğmuştur.”³⁰²

Amerikan sosyal hayatında, yönetim ve hukuk sisteminde bu kadar etkili olan gelenek ve görenekler üzerinde ise en çok dinin izlerini görmek mümkündür. De Tocqueville’in düşüncesinde, ABD’nin siyasi kültürünün bu “istisnai” yapısı ülkenin dinsel mirasından kaynaklanmaktadır. Yazar, ABD’de dinin aile kurumu aracılığıyla toplumu, dolayısıyla da devleti şekillendiren bir güç olduğunun altını çizmektedir.³⁰³ “*Dünyada Hristiyan dininin insan ruhu üzerinde bu kadar çok etki bıraktığı bir başka ülke daha yoktur*” diyen de Tocqueville’e göre, kıta Avrupa’sından dinsel baskılarla ayrılmak zorunda kalan “Amerikalılar”, yeni ülkelerinde demokratik prensiplerle yaşamayı seçmiştir. Bir anlamda, ABD’de özgürlük ve demokrasi, en büyük kaynaklarından birini vatandaşlarının dindarlıklarından almıştır.³⁰⁴ Richard Hofstadter, Batı siyaset felsefesinin açık yansımalarını taşıyan Amerikan Anayasasının bile Protestan inancın etkisi altında hazırlandığını öne sürmektedir.

Buna göre, 1787 yazında anayasayı ortaya koyan Kurucu Babalar, tıpkı Hobbes gibi insanın özünde bencil ve kavgacı olduğunu düşünmüş, sahip oldukları güçlü Kalvinist inancın etkisi ile de insan kötülüğünün lanetlenmesi gerektiğini savunmuşlardır. İnsana güvenmeseler de, iyi bir anayasanın onu kontrol edebileceğini

³⁰¹ Alexis de Tocqueville, *a.g.e.*

³⁰² John A. Agnew, *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*, Boston: Allen and Unwin, 1987, s.168.

³⁰³ Çağla, s.45.

³⁰⁴ Alexis de Tocqueville, *a.g.e.*

öne sürmüşlerdir.³⁰⁵ Gleason, “*Identifying Identity: A Semantic History*” (*Kimliği Teşhis Etmek: Anlamsal bir Tarih*), adlı makalesinde, 20. Yüzyılda değişme eğilimleri gösterse de, ABD gibi göçmen topluluklardan oluşan, etnik anlamda karışık ülkelerde dinsel öğelerin, etnik öğelerden daha güçlü birleştiriciler olduğunu öne sürmektedir.³⁰⁶ Belki de bu nedenle ABD’de din, geçmişte olduğu gibi bugün de, siyaseti derinden etkilemekte; siyasi söylemde dinsel imgeler büyük bir yer tutmaktadır. ABD genelinde din, ulusun karakterine ve dünyayı algılama şekline yön vermekte; ABD’lilerin dışarıda olan bitene nasıl tepki vereceklerinin de ipuçlarını taşımaktadır.³⁰⁷ Sonuç olarak denilebilir ki, Amerika’da dinsel özgürlük elbette ulusal kimliğin önemli bir dayanağıdır. John Locke’un 1679’da hoşgörü üzerine yazdıkları Amerikan demokrasisinin farklı inançlara saygılı olma iddiasının temeli niteliğindedir:

“Hiç kimse bir diğer insana ruhunu kurtarması için neye inanması ya da ne yapması gerektiğini buyurma gücüne sahip değildir; çünkü bu başka birinin değil, o insanın kendi özel düşüncesidir... İnsanları, güç kullanarak, inançlı olmaya zorlamak ve tektip bir ibadet şekli yaratmak insanların kurtuluşunu garantiye alamaz...”³⁰⁸

Amerikan Kurucu Babalarının hemen hemen hepsinin Locke’un hoşgörü üzerine yazdığı bu tür cümlelerden etkilendiği bilinmektedir. Ancak yine de bu ABD’de uzun yıllar boyunca, bazı dini grupların pratikte daha etkin olmasının önüne geçememiştir. Yahudi-Hristiyan ortak inancından güç alan alt grupların etkisini göz ardı etmemekle birlikte, ABD’de din ve siyaset ilişkisinde, tarihsel olarak Protestan inancın baskın

³⁰⁵ Richard Hofstadter, *The American Political Tradition*, New York: Vintage Books, 1948, s.3.

³⁰⁶ Gleason, *a.g.e.*

³⁰⁷ Walter Russell Mead, “God’s Country?”, *Foreign Affairs*, 85, (5), September/October 2006, ss.24-44.

³⁰⁸ John Locke, *Political Essays*, Mark Goldie (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 1997, s.276. Her ikisi de ABD’nin kurucu babaları üzerinde iz bırakan John Locke ve Thomas Paine arasındaki önemli farklardan biri özel mülkiyete yaklaşımlarıyla ilgiliydi. William B. Parsons’a göre, Kurucu Babalar ABD için, Paine’in özel mülkiyet yanlısı olmayan tutumundansa, Locke’un özel mülkiyetin korunmasına dair yaklaşımlarını benimsediler. Bu durumda Weber’in bahsettiği, özel mülkiyetçi Protestan ahlakı yeniden devreye girmiş görünüyor. Bakınız: William B. Parsons, “Property, Equality, and Justice in Liberal Society: The Competing Claims of John Locke and Thomas Paine”, *Paper presented at the annual meeting of the Midwest Political Science Association, Palmer House Hotel, Chicago, IL*, 12 Nisan, 2007.

(http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/1/9/7/2/6/pages197265/p197265-1.php) 26.02.2009

olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.³⁰⁹ Protestanlık ise Amerikan ulusal kimliğinde “beyazlık” ve Anglo-Saksonluk” ile neredeyse el ele hareket etmektedir. İlerleyen bölümde, “Beyaz Adamın Yüğü” başlığı altında yapacağımız incelemede, Amerikan kimliğinin sırasıyla, hem biyolojik kökenle ilgili “beyazlık” boyutu, hem de tarihi ve dinsel altyapı ile ilgili “yük”, veya diğere bir deyişle, “ilahi misyon” boyutu masaya yatırılacaktır.

2.1.2. “Beyaz Adamın Yüğü” Söylemi

“Ulusal çıkarlar ulusal kimlikten doğar, çıkarımızın ne olduğuna karar vermeden önce, kim olduğumuzu bilmeliyiz”³¹⁰ diyen Samuel Huntington ABD’nin geleneksel kimliğini, beyaz, Anglo-Sakson ve Protestan olarak tanımlamaktadır.³¹¹ ABD’yi özgürlükler ülkesi olarak kabul edenler için bu ilk bakışta çok da doğru bir tespit gibi görünmeyecektir. Ancak Huntington’un bu saptaması Amerikalılar arasında tarihsel anlamda yaygın bir algının ürünüdür ve boş temellere dayanmamaktadır. Amerikan toplumu bugün elbette oldukça heterojen bir yapı arz etmekte, hatta Huntington gibiler, giderek artan Siyah ve Hispanik nüfusun neden olduğu bu heterojenliği bir “tehdit” unsuru saymaktadır. Yine de bu çalışma kapsamında amacımız geleneksel Amerikan kimliğinin ana hatlarını ortaya çıkarmaksa, bu kimliğin farklı kültürlerin İngiliz kültürünün hâkimiyeti altında karışması sonucu ortaya çıktığını belirtmek en doğrusu olacaktır. Geleneksel Amerikan kimliği bugün değişime, dönüşüme açık bir yapı sergiliyor olsa bile, baskın Anglo-Sakson unsurlar içermeye devam etmektedir.

Her şeyden önce ABD, ilk göçlerin neden olduğu bir refleksle, “geride bırakılan Avrupa’nın reddi” üzerine kuruludur. Ancak bu ret durumu çelişkili bir gerçeğe de işaret etmektedir. Amerika’ya göç eden yerleşimciler tamamıyla sıfırdan bir kültür

³⁰⁹ Sydney V. James, “Religion and the American Revolution: The Development of the Federal Style in the Relations Between Religion and Civil Authority”, Jaroslaw Pelenski (ed), *The American and European Revolutions, 1776-1848*, Iowa City: University of Iowa Press, 1976, ss.2-37.

³¹⁰ Samuel P. Huntington, *Biz Kimiz? Amerika’nın Ulusal Kimlik Arayışı*, İstanbul: Global Yayın Ajansı, 2004, s.10.

³¹¹ WASP (White, Anglo-Saxon and Protestant- yani Beyaz, Anglo-Sakson ve Protestan) kültür bugün için geçerliliğini büyük oranda yitirmiş görünse de, kuruluş yılları ABD’sinde hiç de göz ardı edilemeyecek bir özelliktir

yaratmamıştır. Her şeye rağmen İngilizce konuşmayı sürdürmüştü; hakkında farklı yorumlara sahip olsalar da, Hristiyan inancının temel niteliklerini taşımaya devam etmişlerdir. John Jay'ın, bağımsızlık sonrası yeni anayasa çalışmalarına hazırlık niteliği taşıyan Federalist Belgelerden (Federalist Papers) ikincisinde belirttiği gibi, “takdiri ilahi” bu birleşik ülkeyi, “aynı atalardan gelen”, “aynı dili konuşan”, “aynı dine inanan”, “gelenek ve görenekleri birbirine çok benzeyen” bu halka bahşetmiştir.³¹² Amerika'ya ilk yerleşen topluluklar arasında Alman, İskandinav, Fransız, İtalyan, Hollandalı ve Polonyalılar da vardır, ancak yerleşimcilerin büyük çoğunluğu İngiltere, İskoçya, Galler ve İrlanda'dan gelmiştir. Bu nedenle de Amerikan yaşam şekli büyük oranda İngiliz kültürünün etkisi altında gelişmiştir.³¹³

Kuruluş yıllarının edebiyat, hukuk, yönetim anlayışı ve davranış şekilleri İngiliz kültürünün birer parçasıdır. Amerikan kolonileri tam 170 yıl İngiltere kralının hâkimiyetinde kalmıştır. İlk kalıcı yerleşim yerlerinden Jamestown, Plymouth, Salem, Boston ve New Haven İngiliz kültüründen gelen ancak daha özgür yaşamayı ve Hristiyanlığı kendi istedikleri gibi yorumlamayı tercih eden göçmenlerin egemenliğinde kurulmuştur. Bu göçmenlere sonraki yıllarda eklenen iki milyon Afrikalı da, uzun yıllar süren kölelik kurumu nedeniyle, İngiliz kültürünün dil, hukuk ve yönetim üzerindeki bu hâkimiyetini değiştirememiştir.³¹⁴ Yeni kıta Amerika'ya ilk kez 1654 yılında gelen ve Manhattan'a yerleşen Yahudiler ise kendi kültürlerini nispeten muhafaza etmekle birlikte, hâkim Anglo-Sakson kültürün önüne asla geçememiştir. Bu nedenle, Amerikan ulusunun ortaya çıkışında Anglo-Sakson kültürün başarılı asimilasyonunun rolü kesinlikle yadsınamaz.

³¹² John Jay, “Concerning Dangers from Foreign Force and Influence”, *Federalist Papers*, No:2 (1787) (<http://www.foundingfathers.info/federalistpapers/fedindex.htm>), 30.11.2008.

³¹³ Amerikan ulusçuluk hareketini araştıran Eric Kaufmann, çoğu kaynakta söylenenin aksine Amerikan ulusçuluğunun etnik temellere dayandığını öne sürmektedir. Kaufmann'a göre, Amerikalılar önce farklı kökenlerden gelen göçmenleri Beyaz-Anglo Sakson ve Protestan (WASP) kültürüne asimile etmeye çalışmış, ancak bunda başarılı olamayacağını anladığı zaman yurttaşlık temelli bir milliyetçiliğe geçiş yapmıştır. Ayrıntılar için bakınız: Eric Kaufmann, “Ethnic or Civic Nation?: Theorizing the American Case”, (<http://www.bbk.ac.uk/polsoc/staff/academic/eric-kaufmann/theo-american-case>), 20.11.2008.

³¹⁴ Bu dönemle ilgili ayrıntılar için bakınız: Bradley Smith, s.30-31 ve John H. Bracey, August Meier and Elliot Rudwick, *Black Nationalism in America*, Indianapolis, New York: Bobbs-Merrill Company, 1970.

Winthrop Jordan'a göre, Amerika kıtasının beyaz insanları 150 yıl boyunca kendilerini esasen "sömürgeci İngilizler" olarak tanımlamıştır. Devrim geçmişe bağları zayıftır gibi olsa da, bu insanlar kendilerini "yepyeni biri" olarak değil, "değişmiş İngilizler" (modified Englishman) olarak betimlemeyi tercih etmiştir. Bağımsızlıklarını İngilizlere karşı savaşarak elde etmiş olsalar da, bu insanların kimlik tanımlarında önde gelen nitelik hep "İngilizlik" olarak kalmıştır. Yeni kurulan (Amerikan) birliğini sağlamlaştırmak için İngiliz ya da Avrupalı olmaya özel bir vurgu yapılmasının sonuçlarından biri ise, doğal olarak siyahların ve yerlilerin daha çok dışlanması (ötekileştirilmesi) olmuştur.³¹⁵ Bireysel özgürlükleri için Amerika'ya yerleşen Anglo-Sakson kökenli insanlar Avrupa'nın sınıf ayrımlarından kaçtıkları halde, yeni kıtada zenci ve beyaz gibi ayrımlar yapmaktan çekinmemişlerdir. Bu nedenle kölelik kurumunun varlığı, Amerikan ulusal tarihinde her zaman eşitlikçi ve adaletçi söylemle çelişen bir durum yaratmıştır.

Bu kurumunun yaratılmasının altındaki nedenin ırkçı³¹⁶ sayılabilecek yaklaşımların değil, hukuki ve ekonomik nedenlerin olduğunu öne sürenler vardır. Buna göre, Amerika'ya göç edenler kısa sürede iyi kazançlar elde etmek için büyük bir iş gücüne ihtiyaç duymaktadır ve Afrika'dan getirilen siyahlar bu iş gücünü sağlamanın en kolay yoludur. Bu teze karşı çıkanlardan biri olan Winthrop D. Jordan'a göre kölelik kurumunun ortaya çıkmasında "beyaz ırkçılığı" (white racism), ekonomik çıkar elde etmenin çok daha ötesinde bir rol üstlenmiştir. Avrupalılar uzun yıllar boyunca kendilerinden daha koyu renkli insanları, özellikle de Afrikalıları, farklı görmüş; "kötü" ve "aşağı" olarak tanımlamışlar; bu nedenle de onların beyazlara hizmet etmeleri gerektiğine inanmıştır. Zaten siyah renk, Avrupa kökenli bu algının bir ürünü olarak, tarih boyunca "karanlığın, kötülüğün, korkunun" rengi olmamış mıdır? Jordan'a göre, bu fikirler göçler vasıtası ile Avrupa'dan Amerika'ya taşınmış ve köleliğin yeni kıtada

³¹⁵ Jordan, ss. 131-132.

³¹⁶ Stratton ve Ang, geleneksel Amerikan kimliğinin etnisiteden daha çok ırk ayrımı temelinde şekillendiğini öne sürmektedir. "Amerikan eritme kazanı (melting pot)" tabirinin içerdiği asimilasyon potansiyeline dikkat çeken yazarlar, geleneksel Amerikan kimlik algısında Siyah-Amerikalı'nın, örneğin İtalyan-Amerikalı'ya göre çok daha radikal bir çatlak anlamına geldiğini savunmaktadır. Bakınız: John Stratton and Ien Ang, "Multicultural Imagined Communities: Cultural Difference and National Identity in Australia And the USA", *The Australian Journal of Media and Culture*, Vol:8, No: 2, 1994. (<http://wwwmcc.murdoch.edu.au/ReadingRoom/8.2/Stratton.html>)

kolaylıkla pratiğe dökülmesine yol açmıştır.³¹⁷ 17. Yüzyıl'da Amerika'ya yerleşen dini liderlerden biri olan William Bradford'un oradaki yerlilere "hayvandan çok da farkı olmayan vahşi insanlar" tanımlaması yaptığını okuyunca³¹⁸, Jordan'ın bu iddiaları akla daha da yatkın gelmektedir. Hele dönemin dini ya da siyasi liderleri arasında Kızılderililerin sadece "renkli" tabir edilerek, Siyahlardan bir derece daha üstün tutulduklarını; eğitime ve "uygarlaştırılmaya" daha yatkın gördüklerini fark ettikçe, Jordan'ın bu tezi daha da güçlenmektedir. Bu durum gerçekten de dünya üzerinde en iyi demokrasiyi yaratma iddiasıyla yola çıkan, değerlerini evrensel kabul eden Amerikan ulusunun uzun yıllar sonra bile yüzleşmek zorunda kalacağı büyük bir ikilem yaratmıştır. Kurucu Babalar, tüm insanlar için eşit hak ve özgürlüklerden bahsederken, bunu sadece kendilerine benzediklerine inandıkları halklarla sınırlı tutmuşlar; liberal ekonominin gereklerini yerine getirmek için söz konusu olan Kızılderililer, hele de Siyahlar ise temel insan haklarını göz ardı edebilmişlerdir.

Kuruluş yıllarında köleliğin kaldırılmasının önündeki en büyük engellerden biri "neyin insan, neyin mülk olduğu" konusunda kesin bir ayrıma gidilmemiş olmasıdır. "Beyaz" kelimesi, "insan" kelimesinden önce gelmektedir.³¹⁹ Kölelik kurumunun devrimle ortaya konmaya çalışılan prensiplerle tamamen çelişki içinde olduğu açıktır. İnsan hayatının değerli olduğuna ve bireysel özgürlüklerin gerekliliğine dair inanç bağımsızlığın en önemli ilkesidir. Taslağını Thomas Jefferson'un yazdığı 1776 tarihli "*Amerikan Bağımsızlık Bildirgesi*" tüm insanların eşit haklara sahip olduğu fikrinden hareketle kaleme alınmıştır. Bağımsızlık Bildirgesi'nde, insanların "*yaşam, özgürlük ve mülkiyet*" haklarına kutsal bir önem atfedilmiş, bu hakları ihlal eden herhangi bir hükümete karşı, halkın başkaldırma yetkisine sahip olduğu vurgulanmıştır:

"...Tüm insanlar eşit yaratılmıştır ve yaratıcı onlara ellerinden alınamayacak bazı haklar bağışlamıştır ki, bu haklar arasında yaşam, özgürlük ve mutlu olma hakkı vardır. Bu hakları güvence altına almak için meşruiyetlerini yönetilenlerin rızasından alan hükümetler kurulmaktadır. Eğer bir hükümet

³¹⁷ ABD'deki ırkçı sayılabilecek bazı pratiklerin ortaya konulmasında Hristiyanlığın içerdiği ırksal adaletsizliğin etkili olduğu tezi için bakınız: Forrest G. Wood, *The Arrogance of Faith: Christianity and Race in America from the Colonial Era to the Twentieth Century*, Boston: Knopf, 1990.

³¹⁸ Bradford, a.g.e.

³¹⁹ Jordan, ss.138-143.

bu amaca zarar verir hale gelirlerse, onu değiştirmek ya da devirmek ve yerine bu prensiplere uyacak yeni bir hükümet kurmak o halkın hakkıdır...”³²⁰

“Yaşam, zgrlk ve mülkiyet hakkı”, “rızaaya dayalı hükümet”, aksi takdirde, “başkaldırı hakkı” gibi kavramların, ABD kurucu seçkinleri arasında g kazanmasında John Locke’un liberal görüşlerinin büyük etkisi olmuştur.³²¹ Kurucu Babaların neredeyse tamamı çok iyi Antik Yunan ve siyaset felsefesi eğitimi almışlardır ve buradan elde ettikleri bilgilerin ışığında, Avrupa’da ideal demokrasi anlamında hiç bir zaman gerekleştirimeyen rahatlık ve istikrarı, Amerika’da yerleştirebileceklerine inanmışlardır. Bağımsızlık Bildirgesi, bir yandan ABD’nin “tekileştirdiği” İngiltere’ye karşı bağımsızlık mücadelesini meşru hale getirmekte, diğer yandan da “kendi kaderini tayin hakkı”, “halk rızasına dayalı demokratik hükümet”, “hukukun stnlği” ve “serbest ticaret” gibi ilkelere dayanarak “Amerikan Ruhunu”; dolayısıyla da Amerikan değerler sistemini ortaya koymuştur. Locke’un felsefi düşünceleri ışığında Jefferson, Amerikan Devrimi’nin halkın zgrlği ve Amerikan değerlerinin korunması için gerçekleştiğine inanmıştır.

Kurucu Babalardan Alexander Hamilton ise Locke yerine daha çok David Hume’un sosyal ve ekonomik görüşlerinin etkisi altında kalmıştır. Hamilton’a göre, Bağımsızlık Savaşı ekonomik özgürlük gibi maddi çıkarlar ön planda tutularak gerçekleştirilmiştir. Jefferson ve Hamilton arasındaki bu yaklaşım farklılığı ABD’nin kendisine ve dünyaya bakışıyla ilgili ilk temel görüş ayrılıklarından birini teşkil etmiştir. Jefferson’un idealizmi ve Hamilton’un kapitalizmi Amerikan değerler sisteminin, biri olmadan diğeri eksik kalacak iki temel yanını inşa etmiştir. Amerikan değerler sistemi içinde Jefferson kalpse, Hamilton akıldır. Bu iki yaklaşım arasındaki rekabet ilerleyen yıllarda ABD’nin geleneksel iki parti sisteminin oluşmasına ve 20. Yüzyıl başlarından bugüne değin devam eden “idealizm-realizm çatışmasına” kaynaklık edecektir.³²²

³²⁰Baęımsızlık Bildirgesine ulaşmak için bakınız: *The Declaration of Independence*, 4 Temmuz 1776, Library of Congress Kayıtları, (<http://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/DeclarInd.html>) 30.11.2008.

³²¹Bakınız: John Locke, *Political Essays*, Mark Goldie (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 1997.

³²²Bu konuda detaylı bir okuma için bakınız: Mead, *Special Providence...*, ss. 99-132.

ABD'nin bu geleneksel olarak iki başlı yapısı içinde, kölelik kurumunu anlamlı bir yere oturtmak bir hayli zordur. Aslında kuruluş yıllarında siyasetçilerin büyük kısmı köleliğin mutlaka kaldırılması gerektiği konusunda hemfikirdir. Ancak asıl zorlu mesele bunun “ne zaman” ve “nasıl” yapılacağı meselesidir.³²³ Çünkü hemen her biri zengin birer toprak sahibi olan Amerikan liderleri, köleliğin kaldırılması ile ortaya çıkabilecek ekonomik kaybı telafi edebilmek için yeni bir anlayış ve alternatif bir sistem geliştirmekte zorlanmışlardır. Siyasi ve özel hayatında bu ikilemi yansıtan isimlerden biri Amerikan ulus inşasının sembolü sayılan Thomas Jefferson'dur. Jefferson, bir yandan kölelik kavramının yanlışlığına dikkat çekerken, diğer yandan siyahların beyazlardan entelektüel kapasite anlamında daha aşağı bir ırk olduğunu ima eden beyanatlar vermiştir. Güneyli, zengin bir toprak sahibi olan Jefferson, *Bağımsızlık Bildirgesi*'ni yazdığında 150 kölesi vardır ve bağımsızlık yılı 1776'dan, 1826 yılındaki ölümüne kadar köleliği kaldırmak için çok somut bir adım atmamıştır.³²⁴ Siyahların duygularının esiri olduklarına inanan Jefferson, özgür siyahlardan meydana gelebilecek alt sınıfın yeni cumhuriyetçi toplum için bir tehdit yaratacağını düşünmüştür. Jefferson'un el yazmaları, tıpkı yeni karşılaşılmış bir hayvan türünü inceler gibi, siyahların ve de Kızılderililerin beyazlardan fiziksel ve zihinsel farklılıklarının anlaşılmasına çalışıldığı satırlarla doludur:

“[Siyahlar] hafıza açısından beyazlarla eşit olsalar da, akıl (ya da sağduyu) anlamında daha geridedirler... Hayal güçleri renksiz ve sıkıcıdır...”³²⁵

Jefferson, siyahların müzik dışında sanatın hiçbir alanında yetenekli görünmediklerini öne sürmektedir. Ona göre Beyazların yaşam ve düşünce şekillerine daha az aşina olan Kızılderililer bile bu açıdan çok daha fazla bir potansiyel taşımaktadır. Antik Yunan ve Roma İmparatorluğu dönemindeki kölelerle karşılaştırıldıklarında, ABD'de yaşayan kölelerin daha iyi şartlarda yaşadıklarını savunan Jefferson, nüfusları beyazlardan daha fazla artma eğilimi gösteren siyahların,

³²³ Jordan, s.134.

³²⁴ Paul Finkelman, *Slavery and the Founders: Race and Liberty in the Age of Jefferson*, Armonk, New York: M. E. Sharpe, 1996, s.105.

³²⁵ Thomas Jefferson, *Notes on the State of Virginia* (1781-1782), No:266. (<http://etext.virginia.edu/etcbin/toccer...>) 30.11.2008.

ilk etapta Afrika'dan yenilerinin getirilmesi engellenerek, kontrol altında tutulabileceğini ima etmektedir. Köle ticareti, Jefferson'un deyişiyle, “siyasi ve ahlaki bir kötülüktür”.³²⁶ Afrika'dan insanların zorla köle olarak getirilip satılmasının engellenmesi, Amerikalıların mevcut kölelerin serbest bırakılması için yeterli olgunluğa erişebilmesine de kaynaklık edecektir. Görüldüğü gibi, Jefferson siyahların hak ve özgürlükleri ile ilgili tam bir netlik taşımamaktadır; kölelik kurumuna karşı görünse bile, siyahların bir an önce eşitlik ve özgürlük hakkını elde etmesi yerine, önceliği beyaz Amerikalının bu konuda ikna edilmesine vermektedir.

Oysa John Locke'un ünlü “haklar üçlemesi” olan, “yaşam”, “özgürlük” ve “mülk edinme” hakkından feyiz alarak Amerikan devrimini gerçekleştiren bu ülkede ABD anayasası, doğuştan gelen bir hak olarak, tüm insanların özgür ve eşit olduklarını kabul etmektedir. Bu duruma büyük bir tezat oluşturan, siyahlara yönelik adaletsiz tutum ABD tarihinde kendisini farklı şekillerde açığa vurmuştur. 1861-1865 yılları arasında kuzey ve güney eyaletleri arasında baş gösteren *Amerikan İç Savaşı*'nın nedenlerinden biri de siyahlara eşit haklar verilip verilmemesi meselesidir. Dönemin ABD başkanı Abraham Lincoln'ün, kuzey eyaletlerinin desteği ile köleliği kaldırma düşüncesine güney eyaletleri birlikten ayrılma tehdidi ile yanıt verince iç savaş kaçınılmaz olmuştur.³²⁷

Ancak belirtmek gerekir ki, kölelik kurumunun tartışmalı pozisyonu, savaşın nedenlerinden sadece biridir. Hızla makineleşen sanayisine ucuz işgücü yaratma telaşındaki Kuzey ile pamuk tarlalarında köleliğe dayalı geleneksel tarım yöntemlerinde ısrar eden Güney arasındaki iç savaşta fitili asıl ateşleyen ekonomik çıkar çatışmaları olmuştur.³²⁸ Bu dönemde siyahların Amerikan toplumundaki yerleri de köle değil ama özgür işçiler olarak yeniden tanımlanmaya çalışılmıştır. Nitekim iç savaş kuzeylilerin kazanmasının ardından kölelik yasaklansa bile, siyahların ABD'de siyasal hayat bir

³²⁶ Jefferson, *Notes On the State of Virginia*, No:214. (<http://etext.virginia.edu/etcbin/toccer...>) 30.11.2008.

³²⁷ Lincoln'ün Bağımsızlık Bildirgesi'nde tanımlanan temel hakların sadece bayazlara değil, siyahlara da ait olduğunu anlatmak için İç Savaş “Özgürlüğün Yeniden Doğuşu- A New Birth of Freedom” olarak tanımladığı ünlü Gettysburg Konuşması için bakınız: Abraham Lincoln, “The Gettysburg Address”, 19 Kasım 1863. (<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gettysburgaddress.htm>) 30.11.2009.

³²⁸ Bruce Catton, *The Civil War*, New York: The American Heritage, 1988, ss.156-172.

yana, eğitim ve sosyal hayatta dahi eşit olabilme mücadelesi 20. Yüzyıl ortalarına kadar sürmüştür.

Bu zorlu süreçte asıl mesele siyahların önce bilinçaltında eşit görülmesi meselesidir ve bu çok daha zorlu bir iştir. Beyazların kendilerinin dışında kalanları aşağıda görme eğilimi, 19. Yüzyıl'da bilim dünyasından bile destek almıştır. “Doğal seleksiyon” yaklaşımı ABD’de büyük yankı uyandıran Charles Darwin, 1859’da yazdığı *On The Origin of Species (Türlerin Kökeni)* adlı kitabında, doğada sadece en güçlü türlerin hayatta kalacağını, zayıf olanların ise silinip gideceğini öne sürmektedir:

“Metaforik olarak denilebilir ki, doğal seleksiyon, dünyada, güçsüz olanların reddedilmesi, güçlü olanların korunup, çoğaltılması üzerine kurulu, gün be gün, saat be saat devam eden bir incelemeden ibarettir.”³²⁹

1871’de kaleme aldığı *The Descent of Man (İnsan Nesli)* adlı kitapta, doğal seleksiyon yaklaşımını biraz daha ileri götüren Darwin, zaten kendilerini “istisnai” bir ulusun parçaları olarak kabul etme eğiliminde olan Amerikan aydınlarının elini daha da kuvvetlendirecek iddialar ortaya koymuştur. Anglo-Saksonları, özellikle de Amerikalıları insanoğlunun en yeteneklileri olarak tanımlayan Darwin’e göre ABD’nin ulaştığı büyük gelişim aslında doğal seleksiyonun bir sonucudur.³³⁰

“Avrupalı diğer uluslarla karşılaştırıldığında, İngiliz sömürgelerinin olağanüstü başarısı “bitmek bilmeyen gözü pek enerjilerine” yorulmaktadır. Bu sonuç İngiliz ve Fransız kökenli Kanadalıların ilerlemeleri birbiriyle karşılaştırıldığında net bir şekilde ortaya çıkar... Birleşik Devletlerin harika ilerleyişi doğal seleksiyonun sonucudur.... Avrupa’nın her yanından gelen en enerjik, en yorulmaz ve en cesur insanlar son 10-12 kuşaktır bu büyük ülkeye göç etmiş ve orada en iyiyi başarmıştır... Uzunca bir zamandan beri entelektüel, enerjik, vatansever, cesur ve iyiliksever çok sayıda insan ortaya çıkaran bu ulus, daha az şanslı [diğer] uluslar üzerinde egemen olacaktır.”³³¹

³²⁹ Ayrıntılar için bakınız: Charles Darwin, M.A., *On The Origin of Species by Means of Natural Selection or The Preservation of the Favoured Races in the Struggle for Life*, New York: D. Appleton and Company, 1861, s.80.

³³⁰ Bakınız: Charles Darwin, *The Descent of Man*, (1874) (www.forgottenbooks.org)

³³¹ A.g.e., s.123.

Darwin'in 1874'te yayınladığı bu satırlar, elbette sınırları Avrupa'yı aşan etkiler yaratmıştır. "Doğal Seleksiyon" ve "Sosyal Darwinizm" teorileri, o dönemde pek çok ulustan aydının kendi halklarına kolaylıkla yontabilecekleri veriler içermektedir. ABD'nin yanısıra, Almanya, Fransa ve Osmanlı İmparatorluğu'ndan aydınların, Darwin'in teorilerine ilgi gösterdikleri, bu teorilerin bir kısmının sonraki yüzyılda Nazizm ve Faşizm'e kaynaklık ettiği bilinmektedir.³³² Avrupa kökenli beyazların diğer halklardan üstün olduğu tezine dayanan "*Beyaz Adam'ın Yüğü (White Man's Burden)*" anlayışı da, işte böyle bir sürecin sonunda ortaya çıkmıştır. Buna göre, üstün olan Beyaz Adam içine kapanmak yerine, dışa açılmalı, müdahalelerle kendisinden aşağıdaki diğer halkların kurtuluşuna aracılık etmelidir. Beyaz Adam'ın Yüğü, aynı zamanda onun sorumluluğudur. Batı'nın siyaset anlayışında önemli bir yeri olan bu yaklaşım adını, Rudyard Kipling'in 1899'da yazdığı aynı adlı şiirden almaktadır.³³³

"Beyaz adamın yükünü omuzla
Yetiştirdiklerinin en iyilerini yolla
Sürgün kaderin olsun oğulların için
Senin tutsaklarına hizmet için;
Ağır işlerin başında bekle
Telaşlı ve vahşi halklar üzerinde
Yeni ele geçirdiği ve suratı asık
Yarı şeytan yarı çocuk."³³⁴

Yukarıda giriş bölümünden bir parça verilen şiirde Kipling, "yarı şeytan, yarı çocuk" saydığı vahşilere karşı ilerleyebilmek, onları değiştirip, dönüştürmek için

³³² Sosyal Darwinizm'in farklı toplumlar üzerindeki etkilerine dair ilginç çalışmalar için bakınız: Richard Hofstadter, *Social Darwinism in American Thought (1860-1915)*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1944 ; Mike Hawkins, *Social Darwinism in European and American Thought (1860-1845)*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997; Robert C. Bannister, *Social Darwinism, Science and Myth in Anglo-American Social Thought*, Philadelphia: Temple University Press, 1989 ve Atila Doğan, "Sosyal Darwinizm ve Osmanlı Aydınları Üzerindeki Etkileri (1860-1914)", Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2003.

³³³ Rudyard Kipling, *White Man's Burden*, (<http://www.online-literature.com/kipling/922/>), 30.11.2008. Ayrıca bakınız: Rudyard Kipling, "The White Man's Burden: The United States & The Philippine Islands, 1899." ve Rudyard Kipling, *Rudyard Kipling's Verse: Definitive Edition*, Garden City, New York: Doubleday, 1929.

³³⁴ Beyaz Adam'ın Yüğü şiirinin Türkçe çevirisi için bakınız: (<http://www.okumasitesi.com/rudyard-kipling>) 21.12.2009.

evlatların en iyilerinin öne sürülmesini; oğulların yurtlarından daha uzaklara göndermesini istemektedir. Bu sayede Beyaz Adam'ın sırtında taşıdığı “medeni olmayanlara medeniyet götürme” yükü hafifleyecektir. Kaleme alınışı 19.Yüzyıl başına denk gelse de, bu şiirin yazılmasına kaynaklık eden felsefenin çok daha eskilerde şekillendiği bir gerçektir. “Beyaz” binlerce yıldır iyinin, güzelin, doğrunun rengi olarak kabul edilmiştir. Yeni kıta Amerika'ya göç edenler için bu topraklarda karşılaştıkları yerli halklar ve Afrika'dan köle olarak getirilenler kendileri gibi beyaz olmayan, renkli ya da siyah insanlardır. Onlar renklerinden, bedensel ve duygusal farklılıklarından, geleneklerinden ve yaşam biçimlerinden dolayı “öteki”dir.³³⁵ Avrupa'dan gelen diğer halklara benzemeyendir ve bu farklılık, Kipling'in şiirinde açıkça vurgulandığı gibi, üstesinden gelinmesi gereken bir soruna işaret etmektedir.

Beyaz Adam, doğuştan sahip olduğu “üstün” nitelikleri sadece kendisi kullanmayıp, aynı zamanda yaymakla da yükümlüdür. Bu adeta onun yaşam misyonudur. Bu ilahi misyon anlayışının gelişmesinde, daha önce değindiğimiz Püriten-Protestan inancın yanı sıra, dönemin aydınlarının da büyük etkisi olmuştur. Bu aydınlardan belki de en önemlilerinden biri Thomas Paine'dir. 1776'da kalem aldığı *Common Sense (Sağduyu)* adlı eserinde Paine, Amerikalılara, kim olduklarının ve gelecekte neler yapacaklarının ideal bir resmini çizmektedir. 1774 yılında Amerika'ya göç eden bir İngiliz aydını olan Paine, bağımsızlığa giden yolda Amerikan ordusu içinde görev almaktan kaçınmamıştır. Amerikalıların İngiltere'ye karşı savaşının kutsal bir savaş olduğunu ve bu savaş sonunda, dünya üzerinde cennetin yaratılacağını öne süren Paine'e göre, ABD bu sayede dünyanın en büyük gücü haline gelecek ve tıpkı Nuh Peygamber gibi yeni bir dünya düzeni kuracaktır:

“...[Özgürlük dünya genelinde kovalanmakta, itilip kakılmaktadır]. Asya ve Afrika çok uzun zamandır onu sınır dışı ederken, Avrupa ona bir yabancı gibi davranmakta; İngiltere ise topraklarını terk etmesi için onu uyarmaktadır... Amerika bu kaçağa kucak açarken, tüm insanlık için bir sığınak olma umudunu taşımaktadır...”³³⁶

³³⁵ Avrupa'dan kaçarak yeni kıtaya göç edenler, eski kıtada bıraktıkları “öteki”, yani İngiltere Krallığı'ndan sonra, bu kez yerliler ve zencilerden oluşan yeni bir “öteki” tanımı yaratmışlardır.

³³⁶ Thomas Paine, *Common Sense*, (1776), www.forgottenbooks.com, 2008, s.40.

Amerikalı yazar Walter McDougall, Paine sayesinde, ABD'nin kendisinin, adeta "yeni bir din" haline geldiğini; "*dünyaya iyilik yaymak*" gibi ilahi bir misyonla görevlendirildiğini yazmaktadır.³³⁷ Bağımsızlık döneminde Amerikan kolonilerine Paine'nin kitabının yaklaşık 150 bin kopyasının dağıtıldığı ve Paine'nin en iyi okuyucuları arasında George Washington, Benjamin Franklin ve John Adams gibi kurucu isimlerin de olduğu hatırlandığında, Amerikan bağımsızlığına giden yolda Paine'nin fikirlerinin özel yeri daha iyi anlaşılacaktır.³³⁸ *Common Sense*, her şeyden önce doğru zamanda, doğru yerde basılmıştır. İngiltere Kralı III. George'un ABD kolonileriyle barış çabalarına karşı çıktığı bir zamanda, Philadelphia gibi oldukça kalabalık bir kolonide basılan bu eser, kısa sürede geniş kitlelere ulaşma şansı yakalamıştır. ABD kolonilerinde yaşayanların İngiltere ve dünya ile ilgili algılarını sorgulatarak işe başlayan Paine, başlangıçta bağımsızlık fikrinden oldukça uzak sayılabilecek Amerikan kamuoyunu İngiliz Krallığı'na başkaldırmaya ikna etme sürecinde oldukça başarılı bir rol oynamıştır.

Amerikan Bağımsızlık mücadelesinde önemli bir yeri olan "Declaration of the Causes and Necessity of Taking Up Arms" adlı belgeden de anlaşıldığı üzere, kolonilerinin ilk etapta bağımsızlık gibi bir amacı yoktur; silahlı direnişlerine, kaybettikleri hakları geri almak, ancak yine İngiliz hâkimiyetinde kalmak amacıyla girişmişlerdir.³³⁹ İlerleyen yıllarda ABD'nin giderek yayılcı bir politika izlemeye başlamasında da Thomas Paine'in ortaya koyduğu vizyonun büyük etkisi vardır. "*Benim ülkem tüm dünyadır, halkım ise tüm insanlığı*" diyen Paine'nin Amerikan değerlerini "evrensel" olarak tanımlaması, sınırların mümkün olduğunca geniş tutulmasını isteyenlerin elinde bir çeşit manipülasyon aracına dönüşerek, yayılcı tezleri meşrulaştırıcı bir etki yaratmıştır.³⁴⁰

³³⁷ Walter McDougall, "The Colonial Origins of American Identity", *Orbis*, Winter 2004, s. 9.

³³⁸ ABD'nin bağımsızlığında, *Common Sense*'in etkileri üzerine, bakınız: David C. Hoffman, "Paine and Prejudice: Rhetorical Leadership Through Perceptual Leadership in *Common Sense*", *Rhetoric and Public Affairs*, Vol.9, No:3, 2006, ss.373-410.

³³⁹ Bakınız: "Declaration of the Causes and Necessity of Taking Up Arms" (1775), (<http://www.nationalcenter.org/1775DeclarationofArms.html>)

³⁴⁰ Adlai Stevenson, "*Extend our Vision...to All Mankind*", John K. Jessup, Adlai Stevenson, Archibald Macleish and at al., *The National Purpose*, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1960, ss.21-35.

2.1.3. Sınır Tezi

Sınırlar, “biz” ve “onlar” arasına konulan mesafenin sembolüdür. Bu mesafe karşılıklı bir istikrar ya da güven ortamı yaratma amaçlıdır. İnsanoğlunun doğumundan itibaren belirsizliği sevmediğini, istikrardan yana olup, korkularından sıyrılarak güvende olmaya çalıştığını biliyoruz. Devletleri de birer insan gibi düşündüğümüzde, onları güvenlik, istikrar ya da kontrol amacıyla, “ötekilerden” ayıracak sınırlara duyulan ihtiyaç daha anlaşılır hale gelmektedir.

İnsan hayatına etki ettikleri gibi, devletlerin eylemlerine de şekil veren, onların otoritesini kısıtlayan sınırlar, günümüz uluslararası sisteminin belirli bir istikrar dâhilinde muhafaza edilmesine de olanak sağlar. Donan ve Wilson’a göre sınırlar bir devletin egemenlik ve güvenliğinin hem sembolü, hem de yapılanmasıdır; kendi halkı ve imajıyla birlikte diğer devletlerle girdiği ilişkilerin tarihsel ve çağdaş kayıdır. Komşularla olan dostça ya da düşmanca ilişkilerin dışa vurumu oldukları gibi, kimliklerin de göstergeleridir.³⁴¹ Sınırların belirli bir farklılık hissini dışa vurumu oldukları düşünülürse, belirli sınırlar içinde yaşayan bireylerin ortak bağlılıkları olduğu ve benzer değerler taşıdıkları varsayılacaktır. Amerikan ulusal kimliğinin şekillenmesinde de “sınır” kavramının önemli bir rolü vardır. Bradford Smith’e göre, Amerikan ulusunun bağımsız, bireyci ve sadece kendisine güvenen nitelikler sergilemesi bu kavramı algılayış şeklinin bir sonucudur ve ABD’nin yayılmacı karakterinin gelişmesinde etkili olmuştur:

“Amerikalılar için sınır (frontier)³⁴² kavramı Avrupa’daki kullanımından çok daha farklı bir anlam ifade etmektedir. Avrupa’da sınır ‘durulması gereken nokta’ anlamına gelirken, Amerikalılar için bu kavram ‘özgürlük, imkân,

³⁴¹ Hastings Donan ve Thomas M. Wilson, *Sınırlar: Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları*, Çev. Zeki Yaş, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2002, s.36.

³⁴² “Frontier” kavramını biz sınır olarak çevirsek de, bazı kaynaklarda “hudut” ya da “uç” olarak verildiğini belirtmek gerekir. İngilizce literatürde sınır kavramı için, “frontier”in yanısıra, “border” ve “boundary” kelimeleri de kullanılmaktadır. Bu üç kelime arasında anlam farklılıkları olduğuna dikkat çeken Mesut Özcan, Amerika kökenli “frontier” kelimesinin, Avrupa kökenli “boundary” ve “border” kelimelerine göre durağanlık içermeyen, çok daha kapsamlı bir anlama sahip olduğunu belirtmektedir. Bakınız: Mesut Özcan, *Sorunlu Miras: Irak*, İstanbul: Küre Yayınları, 2003, ss.2-3.

yayıma alanı' ile eşanlamlıdır. Amerikalılar için sınır durulması gereken bir nokta değil, aksine açık bir kapıdır.»³⁴³

Görüldüğü gibi bir topluluğun zihnindeki kimlik ve sınır algıları birbirleri ile etkileşim halindedir. Amerikalıların da kendileri ve dünya ile ilgili algıları, sınır kavramını adeta bir “ufuk çizgisi”nden ibaret görmelerine neden olmaktadır. Belirli bir sınıra ulaştıklarında, önlerinde yeni bir ufuk çizgisi belirecek, büyük bir engelle karşılaşmadıkça da bu yeni ufuk çizgisine doğru yolculukları devam edip gidecektir. Amerikan kültüründeki sınır kavramı ünlü Alman jeopolitikçi Karl Haushofer'e de ilham vermiş görünmektedir. Avrupa'daki genel eğilimin aksine, Haushofer için sınır, yayılmacı Amerikalıların savunduğu gibi, “akışkan ve dinamik” nitelikler gösterir. Haushofer, Avrupa'daki diğer örneklerin aksine, sınırların hukuki olarak kesin çizgilerle ayrılmasından yana değildir; coğrafi koşullarla şekillenen “doğal sınır” kavramına da karşıdır. Haushofer için sınırlar, genişlemeye çalışan bir ulusun geçici durakları, soluklanma yerleridir.³⁴⁴ Büyük ve küçük güçler arasındaki mücadelenin savaş alanı olarak gördüğü sınırlar dinamik ve değişime her zaman açıktır.³⁴⁵ Haushofer'in bakışıyla, devletin sınırları ya da yaşam sahası (Lebensraum) ne kadar genişse, işgal edilmesi o kadar zordur.³⁴⁶

Bu çerçevede denilebilir ki, sınır Amerikan kimliğinin oluşum esaslarından biri, “barbarlık ve uygarlık”, “kaos ve düzen” arasındaki sürekli hareketliliğin ifadesidir.³⁴⁷ Amerikan ruhunu sanayicilerden ve geleneksel tüccarlardan çok, sınır açıcı hudut adamları (frontiersman) belirlemiştir.³⁴⁸ Amerika'da, ilk yerleşimlerin ardından geçen ilk 300 yılda toprağa bağımlılık hayli yüksektir. Bu durum Amerikan değerlerinin oluşmasında oldukça etkili bir faktördür. Avrupa'da bozulduğu öne sürülen toprak mülkiyeti beyaz Amerikalılar arasında daha adil bir düzlemde yeniden oluşturulmaya çalışılmıştır. İnsan hayatında coğrafyanın insanların yaşam ve davranış şekilleri

³⁴³ Bradford Smith, s.33.

³⁴⁴ Holger H. Herwig, “Geopolitik: Haushofer, Hitler and Lebensraum”, Colin S. Gray and Geoffrey Sloan (eds.) *Geopolitics: Geography and Strategy*, London, Portland: Frank Cass, 1999, s.228.

³⁴⁵ *A.g.e.*, s.221.

³⁴⁶ *A.g.e.*, s.229.

³⁴⁷ Campbell, s.146.

³⁴⁸ Ertan Eğribel, “Amerikan Kimliği”, Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu (der.) *500. Yılında Amerika*, , Ankara: Bağlam yay, 1994, ss.147-154.

üzerinde önemli etkileri olduğu bir gerçektir. Amerika’da toprak sahibi olmak kolay, kural ve kısıtlamalar azdır.³⁴⁹ Amerika kıtasına ilk yerleşenler için en temel geçim kaynağı tarım ve çiftçiliktir. Jefferson da ideal Amerikan toplumunu “tarımsal demokrasi” ile kurmaya çalışmıştır. Toprakların alabildiğince geniş ve verimli olması, ilk başlarda güvenlik nedeni ile birbirlerine daha yakın oturmayı tercih eden yerleşimcilerin, sonraları birbirlerinden giderek uzaklaşarak kendi aile çiftliklerini kurmalarına sebep olmuştur. İlk yerleşimciler için daha fazla toprak elde etmenin, daha fazla kazanmanın yegâne yolu Batı’ya doğru yayılmaktır.³⁵⁰ Onlar için “Batı” daha çok imkân demektir. İlk yıllara özgü bu sosyo-ekonomik yaşam şeklinde, göçmenlerin büyük kısmının dini inancı olan Protestanlığın büyük etki bıraktığı aşikârdır.

Protestan ahlakının temelinde her zaman daha çok çalışmak ve gelecek nesiller için daha fazla imkân elde etmek yatar. Max Weber, 1905’te yazdığı, *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu* adlı eserinde, ekonomik davranışların gerçek belirleyicilerinin dini inançlar olduğunu öne sürmektedir. Bu açıdan bakıldığında Protestan ahlak anlayışı ile kapitalizmin işleyişi arasında önemli bir bağ vardır. Protestan inancın bir kolu olan Pürütenler’e göre, eğer Tanrı insana kimseye zarar vermeden daha fazla kazanma şansı verdiyse, bu emre uymak gerekmektedir. Bedensel zevkler için değil, Tanrı için çalışmak gerekmektedir. Fakir olmayı istemek hasta olmayı istemek ile aynı şeydir.³⁵¹ Çoğunlukla bu tarz bir ahlak anlayışına sahip olduğu düşünülen Amerikalılar arasında girişimciler bu nedenle her zaman yüceltilmiş, iş hayatında elde edilen başarı Amerikan kimliğinin ve demokrasinin ayrılmaz bir parçası haline getirilmiştir.

Bir bölgede hapsedilmek ve kısıtlanmak girişimcilik ruhuna aykırıdır. Bu ağırlıklı olarak Protestan inancının etkisi altındaki ilk yerleşimcilerin ve onları takip eden yeni nesillerin inançları ile de çelişecek bir durumdur. “Amerikalılar için sınır ileriye doğru hareket eden bir çizgidir” diyen Barker, Commager ve Webb, ABD’de sınır açık olduğu sürece daha az başkaldırı, daha az işsizlik yaşandığını ve devletten

³⁴⁹ Gerald E. Critopf, “The Contending Americas”, John A. Hague (ed.), *American Character and Culture*, Florida: Everett Edwards Press, 1964, ss.15-33.

³⁵⁰ Barker, Commager and Webb, s.96.

³⁵¹ Max Weber, *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhunu*, İstanbul: Hil Yayınları, 1997, ss. 143-144.

daha az yardım beklendiğini öne sürmektedir.³⁵² Buna göre, yeter ki sınırlarla kısıtlanmasın, Amerika’da birey kendi imkânlarını kendisi yaratma gücü ve inancına sahiptir. Bu durum aslında yöneticilerin işlerini kolaylaştıran bir durumdur. Zaten sınırlar devlet politikalarının da araçları konumunda değil midir? Hükümetlerin sınırlarla ilgili politikaları ulusal çıkar tanımlarıyla büyük oranda örtüşmektedir. ABD anayasasının hazırlayıcısı James Madison anayasanın onaylanması sürecinde yapılan tartışmaları yansıtan Federalist Belgeler’de genişlemeyi cumhuriyet yönetimindeki olası hiziplerin yaratabileceği olumsuz durumları zayıflatacak ve bu sayede, anayasal yönetimi garanti altına alacak bir formül olarak görmektedir.³⁵³ ABD’nin kendisine özgü demokratik düzen ve zenginliğini muhafaza edebilmek için durmadan genişleme ve yayılması gerektiğine inananlar sınır kavramını yukarıda belirtildiği gibi oldukça esnek bir şekilde ele almışlardır.

1845’te, Amerikan siyasi literatürüne Louis O’Sullivan tarafından kazandırılan, “Kaçınılmaz Yazgı (*Manifest Destiny*)” anlayışı da ABD’nin bu “esnek” sınır algısını biçimlendiren unsurlardan biri olmuştur. İstisnai bir ulus olan Amerikalıların “iyiyi, doğruyu yayma” misyonuyla yaratıldıklarını öne süren “Kaçınılmaz Yazgı” tezi, yayılmanın “doğal” ve “iyi” olmanın yanı sıra, “Tanrısal” olduğunu da öne sürmektedir. “Kaçınılmaz Yazgı” tezinin ekonomik olduğu kadar dini duyguları da harekete geçirmesi, yayılmacılığın misyonerlik faaliyetleri nedeni ile de desteklenmesini gerektirmiştir. ABD’deki farklı mezhep grupları, özellikle 1830’lardan itibaren misyonerlik faaliyetlerine hız vermiştir. Önce Methodistler, ardından da Presbiteryen ve Katolikler başka kültürleri İsa’nın yoluna döndürme çabası içine girmişlerdir. Bu gruplar önce ABD’deki Kızılderili yerlileri “Hristiyanlığa kazandırmak” amacıyla çalışmaya başlamış, ardından ülke sınırları dışına taşarak, faaliyetlerini dünyanın farklı bölgelerinde yürütmüşlerdir.³⁵⁴ Bu misyonerler bir yandan dinsel faaliyetlerini sürdürürken, diğer yandan Amerikan iş çevreleri için bağlantılar kurmayı da ihmal

³⁵² Barker, Commager and Webb, ss.594-95.

³⁵³ James Madison; *Federalist Papers, No. 10 (1797)* (<http://www.constitution.org/fed/federa10.htm>) 30.11.2008.

³⁵⁴ John D. Hicks, *A Short History of American Democracy*, Boston: Houghton-Mifflin, 1949, ss.302-306.

etmemişlerdir.³⁵⁵ Amerikan kimliğinde ayrılmaz bir ikili oluşturan ticaret ve dinin, nasıl içiçe geçebildiği bu sayede bir kez daha gözlemlenmiştir.

Amerikalılar arasında coşkuyla karşılanan “Kaçınılmaz Yazgı” tezi, Landau’nun deyişiyle, ulusun doğuşundan itibaren var olan bir ikilemi de sonuca kavuşturmuştur. Bu ikilem hükümet yapısı ile ilgilidir. Amerika’da özgür bir toplum yaratma fikriyle şekillenen Amerikan değerleri göreceli olarak zayıf ve sınırlandırılmış bir merkezi hükümet gerektirirken, topluma vaat edilen daha fazla refah ve zenginlik ise güçlü bir hükümet ihtiyacı ortaya çıkarmaktadır. “Özgürlük” ve “takdiri ilahi” gibi kavramları bir arada işleyen “Kaçınılmaz Yazgı” gibi vatansever ideolojiler genişlemenin ve yayılmacılığın önünü açarak bir anlamda Amerikan vatandaşının kendi gücüne ve kaynaklarına dayanmasını, hükümetten beklentilerini en aza indirmesini sağlamıştır.³⁵⁶

O’Sullivan’dan yaklaşık elli yıl sonra, 1893’te, ABD’li tarihçi Frederick Jackson Turner, yine genişlemenin ABD için önemini vurgulandığı “*Sınır Tezi*” [*the Frontier Thesis*] fikrini ortaya atmış; ABD’nin demokrasi ve zenginliğinin devamını yayılmaya bağlamıştır. Turner’a göre, Amerika kıtasına yerleşenler, batıya doğru yayıldıkça, İngiltere’nin etkisinden kurtulmuş; daha çok ‘Amerikalı’ olmuştur.³⁵⁷ Dolayısıyla “Amerikan” karakterinin oluşumunda yeni kıtada çevre ile kurulan ilişki büyük iz bırakmıştır. Turner’a göre, “Amerikan” kültür ve tarihinin oluşumunda “sınır” kavramı ve Batı’ya doğru genişleme Avrupa’dan getirilen mirastan çok daha etkili bir faktördür. Turner’ın tezinde coğrafya’nın kültür üzerinde özel bir etkisi olduğu ileri sürülmektedir. Bilim adamları çok uzun zamandır çevresel koşulların insanların ve dolayısıyla toplumların karakter özelliklerini, kültürlerini etkilediğini düşünmektedir. Örneğin yaşam koşulları çetin olan insanların daha cesur ve kavgacı oldukları, kolay pes etmedikleri; aşırı sıcak iklimlerde yaşayanların ise rehavet içinde kalıp, büyük bir

³⁵⁵ Saul Landau, *The Dangerous Doctrine: National Security and U.S. Foreign Policy*, Boulder, London: Westview Press, 1988, s.17.

³⁵⁶ A.g.e., s.15.

³⁵⁷ J. F. Turner, “The Significance of the Frontier in American History” (<http://xroads.virginia.edu/~Hyper/TURNER/>)

ilerleme kaydedemedikleri ileri sürülmektedir. Tüm bunlar atılan siyasi adımların içeriğine de yön vermektedir.³⁵⁸

17. Yüzyıl'da “Tanrı'nın seçilmiş kulları” olarak “vaat edilmiş topraklara”, yani Amerika'ya gönderildiklerine inanan Protestan Püritenler dini imgelerin meşrulaştırıcı etkisi ile yeni kıtada batıya doğru genişlemeyi ve Kızılderililere ait toprakları ele geçirmeyi Tanrı'nın onlara sunduğu bir hak gibi görmüştür. Sonsuz imkânlarla dolu bu hakkın kullanılmaması, Püritenler için Tanrı'nın iradesine karşı işlenmiş bir günah demektir.³⁵⁹ Tanrı bu insanlardan kendileri zenginleşirken, başka ulusları da içinde buldukları zayıflıktan kurtarmalarını istemiştir. Amerikan tarihi “öteki” olarak tanımlanan farklı kültürlerin ilkel, hatta barbar olarak nitelendirildiği örneklerle doludur. Aslında tarih içinde yayılmayı, kendi değerler sistemini dünyaya yaymak isteyen pek çok uygarlık benzer bir yaklaşımla eylemlerini meşrulaştırmak istemiştir.

Büyük İskender'in evrensel, kozmopolit bir devlet kurabilmek için ortaya koyduğu azimde, barbar diye nitelendirilen “öteki” halklara Makedonya uygarlığını yayma isteği baskın bir unsurdur.³⁶⁰ Antik Yunan ve Roma'da da öteki, “barbar”dır. Romalı düşünür Çiçero, izlediği genişleme politikasıyla Roma'nın, elde ettiği toprakların insanlarına adalet ve barış getirdiğine inanmaktadır. Ona göre Roma, ilahi güç tarafından dünyayı yönetmesi için seçilmiştir. Görüldüğü gibi büyük güçler, güçlerini eyleme dökerken dini, ahlaki gerekçeler ortaya koymayı ihmal etmemiştir. Yüksel Taşkın'ın da belirttiği gibi, dünya üzerinde hiçbir imparatorluk, “güçlüyüm dilediğimi yaparım” söylemiyle yetinmemiş, [iç ve dış kamuoyu nezdinde] daha inandırıcı olabilmek için, idealist meşruiyet çerçeveleri aramıştır.³⁶¹ Frank Ninkovich'e göre:

³⁵⁸ Uluslararası İlişkilerde, özellikle realist söylem içinde büyük taraftar toplayan jeopolitik çalışmalar coğrafya ve siyaset arasında var olduğu düşünülen bu ilişkiyi konu almaktadır.

³⁵⁹ Landau, ss. 13-14.

³⁶⁰ Büyük İskenderle ilgili bir okuma için: J. G. Lloyd, *Alexander the Great: Selections from Arian*, Cambridge: Cambridge Uni. Press, 1986 ve Michael Wood, *Büyük İskender'in Ayak İzlerinde Yunanistan'dan Asya'ya Yolculuk*, Çev. Sevinç Altınçekiç, İstanbul: Us Kitapları, 2006.

³⁶¹ Yüksel Taşkın, “Emperyal Bir Seçkin Kümesi Olarak ABD'nin Yeni Muhafazakârları”, Yonca Özer (der.), *Tek Kutuplu Dünyada Yaşamak: Gerçekler, Yanılgılar ve Beklentiler*, İstanbul: Sodev Yay., 2006, ss.11-12.

“ABD her şeyden önce ideolojik olarak yaratılmış bir devlet olduğu için, varlığını meşrulaştırmak için her zaman ideallerine yaslanmıştır. [ABD’de] meşruiyet her zaman ideolojik olarak tanımlanmış; egemenliğin mutlak sembollerine ya da geleneğe değil, kamuoyuna dayandırılmıştır.”³⁶²

Görüldüğü gibi meşruiyet arayışının kimlikle yakın bir ilişkisi vardır. Tıpkı kimlik gibi meşruiyette de bir gruba aidiyet, ait olunan o grup tarafından onaylanma, beğenilme ve kabul edilme meselesi önemli noktalardır. Bu görüşlerin ışığında, ABD’nin de bir istisna oluşturmadığı açıktır. Siyasi seçkinler ve aydınlar eliyle ABD kendi değerlerini mümkün olduğunca geniş bir alanda geçerli kılmaya çalışmıştır. Landau, kendi kültürünü yaymak isteyen ABD’nin “Kaçınılmaz Yazgı” gibi ideolojileri, Batı’ya doğru genişlemeyi ve Beyaz Amerikalının giderek zenginleşmesini meşrulaştırmak için oldukça iyi kullandığını belirtmektedir. Bu meşrulaştırma ABD’nin dünya üzerinde özel bir misyonu olduğu iddiasının yanı sıra, etnik-merkeziyetçi ve ırkçı temeller de içermektedir. Bu temeller 19. Yüzyıl’da önce Kızılderililer ve Meksikalılara karşı girişilen savaşta, sonrasında ise kıtanın geri kalanı ve dünyanın diğer bölgelerindeki çatışmalarda siyasi karar alma ve kamuoyunu ikna süreçlerini kolaylaştırıcı unsurlar olarak sunulmuştur.³⁶³ “Kaçınılmaz Yazgı” yaklaşımı ve “Sınır Tezi”, başlangıçta yayılmaya çekinceli yaklaşan ABD’nin, 20. Yüzyıl’a “sömürgeci” bir devlet olarak girmesinde önemli bir rol oynamıştır.³⁶⁴

Bu durumun ortaya çıkışında, Amerikalıların sürekli Batı’ya yönelen göçlerinin coğrafi sınırlar nedeniyle bir noktada sonlanmak zorunda kalması etkili bir faktördür. 1607’de Amerika kıtasının Atlantik kıyısında, ilk kalıcı yerleşim yeri Jamestown’un kurulması ile İngiltere’nin batıdaki en son noktası olarak ortaya çıkan “Amerikan sınırı” (American Frontier), 1890’a gelindiğinde Amerika kıtasının en batı ucuna dayanmıştır.³⁶⁵ Yaklaşık üç asırlık bir süreçte, yerleşime açılmamış neredeyse hiçbir bölgesi kalmayan ABD, bu kez yönünü dışarıya çevirmek zorunda kalmıştır. 19. Yüzyıl sonu itibarıyla, ABD dış politikasının vazgeçilmez hedefi, ekonomik bunalımları

³⁶² Frank Ninkovich, *The United States and Imperialism*, Oxford: Blackwell, 2001, s.16.

³⁶³ Landau, s.15.

³⁶⁴ Kaçınılmaz Yazgı (Manifest Destiny) terimi literatürde 1845’ten itibaren kullanılmaya başlansa da, kavramı oluşturan fikirlerin tarihi aslında çok eskilere, ABD’nin kuruluş yıllarına kadar gitmektedir.

³⁶⁵ Barker, Commager and Webb, ss.592.-93

yayıma yoluyla engellemek; demokrasi ve zenginliği bu sayede devam ettirmek olmuştur.³⁶⁶ Turner'ın "Sınır Tezi"nin arkasındaki asıl neden de, Amerikalıların ÷lke içinde varabilecekleri en son sınırlara dayanmış olmalarıdır. Turner, Atlantik ve Pasifik Okyanusları arasındaki toprakları ele geçiren Amerikalılara "sınır artık kapandı" diyerek yeni bir arayışın şart olduğunu ifade eden kişidir. Bu ifade politik çevrelerin de desteği ile çok geçmeden hayata geçirilmiştir. Kurucu Babalardan James Madison'un, uzun yıllar önce dile getirdiği "alanı genişletme" (expanding the sphere) yaklaşımı, değişen sosyal, askeri ve ekonomik şartların etkisi ile yeniden yorumlanarak, "kıta içinde sıkışıp kalan" Amerikalıların sınırlarını ve değerlerini dünya geneline yayma isteklerine zemin oluşturmıştır.

Amerikalıların, "yayımacılığı" kendi kimlik yapıları ve değer yargıları ile uyumlaştırma süreçlerinde, daha önce sözünü ettiğimiz Anglo-Sakson ırkçılığı ve Sosyal Darwinizm'in, yani insan toplumlarının tıpkı hayvan türleri gibi çevresel şartlara uyum göstermeyi ve güçlü olmayı başardığı oranda hayatta kalacağı düşüncesinin de etkili olduğu bir gerçektir.³⁶⁷ Bu iki görüşün en belirgin özelliği diğer kültürleri yok olmaya mahkûm, aşığı toplumlar olarak görmesidir. Böyle bir yaklaşıma sahip olduğu su götürmeyen Amerikalı Senatör Albert J. Beveridge'in 27 Nisan 1898'de söyledikleri dikkat çekicidir:

"Daha soylu ve ender insanlardan doğan, daha yüksek uygarlıklar önünde, alçak uygarlıkların ve çürümekte olan ırkların ortadan kalması, Tanrı'nın sınırsız tasarısının bir parçasıdır"³⁶⁸

Benzer şekilde, 19. Yüzyıl sonunda, ırkçı söylemleri ile öne çıkan Papaz Josiah Strong da insanoğlunu Anglo-Saksonlaştırmanın "Amerikalıların" kaderi olduğunu öne sürmüştür.³⁶⁹ Bu cümlelerden kolayca anlaşılacağı üzere, Amerikalıların "ilahi misyon" anlayışı, üstünlük duygusu ve tepeden bakmacı bir yaklaşımı da beraberinde

³⁶⁶ Türkaya Ataöv, *Amerikan Belgeleri ile Amerikan Emperyalizminin Doğuşu*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1968, s. 3.

³⁶⁷ A.g.e., s.30-38 ve J. R. Stromberg, "Imperialism, Non-Interventionism and Revolution: Opponents of Modern American Empire", *The Independent Review*, Vol. XI, No.1, Summer 2006, ss.88-89.

³⁶⁸ Ataöv, s.79.

³⁶⁹ McDougall, s.105.

getirmektedir. Ancak Beveridge ve Strong gibilerin daha çok yok etmeye dayalı bu yaklaşımı Amerikan kamuoyunda büyük tartışmalara neden olmuştur. Bu nedenle de yayılma isteği ya da “gerekliliği” Amerikan özgürlük anlayışı ile daha az çelişecek bir şekilde sokulmaya çalışılmıştır. “İlerici Emperyalizm” kavramı işte böyle bir arayışın ürünüdür ve ABD’nin “Kaçınılmaz Yazgı” ve “ilahi misyon” anlayışı ile örtüşmektedir. İlk yerleşim yıllarında kaleme aldığı *The Planter’s Plea* adlı metinde, Amerika kıtasında olup bitenlerden en büyük faydayı Kızılderililerin elde edeceğini yazan John White, yerlilerin onlar sayesinde inanç ve endüstri ile tanışacaklarını, bu sayede de ruhlarının kurtulacağını öne sürmektedir.³⁷⁰ İlk örneklerini 17. Yüzyılda görmeye başladığımız bu “ilerici” Amerikan emperyalizminin “paternalist” bir bakış açısına sahip olduğunu söylemek de pekâlâ mümkündür.³⁷¹ ABD’de 19. Yüzyıl’a ait siyasi ve dini söylemlerin büyük kısmında, diğer toplumların “çocuk”, ABD’nin ise “yetişkin” olarak tasvir edilmesi dikkat çekicidir. Bu benzetme en çok ABD demokrasisinin gelişmişliğini vurgulamak için kullanılmaktadır. Dönemin Amerikan seçkinleri, tıpkı bir öğretmenün küçük bir çocuğu eğitmeye çalışması gibi, yabancı toplumlara “demokrasi”yi öğreteceklerini sıkça tekrar etmektedir.

Geleneksel Amerikan kimliğini analiz etmeye çalıştığımız bu bölümü, ABD dış politikasının ünlü realist yorumcularından John Mearsheimer’ın bu konudaki bazı görüşlerini vurgulayarak bitirmekte fayda vardır. Mearsheimer’a göre, geleneksel Amerikan kimliği etnisite ve ırk boyutlarını da içine alan WASP (Beyaz Anglo-Sakson ve Protestan) unsuru ile liberalizmi yaymaya dayalı Amerikan inancı (American Creed) üzerine kuruludur. Meşhur “ergime kazanı” (melting pot) sloganından anlaşılacağı üzere, ABD her ne kadar uzun yıllar ülkenin etnik yapısını, yeni gelenleri “Amerikalılara” dönüştürerek homojen tutmaya çalışsa da, artık önlenemez hale gelen göçlerle bu durumu eskisi gibi sürdürmek mümkün olmamaktadır. Bu nedenle ABD, Huntington’un da dikkat çektiği üzere, hızla heterojenleşmektedir. Mearsheimer’a göre, geleneksel Amerikan kimliğinin bir diğer unsuru olan “liberalizme dayalı Amerikan

³⁷⁰ John White, “The Planter’s Plea”, Clarence L. Ver Steeg and Richard Hofstadter (eds.), *Great Issues in American History: From Settlement to Revolution, 1584-1776*, ss.46-53.

³⁷¹ Paternalizm üzerine bir okuma için bakınız: David Long “Paternalism and the Internationalization of Imperialism: J. A. Hobson on the International Government of the ‘Lower Races’ ”, David Long and Brian C. Schmidt, *Imperialism and Internationalism in the Discipline of International Relations*, New York: State University of New York Press, 2005, ss.71-91.

inancı” (American Creed) ise hala etkinliğini sürdürmektedir ve bugün geleneksel Amerikan kimliğinin ABD dış politikası üzerinde etki bırakan en önemli unsurunun “liberal emperyalizm” hedefini devam ettiren bu inanç olduğu söylenebilir.³⁷²

2.2. AMERİKAN GÜVENLİĞİ VE “KORUNMACILIK”

Woodrow Wilson, 20. Yüzyıl’ın başında yaptığı bir konuşmada, Amerikan ulusunun, kimliğiyle ilgili fikirlerini ve eylemleriyle ilgili tutumlarını “hatıralarından” elde ettiğini belirtmiştir. “*Eski günlerin ruhu ölmedi*” diyen Wilson’a göre, Amerikalılar güç ve kapasitelerinden bu sayede emin olmakta ve dünya üzerindeki yerlerini yine bu sayede belirlemektedir.³⁷³ Konstrüktivist kuramın önerilerini destekler nitelikte, Amerikan kimliği ve eylemleri arasında bir bağ kuran Wilson, Amerikan ulusunun dünya vizyonunun, dolayısıyla da güvenlik algısı ve dış politikasının bu sayede şekillendiğine işaret etmektedir. Kimlik ve değerler sistemi ile yakın bir ilişki içinde ortaya çıkan, objektif gerçeklikler kadar, sübjektif düşüncelerin de etkisi altında şekillenen algılar, bir Türk, bir Alman ya da bir Amerikan güvenliğinden bahsetmemizi mümkün kılmaktadır. Katzenstein’in güvenliğe sosyolojik, Weldes’in ise antropolojik açıklamalar getirmeye çalışması da bu çerçevede değerlendirilebilir.³⁷⁴

1.Bölümde belirttiğimiz gibi, tehdit aktörlerin içinde bulunduğu sosyal ortamdan bağımsız bir kavram değildir. Tehdidin içinde bulunduğu çevreyle karşılıklı sosyal bir etkileşim sürecinde inşa edilmiş olduğu gerçeğinden hareketle, her devletin tehdit algısı da kendi şartları dâhilinde gerçekleşmektedir. Tehdit algılamasında içinde bulunulan sosyal, siyasal, kültürel ve çevresel durumun yanı sıra, geçmiş deneyimlerden güç alan iç ve dış dinamiklerin de etkili olduğunu söylemek mümkündür. Bu bağlamda toplumda hangi tehdit unsurunun daha fazla öne çıkarılacağına etki eden unsurlardan biri olan

³⁷² John Mearsheimer ile ECPR 4. Genel Konferansı esnasında yapılan kişisel görüşme, Potsdam-Almanya, 12.09.2009.

³⁷³ Woodrow Wilson, “The Ideals of America”, *Atlantic Monthly*, Aralık 1902. (<http://www.theatlantic.com/issues/02dec/wilson.htm>) 22.5.2008.

³⁷⁴ Bakınız: P. J. Katzenstein (ed.) *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press, 1996 ve J. Weldes and et al. (eds.), *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999.

söylemler, aktörlerin içinde bulunduğu sosyal çevre, kültür ve kimlik yapısından ayrı düşünülemez.³⁷⁵

Amerikan güvenliği “güvenliğin de kimliği olduğu” tezini haklı çıkarır şekilde, kendine has bazı niteliklere sahiptir. Amerikalıların güvenlikle ilgili ortaya koydukları düşünceler kültürleri ile yakından ilişkilidir. Amerikan güvenlik algılarına şekil veren, Amerikan benliği ve değerler sistemidir; güvenliğin önünde engel olarak tanımlanan tehdit de, bu tehditle başa çıkmak için uygun görünen yollar da yine değerler sisteminin ürünleridir. Amerikalı siyasetçilerin büyük bir kısmı güvenliği hem fiziksel, hem de ruhsal yönleriyle, bir bütün olarak algılamaktadır. Bu nedenle Amerikan güvenliği sadece fiziksel bütünlüğün değil, aynı zamanda ulusal birliğin temel taşlarından kimlik ve değerler sisteminin de tehditten uzak olma halidir. Bu anlamda 1. Bölümde sözünü ettiğimiz, Giddens’in “ontolojik güvenlik” yaklaşımı ABD için de geçerli görünmektedir. Güvenlik algıları kimlikleriyle bağlantılı olarak şekillenen Amerikalılar için “bu kimliğin güvenliği” de göz ardı edilemeyecek bir husustur. ABD için “kimliğin güvenliği”, Amerikan kimlik ve değerler sisteminin tehditten uzak tutulup, korunması kadar, olabildiğince yayılmasını da içermektedir. Kimlik, güvenlik, yayılma ve bunun devamında ortaya çıkan müdahalecilik, ABD’nin dış politikasında son derece iç içe geçmiş meselelerdir.

David Campbell’a göre, yayılcılığın kökeninde Amerikalıların kendilerini tam olarak güvende hissetmemeleri yatmaktadır. Burada devreye korkular ve endişeler girer. 1. Bölümde de vurguladığımız gibi, güvenlik konusu korku ve endişelerden bağımsız değildir. Morgenthau’nun da söylediği gibi, bireyi ya da devleti güvende olmadığı duygusuna iten faktörlerden biri korkularıdır.³⁷⁶ Objektif gerçekler kadar subjektif algılarla da ilişkili olan korkularımız kimliğimizden bağımsız olmadığına göre, konstrüktivistlerin dediği gibi, güvenlik kültür tarafından tarihsel bir süreçte şekillendirilmektedir, yoksa askeri kabiliyetler oranında ortaya konulan objektif bir

³⁷⁵ Jutta Weldes, “The Cultural Production of Crisis: U.S. Identity and Missiles in Cuba”, Jutta Weldes, Mark Laffey, Hugh Gusterson and Raymond Duvall (eds.), *a.g.e.*, ss.35-63.

³⁷⁶ Morgenthau, s.404.

nitelik değildir.³⁷⁷ Amerikalıların “korkuları” ve “tehlike tanımları” da zamanla değişime açık olmakla beraber, geçmişle büyük benzerlikler göstermeye devam etmektedir.³⁷⁸ Amerikalı liderler önceleri kıta içinde, ABD gücünü arttırdıktan sonra da dünya genelinde “öteki” diye gördüklerini kendilerine benzeterek, anarşi ve barbarlık gibi tehlikelerin topraklarına sirayet etmesini önleyebileceklerini düşünmüşlerdir. Bu benzetme her zaman güç kullanarak değiştirip dönüştürme anlamına gelmeyip, bazen uzakta durup, sadece bir model olmak yoluyla da gerçekleşebilecektir.

Görüldüğü gibi liberal demokrasi ve serbest piyasa ekonomisine dayalı değerler sistemi ve “Amerikan İstisnailiği” inancının etkisi altında şekillenen “demokrasi ve insan haklarının evrensel olarak yayılması” amacı, ABD’de geleneksel olarak iki farklı şekilde gerçekleştirilmeye çalışılmıştır. Bunlardan birincisi, sadece bir model olma (exemplarism) yaklaşımı, ikincisi ise aktivist korumacılık (vindicationism) yaklaşımıdır.³⁷⁹ Dış dünyada demokrasiyi sadece iyi bir model oluşturarak yayma yaklaşımına sahip yöneticiler öncelikle içe yönelerek, ABD’nin kendi yerel sisteminin en iyi şekilde çalışmasını hedeflemiş, uluslararası meselelerde daha pasif bir yaklaşım tercih etmiştir. Bu yaklaşımda doğrudan ve güce dayalı yöntemlerle dışarıya bir model empoze etmek yerine, daha yumuşak politikalarla Amerikan değer ve idealleri ile ilgili sempatiyi arttırma fikri ön planda tutulmuştur. Aktivist korumacı düşüncede ise Amerikan değer ve ideallerinin yayılması Amerikan gücünün artması ile doğru orantılıdır. Bu çerçevedeki Amerikan yönetimleri, pasif bir model olmak yerine, doğrudan müdahale eden, aktif bir dış politikadan yanadır ve bu aktif dış politikanın bir sonucu olarak, gerekirse askeri operasyonlar ve işgaller yoluyla, kendi modelini dünya üzerinde yaymayı hedeflemektedir.

Yaklaşık 170 yıl süren İngiliz sömürgesinden kurtulduktan sonra Amerikan siyasetçilerinin öncelikle yapmak istedikleri şey, Avrupa güçleriyle belirli bir denge politikası yaratarak, yeni kurdukları ülkeyi ayakta tutabilmektir. ABD’nin ilk başkanı

³⁷⁷ Klotz and Lynch, s.17.

³⁷⁸ Campbell, ss.134-135.

³⁷⁹ ABD tarihinde “Demokrasi teşviki” konusunda öne çıkan bu iki farklı yaklaşım üzerine ilginç bir okuma için bakınız: Jonathan Monten, “The Roots of the Bush Doctrine: Power, Nationalism, and Democracy Promotion in U.S. Strategy”, *International Security*, Spring 2005, Vol.29, No:4, ss.113-155.

George Washington'un 1796'daki *Veda Konuşması* (Fairwell Address) bu ihtiyatlı yaklaşımın açık bir dışa vurumudur.³⁸⁰ Washington, konuşmasında dış dünyanın müdahalesinden uzak bir ABD hayali çizmiş, Amerikalıların sadece kendi çıkarlarına yoğunlaşması gerektiğini vurgulamıştır. Başkan Washington, tüm devletlerle dostluk ve serbest ticaretin önemine değinirken, Avrupa'nın kendi iç sorunlarına müdahil olmaya ve uzun dönemli ittifaklar kurmaya karşı çıkmıştır:

“Yabancı uluslarla ilişkilerimizde en önemli kuralımız, onlarla ticari ilişkilerimizi geliştirirken, siyasi bağıımızı mümkün olduğunca düşük düzeyde tutmaktır.”³⁸¹

Washington'un bu görüşleri ABD dış politikasına uzun yıllar yansımış, belki de bu nedenle ABD, NATO'nun 1949'da kuruluşuna kadar, hiçbir yabancı devletle ittifak antlaşması imzalamamıştır. Walter McDougall Washington'un bu siyasetinin İsa Peygamber ile büyük bir benzerlik içinde oluşuna dikkat çekmektedir. McDougall sözleriyle, her iki ismin de inancı şudur:

“Müttefiklere güvenmeyin, özellikle de sizden daha güçlü olanlara. En kötü ihtimalle size ihanet edecek ve sizi hayal kırıklığına uğratacaklar, en iyi ihtimalle de sizi oyunlarında bir piyon haline getireceklerdir. Bunun yerine, yabancılarla ilişkilerinizde Tanrı'ya ve kendinize güvenin ve ilahi takdirin size sunacağı korumadan uzak kaçmayın.”³⁸²

McDougall bu sözlerde açıkça ortaya konan anlayışın, diğer deyişle izolasyonalizmin, kelime olarak 1930'larda popüler olmasına rağmen, aslında Amerikan kıtasındaki kolonyal zamanlara kadar götürülebileceğini düşünmektedir. Ancak John Lewis Gaddis'e göre Amerikan izolasyonalizmi ABD'nin dünyadan tamamen kopuk yaşadığı anlamına gelmemelidir. ABD aslında kendisini hiçbir zaman dünyanın geri kalanından soyutlamak istememiştir. Amerikalılar hemen her zaman uluslararası ticari

³⁸⁰ 1896'dan bu yana Washington'un doğum günü kutlamaları kapsamında *Veda Konuşması*'nın Amerikan Senato'sunda okunması bir gelenek halini almıştır. Washington'un *Veda Konuşması* için bakınız: (<http://www.access.gpo.gov/congress/senate/farewell/sd106-21.pdf>) 14.12.2008.

³⁸¹ Washington'un *Veda Konuşması*, (<http://www.access.gpo.gov/congress/senate/farewell/sd106-21.pdf>) 22.05.2008.

³⁸² McDougall, s.39.

faaliyetlere katılmışlar, sürekli artan göçler ve ilerleyen teknoloji ve iletişim kanalları sayesinde dünyanın geri kalanı ile kültürel paylaşımlarını sürdürmüşlerdir. ABD'nin bu dönemlerdeki izolasyonizmi, onun biraz da gelecek korkusuyla, büyük devletlerle bağlayıcı ittifak ilişkilerine girmeme isteğinden başka bir şey değildir.³⁸³

Amerikan kimliği ve dış politikası üzerinde çalışan isimlerden biri olan Henry Nau'nun bu dönemle ilgili tespitleri ise Gaddis'ten biraz daha farklıdır. Nau'ya göre, ABD'nin Washington'un izinden gittiği 19. Yüzyıl'da izolasyonist politikalar izlediğini söylemek doğru değildir. ABD, uzun dönemli ittifaklara kendisini Avrupa'dan tamamen soyutladığı için değil, içerideki kimliği tam olarak netleşmediği için “hayır” demiştir. Amerikan liderleri o dönemde, ABD'nin nasıl bir ülke olması konusunda fazlasıyla bölünmüş; dost ve düşman tanımlarını belirgin bir netliğe kavuşturamamıştır. Örneğin Jefferson, daha idealist bir çizgide olan Fransız dünya algısına yakın dururken, Hamilton ABD'yi İngiliz modelinin modern bir versiyonu haline getirmeleri gerektiğini düşünmüştür.³⁸⁴

19. Yüzyıl Avrupa'sında güvenlik sistemi güçler dengesi üzerine kurulmuştur. Güçler dengesinde güvenlik “mutlak” değil, “görelidir” ve sadece işbirliği yapılarak elde edilebilir. ABD elbette kuruluşun ardından gelen zorlu ayakta kalma mücadelesinde, Avrupalı güçlere, özellikle de Fransa ve İngiltere'ye karşı akıllı bir denge politikası yürüterek ayakta kalabilmiştir. Hatta bir dönem, Fransa'yla fazla yakınlaşarak bir ittifak anlaşması dahi imzalamıştır. Ancak bu hiçbir zaman uzun dönemli bir siyaset haline getirilmemiş, İngiltere'ye karşı daha güvenli bir pozisyon alınır alınmaz, Fransa ile araya mesafe konulmuştur. Zaten Washington da, yine Veda Konuşması'nda bu tür geçici durumlar için yeşil ışık yakmıştır:

“Daima savunmacı bir duruşu muhafaza etmeye dikkat ederek, olağanüstü durumlarda geçici ittifaklara yaslanabiliriz.”³⁸⁵

³⁸³ John Lewis Gaddis, *Surprise, Security and the American Experience*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004, ss.24-25.

³⁸⁴ Nau, ss.66-67.

³⁸⁵ Washington'un Veda Konuşması (<http://www.access.gpo.gov/congress/senate/farewell/sd106-21.pdf>)

Kurucu Babalar ulusal güvenliği başka güçlerin atacağı adımlara bağlamamakta kararlıdır. Onlar için güvenlik ancak “mutlak” olursa, tam bir güvenlidir. Alexander Hamilton mutlak güvenliğin “aldatıcı bir rüya” olduğu konusunda uyarılarda bulunsa da, Amerikan liderlerinin büyük bir kısmı bu aldatıcı rüyayı, ne pahasına olursa olsun, gerçeğe dönüştürme çabası içindedir. ABD, mutlak güvenliğe dış dünyadan mümkün olduğunca uzak durarak mı, yoksa dışarıda meydana gelen hemen her meseleye müdahil olarak mı ulaşacaktır? ABD tarih içinde sürekli olarak sözünü ettiğimiz bu iki farklı güvenlik algısı arasında gidip gelmektedir. İzolasyonculuk ve müdahalecilik arasında kalan ABD için bu soruyu aşmanın en kolay yolu belki de “öteki” diye tanımlanan tehdit kaynaklarının sayısını mümkün olduğunca azaltmak, dış dünyayı olabildiğince kendisine benzetmeye çalışmaktır. Ancak varlığını, kimlik ve değerler sistemini “öteki” üzerinden meşrulaştırmaya çalışan bir ülke söz konusuysa, “öteki” kurtulması gereken bir unsurdan çok, giderek daha fazla ihtiyaç duyulan bir unsur halini de alabilmektedir.

2.2.1. “Öteki” İhtiyacı

“Sınırdan dönen bazıları ‘barbarlar artık yok’ diyorlar. Şimdi ne olacak bize barbarlar olmadan? [Ne de olsa] bir çeşit çözümdü onlar.”³⁸⁶

Yunan şair Constantine Kavafis’in “Barbarları Beklerken (Waiting for the Barbarians)” adlı şiirine ait bu dizeler “öteki” ile kurulan ilişkinin aslında ne denli farklı temellere oturabileceğinin de bir göstergesidir aslında. Kavafis’in şiirinde barbar olarak tanımlanan “öteki” ve onun sayesinde şekillenen düşman imgesi, topluma olup biten pek çok şeyin nedeni olarak sunulmakta; imparatorun, senatonun, yargıçların mevcut eylemlerinin gerekçesi hep bu beklenen, ama bir türlü gelmeyen barbarlar olmaktadır. Bu kadar beklenti yaratan ve geleceğinden neredeyse emin olunan barbarların gelmemesi ise, ilginç bir şekilde toplumda büyük bir hayal kırıklığı yaratmaktadır.

³⁸⁶ Constantine Cavafy, “Waiting for the Barbarians”, (<http://www9.georgetown.edu/faculty/jod/texts/cavafy.html>) 29.11.2009.

Çünkü toplumsal düzenin devamıyla ilgili hemen hemen her şey barbarların gelecek olması üzerine kuruludur ve bu olasılığın ortadan kalkması o toplumun ve devletin devamında tarifi zor bir boşluğa, bir tedirginlik ve kargaşaya neden olmaktadır.

Uluslaşma sürecinde, bir toplumun kendi kimliği ile ilgili algısının netleşmesi için “biz” ve “ötekiler” gibi bir ayrımın neredeyse şart olduğunu biliyoruz, ancak iş bir devletin varlığını ancak “öteki”nin varlığı sayesinde sürdürmesi noktasına dayanıyorsa, meseleye biraz daha eleştirel bakmakta fayda vardır. Dünya üzerinde pek çok devlette olduğu gibi ABD için de “öteki”ne duyulan ihtiyaç “hayati” önemdedir. ABD dış politikasında kimliğin önemli bir yeri olduğuna inanan Campbell, Amerikan devletinin kamuoyu karşısında meşruiyetini bir “tehlike söylemi”ne dayandırarak sürdürebildiğini öne sürmektedir. Siyasal meşruiyet, fiziksel varlığın ve gücün temelini oluşturmaktadır ve meşruiyette meydana gelebilecek bir kırılma, doğrudan doğruya fiziksel varlığın devamlılığını da etkileyecektir.³⁸⁷ Bu açıdan bakınca, ABD’nin siyasetçi, seçkin ve aydınlar eliyle, objektif gerçeklere dayanan mevcut pek çok “tehlike” içinden, bazılarını daha abartılı bir şekilde öne çektiği, “abartılan” bazı tehditler sayesinde de, “diğerleri”ne karşı “biz”i oluşturmaya ve egemenliğini haklı göstermeye çalıştığı söylenebilir. Bu durum en çok da, Campbell’ın aşağıdaki sözleriyle örnek verdiği, Soğuk Savaş dönemi uygulamaları akla getirmektedir:

“[Soğuk Savaş] belirli hedeflerin ve dışlama tekniklerinin birbirinden tamamen farklı tarihsel olaylarda dahi ortak olduğunu göstermiştir. Hepsi belirli bir zamana ve mekâna özgü olan tüm bu olaylarda, sıklıkla diğerinin eylemlerine dayandırılan bir tehlike yaratma hissi, bir iç karışıklık ve devrilme korkusu, buna verilecek karşılıkları askeri hale getirme eğilimi, ‘biz’ ve ‘onlar’ arasında üstünlük ve aşağılık ayrımını keskince çizme isteği ve tüm bunları egemenliğe dayalı görüşleri güçlendirmek adına ülke dışındaki tehlikelere uygulama durumuna rastlanmaktadır.³⁸⁸

Sonuçta, zaman, mekân ve diğer şartlar değişiklik gösterse de, “ötekileştirme” eyleminde kimliğin ve buna dayalı olarak şekillenen subjektif algıların etkisi nedeniyle

³⁸⁷ Davut Ateş, “Ulus Devletin Siyasal Meşruiyeti: Küreselleşmenin Yansımaları”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Cilt:, Yıl:3, Sayı:2, Güz 2007, s.51.

³⁸⁸ Campbell, ss. 195-196.

bazı şeyler değişmeden kalacak, ABD örneğinde de görüldüğü gibi “öteki” adeta doğal bir ihtiyaç halini alacaktır. Toplumsal psikoloji alanında çalışan Erol Göka’ya göre, “öteki ihtiyacı”, diğer bir deyişle “düşmanın vazgeçilmezliği”, yalnızca kimlik inşası açısından gerekli değildir. Bir topluluğun bütünlüğünün korunabilmesi, yeni sorunlarla başa çıkabilmesi için de “öteki” lazımdır:

“ ‘Öteki’ni günah keçisi, şamar oğlanı haline getirdiğimizde toplumsal düzenin korunması için büyük bir fırsat yakalarız... ‘Öteki’, kendi kötülüklerimizi bir başka topluluğa yansıtarak rahatlamak ve kendi kimliğimizi yüceltmek; kendimizi diğerlerine yönelik duygu, düşünce ve eylemlerimizde haklı ve meşru görmek gibi çok önemli işlevler de yerine getirir... Tarihin her döneminde ve her yerde [pek çok insan grubu], insanlığın özünü kendisinin oluşturduğunu ileri sürmüş, sadece kendisine “insan” derken, diğer kültürleri “vahşi”, “barbar” gibi niteliklemeyle aşağılamıştır.”³⁸⁹

Kimliğin çoğu zaman düşmanın kimliği üzerinde, ters yönde inşa edildiği³⁹⁰ hatırlanırsa, ABD’nin de ortaya koyduğu düşünülen bu refleks, şaşırtıcıdan ziyade, doğal bir sürecin parçası olarak kabul edilebilecektir. İnsanın sağlıklı bir birey olmasının ancak kendi kimliği ile barışık ve tam olarak güvende olması halinde mümkün olabileceğini bildiğimize göre, bireylerle arasında metaforik bir bağ kurduğumuz devletlerin de, fiziksel ve dolayısıyla da ruhsal bütünlüklerini “öteki”nin varlığı üzerinden koruyabildiklerini söylemek yanlış olmayacaktır.³⁹¹ Varlığını ve meşruiyetini bir "düşman"a ya da "öteki"ne dayandırmış olanların kendilerini sürekli başkalarının amaç ve davranışlarına göre konumlandırmaya çalışmaları dikkat çekicidir. Bu durum kendisini hem birey düzeyinde, hem de millet ve devlet düzeyinde göstermektedir. Hatta bunun boyutu bazen öyle bir aşamaya varmaktadır ki "öteki" algılaması ve buna karşı konumlanma bir tür paranoyaya dönüşmektedir.³⁹²

³⁸⁹ Göka, “Kimliğimiz İnşa Ettiğimiz İlk Yuvamız”, *Hurriyet Strateji*, 2 Aralık 2009. (<http://www.hurriyet.com.tr/strateji/6480891.asp?gid=202>).

³⁹⁰ Maalouf, s.19.

³⁹¹ Jennifer Mitzen, “Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma”, Adli makalesinde İsrail-Filistin meselesinin de bitmesi istenmeyen bir tehdit/çatışma nedeniyle çözümden uzak olduğuna dikkat çekmektedir. Mitzen, s.21

³⁹² Davut Dursun, “Türkiye’nin ‘Öteki’ne ve ‘Düşman’a İhtiyacı Yoktur”, *Yeni Şafak*, 30 Nisan 2009. (<http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/default.aspx?i=16539&y=DavutDursun>)

1.Bölümden hatırlanacağı üzere konstrüktivizm, “öteki”nden kaynaklanan bu sürekli tehdit algısı ve güvende olmama hissinin, gerçekten var ya da yok olmasından çok, sosyal bir inşanın sonucu olmasıyla ilgilenmektedir. Bu açıdan mevcut objektif koşulların, sübjektif kıstaslarla “nasıl yorumlandığı” önemli bir etkidir. Bu yorumda güvenlikle ilgili kararlarda öne çıkan yönetici seçkinler sınıfı kadar, sıradan vatandaş da etkilidir. Buzan, Waever ve de Wilde’ye göre, ulusal çıkarlara karşı gerçek bir tehdidin mevcut olup olmadığı konusunda toplumun onayı şarttır. Bu nedenle de başarılı bir “tehdit inşası” toplumun yüksek oranda ikna olmuş olmasıyla yakından ilgilidir.³⁹³ ABD tarihinin büyük bir kısmında, Amerikan siyasi seçkinler sınıfı ulusal güvenliğe yönelik tehdit tanımları ile ilgili toplumsal onay elde etme konusunda başarılı olmuştur. ABD tarih boyunca, karşısında hep bir “öteki“ kurgulamış ve bunu, yaratmak istediğini söylediği “özgür dünya“ya bir tehdit olarak sunmuştur. Geleneksel Amerikan kimliğini ele aldığımız bir önceki bölümde belirttiğimiz gibi, ABD için öteki çoğu zaman negatif anlamlar içermekte, ABD’nin diğerleriyle savaşı, iyinin kötüyeye karşı verdiği bir ahlak mücadelesi olarak algılanmaktadır. Amerika kıtasında yayılırken, yerlileri kötü ve barbar olarak tanımlayan Amerikalılar, yayılma ülke sınırlarını aştıktan sonra, bu kez farklı toprakların halklarını değiştirmesi, iyiye götürülmesi gereken, “geri kalmış” unsurlar olarak betimlemiştir.

Sonuçta, ABD’nin 19. Yüzyıl sonundan itibaren askeri gücünü düzenli olarak arttırarak hedeflediği şey, bir tehdit algısı söz konusu olduğunda farklı özellikler taşıyan “ötekini” mümkün olduğunca kendisine benzetmeye çalışmaktır.³⁹⁴ Bu sayede kendi kimliğinin başka kimliklerle daha fazla örtüşmesine olanak sağlayacak, bu örtüşme ne

³⁹³ Buzan, Waever and de Wilde, s.31.

³⁹⁴ Bu benzetme işlemi mutlaka güç kullanarak olmak zorunda değildir. ABD’nin askeri güce caydırıcı olma, ya da sırf yumuşak bir güç olarak benimsenip, model alınma konusunda da ihtiyacı olacaktır. Bu nokta “Yumuşak Güç” (Soft Power) tanımını ilk kez yapan Joseph S. Nye’in daha sonradan geliştirdiği “Akıllı Güç” (Smart Power) yaklaşımını akla getirmektedir. “Akıllı Güç”, sert yani askeri gücün, yumuşak güçle beraber kullanılması gerektiğini öne sürmektedir ki, ABD’nin özellikle kimliğinin önemli bir parçası olarak gördüğü “demokrasi yayma” misyonundaki başarısı ancak bu türden iki vasıflı bir güç sayesinde mümkün olacaktır. “Akıllı Güç” hakkındaki detaylar için bakınız: Richard Armitage and Joseph S. Nye Jr., “Implementing Smart Power:Setting and Agenda For National Security Reform”, *Statement Before the Senate Foreign Relations Committee*, April 24, 2008. (<http://foreign.senate.gov/testimony/2008/NyeTestimony080424a.pdf>) 05.01.2010. Ayrıca bakınız: Joseph S. Nye, “Smart Power” (http://www.huffingtonpost.com/joseph-nye/smart-power_b_74725.html) 04.01.2010.

kadar geniş bir alana yayılırsa ABD kendisini o oranda güvende hissedecektir.³⁹⁵ “Örtüşen ulusal kimlikler, ulusal güvenliği, en az askeri güç kadar garantiye alır” diyen Henry Nau, askeri gücün anlamını ancak ulusal kimlik netse kazanacağına inanmaktadır.³⁹⁶ Askeri güç hangi kimlik unsurlarını korumak için kullanılacaktır, hangi değerlerden asla vazgeçilmeyecek ve uğruna gerekirse savaşa gidilecektir? Bu soruların cevabı net bir ulusal kimlik tanımında saklıdır. Her ülke dönem dönem kimlik bunalımları yaşayabilmektedir. Önemli olan bu bunalımlardan dağılmaya yol açmayacak şekilde kurtulmayı başarabilmektir. Ulusal kimliğin netleşmesi, ulusal güvenlik ve bu güvenliğe yönelik tehdit algılarının, dolayısıyla “ben” ve “öteki” tanımlarının da netleşmesi demektir.

Bağımsızlık mücadelesi ve sonrasında uzun yıllar İngiltere odaklı bir “öteki” tanımı yapan ABD, bu tehdide karşı kişisel özgürlüklerin garanti altına alındığı, hükümetin mümkün olduğunca gevşek özellikler gösterdiği bir sistemle toprak bütünlüğünü ve ulusal birliğini korumaya çalışmıştır. 19. Yüzyıl sonu itibariyle emperyal arayışlara giren ve yayılmacı bir dış politika izleyen Amerikan yönetimi, 20. Yüzyıl’da yeni ve çok daha güçlü bir ‘öteki’yle karşılaşmıştır. Sovyetler Birliği gibi çok güçlü ve merkezi bir yönetim, ateist ve komünist ideolojisi ile neredeyse ABD’nin tüm kaygı ve korkularını harekete geçirmiştir.³⁹⁷ ABD’de 1919’da yazılan bir şiirden alıntılanırsa, “Amerikanizm [Amerikancılık – Amerikan değerler sistemi] özgürlük, eşitlik, umut ve ilerleme anlamına gelirken, Bolşevizm kölelik, sınıf ayrımı, gerilik ve umutsuzluk demektir. Amerikanizm Tanrı’nın ve iyinin savunucusuyken, Bolşevizm, hem Tanrı’nın, hem de iyinin karşısındadır.”³⁹⁸

Sovyetler Birliği sayesinde ABD, kendi kamuoyu nezdinde egemenliğini meşrulaştıracak, kuruluşuna kaynaklık eden ulusal kimliğini –gerekirse- daha güçlü bir

³⁹⁵ Burada önemli bir nokta ABD’nin bu refleksinin belirli bir tehdit algılaması söz konusu olduğunda ortaya çıkıyor olmasıdır. Yoksa kastedilen ABD’nin dünyanın her yerinde ABD değerlerini yaymaya kalkışması değildir. Bu bağlamda örneğin 1979 Sovyet işgali sonrasında Afgan mücahitlerine ya da Nicaragua’da konralara yardım ederken, ABD’nin ana motivasyon kaynağının Amerikan değerlerini yaymaya çalışmak olmadığı; sadece büyük bir tehdit olarak algıladığı Sovyetler Birliği’ni hangi yöntemle olursa olsun zayıflatmayı hedeflediği ortadadır.

³⁹⁶ Nau, s.5.

³⁹⁷ Landau,s.2.

³⁹⁸ Campbell, ss. 143-144.

şekilde yeniden üretmesine kaynaklık edecek bir “öteki” bulmuştur. Daha önceki bölümlerden hatırlanacağı üzere konstrüktivist teori kimliği asla durağan bir unsur olarak ele almamaktadır. Kimlikler değişime, dönüşüme açıktır. Bir devletin kurucu kimliği de değişen şartların etkisi ile belirli bir değişim sürecine girebilir; hatta kimi zaman en temel nitelikleri dahi kamuoyu nezdinde sorgulanmaya başlanabilir. Devletlerin bu anlamda belirli bir direnç mekanizması geliştirdiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Bu nedenle Soğuk Savaş döneminde ABD, dış politikasını diğerinin yaratabileceği tehditleri minimumda tutmak, onun değerleri yerine Amerikan değerlerini yaymaya çalışmak üzerine temellendirmiştir.

Sonuçta ABD ve Sovyetler Birliği arasındaki Soğuk Savaş’tan Amerikan değerlerinin galip çıktığını, ister istemez belirli bir “kendini sorgulama” dönemi de sayılabilecek bu zaman diliminde Sovyet değerlerinin Sovyet halkı nezdinde meşruiyetini kaybettiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak ironik bir şekilde ABD için bu galibiyetin pozitif olduğu kadar negatif bir sonucu da olmuş; Carl Schmitt’in adeta bir ihtiyaç gibi gördüğü bu sürekli mücadelede rakibini (ölümcül düşmanını) kaybetmesi onda, bir anda boşluğa düşme hissi yaratmıştır.³⁹⁹ Sonraki yıllarda ABD yönetiminde önemli görevler üstlenecek olan Condoleezza Rice’ın dediği gibi, Sovyetlerin yokluğunda ABD, ulusal çıkarlarını yeniden tanımlamakta büyük bir zorluk yaşamış, dünya yeniden şekillenirken, bu geçiş dönemini bir fırsata çevirme çabası içine girmiştir.⁴⁰⁰ Sovyetler Birliği’nin dağılması ve Demir Perde’nin yıkılması ile “öteki” tanımını kaybeden ABD, kendi birliğini ayakta tutabilme güdüsüyle bu boşluğu, 11 Eylül saldırıları sonrasında sıkça dile getirilen “uluslararası terörizm” kavramı ile doldurmuştur.⁴⁰¹ ABD’nin yeni “öteki”si artık “uluslararası terörizm”dir.

³⁹⁹Rosemary A. Kelanic, Carl Schmitt’in Uluslararası İlişkiler yaklaşımının realizmin ve konstrüktivizmin bir karışımı olduğunu öne sürmekte, hatta Alexander Wendt ile Carl Schmitt’in kimliğe yaklaşımlarını bu açıdan karşılaştırmaktadır. Bu özgün araştırmayı okumak için bakınız: Rosemary A. Kelanic, “Carl Schmitt, The Friend-Enemy Distinction and International Relations Theory”, Paper Prepared for the International Studies Association Annual Convention, 28March2008. (http://www.allacademic.com/meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/4/5/7/pages254576/p254576-1.php) 12.01.2009.

⁴⁰⁰ Condoleezza Rice, “Campaign 2000:Promoting the National Interest”, *Foreign Affairs*, Vol.79, No.1, January/February 2000, s.45.

⁴⁰¹ John Mueller de, “Is There Still a Terrorist Threat” adlı makalesinde ABD dış politikasında sürekli gündemde tutulan tehdit mitine dikkat çekmektedir. John Mueller, “Is There Still a Terrorist Threat?: The Myth of the Omnipresent Enemy”, *Foreign Affairs*, Vol.85, No.5, September/October 2006, ss.2-8.

2.2.2. “Mutlak” Güvenlik Arayışı

Chace ve Carr, ABD dış politikasının nihai hedefinin “mutlak güvenliğe ulaşmak” olduğunu öne sürmektedir.⁴⁰² Gerçekten de tarih boyunca Amerikalılar için güvenlik daha çok, Thomas Hobbes’un ana çerçevesini çizdiği, “mutlak güvenlik” (absolute security) anlamına gelmiştir. Hobbes’a göre gücünü kabul ettirecek bir otoritenin olmadığı her ortam kaos demektir ve doğrudan güvensizlik ifade etmektedir. Amerikan liderleri kolay incinir, hassas, zayıf ve savunmasız bir görüntü vermekten (vulnerability) ölesiye kaçınmaktadır. Hedef hiç kimsenin zarar veremeyeceği, tüm saldırılara kapalı bir ABD’dir ki, bu Amerikalıların “korunmacı” güvenlik anlayışlarının adeta bir dışa vurumudur. Ancak hedeflenen oranda bir korunmacılığa ve “mutlak” güvenliğe ulaşmak hiçbir zaman kolay değildir; hatta bu neredeyse imkânsızdır. Hele ABD’nin bunu Amerikan değerlerinden taviz vermeden, hatta onları mümkün olduğunca geniş bir alana yayarak gerçekleştirmeye çalıştığı düşünülürse, bu kanaat daha da güçlenecektir.

ABD, kendi değerlerinin geçerli olmadığı bir çevrede kendisini aslında tam olarak güvende hissetmemektedir. Dolayısıyla, dışarıdaki dünya, özellikle de ideolojik olarak ABD’ye benzerliği azaldığı oranda, Amerikan değerler sistemine karşı bir tehdit olarak algılanacaktır. ABD bir yandan ulusal çıkarlarını koruma mücadelesi verirken, diğer yandan da dış dünyanın yıkıcı etkilerinden kaçmanın yollarını aramaktadır. Amerikalı yöneticilere göre, daha demokratik bir dünya daha çok barış demektir ve ancak böyle bir dünyada ABD daha çok “güvende” olacaktır.⁴⁰³ Tony Smith’e göre de, Amerikan başkanlarının neredeyse tamamı demokrasi ne kadar çok yayılırsa, ABD’nin dünya üzerindeki yerinin o kadar güvende olacağına inanarak hareket etmiştir.⁴⁰⁴

⁴⁰² Chace and Carr, s.15. James Chace, “Imperial America and the Common Interest” adlı makalesinde “mutlak güvenlik”, “korunmacılık” (invulnerability) olarak tanımlamaktadır ve ABD’nin bu mutlak güvenlik arayışının istisnailik ve ahlaki üstünlük gibi geleneksel inançlarından kaynaklandığını belirtmektedir. Bakınız: Chace, s.1.

⁴⁰³ Steven W. Hook and John Spanier, *American Foreign Policy Since World War II*, Washington D.C.: CQ Press, 2007, s.xvi.

⁴⁰⁴ Tony Smith, *America's Mission: The United States and the Worldwide Struggle for Democracy in the Twentieth Century*, Princeton: Princeton University Press, 1995, s.xiii.

Biliyoruz ki, güvenlik her şeyden önce bir algı meselesidir. Amerikan liderlerinin etraflarındaki dünyayı algılayış şekilleri değiştikçe, nihai hedef olan mutlak güvenliğe ulaşmak için seçtikleri araçlar da değişiklik göstermiştir. İngiltere tehdidi nedeniyle önceleri son derece savunmacı ve içe kapanmacı olan ABD dış politikası, 19. Yüzyıl sonunda İngiltere'nin zayıflamasının da etkisiyle, tüm dünyaya meydan okuyan bir yapıya bürünmüştür.⁴⁰⁵ Dış dünyaya karşı geliştirilen bu yaklaşım değişikliği kafalarda oluşan “tehdit algısı” ile de yakından ilgilidir. Yine Chace ve Carr'a göre, önceleri ABD'yi dış tehlikelerden koruyacak coğrafi uzaklığa ve Amerikan ulusunun istisnailiğine duyulan aşırı güven, sonraki yıllarda yerini demokratik ve zengin ABD'nin dış güçler tarafından sürekli hedef alındığına dair abartılı bir korkuya bırakmıştır.⁴⁰⁶ Lyndon Johnson'un, 1966'da yaptığı bir konuşma bunun açık bir örneğidir:

“Dünyada 3 milyar insan yaşıyor ve biz sadece 200 milyonuz. Bu bizim 15 katımız demek. Eğer yapabilseler, Birleşik Devletler'e gelip neyimiz varsa alacaklar. Onların istedikleri bizde.”⁴⁰⁷

Uluslararası İlişkiler disiplininde çevresel koşulların dış politikaya yön verdiği tezinden hareketle geliştirilen pek çok teori vardır.⁴⁰⁸ Uluslararası İlişkiler çalışanları özellikle 2. Dünya Savaşı'nın sonuna kadar devlet eylemleri üzerinde coğrafyanın etkisine büyük anlamlar yüklemiştir. Siyaset dünyasında coğrafyanın rolünün değişmekte olduğunu öne süren David Owen, geçmişte jeopolitiğin önündeki en büyük engellerin geniş okyanuslar, vahşi ormanlar, ya da dağlar olarak görülürken, gelişen

⁴⁰⁵ ABD ve İngiltere arasındaki güç mücadelesini, özellikle ekonomik boyutuyla inceleyen başarılı bir çalışma için bakınız: Peter J. Hugill, “American Challenge to British Hegemony, 1861-1947”, *Geographical Review*, Vol. 99, Issue 3, July 2009, ss.403-425. Hugill'e göre, ABD'nin küresel bir güç haline gelmesi genelde sanıldığı gibi 1945 sonrasında değil, çok daha öncesinde (korumacılık siyasetini devreye soktuğu 1861'den itibaren) başlamıştır. Yazarın Başkan Wilson'un ABD'nin ekonomik liderliğine büyük önem verdiğini ve uluslararası ilişkilerde bir ülkenin nüfuz gücünün uluslararası taşımacılık, uluslararası iletişim ve petrol'e hâkimiyeti üzerinden ölçülebileceğini düşündüğünü vurgulaması dikkat çekicidir. Hugill, ss.403-404.

⁴⁰⁶ Chace and Carr, ss.15-16.

⁴⁰⁷ Landau, s.85.

⁴⁰⁸ Bakınız: James Dougherty and Robert L. Pfaltzgraff, Jr., “Environmental Theories”, *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, New York: Longman, 1996, ss.144-177. Jeopolitik düşüncenin gelişimi ve bu bağlamda değerlendirilebilecek “Avrasyacılık” üzerine detaylı bir çalışma için ayrıca bakınız: Emre Erşen, “Sovyet Sonrası Rus Avrasyacılığı ve Rusya-Türkiye İlişkileri Üzerindeki Etkileri”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2009.

teknolojik imkânlar sayesinde, bu unsurların bugün eskiden olduğu kadar önemli olmadığına dikkat çekmektedir. Ancak Owen'a göre, "uzay" gibi farklı formlar kazanmakla birlikte, coğrafya siyaset dünyasında eskisi kadar önemli olmaya devam edecektir.⁴⁰⁹

Coğrafya, kimi devlet için bir avantaj, kimisi içinse dezavantaj olarak görülmüş, devletlerin yaşadığı güvenlik sıkıntıları en çok coğrafya ekseninde açıklanmaya çalışılmıştır. Ancak nükleer silahların icadı ve Soğuk Savaş dönemi yaşananlar, güvenliği daha çok coğrafya ekseninde açıklamaya çalışan bu bakışı biraz geri plana itmiştir. Ancak 20. Yüzyılın sonlarına doğru çevre, bu kez bireyin ve devletin kültürü ve kimliği ile ilişkisi bağlamında yeniden gündeme gelmiştir. Uluslararası İlişkiler'de reflektivist-konstrüktivist yaklaşımlar da böyle bir dönemin ürünüdür ve 1. bölümde belirttiğimiz gibi, temelde insanın, ya da devletin dünyayı algılayış biçiminin içinde bulunulan sosyal çevre ile etkileşim içinde olduğu fikrine dayalıdır.

Bilindiği gibi gerçeklik dediğimiz şey görecelidir. İnsanların ve devletlerin dünyayı yorumlama şekilleri objektif sebeplerin yanı sıra subjektif sebeplere de dayanmaktadır. Herkes dünyayı kendi penceresinden gördüğü şekilde tanımlar. Alexander Wendt'in de belirttiği gibi, tehdit ya da ulusal çıkar gibi kavramlar aktörlerin sosyal etkileşimle inşa edilmiş, değişime açık kimliklerinin ürünüdür. Amerikan kimliğinin ve güvenlik algısının temel niteliklerini ve oluşum nedenlerini anlayabilmeyi hedefleyen bu çalışma da, coğrafyanın ve çevresel faktörlerin, tarihi, dini, toplumsal ve biyolojik diğer faktörlerle birlikte, siyasi eylemleri etkilediği görüşündedir.

Tüm bu nedenlerle Amerikan toplumu da içinde bulunduğu coğrafi, mekânsal unsurlardan ayrı düşünülemez. Amerikan güvenlik algısının oluşumunda coğrafya, tıpkı sınır kavramının Amerikan kimliğinin oluşumunda yarattığı etkiye benzer bir etki yaratmaktadır. İlk Amerikan yerleşimcileri için Amerika kıtası, onları Avrupa'daki tüm baskılardan koruyacak bir sığınak gibidir. "Tanrının bir lütfudur." Kurucu Babalar

⁴⁰⁹ David A. Owen, "Geostrategy and U.S. Hegemony: An Analysis of the Grand Chessboard and Beyond", s.99. (http://www.utcc.ac.th/public_content/files/001/P185_1.pdf)

arasında ABD'nin coğrafi olarak kutsanan bir ülke olduğu fikri yaygın bir inançtır. Thomas Jefferson, ABD'nin dünyanın geri kalanından, etrafını saran okyanuslarla ayrılmış olmasını, “Amerikan güvenliği” için büyük bir şans olarak nitelendirirken,⁴¹⁰ John Adams, sahip oldukları “coğrafi avantaj” ve “ahlaki üstünlüğü” kullanarak, mutlak güvenliğe ulaşabileceklerini vurgulamıştır.⁴¹¹ Jefferson ve Adams bağımsızlığın ardından ABD dış politikasına yön veren isimlerin başında gelmektedir. Hamilton'un daha objektif düşüncelerine karşın, Jefferson ve Adams daha öznel bir tutum sergilemiş, coğrafi koşullardan da güç alan “Amerikan istisnailiği” kavramını adeta bir dış politika silahı gibi kullanma eğilimi göstermiştir.

Ancak Amerikalıların coğrafyalarıyla ilgili bu fazla güvenli yaklaşımları bağımsızlığın daha ilk yıllarından darbe almıştır. Darbenin nedeni, Washington'un 1812 yılında İngiliz kuvvetleri tarafından yakılıp yıkılmasıdır. Çoğu kaynakta pek fazla üzerinde durulmayan bu olay ABD için aslında tıpkı 11 Eylül gibi simgesel bir olaydır ve dönemin şartlarında önemli bir travma yaratmıştır. Beyaz Saray'ın yakılıp yıkıldığı; Başkan James Madison'un hayatta kalabilmek için Washington'dan kaçmak zorunda kaldığı bu saldırı Amerikalıların gözünde oldukça aşağılayıcı bir durumdur.⁴¹² Bağımsızlığın daha ilk yıllarında, İngilizler ABD'yi adeta kalbinden vurmuştur, hem de oldukça korunaklı olduğu varsayılan uzak kıtalarında. Dış tehditlere karşı, düşünülenin aksine, ne kadar da aciz olduğunu ortaya koyan bu olay, Amerikan tarihinde askeri güce ve savunmaya verilecek önemin arttırılmasının önemli nedenlerinden biridir. ABD her ne kadar bu olaydan ders çıkarıp önlem almaya çalışsa da, neredeyse bir 75 yıl daha büyük bir “İngiltere korkusu” yaşamıştır, tâ ki 19. Yüzyıl sonu itibariyle, denizlerde İngiltere'den boşalan yeri tam olarak doldurduğuna inanana kadar.

⁴¹⁰Robert W. Tucker and David Hendrickson, “Thomas Jefferson and American Foreign Policy”, *Foreign Affairs*, No: 69, Spring 1990, s.139.

⁴¹¹Chace and Carr, s.29.

⁴¹²A.g.e., s.26.

2.2.3. “Gerektiğinde” Tek Taraflılık

Hook ve Spanier’e göre, ABD’nin dış politika yaklaşımı, küresel [uzlaşmaya dayalı, çok yanlı] diplomasiden mümkün olduğunca ayrı kalarak, dünya’yı ABD’nin istediği şekilde yeniden yaratmaya dayalıdır.⁴¹³ ABD’nin dış dünyayı değiştirme arzusu hem idealist, hem de realist unsurlar içermekte, bu bağlamda ortaya çıkan değerler ve çıkarların uyumlaştırılması meselesi de önemli bir konu haline gelmektedir.⁴¹⁴ Birinci bölümde de belirttiğimiz gibi siyaset, bireylerin değerleri ile ilgili tahayyüllerini gerçeğe dönüştürmek için gerçekleştirdiği organize eylemlerden ibarettir⁴¹⁵ ve bu durum doğal olarak sahip olunan değerlerin maksimize edilmesi isteğini de beraberinde getirecektir. Siyasetçiler ve devlet adamları da eylemleriyle toplumun almasını istedikleri şekli, kollarını gereken çıkarları hayata geçirmeye çalışmakta; bunu da sadece iç değil, dış politika yoluyla yapmaktadır. Bu bağlamda bir devlet değerlerini koruyup yayabildiği oranda güvende olacaktır.

Joseph Nye, ABD’nin diğer ülkelerle ilişkilerinde üç yaklaşımın söz konusu olabileceğine dikkat çekmektedir: *İzolasyon, tek taraflılık ve çok taraflılık*. İzolasyonizmin Amerikan kamuoyunda bugün çok fazla taraftarı olmadığını öne süren Nye, esas mücadelenin enternasyonalistler içinde çok taraflılığı destekleyenlerle tek taraflı yaklaşımı tercih edenler arasında yaşandığına inanmaktadır.⁴¹⁶ Amerikalıların ulusal güvenlik anlayışında müzakerenin yeri oldukça azdır. Ulusal çıkarların ya diplomatik müzakere ya da askeri güç kullanımı yoluyla elde edilebileceğine dikkat çeken Chace ve Carr, uzlaşma gerektireceği için, ABD’nin tercihinin müzakereden yana

⁴¹³ Burada kastedilen izolasyonizmden çok ABD’nin diğer ülkelerle bağlayıcı bir ilişki içine girmekten mümkün olduğunca kaçınması idealidir. Zaten George Washington’un ünlü *Veda Konuşması*’nda söylemek istediği asıl şeyin de bu olduğu öne sürülmektedir. Yoksa ABD’nin dış dünyayla tüm siyasi ve özellikle de ekonomik bağlarını kesmesi değil. Hook and Spanier, s.xvi.

⁴¹⁴ Osgood’a göre, değerler (ya da onun değişiyiyle idealler) ve çıkarlar arasındaki bu çatışma aslında insan doğasından ve insanın çevresiyle ilişkisinden kaynaklanan bir durumdur, çünkü insan aynı anda hem vicdanının hem de egosunun tatminini amaçlamakta, bu durum da doğal olarak bir ideal-çıkar çatışması yaratmaktadır. Bakınız: Robert E. Osgood, *Ideals and Self-Interest in America’s Foreign Relations*, Chicago, London: University of Chicago Press, 1964, s.1.

⁴¹⁵ Said, Lerche Jr.,and Lerche III, s.21.

⁴¹⁶ Joseph S. Nye Jr., *Amerikan Gücünün Paradoksu*, Çev. Gürol Koca, İstanbul: Literatür Yayınları., 2003, s.190.

olmayacağını öne sürmektedir. Bu nedenle de ABD için “mutlak güvenlik müzakere edilemez, sadece kazanılır”.⁴¹⁷ Bu şartlar altında, büyük tartışmalar yaratan “tek taraflılık” meselesi adeta kaçınılmaz bir sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.

“Amerikan tek taraflılığı, ABD’nin “istisnai” imajının, idealist bakış açısının ve sahip olduğu gücün bir uzantısıdır. ABD ulusal güvenliğine yönelik tehditlere her zaman tek taraflı askeri güç kullanma ve önleyici müdahalede bulunma eğilimine sahiptir.⁴¹⁸ Yakın bir tehlikenin varlığına dair bir inanç, ABD’yi uluslararası uzlaşma olmaksızın harekete geçirebilmek için yeterlidir. Amerikalı liderler, ulusal güvenliklerini doğrudan ilgilendiren meselelerde, masa başında onay arama ihtiyacında olmadıklarını düşünürler. Bu durum “Amerikan istisnailiği” ya da “Beyaz Adam’ın Yükü” gibi yaklaşımlarda kendisini gösteren “üstüncü” inancın doğrudan bir yansıması gibidir. “Amerika Amerikalılarıdır” şeklinde özetlenebilecek *Monroe Doktrini*’nden bugüne, ABD için “tek taraflı eylem”, ulusal güvenliğe yönelik tehditleri karşılamada en kesin yöntem olarak görülmüştür.⁴¹⁹

Gerçekten de Monroe Doktrini’nden bugüne “tek taraflılık” (unilateralism) Amerikan siyasi tarihinin önemli bir parçası halini almıştır. O tarihten bu yana bölgesel bir güçten küresel bir güce dönüşen ABD için “tek taraflı” eylem seçeneği dış dünya ile yaşadığı krizlerde, özellikle de ulusal güvenliğine ya da varlığına yönelik doğrudan ve beklenmedik tehditlere karşı devreye sokmak üzere hazırda tutulmuştur.⁴²⁰ Bu tek taraflı eylem seçeneği, belli bir uzlaşma içeren diplomasi yerine, güce dayalı bir anlamı ifade etmektedir, çünkü daha önce de belirttiğimiz gibi, geleneksel “Amerikan” anlayışıyla, “mutlak güvenlik müzakere edilmez, sadece kazanılır”.⁴²¹ Amerikan halkı neredeyse 300 yıl boyunca sürdürdükleri Batı’ya doğru genişlemeyi onlara verilmiş doğal bir hak gibi görmüş, bu nedenle de yayılmayı ulusal güvenlikle bir bütün halinde ele almışlardır. Amerikalılar için ulusal güvenlik çok uzun yıllar Amerikan değerlerinin, toprak bütünlüğünün ve zenginliğinin korunması anlamına gelmiştir. James Chace’e

⁴¹⁷ Chace and Carr, s.13.

⁴¹⁸ Maxime Lefebvre, *Amerikan Dış Politikası*, çev. İsmail Yerguz, İstanbul: İletişim Yay., 2004, s.76.

⁴¹⁹ James Chace, “Imperial America and the Common Interest”, s.2.

⁴²⁰ Gaddis, *Surprise, Security and the American Experience*, s.24-25.

⁴²¹ Chace and Carr, s.13 ve Chace, “Imperial America and the Common Interest”, s.3.

göre, ABD bazı iddiaların aksine yeni pazarlar bulmak ve bu pazarları korumaktan çok, Amerikan halkı kendisini güvende hissetmek istediği için yayılmıştır.

Amerikan tarihi tek taraflı müdahalenin örnekleriyle doludur. Başkan Washington'un uzun dönemli ittifaklara çekinceli bakan yapısı, sonraki yıllarda edinilen askeri ve ekonomik güçle de paralel olarak, yerini "ulusal güvenlik meselelerinde tek söz söyleyen olma" eğilimine bırakmıştır. Bu yaklaşımın temelinde ittifakların ABD'nin hareket özgürlüğünü dizginleyebileceği ve bu sayede "Amerikan güvenliğini" baltalayabileceği yönündeki inanç yatmaktadır. Ulusal güvenliğine yönelik herhangi bir tehdit söz konusuysa, ABD içeride veya dışarıda tek taraflı hareket etmekten asla kaçınmamıştır. 20. ve 21. Yüzyıl'a bakıldığında, ABD'nin askeri güç kullanımında giderek daha tek yanlı bir tutum içine girdiği görülmektedir.⁴²²

Tüm bunları söylerken, elbette ABD tarihindeki onlarca sorunun diplomatik müzakereler sonucunda, uzlaşmaya varılarak çözüldüğü gerçeği göz ardı edilmemektedir. Sadece II. Dünya Savaşı sonrasında ABD dış politikasına damga vuran "Çevreleme" (Containment) politikası bile karşılıklı silahlı bir mücadeleden uzak durulması fikri üzerine kurulu, diplomasiden güç alan bir yaklaşımdır. Küba'ya yerleştirilmiş Sovyet saldırı füzeleri gibi doğrudan Amerikan ulusal güvenliğini tehdit eden son derece kritik bazı krizleri bile ABD, silahlı bir çatışma yaşanmadan diplomatik yollarla çözmeyi başarmıştır. Ancak söz konusu olan Amerikan yönetimini ve halkını küçük düşürmeye yönelik, Pearl Harbor ya da 11 Eylül gibi beklenmeyen bir silahlı saldırı olduğunda ABD'nin duruma diplomatik yöntemlerle çare arayacağını düşünmek bu ülkenin ulusal güvenlik algısı ve tehdide karşı geliştirdiği geleneksel reflekslerine pek uygun düşmemektedir.

Konstrüktivist yaklaşım, devletin "kendisi" ve "ötekiyle" ilgili algılarının, "tehdit" ve "çıkart" tanımlarını etkileyeceğini ve bu durumun tehdit ve çıkart tanımları ile yakın bir ilişki içinde olan "güvenlik algısına" şekil vereceğini öne sürmektedir. Bu

⁴²² Bunun en son kanıtlarından biri, 17 Eylül 2002'de ilan edilen Ulusal Güvenlik Belgesine dayanan Bush Doktrini'dir. Lefebvre, s.92. Bush Doktrinini esaslarını ortaya koyan 2002 Ulusal Güvenlik Belgesi için için bakınız: (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>) veya (<http://www.ndu.edu/library/epubs/nss09-2002.pdf>) 13.5.2009.

bağlamda kolektif kimliklerin etkisiyle şekillenen uluslararası ittifaklara değinmeden geçmek güvenlik konusunu önemli bir değerlendirmeden eksik bırakmak olacaktır. Getirdikleri ortak normlar sayesinde, devletlerin tehdit ve çıkar tanımlarında değişikliklere yol açabilen uluslararası yapılanmalar, ülkelerin birbirleri ve diğerleri ile ilgili güvenlik algılarını da değiştirip, dönüştürebilmektedir. Bu açıdan bakınca örneğin, ulusal çıkar tanımları Avrupa Birliği ülkeleri ve Japonya'nın ulusal çıkar tanımlarıyla büyük çatışmalar yaşamayan ABD'nin bu ülkelerle, kolaylıkla ortak dost ve düşman tanımlarına gidebildiği görülmektedir.

Benzer şekilde NATO ya da AB ülkelerinin yıllar boyu süregelen bazı tehdit algılamaları, bu örgütlere üyelikleri sonrasında farklılaşabilmiştir. Ortak normlarla gelen karşılıklı güvenceler bu farklılaşmada önemli bir rol üstlenmiştir. Kolektif kimliklerin üye devletleri tek taraflı eylemlerde bulunmaktan caydırarak, kolektif kararlarla alınacak ortak eylemlere yönlendireceği düşünülür. Günümüz dünyasının genel pratikleri de bunu uygundur. Oysa ABD dış politikası uzmanlarından Henry Nau'ya göre, bu tarz kalıcı ortaklıklar, aslında tek taraflı eylemlerin önünde bir engel olmamalıdır. Aksine tıpkı demokratik toplumların bireyin özgürlüklerini koruması gibi, bu tür kolektif yapılar da devletlerin özgürlüklerini garantiye almalıdır. Önemli olan yapılacak tek taraflı eylemlerin üyelerin birbirine zarar vermesine neden olacak şiddet unsurları içermemesidir.⁴²³ Oysa tek taraflı eylemler tarihte olduğu gibi günümüzde de uluslararası sistemin kimlik ve güvenlik temelli önemli tartışma konularından biri olmakta, bu bağlamda sıkça gündeme gelen müdahale meselesi ise hem dünya kamuoyunu, hem de hala dünyanın en etkili gücü sayılan ABD kamuoyunu fazlasıyla meşgul etmektedir. Her yeni müdahale tartışmasında ABD, geleneksel kimlik ve güvenlik algısını tekrar tekrar gözden geçirmek zorunda kaldığı bir süreçten geçmektedir.

⁴²³ Nau, ss.88-89.

ÜÇÜNCÜ BÖLÜM

AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISINDA DEĞİŞİM VE DEVAMLILIKLAR:

“MÜDAHALECİLİK” ÖRNEĞİ

Amerikan tarihi boyunca en önemli tartışma, gücün sadece vatanın ve hayati önemdeki ulusal çıkarların savunulması için mi, yoksa Amerikan çıkarlarını oldukça az ilgilendiren yerlerde bölgesel güvenliğin inşası ve insani felaketlere son verilmesi için mi kullanılması gerektiği sorusu etrafında şekillenmektedir.⁴²⁴ Henry Kissinger, ABD'nin kendine özgü tarihsel niteliklerinin dış politikada birbirine tezat iki davranış şekli yarattığını öne sürmektedir. Bunlardan birincisi ABD'nin kendi ülkesinde demokrasiyi kusursuz hale getirip, insanların geri kalanına ışık saçması, bu bağlamda dış dünya için sadece bir model olması düşüncesine dayalı davranış şekli; ikincisi ise Amerikan değerlerinin ABD'ye içe kapanmayı yasaklayıp, sahip olduklarını tüm dünyaya yayma yükümlülüğü getirdiğini savunan, müdahale yanlısı davranış şeklidir. Amerikan siyasi tarihi, bu iki davranıştan hangisinin daha doğru olduğu sorusuna cevap aramakla geçmiştir. Kissinger'in değişimiyle, ABD “yalnızlık politikası ile yükümlülüklerle girme politikası arasında bir saat rakkası gibi gidip gelmektedir”.⁴²⁵

3.1. AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİĞİ SORUNSALINDA

“MÜDAHALECİLİK” TARTIŞMASININ YERİ

ABD'nin mevcut olanı korumak için içe kapanmak ya da geleceği kendi istediği gibi şekillendirmek için dışa açılmak arasında kaldığı bu zorlu durumun kendini en çok gösterdiği meselelerden biri de müdahalelerdir. Kendisini çoğu zaman değerleri ve çıkarları, buna paralel olarak da kimliği ve güvenliği arasında bir tercih yapmak zorunda hisseden ABD örneğinde, müdahale meselesi adeta bir turnusol kâğıdı işlevi

⁴²⁴ John Garofano, *The Intervention Debate: Towards a Posture of Principled Judgment*, Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War Collage, 2002, s.iii.
(<http://www.strategicstudiesinstitute.army.mil/pdf/files/pub293.pdf>)

⁴²⁵ Henry Kissinger, *Diplomasi*, Çev. İbrahim Kurt, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2007, s.10.

görmektedir. “Değerler mi, çıkarlar mı?” ya da “kimlik mi, güvenlik mi?” ikilemindeki ABD, müdahale tartışmaları üzerinden kendisini, varoluş sebeplerini ve imkânlarını tekrar tekrar sorgulamakta; “ben” ve “öteki” tanımlarını yeniden gözden geçirmek ve gerekirse yeniden inşa etmek zorunda kalmaktadır. Bu bağlamda zaten tartışmalı bir kavram olan müdahale meselesi, dünya devleti ABD’nin neyi, neden yaptığını tahlil edebilmenin en iyi araçlarından biri olmaktadır. Geleneksel Amerikan kimlik ve güvenliğinin tarih içinde ne kadar değişip, ne kadar aynı kaldığını, günümüze etkilerinin ne boyutta olduğunu belirlemeyi hedefleyen çalışmamızın 3. Bölüm’ünün odak noktası işte bu nedenlerden dolayı “müdahalecilik” meselesi olacaktır.

3.1.1. Değerler ve Çıkarlar Açmazında Müdahalecilik

ABD’deki realist söylem, Amerikan çıkarlarının öncelikli hedefinin Amerikan güvenliğini korumak olduğu yönündedir. Ancak çıkar ve güvenlik tanımlarının subjektif yorumlara açık olması, neyin ABD’nin çıkarına olduğu veya neyin ABD’nin güvenliğini tehdit ettiği meselesini tam bir keşmekeşe dönüştürmüştür. Kimilerine göre Amerikan güvenliği sadece ABD sınırları içinde, daha çok maddi unsurlara dayalı bir güvenliği ifade ederken, kimilerine göre dünya genelinde ve hatta uzayda, maddi ve manevi tüm unsurları kapsayacak, geniş bir anlama sahiptir.

Giddens’in ontolojik güvenlik kavramından yola çıkarak, “kimliğin güvenliği” bölümünde öne sürdüğümüz fikirlerle örtüşen bu ikinci yaklaşıma göre, Amerikan güvenliği sadece fiziksel bütünlüğün değil, aynı zamanda ulusal birliğin temel taşlarından kimlik ve değerler sisteminin de tehditten uzak olma halidir. Ancak söz konusu kimlik ve değerler gibi soyut kavramların güvenliği olduğunda, müdahale realistlerin anlamakta zorlanacağı kadar olası ve sık rastlanır bir eylem haline dönüşmektedir. Bilindiği üzere, realistler güvenliği daha çok maddi temeller üzerinden tanımlamaktadır, ancak Morgenthau ya da Buzan örneğinde olduğu gibi, güvenliğin endişe ve korku gibi psikolojik boyutlarını ele alan realistler de vardır. Yine de bu onların kimlik ve değerler dünyasının sosyal etkileşime açık, dinamik yapısını hesaba kattıkları ve bu unsurların kimi zaman fiziksel güvenliğin dahi önüne geçebileceğini

kabul ettikleri anlamına gelmez. Güvenlik onlar için fiziksel bütünlük ve egemenlikten ibaret olmaya devam eder.⁴²⁶

Konstrüktivist yaklaşımla daha uyumlu sayılabilecek ontolojik güvenlikte ise devreye daha çok “öz”ün güvenliği girmektedir. Burada en az fiziksel güvenlik kadar ve hatta bazen ondan daha fazla, kimliksel güvenliğin tehlikede olup olmadığı önemli hale gelmektedir. Ontolojik güvenlikte tehlike, sadece fiziksel değil, aynı zamanda duygusal ve psikolojik olarak da zarara uğrama ihtimalini içermektedir.⁴²⁷ İçeride ve dışarıda belirsizlik, korku ve endişeye dayalı bir ruh halinin ortaya çıkmasına karşı olan ontolojik güvenlik yaklaşımına göre, Amerikalıların gerçekten korkularından sıyrılıp, kendileri olmaları için istikrar algısı şarttır. Ontolojik güvenliğin “öz”ün tam olarak güvende olabilmesi için araçlarla amaçların uyumlaştırılması gerektiği iddiasından hareketle, tıpkı bireylerde olduğu gibi, devletlerde de sahip olunan kimlik ile ortaya konan eylemlerin uyum içinde olması gerekir.⁴²⁸ Aksi takdirde kimlikten güç alarak şekillenen beklenti ve ihtiyaçlar tam olarak karşılanmadığı için korku ve endişe ortaya çıkar ki, bu korku ve endişeden kurtulmak adına ya çıkar tanımları değişecek, ya da çatışmaya gidilecektir.⁴²⁹

ABD’nin güvenliğine doğrudan tehdit oluşturmayan bir dış meselede, Amerikan halkının genel refleksi müdahale etmekten yana değildir. Bu açıdan Amerikan kamuoyunun ontolojik güvenliği daha dar bir anlamda ele aldığı söylenebilir. Bu durumda öncelikle önemli olan ABD sınırları içinde Amerikan halkının kendisini fiziksel ve ruhsal olarak tam ve güvende hissetmesidir. Dünyanın bir başka bölgesinde yaşanan karışıklık, Amerikan halkına yönelik doğrudan hissedilen bir tehdit yaratmıyorsa, ilk eğilim ABD’nin bu sorundan uzak durması yönündedir. Tek yapması gereken içe kapanmak ve ABD modelini en iyi şekilde uygulayarak, sorun yaşayan ülkelerin bunu örnek almalarını ve doğru yolu bulmalarını ummaktır. Amerikan ulusal güvenlik çıkarlarının bunu gerektirdiği düşünülmektedir. Oysa asıl sorun burada başlar.

⁴²⁶ Lott, ss.10-11.

⁴²⁷ Jacques E. C. Hymans, *The Psychology of Nuclear Proliferation: Identity, Emotions and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006, s.29.

⁴²⁸ Jennifer Mitzen, s.7.

⁴²⁹ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.132.

Ya dışarıdaki bir sorun içinde Amerikan ulusal güvenliğini tehlikeye atacak nitelikler barındırıyorsa, ABD bu olayı pasif bir şekilde izlemekle ne kadar doğru yapar? Sadece tepkisiz bir model olmak Amerikan değerlerine gerçekte ne kadar uyar?

Amerikan siyasi seçkinleri içinde önemli bir grup, Amerikan değerlerinin ve ABD'nin mevcut siyasi pozisyonunun, ABD'yi dış meselelere müdahil olmaya mecbur ettiğini düşünmektedir. Buna göre ABD tüm dünyada suçluyu, suçsuzdan, zalimi mazlumdan ayırmak zorunda olan bir "dünya polisi"dir. Bunu yapmadan ne dünya liderliğine oynayabilir, ne de kendi güvenliğini muhafaza edebilir. Amerikan siyasetinde "aktif müdahaleciler" olarak tanınan bu grubun temel çabası kamuoyunu, Amerikan değerlerinin Amerikan çıkarlarından daha üstün tutulması gerektiği, eğer istenirse çıkarların değerlere göre yeniden tanımlanabileceği yönünde ikna etmektir. Oysa söz konusu olan özellikle askeri müdahaleler olduğunda, mesele hiç de basit değildir. Richard Haass, askeri güç kullanımının Amerikan kamuoyunun en tartışmalı meselesi olduğuna dikkat çekmektedir.⁴³⁰ Kenneth Waltz Amerikan kamuoyunun siyasetçilerin maceracı siyasi kararlar almalarının önündeki en büyük engellerden biri olduğunu düşünmektedir. Bu bağlamda, Waltz, ABD'nin bir "dünya polisi" olamayacağına inananlar arasındadır. Ancak yine de Amerikan müdahalelerine tümüyle karşı değildir.

"ABD'nin Güneydoğu Asya'daki yenilgileri onun Kuzeydoğu Asya'da, Avrupa'da ve Ortadoğu'da oynadığı ve oynamakta olduğu faydalı rollerin üzerini örtmemelidir... ABD'li siyasetçilerin sıkça söylediği gibi, biz bir 'dünya polisi' değiliz. Ancak, ne yazık ki, Başkan Johnson'un sözleriyle, 'bu işi yapacak başka kimse de yoktur'. 'ABD'nin bir dünya polisi olamayacağı' açıklaması, Kissinger'in da sonradan belirttiği gibi, 'ilavelere ihtiyaç duyan bir genellemedir. Meselenin özü, dünyanın büyük bir bölümünde güvenlik ve kalkınmanın bir miktar Amerikan taahhüdüne dayanıyor olmasıdır.'" ⁴³¹

Waltz'un bu fikirleri, hala dünyanın en etkili askeri gücü sayılan ABD'nin içinde bulunduğu karmaşık durumu çok iyi ifade etmektedir. Onun da söylediği gibi,

⁴³⁰ Richard N. Haass, *Intervention, The Use of American Military Force in the Post Cold War-World*, Washington: Carnegie Endowment Book, 1994, ss.1-19.

⁴³¹ Waltz, s.206.

dünyanın pek çok yöresinde Amerikalılara “Eve Gidin” diyenler kadar “Lütfen Kalın” diyenler de vardır.⁴³² Bu çerçevede gündeme gelen müdahale meselesinde temel sorular hala cevaplanmaktan uzaktır. Nereye, nasıl ve ne kadar müdahale edilmelidir? ABD’nin müdahale etmeye ne kadar hakkı vardır? Başka ülkelerin sorunları için kendi askerlerini tehlikeye atmalı, milyonlarca dolar harcamalı mıdır? Ya da hiç bilmediği ülkelerde batağa saplanıp kalmalı mıdır? Bu ve benzeri sorular, ABD’yi 19. Yüzyıl’dan bu yana en çok meşgul eden meselelerin başında gelmektedir. Tüm bu soruların yanıtını bulmak kolay olmasa da, tartışmaya “müdahale” meselesinin temel problemleri ile kavramsal ve hukuki boyutlarına bakarak başlamak faydalı olacaktır.

3.2. MÜDAHALE: NEDEN, NASIL VE NEREYE KADAR?

Batı’nın “uygarlık” tarihine eleştirel bir gözle bakmayı tercih eden Immanuel Wallerstein modern dünyanın “uygarlarının”, “uygar olmayan” bölgelere yaptığı müdahaleleri dört temel meşrulaştırıcı gerekçe üzerine oturttüğünü öne sürmektedir. Bu gerekçeler, “ötekilerin barbarlığı”, “evrensel değerleri çiğneyen uygulamalar”, “öteki zalimler arasında kalan masumları koruma” ve “evrensel değerlerin yayılmasının olanaklarını yaratma”dır.⁴³³ Wallerstein’a göre, modern dünya sisteminin tarihi büyük oranda Avrupa devletleri ve halklarının dünyanın geri kalanına yayılmasının tarihidir ve bu yayılma hareketinin temelleri, askeri işgal, ekonomik sömürü ve daha pek çok farklı adaletsizliklere dayanmaktadır. Yayılmayı gerçekleştirenler ve ondan en çok faydalananlar, bu yayılmayı dünyanın geri kalan insanlarına daha fazla yarar sağlamak şeklinde meşrulaştırmaktadır. Wallerstein’ın dediği gibi:

“Müdahale etmek kimin hakkıdır?” sorusu modern dünya sisteminin siyasi ve ahlaki yapısının tam merkezine işaret eden bir sorudur. Uygulama anlamında müdahale güçlülere münasip görülen bir haktır. Ne var ki bu, meşrulaştırılması zor bir haktır ve bu yüzden daima siyasi ve ahlaki bir direnç ile karşı karşıya kalır. Müdahaleciler direniş ile karşılaştıklarında daima

⁴³² A.g.e., s.206.

⁴³³ Immanuel Wallerstein, *Avrupa Evrenselciliği: İktidarın Retoriği*, Çev. Sinan Önal, İstanbul: Aram, 2007, s.20.

ahlaki bir doğrulama yolu ararlar; [bu yollar] 16. Yüzyıl'da doğal yasa ve Hristiyanlık, 19. Yüzyıl'da uygarlaştırma misyonu, 20. Yüzyıl'ın sonu ve 21. Yüzyıl'da ise insan hakları ve demokrasidir.”⁴³⁴

“Din”, “uygarlık”, “ekonomik büyüme” ve “kalkınma” gibi kavramlara dayanılarak yapılan bu meşrulaştırma, ABD örneğinde olduğu gibi, sadece insanlık için faydalı bir şey olduğu iddiasıyla sınırlı bırakılmayıp, aynı zamanda yerine getirilmesi kaçınılmaz olan, “ilahi bir yazgı”ymış gibi de sunulmaktadır.⁴³⁵ Bununla beraber, müdahale ya da, Wallerstein’in öne sürdüğü gibi, “işgal”i gerçekleştirenler, eylemlerini meşrulaştırmak için ahlaki temellere ne kadar çok dayanırlarsa dayansınlar, sonuçta bir takım maddi kazanımlar elde etmektedir. Bu nedenle müdahalecilerin belki de en büyük sorunu öne sürdükleri tüm ahlaki tezlerin, müdahale ile elde ettikleri maddi çıkarlar ile lekelenme tehlikesidir.

Wallerstein, müdahalecilerin değer yargılarının evrensel değer yargıları olarak kabul edilmesine de çekince ile yaklaşmaktadır. Oysa Wallerstein’a göre, evrensel dediğimiz değerler aslında belirli bir dünya-sisteminin içindeki baskın kesimin sosyal yaratımlarıdır; bu nedenle de müdahalelerde kriter olarak esas aldığımız nokta, küresel evreselcilik olmayıp, Avrupa evrenselciliğidir. Dolayısıyla, Wallerstein’ın da altını çizdiği gibi, “İnsanoğlu küresel evrensel değerleri yaratmaktan hala çok uzaktadır.”⁴³⁶ Tüm bu iddialara rağmen, insanoğlunun bazı diğer tartışmalı meselelerde olduğu gibi, müdahale meselesi üzerinde de belirli bir mutabakata varmaya çalıştığı, bu kapsamda kavramsal ve hukuki bir standart yaratma çabası içinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.

⁴³⁴ A.g.e., s.39.

⁴³⁵ A.g.e., s.15.

⁴³⁶ A.g.e. s.40.

3.2.1. Kavramsal ve Hukuki Boyutuyla “Müdahale”

Sosyal Bilimlerin çalışma alanına giren diğer pek çok kavram gibi “müdahale” (intervention) kavramı da net ve üzerinde herkesin anlaşabileceği bir tanımdan yoksundur.⁴³⁷ Neyin müdahale sayılması gerektiği, neyinse müdahale olmadığı arasında hâlâ kesin bir çizgi yoktur. Müdahale kavramını en az “güç” ve “çıkar” kavramları kadar etkileyen, “uluslararası hukuk” ve “uluslararası etik” konularının da belirsiz bir yapı arz etmesi müdahale meselesini yıllardır süregelen karmaşık bir tartışmanın içine itmiştir. Bu nedenle müdahale net bir şekilde tanımlanmaktan ziyade daha çok pratiğe yansıyan farklı şekilleriyle ele alınır olmuş; hatta çoğu zaman “saldırganlık”, “çatışma” ya da “savaş durumu” ile karıştırılmıştır. Yine de en basit haliyle müdahaleyi “bir devletin diğer bir devletin eylemleri üzerinde etki yapması” olarak açıklamak mümkündür.⁴³⁸ K. J. Holsti ise müdahaleyi, “yabancı bir siyasi yapılanmanın liderini ya da anayasal yapısını değiştirmek amacıyla ortaya konan her türlü kasti eylem” olarak tanımlamayı tercih etmektedir.⁴³⁹ Müdahale kelimesinin doğasında bir “dışsallık” vardır. Bu da müdahalenin daha geniş bir tanımla, “bir devletin iç ya da dış politikası üzerine ‘dışarıdan’ yapılan, yönlendirici, değiştirici eylemler” anlamında ele alınmasına neden olmaktadır. Bu son tanım elinizdeki çalışmanın “müdahale” ile neyi kastettiğini de karşılar niteliktedir.

Müdahalenin gerçekleşmesi, birilerinin yeterli siyasi ve askeri güce sahip olmasıyla mümkündür. Müdahalenin, büyük oranda müdahale edenin, müdahale edilenden daha güçlü olduğu varsayımına dayanması ona biraz da diktatoryal bir nitelik kazandırır ve bu nitelik çoğu zaman devletler arasındaki diğer ilişki biçimlerinin göz ardı edilmesine neden olur.⁴⁴⁰ Bir devleti başka şartlar altında yapmayacağı bazı eylemlerde bulunmaya mecbur bırakmak bir “zorlayıcılık” içermektedir ve bu nedenle

⁴³⁷ James Rosenau, “Intervention as a Scientific Concept”, *Journal of Conflict Resolution*, Vol.13, No:2, 1969, ss.150-153. Ayrıca bakınız: Richard Little, *Intervention: External Involvement in Civil Wars*, Totowa, N. J.: Rowman and Littlefield, 1975.

⁴³⁸ Rosenau, s.153.

⁴³⁹ Kalevi Jaakko Holsti, *International Politics: A Framework for Analysis*, Englewood Cliffs, New Jersey: Simon & Schuster, 1995, s.195.

⁴⁴⁰ Müge Kınacıoğlu, “United Nations and Unilateral Military Interventions: Admissible Justifications in the United Nations’ Responses”, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2003, ss.18-19.

müdahale deyince akla ilk etapta askeri müdahaleler, bu bağlamda da güç kullanımı ya da güç kullanma tehdidi gelir. Oysa müdahalelerin sadece askeri değil, ideolojik, ekonomik ya da diplomatik yöntemlerle de yapılabildiği unutulmamalıdır. Holsti'ye göre, hükümetler belirli amaçlara ulaşmak, belirli çıkarları savunmak ya da belirli değerleri teşvik etmek adına bir başka ülkeye diplomatik notalar göndermek ya da askeri tehditlerde bulunmak yerine, yabancı gönüllü örgütlere sızabilir; grev ya da ayaklanmaları destekleyebilir; siyasi skandallar yaratabilir; darbe girişimi yapabilir ya da kendi topraklarında yabancı muhaliflere eğitim ve silah yardımı yaparak, bu muhaliflerin ülkelerine dönmesine ve gerilla savaşına girmesine destek olabilir.⁴⁴¹

Yukarıda sayılanların hepsi, eğer istenirse, müdahale kapsamına girebilir ve askeri yöntemler kadar olmasa da, bunlar da belirli oranda zorlayıcı olabilir. Bu nedenle müdahaleyi sadece askeri bir zorlama eyleminden ibaret saymak eksik bir tanımlama olacaktır. Görüldüğü gibi müdahaleler aslında saymakla bitmeyecek çeşitliktedir. Bu nedenle müdahale meselesinin neredeyse tarih boyunca farklı şekillerde eyleme dökülmüş olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Müdahaleler tek taraflı olabileceği gibi kolektif de olabilir; sınırlı bir bölgede ya da evrensel boyutlarda gerçekleşebilir. Kolektif müdahalelerde meşruiyet sorununu aşmak daha kolaydır; çünkü bu tür müdahalelerde genellikle uluslararası bir örgütün onayı alınmıştır. Kolektif müdahaleler, tek taraflı müdahalelerde olduğu gibi tek bir devletin ulusal çıkarlarına hizmet etmektense, barışı restore etmek, var olan durumu korumak, güçler rekabetini önlemek ya da insani değerleri yeniden yürürlüğe sokmak gibi ortak amaçlara hizmet eder.⁴⁴²

Bir müdahalenin başarılı olup olmayacağı durumdan duruma değişmektedir. Müdahaleler devletlerarası ilişkilerin değişmez bir gerçeği olsa da, her müdahale aslında kendine özgü nitelikleri olan, farklı bir eylemdir. Kimi müdahalelerde başarı şansı mevcut risklerden daha ağır basabilir. Ya da bunun tam tersi olarak, müdahalenin taşıdığı riskler hedeflenen başarıyı gölgeleyebilir. Bazı müdahaleler uluslararası istikrarı bozacakları kaygısıyla istenmezken, bazıları da barış ve düzen getirecekleri, insan

⁴⁴¹ Holsti, ss.192-193.

⁴⁴² Kınacıoğlu, s.22.

hakları ihlallerinin engelleyecekleri gerekçesiyle adeta talep edilmektedir. Bu bağlamda, örneğin barışçıl bir ülkenin iç işlerine müdahale etmek son derece yanlış kabul edilebilecekken, acımasız eylemlerle gündeme gelen bir diktatöre müdahale etmek daha anlayışla karşılanabilecek ve hatta bir mecburiyetmiş gibi algılanabilecektir. Bu nedenle Rosenau'ya göre, müdahaleleri bir amaçtan ziyade, bir “araç” olarak görmek daha yerinde olacak, müdahalenin iyi ya da ahlaki olup olmadığı da söz konusu amaca göre şekillenecektir.⁴⁴³ Ancak Rosenau'nun amaca dikkat etmemizi salık veren bu önerisi bir tehlike de içermektedir: Çifte standartçılık.

19. Yüzyıldan bu yana gerçekleştirilen müdahalelerin büyük bir kısmında “ulusal güvenliğe” bağlı olarak, “ulusal çıkar” kıstasının devreye sokulduğu bir gerçektir. Mevcut sosyo-politik sistemde bir devletin müdahale kararı alması kendi ulusal güvenliğiyle ilgili hayati bir durum söz konusu olduğunda çok daha olasıdır. Ancak burada önemli bir sorun vardır. Bu sorun neyin hayati bir tehlike sayılabileceği ya da bu tehlikenin ne kadar yakında olduğu konusunun tamamen yoruma açık olmasıdır. Çifte standartçılık da böyle durumlarda devreye girmektedir. Çünkü güçlü devletler kendilerinin ulusal çıkarlarını diğerlerinin ulusal çıkarları üzerinde tanımlama eğilimine sahiptir. Bu nedenle de güçlü bir devlet, kendi ulusal çıkarları gereği dünya üzerinde herhangi bir bölgeye ya da herhangi bir olaya müdahale etmeyi şart görse bile, bir başka devletin ileri süreceği benzer nedenleri inandırıcı bulmayabilmekte ve o devletin müdahale kararına karşı çıkabilmektedir. ABD'nin, geçmişin Sovyetler Birliği, bugünün Rusya'sı ile çoğu zaman bu türden bir görüş ayrılığı yaşadığı bilinmektedir.

Bu açıdan bir devletin nasıl bir “dünya görüşü”ne sahip olduğu ve “güvenlik” ile gerçekte ne kastettiği herhangi bir müdahale hakkında yapacağı yorum üzerinde önemli bir etki yapmaktadır.⁴⁴⁴ Dolayısıyla, bir devletin müdahale edip etmeme kararında eldeki maddi imkânların yeterliliği kadar, sahip olduğu değerler sistemi de etkilidir. Müdahale meselesinin temel tartışma konularından biri olan “neyin ahlaki olduğu ve neyin olmadığı” sorusunun değerler sisteminden ayrı olarak cevaplanması mümkün değildir. Bu noktada geçmiş deneyimler de işin içine girmektedir. Geçmiş sorunlarda

⁴⁴³ Rosenau, s.151.

⁴⁴⁴ A.g.e., s.158.

nasıl bir tavır alındığı, hangi tavırların nasıl sonuçlar verdiği yönündeki deneyim ve birikimler yeni kararlar alırken de yönlendirici olmaktadır. Devletler arası ilişkiler ne yazık ki, çifte standartlı yorumlara bir hayli açıktır. Uluslararası sistemde istisnai durumlar kolaylıkla genel bir kural halini alabilmektedir. Keyfi davranışların önüne geçmek içinse genel bir yaptırım gücü olan kanunlar gereklidir.

Mevcut uluslararası düzen bir devletin diğer bir devlete keyfi olarak müdahale etmesinin önüne geçmek için alınmış bir takım tedbirler içermektedir. 1648 Westphalia Antlaşmasından bu yana devam etmekte olan devletler sisteminde “egemenliğe saygı” ilkesi geçerlidir. Devletin egemenlik hakkının tanınması öncelikle egemen devletlerin eşitliği ilkesini gerektirir. Uluslararası hukuk bağlamında ilke olarak tüm devletler aynı hukuksal statüdedir; bu bağlamda da aynı haklardan yararlanmakta ve aynı yükümlülükleri taşımaktadır.⁴⁴⁵ Birleşmiş Milletler (BM) Antlaşmasının 2. Maddesinin 1. Fıkrası bütün üyelerin egemen eşitliğini vurgular.⁴⁴⁶ Devletlerin egemenlik ve eşitlik ilkesinin doğal sonuçlarından biri devletlerin birbirlerinin iç işlerine karışmamalarıdır. ABD’nin Avrupalı devletleri Amerika kıtasını ilgilendiren meselelerden uzak tutmak için ilan ettiği *Monroe Doktrini*’nden esinlenerek ortaya konan bu ilke önce Milletler Cemiyeti Antlaşması’nın 15. Madde 8. Fıkrası’na, ardından da BM Antlaşmasının 2. Madde 7. Fıkrası’na yazılmıştır.⁴⁴⁷

Buna göre üye devletlerin ulusal yetki alanına giren meselelerde örgüt değil, devlet karar vericidir. Bu ilkenin temel özelliği hukuksal bir ilke olarak sınırlı kalmasıdır, çünkü devletler arası sistemde mevcut askeri, ekonomik ve kültürel ilişkiler neticesinde pek çok ülke aslında pratikte birbirlerinin iç işlerine karışmakta, diğer bir deyişle müdahale etmektedir. Burada önemli olan bu müdahalenin mevcut hukuk kuralları içinde yasal olup olmadığıdır.⁴⁴⁸ Zaten BM Antlaşmasının 2. Madde 7. Fıkrası, iç işlerine karışmama kuralının BM Antlaşmasının “Barışa tehdit oluşturan,

⁴⁴⁵ Hüseyin Pazarcı, *Uluslararası Hukuk Dersleri II*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1996, s.22.

⁴⁴⁶ BM Antlaşması 2. Madde 1. Fıkrası için

bakınız:(<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>)

⁴⁴⁷ Milletler Cemiyeti Antlaşması 15. Madde 8. Fıkra için bakınız:

(http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art15) ve BM Antlaşması 2. Madde 7. Fıkrası için

bakınız:(<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>)

⁴⁴⁸ Pazarcı, s.25.

barışı bozan ya da saldırganlık içeren eylemlere karşı ne tür tedbirler alınabileceğini düzenleyen 7. Bölümü'nü geçersiz kılmasını engelleyecek bir uyarı da içermektedir. BM Antlaşmasının 7. Bölümünün 41. ve 42. Maddelerinde, barışın tehdit altında olduğu durumlarda, BM'nin öncelikle ekonomik ve diplomatik ilişkilerin dondurulması gibi güç kullanma dışındaki yöntemlerle, bunların etkili olmadığı durumlarda da güç kullanarak uluslararası barış ve güvenliği yeniden tesis etmeyi hedefleyeceği belirtilmektedir.⁴⁴⁹ Mevcut devletlerarası düzenin genel kabulü egemenliğin sınırlı olduğu ve uluslararası hukuk kuralları tarafından bağlanmayı engellemediği yönündedir.⁴⁵⁰ Görüldüğü gibi, devletlerin egemenliği ve eşitliği her ne kadar hukukla garanti altına alınmış olsa bile sınırsız değildir.

Devlet egemenliğini sınırlandıran en önemli hususlardan biri insani bir zulmün ya da haksızlığın yaşanıyor oluşudur. Temel insan haklarını ayaklar altına alan ve uluslararası kamuoyunun vicdanını derinden yaralayan olaylar uluslararası ilişkilere “insani müdahale” (humanitarian intervention) kavramının girmesine neden olmuştur. Bu sayede çoğunlukla eleştiri konusu olan askeri müdahaleler belirli bir saygınlık da kazanmaya başlamıştır. Liberal enternasyonalistlere göre, insani müdahaleler vasıtasıyla demokratik devletlerden oluşan liberal ittifakın, anti-demokratik, otoriter ya da çökmüş devletlere insan hakları ve demokrasi getirme şansı doğmuştur. Yine insani müdahaleler sayesinde, yerel diktatörler, kabilecilik, kökten dincilik ya da etnik çatışmalarla mücadele etme imkânı gelişmiştir. Yakın zamanda Bosna, Somali, Ruanda, Haiti ya da Doğu Timor'da yaşananlar bu kapsamda değerlendirilmektedir.⁴⁵¹ Ancak Wallerstein'in insani müdahale konusunda dünyanın en ünlü hatibi ilan ettiği, Fransız siyasetçi ve BM Genel Sekreterliği Kosova Özel Temsilcisi Bernard Kouchner, insani müdahalelerin uluslararası hukuk çerçevesinde içinde bulunduğu sıkıntılara şöyle dikkat çekmektedir:

“İnsani müdahalenin, uygulaması oldukça zor olan bir yönü bulunmaktadır. Devletin egemenliği ile içişlerine karışma hakkı arasındaki gerilimi kastediyorum. Uluslararası toplum, BM Güvenlik Konseyi aracılığıyla, insani

⁴⁴⁹ BM Antlaşmasının 7. Bölümü için bakınız: (<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>)

⁴⁵⁰ Pazarcı, s.19.

⁴⁵¹ Anne Orford, *Reading Humanitarian Intervention: Human Rights and the Use of Force in International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003, s.4.

koruma konusunda yeni bir sistem üzerinde çalışıyor. Fakat küreselleşme açık bir biçimde, istikrarlı bir dünya düzeninin siperi olarak var olan devlet egemenliğinin sonunu müjdelemiyor.”⁴⁵²

Başka bir deyişle ifade etmek gerekirse, insani müdahaleler bir yandan devlet egemenliğini sınırlandırma gereği oluştururken, diğer yandan bu müdahaleleri hayata geçirecek bir BM sistemi ya da küresel yönetim devlet egemenliği olmadan mümkün olamamaktadır. Devletin egemenliği ile içişlerine karışma hakkı arasındaki yaşanan bu gelgitli durum, çifte standart tehlikesi içeren bir başka sorunlu noktaya daha işaret etmektedir. Wallerstein’a göre, bugün eğer bir devlet diktatörlükse, o devlet genellikle uluslararası toplumun saygısına layık görülmemektedir.⁴⁵³ Geçmiş zamanların müdahale meselelerinde “Hristiyan” olup olmamanın önemli bir kıstas olması gibi, günümüz müdahalelerinde de nihai değerlendirme demokratik olup olmama üzerinden yapılmaktadır. Son olarak Irak Savaşı örneğinde görüldüğü gibi, rejimlerin niteliği, gerçek sebep bu olsun ya da olmasın, kamuoyunu söz konusu müdahale konusunda ikna etmek için önemli bir kıstas haline getirilmektedir. Bu durumun arkasındaki önemli etkenlerden biri, ABD tarihinde yönetici seçkinler sınıfının önemle üzerinde durduğu “demokratik barış teorisi”, diğer bir deyişle demokrasilerin kolay kolay birbirleriyle savaşmayacağı iddiasıdır.⁴⁵⁴

Devletler sistemine son iki asırdır damga vuran müdahale meselesinde, temel tartışmalardan bir diğeri ise “adil savaş” (just war) kavramı etrafında şekillenmektedir.⁴⁵⁵ Aristo’dan Çiçero’ya, Saint Augustine’dan, Saint Thomas Aquinas’a kadar, pek çok filozof ve din adamının yazılarında atıfta bulunduğu “adil savaş”, genellikle “doğru ve yanlış”, “ahlaklı ve ahlaksız” dikatomileri eşliğinde

⁴⁵² Wallerstein, *Avrupa Evrenselciliği: İktidarın Retoriği*, s.31.

⁴⁵³ *A.g.e.*, s.32.

⁴⁵⁴ Kökleri Immanuel Kant’ın *Perpetual Peace* adlı eserine dayanan Demokratik (ya da Liberal) Barış Teorisi 1960’lardan itibaren daha sistematik bir şekilde incelenmeye başlamıştır. Bakınız: Immanuel Kant, *Perpetual Peace* (1795), FQ Classics, 2007. Ayrıca, Michael W.Doyle, “Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs”, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3. Summer 1983, ss. 205-235, Doyle “Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Part 2”, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 4, Autumn 1983, ss. 323-353.

⁴⁵⁵ James F. Childress, "Just-War Theories: The Bases, Interrelations, Priorities, and Functions of Their Criteria". *Theological Studies*, No: 39, 1978, ss.427-445.

incelenmiştir.⁴⁵⁶ Saint Augustine sırf büyümek, genişlemek adına yapılacak savaşların adil olmadığına, eğer haklı bir sebep yoksa fetihlerden uzak durulması ve küçük kalınmasının daha erdemli olduğuna işaret etmiştir:

“...imparatorluğun genişlemesini istemek iyi bir nitelik değildir... Eğer komşu halklar barışçılrsa, her zaman adil hareket ettilerse ve herhangi bir yanlış yaparak saldırı yapılmasını kışkırtmadılarsa, imparatorluk küçük kalabilir. Tüm imparatorluklar küçük ve komşularıyla uyum içindeyken, insanlar daha mutludur... Nefret edecek ya da korkacak birine sahip olmayı ve bu sayede fethetmeyi dilemek kötü bir duadan ibarettir.”⁴⁵⁷

Yukarıdaki sözler anlamlı olmakla beraber, kimin adil ya da neyin doğru olduğunu tespit etmek çoğu zaman objektif değerlendirmelerden uzaktır. Bu durum müdahalelerde önemli bir kriter sayılan ahlaki boyuta çeşitli sebeplerle gölge düşmesine neden olabilir. Bir devlete göre adil olan, diğer bir devlete göre son derece adaletsiz bir durum sayılabilir. Örneğin mevcut güçler dengesi içerisinde ve çeşitli ittifak ağları neticesinde dünyanın bir bölgesinde zulme uğrayan insanlar uzun bir süre göz ardı edilebilir. Ya da alınacak bir müdahale kararının daha büyük boyutta bir soruna neden olmasından korkularak, tepkisiz kalınabilir. Bu durum çoğu zaman mevcut uluslararası düzende en üst otorite sayılan BM’yi de zan altında bırakmaktadır. BM’nin mevcut kurallarının insani müdahaleler için gerekli zemini sağlamaktan uzak olduğunu iddia edenlerin sayısı hiç de az değildir. Başka hiçbir uluslararası örgütün insani müdahale yapma yetkisinin olmadığı da hesaba katıldığında, bu iddia BM’nin “demokratik Batı kamuoyunun gözündeki değer yitirmesine, insan hakları ciddi şekilde ihlal edilenler için de anlamsızlaşmasına” neden olmaktadır.⁴⁵⁸

⁴⁵⁶ Michael N. Schmitt, “International Law and the Use of Force: The Jus ad Bellum”, *The Quarterly Journal*, Vol.II, No:3, Eylül 2003, ss.89-97.

⁴⁵⁷ St. Augustin, *Concerning the City of God against the Pagans*, IV. Kitap, Bölüm 15, Penguin Classics, 2003, s.154.

⁴⁵⁸ Lord Chris Patten, *The Anna Lindh Lecture*, 17 Ekim 2006. (<http://www.rwi.lu.se/publicseminars/annalindh/CP06.pdf>)

3.3. GELENEKSEL AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISINDA DEĞİŞİM VE DEVAMLILIKLAR

17. Yüzyıl'dan günümüze neredeyse dört asırlık bir zaman diliminde, geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısının, içinde bulunduğu sosyal çevrenin ve değişen iç koşulların da etkisiyle, nasıl bir değişim geçirdiği ve hangi yönleriyle kendisini muhafaza ettiği ya da yeniden ürettiğini belirlemek kolay bir iş değildir. Bu nedenle bu uzun dönemi özellikle müdahale kavramı üzerinden okumaya çalışmak bize belirli bir odak noktası seçme, konuyu o odak noktası etrafında inceleme ve bu sayede uzun Amerikan diplomasi tarihi içinde kaybolmama şansı verecektir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, kendisini çoğu zaman değerleri ve çıkarları, buna paralel olarak da kimliği ve güvenliği arasında bir tercih yapmak zorunda hisseden ABD'yi incelerken, müdahale meselesi geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısındaki değişim ve devamlılıkları tespit edebilmek için adeta bir turnusol kâğıdı işlevi görmektedir.

ABD tarihi belki de yüzlerce müdahale örneğiyle doludur. Daha önce de belirttiğimiz gibi, bu müdahaleler ille de askeri yöntemlerle yapılmak zorunda değildir. Müdahaleler ideolojik, ekonomik ya da diplomatik yöntemlerle de yapılabilir. Holsti'nin altını çizdiği gibi, hükümetler belirli amaçlara ulaşmak, belirli çıkarları savunmak ya da belirli değerleri teşvik etmek adına bir başka ülkeye diplomatik notalar gönderebilir. İlle de askeri tehditlerde bulunmak yerine, yabancı gönüllü örgütlere sızabilir, grev ya da ayaklanmaları destekleyebilir ve siyasi skandallar yaratabilir. Ve yahut da kendi topraklarında yabancı muhaliflere eğitim ve silah yardımı yaparak, bu muhaliflerin ülkelerine dönmesine ve gerilla savaşına girmesine destek olabilir. Hatta darbe girişimi dahi yapabilir.⁴⁵⁹

Bunların hepsi müdahale kapsamında değerlendirilirse, ABD'nin sicili hiç de temiz değildir. ABD'nin yukarıda belirtilen çoğu dolaylı müdahale yöntemlerinin hemen hemen hepsini denediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak daha da

⁴⁵⁹ Holsti, ss.192-193.

önemlisi ABD'nin işe daha da ileriye götürerek, 19. Yüzyıl sonundan itibaren geçen 110 yıllık bir zaman zarfında, kendisini siyasi, ideolojik ya da ekonomik nedenlerle mutsuz etmiş 14 hükümeti devirmiş olmasıdır.⁴⁶⁰ Bunun en son örneği Irak'ta 2003 işgaliyle başlayan, rejim değişikliği serüvenidir. Tabii son yıllarda bir de insani müdahaleler meselesi vardır ki, bu tek süper güç olma işlevini hala tam olarak yitirmemiş olan ABD'nin içinde bulunduğu meseleyi daha da karmaşık bir hale getirmektedir.

ABD'de daha çok askeri ve ekonomik güç artışı ile paralel olarak geliştiği görülen müdahalecilik tartışmaları, özellikle Monroe Doktrini'nin 1823'teki ilanı ile birlikte dış politikanın vazgeçilmez araçları arasında yer almıştır.⁴⁶¹ ABD siyasetinde iki asrı aşkın bir süreye yayılan ve pek çok farklı örneği olan müdahaleler, çoğu zaman "Amerikan kimlik ve değerler sistemi"ne dayandırılarak meşrulaştırılmış, bu yolla Amerikan toplumundaki içe kapanmacılık yanlıları dış müdahalelerin gerekliliği konusunda ikna edilmeye çalışılmıştır. ABD'de bir müdahaleyi "diplomasi", "basın yayın", "ekonomik yatırım" ya da "yaptırım"lar gibi daha dolaylı yollardan gerçekleştirmek çoğu zaman büyük tartışmalar yaratmadan mümkün olabilmektedir. Ancak konu Amerikan gençlerinin doğrudan içinde yer alacağı ve milyarlarca doların harcanacağı askeri müdahaleler olduğunda, ABD kamuoyunu ikna etmek daha çok çaba gerektirmektedir. Amerikan gençleri yabancı topraklarda, hangi değerler uğruna, hangi ulusal çıkarları korumak için hayatlarını riske atacaktır? ABD bir "dünya polisi" olmak zorunda mıdır? ABD'de ve dünyanın geri kalanında bu konuda yaşanan görüş farklılıkları uzun yıllardır sonuçlanmamıştır. Aksine her olası askeri müdahalede tartışma, Amerikan kimlik ve güvenlik algısının yeniden yorumlanmasını gerektirecek şekilde büyümekte; karmaşık bir hal almaktadır.

Kimi yazarlara göre ABD'nin kuruluş felsefesi müdahalecilikten tamamen uzaktır. 1796'da yaptığı veda konuşmasında George Washington, ABD'lileri dış sorunlarda taraf olmamaya davet etmekte; dış dünya ile liberal ve tarafsız ekonomik

⁴⁶⁰ Stephen Kinzer, *Overthrow: America's Century of Regime Change from Hawaii to Iraq*, New York: Times Books, 2006, s.1.

⁴⁶¹ Mark T.Gilderhus, "The Monroe Doctrine: Meanings and Implications," *Political Studies Quarterly*, Vol.36, March 2006, s.6.

ilişkilerini korurken, ABD'nin dışarıyla siyasi ilişkisini mümkün olan en alt düzeyde tutması gerektiğini savunmaktadır.⁴⁶² Sonraki yıllarda göreve gelen John Adams ve Thomas Jefferson da, benzer şekilde, uzun vadeli ittifak ilişkilerinden uzak durmuş, politikalarını dış müdahalelerin yanlılığı üzerine kurmuştur. Okyanus ötesinde korunaklı topraklara sahip olması, ABD'nin ilk zamanlarda, ulusal güvenliğine yönelik en büyük tehdit olarak algıladığı Avrupa'ya karşı müdahaleden uzak, denge politikasına dayalı bir tavır sergilemesini kolaylaştırmıştır. Ancak sıra kendi kıtasına, özellikle de Güney Amerika'ya geldiğinde, ABD için bu ihtiyatlı yaklaşıma sadık kalmak mümkün olmamıştır. Kuruluş yıllarında, sahip olduğu kısıtlı askeri ve ekonomik güç, ABD'nin dış siyasetini ulusal birliği ve toprak bütünlüğünü korumaya yönlendirmiştir. John Quincy Adams'ın 1821'de söylediği gibi, ABD, yurt dışında, "yok edecek canavarlar" bulma arayışında değildir. O herkesin özgür ve bağımsız olmasını istemekte; ancak sadece kendi kendisinin muzaffer olmaya çalışmaktadır. ABD'nin 6. Başkanı olan John Quincy Adams, 4 Temmuz 1821'de Amerikan Temsilciler Meclisi'nde, henüz dışişleri bakanıyken yaptığı bir konuşmada, ABD'nin bir dünya diktatörüne dönüşmesini asla istemediğinin altını çizmektedir:

"[ABD askerlerini başka topraklara gönderdiğinde], siyasetinin temeli özgürlükten güce dönüşecek, dünya diktatörü haline gelebilecektir... ABD'nin gururu dominyonlar değil, özgürlüktür. ABD aklın yolunda yürümektedir. Mızrağı da kalkanı da vardır ama kalkanı üzerinde yazılı olan parola "Özgürlük, Bağımsızlık ve Barıştır." ⁴⁶³

J. Q. Adams'ın, ABD'nin içine kapandığı ve sadece kendi değerlerini savunmak istediği görüntüsünü veren bu yaklaşımı, 1823'teki Monroe Doktrini'nden sonra farklılaşmaya başlamıştır. Monroe Doktrini'nden sonra, "ABD'nin kendisini savunma isteği, fark ettirmeden bir yayılma siyasetine dönüşecektir." ⁴⁶⁴ Önceleri sadece,

⁴⁶² George Washington'un Veda Konuşması için bakınız: (<http://www.access.gpo.gov/congress/senate/farewell/sd106-21.pdf>) 14.12.2008.

⁴⁶³ John Quincy Adams'ın Amerikan Temsilciler Meclisi'ndeki 4 Temmuz 1821 tarihli konuşması için bakınız: (<http://www.fff.org/comment/AdamsPolicy.asp>) 17.12.2008.

⁴⁶⁴ Lefebvre, s.93.

“Avrupa’nın işlerine karışmam” diyen ABD, aşağıda bir parçasını bulacağımız Monroe Doktrini ile Avrupa’nın da, ABD’nin işlerine karışmamasını talep etmektedir.⁴⁶⁵

“[Avrupa devletlerinin] kendi sistemlerini bu yarımkürenin herhangi bir parçasına doğru yaymaya kalkışmalarını barışımıza ve mutluluğumuza yönelik bir tehlike olarak değerlendirmeliyiz. Avrupalı güçlerin [bu bölgedeki] mevcut kolonilerine müdahale etmedik ve etmeyeceğiz. Ancak bağımsızlığını ilan etmiş olan ve bunu muhafaza eden hükümetleri baskı altına almaya ya da onların kaderlerini kontrol etmeye yönelik müdahaleleri, ABD’ye karşı dostane olmayan bir eğilim olarak değerlendiririz...”⁴⁶⁶

Monroe Doktrini Avrupa ülkelerini ilgilendiren meselelere karışmama garantisini vermekle birlikte, söz konusu Batı Yarımküre olursa, Güney Amerika ülkelerinin kendi haklarını savunabileceklerine dair tam bir güven duyulmadığını da ifade etmektedir. ABD bu şekilde, güneyinde kalan ve zayıf olarak nitelendirdiği ülkelere bir anlamda hamilik yapacağını sinyali vermektedir. Bu bölgede olabilecek herhangi bir karışıklığın öncelikle kendi barış ve mutluluğunu tehlikeye düşüreceğine inandığından, asla kayıtsız kalamayacağını vurgulamaktadır. Monroe Doktrini ile aslında birleşik bir Avrupa tehlikesine karşı tüm Amerika kıtasında ABD’nin değerlerini hâkim kılacak bir “Amerikan Sistemi” önerilmektedir.⁴⁶⁷ Bu doktrin sayesinde ABD, Latin Amerika pazarına girme şansı elde edecek; Batı Yarımküre’de ulusal güvenliğine karşı gelişebilecek ciddi tehlikeleri bertaraf edebilecektir.

3.3.1. ABD’nin 19. Yüzyıl’daki Müdahaleleri

Holsti, 19. ve 20. Yüzyıl’da müdahalelerin daha çok devrimleri teşvik etmek ya da yenilgiye uğratmak yoluyla gerçekleştiğine dikkat çekmektedir. Ancak yazar, 19. Yüzyıla karşılaştırıldığında, 20. Yüzyıl’da bu tarz müdahalelerin arttığını öne sürmektedir. Buna göre, 19. Yüzyıl’da daha çok özen gösterilen devletlerin iç işlerinin

⁴⁶⁵ Monroe Doktrini için bakınız. “Monroe Doctrine”, Melvin I. Urofsky (ed.) , *Basic Readings in US Democracy*, Washington: US Information Agency, 1994, ss.304-305. Ayrıca bakınız: (<http://www.ushistory.org/documents/monroe.htm>)

⁴⁶⁶ Urofsky, s.305.

⁴⁶⁷ Walter A. McDougall, *Promised Land, Crusader State: The American Encounter with the World since 1776*, Boston, New York: Houghton Mifflin Company, 1997, s.62.

sadece kendilerini ilgilendirdiği ilkesi, 20. Yüzyıla gelindiğinde büyük bir aşınmaya uğramıştır. 20. Yüzyıl'ın ilk yarısında meydana gelen iki yüz devrimin en az ellisinde dışarıdan bir müdahale izi bulmak mümkündür.⁴⁶⁸ Bu müdahalelerin büyük bir kısmının dönemin önemli güçleri eliyle yapıldığını söylemek şaşırtıcı olmayacaktır. Bu güçlerden biri de ABD'dir ve Amerikan müdahalelerinin önu Monroe Doktrini ile açılmıştır.

Başlangıçta, sadece ve gerekirse, Güney Amerika'ya müdahale yanlısı gibi duran Monroe Doktrini, 19. Yüzyıl'ın başından sonuna doğru, giderek daha geniş bir çizgiye kayacaktır. Engin okyanuslarla ve zayıf komşularla çevrili ABD, askeri gücünü geliştirir geliştirmez, onu dünya liderliğine götürecek icraatlara girişecektir. Ancak ABD bu sürece nasıl bir dürtüyle girmiştir? Bu konuda farklı fikirler okumak mümkündür. Örneğin Tony Smith, ABD'nin dış politikasının 19. ve 20. Yüzyıl'da emperyal dürtülerden yoksun olduğunu iddia etmektedir. Ona göre, 19. Yüzyıl'dan başlayarak artan Amerikan müdahaleleri ilhak karşıtı, anti-emperyalist, milliyetçi hareketleri destekleyici, çoğulcu bir dünya düzeni yaratmak isteyen hareketlerdir.⁴⁶⁹ Başka halkları topraklarından etmek, istekleri dışında ülkelerinin kontrolünü elde tutmak ve tüm kaynaklarını sömürmek, her şeyden önce ABD'nin kuruluşundan itibaren bayraklaştırdığı “kendi kaderini tayin hakkı” (self determination) ile çelişmektedir.

Bağımsızlık Bildirisi, “hiçbir hükümetin halkın açık rızası olmadan iktidara gelemeyeceği” fikri ile bezelidir. Dış müdahalelerle önu açılacak emperyal bir hareketin yaratacağı bu açık çelişki sebebiyle, 1800'lerin sonunda, Amerikan Kongresi, emperyalizm taraftarları ve karşıtları arasında geçen hararetli tartışmalara sahne olmuştur. Hatta İspanyol-Amerikan Savaşı'nın gerçekleştiği 1898'de, Boston'da, “*Emperyalizme Karşı Olanlar Derneği*” bile kurulmuştur.⁴⁷⁰ Tüm bunlardan anlaşılacağı gibi aslında Amerikan halkı ABD'nin emperyal bir devlete dönüşmesi fikrine hazır değildir. Her şeyden önce Amerikan güvenliği ve hayati çıkarları risk

⁴⁶⁸ Holsti, ss.193-194.

⁴⁶⁹ Tony Smith, “The American National Identity and U.S. Foreign Policy”, Knud Krakau (ed.) *The American Nation-National Identity-Nationalism*, Münster: LIT, 1997, ss.333-344.

⁴⁷⁰ Türkkaya Ataöv, *Amerikan Belgeleri ile Amerikan Emperyalizminin Doğuşu*, Ankara: Doğan Yayınları, 1968, s.94-98.

altında değildir. Ne ekonomik ihtiyaçlar, ne de dış tehditler bu dönemde ABD'nin emperyal bir güç olmasını gerektirmektedir.⁴⁷¹

Ancak tüm bu gerçeklere rağmen kazanan yine de emperyalizm yanlıları olmuştur. İşadamları, misyonerler ya da askeri lobicilerden oluşan çıkar gruplarının etkisindeki siyasetçiler kolonyal genişleme için gerekli nedenleri bulmakta zorlanmamıştır. Geleneksel Amerikan kimliği hâlihazırda bu nedenlerin kolaylıkla bulunabileceği bir zemine sahiptir. Amerikan halkı, “Kaçınılmaz Yazgı” gibi dinsel yönü ağır basan bazı geleneksel inançlara dayanarak, ABD'nin Avrupa'nın sergilediği “kötü” emperyalizme karşı, “iyi” bir emperyalizm geliştireceğine dair ikna edilmiştir. ABD yönetiminin yayılcı eylemlerini “İlerici Emperyalizm” başlığı altında meşrulaştırmaya çalıştıkları bu dönemde bazı ırkçı yaklaşımların dahi son derece doğal kabul edildiği görülmüştür.⁴⁷²

2. Bölüm'de Amerikan kimliğini incelerken belirttiğimiz gibi, ABD'lilerin “ilahi misyon” anlayışı, belirli bir üstünlük duygusu, tepeden bakmacı bir yaklaşımı da beraberinde getirmektedir. Dönemin ABD'li siyasetçilerinin önemli bir kısmı, üstü kapalı ya da açık bir dille, tıpkı bir öğretmenin küçük bir çocuğu eğitmeye çalışması gibi, yabancı toplumlara “demokrasi”yi öğreterek, onları gerçek birer toplum haline getirmeye çalıştıklarını vurgulamıştır.⁴⁷³ J.A. Hobson'ın 1902'de kaleme aldığı *Imperialism: A Study* (Emperyalizm: Bir Çalışma) adlı kitap nasıl “iyi (faydalı) bir emperyalist” olunabileceğini göstermesi açısından ilginçtir. Emperyalizmin bu dönemde, bugünkü anlamından daha farklı yorumlanmaya çalışılması dikkat çekicidir.

⁴⁷¹ Frank Ninkovich, *The United States and Imperialism*, Oxford: Blackwell, 2001, s.15.

⁴⁷² Senatör Albert J. Beveridge, 27 Nisan 1898'de, yani İspanya'ya savaş ilanından 2 gün sonra şöyle demiştir: “Daha soylu ve ender insanlardan doğan, daha yüksek uygarlıklar önünde, alçak uygarlıkların ve çürümekte olan ırkların ortadan kalması, Tanrı'nın sınırsız tasarısının bir parçasıdır”. Bakınız: Ataöv, s.79. Benzer şekilde 19. yüzyıl sonunda, ırkçı söylemleri ile öne çıkan Papaz Josiah Strong da *Our Country of 1885* adlı eserinde insanoğlunu Anglo-Saksonlaştırmanın “Amerikalıların” kaderi olduğunu öne sürmüştür. Bakınız: McDougall, s.105.

⁴⁷³ Döneme ait söylemlerin büyük kısmında, diğer toplumların çocuk, ABD'nin ise yetişkin olarak tasvir edilmesi dikkatimizi çekmiştir. Öğretmen ve çocuk metaforu özellikle ABD demokrasisinin gelişmişliğini vurgulamak açısından kullanılmaktadır.

Hobson, daha “şanssız” insanların faydalanacağı bir hal alırsa, emperyalizmin aslında emperyalizm olmaktan çıkacağına inanmaktadır. Hobson’a göre, zaten kaçınılmaz olan müdahalecilikte, önemli olan bencil çıkarlardan ziyade genelin iyiliğine yönelik çalışmaktır. Afrikalılar gibi “vahşi” ya da “çocuk” görünümündeki “geri” toplumlar, Anglo-Saksonların temsilciliğini yaptığı daha ileri uygarlıkların yardımına muhtaçtır. Hobson’un “akıllı emperyalizm” (sane imperialism) olarak tanımladığı şey uygulamaya sokulursa, “aşağı” ırkların ekonomik sömürsü yerini, eğitim, gelişim ve korumanın hâkim olduğu bir düzene bırakacaktır.⁴⁷⁴ Bu dönemde Amerikan politikalarından sıklıkla “Doğruluğun Emperyalizmi” ya da “Emperyalizme Karşı Emperyalizm” diye bahsedilmesi dikkat çekicidir. Bu tanımlar, Hobson’un, az önce bahsettiğimiz, “Akıllı Emperyalizm” tezine benzer niteliktedir.⁴⁷⁵ 19. Yüzyıl’ın sonu itibariyle artık bir dünya gücü haline gelen ABD, liberal ekonomik anlayışın da etkisiyle, yoğunlaşan nüfus ve güçlenen üretim sektörü için yeni pazarlara açılmayı şart görmüştür.

Genişlemenin, gücünü arttırmanın doğal bir sonucu ve ABD halkının temel özgürlüklerden biri olarak sunulmaya başlanması, “bunun ne pahasına gerçekleşeceği” sorusunu da beraberinde getirmiştir. Emperyalizm yanlısı siyasetçilerin nezdinde, yayılmanın önünde hiçbir engel istemeyen, “özgür” Amerikan halkı, bunun giderek başka halklara zarar verebilecek bir şekle dönüşmesi ihtimaline karşı, geleneksel değerlere dayandırılabilir, “ikna edici” sebeplere ihtiyaç duymaktadır.⁴⁷⁶ 2. Bölüm’de detaylıca incelediğimiz, 19. Yüzyıl Amerikan siyasetinde önemli bir yeri olan “Amerikan İstisnailiği Miti” ve “Beyaz Adamın Yüku” anlayışı bu ihtiyacı büyük oranda karşılayacak niteliklere sahiptir. Kenneth Thompson, geleneksel Amerikan

⁴⁷⁴ J. A. Hobson, *Imperialism: A Study*, London: Butler and Tanner, 1905, s.216 ve David Long “Paternalism and the Internationalization of Imperialism: J. A. Hobson on the International Government of the ‘Lower Races’ ”, D. Long and Brian C. Schmidt, *Imperialism and Internationalism in the Discipline of International Relations*, ss.71-91.

⁴⁷⁵ McDougall, s. 119.

⁴⁷⁶ Frank Ninkovich, emperyalizme geçiş çabaları esnasında Amerikan halkının aslında bir kimlik bunalımından geçtiğine dikkat çekmektedir. ABD büyüklüğünü dış dünyadan uzak kalarak mı yoksa onun önemli bir parçası olarak mı koruyacaktır? 19. Yüzyıl sonunda bu önemli bir kimlik krizine işaret etmektedir. Varlığı ideolojik temellere dayalı olan ABD halkı için meşruiyet geleneklerden ya da mutlakiyetçi bir egemenlikten değil, kamuoyundan güç almaktadır. Yönetici seçkinlerin emperyalist politikaları için meşruiyet elde edebilmeleri de eninde sonunda kamuoyunun ikna edilmesinden ve bu sayede birlik ve beraberliğin korunmasından geçmektedir. Nincovich, s.16.

kimliğine sinmiş olan, kendini dünyanın diğer milletlerinden “sadece coğrafi olarak değil, ruhani olarak da uzak hissetme halinin” ABD’nin emperyalizm, diplomasi ya da güç kullanımı gibi dış politika yaklaşımlarında etkili olduğunu öne sürmektedir.⁴⁷⁷ “Tepenin üzerinde parıldayan bir şehir” olma iddiasındaki Washington’un bu “model” olma amacını emperyalizm çağının gereklerinden uzak kalarak gerçekleştirmesi çok da mümkün olmayacaktır.

Yukarıda saydığımız tüm bu düşünsel birikimin etkisiyle gelinen 1898 yılında, İspanyolların Küba ile olan sorunlarını barışçıl bir çözüme kavuşturmasını isteyen ABD, Küba yakınlarında demirleyen ABD savaş gemisi “USS Maine”nin büyük bir patlama ile batması sonucunda 250 kadar askerini kaybetmiş; İspanyolların sorumlu olup olmadığı belirlenemeyen bu olayın ardından, İspanya ile savaşa girmiştir. ABD’nin Amerika kıtasındaki liderlik iddiasının bir yansıması olan Monroe Doktrini, böyle bir çatışmanın yaşanacağını işaretlerini zaten çok önceden vermiştir. ABD, 113 günün sonunda imzalanan Paris Antlaşması ile eski İspanyol sömürgeleri Küba, Filipinler ve Guam’ın yeni sahibi olmuştur. Bu savaş, 1800’lerin sonundan itibaren, ABD’nin dışarıya doğru yayılmaya başlamasının adeta anahtarı niteliğindedir. Amerikan işgallerini kutsal bir görevmiş gibi sunan bu üstüncü bakış, sonraki yıllarda birçok ülkenin iç işlerine müdahalelerde Washington için uygun bir “felsefi” alt yapı oluşturmaya devam etmiştir.

Shannon Jones, Küba’ya müdahalenin ABD’nin ilk “insani müdahalesi” olarak gösterilmeye çalışılmasını eleştirmekte ve Rudyard Kipling’in tartışmalı “Beyaz Adamın Yüğü” şiirinin aslında Filipinlerin ilhakı sonrasında Amerikan eylemlerini meşrulaştırmak amacıyla yazıldığını öne sürmektedir.⁴⁷⁸ “Beyaz Adamın Yüğü” (White Man’s Burden) şiirinin detayları hatırlanırsa, orada altı çizilen “yük” kavramının daha çok zorlu bir görevi ifade etmek için kullanıldığı görülecektir. ABD’nin Filipinler’i işgalini, oradaki geri kalmış, yarı insan, yarı vahşi toplumlara medeniyet

⁴⁷⁷ Kenneth Thompson, *Political Realism and the Crisis of World Politics*, Washington: University Press of America, 1982, s. 206.

⁴⁷⁸ Shannon Jones, “Lessons of the Spanish-American War, the First US ‘Humanitarian’ Intervention”, *World Socialist Web Site*, 17 Mayıs 1999. (<http://www.wsws.org/articles/1999/may1999/span-m17.shtml>) 17.12.2008.

götürme amaçlı, kutsal bir misyonmuş gibi sunan bu bakış, sonraki yıllarda, Küba, Porto Riko, Honduras gibi birçok ülkenin iç işlerine müdahalelerde, Washington için uygun bir “felsefi” zemin oluşturmuştur.⁴⁷⁹ Bu noktada, Richard Lael’in bu tarz bir bakış açısının sahte bir zemin yaratmaktan ziyade, pek çok Amerikan başkanının gerçek düşünceleri olduğunu öne sürmesi dikkat çekicidir. Lael’e göre, örneğin T. Roosevelt, Taft ve Wilson ile çevrelerindeki pek çok danışman samimiyetle, kendileri kadar Latin Amerika için de iyi olanı yaptıklarına inanmıştır.⁴⁸⁰ ABD’yi tıpkı bir baba gibi güçlü, bilgili ve deneyimli, ancak aynı zamanda ilgili ve korumacı kabul eden bu yaklaşım, ABD’nin 19. Yüzyıl sonu, 20. Yüzyıl başı itibariyle ortaya koyduğu dış politikaya da şekil vermiştir.

Bu dönem uluslararası ortamda Pax-Britannica’nın sona erdiği ve bunun yerine oluşacak yeni düzeninin mimarının kim olacağı tartışmasının da alevlendiği yıllardır. 19. Yüzyıl sonu itibariyle bu role aday iki ülke vardır: Almanya ve ABD. Askeri ve ekonomik atılımlarına rağmen hassas jeopolitik konumu ve Fransa ve Rusya gibi diğer büyük güçlerle sorunları nedeniyle Almanya dünya liderliğine oynamakta ABD’nin gerisinde kalmaktadır. Oysa coğrafi uzaklığı ve korunma altındaki güvenliği ile, Avrupa’daki çekişmelerden uzak, sadece askeri ve ekonomik atılımlarını gerçekleştirmekle meşgul olan ABD, bu dönemde tıpkı İngiltere’nin 1815’in hemen öncesindeki konumuna benzer şartlar içinde, yeni düzenin mimarı olmak için en güçlü aday olarak ortaya çıkmaktadır.⁴⁸¹

ABD artık, iç hedeflerinin dışarıda da yaygınlaşması için, uygun şartlara sahip bir dünya yaratma ve bu amacın önüne çıkabilecek tüm engelleri ortadan kaldırma güdüsü ile hareket etmeye başlayacaktır. Dönemin önemli siyasetçilerinden Başkan McKinley ABD’nin dünya üzerindeki bu yeni (emperyal) rolünü “cennetten gönderilen bir imkân”; “Tanrıların bir armağanı” olarak nitelendirmiştir.⁴⁸² Batı’ya doğru

⁴⁷⁹ Ayrıntılar için bakınız: R.Kipling, “The White Man’s Burden: The United States & The Philippine Islands, 1899.” *Rudyard Kipling’s Verse: Definitive Edition*, Garden City, New York: Doubleday, 1929.

⁴⁸⁰ Richard L. Lael, *Arrogant Diplomacy: U.S. Policy Toward Colombia, 1903-1922*, Wilmington, Delaware: Scholarly Resources Inc., 1987, s.169.

⁴⁸¹ Burak Gülboy, “Pax Britannica’dan Pax Americana’ya?”, Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2004, ss.89-90. 64-115.

⁴⁸² Ninkovich, s.30.

yayılmayı özgürlüklerinin en temel şartları arasında sayan ABD'lilerin büyük bir kısmı bu dönemde dışarıya doğru genişlemeyi bir ihtiyaç, hatta doğal bir hak gibi görmeye devam etmiştir. McDougall'a göre ABD, 19. Yüzyıl'ın sonundan itibaren sadece "Vaat Edilen Toprak" (Promised Land) olma iddiasından uzaklaşarak, aynı zamanda dünyayı kurtarmaya çalışan bir "Haçlı Devleti" (Crusader State) olmaya karar vermiştir.⁴⁸³ Protestanların "İlahi Misyon" inancına uyan bu durum, geleneksel Amerikan kimliğinin bir diğer önemli parçası olan liberal ekonominin gereği, kazanç arayışı ile iç içe geçmiştir. Aslına bakılırsa ABD, dış dünyadan kendisini fazlası ile çektiği düşünülen kuruluş yıllarında dahi, uluslararası ticaretten asla kopmamıştır.

20. Yüzyıl, ABD'yi dünya liderleri arasında üst sıralara taşıırken, Amerikan halkı canlı ekonomilerini, daha aktif bir dış politika ile desteklemeleri gerektiğine inanmaktadır. 19. Yüzyıl ortalarından itibaren tohumları atılan bu değişiklik, mevcut Amerikan kimliğinin, değişen koşullara göre yeniden yorumlanması; dış politika amaç, araç ve rollerinin yeniden belirlenmesi demektir. "İlahi Misyon" ya da "Haçlı Devleti" gibi tanımlamalar, dışarıya açılma konusunda hala bazı tereddütleri olan dindar Amerikan toplumunu ikna etmede etkili olmuştur. Güzel, özgür ama izole bir "vaat edilmiş toprak" anlayışıyla, yayılmacı, müdahaleci ve hatta emperyalist bir "Haçlı Devleti" anlayışı uyumlu hale getirilmiştir.

Paterson, Clifford ve Hagan, Amerikan emperyalizminin babası sayılan William McKinley ve Theodore Roosevelt'in "çağın gereği" olarak gördükleri emperyalizm dalgasına, nasıl bilerek ve isteyerek, girdiklerini gözler önüne sermektedir.⁴⁸⁴ Roosevelt, 1904 yılında Monroe Doktrini'ne yeni bir yorum getirerek ABD'nin Avrupalı güçleri Latin Amerika'dan uzak tutma arzusuna, bu bölgede ticari çıkarlarını geliştirme isteğini de eklemiştir.⁴⁸⁵ Askeri güce dayalı bir dış politikadan yana olan Roosevelt'e göre, ABD'nin adil yönetilmeyen Latin Amerika ülkelerine askeri müdahale yapma hakkı vardır. Roosevelt'in ABD'ye "uluslararası bir polis gücü" olma hakkı tanıdığı bu

⁴⁸³ McDougall, s.5.

⁴⁸⁴ Thomas G. Paterson, Garry Clifford and Kenneth J. Hagan (eds.), *American Foreign Policy: A History since 1900*, Lexington: D. C. Heath and Company, 1988, s.194.

⁴⁸⁵ Serge Ricard, "The Roosevelt Corollary," *Presidential Studies Quarterly*, Vol.36, 2006, ss.18-20; Holsti, s.198.

adımın ardından ABD, deniz gücü aracılığıyla, peş peşe Güney Amerika ülkelerine müdahalelerde bulunmaya başlamıştır. Avrupalı güçleri uzak tutma bahanesiyle ABD, 1904'te Santo Domingo'ya, 1911'de Nicaragua'ya, 1915'te Haiti'ye asker göndermiştir.

Yukarıda saydığımız askeri müdahaleler aslında 20. Yüzyıl'a dair önemli bir yaklaşımın ilk nüvelerini oluşturmaktadır. Bu yüzyılda ilan edilen başkanlık doktrinlerine bakıldığında, hemen hemen hepsinin bir şekilde Amerikan askeri gücünün kullanılmasına dair tehditlerle donatılmış olması dikkat çekmektedir.⁴⁸⁶ Bu açıdan bakınca, “20. Yüzyıl, askeri ve ekonomik gücünü en üst seviyelere taşıyan ABD'nin yüzyılı olmuştur” demek yanlış olmayacaktır. Doktrinlere değinmişken, ABD dış politikasında başkanların ağırlıklı rolü ile ilgili birkaç şey söylemek yerinde olacaktır. ABD'nin dış politika tercihlerinde çoğu zaman partiler üstü bir durum sezilir. İç politikada kongre'nin ağırlığı söz konusu iken, dış politika tercihleri çoğu zaman başkanın inisiyatifine bırakılmıştır. Amerikan kamuoyunun nezdinde, ABD'nin dış dünyaya karşı çıkarlarını en iyi koruyacak kişi başkandır. McKinley ve Roosevelt bu durumdan en iyi yararlanan siyasetçiler arasındadır. Dönemin askeri uzmanlarından Alfred Mahan'ın, ABD'nin dünya liderliğine oynamak için deniz gücüne daha fazla önem vermesi gerektiği tezi, McKinley'nin başkanlık döneminde donanmadan sorumlu bakan yardımcısı olan Roosevelt'i fazlasıyla etkilemiş; Roosevelt Başkan McKinley'i, bunun büyüyen Amerikan ekonomisini garanti altına almak için şart olduğu yönünde ikna etmiştir.⁴⁸⁷ Mahan'ın “izolasyonist olmadığım için emperyalist'im” sözünden de anlaşılacağı üzere, dönemin emperyalizm yanlıları, emperyalizmi enternasyonalizm ile eşdeğer kabul etmiştir.⁴⁸⁸

Mahan, 1890'da kaleme aldığı, *The Influence of Sea Power on History (Deniz Gücünün Tarihteki Önemi)* adlı eserinde, İngiltere gibi daha önceki emperyal güçlerin ihtişamlı güçlerine denizlerdeki hâkimiyetleri ile ulaştıklarını belirterek, ABD'nin 20. Yüzyıl'da güçlü bir donanmadan başka seçeneği olmadığına işaret etmiştir. Mahan'a

⁴⁸⁶ H. W. Brands, “Presidential Doctrines: An Introduction”, *Presidential Studies Quarterly*, Vol.36, No:1, March 1, 2006, ss.1-4.

⁴⁸⁷ Ayrıntılar için bakınız: Richard W. Turk, *The Ambiguous Relationship: Theodore Roosevelt and Alfred Thayer Mahan*, New York: Greenwood Press, 1987.

⁴⁸⁸ Ninkovich, s.37.

göre, bir dünya gücü haline gelmek için sadece güçlü bir donanma oluşturmak yetmeyecek, dünya üzerinde bu donanmayı dinlendirebilecek, takviye edebilecek üslerin (kolonilerin) de kazanılması gerekecektir.⁴⁸⁹ McKinley ve Roosevelt, Mahan'ın da etkisiyle, Amerikan ekonomisi için yayılmanın kaçınılmaz olduğu konusunda anlaşırken, Amerikan halkının bu konudaki tereddütleri ikinci plana atılmıştır. Sonuç olarak, ABD için sınırlı bir uluslararası siyasi angajman ve emperyal yayılmacılığın önü açılmıştır. Bu çerçevede McKinley döneminde John Hay'in devreye soktuğu "Açık Kapı" (Open Door) politikası, ABD'nin Uzakdoğu pazarında ticari anlamda söz sahibi olma iddiasının da dışı vurumudur.

Roosevelt, ticari hedeflerin mutlaka askeri anlamda da desteklenmesi gerektiği kanısındadır. ABD'nin dünyanın yeni lideri olabileceğine inanan, bu konudaki kararı sıradan ABD'lilere bırakılmayacak kadar önemli bulduğunu hissettiren Roosevelt, sırf dünya kamuoyu üzerinde psikolojik bir etki yaratabilmek için, "Great White Fleet" olarak tanımladığı Amerikan deniz filosuna büyük bir dünya turu attırmış; bu sayede ABD'nin yükselen gücü konusunda herkesin dikkatini çekmeyi başarmıştır. Donanmaya komutanlık eden Amiral Robley Evans'ın seyahate başladığında bir dünya turu atacağından haberi bile yoktur. Başkan Roosevelt ona asıl rotayı seyahat başladıktan sonra bildirmiştir.⁴⁹⁰ Roosevelt, Panama Kanalı için gerekli çalışmaları başlattığında da, Amerikan Kongre'si henüz bu konudaki tartışmaları sonuca bağlamamıştır. 19. Yüzyıl sonunda ABD'li siyasetçiler için yayılmacı politikaların kamuoyu tarafından onayı kendi kararlarından daha sonra gelmektedir.

ABD yayılmacı mıdır, yoksa emperyalist mi? Paterson, Clifford ve Hagan'a göre yayılmacılık ürünlerin, paranın, gemilerin, insan ve fikirlerinin dışarıya açılması anlamına gelirken, emperyalizm başka ülkelerin halkları üzerinde, onların onayı olmadan tahakküm kurma, topraklarını ve mallarını sömürme anlamlarını da içermektedir. Yazarlara göre, ABD'nin gözle görülür bir şekilde yayılmacı olduğunu, bazı durumlarda ise, bu yayılmanın emperyalizme dönüştüğünü söylemek

⁴⁸⁹ Alfred Mahan, *The Influence of Sea Power on History 1660-1793*, Dover Publications, 1987.

⁴⁹⁰ Kinzer, ss.78-79.

mümkündür.⁴⁹¹ ABD'nin 19. Yüzyıl sonu itibariyle, giderek emperyalist eğilimler göstermesinde, "Sosyal Darwinizm" in de katkısı olduğu kesindir. Charles Darwin'in ABD'nin başarısını bu devleti oluşturan Anglo-Sakson ağırlıklı halkların "üstün" niteliklerine bağlayan görüşleri bazı Amerikan aydınlarınca Anglo-Saksonlar'ın kendilerinden daha zayıf olan toplumları elimine ya da asimile etmeleri gerektiği yönünde yorumlanmış; "ilahi misyon" anlayışıyla örtüşerek, ABD'nin yayılmasında etkin bir unsur olarak kullanılmıştır.⁴⁹²

"İlahi misyon" anlayışını takip eden ABD'li siyaset adamlarından biri de Woodrow Wilson'dur. Wilson, 20. yüzyıl başında, ABD'nin [kendi demokrasi modelini yayarak] dünyayı kurtaracağına dair güçlü bir iddia ile sahneye çıkmıştır. 1917'de Kongre üyelerine söylediği gibi, "Amerikan değerleri insanoğlunun değerleridir ve bu değerler tüm dünyada egemen olmalıdır."⁴⁹³ Bir din adamının oğlu olan Wilson konuşmalarında dinsel öğelere bolca atıf yapmıştır. I. Dünya Savaşı sonunda Paris'te görüşmeler yaptığı İngiliz Başbakanı Lloyd George, Wilson'un adeta "dinsizlere demokrasi mesajını iletmeye gelmiş bir misyoner" gibi hareket ettiğini söylerken, Fransız Başbakanı George Clemenceau, Wilson'la konuşmanın "İsa ile konuşmak" gibi olduğunu belirtmiştir.⁴⁹⁴

Kant geleneğinin takipçisi, Amerikan idealizminin babası sayılan Wilson'a göre, uluslararası toplum, hukuk ve adaletle yönetilerek, "demokrasi için güvenli" bir hale getirilebilir. Wilson'un önceleri dışında durmaya çalıştığı I. Dünya Savaşı'na daha sonradan girme kararı almasının ardında da, bu samimiyetle inandığı "dünyanın demokrasi için güvenli bir yer haline getirilmesi" ideali yatmaktadır. McDougall, Wilson'un, sadece maddi çıkarlara dayalı bir dış politika izlemeyi "tehlikeli, adaletsiz ve utanç verici" bulduğunu belirtirken,⁴⁹⁵ Kissinger ulusal çıkar meselesini bir çeşit

⁴⁹¹ Paterson, Clifford and Hagan, s.156.

⁴⁹² Armin Rappaport, *A History of American Diplomacy*, New York, London: Macmillan Publishing, 1975, s.175.

⁴⁹³ Barry Gewen, "Why Are We in Iraq? A Realpolitik Perspective", *World Policy Journal*, 2007. (<http://www.britannica.com/bps/additionalcontent/18/31638225/Why-Are-We-in-Iraq-A-Realpolitik-Perspective#>) 12.01.2009.

⁴⁹⁴ Gewen, *a.g.e.*

⁴⁹⁵ McDougall, ss.130-136.

ulusal bencillik olarak görmeyi reddeden Wilson'un ABD'nin eylemlerinin doğruluk, adalet ve tüm insanlığın çıkarları üzerinden belirlenmesi gerektiğine inandığını vurgulamaktadır.⁴⁹⁶

Bu bağlamda, ABD'nin 1. Dünya Savaşı'na girmek için temelde Almanya ile rekabete dayalı ekonomik sebepler ile, Wilson'un inandığı idealler çerçevesinde ülkesini bir "dünya gücü" haline getirme hedefinin büyük etkisi vardır. Wilson, "yozlaşmış" olarak gördüğü Avrupa'nın elinde tehlikede olan "dünya barışını", savaş sonrası kurulacak bir uluslararası örgüt sayesinde koruyabileceğine inanmıştır. ABD'nin dünyayı boyunduruk altına almak yerine, ona hizmet etmesi gerektiğine inanan Wilson, ünlü "14 Prensibi" ile, kurulacak yeni düzende "denizlerin açıklığı", "gizli antlaşmaların yasaklanması", "serbest ticaretin devamlılığı", "silahsızlanma" ve "ulusların kendi kaderlerini tayin hakkı" gibi temel bazı unsurlara vurgu yapmıştır. Başkan Wilson, devletlerin sorunlarını savaşa gitmeden çözebilmeleri içinse "Milletler Cemiyeti"ni (LON-League of Nations) kurmuştur.

Wilson'un, içeride kendi kamuoyuna kabul ettirmeyi bir türlü başaramadığı tüm bu yenilikler içinde, ABD'ye özel ve üstün bir rol çizdiği aşikârdır. Wilson'a göre, Milletler Cemiyeti'ne liderlik edecek devlet ABD'dir ve ABD bu sayede, Wilson'un hayal ettiği dünya liderliği rolünü yerine getirecek, dünya barışını tanımlama, koruma ve yayma misyonunu kendi üzerine alacaktır. Doğal olarak bu örgüt içinde "hegemonik bir üstünlük" demektir.⁴⁹⁷ Wilson'un tüm bu hedefleri önce Versailles görüşmelerinde Fransa ve İngiltere'nin gölgesinde kalarak, ardından da Amerikan Kongre'sinden onay alamayarak bir anlamda başarısız olmuş, kurulmak istenen Pax Americana ise 2. Dünya Savaşı sonrası dönemde geçerli olmak üzere ertelenmiştir. ABD 2. Dünya Savaşı'na kadar görece bir yalnızlık politikası izlemeyi tercih etse de, ekonomik kalkınmasını devam ettirmiş, dış dünyadan elini tamamiyle çekmemiştir. Nitekim ABD'nin, en büyük değerleri arasında tanımladığı demokrasi ve özgürlüğü korumak adına "faşizm"i yenilgiye uğratmayı hedefleyip, 2. Dünya Savaşı'na girmesi ve bu savaştan başarıyla

⁴⁹⁶ Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, s.222.

⁴⁹⁷ Gülboy, s.106.

çıkması, ABD'ye 1945 sonrası dönemde dünya siyasetini o güne değin hiç olmadığı kadar çok etkileme şansı getirmiştir

Wilson'un Roosevelt'in daha katı sayılan emperyalist yaklaşımlarını değiştirmeyi başardığını, ancak yine de Amerikan yayılmacılığının önüne geçmediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Çünkü ABD'nin dini öğelerle yüklü ünlü "Kaçınılmaz Yazgı" (Manifest Destiny) anlayışı, Wilson'un politikalarında önemli bir yer tutmaya devam etmiştir. Kaynaklar, sadece Wilson'un değil, hemen hemen tüm ABD başkanının, halka seslenirken dinsel öğeler kullandıklarını, siyasi eylemlerini dini referanslarla gerekçelendirmeyi seçtiklerini göstermektedir. İster Cumhuriyetçi, ister Demokrat olsun, Amerikan başkanlarının söylemlerinde, Tanrı inancı başta olmak üzere, değişmeyen dini unsurlar vardır. Fransız araştırmacı Lefebvre, iki dünya savaşı arasında başarısız olmasına rağmen, Wilson idealizminin gelecek Amerikan yönetimlerinde "iyiyle kötünün", "uygarla barbarın" savaşına dayanan, "Mesihçi" bir dış politika anlayışını yerleştirmede etkili olduğuna dikkat çekmektedir.⁴⁹⁸

19. Yüzyıl sonundan itibaren müdahil olduğu dış meselelerde, ABD'nin en çok dini hassasiyetlerle hareket ettiğini öne süren McDougall'a göre, ABD dış politikası yönünü kapitalizmin gereklerine dayanarak bulmamıştır. Buna rağmen, ABD'nin yayılmacı ve müdahaleci bir dış politikaya yönelmesinde asıl nedenin ekonomik çıkar çatışmaları olduğunu öne sürenlerin sayısı hiç de az değildir. Stephen Kinzer, ABD'nin geleneksel kimlik ve dış politika ilişkisi çerçevesinde yer tutan en önemli faktörün Protestan inanç sistemi değil, Amerikan iş dünyasının çıkarlarını korumaya yönelik çabalar olduğunu öne sürmektedir.⁴⁹⁹ Kinzer'e göre, ister doğrudan, ister dolaylı yollardan olsun, ABD'nin yapmış olduğu tüm müdahaleler ideolojik ve politik nedenlerin yanı sıra, güçlü ekonomik nedenler yüzünden de gerçekleştirilmiştir.

Burada dikkat çekici olan kimliğin dış politikada güçlü bir referans noktası olmaya devam etmesi ancak, sahip olduğu niteliklerden hangisinin daha ön planda ya da etkili olduğu konusunda farklı görüşler öne sürülmesidir. Sonuçta ABD yönetimi,

⁴⁹⁸ Lefebvre, s.74.

⁴⁹⁹ Kinzer, *a.g.e.*

gerçekleştirmeye başladığı müdahaleleri, halkın gözünde yine geleneksel kimlik ve değerler sisteminden yola çıkarak meşrulaştırmaktadır. Unutmamak gerekir ki, özel mülkiyetin kutsallığı, bireysel zenginliğe önem verilmesi ve liberal ekonomi için gerekli tüm şartların sağlanması, Protestan inancın da etkisiyle, ABD'lilerin geleneksel kimlik tanımları arasında önemli bir yer tutmaktadır. Bu nedenle Amerikalı siyasetçiler için bireylerin ekonomik çıkarları ile devletin çıkar ve güvenlik arayışlarını birleştirmek hiç de zor olmamaktadır. Amerikan iş adamlarının dünyanın herhangi bir yerinde sıkıntı yaşamaması, ABD yönetimleri tarafından kolaylıkla bireysel özgürlükler ve liberal ekonominin gereklerine tezat bir durum, ulusal çıkarlara karşı bir tehdit olarak algılanmaktadır. Bu noktada, 2. Bölümde değindiğimiz misyonerlik çabalarının, dünya üzerinde Amerikan ticaret adamlarının çıkarlarını koruma çabasıyla el ele yürütüldüğü gerçeğini de hatırlamakta fayda vardır.⁵⁰⁰ Görüldüğü gibi geleneksel Amerikan kimliğinin pek çok farklı unsuru aslında çoğu zaman iç içe geçmiş bir haldedir ve siyasetçilerin eylemlerine de bu şekilde yansımaktadır.

Amerikan liderlerine göre dış ticaret neden bu kadar önemlidir? Paterson, Clifford ve Hagan'a göre bunun temel sebepleri şöyle özetlenebilir: Her şeyden önce ihracat kazanç demektir. Bu kazanç içeride üretim fazlası ya da işsizlik nedeni ile çıkabilecek toplumsal huzursuzlukları önleyecektir. Ayrıca ekonomik ilişkiler sayesinde yabancı topraklarda siyasi nüfuz gücü kazanılacaktır. Dış ticaret misyoner faaliyetlerle birlikte yürütülerek, uygarlığın yayılmasına ön ayak olacağı gibi, Amerikan yaşam tarzının ve değerlerinin sempatiyle karşılanmasına ve yayılmasına ortam hazırlayacaktır. Yeni pazarları hâkimiyeti altına alan ve ABD'ye refah kazandıran bir dış ticaret, uluslararası rekabet ortamında Amerikan halkının ulusal övüncünü de arttıracaktır. Sonuçta dış ticaret Amerikan "büyüklüğünün" önemli bir parçasını oluşturmaktadır.⁵⁰¹

ABD'nin [özellikle ekonomik nedenlerle] bir başka ülkenin iç işlerine müdahale ederek, yönetimi devirmesinin ilk örneği aslında 1893'te Hawaii'de yaşananlara kadar dayanmaktadır. Hawaii kraliçesi Liliuokalani'nin anayasayı değiştirerek, ülkedeki

⁵⁰⁰ Landau, s.17.

⁵⁰¹ Paterson, Clifford and Hagan, s.161.

yabancı toprak sahiplerinin oy verme hakkını elinden alma girişimi ilk olarak Hawaii’de iş yapan ABD’li ticaret adamlarının imtiyazlı konumunu tehlikeye atmış, ardından da bu kişilerin çabaları ile Washington ‘ulusal çıkarlarının gereği’ olarak, çeşitli oldubittilerle, kraliçeyi görevden uzaklaştırmıştır. Paterson, Clifford ve Hagan’a göre, ABD’nin niyeti, başlangıçta verdiği pek çok sözün aksine, bu ülkelerin gerçek birer bağımsız ülkeye değil, Washington’un sözünden çıkmayacak birer “kukla devlet”e dönüşmesini sağlamaktır.⁵⁰²

Bu yeni dönemde ABD dış dünya ile daha farklı bir gözle ilgilenmeye başlamıştır. İrili ufaklı pek çok millet, dönemin zayıflayan gücü İspanya’ya karşı mücadele içine girmekte ve bu mücadelenin sonunda bağımsızlıklarına kavuşmayı hayal etmektedir. 1893’te Hawaii ile başlayan süreç, 1898’de İspanya’yla açık bir savaşa dönüşerek devam etmiş, İspanya’nın yenilmesinin ardından Washington, Küba, Filipinler, Nikaragua ve Honduras’la başlayan bir süreç içinde, gizli ya da açık pek çok müdahaleye imza atmıştır. Wilson’a göre bu dönem Amerikan tarihinde geri dönülmez bir yolculuğun başlangıcıdır:

“Hiçbir savaş bizi, [1898’de] İspanya’yla yaptığımız savaş kadar değiştirip, dönüştürmedi... Bizler yeni bir devrime şahit olduk. ABD’nin dönüşüm sürecinin tamamlandığını gördük. 125 yıl önce İngiltere’nin bu topraklardaki egemenliğine son veren küçük eyaletler büyük bir güç haline geldi... Konfederasyon ulusa dönüştü... Ve bu ulus attığı adımla dünya sahnesine çıktı.”⁵⁰³

İspanya’yla yapılan savaş gerçekten de ABD dış politikasında bir dönüm noktasıdır ve sonraki yıllarda alınacak dış politika kararlarına örnek olmuştur. Henry Kissinger’a göre, 20. Yüzyıl başı itibariyle ABD’de, uluslararası refahın anahtarının ABD’nin başarı öyküsünün dünyanın geri kalanına yayılması olduğu yönünde bir inanç gelişmiştir.⁵⁰⁴

⁵⁰² A.g.e., ss. 9-30.

⁵⁰³ Wilson, “The Ideals of America”.

⁵⁰⁴ Kissinger, *Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, ss. 218-219.

3.3.2. ABD'nin 20. Yüzyıl'daki Müdahaleleri

Bu yıllarda ABD artık 1880'lerde olduğu gibi sadece ekonomik bir güç değil, aynı zamanda dünya güçler dengesinin bir parçasıdır; bunun doğal sonucu olarak da ABD dış politikası dış meselelerle eskisine oranla çok daha fazla ilgilenmeye başlamıştır. Bunun sonucu olarak, örneğin 1900 yılında Çin'de başlayan Boxer isyanını bastırmak için kurulan uluslararası güce ABD de asker göndermiştir.⁵⁰⁵ Kissinger'in "yalnızlık politikası ile yükümlülükler girme politikası arasında bir saat rakkası gibi gidip geldiğini"⁵⁰⁶ düşündüğü ABD, bir dünya gücü olarak yükselişe geçtiği bu yeni dönemde tercihini yükümlülükler girme yönünde kullanacaktır. Sadece pasif bir model olmak yerine, aktif bir dış politika izleyerek, gerekirse müdahale yoluyla, değiştirip, dönüştürme fikrinin ağır bastığı bir ABD'dir artık söz konusu olan.

Bu çerçevede, Amerikan çıkarlarının korunması için Batı Yarıküre'de müdahaleci bir politika izleyebileceklerini düşünen Theodore Roosevelt, küresel dengeyi koruma görevinin de ABD'ye ait olduğunu öne sürmüştür. Wilson döneminde bazı farklılıklar yaşasa da, Roosevelt'in "güç" odaklı bu bakış açısı kendisinden sonraki çoğu yönetim için de örnek teşkil etmiştir. Başkan Franklin D. Roosevelt'in 6 Ocak 1941'de Kongre'de yaptığı bir konuşmada, ABD politikasının ana hedefleri olarak sunduğu ve "dünyanın her yerinde" geçerli olması gerektiğini söylediği ünlü "Dört Özgürlük" (Four Freedoms) söylemi bu çerçevede ele alınacak örneklerden biridir. F.D. Roosevelt'in Dört Özgürlüğü, ifade ve din özgürlükleri ile yoksulluk ve korkudan kurtulma özgürlükleridir. F. D. Roosevelt'in Kongre'de o gün yaptığı konuşma, John Quincy Adams'ın yıllar önce önerdiği "içe kapanma" ve sadece "iyi bir model olma" idealinin aksine, ABD'nin dünyanın her yerinde özgür insanların koruyucusu olma rolüne açık bir şekilde soyunduğu anlamına gelmiştir:

"Tanrı'nın rehberliğinde bu millet kaderini milyonlarca özgür kadın ve erkeğin elleri, akılları ve kalpleri ile özgürlüğe olan inançları üzerine yerleştirdi. Özgürlük insan haklarının her yerde üstün olması demektir.

⁵⁰⁵ Gülboy, ss.97-98.

⁵⁰⁶ Henry Kissinger, *Diplomasi*, s.10.

Desteğimiz bu hakları kazanma ya da onları koruma mücadelesi içinde olanlarla birlikte. Gücümüz [bu uğurdaki] amaç birliğimizdir.”⁵⁰⁷

Daha önce de belirttiğimiz gibi, bir ulusu yöneten liderlerin güvenlik ve toprak bütünlüğü adına uyguladıkları politikalar, giderek o devleti oluşturan insanların ulusal karakter özellikleri haline dönüşebilmekte ve sonraki yıllarda diğer devletlerle olan ilişkilerinde önemli roller oynayabilmektedir.⁵⁰⁸ Bu durumda kimlik, dış politika ile olan ilişkisinde, hem neden, hem de sonuç olarak ortaya çıkmaktadır.⁵⁰⁹ Amerikan kimliği de durağan değildir ve etrafında olup biten olaylara yön verdiği kadar, onlardan etkilenmektedir de. ABD dış politikası incelemelerinde konstrüktivist yaklaşımın tarihin güçlü etkisine yaptığı vurgu doğruluğunu hemen hemen tüm zamanlarda kanıtlar niteliktedir. ABD dış politikası geçmişiyle bağını hiçbir zaman koparmamış; hatıralar dış politika yaklaşımlarına yön vermeye devam etmiştir. II. Dünya Savaşı sonrası ABD dış politikası üzerine çalışmalarıyla tanınan Hook ve Spanier, ABD’de dış politikanın uzun yıllara dayanan kültürel değerlerle şekillendiğini ve bu değerlerin ulusun kimliği ve “dost- düşman” tanımlarını etkilediğini düşünmektedir.⁵¹⁰ Wilson’un dikkat çektiği üzere, Amerikan kültürü ve bunun dış politikadaki yansımalarında geçmiş deneyimlerin payı büyüktür.⁵¹¹

Bu nedenle, 2. Dünya Savaşı sonunda ortaya çıkan “Sovyet Tehdidi” objektif gerçekliklerin yanı sıra, geleneksel Amerikan kimliğinin etkisiyle şekillenen ve geçmişten feyiz alan algılar nedeniyle de bir tehdit haline gelmiştir. Bu algılar sonucunda ilan edilen Truman Doktrini, dönemin devlet adamları işaret edilen tehdidi kamuoyuna başarıyla kabul ettirebildiği için, tarihe “20. Yüzyıl’ın ABD dış politika rejimi” olarak geçmiştir. Komünist ideolojinin Avrupa ve Orta Doğu’da yayılma emelleri güttüğünü ileri süren Truman yönetimi, ABD’nin Moskova Büyükelçiliğinde

⁵⁰⁷ Franklin D. Roosevelt’in 6 Ocak 1941’deki “Dört Özgürlük (Four Freedoms)” Konuşması için bakınız: (<http://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=70&page=transcript>) 12.08.2009.

⁵⁰⁸ Chace and Carr, s.11.

⁵⁰⁹ A.g.e., s.199.

⁵¹⁰ Hook and Spanier, s. xv.

⁵¹¹ Detaylar için bakınız: Woodrow Wilson, “The Ideals of America”, *Atlantic Monthly*, Aralık 1902. (<http://www.theatlantic.com/issues/02dec/wilson.htm>) 22.5.2008.

görevli George F. Kennan'ın yönlendirmesiyle “Çevreleme” (Containment) stratejisini devreye sokmuştur. Kennan'ın sözleri ile:

“Bu şartlar altında, ABD'nin Sovyetler Birliği'ne karşı uygulayacağı herhangi bir politikanın temel unsurunun Sovyet yayılmacı eğilimlerine karşı uzun vadeli, sabırlı ancak sağlam ve uyanık bir çevreleme olması gerektiği açıktır.”⁵¹²

Kennan'ın çevrelemeden kastı aslında bir anlamda onu besleyen damarların zayıflamasına neden olarak, ileride ABD ile işbirliğine daha açık, Amerikan değerleri ile daha uyumlu bir Sovyetler Birliği oluşturabilme arzusudur. Savaşların devletler arasındaki sorunların hallolması için bir çözüm olmadığına inanan Kennan, bunun yerine uzun bir döneme yayılmış, bir nevi yıldırma politikası sayılabilecek “çevreleme” politikasını tercih etmiştir. Burada Kennan'ın Theodore Roosevelt'in güç kullanma yanlısı tutumundan ziyade, Wilson'un demokrasinin daha güvende olacağı şartlar yaratmayı amaçlayan, barışçıl sayılabilecek yaklaşımına daha yakın durduğunu belirtmekte fayda vardır. Evet, Kennan'ın “çevreleme” politikası ile, ABD'nin bir tehdit olarak gördüğü Sovyetler Birliği'nde belirli bir değişim gerçekleştirebilmeyi hedeflediği açıktır. Ancak tıpkı Wilson gibi Kennan da değişimin silah gücüyle gerçekleştirilmesinden yana değildir. Wilson için değişimin güçle getirilmesi kabul edilemez; dönüşümün tamamı hukuk prensiplerine dayalı süreçler içinde gerçekleşmelidir; Tanrı insanlara kendi kaderlerini tayin hakkı verdiğine göre, devlet her şeyden önce demokrasi ve ulusun hür iradesi üzerine kurulmalıdır.⁵¹³ Bu bağlamda Kennan'ın “müdahaleciliğe”, özellikle de askeri müdahalelere sıcak bakmadığını, bu nedenle de kendisinden sonra gelecek sertlik yanlısı pek çok siyasetçiden farklı bir noktada durduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.⁵¹⁴

⁵¹² George F. Kennan, “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs*, Vol. 15, No:4, July 1947, s.575. Çevreleme politikasının mimarı George F. Kennan'ın dönemin ABD dış politikasında büyük etki yaratan bu makalesi yayımlandığında isimsiz (X rumuzuyla) yayımlandığından literatürde X Makalesi olarak da bilinmektedir.

⁵¹³ Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, s.222.

⁵¹⁴ Kennan'ın “Çevreleme Politikası” Soğuk Savaş'ın ilerleyen yıllarında ABD'nin Kore, Vietnam ve Latin Amerika'ya müdahalelerine doğrudan kaynaklık etmiş, Kennan ise bu durumu “Amerikan liderleri benim önerdiğim stratejinin dışına çıktı” diyerek, ABD'nin özellikle ahlak ve değer temelli askeri müdahaleleri ile kendi realist bakış açısı arasına önemli bir mesafe koymuştur. Bakınız: Hook and Spanier, s.41.

Sovyetler Birliği'ni ve Rusları pek çok Amerikalıya göre çok daha yakından tanıyan Kennan'ın Sovyet değerlerine ve kurumlarına karşı belirli bir saygıyı elden bırakmamış olması dikkat çekicidir. Kennan'a göre, evet, Amerikan halkı, karşısında kapitalist, liberal-demokratik ve Amerikan kurumları ile benzerlik içindeki bir Sovyetler Birliği'ni görmeyi tercih edecektir ancak kendine has nitelikleri sebebiyle, Sovyetler Birliği'nin tüm kurumları ile tıpatıp ABD ile aynı olmasını beklemek gerçekçi değildir. Kennan'ın de Tocqueville'den yaptığı alıntıyla:

“Siyasi kurumlarla ilgili mutlak bir doğru yoktur; etkinlikleri her zaman uygulandıkları halkın özgün şartlarına ve sosyal koşullarına bağlıdır.”⁵¹⁵

Bu bağlamda Kennan'ın ABD'de dönemin bazı siyasi figürlerine göre, Sovyetler Birliği'ne çok daha gerçekçi bir gözle baktığını söylemek yanlış olmayacaktır. Benzer şekilde, Kennan'ın Sovyetler Birliği tehdidi karşısında “ABD'nin yeterince güvende olup olmadığı” sorusunu da daha eleştirel bir gözle değerlendirdiği söylenebilir. Kennan'a göre, 20. Yüzyıl'ın başından ortalarına doğru gidildikçe Amerikan güvenliğinde, daha doğrusu güvenlik algısında önemli bir düşünüş yaşanmaya başlanmıştır:

“1900'lerin başında refahı ve yaşam şeklinin dış dünya tarafından tehdit edilebileceğini asla düşünmeyen bir ülke [ABD], 1950'lerde neredeyse bu tarz bir tehlike dışında başka hiçbir şey düşünemeyecek hale gelmiştir.”⁵¹⁶

Böyle bir ruh hali içinde Amerikan Kongre'si, Soğuk Savaş'ı başlatan Truman Doktrini kapsamında *Marshall Planı*'nı devreye sokarak, tehlikede olduğu düşünölen ölkelere para ve silah yardımı yapmaya onay vermiştir. Bu kapsamda, komünist rejimin baskısı altında olduğu düşünölen Türkiye ve Yunanistan gibi ölkeler, ABD koruması

⁵¹⁵ George F. Kennan, “America and the Russian Future”, *Foreign Affairs*, Vol. 29, No:3, April 1951, ss.351-370.

⁵¹⁶ George F. Kennan, *American Diplomacy* (Expanded Edition), Chicago, London: The University of Chicago Press, 1984, s.xi.

altında; 400 milyon dolarlık yardım almıştır.⁵¹⁷ Kennan'ın çevreleme politikasının devreye sokulmasının önemli bir sonucu da, *Amerikan Ulusal Güvenlik Sözleşmesi*'nin ortaya çıkışıdır. ABD bu sözleşmeden sonra enerjisinin büyük kısmını savunma stratejilerine ayırmaya başlamıştır. ABD'nin nükleer bir güç haline gelmesine kaynaklık eden bu süreçte, ileriki yıllarda yürütülecek gizli faaliyetlerde önemli bir rol oynayacak olan CIA (Merkezi Haber Alma Teşkilatı) da hayata geçirilecektir.⁵¹⁸

ABD, 1949 yılında kurulan NATO içindeki yerini alırken, bir yandan Avrupa'yı kanatları altına almış, diğer yandan da gerektiğinde sadece Avrupa'yı değil, tüm "dost" ülkeleri savunabilmek için askeri yeteneğini en üst noktalara taşımaya karar vermiştir. Ulusal Güvenlik Konseyi'nin (NSC) 1950'de, Truman'ın isteğiyle Paul H. Nitze önderliğinde hazırladığı ünlü rapor NSC-68, özellikle askeri harcamalara ayırdığı büyük pay nedeniyle ağır eleştirilere neden olmuştur. Bu eleştirilere göre, Sovyet tehdidi gereksiz yere abartılmakta, Soğuk Savaş anlamsızca tırmandırılmaktadır.⁵¹⁹ Mevcut Sovyet tehdidini kabul etmekle birlikte, var olan bu tehdidin fazlasıyla abartıldığına inananlardan biri de "Çevreleme" politikasının mimarı George F. Kennan'dır. Kennan o yıllarda Chicago üniversitesinde verdiği derslerden birinde şu saptamalarda bulunmuştur:

"...Günümüzde ulusal bilincimiz bir güvensizlik duygusunun hâkimiyeti altında ve bu duygu, söz konusu düşüncelere sahip olmamıza neden olan faktörlere çok daha yakın ve onlara karşı çok daha korunmasız olan Batı ülkelerindeki halkların sahip olduğu güvensizlik hissinden daha büyük. Bu değişimin büyük bir kısmı şüphesiz subjektif. ...Bugün tehlikelerimizi abartmakta ve yeteneklerimizi olduğundan daha zayıf görmekteyiz... Ancak yine de bu değişim aynı zamanda objektif gerçeklere de dayanmakta..."

⁵¹⁷ 12 Mart 1947'de ilan edilen Truman Doktrini ve sonrasında hayata geçirilen Marshall Planı'nın detayları için bakınız: (<http://www.ourdocuments.gov>) 17.12.2008.

⁵¹⁸ Hook and Spanier, s.55.

⁵¹⁹ Dönemin Savunma Bakanı Louis Johnson ile G. F. Kennan ve Charles Bohlen gibi bazı SSCB uzmanı diplomatlar ABD'nin o dönemde askeri anlamda zaten SSCB'den güçlü bir durumda olduğuna dikkat çekmiştir. Özellikle Kennan SSCB'ye karşı sadece askeri tedbirler yerine, siyasi ve ekonomik tedbirler alınması gerektiğine vurgu yapmıştır. Ayrıntılar için bakınız: NSC-68, 1950, US Department of State, US Diplomatic History Site. (<http://www.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/82209.htm>) 02.12.2009. Tüm bu eleştirilerin de etkisiyle, Başkan Truman'ın NSC-68'i ancak Kore Savaşı başladıktan sonra onaylamış olması da anlamlıdır. Sonuçta NSC-68'e karşı çıkan Kennan bile ABD'nin Kore Savaşı'na müdahale etmesini doğru bulmuştur.

1900'lerin başındaki siyasi ve askeri olgular acil bir korku duymamıza gerek bırakmayacak boyuttayken, bugün önümüzde aşırı derecede tehlikeli ve sorunlu bir durum var.”⁵²⁰

Sovyetler Birliği'nin 1949 yılında patlattığı atom bombası ve Çin'le kurduğu ittifak ilişkileri Truman yönetiminin “Sovyetlere yönelik tehdit” algısında önemli etkiler yaratıp, çevreleme politikasını meşrulaştırmayı kolaylaştırırsa da, bu durum NSC-68 belgesi üzerinde o dönem görüş ayrılıklarının yaşanmasına engel olmamıştır.⁵²¹ Tüm bu tartışmalara rağmen, 1950'de patlak veren Kore Savaşı'nın etkisiyle Başkan Truman bu tartışmalı belgeyi imzalamış ve ABD'nin Soğuk Savaş stratejisi büyük oranda bu belgeye dayanarak oluşturulmuştur.⁵²² ABD'nin Kore'ye müdahil olarak 3. Dünya Savaşı'nın çıkmasını engellediğini ileri süren Truman, aslında bu sayede komünizmi çevreleme politikasını da devreye sokmuş oluyordu. Bu bakış açısına göre, dünya barışı artık bölünmez bir bütün halinde ele alınmaktaydı. Barışı tehdit eden ülke, saldırgan kimliğini açıkça ortaya koymuş olan Komünist Kuzey Kore olunca, ABD'nin, arkasına BM'nin de desteğini alarak, bu saldırıya yanıt vermesi kaçınılmaz olmuştu.⁵²³ Truman'ın o yıllarda dile getirdiği gibi:

“Eğer tarih [Amerikalılara] bir şey öğrettiyse, o da saldırganlığın, dünyanın neresinde olursa olsun, dünya barışına karşı bir tehdit oluşturduğudur. Hele saldırganlık güçlü bir ulusun fethetmeye eğilimli, acımasız ve bencil yöneticileri tarafından desteklenmekteyse, bu saldırganlık tüm özgür halkların güvenliği ve bağımsızlığına yönelik açık bir tehlike haline gelmektedir.”⁵²⁴

⁵²⁰ Kennan, *American Diplomacy*, s.3.

⁵²¹ Gaddis'e göre, NSC-68'in temel amacı, “esnek tepki” (flexible response) yönteminin gerekliliğini ortaya koymaktı. Bu yöntemle herhangi bir yerde saldırı olduğu zaman anlaşmazlığı büyütmeden veya geri adım atmadan tepki verilecekti. Eisenhower ve Nixon arasındaki başkanlar, bu yaklaşıma uyarak, ABD'nin de geniş bir alanda rakipleri kadar serbest hareket etmesi gerektiğine inandılar. Bakınız: John Lewis Gaddis, *Soğuk Savaş: Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek*, Çev. Dilek Cenkçiler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008, s.146.

⁵²² John Lewis Gaddis, Kore Savaşı'nın o döneme kadar NSC-68'le ilgili şüpheleri olan Amerikan siyasetçilerinin, bu şüphelerini ortadan kaldıracak şekilde NCS-68'de öne sürülen iddiaların çoğunu kanıtlar nitelikte olduğuna dikkat çekmektedir. Bunlardan en önemlisi, artık tüm çıkarların hayati olduğu güçler dengesinde ufak bir kaymanın dahi savaş sonrası uluslararası sistemin yapısını bozabileceği iddiasıdır. Bakınız: John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1982, s.109.

⁵²³ Bernard Brodie, *War & Politics*, New York: MacMillan Publishing, 1973, s.62.

⁵²⁴ A.g.e., s.62.

Bu noktada Truman'ın Kore'ye müdahaleyi, ABD için adeta bir mecburiyet gibi göstermesi dikkat çekicidir. Güç kullanımına çekinceli yaklaşan George F. Kennan dahi o tarihte ABD'nin Kore'ye müdahil olmasını onaylayan isimler arasındadır. Bernard Brodie, Kore'ye bu denli çabuk müdahale edilmesinde, ABD'nin bunu gerçekleştirebilecek tek güç olmasının büyük pay olduğuna inanmaktadır. Brodie'ye göre, kendi güçlerinden şüphe eden ya da gerçekten yeterli gücü olmadığını bilen diğer uluslar, dışarıda olup biten olayları tasvip etmeseler dahi, bu olaylara karşı bir şey yapmak için başı çekemez. Oysa ABD, 2. Dünya Savaşı'nda kanıtlandığı gibi, olağanüstü askeri marifetlere sahiptir ve 2. Dünya Savaşı'yla karşılaştırıldığında Kore ABD için küçük bir lokma gibi kalmaktadır.⁵²⁵ Kore'ye müdahil olmakla ilgili bu düşünceler, geleneksel Amerikan kimliğinin üstüncü bakış açısının 1950'lerde artarak devam ettiğinin kanıtıdır. Zaten seçilmiş, üstün bir halk olduklarına inanan Amerikan seçkinleri, 2. Dünya Savaşı'nda elde ettikleri zafer ve giderek artan askeri ve ekonomik güçleri sayesinde, uzun zamandır benimsedikleri “dünyayı kötülükten kurtarma” rolüne artık çok daha rahatlıkla soyunmaktadır. 19. Yüzyıl sonu itibariyle yozlaşmışlık ve geri kalmışlıkla mücadele ettiğini öne sürerek, Küba ve Filipinler gibi pek çok ülkeye müdahale eden, 2. Dünya Savaşı'nda faşizmi alt ettiğini düşünen ABD için artık mücadele edilmesi, çevrelenmesi gereken ‘yeni bir kötü’ vardır. O da Sovyetler Birliği ve onun yaymaya çalıştığı Komünist ideolojidir.

Truman Doktrini'nin ilanından sonra geçen on yıl içinde, Amerikan liderlerinin “Komünizm korkusu” daha da ileri boyutlara ulaşmış, Başkan Dwight Eisenhower yeni bir doktrinle, Orta Doğu'ya yapılacak müdahalelerin önünü açmıştır.⁵²⁶ Ortadoğu'da Mısır'ın liderliğindeki milliyetçi hareketin Sovyet etkisi altına girmesinden endişe eden ABD, içeriden gelen çağrıya uyduğunu söyleyerek, yaşanan karışıklığa son vermek iddiasıyla Lübnan krizine askeri müdahalede bulunmuştur. Eisenhower Doktrini'nin asıl amacı, Ortadoğu'da Fransız ve İngilizlerden doğan iktidar boşluğunu Sovyetlerin değil, ABD'nin doldurmasıdır. ABD'nin etkisini arttırmak istediği tek yer Ortadoğu değildir

⁵²⁵ A.g.e., s.63.

⁵²⁶ Eisenhower Doktrini için bakınız:

(<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1957eisenhowerdoctrine.html>) 13.07.2009.

elbette. Latin Amerika’da da benzer bir güç mücadelesi devam etmektedir. 1961’de ilan edilen Kennedy Doktrini ile Komünizm, Batı Yarımküre’den uzak tutulmaya çalışılmıştır. Başkan John Fred Kennedy’nin, 20 Ocak 1961’de başkanlık görevini teslim alırken yaptığı konuşmada sarf ettiği şu sözler, doktrininin de ana hatlarını çizmektedir:

“Tüm uluslar bilsin ki, özgürlüğün yaşaması ve başarılı olması için her bedeli ödeyecek, her yükün altına girecek, her zorluğu göze alacak, her dostu destekleyecek ve her düşmana karşı çıkacağız.”⁵²⁷

Kennedy’nin bu sözleri, ABD’nin sadece Latin Amerika’da ya da Ortadoğu’da değil, dünyanın her yerinde askeri faaliyetlere gireceğinin işaretidir aslında. ABD açık bir şekilde özgür dünyanın liderliğine oynamaktadır ve bunun getireceği sorumlulukların da farkındadır.⁵²⁸ John Quincy Adams’ın 1821’de söylediği “dışarıda yok edecek canavarlar aramayacağız” sözü adeta unutulup gitmiştir. ABD artık dünyanın her yerinde kendisine karşı tanımladığı tüm “canavarların” peşine düşecektir. Sovyet ve Çin yakınlaşmasını kendi değerlerini hâkim kılmak istediği dünyaya karşı büyük bir tehdit olarak algılayan ABD, Uzakdoğu’daki irili ufaklı devletlerin *domino taşları* gibi bir bir yıkılarak, Komünizm’in etkisi altına girmesinden endişe etmiş, bu kaygılar ise Washington’u uzun yıllar içinden çıkamayacağı Vietnam batağına itmiştir. Truman’dan itibaren Vietnam sorununa giderek daha çok müdahil olmaya başlayan ABD, 1965’te buraya büyük bir askeri müdahalede bulunmaya adeta mecbur kalmıştır.

Aslında Başkan Kennedy, başlangıçta Vietnam’a girmeye hiç de sıcak bakmamıştır. Kennedy’e göre Uzak Doğu’da asıl mesele bölge halkının kendi sorunlarını kendisinin çözmesidir. 1951 ve 1953 yıllarında yaptığı Güneydoğu Asya ziyaretlerinde, Asya’da komünizm tehlikesinin milliyetçilik ile çözülebileceğini öneren Kennedy, “oradaki savaşın ancak Vietnamlıların savaşı olursa kazanılabileceğini, eğer savaş Beyaz Adam’ın savaşına dönüşürse, Fransızların on yıl önce yenildiği gibi,

⁵²⁷ Kennedy Doktrini için bakınız: John Fred Kennedy’s Inaugural Address (1961) (<http://www.ourdocuments.gov>) 17.12.2008.

⁵²⁸ Gaddis’in belirttiği gibi, bu dönemde kendi içlerinde farklılıklar yaşamaya başlasalar da, ABD nezdinde tüm komünistlerin “Özgür Dünya”ya düşman bir şekilde tanımlandığına inanılmıştır. Gaddis, *Strategies of Containment*, s.211.

kendilerinin de yenileceğini” belirtmiştir.⁵²⁹ Tüm bunlara rağmen Başkan Kennedy yönetimindeki ABD, neden Vietnam Savaşı’na müdahil olmak zorunda kalmıştır? Arthur Schlesinger Jr., ABD’nin bu kararının, ülkenin dünya üzerindeki rolüne dayalı iki geleneksel Amerikan düşüncesinden kaynaklandığına inanmaktadır. Bunlardan ilki düzenli bir dünyanın, her yerde korunması gereken “tek ve kalıcı bir dünya güvenliğine” bağlı olduğu fikridir. Bu fikre göre, eğer dünyanın bir yerindeki saldırganlık cezasız kalırsa, bu adeta bir enfeksiyon gibi yayılacak ve sonuçta dünya düzenini yıkacaktır. ABD’nin Milletler Cemiyeti ve BM ile hedeflediği “kolektif güvenlik” anlayışı da aslında yine bu Amerikan bakış açısından doğmuştur. Vietnam’a girilmesinde etkili olan ikinci geleneksel düşünce şekli de yine çok tanındıktır. ABD’nin “dünyayı kurtarma misyonu” olduğu iddiasına dayanan bu düşüncenin kaynağı, bildiğimiz gibi çok eskilere uzanmaktadır. Woodrow Wilson’un 1917-1920 yılları arasında yaymaya çalıştığı ve 2. Dünya Savaşı ile zirve yapan bu düşünce, ABD’nin dünyanın her yerindeki baskı, yoksulluk ve adaletsizliğe karşı çıkma mecburiyeti olduğunu öne sürmektedir. Bir çeşit “liberal Evangelizm” olarak da tanımlanan bu düşünce, Stalinizmin etkisiyle daha da kuvvetli bir hal almıştır.⁵³⁰

ABD artık kuruluş yıllarının “dışarıdaki meselelere tarafsız kalma” pozisyonundan çok uzakta; geri dönülmesi çok zor taahhütler altındadır. Gönüllü olarak üstlendiği liderlik rolü ona diğer uluslar gibi olayların dışında kalma lüksü tanımamaktadır. Ancak ABD için Vietnam’daki sonuç, Kennedy’nin yıllar önce öngördüğü gibi, neredeyse tam bir felaket olmuştur. Vietnamlıların uzun ve yıldırıcı bir mücadeleye dayalı olan gerilla taktikleri, askeri güç ile kısa sürede sonuç almayı hedefleyen ABD için kolay mücadele edilecek yöntemler değildir.⁵³¹ Ancak sorun askeri bir mesele olmaktan çok daha ötededir. Brodie’nin iddiasıyla, ABD Vietnam’da başından beri, hiç hak etmeyen bir hükümete destek vermiş; de Gaulle gibi siyasetçilerin tüm uyarılarına rağmen kazanılması imkânsız bir savaşı, yerli halkın desteği olmadan kazanmaya çalışmıştır.⁵³² Medyanın yoğun ilgisiyle ABD askerlerinin Vietnam’da sivillere verdiği zararların duyulması, iç ve dış kamuoyunun çekilme

⁵²⁹ Brodie, ss.133-135.

⁵³⁰ A.g.e., s.116.

⁵³¹ Hook and Spanier, ss.121-126.

⁵³² Brodie, ss.173-174.

baskısını arttırmış; sonuç olarak ABD, askerinden siyasetçisine, Vietnam’la ilgili tüm inandırıcılığını kaybetmiştir.⁵³³ 1969’da Başkan Nixon’un Dış Politika Danışmanı olan Kissinger’ın ilk icraatı Güney Vietnamlı güçlerin daha fazla rol üstlenmeye başlamasını sağlayarak, Amerikan güçlerini yavaş yavaş bölgeden çekmek üzerine kurulu olan “Vietnamlaştırma” (Vietnamization) siyasetini devreye sokmak, bir anlamda Vietnamlıların savaşını Vietnamlılara bırakmanın yollarını aramak olmuştur. Haziran 1969’da Nixon, Vietnam’daki 540 bin Amerikan askerinden 25 bininin ABD’ye dönmesine karar vermiş, aynı yılın Aralık ayında da 60 bin Amerikan askeri geri çağırılmıştır. Aslında ABD bunu yaparken, tarihinde pek çok kez olduğu gibi bu kez de, hata yaptığını kabul edip, bu hatadan onurlu bir şekilde dönmenin yollarını aramaktadır. Amerikalılar 19. Yüzyıl sonundaki Küba ya da Filipinler müdahalelerinde olduğu gibi, Vietnam’dan da kurtulmanın, yönetimi bir türlü onları istemeyen yerli halka bırakmanın çaresini düşünmektedir.⁵³⁴

Vietnam müdahalesi, bu süreç içinde sıkça geleneksel Amerikan kimlik ve değerler sistemi bağlamında da sorgulanmaya başlanmıştır. Amerikan değerlerinin gerçekte ne olup, ne olmadığı sorusu pek çok diğer meselede olduğu gibi bu meselede de farklı şekillerde yorumlanmıştır. Vietnam yenilgisinin ardından 1976 yılında başkan adayı olan Jimmy Carter, Vietnam’ı sık sık “güç politikaları uğruna kendi değerlerini terk eden bir devletin başına neler gelebileceğine” örnek olarak göstermiştir. Oysa dönemin diğer ünlü siyasetçilerinden Henry Kissinger’a göre, Vietnam aslında bunun tam tersini kanıtlamıştır:

“1960’ların ve 1970’lerin ABD dış politika travması [Vietnam], Birleşik Devletler çok fazla güç odaklı olduğu için değil, değerleri fazla evrensel uyguladığı için ortaya çıkmıştır.”⁵³⁵

⁵³³ Bernard Brodie, dönemin Gallup anketlerinde görüldüğü gibi, Amerikan halkının 1965-66 yıllarında Vietnam konusunda ülkelerine verdikleri desteğin, 1967 ve sonrasında hızla düşüşe geçtiğini ve bu tarihlerden itibaren Amerikalıların Vietnam’a askeri müdahaleyi bir hata olarak değerlendirmeye başladığını belirtmektedir. Bakınız: Brodie, s.196.

⁵³⁴ Vietnam’la ilgili bu gerçekler, 5. Bölüm’de ele alacağımız 2003 Irak Savaşı ve sonrası ile ilgili pek çok ipucunu da içinde barındırmakta, ABD tarihinin Irak’ta bugün yaşanmakta olanların sayısız örnekleriyle dolu olduğu gerçeğini bir kez daha hatırlatmaktadır.

⁵³⁵ Bakınız: Kissinger, *Amerika’nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, s.247.

Kissinger'a göre, sorun Amerikan değerlerinin yanlışlığı ya da yanlış uygulanması değildir. Sorun bu değerlerin fazla evrensel düşünülmesidir. Görüldüğü gibi Vietnam nedeniyle Amerika bir kez daha dışa müdahale etme ve içe kapanma arasındaki geleneksel ikilemini yaşamıştır. Tüm bunlara rağmen ABD'nin Vietnam'daki askeri başarısızlığı, Amerikan siyaset dünyasında, etkileri günümüze kadar süregelen "Vietnam Sendromu" tartışmalarının da kaynağı olmuştur. Geleneksel kimliğinde tüm insanlar için "parıldayan bir ışık" olma iddiasını taşıyan Amerikan ulusu, Vietnam'daki ağır maddi ve manevi kayıp sonrasında, askeri müdahaleleri daha fazla sorgulamış, ABD'nin bundan sonra daha az taahhüt altına girmesi gerektiğini düşünmüştür.⁵³⁶ Yine de tüm bu olup bitenler, 1980'li yıllara gelindiğinde, ABD'nin hala askeri güce dayalı bir görüntü vermesinin önüne geçememiştir. Moskova'yla yaşanan "Yumuşama" (Detente) döneminin ardından, Sovyetlerin 1979'da Afganistan'ı işgal etmesi, Başkan Jimmy Carter'ın ABD'nin Körfez Bölgesi'ndeki ulusal çıkarlarını savunmak için askeri güç kullanımına gideceğini ilan etmesine neden olmuştur.

"Herhangi bir yabancı gücün Körfez bölgesinin kontrolünü ele geçirme girişimi, ABD'nin hayati çıkarlarına karşı bir saldırı olarak kabul edilecek; bu türden bir saldırı askeri güç dâhil, gereken her yöntemle geri püskürtülecektir."⁵³⁷

Göreve gelişinin ilk yıllarında insan haklarının evrenselliğinden yola çıkarak, ahlaki değerlerin yayılması yönünde çaba harcayan, bu "fazla anlayışlı" tutumu nedeniyle de muhalifleri tarafından Sovyetlere karşı yeterince etkili olamadığı yönünde eleştirilen Carter, 1979'daki Afganistan işgaline hayli hazırlıksız yakalanmıştır.⁵³⁸ Sovyetlerin bu işgalini "2. Dünya Savaşı'ndan bu yana dünya barışına yönelik en büyük tehdit" olarak tanımlayan Carter, ulusal güvenliklerinin ciddi bir tehlike ile karşı karşıya

⁵³⁶ Bu açıdan ilginç bir çalışma için bakınız: Trevor McCrisken, *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam*, Basingstone, New York: Pelgrave, Macmillan, 2004.

⁵³⁷ Carter Doktrini'nden alınan bu sözler için bakınız: (<http://www.americanforeignrelations.com/A-D/Doctrines-The-carter-doctrine.html>) 13.07.2009.

⁵³⁸ Gaddis'e göre, Carter'ın dış politikadaki başarısızlığının en önemli nedeni onun en büyük amacının kendisinden önceki yönetimin, özellikle de Kissinger'ın etkisinin dışına çıkma, ne olursa olsun bunun tersini gerçekleştirme isteğidir ve Carter'ın Kennan, Nitze, Dulles ya da Kissinger gibi etkili bir dış politika danışmanının olmaması durumunu daha da zorlaştırmıştır. John Lewis Gaddis, *Strategies of Containment*, ss.346-350.

olduğunu düşünerek, tavrını giderek sertleştirmek zorunda kalmıştır.⁵³⁹ Sonuçta Afganistan'ın Sovyetler Birliği tarafından işgali, İran'da Batı yanlısı Şah rejiminin yıkılıp, yerine Humeyni liderliğindeki yeni yönetimin geçmesiyle aynı yıla rastlamıştır. Bilindiği gibi, Basra Körfezi'nin güvenliği ABD'nin stratejik ve ekonomik çıkarları açısından hayati önemdedir. Bölgenin önemli bir ülkesi olan İran'ın zaten son derece çalkantılı bir dönemden geçtiği bir sırada gerçekleşen Afganistan işgali, ABD'nin gözünde Sovyetlere Basra Körfezi ve Ortadoğu petrollerine, dolayısıyla Hint Okyanusu'na inme şansı yaratmaktadır.⁵⁴⁰ Bu nedenle de işgal, ABD için görüldüğünden daha büyük bir tehdit içermektedir. Sovyetlerin Ortadoğu petrolünün serbestçe yayılmasının önünde engel olacağını düşünen Carter, danışmanı Brzezinski aracılığıyla, Sovyetler Birliği etrafında ılımlı İslam'a dayalı bir "Yeşil Kuşak" oluşturulmasını⁵⁴¹ ve daha fazla "caydırıcı" olabilmek için, gerekirse Sovyetlere karşı askeri güç kullanılmasını istemiştir.⁵⁴²

Carter'dan sonra başkan olan Ronald Reagan, seçim kampanyasını büyük oranda yukarıda bazı noktalarına işaret ettiğimiz *Carter Doktrini*'ni yermek üzerine kurmuş; Carter'ın nispeten ılımlı politikalarının aksine, "Şer İmparatorluğu" olarak adlandırdığı Sovyetler Birliği'ne karşı "2. Soğuk Savaş"ı başlatmıştır. Sovyetler Birliği etkisi altındaki devletlerde, anti-Komünist gerillalara Amerikan yardımının önünü açan *Reagan Doktrini* kamuoyunda büyük tartışmalara yol açmış, ancak Soğuk Savaş'ın sonuna kadar yürürlükte kalmayı başarmıştır.⁵⁴³ Bu dönemde özellikle artan silahlanma harcamaları ve yürürlüğe sokulan Yıldız Savaşları projesiyle⁵⁴⁴ ABD, bir "dünya polisi" olmak istediğinin de sinyallerini vermiştir. Reagan Doktrini kapsamında ABD yönetimi,

⁵³⁹ Steven F. Hayward, *The Real Jimmy Carter*, Washington: Regnery Publishing, 2004, s.164.

⁵⁴⁰ Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, Cilt I, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994, s.762.

⁵⁴¹ Baskın Oran'ın ifadesiyle, kendisi de koyu bir Hristiyan olan Carter'ın buradaki amacı SSCB'ye karşı bir İslam kalkını oluşturmak ve geliştirilecek ılımlı İslamla Hizbullah gibi radikal akımlar ve İran'ı da çevrelemiş olmaktadır. Bakınız: Baskın Oran (der.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaş'ından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II: 1980-2001*, İstanbul: İletişim, 2001, s.11.

⁵⁴² 1977-1981 yılları arasında Carter'ın Ulusal Güvenlik danışmanlığını yapan Zbigniew Brzezinski'nin jeopolitik vurgularla yüklü, ünlü "The Grand Chessboard" kitabı ABD'nin lider rolünü sürdürebilmek için, Rusları çevreleyerek, dünyanın merkezi sayılan Avrasya'nın kontrolünü elinde tutması gerektiğini öne sürmektedir. Bakınız: Zbigniew Brzezinski, *The Grand Chessboard*, New York: Basic Books, 1997.

⁵⁴³ Reagan Doktrini için bakınız: (<http://www.state.gov/r/pa/ho/time/rd/17741.htm>) 13.07.2009.

⁵⁴⁴ Soğuk Savaş'ın sona ermesiyle gündemden düşen Yıldız Savaşları Projesi, 2000'li yıllara gelindiğinde, George W. Bush'un Ulusal Füze Savunma Sistemi Projesiyle yeniden hatırlanacaktır.

Carter'ın demokrasi ve insan hakları yanlısı ılımlı politikalarına tezat şekilde, Nicaragua'da Kontralara ya da Afganistan'da Mücahitler'e, sırf komünizm karşıtı oldukları için yardım etmekte sakınca görmemiştir.⁵⁴⁵ Reagan Doktrini'nin etkisi Afrika'daki Angola'dan, Uzak Doğu'daki Kamboçya'ya kadar uzanmış, dünyanın pek çok bölgesinde ABD yanlısı rejimler desteklenirken, anti-Amerikan nitelikteki rejimlerin muhaliflerine silah ve para yardımı yapılmıştır. Hatta ABD Nicaragua'daki Kontralara yardım için, ABD'nin düşman saydığı İran'a dahi İsrail aracılığıyla silah satmıştır.⁵⁴⁶

Bu durumun ortaya çıkışında, yeni yönetimin Carter'ın aşırı anlayışlı tutumuna göstermek istediği tepki önemli bir rol oynasa da, olaylar Sovyet tehdidi nedeniyle hedeflediği rejim değişikliklerine daha gizli yöntemlerle ulaşmaya çalışan ABD'nin daha önce İran, Guatemala ya da Şili'de yürüttüğü faaliyetlerle de benzerlik içindedir. Varoluş amacını demokrasi ve özgürlükler üzerinden tanımlayan Amerikan liderlerinin, dünyanın değişik bölgelerinde seçimle başa gelen yönetimleri devirebilmek için izlediği anti-demokratik yolları kamuoyuna Amerikan değer ve çıkarlarının korunması olarak sunması dikkat çekicidir. Kinzer'e göre, yapmış olduğu pek çok müdahalenin ardından Washington, kısa vadede amaçlarına ulaşmış gibi görünse de, uzun vadede, hiç beklemediği daha büyük sorunlarla uğraşmak zorunda kalmıştır.⁵⁴⁷

Reagan'ın soru işaretleriyle dolu tüm bu politikalarının ardından göreve gelen George H. W. Bush, 1989 yılı itibariyle Soğuk Savaş'ın sona ermesine ve Doğu Blok'unun yıkılmasına tanıklık eden Amerikan başkanı olmuştur. Gaddis'in dediği gibi, "Soğuk Savaş, hakkında pişmanlık duyulacak çok şey olsa da, korkunun dönüşüyle başlayıp, umudun zaferiyle sona ermiştir".⁵⁴⁸ Ve Bush, o tarihten sonra sahneye dünyanın ilk "küresel lideri" olarak çıkmıştır.⁵⁴⁹ Fukuyama'nın "tarihin sonunun geldiğini" ve yarım asrı aşkın Soğuk Savaş mücadelesi sonunda kazananın liberal demokrasi olduğunu ilan etmesine neden olan bu olay, dünya düzeninin artık eskisi gibi

⁵⁴⁵ Hook and Spanier, ss.180-181.

⁵⁴⁶ Oran, s.12.

⁵⁴⁷ Hook and Spanier, s.6.

⁵⁴⁸ Gaddis, *Soğuk Savaş...*, s.228.

⁵⁴⁹ Zbigniew Brzezinski, *Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower*, New York, Basic Books, 2007, s.1.

olmayacağı iddialarını da beraberinde getirmiştir.⁵⁵⁰ George H. W. Bush'un 11 Eylül 1990 günü ABD Kongresi'nde yaptığı konuşmadan alıntıyla, "bu sıkıntılı zamanların ardından, doğuda ve batıdaki, kuzeyde ve güneydeki tüm dünya uluslarının kalkınacağı ve uyum içinde yaşayacağı, *yeni bir dünya düzeni* doğacaktır."⁵⁵¹

Bush'un Yeni Dünya Düzeni söylemi o dönemde oldukça popüler olsa da, dünyada gelecek on yıl içinde düzenden daha çok bir düzensizlik halinin hüküm sürmesi ilgi çekicidir. Yine de ortaya çıkan resim içinde tarihte hiçbir gücün bu denli üstün bir hale gelmediğini söylemek mümkündür. ABD'nin bu küresel liderlik pozisyonunda üzerine düşen uluslararası sorumlulukları yeterince yerine getirip getiremeyeceği, sadece Amerikalılar için değil, tüm dünya için de hayati bir soruya dönüşmüştür. Brzezinski'ye göre bu yeni konumu ABD'ye aşağıda özetlemeye çalıştığımız, önemli bazı görevler yüklemiştir:

- 1) Değişen jeopolitik dengeler içinde güç ilişkilerini şekillendirme ve yönetme,
- 2) Çatışmaları çevreleme ve sonlandırma, terörizmi ve kitle imha silahlarının yayılmasını engelleme ve iç savaşların yoğun olduğu bölgelerde kolektif barışı koruma,
- 3) İnsan yaşamında giderek artan eşitsizliklere karşı daha etkin mücadele yöntemleri seçme.⁵⁵²

Gerçekten de ABD çok geçmeden kendisini, tüm bu görevleri yerine getirip getiremeyeceğini test edeceği yeni bir uluslararası ortamın içinde bulmuştur. Acaba

⁵⁵⁰ Fukuyama'nın Tarih'in Sonu tezi, Bush'un Yeni Dünya Düzeni kavramının kuramsal temelini oluşturuyordu. Fukuyama'ya göre, biten yalnızca Soğuk Savaş değil, bizzat tarihin kendisiydi. Batı'nın ekonomik ve siyasal sistemi, yani kapitalizm ve demokrasi kesin olarak galip gelmişti. Bunda sonra dünyayı Batı liberalizmi yönetecekti. Bakınız: Francis Fukuyama, *The End of History and the Last Man*, New York: Free Press, 1992 ve ayrıca, Oran, s.211. Sovyetler Birliği'nin dağılması ile birlikte liberalizmin zaferini ilan eden Fukuyama "tarihin sonunun geldiği" kanısına belki de oldukça erken vardı. 11 Eylül 2001 olayları, 1980'lerin sonundan 1990'ların sonuna kadar süren, bu belirsiz ve göreceli olarak sessiz dönemin "tarihin sonu değil", sadece "tarihten uzaklaşmış bir tatil" [a holiday from history] olarak nitelendirilmesine neden oldu.

⁵⁵¹ Brzezinski, *Second Chance...*, s.45.

⁵⁵² A.g.e., s.6.

Pax-Britannica'nın yerini Pax-Americana alabilecek midir?⁵⁵³ 1990'lı yıllar bir yandan Körfez Krizi gibi büyük bir bunalımın yaşandığı, diğer yandansa Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve değişen dünya düzeni içinde artan etnik çatışmaların ve bu bağlamda gündeme gelen “insani müdahalelerin” yoğun olarak yer kapladığı yıllardır. Sovyetlerin Şubat 1989'da Afganistan'dan çekilmesiyle başlayan olaylar zinciri içinde, Komünist Çin hükümetinde Haziran 1989 Tiananmen olayları yaşanmış; Eylül 1989'da Polonya'daki Dayanışma Hareketi Doğu Blok'u içinde komünist olmayan ilk hükümeti kurmayı başarmış, Kasım 1989'da Berlin Duvarı yıkılmış ve Ekim 1990'da Almanya yeniden birleşmiştir. Tüm bunlar olurken, Haziran 1989'da İran'da Ayetullah Humeyni hayatını kaybetmiş, daha yeni sona ermiş olan İran-İrak Savaşı'nın ardından Irak lideri Saddam Hüseyin bu kez Kuveyt'i işgal etmiştir. Soğuk Savaş sonrasında tam bir karmaşa görünümü arz eden bu yıllar, Sovyetlerin ardından dünyanın tek hâkimi görüntüsü veren ABD'nin gücünün sınırlarını tartmak zorunda kaldığı yıllardır.

İrak'ın 2 Ağustos 1990'da komşusu Kuveyt'i işgal etmesi ve 8 Ağustos itibariyle bu ülkeyi resmen ilhak etmesi ABD nezdinde ve dünya kamuoyunda açık bir uluslararası hukuk ihlali olarak kabul edilmiştir. Başkan Bush, 8 Ağustos 1990'da ABD televizyonlarında yayınlanan demecinde, ülkesinin Kuveyt Krizi bağlamında izleyeceği politikanın dört temel amacını açıklamaktadır. Buna göre ABD, Irak'ın Kuveyt'ten derhal, tamamen ve şartsız çekilmesini, devrik Kuveyt yönetiminin yeniden başa geçmesini, Irak ve Kuveyt'teki Amerikalı rehinelere can güvenliğinin sağlanmasını ve Basra Körfezi Bölgesinin güvenlik ve istikrarının yeniden tesis edilmesini istemektedir.⁵⁵⁴ Söz konusu hedeflerini gerçekleştirmek için ABD, bir yandan Körfez'e asker göndermiş, diğer yandan BM Güvenlik Konseyi'nin 6 Ağustos tarihli ve 661 Nolu kararını beklemeden, Irak'a ticari ambargo uygulamaya başlamıştır. ABD'nin Irak'a karşı uygulamaya başladığı askeri ve ekonomik kararlara Avrupa ve Arap ülkelerinin büyük kısmı ile Türkiye de destek vermiştir. NATO Kuveyt'i alan dışı tanımlayarak, örgütün burada askeri bir angajmana girmesine sıcak bakmasa da, üye devletlerin bir alan dışı operasyona kendi istekleri doğrultusunda girebilecekleri yönünde bir karar

⁵⁵³ Latince kökenli “Pax-Americana”, literatürde “Amerikan Barışı” yerine kullanılmakta ve özünde “Amerikan gücü tarafından dikte edilen küresel barış” anlamına gelmektedir. Bakınız: Baylis and Smith, s.125.

⁵⁵⁴ Aykan, *Türkiye'nin Kuveyt Krizi Politikası...*, s.24.

almış; bu sayede ABD'nin liderliğinde gerçekleşecek askeri bir operasyona yeşil ışık yakmıştır.⁵⁵⁵

Bu açıdan ABD'nin 2003 yılı Irak Savaşı'ndan çok farklı olarak, uluslararası kamuoyunun tüm desteğini yanına almayı başardığını, Basra Körfezi ülkeleri, Avrupa ve Sovyetler Birliği'ni ortak bir çıkar ve bu çıkara yönelik ortak bir tehdidin varlığı konusunda ikna etmeyi başardığını söylemek yanlış olmayacaktır. BM Güvenlik Konseyi'nin 6 Ağustos 1990 tarihli ve 660 Nolu kararında belirtmiş olduğu "Irak'ın Kuveyt'ten kayıtsız şartsız çekilmesi isteği", 29 Kasım 1990 tarihli ve 678 Nolu kararla açıklanan "gerekli her türlü vasıtanın" kullanılabileceği yönündeki beyanı ile Irak'a karşı ABD liderliğinde askeri güç kullanımının önünü açmıştır.⁵⁵⁶ Irak'ın BM Güvenlik Konseyi'nin tüm uyarılarına rağmen Kuveyt'ten çekilmemesi sonucunda, ABD liderliğinde bir araya gelen müttefik güçler, 17 Ocak 1991'de Irak'ı bombalamaya başlamış, bir ay süren hava bombardımanının ardından "Çöl Fırtınası" adı verilen kara harekâtına girişmiştir. Sonuçta müttefik güçler 100 saat içinde Irak kuvvetlerini saf dışı ederek işgale son vermiş, kısa sürede kazanılan bu savaşın ardından ABD, uluslararası kamuoyu önünde sahip olduğu liderlik imajını tazelediği gibi, Vietnam sendromunu bir süreliğine de olsa atlatma şansı elde etmiştir.⁵⁵⁷

ABD aslında bu zaferle tüm dünyaya, iki temel unsuru, insan hakları ve piyasa ekonomisini gerekirse silahla müdahale edip, koruyacağını göstermiş olmaktadır. ABD bu savaşla dünya üzerinde geçerli olacak yeni bir "müdahale hukuku"nu da yavaş yavaş devreye sokmaktadır. Körfez Krizini takip eden yıllarda Somali, Bosna ve Kosova müdahaleleriyle devam edecek bu yeni hukuk, NATO'nun 1999 Washington

⁵⁵⁵ A.g.e., ss.25-26.

⁵⁵⁶ A.g.e., s.48.

⁵⁵⁷ Oran, s.255. ABD yönetiminin Irak'a karşı elde ettiği bu başarıya rağmen, Saddam'ı devirmek yerine iktidarda bırakması ilerleyen yıllarda sıkça eleştiri konusu edilmiş, 4. Bölüm'de değinileceği gibi Başkan Bush'un bu kararı özellikle Ortadoğu'yu değiştirip, dönüştürme planları yapan Amerikan Yeni Muhafazakârlarını bir hayli rahatsız etmiştir. Tüm bu eleştirilere rağmen, Clinton yönetimindeki ABD de Saddam Hüseyin'i devirmeyi tercih etmeyip, bunun yerine İran ve Irak başta olmak üzere, kendisiyle uyuşmayan diğer rejimleri de içine alan, "Çifte Çevreleme" (Dual Containment) politikasını devreye sokmuş, bu ülkeleri uluslararası alanda sıkıştırıp, yalnızlaştırarak istediği noktaya çekme çabası içine girmiştir. Oran, ss.269-270. Ayşegül Sever'e göre bu durum, her şeyden önce Irak ya da İran'a hiçbir etkin rolün öngörülmediği, tamamıyla ABD'nin başat olacağı bir Basra Körfezi politikası anlamına gelmektedir. Bakınız: Ayşegül Sever, "ABD'nin İkili Çevreleme Politikası ve Türkiye", Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), *En Uzun On Yıl...*, s.356.

kararlarıyla, “barışı koruma ve insani yardım” amacıyla gerekirse alandışı müdahalelerde bulunabileceği kararını almasıyla örgütsel bir anlam da kazanacaktır.⁵⁵⁸ Tartışmalı askeri müdahale kararlarını alırken, Amerikan liderlerinin farklı kıstasları devreye sokabildikleri görülmektedir. Ancak bu konuda genel bir fikir vermesi açısından, George H. W. Bush’un başkanlığı esnasında vurguladığı bazı unsurlara göz atmak faydalı olacaktır. Bush’a göre, Amerikan ordusu ancak:

- 1) Tehlikede olduğuna inanılan “çıkarlar” askeri güç kullanmaya değecekse,
- 2) Meselenin çözümünde etkili olabilecek tek araç askeri güçse,
- 3) Bu güç devreye, mekân ve zaman açısından dar bir çerçevede sokulacaksa,
- 4) Potansiyel fayda, potansiyel kayıplardan fazla ise, silahlı müdahalede bulunabilecektir.⁵⁵⁹

Bush’a göre, böyle bir durumda, çok taraflı [uluslararası] bir destek elde etmek elbette arzulanır olandır ancak, şart da değildir. Gerekli olan tek şey, net ve ulaşılabilir bir hedefe sahip olmak ve işleri biter bitmez Amerikan askerlerini müdahale merkezinden geri çekmektir. Her biri detaylı olarak sorgulanabilecek bu kıstaslardan, özellikle çıkar meselesi masaya yatırılabilir. Bilindiği gibi, ulusal çıkar tanımı objektif kıstaslardan çok sübjektif kıstaslara bağlıdır. Elbette, ulusal kimlik ve değerler sistemi kendi içinde belli temel çıkar tanımlarına sahiptir.⁵⁶⁰ Ancak bazı durumlarda, ulusal kimliğin farklı niteliklerini savunan gruplar, iktidar kavgasının da gereği olarak, ulusal çıkarın ne olduğu konusunda uzlaşmazlık yaşayabilir. Geleneksel kimliğin hangi unsurlarının ve hangi çıkar tanımlarının çoğunluğun desteğini alacağı siyaset sanatındaki başarıya bağlıdır.

Ulus için neyin daha iyi olduğu ve buna bağlı olarak nasıl bir dış politika izlenmesi gerektiği elbette karar vericilerin kişisel yargı ve düşüncelerinin de etkisi altındadır. Ancak Chace ve Carr’a göre, karar vericilerin ulusal kimliğin “temel öğelerini” tehdit eder görünen bir politikayı izlemesi pek mümkün değildir; çünkü bu

⁵⁵⁸ Oran., s.211.

⁵⁵⁹ Haas, s.16.

⁵⁶⁰ Ted Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, ss. 148-151.

geleneksel ulusal çıkar tanımlarıyla çatışma içine girecek ve bu da karar vericilerin öncelikle kendi varlıklarının devamını tehlikeye atacaktır. Kimlik siyasetçiler tarafından arkalarındaki desteği artırma ya da muhalefetin gücünü azaltma aracı olarak kullanılabilirdiği gibi, siyasetçilerin eylem ve tahayyülleri üzerinde adeta bir kısıtlama [kontrol] mekanizması gibi de çalışabilir. Dış politika yapım sürecinde ve uygulanmasında siyasetçilerin bekledikleri halk desteğini arkalarına almasının yolu çoğu zaman, izlenecek olan dış politikanın “ulusal kimliği, dış tehditlere karşı koruyacağı ya da geliştireceği yönünde” ikna edici olmalarından geçmektedir.⁵⁶¹ Sonuçta ABD, yöneticileri vasıtasıyla dünyada olup bitenleri kendi lehine çevirme çabasıdadır ve müdahalecilik de bunun için önemli bir araç niteliği kazanmıştır.

George Bush’un ardından başkan seçilen Bill Clinton dönemi özellikle “insani müdahaleler” bağlamında oldukça çalkantılı bir dönem olmuştur. Bush ile karşılaştırıldığında, Bill Clinton dış politikada neredeyse tamamen tecrübesiz bir isimdir. Seçim kampanyası daha çok, uzun yıllardır göz ardı edildiğini düşündüğü, iç meseleler üzerine kuruludur.⁵⁶² Oysa şartlar Clinton’ı dış meselelerle beklemediği oranda ilgilenmek zorunda bırakacaktır. Başkan oluşundan kısa bir süre sonra Somali’deki krizle karşı karşıya kalan Clinton, küreselleşme çağında, küresel bir liderlik biçtiği ABD’nin bu krize nasıl bir yanıt vermesi konusunda tereddüde düşmüştür.

Bir önceki başkan G.H.W. Bush döneminde Somali’ye gönderilmiş Amerikan barış gücü askerlerinin 1993’te başkent Mogadişu’daki bir saldırıda verdikleri ağır kayıp, hele yerli halkın ölü bir Amerikan askerini yerlerde sürüklediğini gösteren videolar başlangıçta bu ülkeye insani nedenlerle asker gönderilmesini destekleyen Amerikan kamuoyunun olaya büyük bir tepki duymasına neden olmuştur. Amerikalılar, hiçbir hayati çıkarlarının olmadığı bu bölgede askerlerinin neden öldüğü sorusuna anlamlı bir yanıt bulamamaktadır ve BM’ye destek olmaktan dolayı da pişmandır. Beyaz Saray’da üst üste yapılan toplantılarda tartışılan mevcut politikanın nasıl devam edebileceği değil, ABD’nin bu işten kaçıyor gibi görünmeden, nasıl

⁵⁶¹ Bloom, s. 156-157.

⁵⁶² Brzezinski, *Second Chance...*, s.9.

kurtulabileceğidir.⁵⁶³ Bulunan formül ise birlikleri güçlendirerek, mümkün olduğunca çabuk Somali'den çekmektir.

Görüldüğü gibi, Somali yenilgisi tıpkı Vietnam gibi, ABD dış politikasının geleneksel açmazının bir kez daha gözler önüne serilmesiyle son bulmuştur. ABD geleneksel değerlerini evrensel olarak kabul edip, yaymalı mıdır? Yoksa hayati bir tehdit söz konusu olmadıkça, dış meselelere müdahil olmaktan kaçınmalı ve içe mi kapanmalıdır? Somali yenilgisinin ardından ABD'nin ilk refleksi Ruanda, Bosna ve Kosova gibi dünyanın diğer kriz bölgelerine daha az müdahil olmayı seçmek yönünde olmuştur. ABD artık güvenliğini doğrudan ilgilendirmeyen bir bölgeye büyük bir askeri güçle müdahalede bulunmaya daha ihtiyatlı yaklaşacaktır.

Afrika'nın küçük ülkesi Ruanda belki de bu ihtiyatlı yaklaşımdan en çok etkilenen ülke olmuştur. Nüfusun yüzde 15'ini oluşturan Tutsilerle, yüzde 85'inin oluşturan Hutu'lar arasında, 1990'da Berlin Duvarı yıkıldıktan hemen sonra patlak veren iç çatışmalar ilk önceleri dünya kamuoyunun dikkatini pek çekmese de, 1993 sonu itibariyle BM buraya UNAMIR (United Nations Assistance Mission in Rwanda) adlı küçük çaplı bir barış gücü gönderme kararı almıştır. Ancak Hutuların soykırım hazırlığında olduğunu öğrenen UNAMIR'in Kanadalı komutanının tüm ısrarlarına rağmen, BM genel merkezi önleyici bir eylemde bulunmayı reddetmiştir. Halberstam'a göre, bunun nedeni BM'nin hala Somali'de aldığı yenilginin etkisinden kurtulamamış olmasıdır. UNAMIR'in tespitine göre, soykırım "ahlaki ve politik bir boşluk" yüzünden gerçekleşmiştir. Soykırımı önleyemeyen BM çok geçmeden bütün askerlerini bölgeden çekme kararı almış, ölü sayısı neredeyse yarım milyonu geçtiğindeyse tekrar devreye girerek daha büyük bir kuvvet gönderdiği halde, çok da etkili olamamıştır. ABD'nin Somali'de küçük düşürüldüğüne inanan Clinton ise, Ruanda konusunda tepkisiz kalmayı tercih etmiş; hatta olayları soykırım diye nitelendirmekten bile uzunca bir süre kaçınmıştır⁵⁶⁴

⁵⁶³ Halberstam, s.276.

⁵⁶⁴ A.g.e., ss.288-289.

Bu kararda, Amerikan kamuoyunun Soğuk Savaş sonrası dış meselelere yeterince ilgi duymaması kadar, Clinton'un bir siyasetçi olarak, halkının gözünde sürekli yenilgilerle anılan biri olmamak ve güçlü başkan imajını korumak için, daha fazla risk almak istememesi de etkilidir. Bilindiği gibi, ABD dış politikasında en güçlü rolün başkana ait olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır.⁵⁶⁵ ABD'nin kendi halinde liberal bir cumhuriyetten, küresel bir süper güce yükselişinde başkanların sahip olduğu karakter özellikleri ve dünya görüşleri büyük önem taşımaktadır.⁵⁶⁶ Ancak onların da elini bağlayan, kamuoyu gibi önemli bir faktör de vardır. Başkanın karakter özelliği seçim ve imaj meselelerine yaklaşımına dair ipuçlarını da içinde barındırmaktadır. Bu nedenle, ABD'nin bir dış meseleyle müdahale edip etmeme kararında, devletin kendisine has yapısal/kimliksel nitelikleri ve konjonktürel gelişmeler kadar, liderlerin geçmiş deneyimleriyle şekillenen karakter özellikleri ve kamuoyunun rolü de önemli etkiler yaratmaktadır.

Clinton, tüm bu faktörlerin bir arada devreye girdiği, zor bir durumla da Bosna konusunda da karşı karşıya gelmiştir. Haziran 1991 itibariyle, Hırvatistan ve Slovenya bağımsızlıklarını ilan edince, Yugoslavya tıpkı Sovyetler Birliği gibi dağılma sürecine girmiş ve ülke o tarihten sonra büyük iç çatışmalara sahne olmuştur. BM'nin Bosna Hersek ve Hırvatistan'a, barışı korumak için gönderdiği UNPROFOR (United Nations Protection Force – Birleşmiş Milletler Koruma Gücü) Sırp saldırılarını önlemede başarılı olamayınca, NATO hava operasyonu ile Sırpı durdurmayı denemiştir. Bu dönemde Clinton yönetiminin Bosna'da olup bitenlerle ilgili, uzunca bir süre net bir politika belirleyemediği, ABD'nin özellikle Batılı müttefikleri tarafından askerlerini bir kara harekâtına sokmadan, dolaylı çözüm yolları aradığı yönünde eleştirildiği görülmüştür. Bu dönemde Amerikan yönetimi içindeki temel görüş ayrılığı, tıpkı Ruanda olayında olduğu gibi, daha çok müdahale yanlısı Wilsoncu idealistler ve daha akılcı düşünmekten ve hayati olmadığı sürece dışarıya müdahale etmekten kaçınan realistler arasında yaşanmıştır.

⁵⁶⁵ Amerikan yürütme mekanizmasında başkanın yeri için bakınız: Garry Wasserman, *The Basics of Amerikan Politics*, Boston: Little, Brown & Company, 1982, ss.75-111.

⁵⁶⁶ Amerikan başkanlarıyla ilgili detaylı bir okuma için bakınız: Carl C. Hodge and Cathal Nolan (eds.), *US Presidents and Foreign Policy: From 1789 to the Present*, Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 2007.

Bu dönemde, Clinton'ın tam bir Wilsoncu olan Ulusal Güvenlik Danışmanı Anthony Lake, Bosna'da yaşanan katliama ABD'nin dur demesi gerektiği yönünde Clinton'ı ikna etmeye çalışırken, Henry Kissinger gibi ünlü realistler ABD'yi ihtiyatlı olmaya çağırmaktadır.⁵⁶⁷ Amerikan halkının özünde izolasyoncu olduğuna inanan Clinton'ın, realistleri onaylar şekilde uzun bir süre devam eden ihtiyatlılığı 1995 yılı ortalarında değişmek zorunda kalmıştır. BM'nin, NATO'nun ve Soğuk Savaş sonrası "küresel liderlik" iddiasındaki ABD'nin gözleri önünde yaşanan Srebrenika katliamı, Amerikan kamuoyunda sayıları çok olmasa da önemli bir grubun tepkisine neden olmuştur. Demokratlar, Cumhuriyetçiler ve hatta Yeni Muhafazakârlardan oluşan bu karma grup, medyayı da kullanarak Clinton'ın üzerindeki baskıyı arttırmış, Bosna konusundaki pasif tutumun ABD'nin ve başkanın imajına fazlasıyla zarar verdiğini öne sürmüştür.⁵⁶⁸ Başta Fransa olmak üzere, dış tepkilerin de giderek artmasıyla, Clinton sonunda o ana kadar uyguladığından daha farklı bir politikayı devreye sokmuştur ki bu politika 1998 yılında alevlenen Kosova olaylarında ABD'nin Sırp'lara karşı bir NATO hava harekâtı düzenlemesine de ön ayak olmuştur. Aşağıdaki sözlerinin açıkça ortaya koyduğu gibi, Başkan Clinton, Amerikan güvenliğini ve Amerikan çıkarlarını artık daha geniş bir çerçevede değerlendirmekten yanadır:

"Bosna'da şu ya da bu vadiye kimin yaşadığı, Afrika'da ya da Batı Şeria'da bir parça toprağa kimin sahip olduğu meselesinde hiçbir çıkarımız olmadığını düşünmek kolay. Ancak çıkarlarımızın gerçek ölçüsü bu toprakların ne kadar küçük ya da uzak oluşu, ya da buraların isimlerini telaffuz edemeyişimiz değildir. Sormamız gereken soru, çatışmaların yayılmasının bizim güvenliğimizi nasıl etkileyeceği olmalıdır. Elbette her şeyi yapamaz, her yerde olamayız. Ancak değerlerimiz ve çıkarlarımız tehlikedeyseniz ve bir fark yaratabileceksek, gerekeni yapmak için hazırlıklı olmalıyız."⁵⁶⁹

Clinton'ın, yukarıdaki sözlerle ortaya koymaya çalıştığı, sivillere yönelik şiddeti, dinsel ya da etnik temelli katliamları Amerikan gücü ile durdurmayı hedefleyen yaklaşımında, uluslararası kamuoyunun ABD'nin sahip olduğu üstünlükleri insani

⁵⁶⁷ A.g.e., s.301.

⁵⁶⁸ A.g.e., ss.321-322.

⁵⁶⁹ Douglas Brinkley, "Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine".

(<http://www.foreignpolicy.com/Ning/archive/archive/106/democraticenlargement.pdf>) 11.12.2008

krizlerde kullanması gerektiği yönündeki beklentisinin etkisi yadsınamaz. ABD bir anlamda, tek “süper güç” olmanın bedelini ödemek zorunda bırakılmaktadır. Ancak nereye, hangi kıstaslarla müdahale edileceği meselesi hala tam bir netlik kazanmış değildir. 21. Yüzyıl’ın başında, “hayırsever bir hegemon” olma iddiasıyla yola çıkan Yeni Muhafazakâr yaklaşım, müdahaleciliği Amerikan değerlerinin ve çıkarlarının buluşma noktası olarak sunsa da, George W. Bush yönetiminin Irak’ın iç işlerine karışması “insani” anlamda çok da iyi sonuçlar doğurmamıştır.

İster dinsel, kültürel, isterse ekonomik temelli olsun, Amerikan ulusal kimliğine ait unsurlar devletin genel siyasi eylemlerine yön vermektedir. Tıpkı insanlar gibi devletler de, kimliklerinin bazı unsurlarını kendi çıkarları için kullanma eğilimindedir. ABD örneğinde görüldüğü gibi, kimlikten yola çıkılarak tanımlanan amaç ve idealler, tehdit ve çıkar algılarında etkili olabilmekte; bekaya dair korkular üzerinden, kendisine önemli bir yaşama alanı yaratabilmektedir. Ancak buradaki en önemli mesele ABD’nin giderek genişleyen liderlik rolü çerçevesinde, uluslararası krizlere yönelik yaklaşımında ne kadar enternasyonalist olması gerektiğine bir türlü karar verememesi, bu konuda sık sık gelgitler yaşamasıdır.

ABD gücünü bireyin özgürlüğü ve insan haklarından alan geleneksel Amerikan değerlerini dünyanın her yerinde yaymaya mecbur mudur? Amerikan kamuoyu bu konuda ne kadar isteklidir? Özellikle Soğuk savaş sonrası Somali, Bosna ya da Kosova gibi müdahaleler gösteriyor ki, ABD 21. Yüzyıl’a gelene kadar kendi içinde hâlâ ciddi bir hesaplaşma içindedir. Bu hesaplaşmanın ana nedeni ise Vietnam yenilgisidir. Amerikan kamuoyu askerlerinin, topraklarından çok uzakta, kendileri için hiç de hayati olmayan tehditlerle savaşmak adına can vermesine büyük tepki duymaktadır. Vietnam yenilgisinden sonra, hemen her müdahalenin Vietnam’la karşılaştırıldığı, bir daha aynı hataya düşülmekten çok korkulduğu bir gerçektir.⁵⁷⁰

Ancak bir de ABD’nin uluslararası camia içindeki konumu ve Amerikan başkanlarının prestiji meselesi vardır ki, bu mesele ABD’yi adeta köşeye

⁵⁷⁰ Bakınız: Trevor McCrisken, *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam: U.S. Foreign Policy Since 1974*, New York: Pelgrave McMillan, 2004.

sıkıştırmaktadır. ABD bir yandan değerlerinin üstünlüğü ve evrenselliği yönündeki propagandasına ve Soğuk Savaş sonrasında dünyanın tek lideri olma iddiasına devam ederken, diğer yandan dünyanın bir başka yerinde olup biten insanlık dışı katliamlara, soykırımlara nasıl seyirci kalacaktır? Ruanda'ya tamamen, Bosna'ya ise uzunca bir süre seyirci kalmak dünya kamuoyu önünde ABD'nin liderlik vasıflarının sorgulanmasına neden olmuştur. Bu nedenle en azından Kosova örneğinde ABD benzer bir duruma düşmemek için, belki de beklenmeyecek derecede atak davranmayı tercih etmiş; Soğuk Savaş sonrası dönemde dört elle sarıldığı “küresel liderlik” rolünün gereklerini yerine getirmeye çalışmıştır.

Geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısı bağlamında Amerikan siyasi tarihinde “müdahaleler” üzerine odaklandığımız bu bölümde ortaya çıkan en önemli sonuç, ABD'li siyaset yapıcıların kararlarını alırken iki ana yaklaşımın etkisi altında kalmış olduğu gerçeğidir. Bu yaklaşımın birincisi Wilson'un idealizmi çerçevesinde dünyayı, evrensel kabul edilen Amerikan değerlerine göre yeniden inşa etmek üzerine kurulu idealist/ahlakçı yaklaşım, diğeri ise Theodore Roosevelt'in etkisinde, önceliği Amerikan çıkarlarına verip, evrensel idealizmi geri plana atan realist yaklaşımdır. İhtiyat ve ılımlılığı tercih eden realistler, gücün fayda ve zararlarının farkındadır ve amaç ve araçların uyumlaştırılmasından yanadır. Oysa Wilsoncu idealistlere göre, realistler diğer devletlerle ilişkilerinde insan hakları ve demokrasi kriterini devreye sokma gereği duymayan, maneviyattan yoksun insanlardır. Bu nedenle de ülkesinde istikrar vaat eden bir diktatörle kolaylıkla iyi ilişkiler kurabilirler.⁵⁷¹ ABD dış politikasının geleneksel “değerler ve çıkarlar ikileminin” temel kaynağı işte böyle bir kırılmadan doğmuştur. ABD'nin dışarıya müdahale etmek ya da etmemek konusunda kendi içinde yaşadığı tartışmaların da ana eksenini bu ikilem üzerinde şekillenmektedir.

ABD'nin 11 Eylül sonrası dış politikasına büyük ölçüde yön veren George W. Bush döneminin ideologu sayılan Yeni Muhafazakârların bu ikilemdeki yeri ise çok daha ilgi çekicidir. Yeni Muhafazakârlar, ya da diğer adlarıyla “Katı Wilsoncular”, bir yandan Wilson gibi değer odaklı ve ahlâkçı bir yaklaşım dâhilinde dünyayı yeniden

⁵⁷¹ Gewen, “Why Are we in Iraq? A Realpolitik Perspective”...

şekillendirme misyonunu üstlenirken, diğer yandan bu misyonu T. Roosevelt gibi çıkarları ikinci plana itmeyerek ve gerekirse güç kullanarak gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Değerler ve çıkarları birbirinden ayrı düşünmeden, aynı anda koruma iddiasında olan bu Yeni Muhafazakâr yaklaşım, elbette ne idealistler, ne de realistler tarafından tam olarak benimsenmektedir. Yeni Muhafazakârların 11 Eylül sonrasında ortaya koydukları dış politika pratiklerinin bu denli eleştirilmesinin nedeni, belki de hem değerler, hem çıkarları savunmayı hedefleyen, bu belki de fazla iddialı tutumlarıdır.⁵⁷²

⁵⁷² Bakınız: ABD'nin 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi (National Security Strategy-NSS- 2002) Belgesi, s.1 (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>) 12.01.2010.

DÖRDÜNCÜ BÖLÜM

SOĞUK SAVAŞ SONRASI AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISINA YENİ MUHAFAZAKÂR BİR YORUM

“Yeni Muhafazakâr bilir ki, hatıralar ve geleneğin olmadığı bir bugün aldatici ve yıkıcıdır.”⁵⁷³

4.1. EMPERYAL SİYASET YANLISI AMERİKAN YENİ MUHAFAZAKÂRLARI

21. Yüzyıl’ın ilk yıllarında ABD dış politikası üzerinde etkili olan unsurların başında, şüphesiz Yeni Muhafazâkar kimlik ve güvenlik algısı gelmektedir. Emperyal siyaset yanlısı bir “seçkin kümesi”⁵⁷⁴ olarak da adlandırılan Yeni Muhafazakârların ABD dış politikasında bıraktığı izlerden en fazla öne çıkanlar “Terörizme Karşı Savaş” ve Irak’ın işgali olsa da, bu hareketin Amerikan yönetimleri üzerinde özellikle Reagan döneminde başlayan ve Soğuk Savaş sonrası dönemde yoğunlaşarak artan nüfuz çabalarından söz etmek mümkündür.

Peki, Yeni Muhafazakârlar ABD dış politikasına nasıl bir yorum getirmiştir ki, yakın döneme uzanan sonuçları bu denli dikkat çekici olmuştur? Gerçekten yeni ve farklı mıdırlar, yoksa eskinin bir kopyası mı? Amerikan Yeni Muhafazakârlığının tarihsel arkaplanı nedir ve bu hareket hangi ideolojik temellere dayanmaktadır? Yeni Muhafazakârların tek bir kimlik ve güvenlik algısından söz edilebilir mi? Nasıl bir

⁵⁷³ David Tracy, *On Naming the Present: Reflections on God, Hermeneutics, and Church*, New York: Orbis Books, 1994, s. 13.

⁵⁷⁴ Yüksel Taşkın, “Emperyal Bir Seçkin Kümesi Olarak ABD’nin Yeni Muhafazakârları”, Yonca Özer (der.), *Tek Kutuplu Dünyada Yaşamak: Gerçekler, Yanılgılar ve Beklentiler*, İstanbul: Sodev Yayınları, 2006, s.5. Çoğu zaman Strauss’un elitist ve sıradan vatandaşa asil yalanlar söylemeye yatkın yaklaşımından etkilendikleri öne sürülen Yeni Muhafazakârlardan Irving Kristol’e atfedilen şu sözler dikkat çekici: “Kimseyi elitist diye kınamadık. Elit, tarih tarafından dost insanları seküler kurtuluşa yönlendirmek için seçilmiş olan biz ‘birkaç mutlu’ [kişiydik]”, Steinfels, s.82.

dünya tahayyül etmekte ve bu dünyada ABD'ye nasıl bir rol biçmektedirler? Peki ya uluslararası ilişkilere yaklaşımları nedir? Tüm bu soruların ışığında, sadece ABD'de değil, dünya genelinde de çokça merak edilen “Amerikan” Yeni Muhafazakârlığını detaylı bir analize tâbi tutalım.⁵⁷⁵ İşe önce “Yeni Muhafazakâr kimdir?”, ya da “Yeni Muhafazakârlık nedir?” sorularıyla başlamakta fayda var; çünkü bu konu fazlasıyla tartışmalı.

Amerikan Yeni Muhafazakârlığının kurucu babası sayılan Irving Kristol'un⁵⁷⁶ ünlü sözüyle, “Yeni Muhafazakâr gerçeğin olgunlaştırdığı bir liberalden ibarettir”.⁵⁷⁷ Kristol hareketi basitçe bu şekilde tanımlarken, Yeni Muhafazakârlığın, “ne olduğu” ya da “ne olmadığı” konusunda derin bir belirsizlik söz konusudur. Bu belirsizlik nedeniyle, Halper ve Clarke'ın değişiyile, kimin Yeni Muhafazakâr olduğu ve kimin olmadığı arasında asla kesin bir çizgi bulunmamaktadır.⁵⁷⁸ Pek çok Yeni Muhafazakâr kendilerine yakıştırılan bu etiketi gereksiz bulmakta, neden bu kadar merak edildiklerini anlamakta zorluk çekmektedir. Belki de bu nedenle, Yeni Muhafazakârlık kimilerine göre çok şey, kimilerine göre ise hiçbir şeydir.

Kendisi de Yeni Muhafazakâr addedilen Joshua Muravchik'e göre, Yeni Muhafazakârlar aslı itibariyle bir yazarlar halkasıdır ve hiçbir "izm" iddiaları yoktur.⁵⁷⁹ Bilişsel bir merkezi, hipotezlerinin türetilmesi için belirli kuralları olmadığı için Yeni Muhafazakârlık bir teori de sayılamaz. Helmut Dubiel'in dediği gibi, Yeni Muhafazakârlık daha çok siyasi sorunların çözümüne yönelik bir toplum öğretisi; bir

⁵⁷⁵ Yeni Muhafazakârlık ile ilgili ayrıntılar için bakınız: Irving Kristol, *Neoconservatism; The Autobiography of an Idea*, New York, London: The Free Press, 1995, Gary Dorrien, *The Neoconservative Mind: Politics, Culture and the The War of Ideology*, Philadelphia: Temple University Press, 1993 ve Mark Gerson, *The Neoconservative Vision; From the Cold War to the Culture Wars*, Lanham, New York, London: Madison Books, 1996.

⁵⁷⁶ Yeni Muhafazakârlıkla ilgili tartışmaların değişmez isimlerinden biri olan Irving Kristol, yakın bir tarihte, 18 Eylül 2009 tarihinde 89 yaşındayken hayatını kaybetmiştir. Washington Post'ta konuyla ilgili çıkan haber için bakınız: Adam Bernstein, “Editor was Godfather of Neoconservatism”, *Washington Post*, September 19, 2009.

(<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2009/09/18/AR2009091803728.html>)

⁵⁷⁷ Bakınız: “In Their Own Words,” *Christian Science Monitor*,

(<http://www.csmonitor.com/specials/neocon/neoconQuotes.html>) 08.04.2009.

⁵⁷⁸ Stefan Halper and Jonathan Clarke, *America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004., s.10.

⁵⁷⁹ Joshua Muravchik, “The Future is Neocon”, *The National Interest*, September 1, 2008. (<http://www.aei.org/article/28559>)

reaksiyon oluşumudur.⁵⁸⁰ Amerikan sağının önemli isimlerinden Jonah Goldberg'e göre ise "Yeni Muhafazakâr", dünya genelinde, ama özellikle de Ortadoğu'da, savaş ve rejim değişikliği isteyenleri anlatmak için, gazetecilerin buldukları bir kısaltmadan ibarettir.⁵⁸¹ Ya da Yeni Muhafazakârlık sadece "yeni bir siyasi çıkar grubudur".⁵⁸² Kendi ismi de bu grubun mensupları arasında geçen Seymour Martin Lipset, Yeni Muhafazakârlığın siyasi literatürde en çok yanlış anlaşılan kavramlardan biri olduğunu düşünmektedir. Lipset'e göre Yeni Muhafazakârlığa bir hareketten ziyade, bir eğilim demek daha doğru olacaktır.⁵⁸³ James Q. Wilson'un iddiasıyla "Yeni Muhafazakârların ortak bir manifestosu, dini, bayrağı ya da gizli bir anlaşması yoktur... Yeni Muhafazakârlık bir ruh halidir; bir ideoloji değildir."⁵⁸⁴ Hatta hareketin Kurucu Babası Irving Kristol'un söylediğine göre, "İki Yeni Muhafazakâr bir araya gelse, görüş birliğine varmak yerine tartışmaları daha muhtemeldir."⁵⁸⁵ Yeni Muhafazakârlığı olabildiğince basit, neredeyse varlığından şüphe edilecek bir oluşum gibi sunan tüm bu görüşlere rağmen, hareketin üç temel belirteci olduğu söylenebilir:

- 1) **İyi ile Kötünün Savaşı:** Yeni Muhafazakârlıkta, insanın iyi ve kötü arasında bir konum aldığına ve siyasetin iyinin kötüyle mücadelesine dayandığına dair, dinsel temelli, baskın bir inanç göze çarpar.⁵⁸⁶
- 2) **Askeri Güç Gerekliliği:** Devletlerarasındaki ilişki, temel olarak, sahip olunan askeri güce ve bu gücü kullanma iradesine dayanmaktadır.
- 3) **Ortadoğu'nun Önemi:** ABD'nin denizaşırı çıkarları Ortadoğu ve Küresel İslam üzerinde odaklanmayı gerektirmektedir.⁵⁸⁷

⁵⁸⁰ Helmut Dubiel, *Yeni Muhafazakârlık Nedir? (Was Ist Neokonservatismus?)*, Çev. Erol Özbek, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998, s.13.

⁵⁸¹ Jonah Goldberg, "The Neo-Conservative Invention: No New Kid on the Block", *National Review*, May 20, 2003. (www.nationalreview.com/goldberg/goldberg052003.asp)

⁵⁸² Halper and Clarke, s.9.

⁵⁸³ Seymour Martin Lipset, "Neoconservatism: Myth and Reality," *Society*, July/August, 1988, Vol.25, No.5, s.29.

⁵⁸⁴ James Q. Wilson, "Neoconservatism: Pro and Con," *Partisan Review* 47, No. 4, 1980, s. 509.

⁵⁸⁵ Irving Kristol, "Confessions of a True, Self-Confessed – Perhaps the Only – 'Neoconservative'", Irving Kristol (ed.), *Reflections of a Neoconservative*, New York: Basic Books, 1983, s.73.

⁵⁸⁶ Bu görüş İngilizce literatürde "Manichaeism" olarak geçen evrensel dini yaklaşımla bütünlük içindedir. "Manichaeism", Fars kökenli Mani'nin Romalılara karşı başlattığı, İsa'dan sonra 3. ve 7. Yüzyıllar arasında oldukça popüler olan bir dini yaklaşımdır ve temelde iyi ve kötü arasındaki ezeli rekabete vurgu yapmaktadır. Bakınız: (<http://www.thefreedictionary.com/Manichaeism>)

⁵⁸⁷ Halper and Clarke, s.11.

“Yeni Muhafazakâr” (Neoconservative) sıfatının, ilk kez, sol görüşlü *Dissent*⁵⁸⁸ dergisi editörlerinden Michael Harrington tarafından, komünist mücadele içindeki eski yoldaşlarını “küçük düşürmek” için kullanıldığını öğrenmek ilgi çekicidir. Bazı Yeni Muhafazakârların bu etiketi neden itici bulduklarını ve bir türlü benimseyemediklerini de bu sayede anlamak mümkündür. İlk kullanımının daha çok bir hakaret amacı taşıyor olması Yeni Muhafazakârlığın tarihsel dönüşümüyle ilgili ipuçlarını da içinde barındırmaktadır. Çoğu ABD’li solcunun ihanetle eşdeğer gördüğü Yeni Muhafazakârlık, neredeyse aşırı soldan, aşırı sağa doğru yapılan bir yolculuğun hikâyesidir.⁵⁸⁹ Bu değişim, pek çoğunun aksine kendisini “Yeni Muhafazakâr” olarak tanımlamakta sakınca görmeyen Irving Kristol gibiler için adeta “eşyanın tabiatı gereğidir”. Ancak bu radikal değişim geride kalan “eski yoldaşlar” için kabul edilmesi zor bir durumdur. Michael Harrington ve arkadaşlarını, Yeni Muhafazakârları “koşan köpek” (running dog) olarak tanımlatacak kadar kızdıran bir ayrılıktır söz konusu olan.⁵⁹⁰

4.1.1. Yeni Muhafazakârlığın Tarihsel Arkapları

Yeni Muhafazakârların, siyasi arenanın solundan sağına doğru kayan ve ABD’deki sol kanadın bolca tepkisini alan yolculuklarının hikâyesi çok eskilere dayanmaktadır. Amerikan Yeni Muhafazakârlığını yaratan isimlerin büyük kısmı, 1930’larda New York Şehir Koleji (City College) bünyesinde gruplaşan Troçkist gençlerden oluşmuştur. Bu gençler arasında en çok ismi duyulanlar, daha önce Yeni Muhafazakâr hareketin babası olarak değindiğimiz Irving Kristol’un yanı sıra, Norman Podhoretz, Daniel Bell, Daniel Patrick Moynihan, Midge Decter, Michael Novak, Gertrude Himmelfarb ve Peter Berger’dır.⁵⁹¹ Bu isimlere Nathan Glazer, Irving Howe,

⁵⁸⁸ 1954’te McCarthyizm ve Komünizm karşıtı sosyalist dalga içinde, Irving Howe tarafından kurulan dergi, bugün de demokratik solun ABD’deki sesi olma iddiasındadır. Bakınız: (<http://www.dissentmagazine.org/>)

⁵⁸⁹ Bazı Yeni Muhafazakârlar, solun tüm aşağılamalarının yanısıra, sağın da kendilerini benimsemediğine; ABD’deki sağ hareket nezdinde “solcu-liberal” olarak tanımlanmaya devam ettiklerini belirtmektedirler. Bakınız: Halper and Clarke, s.44.

⁵⁹⁰ Goldberg, “The Neo-Conservative Invention: No New Kid on the Block”.

⁵⁹¹ Halper and Clarke, s.41.

Seymour Martin Lipset, Melvin Lasky ve Albert Wohlstetter'ı da eklemek mümkündür.⁵⁹²

Irving Kristol, *NeoConservatism: The Autobiography of an Idea (Yeni Muhafazakârlık: Bir Düşüncenin Otobiyografisi)* adlı eserinde, 1930'larda geçen üniversite yıllarında sahip oldukları radikal sol eğilimlerden övgüyle ve özlemle bahsetmektedir. Kristol'e göre bu eğilimler dönemin şartlarının [doğal] bir ürünüdür.⁵⁹³ Kristol ve arkadaşlarının en fazla etkilendiği isimler arasında 1930'ların ABD'sinde önemli Marksist liderlerden biri sayılan Max Shachtman da vardır. Shachtman, o yıllarda sürgünde yaşayan Leon Troçki'nin takipçisidir ve ABD'de Troçkist Komünist Ligi'ni kuran isimlerden biridir.⁵⁹⁴ Kristol ve diğer pek çok Yeni Muhafazakâr gibi Yahudi kökenli olan Shachtman, başlangıçta ABD Marksist hareketi içinde Michael Harrington ile birlikteyken, ikilinin giderek gerilen ilişkileri, özellikle Vietnam Savaşı nedeniyle kopma noktasına gelmiştir. Harrington, Vietnam'daki Amerikan askeri gücünün arttırılmasına karşı çıkarken, Shachtman savaşı destekler bir tutum sergilemiştir.⁵⁹⁵

1972'deki Başkanlık yarışında Shachtman taraftarlarının, sol kanadın favorisi Demokrat George McGovern'ın adaylığı yerine, Vietnam Savaşı yanlısı Cumhuriyetçi Richard Nixon'ı desteklemeleri, Harrington için, adeta bardağı taşıran son damla olmuştur. 1970'lerde iyice gün yüzüne çıkan bu tartışmalar sonucunda, liberal eğilimler sergileyen Amerikan Marksist hareketi içinden, liberal özelliklerinin çoğunu koruyan, yeni ama muhafazakâr bir hareket ortaya çıkmıştır. Gary Dorrien'e göre, Yeni Muhafazakârların bu dönüşümleri, kendileri için bile bir sürpriz niteliğindedir.⁵⁹⁶ New York'ta, 1930'ların Marksist yapılanması içinde ilk entelektüel birikimlerini elde eden

⁵⁹² Goldberg, "The Neo-Conservative Invention: No New Kid on the Block".

⁵⁹³ Irving Kristol, "Memoirs of a Trotskyist", *Neoconservatism; The Autobiography of an Idea*, ss.469-480. (Yazarın bu kitabı 1940'lardan 1990'lı yıllara kadar, farklı meseleler üzerine yazdığı makalelerin bir toplamıdır.)

⁵⁹⁴ İlerleyen yıllarda Shachtman Troçki ile yollarını ayırmıştır. Bu ayrışmanın temel meselelerinden birini ABD'deki siyahların eşit hak mücadelesi oluşturmuştur. Troçki, ABD'li siyahları eşitlik mücadelelerinde ayrı bir halk olarak ele alma eğilimindeyken, Shachtman ayrı bir dilleri ya da kültürleri olmadığını öne sürdüğü siyahların, haklarını ABD'deki sosyalist mücadele içinde aramaları gerektiğine inanmıştır. (Devrimci Entegrasyon tezi)

⁵⁹⁵ Dorrien, s.4.

⁵⁹⁶ A.g.e., s.7.

Irving Kristol kendi hikâyesinden yola çıkarak açıkladığı bu dönüşümü, “Troçkizmden sosyal demokrasiye doğru, yavaşça sağa kaymak” olarak nitelendirmektedir.⁵⁹⁷ Gençliğinde Troçki’nin izinde, tam bir anti-Stalinist olan Irving Kristol, Soğuk Savaş yıllarına gelince, komünizm karşıtı çalışmalar içinde yer almaya başlamış; bu dönemde Amerikan ordusundaki bazı görevlerinin ardından sosyalist olmayı da bırakmıştır. Bu yıllarda, Yahudi tarihindeki en önemli dergilerden biri olarak tanımladığı *Commentary*’de⁵⁹⁸ yazdığı yazılar, Kristol’un anti-komünist entelektüel camia içindeki yerinin de onayıdır adeta.⁵⁹⁹ Kristol’e göre bu dönemde kendisini “prematüre bir yeni-liberal” olarak tanımlamak mümkündür.

Kristol’un sözünü ettiği bu dönüşüm sürecinde en etkili unsurlardan biri şüphesiz Sovyetler Birliği’yle yaşananlar ve bu ülkeyle ilgili ABD’de oluşan hâkim intibadır. ABD’nin Sovyetler Birliği’ni baş düşman olarak ilan ettiği Soğuk Savaş döneminde, Kristol gibi bazı solcular sosyalist düşünceden tamamen kopmuştur. O dönemde ABD’de “kötü olan ne varsa, Sovyetler Birliği’ndedir” algısı ağır basmaktadır ve Senatör Joseph McCarthy’nin etkisiyle ülkede komünistlere karşı adeta bir “cadı avı” başlatılmıştır. Steinfels’in iddialarına göre, Kristol bu dönemde, Senatör McCarthy’e açıkça destek vermekten kaçınmamış; onun Amerikan liberalizminin savunuculuğunu yaptığına inanmıştır.⁶⁰⁰ ABD kamuoyunun büyük kesimi gibi, Yeni Muhafazakârların da benimsediği “Komünizmi maneviyat dışı” kabul eden dönemin yaygın “öteki” algısına göre, Sovyetler Birliği’nde serbest piyasa kuralları işlemez, bireysel özgürlükler

⁵⁹⁷ Kristol, “Memoirs of a Trotskyist”, *Neoconservatism; The Autobiography of an Idea*, s.476.

⁵⁹⁸ 1945 yılında Amerikan Yahudi Komisyonu tarafından aylık olarak yayına başlatılan *Commentary* dergisi, ilerleyen yıllar içinde ABD siyaset ve kültür hayatı üzerinde, ucu Yeni Muhafazakâr harekete kadar varacak, büyük izler bırakır olmuştur. Bu konuda detaylı bir okuma için, bakınız: Murray Friedman (ed.), *Commentary in American Life*, Philadelphia: Temple University Press, 2005.

⁵⁹⁹ ABD’de uzun yıllardır, *Commentary* veya *The Public Interest* adlı dergilerde düzenli olarak yazan isimlerin Yeni Muhafazakâr olduklarına dair geniş bir yargı oluşmuştur. Bu dergilerin nüfuzu tiraj yüksekliğinden değil, ABD siyasetinde etkili isimlere ulaştırılmalarından kaynaklanmaktadır. Bakınız: Gerson, *The Neoconservative Vision :From the Cold War to the Culture Wars*, ss.4-5. Bununla beraber, Yeni Muhafazakârların son kuşak temsilcilerinden bazılarının, Irving Kristol’un oğlu William Kristol’un çıkardığı *Weekly Standard*’ın yanısıra, *The Washington Post* ve *The Wall Street Journal*’da yazdıkları ve Amerikan Enterprise Institute (AEI) bünyesinde toplandıkları öne sürülmektedir. Bakınız: David Margolick, “The Return of the Neocons”, *Newsweek*, Vol. 155, Issue 5, 01 Feb.2010, ss.32-39.

⁶⁰⁰ Steinfels, s .82. Etkili Yeni Muhafazakârlardan, *Commentary* dergisi editörü Norman Podhoretz’in *The Present Danger* adlı kitabı anti-komünizmden hareketle yazılmıştır. Norman Podhoretz, *The Present Danger*, New York: Simon & Schuster, 1980. Ayrıca, Podhoretz ve son dönemin diğer pekçok Yeni Muhafazakâr yazarının makalelerine ulaşmak için bakınız:

(<http://www.commentarymagazine.com/searcharchive.cfm?year=2005&month=February>)

yok denecek kadar azdır ve aile kavramı zayıftır.⁶⁰¹ Din ise toplumsal hayatın bir parçası olmaktan çıkarılmıştır. Oysa Kristol gibilerin izlediği, ekonomik anlamda liberal, toplumsal anlamda muhafazakâr sayılabilecek yeni çizgi içinde, dinin de, ailenin de özel bir yeri vardır. “Aslında, dine karşı her zaman üstü kapalı, olumlu duygulara sahip oldum”⁶⁰² diyen Kristol için, din toplumsal düzen ve dışı karşı birlik sağlamak için işlevsel bir öneme sahiptir. Yeni Muhafazakârlar esasında dindar olmamakla birlikte, geleneksel toplumsal düzeni muhafaza edebilmek için dinden destek almaktadır.⁶⁰³

Yeni Muhafazakâr hareketin ideolojik altyapısını hazırladığına inanılan Alman kökenli, Amerikalı siyaset felsefecisi Leo Strauss, Yeni Muhafazakâr düşüncede toplum ve din arasındaki sistematığın oturtulmasında hayli etkili bir isimdir.⁶⁰⁴ 21. Yüzyılın başında, George W. Bush yönetiminin attığı her yanlış adımdan Yeni Muhafazakârları sorumlu tutanlar, 1899-1973 yılları arasında yaşayan bu ünlü felsefeciyi merakla okumuşlardır. Ateist olarak bilinen Strauss, antik Yunan felsefesiyle ilgilenmiş; filozofların gerçekte neler söylediğini ancak belirli bir zümrenin anlayabileceğine inanmıştır. Yeni Muhafazakârlar Strauss’tan fazlasıyla etkilense de, Strauss’un böyle bir harekete kaynaklık etmeyi pek de planlamadığı açıktır. Tıpkı, nasıl olup da, Hitler’in şiddet dolu, Neo-Nazi politikalarına kaynaklık ettiğini anlamakta zorlanan ünlü Alman jeopolitikçi Karl Haushofer gibi. Haushofer’in asla savaş çağrısı yapmadığını, asla bir Yahudi öldürmediğini belirten Holger Herwig, Hitler’in yaptıklarına şahit olan ve hayatını intihar ederek sonlandıran Haushofer’in “Naziler benim jeopolitik teorilerimi asla anlamadılar” dediğini belirtmektedir. Ancak tüm bunlara rağmen, Haushofer’in

⁶⁰¹ Richard Gid Powers, “Norman Podhoretz and the Cold War”, Murray Friedman (ed.), *Commentary in American Life*, s.137.

⁶⁰² Kristol, “My Cold War”, *Neoconservatism; The Autobiography of an Idea*, s.484.

⁶⁰³ Örneğin Yeni Muhafazakâr Daniel Bell’in dine yaklaşımının toplumsal çöküşü önlemek gibi tamamen pragmatik bir amaca hizmet ettiği; bunun dışında Bell’in dine kişisel olarak daha çok negatif anlamlar yüklediği öne sürülmektedir. Steinfels, ss.182-183.

⁶⁰⁴ Danny Postel, “Noble Lies and Perpetual War: Leo Strauss, the Neo-cons and Iraq”, (<http://www.opendemocracy.net/content/articles/PDF/1542.pdf>) 23.03.2009.

Ayrıca, Yeni Muhafazakârların Leo Strauss ile bağlantısı için, ayrıca bakınız: Seymour M. Hersh , “Selective Intelligence: Donald Rumsfeld has his own special sources. Are they reliable?”, *New Yorker*, May 12, 2003, (http://www.newyorker.com/archive/2003/05/12/030512fa_fact) 07.05.2009.

Alman ulusu için ortaya attığı “lebensraum” (yaşamsahası) yaklaşımı ile Nazilerin yayılmacı politikaları için gerekli felsefi altyapıyı hazırladığı da bir gerçektir.⁶⁰⁵

Leo Strauss’un durumu da bundan farklı değildir. Yeni Muhafazakârların yücelttiği, Yeni Muhafazakârlık karşıtlarının ise sıkça yerden yere vurduğu Strauss, bir harekete bu denli yön vereceğini hayal etmemiş olsa gerek. Ancak yine de Strauss’un görüşlerinin Yeni Muhafazakârlar arasında onun beklentilerinin de ötesinde bir üne kavuştuğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Haushofer ile Strauss arasında kurduğumuz bağ oldukça ironiktir aslında. Leo Strauss, Haushofer’den bolca etkilenen Hitler’in iktidara geldiği 1930’larda, Nazi Almanyası’ndan kaçarak ABD’ye sığınan Yahudi bilim adamları arasındadır.⁶⁰⁶ 1973’te ölen Strauss, takipçilerinin Amerikan siyasetine büyük oranda yön verdiği dönemlere tanıklık etmemiştir. Bu nedenle de Strauss’un Yeni Muhafazakârlarla ilgili gerçekte neler düşünmüş olabileceğini öğrenmemiz mümkün değildir, ancak Strauss’un medya, siyaset ve akademideki etkin takipçileri bugün hala faaliyetlerini ABD’de John Olin Vakfı bünyesinde sürdürmektedir.

Uzun yıllar Strauss ile ilgili araştırmalar yapan Shadia Drury’nin Strauss ve din arasında kurduğu bağ, Kristol gibi Yeni Muhafazakârlar hareketinin öncü isimlerinin dine, neden daha çok “fonksiyonel bir anlam” yüklediğini açıklayabilecek ipuçları taşımaktadır. Tıpkı Marx gibi, Strauss’un da, “dinin toplumu bir arada tutan bir tutkal işlevi” gördüğüne inandığını öne süren Drury, onun takipçisi Yeni Muhafazakârların, kilise ve devleti birbirinden ayırmayı, Amerikan Kurucu Babalarının yapmış olduğu en büyük hatalardan biri olarak gördüklerine inanmaktadır:

“Yeni Muhafazakârlar için olabilecek en kötü şeylerden biri laik bir toplumdur. Çünkü bu, toplumdaki ayrışmaların kaynağı olan bireycilik ve

⁶⁰⁵ Holger H. Herwig, ss.209-241.

⁶⁰⁶ Chicago Üniversitesinde uzun yıllar çalışan Strauss, özellikle Eflatun, Aristo, Machiavelli, Nietzsche ve Farabi üzerine yazdığı denemeleriyle tanınmıştır. Öğrencilerinin “bize ‘okumayı’ öğretti” dediği Strauss’un akademide derin bir iz bıraktığı bilinmektedir. Bakınız: Anne Norton, *Leo Strauss and the Politics of American Empire*, Yale University Press, 2004, ss.5-6.

liberalizme neden olacak; dış tehditlerle mücadele gücünü azaltacak bir şeydir...”⁶⁰⁷

Katolik teolog Reinhold Niebuhr’un da etkisiyle, 1940’lı yıllarda din meselesiyle daha da çok ilgilenen Irving Kristol, 1950’li yıllara gelindiğinde siyasi fikirlerini, “dine özel bir anlam yüklediği, bir çeşit liberalizm” olarak tanımlamıştır. Oysa 1960’lı yıllar, Kristol’ün liberalizm’inin daha çok ekonomik alanı kapsadığını ortaya koyacaktır. Din ve aile ile ilgili muhafazakâr görüşlerinin etkisiyle Kristol, 1960’ların “liberal” gençlik hareketiyle pozitif değil, negatif bir etkileşim içine girmiştir. Bu dönemde dünya genelinde esen sol rüzgârlar, onu liberalleştirmek yerine daha çok sağa kaydırmış; bu nedenle de 1970’lere gelindiğinde, kendisi gibi düşünenlere “Yeni Muhafazakâr” tanımlaması uygun görülmüştür. Negatif çağrışımlar üzerine kurulu bu “yakıştırma”, Norman Podhoretz gibi diğer pek çok Yeni Muhafazakârın aksine, Kristol’ü hiç mi hiç rahatsız etmemiştir:

“1970’lerin başı itibariyle, benim gibi insanlar için yeni bir siyasi kimlik kategorisi olan “Yeni Muhafazakârlık” ortaya çıktı. Bu şekilde adlandırılmak ve ‘komünist karşıtı liberal’ olarak tanımlanan sığ siyasi tayfadan ayrılmak benim için rahatlatıcı oldu... Komünist totaliterliğin emperyal amaçlarına karşı direnmek elbette önemliydi [ancak] komünizm karşıtlığı benim için ilgi çekici bir entelektüel mesele olmaktan uzun zaman önce çıkmıştı... Amerikan toplumu içinde belirmeye başlayan çürüme beni çok daha fazla ilgilendiriyordu artık... Yeni Muhafazakârlık benim için, o dönemde, ahlaki, entelektüel ve ruhani bir özgürleşme deneyimi idi.”⁶⁰⁸

Bu sözlerden de anlaşılacağı üzere, Kristol gibileri “Yeni Muhafazakâr” yapan temel meselelerden biri “Komünizm tehdidi” olsa da, 1970’lerdeki çalkantılı toplumsal olayların da etkisiyle, bu tehdit Yeni Muhafazakârlar için iç politika meselelerinin gerisinde kalmıştır. “Çiçek Çocuklar”ı ABD’nin kurucu ideallerine yabancılaşmış bulan Yeni Muhafazakârlar, Afro-Amerikalılar lehine başlatılan Sivil Haklar Hareketi’ne de

⁶⁰⁷ Jim Lobe, “The Strong Must Rule the Weak: A Philosopher for an Empire”, *Foreign Policy in Focus*, May 12, 2003. (<http://www.albionmonitor.com/0306a/copyright/leostrauss.html>) 25.12.2009.

⁶⁰⁸ Kristol, “My Cold War”, *Neoconservatism; The Autobiography of an Idea*, ss.485-486.

teпкиyle yaklaşmıştır.⁶⁰⁹ Amerikan toplumunun asıl Soğuk Savaş'ını "liberalizmin yanlış öğretilerinin getirdiği zararları azaltma mücadelesi" olarak gören Kristol, Amerikalılar için bu savaşı kazanmanın gerçek Soğuk Savaş'ı kazanmaktan çok daha zor olacağına inanmıştır.⁶¹⁰ Gerçekten de ilk kuşak Yeni Muhafazakârların kafa yordukları en temel meseleler Amerikan toplumunun daha çok içeride karşılaştıkları sorunlarla ilgilidir. İlk kuşağın, Kristol, Podhoretz ve Bell gibi temsilcileri için dış politika ikincil önemdedir, asıl halledilmesi gereken iç sorunlardır. Peki, Yeni Muhafazakârlara göre, o tarihlerde ABD'nin en önemli iç sorunları nelerdir?

Irving Kristol'un o dönemde yazdığı makalelere baktığımızda, iç sorunların daha çok ekonomi, ırk, cinsiyet ve aile temelinde tespit edildiği görülmektedir. Feminizm, cinsel özgürlük ya da çok kültürlülüğten hoşlanmadığını açıkça belli eden Kristol'e göre, ABD halkının, örneğin refah dağılımındaki eşitsizlik, aile birliğinin korunması, AIDS, pornografi veya kürtaj gibi, çok daha acil meseleleri vardır.⁶¹¹ Kristol gibilerin "liberalizm"i, liberalizmin gereği olarak bireyin her alanda özgürleşmesi yerine, sadece piyasa ekonomisinin özgürce işlediği, ancak geleneksel toplumsal hayatın katı kurullarla korunduğu bir düzen hedeflemektedir.⁶¹²

Devletin ekonomiyi kontrol etmesi fikrine karşı olan Yeni Muhafazakârlar, ekonomik sistemin serbest bırakılması yanlısıdır. Ancak insanlara sağladığı refah ve özgürlük nedeniyle kapitalizmi takdir eden Kristol, kapitalizmin yeterli bir ahlaki vizyona sahip olmaması nedeniyle Amerikalıları içi boş bir tüketim toplumuna dönüştürme potansiyeline işaret etmektedir.⁶¹³ Yeni Muhafazakâr hareket için, sosyal ve siyasi istikrarın önemli bir parçası sayılan ekonomik büyümenin anahtarı, piyasa

⁶⁰⁹ Taşkın, s.5.

⁶¹⁰ Kristol, *My Cold War, Neoconservatism; The Autobiography of an Idea*. Ayrıca Kristol'un ABD'nin iç sorunları hakkında 1967-71 yılları arasında yazdıkları için bakınız: Kristol, *On the Democratic Idea in America*, New York: Harper and Row, Publishers, 1972.

⁶¹¹ Kristol, "Welfare: The Best of Intentions, the Worst of Results", *Neoconservatism; The Autobiography of an Idea*, ss.43-71. Kristol'un bu kitabı, yazarın yıllar boyu *Commentary* ve benzeri dergilerde yazdığı ve daha çok iç meselelere odaklanmış makalelerinden oluşmaktadır.

⁶¹² Yeni Muhafazakârların ekonomik alana duydukları ilgi onların iş çevreleri ile her daim sıkı ilişkiler içinde olmasından da kolayca anlaşılabilir. Steinfels'in dediği gibi, Yeni Muhafazakârlar iş [dünyasının] çıkarlarının katıksız koruyucuları olmuş; iş dünyası da aradığı akademik desteği Yeni Muhafazakârlar sayesinde bulmuştur. Steinfels, s.10.

⁶¹³ Grant Havers and Mark Wexler, "Is U.S. Neoconservatism Dead?", *The Quarterly Journal of Ideology*, Cilt 24, No:3-4, 2001. (<http://www.lsus.edu/la/journals/ideology/contents/neoconservatism.htm>)

ekonomisidir.⁶¹⁴ Gerektiğinde devlet müdahalesi yanlısı olan Yeni Muhafazakârlar, devletin sadece ekonomiye müdahale edip, toplumsal ahlâkı müdahalesiz bırakmasını asla tasvip etmezler. Toplumsal ahlâkı fazlasıyla önemsedikleri bu noktada, Yeni Muhafazakârların liberallerden ayrılıp, geleneksel muhafazakârlara yaklaştıklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Bu açıdan bakınca Yeni Muhafazakârlık, toplumsal hayatta muhafazakâr, ekonomik hayatta liberal yaklaşımlar sergilemektedir. Ancak bu çelişkili durum onları hem liberallerle hem de klasik muhafazakârlarla sorunlu bir ilişkinin içine atmaktadır. Bu sorunlu ilişkiler ağını anlamlandırabilmek için öncelikle ABD’de klasik muhafazakârlığın tarihine göz atmakta fayda vardır.

Oscar Handlin, eski dünya-Avrupa’dan, Yeni Dünya-Amerika’ya göç edenler için en güvenli yolun geleneklerini devam ettirmek olduğunu öne sürmektedir. Geçmişin zaten sınanmış bilgilerinden güç alan göçmenler için “din”, özellikle de Hristiyanlık çok anlamlı bir hal almıştır. Bu göçmenlere göre, kötülüğün dünyanın her yerinde mevcut olduğu iddiası doğrudur; insanlar mükemmel değildir ve içlerinde pek çok günah barındırır. Yeni kıtadaki zorlu deneyimler tüm bu iddiaları kanıtlayacak niteliktedir.⁶¹⁵ Bu açıdan bakınca, iyiliğe açılan yeni bir kapı olarak görülen Amerika kıtası, gerçekte eskinin de pek çok açıdan varlığını sürdürdüğü bir yer olmuştur.

Gelenekselciliğiyle ünlü İngiliz Kraliyetine karşı girişilmiş bir savaş sonunda bağımsızlığını ilan eden ABD, siyasi kültürü ve yönetim şekliyle muhafazakârlığın tamamen tersi özellikler sergilese de, toplumsal anlamda geçmişle bağını hiçbir zaman koparmamıştır. Dolayısıyla, gelenekseli muhafaza etme güdüsü ile şekillenen muhafazakârlık, yeni kıtada, teoride olmasa da, en azından pratikte belirli bir yaşam alanı bulmuştur. Bu açıdan bakınca, muhafazakârlığın ABD’nin kendine özgü niteliklerinden etkilenmekle birlikte, Amerikan toplumunda her zaman var olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Ancak unutmamak gerekir ki, liberalizm de, muhafazakârlık da, ABD’de, Avrupa’da olduğundan çok daha farklı anlamlar

⁶¹⁴ Kristol, “Confessions of a True, Self-Confessed -Perhaps the Only- Neoconservative”, s.76.

⁶¹⁵ Oscar Handlin, *The Uprooted: The Epic Story of the Great Migrations that Made the American People*, Boston: Little, Brown and Company, 1951, ss.109-111.

içermektedir.⁶¹⁶ Steinfels'in ABD'li muhafazakâr Peter Viereck'ten alıntı ile belirttiği gibi, tarihten kaçmak mümkün değildir ve tarih ABD'ye "liberal-muhafazakâr" bir temel inşa etmiştir. Bu karma temel Kıta Avrupasındaki muhafazakârlardan daha liberal; liberallerden ise daha muhafazakârdır.⁶¹⁷

Geleneğe dayalı bir hayat tarzına işaret eden; çoğu zaman değişimden korkma ya da değişime direnme ile birlikte anılan [geleneksel Avrupa] muhafazakârlığı, bir ideoloji olarak ilk kez 19. Yüzyıl'ın başlarında ortaya çıkmıştır.⁶¹⁸ 1789'da Fransız Devrimi ile Avrupa'da esmeye başlayan değişim rüzgârına bir tepki sayılabilecek bu düşünce şekli kitlelere, 1729-1797 arasında yaşayan İngiliz düşünür Edmund Burke tarafından tanıtılmıştır. Devrim sonrası Avrupa'da, liberalizm, sosyalizm ve milliyetçiliğin yanı sıra, sanayileşmenin getirdiği dönüşümler nedeniyle de sıkıntıya giren geleneksel toplumsal düzen, Burke gibi düşünen muhafazakârlar tarafından korunmaya çalışılmıştır. Deneyim, gelenek ve tarihe büyük önem veren Burke; Fransız Devrimi'nin lanse ettiği özgürlük, eşitlik ve kardeşlik sloganını son derece muğlak bulmuştur. Fransız Devrimi'nin taşıdığı değişim potansiyelini Avrupa'daki mevcut düzene karşı bir tehdit olarak algılayan Burke, Fransız Devrimi'nden daha önce gerçekleşen Amerikan Devrimi'ne karşı ise daha ılımlı bir yaklaşım sergilemiştir. Amerikan kolonilerinin İngiliz Kralı'nın ekonomik temelli baskılarına karşı direnişini haklı gören Burke, geleneksel İngiliz sistemine karşı bir tehdit olarak, Amerikan devrimini değil, ondan 13 yıl sonra gelen Fransız Devrimi'ni görmüştür.⁶¹⁹

"Fransız Devrimi dünyada bugüne dek yaşanmış en şaşırtıcı şeydir. En harika şeyler, en absürt ve komik araçlarla ortaya konmuştur"... "Krallık iktidarı

⁶¹⁶ Seymour Martin Lipset, "Neoconservatism: Myth and Reality", s.1.

⁶¹⁷ Steinfels, ss.16-17.

⁶¹⁸ "Muhafazakârlık"la ilgili ayrıntılar için, bakınız: Andrew Heywood, *Political Ideologies: An Introduction*, Houndmills, Basingstoke: Pelgrave, 1998, ss. 66-102.

⁶¹⁹ Ayrıntılar için bakınız: Edmund Burke, *Reflections on the Revolution in France and on the Proceedings in Certain Societies in London*, London: J. Dodsley, 1790. Thomas Paine'in *Common Sense* kadar ünlü bir diğer eseri olan *Rights of Man*'in Burke'un Fransız Devrimi'nin ilkelerini hedef alan bu eserine karşı yazılmış en iyi cevap olduğu sürülmektedir. Thomas Paine, *Rights of Man*, London: J. M. Dent & Sons, 1944. Bu bağlamda ABD'deki Yeni Muhafazakâr hareket kendi içinde bir çelişkiyi barındırmaktadır. Bir yandan, Paine gibi insan haklarının evrenselliği tezi üzerinde yükseldiği bilinen ABD'nin istisnai yapısının dünya geneline yayılması gerektiğini savunmakta, diğer yandan, Burke'un geleneksel değerlerin korunmasına yönelik, muhafazakâr yaklaşımlarından güç almaktadır.

dışında hiçbir deneyim, özgürlüklerimizi daimi hale getirip; onları kutsal haklarımız olarak koruyamamıştır.”⁶²⁰

Kendisine has bir kültür geliştirmiş olan Amerikan toplumunda, Burke’un yaydığı siyasal muhafazakârlığın bir benzerinin ortaya çıkışı, Avrupa’dan çok daha geç bir tarihe, 1930’lara denk gelmektedir. 1932’de göreve gelen Başkan Franklin D. Roosevelt’in “devrimci dönüşüm” politikalarına bir tepki olarak ortaya çıktığı düşünülen Amerikan siyasal muhafazakârlığı⁶²¹, ABD’nin kuruluş yıllarından gelen prensiplerin korunmasından yana olduğu için, özellikle anayasaya sıkı sıkıya bir bağlılık önermektedir. Batı medeniyetini üstün tutan bir görüşe sahip olan Amerikan muhafazakârları, Soğuk Savaş yıllarında “komünizmi”, Batı uygarlığına ve de en önemlisi ABD’ye karşı büyük bir tehdit olarak algılamış; tüm Amerikan askeri ve dış politikasının bu tehdide göre şekillenmesini istemiştir.⁶²² Amerikan Yeni Muhafazakârları, ABD’de siyasal muhafazakârlığın yeşermeye başladığı o yıllarda, siyaset sahnesinde, henüz genç birer sosyalist olarak yer almaktadır. Görüldüğü gibi ABD’de siyasal muhafazakârlık doğarken, Kristol gibiler bu hareketin tamamen karşı kampındadır. İleride Amerikan Yeni Muhafazakârlığına ön ayak olacak bu isimlerin, tartışmalı da olsa, “muhafazakâr” diye anılmaları için 1960’lı yılları beklemek gerekecektir.⁶²³

Bu çelişkili başlangıç yıllarından dolayıdır ki, Amerikan Yeni Muhafazakâr hareketi ile geleneksel siyasal muhafazakârlık arasındaki ilişki oldukça tartışmalıdır. İki hareket kimi zaman uyuşan, kimi zamansa çatışan, sorunlu bir ilişki sergilemektedir. Bu durum, bazı zamanlarda iki tarafın birbirini karşılıklı olarak reddetmesine kadar dayanan bir tablo ortaya çıkarmaktadır. Örneğin, Yeni Muhafazakâr Nathan Glazer’a göre, “*Yeni Muhafazakâr, daha önceden muhafazakâr olmayan kişidir*”.⁶²⁴ Geleneksel Muhafazakârlara göre ise, Yeni Muhafazakârlar, “kötü, sıkıcı, fırsatçı, ideolojik ve

⁶²⁰ Burke, s.14 ve s.34.

⁶²¹ Frank S. Meyer, “Conservatism”, Robert A. Goldwin (ed.), *Left, Right and Center, Essays on Liberalism and Conservatism in the United States*, Chicago: Rand McNally & Company, 1971, s.3.

⁶²² A.g.e., s.7.

⁶²³ Peter Steinfels, *The Neoconservatives: The Men Who are Changing America’s Politics*, New York: Simon and Schuster, 1979, s.3.

⁶²⁴ Dorrien, s.7.

emperyalisttir.”⁶²⁵ Yine geleneksel muhafazakârlar için, Yeni Muhafazakârlar sağa doğru yolculuklarına rağmen, “Wilsoncu, laik ve refah devletçi kalmaya devam eden ve tek amaçları küresel demokratik kapitalizm olan sahtekârlardır”.⁶²⁶

Gelenekselcilerin gerçek muhafazakâr olmamakla itham ettikleri Yeni Muhafazakârlar bu tür bir görüş ayrılığının farkında olacaklar ki, kendilerini muhafazakârlık yerine, daha çok liberalizmle tanımlamayı tercih etmektedir.⁶²⁷ Örneğin Norman Podhoretz’e göre Yeni Muhafazakârlık, muhafazakâr olmaktan ziyade, liberal Wilsoncu solun bir parçası olarak ele alınırsa daha iyi anlaşılacaktır.⁶²⁸ Hatırlandığı gibi Irving Kristol de Yeni Muhafazakârları “gerçeğin olgunlaştırdığı liberaller” olarak tanımlamıştır. Bu nedenle pek çok Yeni Muhafazakâr için liberal olmaları, muhafazakâr olmalarından çok daha önceliklidir. Her şeyden önce, Yeni Muhafazakârlık geçmiş dönemlerin muhafazakârlığını yeniden canlandırmak yerine moderniteye sıkça vurgu yapmaktadır. “Yeni Muhafazakârlar modernisttir. Bir kısmı kendisini hala sosyal demokrat olarak tanımlar” diyen Gary Dorrien’e göre, bu kişiler “yeni” (neo) ön ekini almış olsalar da, bu muhafazakâr oldukları için değil, ABD siyasetinde yeni bir şeyi temsil ettikleri içindir.⁶²⁹

“Yeni Muhafazakârlar “dünya görüşleri bağlamında, hala liberal ve modernisttir... Farklılıklara değil, tek tipliliğe ve standardizasyona dayanan; Amerikanlaştırılmış, endüstrilemiş, demokratikleştirilmiş, sıkıcı bir dünya yaratma arzusundadır.”⁶³⁰

ABD’de geleneksel Muhafazakârlığın önemli bir temsilcisi sayılan Russell Kirk’ün Yeni Muhafazakârlar için sarf ettiği bu sözler klasik muhafazakârlarla, Yeni

⁶²⁵ A.g.e., s.12.

⁶²⁶ George H. Nash, “Joining the Ranks, Commentary and American Conservatism”, Murray Friedman (ed.), *Commentary in American Life*, s.162.

⁶²⁷ Amerikan Yeni ve eski Muhafazakârları arasındaki bu çatışma, 1980’li yıllarda *New Republic* dergisi tarafından “Muhafazakâr Savaşlar-Conservative Wars” olarak lanse edilmiştir.

⁶²⁸ Norman Podhoretz “Strange Bedfellows: A Guide to the New Foreign-Policy Debates”, *Commentary*, December 1999.

⁶²⁹ Dorrien, s.2.

⁶³⁰ Nash, s.163. Russell Kirk, ABD’de 1953’te yayınladığı, *The Conservative Mind* adlı kitapta, doğal haklar meselesinde, özgürlükçü Locke’cu görüşler yerine, Avrupa muhafazakârlığının babası Edmund Burke’u temel alarak, ABD’de de geleneksel siyasal Muhafazakârlığın ilk tohumlarını atmıştır. Bakınız: Russell Kirk, *The Conservative Mind: From Burke to Elliot*, Chicago: Regnery Publishing, 1953.

Muhafazakârlar arasında önemli bir farkı ortaya koymaktadır. “Amerikanlaştırmak mı, yoksa öylece bırakmak mı? Diğer bir deyişle müdahalecilik mi, yoksa içe kapanmacılık mı?” sorusu etrafında şekillenen tartışmada, klasik muhafazakârlar, Yeni Muhafazakârları ütopyacı olmakla suçlamaktadır. Frank S. Meyer’e göre, ABD’de [geleneksel] muhafazakârlar anti-ütopyacıdır. Tarihsel değişim gerçeğini kabul etmekle birlikte, insanın ya da toplumun iyileştirilebilir varlıklar olduğuna inanmazlar.⁶³¹ Yeni Muhafazakârlığın özünde ise kendilerinin ve Amerikan sisteminin mükemmel olduğu tezinden hareketle, etraflarını saran dünyayı değiştirme ve kendilerine benzetme çabası hâkimdir. Muhafazakârlar, olanı muhafaza etme ve bu uğurda gerekirse içe kapanma güdüsüyle, ABD için daha çok izolasyonist politikaları uygun görürken, Yeni Muhafazakârlar gerekirse, kendileri dışındaki herkesi değiştirebileceklerine inanarak, müdahaleci bir yaklaşım sergilemektedir.

“Yeni Muhafazakârlığın temel prensibi, realizmden farklı olarak, manevi hususlara ve siyasetin ideolojik unsurlarına daha fazla önem atfetmesi; hepsinden önemlisiyse ulusal çıkarları mevcut şartlara bağlı olarak değerlendirmeyi uygun görmesidir. Realistler gereksiz gerginliklerden uzak durarak, Yeni Muhafazakârlar ise gücümüzü daha barışçıl bir dünya için kullanarak daha güvende olacağımıza inanırlar. Yeni Muhafazakârlar bu noktada, liberal enternasyonalisttir. Liberallerden ayrıldıkları nokta, güç kullanmaya daha hazırlıklı olmaları ve BM’yi daha az takdir etmeleridir.”⁶³²

Bu sözlerden de anlaşılacağı gibi, liberal enternasyonalistler, uluslararası hukuk ve kurumların barışı korumak için tek başına yeterli olduğuna inanmaktadır. Böyle bir yaklaşımı son derece naif bulan Yeni Muhafazakârlar ise, bazı sorunların sadece ve sadece ihtiyatlı bir güç kullanımı ile çözülebileceğine inanmaktadır.⁶³³ Geleneksel muhafazakârlarla bu türden bazı fikir ayrılıkları yaşamalarına ve kendilerini muhafazakârdan çok liberal olarak görmelerine rağmen, unutulmaması gerekir ki, Yeni Muhafazakârlar hareketin üyeleri pek çok açıdan hala muhafazakârdır.⁶³⁴ Bu

⁶³¹ Meyer, s.6.

⁶³² Joshua Muravchik, “The Future is Neocon”.

⁶³³ Macqubin Thomas Owens, “Realism, Iraq, and the Bush Doctrine”, *National Review Online*, December 20, 2006. (<http://article.nationalreview.com/?q=NmViMjIyYjY2NDE1YmEzNWY5MGIyODUyYmY2ODhiNGI=>)

⁶³⁴ Steinfels, ss.2-3.

muhafazakârlık, ABD'nin kendisine özgü siyasi kültürünün bir uzantısı olarak, elbette Avrupa'dakinden oldukça farklıdır. Bilindiği gibi, Amerikan siyasal kültürü, Avrupa'dakinden farklı olarak, sınırlı hükümet ve azami bireysel özgürlük gibi, Locke'cu nitelikler üzerine kuruludur.⁶³⁵ Bu nedenle, ABD'deki Yeni Muhafazakârların da, Avrupalı köklerinden kopmuş, tamamen Amerikan versiyonu bir muhafazakârlık peşinde oldukları söylenebilir.⁶³⁶ 1960'lı yılların yaygın sosyal reformlarının ve müdahaleci politikalarının Amerikan sosyal istikrarını ve geleneksel değerlerini tahrip ettiğine inanan Yeni Muhafazakârlar, Vietnam Savaşı'nın radikalleştirici etkisiyle oluşan liberal aşırılıklara karşı, bir tepki olarak ortaya çıkmıştır. Norman Barry'e göre bu kişiler, Amerikan liberalizminin aşırılıkları sonucunda muhafazakârlığa itilmiş; ancak liberalizmin amaçlarını da tam manasıyla terk etmemiş kişilerdir.⁶³⁷

Yeni Muhafazakârlığın, Yeni Sağ'ın Avrupa ve Kuzey Amerika'da 1970'lerdeki yükselişi ile paralel bir gelişme göstermesi de benzer bir sebeptendir.⁶³⁸ Helmut Dubiel, Yeni Sağ hareket ile Yeni Muhafazakârlığı neredeyse aynıymış gibi ele almakta, bu hareketin en önemli özelliği olarak da liberalliği saymakta; Yeni Muhafazakârlığı bir anlamda Neo-liberalizmle eşdeğer görmektedir.⁶³⁹ Yeni Muhafazakârlar, Hristiyanlığın tamamen ortadan kalktığı bir ABD'dense, Hristiyan değerlerin önemsendiği bir ABD'de kendilerini daha fazla güvende hissetmektedir.⁶⁴⁰ Yeni Sağ için de, sosyal istikrarı sağlamanın en önemli koşullarından biri geleneksel değerlere dönüş ve itaate dayalı otoritenin yeniden inşasıdır.⁶⁴¹ Hristiyan değerlerine duyduğu bağlılıkla göze çarpan Yeni Sağ, özellikle aile, ulus ve din gibi geleneksel kurumlara geri dönmeyi amaçlamıştır. Yeni Sağ hareket, bir yandan savaş sonrasında devlet müdahaleciliğini

⁶³⁵ Norman P. Barry, *Yeni Sağ*, Çev. Cevdet Aykan, Ankara: TİSAMAT, 1989, s.160.

⁶³⁶ Halper and Clarke, s.42. Ayrıca bakınız: Gary Dorrien, "Inventing an American Conservatism: The Neo-Conservative Episode", Amy E. Ansell (ed.), *Unraveling the Right: The New Conservatism in American Thought and Politics*, Boulder, CO: Westview Press, 1998, ss.56-79.

⁶³⁷ Barry, ss.165 ve 168.

⁶³⁸ Heywood, ss.67-69.

⁶³⁹ Dubiel Avrupa'daki Yeni Muhafazakârlığın kelime anlamıyla ABD'den ithal edildiğine dikkat çekmekte, Almanya ve Fransa örneklerinde olduğu gibi, bu kavramın daha çok kısıtlayıcı maliye politikaları ve vergi indirimlerini içeren ekonomik önermeleri karşılamak üzere kullanıldığını ve zaten mevcut olan neo-liberal kavramına bir katkı yapmadığını öne sürmektedir. Dubiel, ss.8-9. Bununla beraber ABD'dekine benzer şekilde Almanya'da da öğrenci hareketlerinden doğan bir Yeni Muhafazakârlık gruplaşmadan söz etmek mümkündür. Dubiel, s.11.

⁶⁴⁰ Nash, s.169.

⁶⁴¹ Haywood, *Politics*, Houndmills, Basingstoke: Macmillan, 1997, s.48.

olumlayan yaygın tutuma, diğer yandan da liberal sosyal değerlerin giderek yayılmasına karşı çıkmıştır. Yeni Sağ'ın yükselişi 1980'lerde İngiltere'de Margareth Thatcher, ABD'de de Ronald Reagan yönetimlerinin iktidara gelmesiyle en üst noktasına ulaşmıştır.⁶⁴² Havers ve Wexler'a göre, Yeni Muhafazakârların Hristiyan sağ ile yaptıkları bu işbirliğinde, geçmişin güç ve saygınlık dolu, parlak günlerine geri dönmek üzerine kurulan ortak vizyon etkili olmuştur.⁶⁴³

Hayal edilen bu vizyonu hayata geçirmekte oldukça iddialı olan Ronald Reagan'ın Kasım 1980'de başkan seçilmesi, özellikle dış politikayla ilgili düşüncelerin hayata geçirilmesi bağlamında, Yeni Sağ kadar, Yeni Muhafazakârlar için de bir zafer niteliğindedir. Mevcut tehlikelerin tanımlanması ve bu tehlikelerle nasıl mücadele edilmesi gerektiği konusunda, Reagan yönetimi politikalarının, Yeni Muhafazakâr söylemle büyük oranda örtüştüğü görülmüştür.⁶⁴⁴ Başkan Jimmy Carter'ın Sovyetler Birliği'ni çevreleme politikasından giderek uzaklaştığını düşünen Yeni Muhafazakârlar, düşmekte olan Amerikan gücünün, Reagan tarafından yeniden restore edilebileceğine inanmıştır.⁶⁴⁵ Carter'ın ortaya koyduğu “Yumuşama” (Detente) ve “Barış İçinde Birlikte Var olma” politikalarına şiddetle karşı olan ikinci kuşak Yeni Muhafazakârların Başkan Reagan'a verdikleri destek başlarda daha yakın durdukları Demokrat Parti'den Cumhuriyetçi Parti'ye kaydıklarının da ilanı olmuştur.⁶⁴⁶

Askeri güç vurgusunun çokça ağır bastığı Reagan dönemi pek çok Yeni Muhafazakârlar için günümüzde hala özlemle anılan bir “altın çağ” niteliğindedir. Komünist Rejimlere karşı, tam da Yeni Muhafazakârların istediği oranda güçlü ve kararlı bir çizgi izleyen Reagan, Sovyetler Birliği'ne karşı, içeride önemli bir milliyetçi, vatansever dalga yaratmıştır. Reagan'dan sonra yine Cumhuriyetçi Parti'ye destek veren

⁶⁴² A.g.e., s.47.

⁶⁴³ Havers and Wexler, “Is U.S. Neoconservatism Dead?”

⁶⁴⁴ Joshua Muravchik, "Reagan Doktrini'nin" baş figürünün Yeni Muhafazakâr, Elliott Abrams olduğunu ve doktrini formüle eden kişinin de, yine Yeni Muhafazakâr yazarlardan Charles Krauthammer olduğunu öne sürmüştür. Bakınız: Muravchik, “The Future is Neocon”.

⁶⁴⁵ Bu konuyla ilgili ayrıntılar için bakınız: Norman Podhoretz, “The First Term: The Reagan Road to Detente”, *Foreign Affairs*, Vol.63, No:3, 1984. Yine de G. W. Bush dönemine göre Reagan döneminde neo-conlar dış politikayı tamamen ele geçirmiş sayılmaz. Halper and Clarke, s.69.

⁶⁴⁶ Max Boot, ikinci kuşak Yeni Muhafazakârların “yeni” ön ekini taşımalarını gerektirecek bir sol geçmişleri olmadığı için, Yeni Muhafazakârlığın anlam kaybına uğradığını iddia etmektedir. Bakınız: Max Boot, “Think Again: Neocons”, *Foreign Policy*, January/February 2004, ss.20-28.

Yeni Muhafazakârlar, George H. W. Bush döneminde beklemedikleri bir hayal kırıklığıyla karşılaşmıştır. Berlin Duvarı bu dönemde yıkılsa da; neredeyse 40 yıl Amerikan değerlerine karşı en büyük tehdit addedilen Sovyetler Birliği bu dönemde dağılsa da, Yeni Muhafazakârlar, Başkan George H. W. Bush'un kendine has tarzı gereği, zaferin tadını istedikleri kadar çıkaramamıştır. Geleneksel Cumhuriyetçi Sağ'ın tipik bir temsilcisi olan George H. W. Bush, ABD'nin tüm bu kazanımlarını Yeni Muhafazakârları da içinde barındıran sağ kanadın istediği oranda parlatıp, bir reklam aracına dönüştürmemiştir. Yeri geldiğinde rakibi Gorbaçov'un siyasal geleceğini bile garanti altına almak isteyen bir tutum sergileyen Bush, zaferden sonra beklenen büyük kutlamalardan uzak durmuştur. Halberstam'a göre:

“Berlin Duvarı yıkıldığında, sağdan ve bizatihi Bush'un çevresinden birçok insan bir tören yapmasını istediler... Duvar'ın yerle bir edilmesi, yalnızca uzun ve zorlu bir mücadeleyle muazzam bir düşmana karşı Batı'nın zaferi demek değildi; bu aynı zamanda iyinin kötü üzerinde zaferi, bizim doğru, onların yanlış olduğunun ve bizim sistemimizin onlarınkinden, politik, ekonomik, etik ve manevi olarak daha üstün olduğunun kanıtı demektir... Ama dramatik şeylere pek heves etmeyen Bush bu kutlama fikrinden rahatsız oldu; yardımcılarına 'Duvarın üzerinde dans etmeyeceğim' dedi.”⁶⁴⁷

Açıkçası bu, Yeni Muhafazakârlar için sağ niteliklere sahip, Cumhuriyetçi bir iktidar döneminde yaşanması beklenmeyen büyük bir hayal kırıklığıdır. Bu dönemde, Soğuk Savaş'ı kazanmanın vermiş olduğu rehavetle, mevcut dış politika meselelerine ilgisiz kalmaya başlayan Amerikan kamuoyunun dikkatini yeniden dış tehditler üzerinde yoğunlaştırmak ve ABD'nin dünya liderliği rolünü mutlaka sürdürmesini sağlamak, Yeni Muhafazakârlar için hayati bir önem taşımıştır. Soğuk Savaş bittiği için ABD'nin uluslararası rolünün artık azaltılmasını isteyen görüşler Yeni Muhafazakârların kabul edebileceği bir şey değildir. Bu grubun Sovyetlerin dağılması ve Doğu Bloğunun çöküşü ile mevcut tehdit ve çıkar tanımlarıyla ilgili belirli bir bocalama dönemi geçirdikleri aşikârdır.

⁶⁴⁷ David Halberstam, *Barış Zamanı Savaş: Bush, Clinton ve Generaller*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001, s.8.

Irving Kristol, 1990'da yaptığı açıklamalarda, komünist tehdidin ortadan kalkması ile birlikte, artık dünyanın diğer ucundaki küçük ülkelerle ilgili meselelere herhangi bir ilgisinin kalmadığını ifade etmektedir.⁶⁴⁸ Kristol, Sovyetler Birliği, Çin ya da Küba'nın dâhil olmadığı bu yeni durumda, Liberya ya da Etiyopya gibi bir ülkenin neden ABD'nin bir dış politika meselesi olması gerektiğini bilememektedir. Kristol'ün sözleri o güne kadar her şeyin Sovyetler ve Komünizm tehdidi üzerine kurulu olduğunu ve bu tehdidin ortadan kalkmasıyla ABD'nin dünya üzerindeki yeni rolü için nasıl bir tutum alınması gerektiğinin bilinmediğini göstermektedir.

Bu garip “çaresizlik” hali, Yeni Muhafazakârları dış politikada Amerikan üstünlüğüne gölge düşürecek bu atalet halini ortadan kaldırmak adına, yeni bir “tehdit” arayışlarına itecektir. Dış politikaya eski heyecanını katmak için bulunan en güçlü tehdit adayı ise demokrasi adına açılacak bir haçlı savaşında ABD'yi en ön sıraya yerleştirmek olacaktır. “Küresel demokrasi mücadelesi” kapsamında Amerikan ulusal çıkarlarını yeniden tanımlamaya girişen Yeni Muhafazakârlar önceliği Ortadoğu bölgesine verme kararını aldıktan sonra, yapılacakları hayata geçirmenin yollarını aramaya başlamışlardır.

Ulusunu birleştirecek ve onun için esin kaynağı olacak yeni tehdit arayışında Ortadoğu'da meydana gelen bir karışıklık, dış politikaya olan ilgiyi canlandıracak ve ABD'nin üstünlüğünü halkının ve tüm dünyanın gözünde yeniden kanıtlanmasına nede olacaktır. Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali, Yeni Muhafazakârların gözünde ABD'nin moral anlamda kendisini yeniden bulmasının anahtarı olacaktır.⁶⁴⁹ İlk kuşak Yeni Muhafazakârlardan Norman Podhoretz'e göre bu olay sayesinde ABD kendisine olan güvenini yeniden kazanacak, genç Yeni Muhafazakârlardan Joshua Muravchik'e göre ise bu savaş ABD'nin askeri ve ideolojik üstünlüğünü bir kez daha kanıtlayacak, hatta Amerikan Barışı (Pax-Americana)'nın doğuşu olacaktır.⁶⁵⁰

⁶⁴⁸ Dorrien, s.126.

⁶⁴⁹ Francis X. Clines, “Neo-Conservatives Taunt ‘Evil’ in Soviet Habitat”, *The New York Times*, June 21, 1989. (<http://www.nytimes.com/1989/06/21/world/neo-conservatives-taunt-evil-in-soviet-habitat.html>) 11.6.2009. Ayrıca Dorrien, s.134 ve s.340.

⁶⁵⁰ Dorrien, s. 340.

George H. W. Bush'un tüm bu ihtiyatlı tavırları bir başka önemli olayda daha, sağın, ama özellikle de Yeni Muhafazakârların tepkisine neden olmuştur. George H. W. Bush döneminde, Körfez Savaşı gibi dünyanın gözü önünde gerçekleşen bir savaştan da “zaferle” çıkılmasına rağmen, Kuveyt'i Irak işgalinden kurtaran Amerikan askerleri Bağdat'a kadar ilerlememiş; Yeni Muhafazakârların karşı yöndeki beklentilerine rağmen, Irak Devlet Başkanı Saddam Hüseyin iktidarda bırakılmıştır. Açıkçası bu, Yeni Muhafazakârlar için sağ niteliklere sahip, Cumhuriyetçi bir iktidar döneminde yaşanması beklenmeyen büyük bir hayal kırıklığıdır.

Yeni Muhafazakârların ABD'nin Geleneksel Cumhuriyetçi Sağ kanadı içinde çok da sağlam bir altyapısının olmadığı düşünöldüğünde, bu durum pek de şaşkırtıcı değildir. Geleneksel Sağ kanat içinde yer alan George H. W. Bush, Henry Kissinger'in “realist müdahalecilik” yaklaşımını benimsemektedir. Buna göre, gerekli olduğunda elbette müdahaleden kaçınılmamalıdır, ancak bu müdahaleler uluslararası yasallıktan uzak olmamalı, fazla uzun sürmemeli ve ekonomik olmalıdır.⁶⁵¹ Bu nedenle de G. H. W. Bush gibiler, Yeni Muhafazakârların daha çok ideolojik ve hatta duygusal diyebileceğimiz nedenlerle müdahale etme isteğinden hazzetmemektedir. Yeni Muhafazakârlara göre, ABD, tam bir zafere ulaşmak için, askeri güç ve kararlılıkla hareket etmelidir; oysa G. H. W. Bush Irak'ta işi yarım bırakmıştır.

Göröldüğü gibi Yeni Muhafazakârların Sovyetlerin dağılmasının ardından tanımladıkları yeni hedeflerin en önemlisi Irak rejimidir. George H. W. Bush'un Körfez Savaşı sonunda Saddam Hüseyin'i iktidarda bırakmasını bir türlü hazmedemeyen Yeni Muhafazakârlar, Clinton yönetimine, özellikle yarım kalan bu işi bitirmesi yönünde baskıda bulunmuştur. Dönemin önemli gelişmelerden biri, G. H. W. Bush döneminde Savunma Politikası Kurulu Başkan Yardımcısı olan Paul Wolfowitz'in, yine G. H. W. Bush dönemi Savunma Bakanı Dick Cheney'in desteğı ile hazırladığı 1992 tarihli, ABD *Savunma Planlaması Rehberi* (Defence Planning Guidance) olmuştur. ABD'nin Soğuk Savaş sonrası askeri konumunun değerlendirildiğı bu raporda, Amerikan çıkarları için

⁶⁵¹ Taşkın, s.2.

yeni bir rakip gücün ortaya çıkmasının engellenmesi, bunun için gerekirse tek taraflı olarak harekete geçilmesi ve caydırıcılık gücünün artırılması gerektiği işaret edilmiştir.⁶⁵² Reagan döneminden başlayarak öne çıkan 2. Kuşak Yeni Muhafazakârlardan William Kristol ve Robert Kagan'a göre, Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin oynaması gereken yeni rol, "hayırsever küresel hegemonya" (benevolent global hegemony) olmalıdır.⁶⁵³ Yeni Muhafazakârların etraftaki tüm diğer güçler üzerinde büyük bir nüfuz sahibi olmakla eşdeğer gördüğü hegemonya, Kristol ve Kagan'a göre, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası pozisyonuyla da uyum içindedir:

"Rusya ve Çin [Washington'un hegemonya çabalarını] ABD'ye karşı bir şikâyet unsuru olarak kullansa da; aslında bu bir 'iltifat' olarak alınmalı ve ABD'nin eylemlerine yön verecek bir rehber gibi görülmelidir."⁶⁵⁴

Buradan da anlaşılacağı üzere, hegemonya çoğu Yeni Muhafazakâr için hiç de negatif bir anlam taşımamaktadır. Hatta bu durum onlar için öyle bir gurur kaynağıdır ki, ABD'nin dünya üzerindeki gücünün onayı anlamına gelen bir çeşit iltifat olarak algılanmaktadır. Ancak, G. H. W. Bush'un ardından iktidara gelen Bill Clinton da ABD'nin bir "küresel hegemon" olması fikrine sıcak bakmamıştır. Clinton'ın, Reagan ve G. H. W. Bush dönemlerinin aksine, ilk etapta dış politika yerine iç politikaya, özellikle de ekonomik sorunlara yönelmeyi planlaması, Yeni Muhafazakârları telaşlandırmış; yönetimin dikkatini yeniden dış tehditlere çekebilmek için fazladan çaba sarf etmelerine neden olmuştur.

Bu dönemde genç kuşak Yeni Muhafazakârlardan William Kristol ve Robert Kagan, basın-yayın organları ve düşünce kuruluşları aracılığı ile lobi faaliyetleri yürüterek, taraftar ağlarını genişletmeye ve yönetim katında seslerini düzenli olarak

⁶⁵² 1992 Savunma Politikası Rehberi için bakınız:

<http://pnac.info/index.php/2003/1992-defense-planning-guidance-draft-excerpts/>

Savunma harcamalarının artırılmasını öneren Wolfowitz ve Cheney gibi pek çok Yeni Muhafazakârın silah şirketleri ile yakın ilişkileri olduğu da hatırdta tutulması gereken bir noktadır. Konu üzerine iddialar için bakınız: James Mann, *Rise of the Vulcans: The History of Bush's War Cabinet*, New York: Viking, 2004.

⁶⁵³ William Kristol and Robert Kagan, "Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy", *Foreign Affairs*, Vol. 75, No. 4, July/August 1996, ss. 18-32.

⁶⁵⁴ *A.g.e.*, s.20.

duyurmaya çalışmıştır. 1995'te yayına başlattıkları *Weekly Standard* gazetesi her bir kongre üyesine ve komite çalışanına elle dağıtılmakta ve bu sayede 65 bin baskı yapmaktadır.⁶⁵⁵ Sonuçta Yeni Muhafazakârların hedefi yönetim üzerinde ideolojik bir etki yaratmaktır.⁶⁵⁶ Medya organları ve düşünce kuruluşları bu amaç için önemli araçlardır.⁶⁵⁷ Kristol ve Kagan'ın önderliğinde, 1997 yılında kurulan *PNAC-Project for the New American Century* (Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi)⁶⁵⁸ adlı düşünce kuruluşunun en önemli ideolojik hedeflerinden biri Irak'a müdahaledir. Grubun 26 Ocak 1998'de, Clinton yönetiminin dikkatini çekmek üzere kaleme aldığı açık mektup, Saddam Hüseyin rejimi ile ilgili yapılmasını istenen şeyleri açıkça ortaya koymaktadır:

“[Sayın Clinton], size yazıyoruz, çünkü bizce Irak'a yönelik mevcut Amerikan politikası başarılı olamıyor. Çok yakında Ortadoğu'da Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bugüne hiç bilmediğimiz kadar ciddi bir tehditle karşı karşıya kalabiliriz. Önümüzdeki Ulusa Sesleniş konuşmanızda, bu tehdidi karşılamak için kararlı ve net bir rota çizme fırsatınız var. Bu fırsatı kullanmanızı ve ABD'nin ile dost ve müttefiklerinin çıkarlarını garanti altına alacak yeni bir strateji açıklamanızı istiyoruz. Bu strateji, her şeyden önce, Saddam Hüseyin'in iktidardan uzaklaştırılmasını amaçlamalıdır. Bu zorlu ancak gerekli çabada tüm desteğimizi vermeye hazırız.”⁶⁵⁹

Clinton yönetimini Irakla ilgili yapılması gerekenler konusunda istedikleri kadar yönlendiremeseler de, Somali, Haiti, Bosna ve Kosova örneklerinde etkili olduklarını söylemek yanlış olmayacaktır. Clinton dönemindeki tüm bu örneklere rağmen, Yeni Muhafazakârlar Amerikan yönetimleri üzerinde hiç bir zaman George W. Bush döneminde kadar büyük bir nüfuz sahibi olamamışlardır. Bush'un göreve gelişinden

⁶⁵⁵ Ryan Patrick McHargue, “Neoconservatism and Iraq”, Florida State Üniversitesi Tarih Bölümü (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi), Florida 2005, s.3. (<http://etd.lib.fsu.edu/theses/available/etd-07092005-000303/unrestricted/Binder1.pdf>) (07.04.2009)

⁶⁵⁶ Taşkın, s.4.

⁶⁵⁷ Peter Steinfels, Yeni Muhafazakârların daha 1970'li yıllarda Washington'daki yönetim çevreleri ile doğrudan bağlantılarının çok başarılı olduğunun altını çizmektedir. Steinfels, s.9.

⁶⁵⁸ PNAC'ın yine muhafazakârların ağırlıkta olduğu *American Enterprise Institute* adlı düşünce kuruluşunun daha geniş bir türevi olduğu, Cumhuriyetçi Sağın önemli isimleri ile birlikte Yeni Muhafazakârları da bünyesine aldığı düşünülmektedir. Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi PNAC'la ilgili tüm detaylar için bakınız: PNAC (<http://www.newamericancentury.org/>) 07.04.2009.

⁶⁵⁹ *PNAC Letter to President Clinton*, 26 Ocak 1998. Mektubun tam metni için bakınız: (<http://www.newamericancentury.org/iraqclintonletter.htm>) Bu mektubun yazarları arasında, William Kristol, Elliot Abrams, Donald Rumsfeld, Paul Wolfowitz ve Richard Perle'ün yanı sıra, “Tarihin Sonu” teziyle ünlenen Francis Fukuyama'nın da olması dikkat çekicidir.

kısa bir süre sonra, bazıları Yahudi kökenli olan, bir grup Yeni Muhafazakâra yönetiminde büyük sorumluluklar verilmiştir.⁶⁶⁰ Paul Wolfowitz, Douglas Feith, Richard Perle ve Zalmay Khalilzad gibi, birbirlerini daha çok Chicago Üniversitesi'nden tanıyan ve çoğu Straussyen (Leo Strauss'un takipçisi) olarak bilinen isimler yıllarca önemli görevlerde bulunmuştur.⁶⁶¹ Bush'un Başkan Yardımcılığına getirdiği Dick Cheney ve Savunma Bakanı olarak atadığı Donald Rumsfeld'in isimleri de sıkça bu grupla birlikte anılmıştır. George W. Bush dönemi savunma ve dış politika meselelerinin neredeyse tamamen bu isimlerin eliyle, Yeni Muhafazakâr bir tonda, şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Özellikle 11 Eylül olayları ve 2003'te Irak'a karşı girişilen saldırılar sonrasında öne çıkan bu isimler, Clinton'a 1998'de yazdıkları mektuptan da anlaşılacağı üzere, Ortadoğu için savaş tamtamlarını aslında çok önceden çalmaya başlamışlardır.

Yeni Muhafazakâr hareketin güvenlik ve uluslararası ilişkilerine yaklaşımlarını ilerleyen sayfalarda detaylıca ele alacağımız için, bu noktada sadece, G. W. Bush döneminde etkili olan bu isimlerin ikinci ve hatta üçüncü nesil Yeni Muhafazakârlar olarak tanımlandıklarını söylemekle yetinelim. İlk kuşağın zamanla evrilen siyasi görüşlerinin aksine, hayatlarının büyük kısmında sadece Yeni Muhafazakâr düşünceye bağlı olan bu isimlerin siyasi hayatlarının başlangıcı 1970'lerin sonlarına denk gelmektedir.⁶⁶² 1980 Başkanlık seçimlerinde Jimmy Carter'ın yenilgisine neden olan Reagancı, muhafazakâr kanat içinde yer alan bu kuşağın çoğu mensubu, birinci kuşaktan farklı olarak, zaten muhafazakâr doğmuş; Yeni Muhafazakârlığı adeta bir miras gibi devralmıştır. Yeni Muhafazakârlar, 1970'lerde Demokrat Parti'ye yakın gibi dururken, Carter'ın politikalarına karşı çıkarak Cumhuriyetçi kanada doğru kaymışlardır.

⁶⁶⁰ Halper ve Clarke'a göre Yeni Muhafazakârlık, aralarında çok sayıda Yahudi kökenli olsa da, diğer kökenlerden isimlerin de bolca bulunduğu bir hareket olmuştur. Bakınız: Halper and Clarke, s.72.

⁶⁶¹ Strauss'un ya da onun öğrencilerinin öğrencileri arasında, Irving Kristol'un oğlu William Kristol, Paul Wolfowitz, Richard Perle, Francis Fukuyama ve Zalmay Khalilzad sayılabilir. www.straussian.net bu ekolden gelenlerin kurduğu bir internet sitesidir. Strauss'un ABD dış politikasına etkileri için, ayrıca bakınız: Thomas G. West, "Leo Strauss and American Foreign Policy", *Claremont Review of Books*, April 25, 2005. (http://www.claremont.org/publications/crb/id.1075/article_detail.asp) 20.04.2009.

⁶⁶² John Ehrman, "Commentary's Children, Neoconservatism in the Twenty-First Century" Friedman (ed.), *Commentary in American Life*, s.176. Ehrman 2. Kuşak yeni muhafazakârlara bir de 3. Kuşak eklemesi yaparak, Max Boot ve Robert Kagan gibi isimleri bu son kuşağa eklemektedir. *A.g.e.*, s. 177.

Irving Kristol ya da Norman Podhoretz gibi, birinci neslin bazı isimlerinin siyasi yazın hayatında hala etkili olduklarını akılda tutmakla birlikte, 11 Eylül sonrası ABD dış politikası üzerinde özellikle ikinci neslin düşünce ve eylemleri ön planda oldukları söylenebilir. Sonuçta dış politika, birinci nesilden ziyade ikinci neslin önceliğidir ve içinde Yeni Muhafazakâr kimlik tanımı ve dünya algısının önemli yansımalarını barındırmaktadır.⁶⁶³

4.1.2. Yeni Muhafazakâr Kimlik Tanımı

“Görevimiz adaleti güçle desteklemektir. Bu görev bize korkunç düşmanlar kazandıran, [ama aynı zamanda] bizi dünyanın umudu haline getiren bir görevdir.”⁶⁶⁴

Yeni Muhafazakârlığın en iddialı savunucularından David Frum ve Richard Perle’ün, Yeni Muhafazakârları “ellerinde kılıç, korkunç düşmanlara karşı adaleti savunan, iyilik timsali birer kahraman” gibi sunan bu sözleri, aslında hareketin kimlik yapısıyla ilgili pek çok ipucu taşımaktadır. Yeni Muhafazakârlar için, geleneksel Amerikan değerleri hayati önemdedir. Bu kişilerin azımsanmayacak bir kısmı Yahudi olsa da, Hristiyan değerleriyle barışık, Yahudi-Hristiyan ortak inancından güç alan bir inanç sistemi geliştirmişlerdir. Diğer din ve kültürlerle saygı duyduklarını söylemekle birlikte, kendi inanç sistemlerinin daha üstün olduğuna dair belirgin bir söylem ve eylem tarzına sahiptirler. Bu tarz bir üstünlükçü yaklaşım, aslında sadece Yeni Muhafazakârların değil, pek çok farklı kimlik grubunun da çıkmasıdır.

1.Bölüm’de de belirttiğimiz gibi, kimlik belirli bir farklılaşma gerektirir. Farklılaşma ise bir grubun diğerinden ayrılan yönlerini saptamak için karşılaştırmalara ihtiyaç duyar. “Kim daha iyi? Kim daha güçlü?” gibi sorular birbiri ardına sorularak,

⁶⁶³Kristol ve Kagan, 1996’da yazdıkları “Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy” adlı makalelerine Muhafazakârların dış politikadaki zayıflığına dikkat çekerek başlamaktadır. “Muhafazakârlar, dış politikada başıboşlar... Muhafazakâr bir dünya görüşü ve bu dünyada ABD’nin gerçek rolüne dair anahatları belirlemek adına çok az teşebbüste bulunulmuştur.” Kristol and Kagan, s.18.

⁶⁶⁴David Frum and Richard Perle, *An End to Evil: How to Win the War on Terror*, New York: Random House, 2003, s.232.

sonuçta büyük oranda “Elbette, biz.” yargısına ulaşılır. Bu tür karşılaştırmaların sonucunda ortaya çıkan yargıların ne kadarının objektif olduğu çoğu zaman şüphelidir. Her grubun kendisini diğerlerinden üstün görmesi, o grupta olmanın bir ön şartı gibi görünse de, bu durum sürekli bir rekabet ve hatta çatışma ortamına da neden olacaktır.⁶⁶⁵ Yeni Muhafazakârların son yıllarda ABD özelinde ve dünya genelinde yarattıkları gerilimin arkasında da bu çatışma hali yatmaktadır.

İsmi pek çok kez Yeni Muhafazakârlar arasında sayılan Samuel Huntington, *Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı* adlı kitabında, “ ‘Biz’ tek bir halk mıyız? Yoksa birkaç halk mı? Eğer ‘biz’ tek bir halksak, ‘bizi’, ‘biz’ olmayan ötekilerden ayıran nedir?” diye sormaktadır.⁶⁶⁶ Yeni Muhafazakârlar, Amerikalıların diğerlerinden ayırdıkları noktaları belirlerken tarihten, gelenekten güç almakta; iç ve dış şartlar gereği değişmekte olan, günümüz ABD’sine mesafeye yaklaşmaktadır. Yeni Muhafazakârların kendilerini tanımlayış şekilleri, geleneksel Amerikan değerlerinin üstünlüğü, dünyanın geri kalanının ise bu üstünlükten nasibini alması gerektiği tezini destekler yapıdadır. Bu durum Yeni Muhafazakârların çoğu zaman, Kissinger gibi reel politika yanlıları tarafından eleştiri bombardımanına maruz kalmalarının da nedenidir. Yeni Muhafazakârlar Kissinger gibi çıkar odaklı, pragmatik realistler tarafından dış politikaya duyguları karıştırmakla ve Amerikan değerlerini fazla evrensel tanımlamakla itham edilmektedir.

Oysa Yeni Muhafazakârlar, Amerikan değerlerini, Amerikan çıkarlarından ayrı düşünmemektedir. William Kristol’e göre, “Amerikan gücü, sadece Amerikan çıkarlarını savunmak için değil, Amerikan ilkelerini teşvik etmek için de kullanılmalıdır.”⁶⁶⁷ ABD’nin ahlaki amaçları ve ulusal çıkarlarının aynı olduğunu belirten Kaplan ve Kristol’e göre ise, “ABD dünyanın sadece şerifi ya da polisi olmakla kalmayıp, aynı zamanda, onun rehberi, yol göstericisi olmalıdır.”⁶⁶⁸ Yeni

⁶⁶⁵ Bu konuda, psikoloji ve uluslararası ilişkileri birarada yorumlayan ilginç bir çalışma için bakınız: Vamık Volkan, *The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to International Relationships*, Northvale, NJ: Aranson, 1988.

⁶⁶⁶ Samuel P. Huntington, *Biz Kimiz?..*, s.9.

⁶⁶⁷ Kristol’ün bu sözü için bakınız: (<http://www.csmonitor.com/specials/neocon/neoconQuotes.html>)

⁶⁶⁸ Lawrence Kaplan and William Kristol, *War Over Iraq: Saddam's Tyranny and America's Mission*, San Francisco: Encounter Books, 2003, s.121.

Muhafazakârlar, sözde akılcı politikalar için çıkarların tercih edilip, değerlerin göz ardı edilmesine karşıdır. Bu anlamda, sırf çıkarlara yönelik pragmatik politikalara da tepkiyle yaklaşmaktadırlar. Kristol ve Kagan'ın aşağıda vurguladığı gibi, Yeni Muhafazakârların çıkar odaklı siyasete karşı ısrarla üzerinde durdukları nokta, ahlaki sorumluluktur:

“Amerikan muhafazakârlığı sadece iç politikayla yetinemez... Amerika'nın içeride ahlâklı bir hale getirilmesi, ABD dış politikasının da ahlâklı hale getirilmesini gerektirir... Bağımsızlık Bildirgesi'nin ilkeleri sadece belirli bir kültürün seçimi değil, kalıcı, evrensel gerçeklerdir. Muhafazakârların çok-kültürlülüğe karşı savaşının temel noktası da budur...”⁶⁶⁹

Kristol ve Kagan'ın da vurguladığı gibi, pek çok Yeni Muhafazakâr Amerikan değerler sistemini evrensel kabul ettiği için, diğer kültürlerle yaklaşımları pragmatik olmaktan çok idealist bir hal almaktadır. Bu bağlamda, örneğin göçler sonucunda ortaya konan çok-kültürlülük politikaları, içeride ve dışarıda hâkim kılınmak istenen geleneksel Amerikan ilke ve değerlerinin önünde bir engel gibi algılanmaktadır. Huntington'a göre, tarihsel çerçevede ırk, etnisite, kültür ve idoloji olarak dört parçadan oluşan Amerikan kimliği bugün ırk ve etnisiteyle ilgili eski homojenliğini kaybetmiş durumdadır. Dil ve din gibi temel bileşenlerini büyük oranda koruyan kültür de değişimler göstermektedir. İdeoloji ise, ırk, etnisite ve kültürle beslenmediği sürece, bir halkı bir arada tutmaya yetmeyecektir.⁶⁷⁰

Bu açıdan bakınca 1960'ların özgürlükçü ortamının, Yeni Muhafazakârlığın bir tepki olarak ortaya çıkmasında neden bu kadar etkili olduğu anlaşılmaktadır. Kennedy-Johnson döneminin kalkınma reformları, önceleri kendilerini liberal olarak tanımlayan bu grubun giderek ABD'ye özgü, yeni tip muhafazakârlara dönüşmesinin önünü açmıştır. Tüm bunlara, 1960 ve 1970'li yıllarda esen özgürlük ve çeşitlilik rüzgârı da eklenince, Yeni Muhafazakârların tehdit algısı daha da belirginleşmiştir.⁶⁷¹ Yeni Muhafazakârlara göre çok-kültürlü, çok-dinli toplumlar anlaşmazlıklarla dolu,

⁶⁶⁹ Kristol and Kagan, s.31.

⁶⁷⁰ Huntington, *Biz Kimiz?...*, s.12.

⁶⁷¹ Yeni Muhafazakârların, 1970'lerde çok kültürlülüğe karşı çıkışları, Halper ve Clarke'a göre, neredeyse ırkçılık boyutuna dayanmıştır. Bakınız: Halper and Clarke, s.42.

istikrarsız toplumlardır. Bu bakış açısı, Birleşmiş Milletler ve Avrupa Birliği gibi ulus ötesi kurumlara ve de göç kavramına şüpheyle yaklaşan, dar bir milliyetçilik anlayışını da beraberinde getirmiştir.⁶⁷²

Yeni Muhafazakârlara göre, Amerika Birleşik Devletleri eğer kurulduğu yıllardaki gibi kalmış olsaydı, hayal ettikleri ülke düzenine ulaşmaları çok daha kolay olacaktı. 2. Bölümden hatırlanacağı gibi, Eski dünyadan getirdikleri güçlü Tanrı inancıyla, ilk göçmenler yeni kıtada dine özel bir anlam yüklemişlerdir. Yeni bir dünyaya uyarlamaya çalıştıkları geleneksel yaşam şekillerinin en önemli özelliği dinsel inanca atfedilen bu özel anlam olmuştur.⁶⁷³ Karşılaştıkları acıları unutmak için dine sarılan göçmenler, Yeni Muhafazakâr bakışa göre ideale yakın bir örnek teşkil etmektedir. Ancak ABD’de Yeni Muhafazakâr düşüncenin yeşermeye başladığı 1960’lı yılların sonu, 1970’li yılların başı itibariyle, ülke bu ideal toplum örneğinden çok uzak bir noktadadır. Her şeyden önce ABD artık, sadece Avrupa’dan gelen Hristiyan göçmenlerin hâkimiyetindeki bir ülke olmaktan çıkıp, çok uluslu, çok dinli, çok etnili, karmakarışık bir görünüm arz etmektedir. 19. Yüzyılın sonundan itibaren, kuruluş yıllarında hâkim olan Beyaz, Anglo-Sakson ve Protestan nitelikler değişiklik göstermeye başlamıştır.

1890’da ABD’deki büyük şehirlerin nüfusunun büyük bir kısmı göçmendir. Chicago nüfusunun yüzde 87’si, New York’un yüzde 80’i, Milwaukee ve Detroit’in yüzde 84’ü göçmenlerden oluşmaktadır.⁶⁷⁴ O yıllarda, Avrupa’nın en geniş sanayi şehri olan Londra ise, yüzde 94 yerli nüfusuyla tamamen farklı bir görünüm arz etmektedir. ABD şehirlerinde yoğunlaşan göçmen nüfusun en önemli özelliği ise çok çeşitli özellikler sergilemesidir. ABD, 19. Yüzyılın son 40 yılında, İtalya, Almanya, İskandinavya, Avusturya, Macaristan, Rusya, İngiltere, İrlanda, Polonya, Yunanistan ve Hollanda’nın yanı sıra, Japonya, Çin ve Meksika’dan yoğun göç almıştır. Daha çok kırsal kökenli olan bu topluluklar yeni şehir hayatında karşılaştıkları zorlukları çoğu zaman gettolaşarak ve “Amerikalılaşmaya” direnerek yenmeyi tercih etmiştir.

⁶⁷² Haywood, *Politics*, s.48.

⁶⁷³ Handlin, s.117.

⁶⁷⁴ Alan Brinkley, *The Unfinished Nation: A Concise History of the American People*, s.489.

Siyahların, Hispaniklerin ve yerli Kızılderililerin, 20. Yüzyıl'ın ilk yarısında hız kazanan eşitlik mücadeleleri ABD'nin "ergime potası" (melting pot) idealinin sorgulanmaya başlanmasına neden olmuştur. 1960'ların göçmen grupları, eski göçmen gruplarının aksine, ABD'deki hâkim toplumsal değerlere karşı direnç göstermekte, asimilasyona boyun eğmek yerine, kendi etnik kimliklerinin kabulünü talep etmektedir.⁶⁷⁵ Bu yıllardaki direnç, ilerleyen dönemde, özellikle 1980 ve 1990'lı yıllarda, ABD'de çok kültürlülüğü benimseyen politikaların hayata geçirilmesinde önemli bir etken olmuştur. 1970'lerden itibaren göçlerde farklı nitelikler gözlenmeye başlanmıştır. Özellikle Güneydoğu Asya'dan gelenleri kabul edebilmek için göçmen kotaları arttırılmıştır. 20. Yüzyılın başından bu yana ABD'ye yasal olarak kabul edilenlerin sayısında en üst noktalara ulaşmıştır. 1970'lerde 4 milyon, 1980'lerde ise 6 milyondan fazla yasal göçmen ABD'ye yerleşmiştir. Ülkeye yasal olmayan yollarla girenler de hesaba katılınca, 1970-1990 arasındaki göçmen rakamı 20. Yüzyılın en üst noktasına dayanmıştır.⁶⁷⁶

Bu yıllarda sadece göçmen rakamları değil, aynı zamanda göçmen nitelikleri de değişmiştir. Beyaz Avrupalı nüfusa oranla, Afrika kökenli siyah Amerikalıların yanı sıra, göçlerle gelen Latin kökenli Hispanikler ve Asyalıların sayısı artış göstermiş, 1965'te imzalanan Göçmen Reform yasası ulusal kökenlere daha önceden getirilmiş olan kısıtlamaları kaldırınca, sadece Avrupa'dan değil, dünyanın her yerinden ABD'ye göçmen akışı başlamıştır. Neredeyse her 3 yeni göçmenden biri Hispaniktir, 10 göçmenden 4'ü ise Asyalıdır. Bu sayede 1965'te tüm göçmenler arasında yüzde 90 olan Avrupalı sayısı, 1985'e gelindiğinde yüzde 10'lara düşmüştür. Bu durum elbette ABD'nin toplumsal yapısında büyük değişimlerin de habercisidir.

Elli yıl önce ABD toplumunun yüzde 90'ını oluşturan beyaz Avrupalılar, 1980'lerin sonu itibariyle yüzde 80'lerin altına düşmüştür.⁶⁷⁷ Bu bağlamda, 1990'ların başında ortaya atılan "Çok kültürlülük" (multiculturalism) politikaları, hızla değişen

⁶⁷⁵ A.g.e., s.845.

⁶⁷⁶ A.g.e., s.898.

⁶⁷⁷ 21. Yüzyılın ortası itibariyle bu oranın ABD nüfusunun yüzde 50'sinin altına düşmesi beklenmektedir. Bakınız: Alan Brinkley, ss.898-902.

ABD toplumundaki kültürel çeşitliliği, çatışmaların ya da olası bir dağılmanın önüne geçerek, kontrol edebilme arayışının parçasıdır. Brinkley'in deyişiyle bu, "çok uzun zamandır beyaz Avrupalı erkeklerden ibaret sayılan 'Amerikan kültürünün', artık kadınları, Afro-Amerikalıları, Kızılderilileri ve 20. Yüzyıl'ın sonlarına doğru artan şekilde, Hispanik ve Asyalıları da kapsadığının kabulüdür."⁶⁷⁸ Bu durum, Samuel P. Huntington gibi Amerikan milliyetçileri için tehlike çanlarının çalması demektir. Huntington'a göre:

"Eskiden göçmenler, tüm zorluk ve riskleri aşmış olarak Özgürlük Heykeli'ni görmeyi başardıklarında sevinç gözyaşı döker, kendilerine özgürlük, iş ve umut sunan yeni ülkelerini coşkuyla benimserdi; yurttaşlar arasında en yurtsever olanlar da çoğunlukla onlardı. 2000 yılında Amerika'da yabancı ülke doğumluların oranı 1910 yılındakinden daha düşüktü; ancak bir başka ülkeye bağlılık duyarak kendilerini o ülkeyle özdeşleştirenlerin oranı, büyük bir olasılıkla, Amerikan Devrimi'nden bu yana hiç bu denli yüksek olmamıştı."⁶⁷⁹

Yeni Muhafazakâr hareketin önemli isimlerinden Irving Kristol de, Huntington gibi, çok-kültürlülüğü benimsemekte zorlanmış; 1991'de kaleme aldığı bir yazıda, sosyal ve siyasal bir problem olarak gördüğü bu heterojen durumu bir "Amerikan trajedisi" olarak tanımlamıştır.⁶⁸⁰ Kristol'e göre, ABD'de yaşayan farklı kültürlerin, Amerikan kültürüne entegrasyonunun er ya da geç sağlanması gerekmektedir. Geleneksel Amerikan kimliğinin "beyaz, Anglo-Sakson ve Protestan" niteliklerinin göçlerin değişen yapısıyla giderek tehlikeye girdiğinin hissedilmesinden midir bilinmez ama 1970'li yıllar ABD'de, etkileri günümüze kadar süren, büyük bir dini uyanışa da sahne olmuştur. Bu uyanışın en önemli özelliği, ileride Yeni Muhafazakâr hareketle sıkça bağdaştırılacak olan Evangelik Hristiyanlığın yükselişe geçişidir.⁶⁸¹ 1980'ler

⁶⁷⁸ A.g.e., s.911.

⁶⁷⁹ Huntington, *Biz Kimiz?*, s.5.

⁶⁸⁰ Kristol, "The Tragedy of Multiculturalism", *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*, ss.50-53.

⁶⁸¹ Fulya Atacan'a göre, ABD'nin radikal Protestan grupları arasında sayılabilecek Evanjelikler Amerikan siyasal yaşamında üç temel dalga sonucunda yükselmeye başlamıştır. 1920'lerde alkol, Katolisizm ve okullarda evrim teorisinin öğretilmesine karşı çıkarak adlarını duyurmaya başlayan bu grup Soğuk Savaş dönemi ile birlikte Komünizm karşıtı kampanyalarda yer almıştır. Evanjelist aktivizmin yükseldiği üçüncü dalga ise Reagan dönemine rastlar ki, bu dönemde Hristiyan sağ aznti-Komünist, muhafazakâr

itibariyle, 226 milyonu aşkın ABD nüfusunun 70 milyonu kendisini İsa ile doğrudan bağlantıda hisseden, “yeniden doğuşçu” Hristiyan olarak tanımlamaktadır.⁶⁸²

Hristiyan inancında yeni bir açılım sağlayan Evangelikler, siyasi arenada yükselişe geçen Yeni Sağ hareketle büyük oranda paralel bir yol izlemişlerdir. Toplumda yükselen muhafazakâr eğilimlerin bir çeşit izdüşümü sayılabilecek Yeni Sağ dalga, daha önce de belirttiğimiz gibi, Ronald Reagan’ın Beyaz Saray’a gelişiyle gücünün üst noktalarına ulaşmıştır. ABD’yi gerçek anlamda Hristiyanlaştırma amacındaki Evangelikler, Reagan döneminde Yeni Muhafazakârlarla güç birliği yaparak, Hristiyanlığı Müslüman dünyasında da yaymak gibi misyoner idealleri paylaşmış; güce dayalı dış müdahale yönteminin taraftarlığını yapmışlardır.⁶⁸³ “Medeniyetler Çatışması” tezinin mimarı, Samuel P. Huntington, ABD içinde son yıllarda görülen bu tarz dinsel temelli hareketlerin Amerikan halkının dine olan sıra dışı bağlılığını gösterdiğine inanmıştır.⁶⁸⁴ ABD’nin büyük ölçüde dinle ilgili nedenlerden ortaya çıktığının altını çizen Huntington, bu devletin yaklaşık 400 yıldır devam eden evriminin de yine dinsel hareketlerle biçimlendiğini öne sürmüştür.⁶⁸⁵

ABD halkının, bugün, endüstrileşmiş diğer ülkelerin halklarına oranla çok daha dindar oldukları bilinen bir gerçektir. Hollywood filmlerinde gördüğümüz, dinle arası sembolik ritüellerden öteye geçmeyen, özgür, şehirli Amerikalı imajının, kırsal kesimde yaşayan ciddi bir nüfusa sahip ABD’de genele yayılmaması gerektiği çoğu zaman gözlerden kaçmaktadır. 21. Yüzyıl’ın, dine dönüşün yaşanacağı bir çağ olacağına inanan Huntington’un değişikle, Amerikalılar Hristiyan bir halk oldukları gerçeğine geri

ekonomik politikaların ve aile değerlerinin savunulduğu bir dizi kampanyayla öne çıkmıştır. Bakınız: Fulya Atacan, “Yahudi Radikalizmi, Evangelizm ve Yeni Sağ”, s.47.

⁶⁸² Bu kişiler arasında ABD Başkanı Jimmy Carter da yer almaktadır. Carter, kendisini ırksal ve ekonomik eşitlik ile dünya barışına olan inancının temelleri evanjelik Hristiyanlığa dayanmaktadır. Brinkley, ss.904-905.

⁶⁸³ Halper and Clarke, ss.69-70.

⁶⁸⁴ Soğuk Savaş sonrası en fazla tartışılan iddiaların başında gelen Huntington’un “Medeniyetler Çatışması” tezi, Batı ve İslam dünyası arasında özellikle 11 Eylül saldırıları sonrasında artan gerginliği açıklamak için de sıkça başvurulan kaynaklardan biri olmuştur. 24 Aralık 2008’de hayatını kaybeden Samuel P. Huntington’a göre Soğuk Savaş sonrası döneme ideolojik değil, kültürel ve dinsel farklılıklardan kaynaklanan çatışmalar damgasını vuracaktır. Bakınız: Samuel Huntington, *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York: Simon and Schuster, 1998.

⁶⁸⁵ Huntington, *Biz Kimiz?*, s.20.,

dönmektedirler. ⁶⁸⁶ Halklar arasındaki anlaşmazlıklar ya da düşmanlıkların din temelinde biçimlendiğine inanan Huntington, giderek heterojenleşen Amerikan toplumunun siyah ya da hispanik üyelerinin Hristiyanlık sayesinde beyazlarla bütünleşebileceğine inanmaktadır.

Din temelinde kendisini çokca belli eden “üstünlükçü bakış”, kültür ve kimliğin diğer bileşenlerini de kapsayan bir hal almıştır. Yeni Muhafazakârlar, geleneksel Amerikan değerlerinden yola çıkarak tanımladıkları kimliklerini, neredeyse sorgusuz sualsiz tüm dünya kimliklerinin üzerinde görme refleksine sahiptir. Örneğin, George W. Bush döneminin en etkili Yeni Muhafazakârlarından David Frum ve Richard Perle’e göre, Iraklı da, İranlı da, Afgan da, ülkesinin ABD gibi olmasını istemektedir; bu insanlar hep ABD’yi örnek almaktadır. ⁶⁸⁷ Söz konusu olan tüm bu insanları “özgürleştirmek”tir. ⁶⁸⁸ Her ne kadar, Frum ve Perle gibiler, bu özgürleştirme işlemi esnasında Amerikan değerlerini empoze etmediklerini iddia etseler de, ortaya konulması “tavsiye edilen” demokrasi de, ekonomi de, Amerikan tipi olduğundan, bu kavramların evrensel tanımları olduğu iddiası zayıf bir iddia niteliğinde kalmaktadır. Yeni Muhafazakârlar, tıpkı Kurucu Babalar gibi, Amerikan tipi demokrasinin, Avrupa’nın ve dünyanın geri kalanının yozlaşmış örneklerinden ayrıldığını, ortaya mükemmele yakın bir sonuç çıktığını düşünmektedir.

Muhafazakâr düşüncede insanın mükemmel olmadığına dair kuvvetli bir inanç vardır. ⁶⁸⁹ İnsanın doğası anlamında bakınca, ABD’deki Yeni Muhafazakârlar da, diğer muhafazakârlar gibi Hobbescu bir bakışa sahiptir. Buna göre insanın özü kötüdür. Bu nedenle de acı, haksızlık ve fakirlik insan hayatının bir parçasıdır. Bu kötülükler tamamen ortadan kaldırılamayacaktır ancak kontrol altına alınmaları mümkündür. Güçlü bir devletin devreye sokacağı ahlak ve kanunlar ile insan karakterinin olumsuz etkileri sınırlandırılabilir. Güçlü bir devletin olmadığı ortamlarda, zaten kötü bir öz barındıran insan, işbirliğinden uzaklaşacak, anarşiye yönelecektir. ⁶⁹⁰ Yeni

⁶⁸⁶ A.g.e., s.15.

⁶⁸⁷ Frum and Perle, s.225.

⁶⁸⁸ A.g.e., s.226.

⁶⁸⁹ Norman Barry, s.100.

⁶⁹⁰ A.g.e., s.101.

Muhafazakârlar, toplumsal düzeni koruyabilmek adına, gerektiğinde, açgözlü ve bencil nitelikler taşıyan insanoğlunun özgürlüklerinin feda edilmesi yanlısıdır. Zaten güçlü bir devlet öngördükleri için, devletin gerektiğinde bir baskı unsuruna dönüşmesi onları rahatsız etmemektedir. Onlar için en önemli tehditlerden biri, otoritenin olmadığı bir ortamda, bireyin kendi ahlaki seçimlerini yapma özgürlüğüne sahip olmasıdır.

Bu tarz bir söylem muhafazakâr düşüncenin tüm kollarına sirayet etmiştir. Ancak Yeni Muhafazakârlar diğer muhafazakârların bir adım daha önüne geçerek, kendileri dışındakine müdahaleyi bir eylem tarzı haline getirmiştir. Halper ve Clarke'ın modern Yeni Muhafazakârlığın üç önemli belirteci arasında saydığı, insan hayatının ve dolayısıyla da siyasetin, iyi ve kötü arasındaki mücadeleye dayandığına dair dinsel temelli inanç, Yeni Muhafazakâr kimliğinin tespitinde en önemli noktalardan biridir.⁶⁹¹ Yeni Muhafazakârlar olayları belirgin bir “iyi ve kötü” ayrımı çerçevesinde ele alırken, ilginç bir şekilde, kendilerini daima “iyi” olarak görmektedir.

Bu bakış açısına göre, zaten doğası gereği kötü olan insanların bir kısmı kötü olarak kalmaya devam ederken, diğer bir kısmı kendilerini ehlileştirerek daha ahlaklı, daha erdemli, dolayısıyla da daha iyi nitelikler kazanmayı başarabilir, dolayısıyla da kötülerin bir kısmı gerekli müdahalelerle doğru yola çekilebilir. Ancak bunun mümkün olmadığı durumlarda, kötünün ortadan kaldırılması gerekir. Dünya düzeni bir anlamda iyi ve kötüler arasındaki bu mücadeleden ibarettir. Yeni Muhafazakâr bakışa hâkim olan, iyi ve kötü arasındaki bu ezeli ve ebedi mücadele, ABD tarihine damga vuran “Amerikan İstisnailiği” yaklaşımı ile büyük paralellikler içermektedir. 2. Bölümde detaylıca işlediğimiz bu yaklaşımda iyi, doğru ve üstün olan; dolayısıyla da ötekilere gerektiğinde hamilik, gerektiğinde ise öğretmenlik yapacak olan hep Amerika Birleşik Devletleri'dir. G. W. Bush'a göre, kimileri doğru ve yanlış betimlemeleriyle konuşmanın anti-diplomatik ya da kaba olduğunu düşünmektedir ama o buna katılmaz; çünkü “farklı şartlar, farklı yöntemler gerektirir ancak farklı erdemler gerektirmez.”⁶⁹²

⁶⁹¹ Halper and Clarke, s.11.

⁶⁹² George W. Bush'un 1 Haziran 2002'de West Point, New York'ta yaptığı konuşmadan alınan bu sözler 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi (National Security Strategy 2002) belgesi içinde yer almaktadır. “National Security Strategy 2002, s.3 (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>)

İyi ve kötü arasındaki keskin bir dikatomiye dayalı bu tarz bir siyaset yapımı, sadece Yeni Muhafazakâr harekete mahsus bir özellik değildir. Bu bakış, ABD siyasi tarihinde, pek çok kez karşılaşılan, neredeyse herkesin aşına olduğu bir söylemin ürünüdür. Yeni Muhafazakârların son dönemde üzerinde etkili olduğu George W. Bush kadar, Abraham Lincoln, Theodore Roosevelt, Woodrow Wilson, Dwight Eisenhower ya da Ronald Reagan'ın da iyi ve kötü dikatomisine dayalı bir politik söylem şekli olduğu bilinmektedir.

4.1.3. Yeni Muhafazakâr Kimliğin Geleneksel Amerikan Kimliği ile Örtüşen ve Ayrışan Noktaları

Konstrüktivist yaklaşımın sistem ve aktörler arası etkileşimde “tarihin önemli olduğu”⁶⁹³ iddiasını destekler şekilde, Yeni Muhafazakârlık, geçmiş deneyimlerle bağını her zaman koruyan bir yaklaşım ortaya koymuştur. Hareketin bugünkü halini alış geleneğinden ve deneyimden güç alan tarihsel bir dönüşümün ürünüdür. Yeni Muhafazakârlığın ilk kuşak temsilcileri, konstrüktivizmin sıkça vurguladığı “değişim” gerçeğini asla inkâr etmez; hatta bunun fazlasıyla altını çizer. Deneyim onları siyasi arenanın solundan sağına doğru büyük bir değişime götürmüştür; Yeni Muhafazakârlık evrilerek bugünkü halini almıştır. Ancak tüm bu değişim hikâyesine ve bu uğurda özellikle Amerikan solundan aldıkları onlarca eleştiriye rağmen, hareketin geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısıyla sağlam bir bağ içinde olduğunu görmek dikkat çekicidir.

Yeni Muhafazakârlığın temelinde, “iyi ve kötünün savaşı”, “askeri güç vurgusu” ve özellikle “Ortadoğu merkezli bir değiştirme ve dönüştürme isteği” üzerine kurulu olduğunu daha önce belirtmiştik.⁶⁹⁴ “Yeni Muhafazakâr kimdir?” diye sorulduğunda, akılda tutulması gereken noktaların başında gelen bu üç unsur, “tarihsel devamlılık” için önemli birer örnektir aslında. Yeni Muhafazakârların hem iç, hem de dış politikadaki eylemlerine yön veren bu temel belirteçler, birden bire ortaya çıkmış, geçmişten ve

⁶⁹³ Wendt, *Social Theory of International Politics*, s.109.

⁶⁹⁴ Halper and Clarke, s.11.

gelenekten tamamen kopuk unsurlar değildir. 2. Bölümde değindiğimiz noktalar hatırd tutulduğunda, geleneksel Amerikan kimliği bağlamında, bu üç unsurun da tarihsel ve kültürel kökenleri olduğu görülür. İyiyle kötünün mücadelesine dayalı bakış açısının, ABD'deki baskın Hristiyan mezhep Protestanlıkla; askeri güce fazlasıyla önem veren yaklaşımın ise geleneksel Amerikan güvenlik kaygılarıyla bağlantıları vardır. Denizaşırı çıkarların merkezi olarak Ortadoğu'yu görmenin, bu uğurda değişim ve dönüşüm için müdahaleci bir tavır almanın ise, geleneksel Amerikan kimliğinin önemli bir parçası olan serbest piyasa ekonomisine dayalı çıkar hesaplarının ve ayrıca Batı'nın Doğu'ya karşı, yüzyıllardır sahip olageldiği kültürel ve kimliksel önyargıların etkisinde şekillendiği söylenebilir. Yeni Muhafazakârlar, 2. Bölüm'de “Amerikan İstisnailiği”, “Beyaz Adamın Yüğü” ve “Sınır tezi” yaklaşımları çerçevesinde ortaya koyduğumuz geleneksel Amerikan kimliğinin neredeyse tüm özelliklerini içinde barındırmaktadır. Tocqueville'in ABD'yi dünya üzerinden üstün bir yere oturtan, Amerikan demokrasisini örnek gösteren görüşleri Yeni Muhafazakârların bugün ABD'yi dünyaya model olarak sunan anlayışlarından pek farklı değildir. Kristol ve Kagan'ın iddiasıyla:

“Bağımsızlık Bildirgesi'nin ilkeleri, belirli bir kültürün değil seçimi değil; kendi doğruluklarını kanıtlayan, kalıcı, evrensel gerçeklerdir.”⁶⁹⁵

Onlar için ABD hem askeri, hem de ahlaki açıdan en üstündür, bu nedenle dünya düzeni onun hegemonisi üzerine kurulmak zorundadır.⁶⁹⁶ Ahlaki olarak geri kalan herkesten daha iyi olduklarına dair aşırı güvenleri ve mutlak askeri üstünlük saplantıları ile Yeni Muhafazakârlar, küresel istikrarı sadece ABD'nin sağlayabileceği ve bu uğurda demokrasiyi sadece kendilerinin teşvik edebileceklerine inanmaktadır.⁶⁹⁷ Bu açıdan bakınca, Yeni Muhafazakârların, ABD'yi adeta bir misyoner gibi gören, ideal odaklı, evrensel ölçekli siyasetleri ile Wilson'un modern bir versiyonu olduklarını söylemek mümkündür. Zaten onlar da kendilerini “liberal Wilsoncu” olarak

⁶⁹⁵ Kristol and Kagan, s.31.

⁶⁹⁶ A.g.e., s.23.

⁶⁹⁷ Bakınız: Barry Gewen, “Why Are We in Iraq? A Realpolitik Perspective”, *World Policy Journal*, 2007.(<http://www.britannica.com/bps/additionalcontent/18/31638225/Why-Are-We-in-Iraq-A-Realpolitik-Perspective#>) 12.01.2009.

tanımlamayı tercih etmektedir.⁶⁹⁸ Yeni Muhafazakârlar kendilerini dünyaya iyilik getirmekle yükümlü hayırseverler olarak görürler. Ancak elbette burada önemli bir fark vardır. O da Yeni Muhafazakârların tüm bu amaçların gerekirse tek taraflı eylemlerle ve silah gücüne dayanarak gerçekleştirilmesine sıcak bakmalarıdır. Silahlar onlar için bir kötülük simgesi değil, değiştirip, dönüştürme yetisi sağlayacak, bir güç gösterme aracıdır. Demokrasi herkesin çıkarına olduğuna göre, onun gerekirse silah gücüyle yayılmasında bir sakınca yoktur. Burada Yeni Muhafazakârların demokrasi standardını yine kendilerinin belirleme inancı dikkat çekicidir. Geleneksel Amerikan kimliğinin tarih içindeki pek çok yansımasında olduğu gibi, dünyada en üstün demokrasi modeli ABD ise, sınırlarını onun çizdiği bir demokrasi de iyi olmak zorundadır.

Bu yaklaşım demokrasiyi bir tartışma konusu yapmaktan kaçınsa bile, Yeni Muhafazakârlar “demokrasinin her zaman en iyi yönetim şekli olamayabileceği” yönündeki eleştirilerden kurtulamamıştır. Demokrasinin liberal anlamda en iyi şekilde uygulandığı modeller olduğu gibi, güçler dengesinin ABD kadar iyi olmadığı, Hitler Almanya’ında olduğu gibi, seçimler sonucunda iktidara gelenlerin baskıcı, totaliter bir yönetime kaymasına imkân tanıyan demokrasiler de vardır.⁶⁹⁹ Bu anlamda Yeni Muhafazakârların gönülden inandığı “demokratik barış teorisinin”, demokrasilerin birbirleri ile savaşmayacağına dair güçlü beklentisinin her zaman gerçekleşmeyebileceği de düşünülebilir. Tüm bunlara rağmen, Yeni Muhafazakârların “demokratik rejim” saplantısı kolay sona erecek gibi durmamaktadır. Yeni Muhafazakâr Robert Kagan’ın yakın bir tarihte yazdıkları bu konuda değişen bir şey olmadığını kanıtlar niteliktedir:

“ABD için bir ülkenin rejim şekli, sadece ahlaki değil, stratejik bir mesele olarak da önemlidir. Bu ideolojinin diğer ulusların dış politikalarını şekillendirmede sıklıkla etkili olmasındandır. İdeoloji onların amaçlarını belirler. Ülkeler dost ve düşmanlarının kim olduğuna ideolojik bir mercekten

⁶⁹⁸ Bakınız: Norman Podhoretz “Strange Bedfellows: A Guide to the New Foreign-Policy Debates”, *Commentary*, December 1999.

⁶⁹⁹ Fareed Zakaria, 2003’te yazdığı *The Future of Freedom* kitabında bu konuya detaylıca değinmektedir. Yazara göre, ABD’nin asıl önem vermesi gereken demokrasi değil, özgürlük kavramıdır. Bakınız: Fareed Zakaria, *The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*, New York: W.W. Norton & Company, 2003.

bakarak karar verir. Bir hükümetin çıkarlarıyla ilgili algısı bile sahip olduğu rejimin doğası tarafından şekillenir... Soğuk Savaş sonrası pek çoğunun yaptığı hata, sanki sadece Komünistler dış politikasını ideolojileriyle belirlemiş gibi, bu türden bir analizin doğruluğunun Komünizmin ölümüyle son bulduğuna inanmalarındır.”⁷⁰⁰

Tüm bu unsurlar göz önüne alınarak Amerikan tarihine bakıldığında, Yeni Muhafazakârlık değişimden çok bir devamlılık arzetmekte, bu devamlılığın içinde sadece küçük bazı farklılıklar sergilemektedir. Amerikan siyasetinin geleneksel idealizm-realizm çekişmesinde Yeni Muhafazakârlık, farklı bir kulvar oluşturmaktan çok, bu iki geleneksel yaklaşımın bir sentezini yapmaya çalışmakta; ABD’yi alışlagelmiş değerler ve çıkarlar açmazından kurtararak “hem değerler, hem çıkarlar” iddiasında bulunmaktadır. Kristol ve Kagan’ın öne sürdüğü şekliyle, “ABD dış politikasının manevi hedefleri ile temel çıkarları hemen her zaman uyum içindedir.”⁷⁰¹ Eğer bir farktan söz edilecekse, Yeni Muhafazakârlığın kendinden öncekilerle temel farkının bu noktaya yaptıkları vurgu olduğu söylenebilir.

4.2. YENİ MUHAFAZAKÂR DIŞ POLİTİKANIN TEMEL PARAMETRELERİ

Dış politikanın en basit tanımıyla, devletlerin iç ve dış amaçlarını gerçekleştirip, dış tehditleri etkisiz hale getirmek için izledikleri genel stratejiyi ifade ettiğini daha önce belirtmiştik. Devletlerin uluslararası alanda gerçekleştirmek istedikleri amaçları çerçevesinde yaptıkları girişimler ve bu bağlamda üstlendikleri bölgesel ve uluslararası rolleri de içeren dış politika⁷⁰², bir ülkenin kuruluşundan itibaren kendisine biçtiği misyon ve hayal ettiği dünya düzeninden bağımsız değildir. Bir devletin tarihsel deneyimleriyle büyük bir etkileşim içinde olan güvenlik algısı ve uluslararası ilişkilere

⁷⁰⁰ Kagan, “Idealism isn’t Dead”, ss. 23-24.

⁷⁰¹ Kristol and Kagan, s.27.

⁷⁰² Aykan, *Türkiye’nin Kuveyt Krizi (1990-91) Politikası: 1998 Yılından Geriye Dönük bir Yeniden Değerlendirme*, s.ii.

yaklaşımı, o ülkenin dost, düşman, tehdit ve çıkar tanımlarına, bu sayede de dış politika hedef ve yöntemlerine şekil vermektedir.

Bu bağlamda Yeni Muhafazakâr dış politikanın temel parametreleri, geçtiğimiz sayfalarda detaylıca ortaya koyduğumuz hareketin tarihsel altyapısı ve kimlik özellikleri ile neredeyse iç içe şekillenen güvenlik algısı ve uluslararası ilişkilere yaklaşımı başlıkları altında incelenebilir. Bu şekilde ortaya konulacak Yeni Muhafazakârlara özgü temel niteliklerin, çalışmamızın 1. ve 2. Bölümlerinde vurguladığımız geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısı bileşenleri ile ne derece örtüşüp ayrıldığı bu sayede daha açık bir şekilde görülebilir.

4.2.1 Yeni Muhafazakâr Güvenlik Algısı

Yeni Muhafazakârların güvenlik algısına, aslında “güvensizlik” algısı demek daha yerinde olacaktır. Yeni Muhafazakârlar için güvenlik, ancak savaş ve silahlarla birlikteyse gerçek bir güvenlidir. Bu açıdan Hobbes’un, temelde korunmacılığa (invulnerability)⁷⁰³ dayalı “mutlak güvenlik” anlayışından etkilenen realist bir yaklaşım içinde olduklarını söylemek mümkündür ancak ilerde ele alacağımız gibi, bu tek başına da yeterli değildir. Çünkü realizmden fazlasıyla etkilenmekle birlikte, özellikle insani müdahaleler konusunda ya da tüm dünyayı değiştirip dönüştürme idealleriyle Yeni Muhafazakâr güvenlik algısı idealist bir perspektife de sahiptir. Bir anlamda Yeni Muhafazakârlık hem realist, hem idealist; diğer bir deyişle hem T. Rooseveltçi, hem de Wilsoncudur. Bu bağlamda Yeni Muhafazakârlığın ideoloji ve kimlik odaklı söyleminin, kendisini zaten realizm ve idealizm arasında orta bir yere konumlandırmaya çalışan ılımlı konstrüktivizmle de büyük yaklaşım benzerlikleri vardır. Bu nedenle de Yeni Muhafazakâr güvenlik algısının tespiti ve dış politikasının analizinde konstrüktivizmin önerileri büyük katkı sağlamaktadır.

⁷⁰³ 2. Bölümden hatırlanacağı gibi Amerikan dış politikası uzmanlarından James Chace, mutlak güvenliği bizim “korunmacılık “ olarak çevirmeyi uygun gördüğümüz “invulnerability” kavramıyla tanımlamaktadır. Bakınız: Chace, s.1.

Realistlere göre, herkesin kendi çıkarını korumaya çalıştığı, tehlikeli bir ortamda güvenlik ve istikrar için herkesin gücünü kabul edeceği bir üst otoritenin varlığı şarttır. Böyle bir otoritenin olmadığı ortamlar kaos ve güvensizlik yaratacaktır. Hobess'un dediği gibi, kılıcın zoru olmadıkça ahitler sözlerden ibaret kalacak ve insanları güvence altına almaya yetmeyecektir.⁷⁰⁴ Böyle karışık, işbirliğine kapalı ve kimsenin sözüne güven duyulmayan bir ortamda ise savaşlar elbette kaçınılmaz olacaktır. Güvenlik anlamında son derece realist bir yaklaşım sergileyen Yeni Muhafazakârlara göre de, güçlünün zayıfı yeneceği bir düzende, hayatta kalabilmek için sürekli bir mücadele vermek gerekecektir. Bu bağlamda, daimi barışa (perpetual peace) ulaşmak yerine, daimi bir savaştan (perpetual war) söz etmek daha yerinde olacaktır.⁷⁰⁵

Havers ve Wexler'a göre, Yeni Muhafazakâr ideolojinin temelleri "halkın her zaman savaşacak bir düşmana ihtiyacı olduğu ve bu sayede kendi kültür ve yönetim şekillerinin değerini anlayacakları" inancı üzerine kuruludur.⁷⁰⁶ Yeni Muhafazakârların önemli ideologlarından Leo Strauss'un öğretmeni olan Carl Schmitt, tüm siyasi rejimlerin en temel kurgularından birinin "düşman" kavramı olduğuna dikkat çekmektedir. Schmitt'e göre devlet sırf kendi iç huzurunu sağlayabilmek adına kritik dönemlerde düşman tanımları yapma hakkına sahiptir; iktidarın işine geldiği sürece herkes düşman olarak ilan edilebilir; ilan edilen bu düşman toplumu birleştirebilir ve sahip olunan rejime anlam kazandırabilir.⁷⁰⁷ Bu nedenle bir toplumu ayakta tutan faktörlerden biri bu ölümcül rekabet ve mücadele duygusu olabilir.⁷⁰⁸

Benzer bir iddia Leo Strauss'un öğretisinde de öne çıkmaktadır. Yeni Muhafazakâr hareket üzerinde büyük iz bıraktığına inanılan Strauss, siyasi bir yapının iç istikrarının, bir dış tehdide karşı birleşmeye bağlı olduğunu öne sürmektedir. Buna

⁷⁰⁴ Arıboğan, s.39.

⁷⁰⁵ Lobe, "The Strong Must Rule the Weak: A Philosopher for an Empire".

⁷⁰⁶ Grant Havers and Mark Wexler, "Is U.S. Neoconservatism Dead?", *The Quarterly Journal of Ideology*, Cilt 24, No:3-4, 2001.(<http://www.lsus.edu/la/journals/ideology/contents/neoconservatism.htm>).

⁷⁰⁷ Carl Schmitt, *The Concept of the Political*, (Expanded Edition), Chicago: University of Chicago Press, 2007 ve ayrıca bakınız: Bernd Rüthers, "20. Yüzyılın Siyasi Düşünürü: Carl Schmitt", Çev. Hüseyin Özcan ve Muaz Şeker, *KHUKA*, Eylül 2006, s.140. (http://www.akader.info/KHUKA/2006_eylul/9.pdf) 29.11.2009 ve Edward Mortimer, "In Search of a Unifying Threat", *Financial Times*, December 7, 1994, s.21.

⁷⁰⁸ Bu konuda ilginç bir çalışma için bakınız: John P. McCormick, "Irrational Choice and Mortal Combat as Political Destiny: The Essential Carl Schmitt", *Annual Review of Political Science*, Vol.10, June 2007.

göre, Machiavelli'nin önerilerine benzer şekilde, eğer bir dış tehdit yoksa yaratılmalıdır.⁷⁰⁹ Hobbes'un uluslararası ilişkiler yaklaşımından etkilendiği bilinen Carl Schmitt'in "ulusal homojenliklerini ve ahlaki tekseleliklerini korumak için, toplumların öteki olarak tanımladığı -ölümcül bir düşman-a karşı sürekli bir mücadele içinde olduklarını" ileri süren yaklaşımı, görünen o ki Yeni Muhafazakârlarla büyük bir paralellik arz etmektedir. ABD'nin Nazi faşizmine son vermesiyle büyük gurur duyan Yeni Muhafazakârların, Nazilerin fikir babası sayılan Schmitt'in güvenlik anlayışıyla bu denli benzerlikler sergilemesi ise hayli ironiktir. Kültürel çeşitlilik ve çok seslilikten hazzetmeyen Yeni Muhafazakârlara göre başarıya ulaşmak için güç kullanımı şarttır.

Yeni Muhafazakârların bir yandan en iyi ve en güçlü olduklarına dair müthiş bir özgüven sergilerken, aynı anda nasıl olup da dış dünyaya karşı bu kadar güvensiz hissettiklerini anlamaksa bir hayli zordur. Bu çelişkili durumun tek bir açıklaması olabilir; savaşlar ve mücadeleyle bezeli bir meşruiyet arayışı. Tarihçi Bülent Bilmez'in de altını çizdiği gibi, sonuçta iktidar sahiplerinin [ya da iktidar iddiasındakilerin] tezlerini uygulamaya koymak için daima bir "meşruiyet" meselesi vardır. Meşruiyetin kaynağı, önceleri Tanrı ya da asalet iken, daha sonra toplum haline gelmiştir. Milliyetçi, vatansever politikaların bir amacı da toplumdan beklenen bu meşruiyeti elde edebilmektir.⁷¹⁰

Yeni Muhafazakârların izledikleri yöntemleri de bu çerçevede ele almak mümkündür. Yeni Muhafazakâr hareket "öteki"nin varlığı üzerinden, pek de güvende görmediği anlaşılan, kendi varlığını meşrulaştırma eğilimindedir. Halper ve Clarke'a göre, Yeni Muhafazakârlar dünyayı, "biz'e karşı öteki", "Mars'a karşı Venüs", "Hobbes'a karşı Kant" ve "sağa karşı sol" gibi, sürekli belirli bölünmeler çerçevesinde ele almaktadır.⁷¹¹ Sonuçta, Yeni Muhafazakâr güvenliğin temeli "bize karşı bir öteki" bulmaktan ibarettir ve Soğuk Savaş dönemi bu açıdan çok da zorlu geçmemiştir. Amerikalılar, Soğuk Savaş boyunca, Sovyetler Birliği karşısında en azından ideolojik olarak birleşmiş durumdadır. Havers ve Wexler'ın altını çizdiği üzere, Sovyetler Birliği

⁷⁰⁹ Lobe, "The Strong Must Rule the Weak: A Philosopher for an Empire".

⁷¹⁰ Bülent Bilmez, "Ulus-Devlet, Göç ve Yer İsimleri Sorunu: Balkanlar Örneği" Sempozyumu, YTÜ, 20.05.2009.

⁷¹¹ Halper and Clarke, s.43.

uzunca bir dönem, ateizm, komünizm ve tiranlık gibi, ABD'nin karşı çıktığı ne varsa, onu temsil etmiş; bu açıdan, 1945'ten 1989'a kadar, adeta "uygun" bir düşman olarak görev yapan Sovyetler Birliği, Amerikan yaşam tarzına karşı yarattığına inanılan tehdit sayesinde, Amerikan demokrasisi ve kapitalist sistemi için gerekli olan toplumsal desteği garantilemiştir.⁷¹²

Ülke güvenliğini hedef alabilecek bir saldırının askeri kaynakların kullanımına dayalı, milliyetçi bir tepkiyle engellenmesi gerektiğini düşünen Leo Strauss, dış tehdidin böylesi bir milliyetçiliğin gelişmesi için elzem olduğunu öne sürmüştür.⁷¹³ Bu bağlamda Sovyetler Birliği, gerekli görülen bu milliyetçi tepkinin güçlü bir şekilde ortaya çıkması için siyaset adamlarının elinde, belki de olduğundan daha "tehlikeli" bir düşman halini almış, yarattığı mevcut tehlike, bilinçli ya da bilinçsizce abartılmıştır. Sovyet tehdidinin hangi boyutta algılanacağı ve kamuoyuna nasıl sunulacağı konusunda, sadece Amerikan siyaset adamlarının değil, aralarında Yeni Muhafazakârların da olduğu Amerikan entelektüellerinin de payı vardır. Sonuçta entelektüeller, toplumsal sembol ve imajların taşıyıcıları ve siyasal düşüncelerin şekillendiricileri olarak, toplumda meşrulaştırma görevini üstlenen kişilerdir.⁷¹⁴ Hatta onların rolünü siyaset adamlarının dahi önünde tanımlayanlar vardır.⁷¹⁵

Geleneksel değerlerin ve Amerikan üstünlüğünün korunması için "öteki"nin varlığından büyük destek aldıkları görülen Yeni Muhafazakârlar, ABD'nin dış politika amaçlarını dar kapsamlı bir "ulusal güvenlik" tanımının ötesinde değerlendirmektedir. Söz konusu olan "bir dünya gücünün ulusal güvenliğidir"; bu nedenle de miyopik bir ulusal güvenlik tanımından ziyade, ulusal bir yazgıdan bahsetmek yerinde olacaktır.⁷¹⁶ II. Dünya Savaşı'ndan sonra ABD'nin Yeni Muhafazakâr yaklaşıma kaydığını iddia eden Muravchik'e göre, Yeni Muhafazakârlar sayesinde ABD tarihteki diğer kolonyal güçlerle karşılaştırıldığında, en "küresel" yolu seçmiş olandır:

⁷¹² Havers and Wexler, "Is U.S. Neoconservatism Dead?"

⁷¹³ Erbil, s.9.

⁷¹⁴ Steinfells, s.6.

⁷¹⁵ A.g.e.,s.5.

⁷¹⁶ Irving Kristol, "The Coming Conservative Century", *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*, s.365 ve Kristol, *Reflections of a Neoconservative*, s.xiii.

“[Bu dönemde, liberal enternasyonalizm adı altında] öyle bir strateji beyan ettik ki, yeni düşmanımızı karşılayacağımız alan tüm dünyaydı. Güvenliğimizin dünyanın dört bir yanındaki diğer insanların güvenliğine bağlı olduğu konusundaki ısrarımız realizmin tam bir anti-teziydi.”⁷¹⁷

Yeni Muhafazakârlar, ulusal çıkarların sırf coğrafi olarak tanımlanmasına karşıdırlar. Onlara göre tek süper güç olan ABD'nin maddi çıkarların ötesinde ideolojik çıkarları da vardır.⁷¹⁸ Örneğin, insan hakları gibi manevi kaygılar realistlerle karşılaştırıldığında, Yeni Muhafazakâr söylemin üst sıralarındadır. Realistler daha çok stratejik önceliklere yoğunlaşırken, Yeni Muhafazakârlar için herhangi bir olayın mânevi yönü de oldukça önemlidir. Bu bağlamda, askeri güç kullanımı gerektiren dış müdahalelerle ilgili tartışmalarda realistlerden oldukça uzağa düşerler. Clinton döneminde Bosna, Somali ve Ruanda örneklerinde sıkça karşılaşıldığı üzere, ABD yönetimine bu ülkelerde mağdur olanın yanında olması için askeri müdahale telkininde bulunan daha çok Yeni Muhafazakâr çevrelerdir.⁷¹⁹ Bu durum müdahaleler önünde her zaman temkinli duran realistlerle, Yeni Muhafazakârlar arasındaki temel farklardan birini ortaya koymaktadır. Dış müdahaleler bağlamında Yeni Muhafazakârlar her zaman daha atılgan, daha heyecanlı bir tutum içerisindedir. Özellikle de insani müdahalelerde, Yeni Muhafazakârların son derece ahlakçı, idealist tavırlar sergilediği bilinmektedir.

20 Eylül 2002 yılında ilan edilen “Amerikan Ulusal Güvenlik Stratejisi” (The National Security Strategy of the United States of America-NSS)⁷²⁰ ile birlikte *Bush Doktrini*'nin oluşmasında büyük etkileri olduğuna inanılan bu “emperyal seçkin kümesi”, “demokrasiyi yayma misyonu, özgürlük imparatorluğu” gibi, ABD'nin Kurucu Babalardan devraldığı ideallere sıkça atıfta bulunmaktadır. ABD'nin kuruluşundan bu yana ortaya koyduğu, Amerikan ulusal değerler bütünü Yeni Muhafazakâr düşünce için vazgeçilmez bir anlam ifade etmektedir. Bu bağlamda, ABD'nin tek dikkat etmesi gereken kendi gücüne güvenmek; yapabileceklerinin çok

⁷¹⁷ Muravchik, “The Future is Neocon”.

⁷¹⁸ Serdar Akinan, *Neo-Takiye*, İstanbul: Doğan Kitap, Mayıs 2006, s.47.

⁷¹⁹ Muravchik, “The Future is Neocon”.

⁷²⁰ 2002 Ulusal Güvenlik Belgesi ve Bush Doktrini'nin esasları için bakınız: (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/nss.pdf>) 13.5.2009.

büyük olduğunu unutmamaktır. Irving Kristol'un oğlu, 2. Kuşak Yeni Muhafazakârdan William Kristol ve Robert Kagan'ın sözleriyle:

“Amerikan güvenliği ve barışının Amerikan gücü ve bu gücü kullanma iradesine dayandığı bir dünyada, ABD'nin karşısındaki en büyük tehdit kendi zayıflığıdır.”⁷²¹

Kristol ve Kagan'ın eserlerinde sıkça karşılaştığı üzere, 2. Kuşak Yeni Muhafazakârların güvenlikle ilgili, defalarca altını çizdikleri nokta “askeri üstünlüktür”. Bu uğurda yapılacak yüksek savunma harcamaları, bu isimler için tartışılmasına bile gerek olmayan konulardır. Ergin Yıldızoğlu askeri üstünlüğe dayalı bu vurguyu, ABD'nin Soğuk Savaş sonrası Ortadoğu'da giriştiği yeniden yapılanmanın ve küresel rekabetin bir parçası olarak görmektedir:

“Soğuk Savaş'ın ardından, 1. Körfez Savaşı vesilesiyle Suudi Arabistan'da 5000 asker kapasiteli bir üs kurarak Ortadoğu'ya geri dönen ABD'de, dış politika seçkinleri tek kutuplu bir dünya oluşturmaya yöneldiklerinde, ülkelerinin ekonomik, kültürel ve diplomatik etkilerinin (liderlik kapasitesinin) diğer gelişmiş ülkeleri ikna etmeye olanak vermediğini gördüler. Bu ortamda kimi dış politika uzmanları, silah ve petrol lobilerinin de etkisiyle, yeni bir hegemonyacı rakibin yükselebileceği, bunu engellemek için de dış politikayı ABD'nin rakipsiz askeri üstünlüğüne dayandırmak, bu gücü sürekli büyütme gerektiği sonucuna ulaştılar.”⁷²²

Yıldızoğlu'na göre, Yeni Muhafazakârlar tarafından temsil edilecek bu yeni yönelim, aslında hegemonya stratejisinden, imparatorluk stratejisine geçiş anlamına gelmektedir. Gerçekten de 1997'de William Kristol ile Robert Kagan tarafından kurulan ve Paul Wolfowitz, Richard Perle, Dick Cheney, Donald Rumsfeld, Francis Fukuyama ve Zalmay Khalilzad gibi pek çok ismin desteğini alan Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi - PNAC (Project for the New American Century) adlı Yeni Muhafazakâr yapılanmanın öncelikli konularından biri ABD'nin askeri üstünlüğünü

⁷²¹ Kristol and Kagan, s.23.

⁷²² Ergin Yıldızoğlu, “ABD Dış Politikasında Yeni Dönem (mi)?”, *Cumhuriyet*, 13.11.2006. (<http://cumhuriyet.com.tr/?xl=empopup&em=cumhuriyet/w/c1306.html>) 13.11.2006.

sağlama olarak, mevcut tehditleri bir an önce yok etmektir. PNAC'ın meşhur *İlkeler Bildirgesi*'nde özetlenen amaçlar şöyledir:

- 1) Eğer küresel sorumluluklarımızı yerine getirmeye devam edeceksek, Savunma harcamalarını önemli bir oranda arttırmamız ve silahlı kuvvetlerimizi gelecek için modernize etmemiz gerekmektedir.
- 2) Demokratik müttefiklerimizle bağlarımızı güçlendirmeli ve çıkarlarımıza ve değerlerimize düşman olan rejimlere meydan okumalıyız.
- 3) Siyasi ve ekonomik özgürlük ilkesinin dışarıda gelişmesine yardımcı olmalıyız.
- 4) Amerika'nın "güvenliğimiz, refahımız ve ilkelerimizle barışık bir uluslararası düzeni koruma ve yayma rolüyle" ilgili sorumluluğunu kabul etmeliyiz.⁷²³

Küresel anlamda Amerikan liderliğini sağlamayı amaçlayan bu yapılanma, 2. Kuşak Yeni Muhafazakârların ABD'nin dünya üzerinde oynaması gerektiğine inandıkları role dair ayrıntılı bir plan ortaya koymuştur. Bu planda en dikkat çekici unsurlar arasında, ABD'nin, tıpkı Reagan döneminde olduğu gibi, askeri güç ve ahlaki netliğe önem veren politikalar izlemesi isteği vardır. Buna göre, Amerikalılar sahip oldukları askeri imkânların diğer tüm ülkelerin imkânlarının üzerinde olmasıyla gurur duymalıdır. Bu sayede, "Çin ya da İran gibi ülkelerin mevcut dünya düzenini tehlikeye atmalarının önüne geçilecektir".⁷²⁴ PNAC'ın bu görüşler ışığında, 2000 yılında Paul Wolfowitz liderliğinde hazırladığı Savunma Raporu da, Amerikan yönetimini, yeni yüzyılda savunma harcamalarını arttırması yönünde ikna etmeye yöneliktir:

"1990'lar savunmanın göz ardı edildiği yıllar olmuştur. Bu, ABD'nin bir sonraki başkanını önemli bir meseleyle baş başa bırakmaktadır. [Yeni Başkan] ABD'nin jeopolitik üstünlüğünü korumak için savunma harcamalarını arttırmak ya da ABD'nin dünyanın tek süper gücü olmasının ölçütü olan güvenlik taahhütlerinden geri adım atmak zorundadır... Eğer Amerikan Barışı korunacak ve yayılacaksa, bu sorgusuz bir şekilde Amerikan askeri üstünlüğüne dayanmalıdır."⁷²⁵

⁷²³ 3 Haziran 1997 tarihli PNAC İlkeler Bildirgesi için bakınız: PNAC Statement of Principles (<http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>) 25.12.2009.

⁷²⁴ A.g.e.

⁷²⁵ "Rebuilding America's Defences", Amerikan Yeni Yüzyılı Projesi - PNAC Raporu, Eylül 2000, s.4.

Yeni Muhafazakârların ABD için biçtikleri dünya liderliği rolü, ya da onların değişiyile “hayırsever küresel hegemonluk” (benevolent global hegemony) dünyayı kendi kaderine bırakmak yerine müdahale etmeyi gerektirmektedir. Müdahale ise, 3. Bölümden hatırlanacağı üzere, ancak yeterli askeri gücünüz ve bunu kullanma iradeniz varsa mümkündür. Yeni Muhafazakâr güvenlik algısında değinmeden geçilemeyecek önemli bir nokta da, 2002 yılında ilan edilen Ulusal Güvenlik stratejisinin önemli bir parçası ve Bush Doktrini yapıtaşı “Önalıcı Vuruş” (Preemptive Strike) yaklaşımıdır. Yeni Muhafazakârların, geleneksel Amerikan güvenlik anlayışı ile uyum içinde, daha çok “mutlak” şekilde değerlendirdikleri güvenlik algıları onları tehdit olarak kabul edilen ülkeleri gerekirse tek taraflı olarak, önceden vurma amacına yönlendirmiştir. 11 Eylül 2002’de imzalanan ve 20 Eylül 2002’de kamuoyuna duyurulan ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi (NSS) belgesi ABD’nin Soğuk Savaş sonrası yeni uluslararası güvenlik stratejisi ve küresel tasarımlarının ana hatlarını tanımlaması bakımından son derece önemli ve tarihi bir rapordur. ABD’nin dünya üzerinde tarihte görülmediği oranda bir güç ve etkiye sahip olduğunu vurgulayan bu 31 sayfalık belge’nin 6. sayfasında yer alan şu ibare dikkat çekicidir:

“Terörist örgütleri gücümüzün ulusal ve uluslararası tüm unsurlarını kullanarak yok edeceğiz. Acilen yoğunlaşacağımız nokta küresel uzanımları olan terör örgütleri ya da kitle imha silahları elde etmeye ve onları kullanmaya kalkışan terörizm destekçisi devletler olacaktır. Terörist örgütleri [ayrıca], ABD’yi, Amerikan halkını ve çıkarlarını içeride ve dışarıda savunarak, tehdit henüz sınırlarımıza ulaşmadan yok edeceğiz. ABD [bunu yaparken her ne kadar] uluslararası kamuoyunun desteğini genişletmeye çalışacaksa da, eğer gerekirse, kendimizi savunma hakkımızı yerine getirmek için, tek başımıza hareket etmekten kaçınmayacak, bu gibi teröristlerin halkımıza ve ülkemize zarar vermelerini engellemek için, önleyici eylemde bulunacağız.”⁷²⁶

(<http://www.scribd.com/doc/9651/Rebuilding-Americas-Defenses-PNAC>) 20.05.2009. Bu raporda, Amerikan gücüne karşı bir tehdit olarak terörizme yer verilmemiş olması dikkat çekicidir. Ayrıca bakınız: Robert Kagan and William Kristol, *Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defence Policy*, San Francisco: Encounter Books, 2000.

⁷²⁶ 2002 ABD Ulusal Güvenlik Stratejisi, s.6.

2002 NSS belgesinde yer alan bu sözler Yeni Muhafazakârların dış politika üretiminde hayli etkili olduğu G. W. Bush yönetiminin en çok ses getiren cümlelerindendir aslında. “Önleyici Vuruş” stratejisinin yürürlüğe sokulacağına dışa vurumu olan bu cümleler, ABD dış politikasını uzun soluklu bir tartışmanın içine itecektir. Tahrik edilmemiş ve “yakın” bir tehdidi önceden yapılacak bir operasyonla ortadan kaldırmayı ifade eden “Önalıcı Vuruş” (preemptive strike) stratejisi, hukuki açıdan “vukuu muhakkak”, yani gerçekleşmesine kesin gözüyle bakılan eylemleri ifade etmektedir.⁷²⁷ Uluslararası hukuk çok yakında saldırıya maruz kalınacağından emin olunan bir devlete meşru müdafaa kapsamında saldırı hakkı tanınmaktadır. BM’nin 51. Maddesi, üyelerden birinin silahlı bir saldırıya hedef olması halinde, Güvenlik Konseyi uluslararası barış ve güvenliğin korunması için gerekli önlemleri alıncaya dek, bu üyenin bireysel ya da ortak meşru savunma hakkını kabul etmektedir.⁷²⁸ Bu nedenle tarihte bolca örneği olan bu eylem şekli, aslında uluslararası kamuoyunda çok fazla itirazla karşılaşmamaktadır.⁷²⁹ Türkçeye “Önalıcı Vuruş” olarak yerleşmiş olan “Preemptive Strike” kavramı, “Önleyici Vuruş” olarak çevrilen “Preventive Strike” kavramı ile eşanlamlıymış gibi kullanılmaktadır. Başlangıçta bir nüans gibi dursa da, aslında iki kavram arasında önemli farklar vardır.

“Önleyici Vuruş” (Preventive Strike) uluslararası hukukta “vukuu muhakkak” değil, “vukuu muhtemel” potansiyel tehditleri ortadan kaldırmak için yapılan eylemleri ifade etmektedir.⁷³⁰ Önalıcı vuruşla karşılaştırıldığında, önleyici vuruş gerçekleşeceğinden kesin olarak emin olunmayan bir tehdide karşı saldırıya geçmektir. Bu durum sübjektif tahminlere daha fazla açık olmaları nedeniyle önleyici vuruşları uluslararası hukuk kuralları açısından sorunlu bir hale getirmekte, uygulamaya sokulduklarında uluslararası destek elde etme şanslarını azaltıcı bir etki yaratmaktadır.⁷³¹ 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesinde Bush yönetimi her ne

⁷²⁷ Fatma Taşdemir, *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK, 2006, s.240.

⁷²⁸ BM Antlaşması 51. Madde için bakınız: (<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>)

⁷²⁹ 1967’de İsrail’in Arap ülkelerine karşı başlattığı 6 Gün Savaşları preemptif eyleme örnek olarak gösterilmektedir. Taşdemir, s.240.

⁷³⁰ *A.g.e.*, s.240.

⁷³¹ Irak’tan kaynaklanan “vukuu muhtemel” bir tehdide karşı, İsrail’in 1987’de Osirak Nükleer reaktörünü vurması preventif eylemler kapsamında değerlendirilmiştir. *A.g.e.*, s.240.

sadece önalıcı tabirini kullansa da, onların bunu aslında daha çok önleyici eylemleri tanımlamak için kullandıkları ileri sürülmektedir. Arthur Schlesinger, Bush yönetimini önleyici savaşı, önalıcı savaşmış gibi sunmalarının yanlış olduğunu ve Bush yönetiminin ortada bir kesinlik olmadığı halde olabilecekleri bilme iddiasında bulunduğunu düşünmektedir. Schlesinger'e göre:

“Bush yönetiminin şahinleri eğer bugün harekete geçmezsek, yarın bize korkunç bir şey olacağını [düşünüyorlar]... Tahminle ilgili [tek] kesinlik onun bir illüzyondan ibaret olmasıdır. Tarihin bize sürekli öğrettiği bir şey vardır ki, o da geleceğin sürprizlerle dolu olduğu ve bizim kesinlikle emin olduğumuz şeyleri alt etmesidir.”⁷³²

Schlesinger'in makalesinde üzerinde durduğu gibi, Yeni Muhafazakârların hararetle savunduğu “önleyici vuruş”un eleştirilecek tek yanı uluslararası hukukun sınırlarını zorlaması değildir. Bu türden bir askeri seçeneği eleştirenler ahlaki çekinceler de öne sürmektedir. Arthur Schlesinger'e göre “tek taraflı önleyici bir savaş ne yasal, ne de ahlakidir; hatta bu yasa ve etik dışıdır. Yazarın iddiasıyla, “ABD kuruluşundan bu yana asla bu türden bir ülke olmamıştır”.⁷³³ Gelecekte gerçekleşmesi muhtemel bir tehdidi algılamaya çalışmak, geleceği şimdiden biliyor olmayı gerektirir ki, bu mümkün değildir. Böylesi bir askeri eylem, ancak ve ancak keyfi nedenlere dayandırılabilir. Önleyici vuruşu, hem hukuksal, hem de ahlaki açıdan onaylamayanlar Yeni Muhafazakârlara, özellikle Irak'ın işgali söz konusu olduğunda, zor anlar yaşatacaktır.

4.2.2. Yeni Muhafazakârların Uluslararası İlişkilere Yaklaşımı

Yeni Muhafazakârlar için uluslararası ilişkilerin “ABD” ile “müttefikleri” ve bunların karşısındaki “ötekiler”den oluştuğunu söylemek sanırım yanlış olmayacaktır. Yeni Muhafazakâr anlayışa göre, ABD dışarıda olan biteni sessizce seyredebilecek bir durumda değildir; kuruluş yıllarına tezat, artık bir dünya gücüdür ve sorumlulukları vardır. ABD'nin sahip olduğu istisnai özellikler uluslararası barış ve düzenin korunması

⁷³² Arthur Schlesinger, “The Immorality of Preemptive War”, NPQ, Fall 2002. (http://www.digitalnpq.org/archive/2002_fall/schlesinger.html) 12.01.2010.

⁷³³ A.g.e.

için kullanılmalıdır. Bu uluslararası barış ise aslında “Amerikan Barışı – Pax Americana”dır ki, bu kurallarını ABD’nin belirlediği, korunması için de en çok ABD’nin sorumlu olduğu uluslararası düzen ve istikrar anlamına gelmektedir.⁷³⁴ Geleneksel muhafazakârlar, Amerikan kimliğinin “tepe üzerinde parıldayan bir şehir” olarak tasvir ettiği ABD’yi, realist bir ihtiyatlılıkla, tüm belalardan uzak, izole bir model olarak tasvir etmektedir. Buna göre, John Quincy Adams’ın dış politikada izolasyonalizme kapı aralayan ünlü sözleriyle, “ABD dışarıda yok edecek canavarlar aramaya kalkışmamalıdır”. Oysa Yeni Muhafazakârlar buna “Neden olmasın?” diye yanıt vermektedir.⁷³⁵ Kristol ve Kagan’a göre,

“ABD [bugün] dünya üzerinde pek çok canavarı çevreleme ya da yok etme kapasitesine sahiptir... Uluslararası düzenin barış ve güvenliği ağırlıkla ABD’nin omuzları üzerinde olduğundan, bir tepenin üzerine oturup, [hiç bir şey yapmadan] sadece bir örnek oluşturarak liderlik etmek, onursuz ve korkakça bir politikadır.”⁷³⁶

Kristol ve Kagan’ın bu sözleri akla doğrudan, Kipling’in, 2. Bölümde detaylıca incelediğimiz, “Beyaz Adam’ın Yükü” şiirini getirmektedir. Tıpkı Kristol ve Kagan gibi, Kipling de Beyaz Adam’ın omuzlarındaki yükten söz etmekte, ancak tüm bu zorluklara rağmen, herkesin iyiliği için, yılmadan ilerlemek gerektiğine işaret etmektedir. Yeni Muhafazakârların uluslararası ilişkilere yaklaşımında öne çıkan diğer önemli nokta ise tek taraflılıktır. Çoğu Yeni Muhafazakâra göre, ABD tüm bu amaçlarını gerçekleştirmeye çalışırken, çok taraflı bir politika izlemek zorunda değildir. Geleneksel Amerikan güvenlik algısında göze çarpan “mutlak güvenlik müzakere edilemez, sadece kazanılır”⁷³⁷ anlayışı, Yeni Muhafazakârların neredeyse iliklerine kadar işlemiştir. Kagan’ın, Yeni Muhafazakârlığı, “dışarıda demokrasi teşviki”, “dış politikada ahlakçılık” ve bu amaçlar için “gerektiğinde tek taraflı davranmak” olarak

⁷³⁴ Oysa barış, “mutlak ve sınırları belirli bir düşünce olmadığı gibi, her toplumun kendi ölçütleri çerçevesinde algıladığı ve yorumladığı son derece spesifik ve subjektif bir olgudur. Kişisel, zamansal ve mekânsal belirleyicileri bulunur.” Arıboğan, s.41.

⁷³⁵ Kristol and Kagan, s.31.

⁷³⁶ A.g.e, s.31.

⁷³⁷ Chace and Carr, s.13.

özetlemesi dikkat çekicidir.⁷³⁸ Yeni Muhafazakârlığın son yıllarda aldıkları yoğun tepkide, şüphesiz tek yanlı politikalara bu denli sıcak bakmaları da etkilidir.

Halper ve Clarke, Yeni Muhafazakârların ABD’yi tek taraflı politikalara iten Amerikan istisnailiği inancını agresif, baskıcı bir karaktere büründürdüklerini ve bunun dış dünyada beklenin tersine bir etki yarattığını düşünmektedir. Bir devletin diğer bir devlet üzerindeki nüfuzunu arttırmak için en iyi yöntem olarak savaşı gören Yeni Muhafazakârlar, daha çok “yıkma” odaklandıkları için yeniden inşa sürecinde başarısız olmaktadır.⁷³⁹ Sahip oldukları ben-merkezci ve üstünlükçü yaklaşımla, karşılaştıkları direnci iyi hesaplayamayan Yeni Muhafazakârlar, sonuçta Irak ve Afganistan gibi bataklıklara saplanıp kalmıştır.⁷⁴⁰ Uluslararası ya da ulus ötesi tüm kurumlara şüpheye yaklaşan, ittifaklara çok da kalıcı unsurlar olarak bakmayan Yeni Muhafazakârlar, özellikle Birleşmiş Milletler’i suçlayan tavırlarıyla dikkat çekmiştir. Örneğin Frum ve Perle, BM’nin, ortaya çıkarılma sebebi olan dünya barışı rüyasına ihanet ettiğini söylerken, eğer bir gün bu rüya gerçekleşecekse bile, bunun yine ABD’nin silahlı gücü sayesinde olacağını öne sürmektedir.⁷⁴¹

“BM’ye yeni bir güvenlik meselesi getirmeden önce, ilk işimiz BM kurallarının revizyonunu istemek olmalıdır... Zaman, tehlikeler ve gereklilikler değişmektedir. Kurumlar da değişmelidir. Eğer BM gibi kurumlar değişmiyorsa, bu bizim suçumuz değildir. Bu onların suçudur ve ıskartaya çıkarılmaları için yeterli bir sebeptir.”⁷⁴²

⁷³⁸ Jonah Goldberg, “How Neo are the Neocons?”, *National Review Online*, April 23, 2008. [http://article.nationalreview.com/?q=NjJlZmZlNzBiMmViOTU1OTRmNzAyNDQ2ODNlNTNkMTk=\(08.04.2009\)](http://article.nationalreview.com/?q=NjJlZmZlNzBiMmViOTU1OTRmNzAyNDQ2ODNlNTNkMTk=(08.04.2009))

⁷³⁹ Halper and Clarke, s.310.

⁷⁴⁰ Geçmişte kendi ismi de Yeni Muhafazakârlar arasında geçen Francis Fukuyama, sonradan bu harekette gördüğü bazı eksiklikleri kaleme almış; özellikle Irak Savaşı’ndaki hatalar nedeniyle hareketle arasına belirli bir mesafe koymuştur. Bakınız: Francis C. Fukuyama, *Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika*, Çev. Hasan Kaya, İstanbul: Profil Yayınları, 2006. Ayrıca: F. Fukuyama, *Nation Building: Beyond Afghanistan and Iraq*, John Hopkins University Press, 2005. Yeni Muhafazakâr hareketin sıkı savunucularından Max Boot’a göre ise, Irak ve Afganistan’da savaş sonrasında yaşananlar Yeni Muhafazakârları tam olarak dinlemeyen ve ulus inşası için gerekli kaynağı ayırmayan Rumsfeld gibi siyaset adamları nedeniyle, olumsuz bir seyir almıştır. Boot’a göre, Yeni Muhafazakâr ajanda, ulus-inşasına tahmin edildiğinden daha fazla önem vermektedir. Bakınız: Max Boot , “Think Again: Neocons”.

⁷⁴¹ Frum and Perle, s.232.

⁷⁴² *A.g.e.*, ss.227-228. Ayrıca Bakınız: Richard Perle, “Thank God for The Death of the UN”, *The Guardian*, March 21, 2003. (<http://www.guardian.co.uk/Iraq/Story/0,2763,918812,00.html>)

Ülkeler üstü bir dünya yönetimi anlayışını Yeni Muhafazakârlığın babası sayılan Irving Kristol'un de sakıncalı bulduğu bilinmektedir. Kristol gibiler için, Wilson'un ABD dış politikasını *Milletler Ligi* gibi uluslararası bir kurumun insafına bırakma fikri asla kabul edilemez. "Dünya hükümeti fikri berbat bir fikirdir" diyen Kristol'e göre, "Sonuçta bir dünya devleti kurma amacı taşıyan uluslararası örgütlere derin bir şüpheyle yaklaşılmalıdır."⁷⁴³ Kristol'e göre ABD, diğer güçlere karşı kendi güvenliğinin garanti altına alındığı; diğer milletlerin sosyal, siyasi ve ekonomik kurumlarını Amerikan değerleri ile büyük bir tezat yaratmayacak şekilde yaratmaları yönünde teşvik edildiği ve sadece silaha dayalı çatışmaların en aza indirildiği bir dünya düzeni kurma amacındadır.⁷⁴⁴ Ancak işin ilginç tüm bu amaçlar için öngördüğü rol ABD'nin emperyal bir güç gibi hareket etmesidir. "ABD'nin, dünyanın en güçlü devleti olarak, emperyal bir güç olma dışında başka bir seçeneği yoktur"⁷⁴⁵ diyen Kristol'e göre:

"...büyük bir güç emperyaldir, çünkü onun ne yaptığı kadar ne yapmadığı da önemlidir... Eylemlerinde küçük bir devletin kadar özgür değildir. Kaçıp gitmesi mümkün olmayan bir sorumluluk ağıyla sarılmıştır."⁷⁴⁶

Irving Kristol'e göre ABD, dünyanın en büyük gücü olarak, "emperyal"dir. Kristol gibi düşünener için emperyalizmin negatif anlamlar çağrıştırmadığı ortadır. Bu durum Amerikan yayılcılığının önünü açan, McKinley-T. Roosevelt döneminin "iyi ya da ilerici emperyalizm" iddialarını akla getirmektedir. 2. Bölüm'den hatırlanacağı üzere, Hobson'un "akıllı emperyalizm" (sane imperialism) tezi de yine bu dönemin bir ürünüdür ve "aşağı" ırkların ekonomik sömürüsüne dayalı kötü emperyalizm modelleri yerine, bu insanlara eğitim, gelişim ve koruma sağlayacak yeni ve akıllı bir emperyalizm geliştirilebileceğini iddia etmektedir.⁷⁴⁷ Bu dönemde uygulanan

⁷⁴³ Irving Kristol, "The Neoconservative Persuasion," *The Weekly Standard*, 47, August 25, 2003.

(<http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/003/000tzmlw.asp>) 20.05.2009.

⁷⁴⁴ Kristol, "American Intellectuals and Foreign Policy", Kristol, *Neoconservatism: The Autobiography of an Idea*, s.90.

⁷⁴⁵ *A.g.e.*, s.86.

⁷⁴⁶ *A.g.e.*, ss.83-84. Michael Cox, "Amerikan İmparatorluğu" fikrine ciddiyetle yaklaşan herkesin Yeni Muhafazakâr olduğunu düşünmenin hatalı olacağını öne sürmektedir. Bakınız: Michael Cox, "The Empire's Back in Town: or America's Imperial Temptation Again", *Millenium*, Vol:32, 2003, s.19.

⁷⁴⁷ J. A. Hobson, *Imperialism: A Study*, London: Butler and Tanner, 1905, s.216 ve David Long "Paternalism and the Internationalization of Imperialism: J. A Hobson on the International Government of

Amerikan politikalarından sıklıkla “Doğruluğun Emperyalizmi” ya da “Emperyalizme Karşı Emperyalizm” diye bahsedilmesi dikkat çekmiştir. Irving Kristol gibilerin ABD’ye günümüzde biçtikleri rol de bundan çok farklı değildir. İkinci kuşak Yeni Muhafazakârlar ise emperyalizm yerine hegemonya kavramını kullanmayı tercih etmekte, ABD’nin dünya üzerinde “hayırsever bir hegemon” (benevolent hegemon) rolü oynayabileceğini öne sürmektedir. Irving Kristol’un ABD için emperyalist olmayı bir şart koşması gibi, William Kristol ve Robert Kagan için ABD’nin hegemonyadan başka seçeneği yoktur:

“Uluslararası barış ve düzenin çökmesinin önündeki en güvenilir savunma [mekanizması] Amerikan hegemonyasıdır. Bu nedenle de ABD dış politikasının temel amacı, bu hegemonyayı gelecekte olabildiğinde uzun bir süre koruyabilmektir. Bu amaca ulaşmak için ABD, askeri üstünlük ve ahlaki güvene dayalı Yeni-Reagancı bir dış politikaya ihtiyaç duymaktadır.”⁷⁴⁸

Robert Vitalis, Immanuel Wallerstein’dan esinlenerek, imparatorluk ve hegemonya kavramlarının bu şekilde, birbiri yerine geçebilen, sanki eşanlamli iki kavrammış gibi kullanılmasına karşı çıkmaktadır. Buna göre, her iki kavram da geride kalan güçler üzerinde belirli bir hâkimiyet ifade etse de, aslında farklı anlamlara gelmektedir.⁷⁴⁹ Vitalis’e göre, hegemonya birçok güçlü, rakip devlet arasındaki hiyerarşik ilişkiler zincirinin en üst halkasını tanımlamaya yönelikken, imparatorluk zayıf güçler üzerinde oluşturulmuş baskı ya da kontrolü anlatmaya yöneliktir; bu durumda, ABD örneğinde her iki sıfat aynı anda geçerlidir ve ABD hem hegemon, hem de emperyaldir.⁷⁵⁰ Avrupa, Japonya, Sovyetler ya da Çin’le ilişkileri ancak hegemonya tanımına uyarken, Ortadoğu ya da Latin Amerika’daki zayıf devletlerle ilişkileri bağlamında kolaylıkla emperyal bir güç olarak algılanabilmektedir. Paul MacDonald’a göre ise imparatorluğun ne olduğu konusunda, üzerinde herkesin anlaştığı bir tanım yapmak mümkün olmadığından, ABD dış politikası incelemelerindeki “imparatorluk”

the ‘Lower Races’ ”, Long and Schmidt, *Imperialism and Internationalism in the Discipline of International Relations*, ss.71-91.

⁷⁴⁸ Kristol and Kagan, s.23.

⁷⁴⁹ Robert Vitalis, “Theory Wars of Choice: Hidden Casualties in the ‘Debate’ Between Hegemony and Empire”, Charles Philippe David and David Grondin (eds.) *Hegemony of Empire: The Redefinition of US Power under George W. Bush*, Aldershot, Burlington: Ashgate, 2006, ss.21-33.

⁷⁵⁰ A.g.e., ss.26-30.

kavramı çoğu zaman birbirinden farklı anlamlarda kullanılmakta; bazı yazarlar için, imparatorluk sadece Amerikan üstünlüğünü tartışmaya açmaya yarayacak bir çeşit metafordan ya da kışkırtıcı bir etiketten ibaret kalmaktadır. Bununla beraber MacDonald, günümüz ABD dış politikasında imparatorluk tartışmasını, özellikle 19. Yüzyıl'da yoğunlaşan “emperyalizm nedir, ne değildir?” tartışmasının bir tekrarı ya da devamı gibi görmenin yerinde olacağına inanmaktadır.⁷⁵¹

Yeni Muhafazakârların “Amerikan çıkarlarının korunması” ve “Amerikan ideallerinin yayılmasını” her şeyin önüne koyan bu emperyalizm ya da hegemonya yanlısı yaklaşımları, Leo Strauss’un dış politika yaklaşımıyla da uyum içindedir. Strauss, dış politikanın tek amacının bağımsızlık ve devletin devamı olduğuna inanmıştır. Benzer şekilde, Yeni Muhafazakârlar için, dış politikanın en önemli amacı, ABD’nin güvenliğini sağlamaktır.⁷⁵² Ancak bu durum, Amerikalı Yeni Muhafazakârların Wilsoncu geleneğe tam anlamıyla sahip çıkmalarının önündeki en büyük engellerden birini oluşturmaktadır. Hegemonya’nın önüne “hayırsever” tanımı getirerek, Theodore Roosevelt’in emperyalist yaklaşımları ile, Wilson’un daha barışçı ve idealist yaklaşımları arasında bir çizgi tutturmaya çalışan Yeni Muhafazakârlar, belki de bu nedenle kendilerine “Kati Wilsoncu” demeyi uygun görmektedir.⁷⁵³

“Cumhuriyetçiler silah kullanımında iyiler ama sıra liberal enternasyonalizmin daha idealist amaçlarına geldiğinde pek de harika sayılmazlar. Demokratlar ise liberal enternasyonalizmde iyiler, ama silah kullanımında pek de iyi sayılmazlar.”⁷⁵⁴

⁷⁵¹ Paul K. MacDonald, “Those Who Forget Historiography Are Doomed to Republish It: Empire, Imperialism and Contemporary Debates about American Power”, *Review of International Studies*, Vol:35, 2009, ss.45-47.

⁷⁵² Thomas G. West, “Leo Strauss and American Foreign Policy”.

⁷⁵³ Max Boot, “Kati Wilsoncuların”, tıpkı Theodore ve Franklin D. Roosevelt, Harry Truman ve Ronald Reagan gibi, Amerikan değerlerini yaymak için Amerikan gücünü kullanma yanlısı olduklarını belirtmektedir. Bakınız Max Boot, “What the Heck is a ‘Neocon’?”, *The Wall Street Journal*, December 30, 2002 (http://www.cfr.org/publication/5343/what_the_heck_is_a_neocon.html) Wilsonculuğun günümüzdeki farklı yorumları için ayrıca bakınız: John Ikenberry, Thomas Knock, Anne-Marie Slaughter and Tony Smith, *The Crisis of American Foreign Policy: Wilsonianism in the 21st Century*, Princeton University Press, 2008.

⁷⁵⁴ Robert Kagan, (<http://www.csmonitor.com/specials/neocon/neoconQuotes.html>)

Robert Kagan'ın yukarıdaki sözlerinden de anlaşılacağı gibi, Yeni Muhafazakârlar, kendilerini Cumhuriyetçi ve Demokratlar arasında orta bir yerde, her ikisinin de eksikliklerini tamamlayacak şekilde tanımlamaya çalışmakta; Wilson'un ya da Clinton'un “ütopyacı çok taraflılıklarından” ziyade, T. Roosevelt ya da Reagan'ın güçle yoğrulan vatansever politikalarına daha yakın durmaktadırlar.⁷⁵⁵ Yeni Muhafazakârlar Amerikan ideallerinin silahla yayılabileceğine inandığından, onlar için özellikle Roosevelt örneği daha doğru bir modeldir.⁷⁵⁶ Yeni Muhafazakârlar, Roosevelt'in zamanında Amerikan uygarlığını adeta bir öğretmen gibi dünyaya yayma amacını, demokrasiyi gerekirse silah zoruyla yaymak şekline dönüştürmüşlerdir. Bir anlamda, Wilson'un amacına, Roosevelt'in yöntemleriyle ulaşmayı hedeflemiş, bu nedenle de “Katı Wilsoncular” olarak anılmaya başlamışlardır.

4.2.3. Yeni Muhafazakâr Güvenlik Algısının Geleneksel Amerikan Güvenlik Algısı ile Örtüşen ve Ayrışan Noktaları

Yeni Muhafazakârların güvenlik algısı, geleneksel Amerikan güvenlik algısıyla büyük benzerlikler taşımaktadır. Yeni Muhafazakârlar da “mutlak güvenliğin”, diğer bir deyişle tüm tehdit ve tehlikelerden uzak olacakları bir “korunmacılığın” (invulnerability) peşindedir. Hobbes ve Machiavelli'nin etkisiyle şekillenen bu bakış açısında, tehlikeleri bertaraf etmek ve güvenliğe ulaşmak için her türlü eylem mubahtır. Güvenlik doğası gereği, güç kullanımını meşrulaştıran, merkez otoriteye hareket üstünlüğü sağlayan, ideolojik bir aygıttır.⁷⁵⁷ Bu açıdan bakınca, Yeni Muhafazakârların tartışmalı önleyici vuruş stratejileri daha anlaşılır bir hal almaktadır. Uluslararası hukuk ve ahlak kurallarıyla büyük çatışmalar yaşayan bu yaklaşım, daha dar kapsamlı hali olan önalıcı saldırı bağlamında, Amerikan tarihinde çok da yeni sayılmamakta, bu yaklaşımının ABD'de uzunca bir süredir geniş kabul gördüğü bilinmektedir.⁷⁵⁸ ABD'nin özellikle 1962 Küba Krizi'nden bu yana “olacakları sezerek eyleme geçmeye

⁷⁵⁵ John B. Judis, *What George Bush could Learn From Theodore Roosevelt and Woodrow Wilson*, Oxford University Press, 2006, s.166.

⁷⁵⁶ *A.g.e.*, ss.169-170.

⁷⁵⁷ Arıboğan, s.47.

⁷⁵⁸ Michael E. O'Hanlon, Susan E. Rice, James B. Steinberg, “The New National Security Strategy and Preemption”, *Brookings Institution Policy Brief*, No:113, Washinton, December 2002, s.4.

(http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2002/12terrorism_ohanlon/pb113.pdf) 10.12.2009.

dayalı nefsi müdafaa” (anticipatory self-defence) kapsamında önalıcı seçenekleri elinde tuttuğuna inanılmaktadır. 2002 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi’nde yer aldığı şekliyle:

“ABD ulusal güvenliğine karşı bir tehdide önalıcı eylemlerde bulunma seçeneğine uzun zamandır sahiptir. Tehdit ne kadar büyükse, eylemsizliğin getirdiği risk de o kadar büyük ve olabilecekleri sezerek önceden eyleme geçmek o kadar zorunludur. Düşmanın ne zaman ve nerede saldıracağı her zaman belirsiz olacaktır. Düşmanlarımızın bu türden eylemlerine engel olmak için ABD, eğer gerekirse, önalıcı olarak harekete geçecektir.”⁷⁵⁹

Ancak burada sorun, Bush yönetiminin ortada yakın bir tehlike olmasa dahi, tehdit olarak algıladığı unsurları vurmaya hevesli görünmesidir. Bu anlamda Bush yönetimi aslında önalıcı saldırının daha geniş bir tanımı olan önleyici saldırıdan yanadır. ABD’nin dünya üzerinden tarihte görülmemiş bir güç ve yetkiyle donatıldığına inanan Yeni Muhafazakârlar, ABD’nin kendisini ne pahasına olursa olsun güvende hissetmesi için gerekirse uluslararası kamuoyunun desteğini göz ardı edebileceklerini ve önleyici saldırıları devreye sokabileceklerini düşünmektedir. Uluslararası örgütlere ve dolayısıyla da kolektif kimliklere sıcak bakmayan, hegemon ya da emperyal güç olmayı ABD için belirleyici kimlik kabul eden Yeni Muhafazakârlara göre, ABD’nin ulusal güvenliğini sağlama almak için BM’den icazet almasına gerek yoktur.⁷⁶⁰ BM Antlaşmasına hiçbir atıfta bulunmayan Bush Doktrini, 19. Yüzyıldan kalma bir örf ve adet hukukunda yer alan, daha geniş bir meşru müdafaa hakkı üzerinde durmaktadır.⁷⁶¹

Daalder, Lindsay ve Steinberg, önleyici saldırının, ABD’nin caydırıcılık politikasının genişletilmiş hali olduğunu ileri sürse de⁷⁶², bu yöntemin Soğuk Savaş’ın meşhur caydırıcılık politikası, “çevreleme” stratejisinden farklılıklar içerdiği de ortadadır. “Çevreleme” siyaseti, tehdit olarak kabul edilen bir ülkeyi ya da bir ideolojiyi, askeri, ekonomik ve siyasi araçlarla çevreleyerek, yayılmasını önlemeye

⁷⁵⁹ 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi, s.15.

⁷⁶⁰ Frum and Perle, ss.227-228.

⁷⁶¹ Taşdemir, s.240.

⁷⁶² Daalder, Lindsay and Steinberg, s.5.

dayalıdır. Çevreleme stratejisinin uzun vadede “caydırma” (deterrence) yoluyla, tehdidi pes ettirme ve baskın uluslararası sisteme entegre etme hedefi taşıdığını söylemek mümkündür. Soğuk Savaş’ın iki kutuplu yapısı içinde, ABD’nin temelde SSCB ve komünizme karşı yürüttüğü çevreleme politikasının Batı’dan destek görmesi nispeten daha kolay olurken, Soğuk Savaş sonrasında Irak ve İran’a karşı uyguladığı “Çifte Çevreleme” politikasına verilen uluslararası destek ise sınırlı kalmıştır. Kaldı ki, Libya gibi bazı uç örnekler dışında, ABD Soğuk Savaş boyunca temelde uluslararası örgütlerin belirlediği kuralların dışına çıkmamaya, çıkarsa bile bunları alenen ilan edip, resmi bir strateji olarak sunmamaya çalışmıştır. Ancak Yeni Muhafazakârların G.W. Bush yönetimiyle beraber dillendirdikleri geniş kapsamlı ve muğlâk tondaki önleyici vuruş stratejisi, artık caydırmayı yeterli bir araç olarak kabul etmemektedir.⁷⁶³ Bu nedenle, gerçekleşeceğini düşündüğü ya da sadece eylemlerini meşrulaştırmak için öne sürdüğü bazı kötü sonuçları engellemek için önleyici eylemlere yönelmekte, bu uğurda gerekirse uluslararası hukuku bir kenara atmakta sakınca görmemektedir. Judis’in altını çizdiği üzere, Yeni Muhafazakârlar dünyayı ABD’nin imajına benzetmeyi hedeflerken, bunu uluslararası işbirliği yerine sınırsız Amerikan gücü aracılığıyla yapmak istemektedir.⁷⁶⁴

Bush yönetimi her ne kadar bu yöntemi nefsi müdafaa kapsamı içine sokmaya çalışsa da, böyle bir karar alırken özellikle subjektif tahminlerin devreye girecek olması uluslararası kamuoyunun bu konuda ayak diremesine neden olmaktadır. Sonuçta işin içine “keyfiyetin” girecek olması, yarın başka devletlerin de benzer eylemlerde bulunmasına yeşil yakabilecek, ABD’nin “düzen getireyim” derken, düzensizlik yaratmasına neden olabilecektir. Her devletin kendi tehdit tanımına karşı önleyici saldırıya geçtiği bir ortam ne ABD’nin ne de dünyanın çıkarına olacaktır.⁷⁶⁵

⁷⁶³ O’Hanlon, Rice and Steinberg, s.3.

⁷⁶⁴ Judis, s.171.

⁷⁶⁵ Ivo H. Daalder, James M. Lindsay, James B. Steinberg, “The Bush National Security Strategy: An Evaluation”, *Brookings Institution Policy Brief*, No: No:109, October 2002, ss.6-7. (http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2002/10defense_daalder/pb109.pdf) 10.12.2009. Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârlar bu endişeyi sezmiş olacak ki, daha sonra pek çok kez dile getirecekleri gibi, 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi’ne şöyle bir ibare yerleştirme gereği duymuşlardır: “ABD ortaya çıkacak tehditleri karşılamak için her durumda preemtif bir güç kullanmayacaktır. Diğer uluslar da bunu saldırganlık için bahane olarak kullanmamalıdır.”, 2002 Ulusal Güvenlik Strateji Belgesi, s.15.

Taşdemir'in altını çizdiği gibi, Bush Doktrini'ne dayanarak, Hindistan'ın Pakistan'a, Rusya'nın Gürcistan'a, Kuzey Kore'nin Güney Kore'ye saldırmayacağını kim garanti edebilir?⁷⁶⁶ Böyle bir kaos ortamının ABD'yi ya da dünyanın geri kalanını daha güvenli bir hale getirmeyeceği ortadadır. Söz konusu olanın ulus devletler değil, terörist örgütlenmelerden oluşan asimetrik bir tehdit olması ise Yeni Muhafazakârları bu stratejide ısrarcı olmaya itmektedir.

11 Eylül gibi büyük bir travmanın yaşanmış olması, Yeni Muhafazakârların önalıcı vuruş önerilerine, Soğuk Savaş'ın ünlü stratejistlerinden Henry Kissinger gibi realistlerin dahi bazı açılardan destek vermesine neden olmuştur. Kissinger'a göre, terörist gruplar ulus devlet temelinde örgütlenmediğinden, bunlara karşı yapılacak önalıcı saldırılar ulus devletin egemenliği prensibine hanel getirmeyecektir. Bir devletin içinde yapılanarak, dışarıdaki bir devlete karşı yasal olmayan faaliyetler yürütebiliyorlarsa, ulus devletin egemenliğini aslında terör örgütlerinin kendisi anlamsız hale getirmektedir.⁷⁶⁷ Realistlerin önalıcı saldırıya fazla karşı çıkmıyor oluşu, temelde terörist gruplarla ilgili bir unsurdur. Ancak konu "haydut" olarak tanımlanan ulus devletlere (rouge state) karşı geniş kapsamlı ve sübjektif tanımlı bir önleyici eylem olduğunda realistler daha çekinceli yaklaşacaktır.⁷⁶⁸ Özellikle müdahalecilik konusu bağlamında, realistlerin Yeni Muhafazakârların güvenlik yaklaşımlarına kuşkuyla baktıkları bilinmektedir.

Yeni Muhafazakârların güvenliği, Giddens'in ontolojik olarak tanımladığı şekilde bir bütün olarak ele alması ve "Amerikan kimliğinin güvenliğine" bolca vurgu yapması realistlerin onları "Amerikan değerlerini fazla evrensel tanımladıkları" şeklinde eleştirmelerine neden olmuştur. Realistlere göre, ABD'nin geleneksel "değerler mi, yoksa çıkarlar mı" ikileminde, Yeni Muhafazakârların tüm güçleriyle, "hem değerler, hem çıkarlar" diye ısrarcı olmaları onları dış dünyaya gereksiz şekilde müdahil olmaya itmektedir. G.W. Bush yönetiminin 11 Eylül 2001 saldırılarının ardından ortaya

⁷⁶⁶ Taşdemir, ss.241-242.

⁷⁶⁷ Henry Kissinger, "Preemption and the End of Westphalia", NPQ, Fall 2002. (http://www.digitalnpq.org/archive/2002_fall/kissinger.html)

⁷⁶⁸ O'Hanlon, Rice ve Steinberg'e göre, haydut devletlerin kitle imha silahlarını yok etme konusu bile hayli tartışılmalıyken, rejimlerini devirme meselesinin uluslararası hukukta kabul edilmesi oldukça zordur. O'Hanlon, Rice and Steinberg, s.5.

koyduğu dış politika eylemleri bu durumun net bir yansıması şeklindedir. Bu dönemin ortaya koyacağı gibi, T. Roosevelt'in 19. Yüzyıl sonunda izlediği, zayıf devletlerin hamiliğine soyunan, onları kendilerini yönetemeyecek kadar aciz bulan, müdahaleci ve emperyalist politikalar, Yeni Muhafazakâr bakışla uyum içindedir.⁷⁶⁹ Yeni Muhafazakârların da etkisiyle hazırlanan ABD'nin 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi, "başarısız devletlerin" (failed states) ABD güvenliğini tehdit ettiğini öne sürmektedir. Bu nedenle devletleri başarısız olmaktan alıkoyma ya da başarısız olanları kurtarma ve yeniden yapılandırma meselesi 11 Eylül sonrası ABD yönetimleri için önemli bir gündem teşkil edecektir. Yeni Muhafazakârların realistlerle temel kavgalarından biri de, ABD'nin dünya üzerinde böyle bir misyon üstlenip üstlenmemesi gerektiği sorusuna dayalıdır. Yeni Muhafazakârların emperyal siyaset izlemeyi ABD için bir zorunluluk olarak görmeleri ve bunun sadece ABD'nin değil, tüm dünyanın iyiliği için gerektiğini öne sürmeleri, özellikle Ortadoğu'da uygulamaya koydukları, tek yanlı, agresif politikaların dünya kamuoyu üzerinde bıraktığı olumsuz izleri silme konusunda onlara pek de yardımcı olmayacaktır.

⁷⁶⁹ Yeni Muhafazakârların ulus ve devlet inşasına yaklaşımıyla ilgili eleştirel bir okuma için bakınız: Francis Fukuyama, *Nation Building: Beyond Afghanistan and Iraq*, John Hopkins University Press, 2005 ve F. Fukuyama, *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 2004.

BEŞİNCİ BÖLÜM

YENİ MUHAFAZAKÂR KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISININ DIŞAVURUMU:

G.W. BUSH DÖNEMİ ABD'SİNİN 11 EYLÜL SONRASI DIŞ POLİTİKA PRATİKLERİ, ORTADOĞU ÖRNEĞİ

21. Yüzyıl'ın daha ilk yıllarında dünyanın tüm dikkatini ABD üzerine çeken 11 Eylül saldırıları ve bu saldırılar sonrasında George W. Bush yönetiminin ortaya koyduğu eylemler ABD tarihinde oldukça tartışmalı bir döneme işaret etmektedir. ABD dış politikası ile ilgilenen bazı kesimlere göre, bu dönem ABD siyasi tarihinde radikal bir değişim anlamına gelse de, kimilerine göre sadece tarihin bir kez daha tekrerründen ibarettir. Bu dönemle ilgili yorumlar birbirinden farklı olsa da, temel tartışma konularından birinin Yeni Muhafazakâr ideoloji ve bu ideoloji çerçevesinde ortaya koyulan eylem planı olduğu bir gerçektir. Yeni Muhafazakârların ABD siyasi tarihinde en etkin oldukları dönem G.W. Bush dönemidir ve bu grup, Cumhuriyetçi Parti içindeki yapılanmaları sayesinde uyguladıkları baskı ile bugün dahi yeni başkan Obama'nın dış politika eylemleri üzerinde belirli bir etki yaratabilmeyi hedeflemektedir.⁷⁷⁰

Peki, Yeni Muhafazakâr kimlik ve güvenlik algısı 11 Eylül sonrasında, özellikle Ortadoğu'da, hangi eylemlerin ortaya konulmasında etkili olmuştur? Yeni Muhafazakârların 4. Bölüm'de detaylıca değindiğimiz tarihsel kökenleri ve dünya görüşleri bizlere bu grubun nasıl bir altyapıyla harekete geçtiğine dair, daha çok teorik bilgiler sunma amacını taşımaktaydı. Çalışmamızın son bölümü 11 Eylül sonrası dönemde ortaya konan belirli eylem pratikleri ve bu pratiklerin geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısı içindeki yeri ile ilgilidir. Bu bağlamda, 5. Bölüm'ün amacı G.W. Bush yönetimi üzerinde büyük nüfuz sahibi olan Yeni Muhafazakârların

⁷⁷⁰ Bakınız: Daniel Pipes, "How to Save the Obama Presidency: Bomb Iran", *National Review Online*, 2 Feb. 2010. (<http://www.danielpipes.org/7921/bomb-iran-save-obama-presidency>) 08.02.2010 ve ayrıca bakınız: Ceyda Karan, "İran Obama'nın, Obama Neoconların Kıskaçında", *Radikal*, 08.02.2010.

öncelikli stratejik hedefleri olan Ortadoğu bölgesinde, yaklaşık sekiz yıllık süre zarfında gerçekleştirdikleri en önemli eylemlerine detaylı bir yaklaşım getirebilmek ve bu sayede ABD dış politikasında geçmiş ve bugün arasında ne tür değişim ve devamlılıkların yaşandığını tespit edebilmektir.

Başkanlık seçimlerinden iki kez galip çıkarak, Kasım 2000'den, Kasım 2008'e kadar görevde kalan George W. Bush yönetiminin sadece Yeni Muhafazakârlardan ibaret olduğunu düşünmek elbette yanıltıcı olacaktır. Unutmamak gerekir ki, G. W. Bush yönetimi, dış politikada önceliği Amerikan değerlerinin korunup, yayılmasına veren Yeni Muhafazakârlar kadar, baba George H. W. Bush geleneğine daha yakın sayılabilecek, ihtiyatlı realist ve pragmatistlerden de oluşmuştur. Bush'un yakınında bulunan ve "Volkanlar" (Vulcans)⁷⁷¹ olarak anılan sekiz kişiden Condoleezza Rice, Richard Armitage, Dov Zakheim, Robert Zoellick, Robert Blackwill ve Stephen Hadley daha çok realist ve pragmatist olarak bilinirken, geriye kalan iki kişi olan Paul Wolfowitz ve Richard Perle Yeni Muhafazakâr olarak ün yapmıştır. Bu isimlerin dışında kalan ve G.W. Bush'un birinci döneminde dışişleri bakanı olarak görev yapan Colin Powell, George H. W. Bush döneminde Genel Kurmay Başkanlığı yapmış olan, ılımlı bir realistken, kabinenin diğer önemli isimlerinden Başkan Yardımcısı Dick Cheney ve birinci dönem Savunma Bakanı Donald Rumsfeld açıkça Yeni Muhafazakâr olarak ilan edilmeseler de, bu grubun görüşleri ile paralel görüşlere sahip, Rice gibi şahinler arasında sayılmış, bu nedenle de, özellikle Ortadoğu'daki müdahil Yeni Muhafazakâr tavrı büyük oranda desteklemişlerdir.

G. W. Bush, her ne kadar kararlarını oluştururken farklı görüşlere sahip tüm bu isimlere danışmış olsa da, onun en fazla değer odaklı, idealist, Yeni Muhafazakâr fikirlerden etkilendiği bir gerçektir.⁷⁷² Bu nedenle G. W. Bush dönemi ABD'sinde, 11 Eylül sonrasında ortaya koyulan dış politika eylemlerinin büyük oranda Yeni Muhafazakârların kimlik ve güvenlik algısının ürünü olduğunu söylemek yanlış

⁷⁷¹ G. W. Bush'un 2000 yılındaki başkanlık seçimleri için Condoleezza Rice tarafından biraraya getirilen ve savunma ve dış politika uzmanı sekiz kişiden oluşan "Volkanlar" üzerine detaylı bir çalışma için bakınız: James Mann, *Rise of the Vulcans: History of Bush's War Cabinet*, New York: Viking, 2004.

⁷⁷² Alexander Moens, *The Foreign Policy of George W. Bush: Values, Strategy and Loyalty*, Aldershot, Burlington: Ashgate, 2004, s. 35.

olmayacaktır. Ancak bununla beraber, G.W. Bush'un özellikle ikinci başkanlık döneminde, iç ve dış kamuoyundan aldığı tepkiler ve Afganistan ile Irak meselelerinde içine düştüğü sıkıntılar nedeniyle, bu Yeni Muhafazakâr etkinin bir parça kırıldığı ve daha realist bir çizgiye kayma eğilimi gösterdiği unutulmamalıdır. Bush'un sertlik yanlısı ve tek taraflı politikalarla bezeli birinci döneminde, özellikle Dışişleri Bakanı Colin Powel'in Yeni Muhafazakâr ajandaya uyum sağlamakta zorlandığı görülmüştür. Irak'ta nükleer silahların varlığını kanıtlamak adına BM'de yapmış olduğu konuşmanın olumsuz yansımalarını atlatamayan Powell, Bush'un birinci başkanlık dönemi sonunda kabineden istifa ederken, 16 Kasım 2004 itibariyle yerine Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice atanmış; Rice'in yardımcılığına ise Cheney'le olan yakınlığı ve Powel'in çok taraflı politikalarına karşı çıkmasıyla ünlü, Uluslararası Güvenlik Müsteşarı John Bolton getirilmiştir. Bush'un yeni kabinesiyle ilgili bu tercihleri 2. Dönem'de uygulamak istediği politikaları daha iyi yürütebilecek, fikir birliği içinde olduğu kişilerle yola devam etme isteğinin bir ifadesi olarak algılanmıştır.⁷⁷³ Kabinedeki bu değişiklik, Bush'un ikinci kez seçilmesini o ana kadar ortaya koydukları politikaların kamuoyu tarafından onaylanması olarak gören Yeni Muhafazakârlar için de olumlu bir gelişme sayılmıştır.⁷⁷⁴

Tüm bunlara rağmen, Bush yönetiminin ikinci dönemde bir takım yumuşama işaretleri gösterip, uluslararası kamuoyuna, çok taraflılığa daha fazla önem vereceği yönünde beyanlarda bulunduğu gözlemlenmiştir. Hatırlanacağı üzere 2003 yılı başında, Irak'a askeri bir operasyon için uluslararası kamuoyundan beklediği desteği göremeyen ABD'de, Savunma Bakanı Donald Rumsfeld'in özellikle Fransa ve Almanya'dan gelen muhalif görüşlere "yaşlı-eskimiş Avrupa" tepkisi vermesi, Batılı müttefiklerin gözünde Bush yönetiminin tek taraflı dış politika yaklaşımının açık bir dışa vurumu olarak kabul edilmiştir. Rumsfeld'in bu yaklaşımı, bir taraftan da akıllara, bozulan Avrupa'dan kaçarak, yeni kıta Amerika'da istisnai bir düzen meydana getireceklerini iddia eden ilk göçmenlerin "Amerikan istisnailiği" tezini getirmiş, bu

⁷⁷³ Ayrıntılar için bakınız: Parama Sinha Palit, "The New US Administration and its Approach to Foreign Policy", *Strategic Analysis*, Vol. 28, Issue 4, October 2004, ss.601-605.

⁷⁷⁴ Jim Lobe, "U.S. Election: New Bush Foreign Policy Posture is Unlikely", *IPS News*, 4 November 2004, (<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=26152>) 01.02.2010.

yaklaşımının ABD dış politika yapımında hala yürürlükte olduğunu göstermiştir.⁷⁷⁵ George W. Bush 2005 yılı başında ikinci kez göreve geldikten sonra yaptığı konuşmalarda eskisine nazaran, daha yumuşak bir ton kullanmaya ve müttefiklerin desteğini önemsediklerini vurgulamaya özen göstermiştir. Ancak bu durumun daha çok söylem bazında kendisini gösterdiğini söylemek yanlış olmayacaktır, çünkü başkanın ikinci dönem kabinesi için seçtiği “şahinlerin” de etkisiyle, Yeni Muhafazakâr ajandanın uygulanması büyük bir sekteye uğramamış; Bush’un ikinci göreve geliş konuşmasında ortaya koyduğu gibi, Amerikan yönetimi ABD’nin ve dünyanın güvenliği için, tüm yönetimlerin demokratikleşmesi gerektiğine dair inancını sıklıkla vurgulamaya devam etmiştir.⁷⁷⁶ John Lewis Gaddis’in söylediği gibi, Bush’un birinci ve ikinci dönemlerinin ancak tek bir rotası vardır, o da 11 Eylül saldırılarının ardından birden bire daha tehlikeli bir hale gelen dünyada, güvenliği yeniden tesis etmektir.⁷⁷⁷ Bu anlamda Bush’un birinci ve ikinci dönemlerinin birbirinden çok farklı olacağını düşünmek gerçekçi değildir.

Bu nedenle G. W. Bush’un özellikle 11 Eylül saldırıları ile şekillenmeye başlayan eylemlerinde öne çıkan konuların büyük oranda Yeni Muhafazakârların dünya vizyonlarının, bu vizyonda ABD’ye nasıl bir rol biçtiklerinin, dolayısıyla da ulusal çıkar tanımlarının ve bu çıkarları hayata geçirmek için uyguladıkları yöntemlerin birer dışa vurumu olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Yeni Muhafazakârlar, geleneksel değerler ve çıkarlar ikileminde daha çok Amerikan değerlerinden yana bir tutum sergileseler de, ısrarla Amerikan çıkarlarını da göz ardı etmediklerini, bu ikisinin bir bütün olduğunu öne sürmektedirler. Yeni Muhafazakârların etkisiyle şekillenen ABD’nin 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi Belgesi’nin ilk sayfasında belirtildiği gibi, “Amerikan ulusal güvenlik stratejisi açıkça değer ve çıkar birliğini yansıtan bir Amerikan enternasyonalizmine dayanacaktır”.

⁷⁷⁵ Rumsfeld’in sözleri için bakınız: “Rumsfeld: France, Germany are ‘Problems’ in Iraqi Conflict”, 23 January 2003. (<http://edition.cnn.com/2003/WORLD/meast/01/22/sprj.irq.wrap/>) 22.01.2010.

⁷⁷⁶ George W. Bush’un ikinci kez göreve gelişinde yaptığı konuşma için bakınız: George W. Bush Second Inaugural Address, 20 January 2005. (<http://www.msnbc.msn.com/id/6848112>) 01.02.2010.

⁷⁷⁷ John Lewis Gaddis, “Grand Strategy in the Second Term”, *Foreign Affairs*, Vol.84, No:1, Jan./Feb. 2005, s.2.

Bu çalışmanın kapsamı çerçevesinde, tespitimiz Yeni Muhafazakârların, G.W. Bush döneminde, geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısı tanımlarıyla büyük bir benzerlik sergilemiş oldukları yönündedir. Yeni Muhafazakârlar aslında ABD dış politika tarihinde radikal bir değişiklik anlamına gelmemektedir, çünkü geleneksel Amerikan kimliğinin yapıtaşları olarak gördüğümüz ve temelde Amerikan fikir ve değerlerinin yayılmasına kapı aralayan “Amerikan istisnailiği”, “Beyaz Adam’ın Yükü” ve “Sınır Tezi” yaklaşımları, Yeni Muhafazakârların zihnindeki Amerikan kimliği ile büyük bir oranda örtüşmektedir. Yeni Muhafazakârlar iyi ve kötü ayırımına ve adeta bir misyoner bilinciyle Amerikan değerlerinin korunup yayılmasına dayalı geleneksel [Protestan-Evangelik] Amerikan güdülerinin tipik birer devamı niteliğindedir.⁷⁷⁸

Çoğu Yahudi kökenli olmakla beraber, Amerikan milliyetçiliğine şaşırtıcı bir şekilde bağlı oldukları görülen Yeni Muhafazakârlar, bir yandan Amerikan değerlerinin üstünlüğüne inanırken, diğer yandan bu değerlerin, zor da olsa, dünya üzerinde yayılması gerektiği görüşünü savunmaktadır. Yeni Muhafazakârların zihnindeki Amerikan güvenliği de değerlerin dünya üzerinde mümkün olduğunca yayılması ile paralel ilerleyecek bir anlam ifade etmektedir. Bu noktada, grubun geleneksel Amerikan güvenlik algısından çok farklı bir yaklaşım ortaya koymadıkları da görülmektedir. Yeni Muhafazakârlar her şeyden önce güvenliği, geleneksel Amerikan güvenlik algısına uygun şekilde, göreceli değil, “mutlak” bir şekilde ele almaktadır ve bu nedenle ABD’nin geleneksel olarak sahip olduğu “korunmacı” güvenlik yaklaşımının karşısında beliren tehditlere karşı -gerekirse - sert yanıtlar verilmesi gerektiğini savunmaktadır. Diplomasi yolu hiçbir zaman tamamen reddedilmese de, bu grup için Amerikan değer ve çıkarları uluslararası kamuoyunun desteği uğruna harcanamayacak kadar önemlidir.

4. Bölüm’de de belirttiğimiz gibi, Soğuk Savaş döneminde dış politikalarını neredeyse tamamen Sovyetler Birliği ve yükselen komünizm tehlikesi üzerine inşa etmiş olan Yeni Muhafazakârlar, bu tehdidin ortadan kalkmasıyla adeta bir boşluk

⁷⁷⁸ David Margolick, “The Return of the Neocons”, *Newsweek*, Vol. 155, Issue 5, 01 Feb. 2010, ss.32-39.

içine düşmüştür. Irving Kristol gibi önde gelen Yeni Muhafazakârlar, bu dönemde, eskiden Latin Amerika veya Afrika'da olan biten ve ABD'yi doğrudan ilgilendirmeyen meselelere müdahale etme gerekçeleri olan SSCB ve komünizm tehditlerini yitirince, dünya meselelerine olan ilgilerini kaybetmeye başladıklarını itiraf etmiştir.⁷⁷⁹ Benzer şekilde Condoleezza Rice da, bu yeni dönemde ABD'nin ulusal çıkar tanımlarını yeniden belirlemede ne kadar zorlandığının altını çizmiştir.⁷⁸⁰ Bu nedenle Soğuk Savaş sonrası ortaya çıkan “uluslararası terörizm” tehdidi, hâlihazırda aktif müdahaleci ve revizyonist bir dış politika perspektifine sahip olan Yeni Muhafazakârlar için, Ortadoğu bölgesi başta olmak üzere, hayal ettikleri dünya düzenini şekillendirmek için adeta yeni bir gerekçe oluşturmuştur.

Tüm bu unsurlar ışığında, 5. Bölüm'de ele alacağımız başlıklar 11 Eylül sonrası atmosferde öne çıkan temel dış politika meseleleri göz önünde bulundurularak oluşturulmuştur. Bu başlıkların ilki bir yandan 11 Eylül'ün geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısında yaratmış olduğu travmatik etkiyi çözümlenmeye çalışırken, diğer yandan da Yeni Muhafazakârların önemli ölçüde katkıda bulunduğu yeni bir “tehdit” algısı ve yeni bir “öteki” kurgusunun parametrelerini ortaya koymayı hedeflemektedir. Konstrüktivizmin önerdiği gibi, birey ya da devletlerin kimlikleri ile onların tehdit ve çıkar tanımları, dolayısıyla da eylemleri arasında önemli etkileşimler vardır. Bu etkileşim, içinde bulunulan sosyal çevre ya da sistemden bağımsız değildir.

Bu çerçevede, Yeni Muhafazakârların 4. Bölümde detaylıca yer verdiğimiz kimlik ve güvenlik algılarının, 11 Eylül sonrası G. W. Bush yönetimi altında ortaya koydukları eylemlerle büyük bir etkileşim içinde olduğu görülecektir. Yeni Muhafazakârların geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısından bolca etkilenecek ortaya koydukları ve temelde idealist sayılabilecek amaçlar, Theodore Roosevelt'i hatırlatan sertlik yanlısı, emperyal araçlarla birleşince ortaya, ABD'nin yakın dönemde gerçekleştirdiği bolca tartışmalı eylemlerini çıkarmıştır. Ancak elbette unutmamak gerekir ki, ABD tarihindeki her yeni başkanlık dönemi elbette kendine özgü şartlar içinde şekillenmiştir. Bu bağlamda, iç ve dış konjonktür kadar, liderlerin

⁷⁷⁹ Dorrien, s.126.

⁷⁸⁰ Rice, “Campaign 2000:Promoting the National Interest”, s.45.

sahip olduğu özgeçmiş ve karakter özellikleri de, her bir dönemin kendine has niteliklerinin şekillenmesinde etkili olmuştur. Bu nedenle ilerleyen sayfalarda George W. Bush dönemi ve sonrasında yaşananlar tahlil edilmeye çalışılırken, tüm bu unsurlar da göz önünde tutulmaya çalışılacaktır.

Yukarıda altını çizdiğimiz noktalar ışığında, 5. Bölümün ana başlıklarından ikincisi G.W. Bush dönemi dış politika eylemlerinin başlıcalarına ayrılmıştır ki bunlar temelde Ortadoğu odaklı eylemlerdir. Ortadoğu'nun Yeni Muhafazakârlar için adeta bir saplantı halini aldığı söylemek yanlış olmayacaktır. Yeni Muhafazakârların ABD'yi ve dünyayı daha güvenli hale getirmek için demokrasi yayma ideallerinde Ortadoğu öncelikli bölgedir ve 11 Eylül saldırıları zaten gündemde olan bu bölgeye ABD'nin tüm dikkatini yöneltmesini kolaylaştırmıştır. Bu dönemin başta gelen dış politika eylemleri 11 Eylül saldırılarının ardından El Kaide ve Taliban yönetimine yönelik Afganistan operasyonu, G.W. Bush iktidarına kendinden önceki yönetimlerden miras kalan ve Yeni Muhafazakârların kesin olarak çözmeyi kafasına koyduğu Irak sorunu ile Filistin-İsrail meselesi ve günümüze kadar çözülemeyen İran ve nükleer silah gerginliği etrafında şekillenmiştir.

Bölüm sonunda ele alınacak üçüncü başlığımız ise, tüm bu eylemler de göz önünde tutularak, 11 Eylül sonrasına damga vuran George W. Bush dönemini geçmişe ve bugüne bakarak okumaya çalışmak olacaktır. Bu açıdan önce günümüzün kısıtlı verileri ışığında Barack Obama yönetimi incelenecek, ardından Bush ve Obama yönetimlerinin söylem ve eylemleri ışığında, 11 Eylül sonrasında ABD dış politikasının değişen ve değişmeyen yönleri belirlenmeye çalışılacaktır. Bu bölüm temelde, yönetim ister demokrat, ister cumhuriyetçi olsun, ABD dış politikası pratiklerinde önemli devamlılıklar görüldüğü iddiası üzerine kuruludur. Görünen o ki, G. W. Bush ve Obama dâhil, Amerikan yönetimlerinin neredeyse tamamı, değişen tüm şartlara rağmen, liberal demokrasiyi yaymaya dayanan Amerikan inancından (American Creed) sapmamaktadır. Bu yönetimler arasında tek farklılık bunu sert mi, yoksa yumuşak mı gerçekleştirmek gerektiği tartışması üzerinden şekillenmekte, hatta söylemler farklı beklentileri harekete geçirirse bile, eylemler önemli paralellikler içermektedir.

5.1. AMERİKAN KİMLİK VE GÜVENLİK ALGISINDA “11 EYLÜL”

“ABD hedef alındı, çünkü biz dünyada özgürlük ve fırsat için en parlak ışığız. Ve hiç kimse bu ışığı söndüremeyecek.”⁷⁸¹

George W. Bush’un 11 Eylül 2001’de New York’taki İkiz Kuleler ve Pentagon’a gerçekleştirilen saldırıları takiben yaptığı Ulusa Sesleniş Konuşması’ndan alınan yukarıdaki sözler, aslında geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısında “11 Eylül”ün anlamını açıkça ortaya koymaktadır. Kendisini yüzyıllardır tüm diğer uluslardan ve onların uygarlık anlayışından daha üstün bir yerde tanımlayan Amerikan siyasetçileri, bu kadar “üstün” olmalarının hedef alınmaları için yeterli bir sebep olduğuna inanmaktadır. Onlara göre, ABD’ye karşı harekete geçirilen bu “öfke” ancak onların söz konusu “üstünlüğüne” karşı duyulan bir “kıskançlık” nedeniyle ortaya çıkmış olabilir. Yine de ABD kendisinin en iyi modeli olduğuna inandığı bu özgürlük ve demokrasiyi tüm dünyada savunmaya devam edecektir. Görüldüğü gibi, Bush büyük bir trajedinin ortasında dahi geleneksel Amerikan kimliğinin önemli bir parçasını oluşturan, bizim de 2. Bölüm’de detaylıca incelediğimiz “Amerikan İstisnailiği”ni devreye sokmakta, kendisinden önce pek çok başkanın yaptığı gibi bu güçlü inanç üzerinden kitleleri, ulusal birlik ve beraberlik yönünde motive etmektedir.

19. Yüzyıla damga vuran “Amerikan İstisnailiği” tezi, Amerikan toplumunun büyük bir kısmının bugün de içtenlikle savunacağı bir tezdır. 2. Bölüm’den de hatırlanacağı üzere, bu kavram Amerikalıların insanlık tarihinde özel bir rolü olan olağanüstü bir ulus olduğuna, “eşsiz” olduğu kadar, diğer tüm uluslardan “üstün” olduğuna dair bir inancı da ifade etmektedir.⁷⁸² Kavramın isim babası 19. Yüzyıl

⁷⁸¹ George W. Bush’un “Ulusa Sesleniş Konuşması”, 11 Eylül 2001. (<http://edition.cnn.com/2001/US/09/11/bush.speech.text/>) 12.09.2009.

⁷⁸² Trevor McCrisken, *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam: U.S. Foreign Policy Since 1974*, New York: Pelgrave MacMillan, 2004, s.1. “Amerikan İstisnailiği” tezinin sadece G. W. Bush dönemi değil, önceki pek çok yönetimin dış politikasını etkilemiş olduğuna ancak Vietnam yenilgisinin

başında ABD’yi ziyaret eden Alexis de Tocqueville olsa da, bu “üstüncü” anlayışın ideolojik kaynağı Amerika kıtasındaki ilk İngiliz kolonilerine kadar uzanmaktadır. Kuşaktan kuşağa aktarılan bir söylemle, çoğu ABD’li ülkelerinin dünya üzerindeki ilerlemenin temel kaynağı olduğuna, Amerikan değerleri ve kurumlarının dünyadaki en mükemmel örnekleri teşkil ettiğine inanmaktadır. Bu nedenle George W. Bush ve yönetiminde bolca söz sahibi olan Yeni Muhafazakârların ABD’nin dünya için “istisnai” bir model oluşturduğu fikrine sahip olmaları ve dış politikalarını bu çerçeveye oturtmaları aslında hiç de şaşırtıcı değildir. Sonuçta “Amerikan İstisnailiği” tezi, “ABD’nin ne [kim] olduğu” fikri üzerine inşa edilmiştir ve dış politika bu kimliği “savunmak” için oluşturulmaktadır.⁷⁸³ 11 Eylül saldırıları, yıllardır savunulan bu “Amerikan kimliğini” ve onunla karşılıklı bir etkileşim içindeki “mutlak Amerikan güvenliğini” tam da kalbinden hedef almıştır.

5.1.1. 11 Eylül’ün Simgesel Anlamı: Yıkılan “Amerikan Evi”

11 Eylül 2001 günü New York ve Washington’da yaşanan saldırıların 21. Yüzyıl’ın kaderini belirleyecek etkiler yarattığını söylemek abartılı olmayacaktır. ABD toprakları o güne kadar gerçekleştirilmiş en kapsamlı ve organize uluslararası terör eylemine sahne olmuştur.⁷⁸⁴ Saldırıların Batı’daki güvenlik algılarının radikal bir şekilde değiştirmesi, yeni yüzyılda “tehdit” kavramının ve onunla “mücadele yönteminin” yeniden şekillenmesi ihtiyacını doğurmuştur.⁷⁸⁵ Han’ın dediği gibi, 11 Eylül, en az Berlin Duvarı’nın yıkılması kadar önemli bir kırılma noktası; bir milattır ve ona bu miladi özelliğini kazandıran son derece kanlı bir terör eylemi oluşundan çok, tarihsel-sistemik çerçevesidir, çünkü 11 Eylül, eylemi takip eden gelişmelerin 1648 Westphalia Antlaşması ile başlayan, egemen ve eşit ulus devletlerin temel aktörler olduğu uluslararası düzen anlayışının ve onun idealize ettiği uluslararası topluluk

ardından dış politika eylemlerinde önemli bir baskının hissedilmeye başlandığına dair bir okuma için bakınız: McCrisken, *a.g.e.*

⁷⁸³ McDougall, s.37.

⁷⁸⁴ Murat Karagöz, “September 11: A New Type of Terrorism”, *Perceptions*, Vol.VII, No.3, September/November 2002, p.164.

⁷⁸⁵ Nurşin Ateşoğlu Güney, *Batı’nın Yeni Güvenlik Stratejileri: AB-NATO-ABD*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2006, s.74.

ülküsünün sonuna işaret etmektedir.⁷⁸⁶ İngiltere'nin 1814'te Washington'a yaptığı saldırıyı saymazsak, 11 Eylül ile Amerika Birleşik Devletleri, 7 Aralık 1941'deki Pearl Harbor baskınından bu yana ilk kez kendi topraklarında vurulmuştur. Başkan Bush'un o günlerde safettiği bu sözler yaşanan şaşkınlığı gözler önüne sermektedir:

“11 Eylül günü, özgürlüğün düşmanları ülkemize savaş açmıştır. Amerikalılar savaşı bilir. Ancak, 1941'deki bir pazar günü hariç [Pearl Harbor], geçen 136 yıl boyunca bu savaşlar hep dış topraklarda yaşanmıştır. Amerikalılar savaşın kayıplarını bilir; ancak büyük bir şehrin göbeğinde barış içindeki bir sabahta yaşananlara [aşına değildir]. Amerikalılar ani saldırıları bilir, ancak binlerce sivile karşı girişilenleri değil. Tüm bunlar bize bir gün içinde yapılmıştır ve [o günün] gecesi farklı bir dünyaya; özgürlüğün kendisinin saldırı altında olduğu bir dünyaya kararmıştır...”⁷⁸⁷

11 Eylül saldırıları sonrasında, o güne kadar güven aşıl原因 ve her türlü tehlikeden uzak görünen korunaklı “Amerikan Evi” sadece Amerikalıların değil, neredeyse tüm dünyanın gözünde eski imajını yitirmiştir. 2600 kişinin hayatını kaybettiği saldırılar nedeniyle ABD, tarih boyunca tek bir gündeki en büyük kaybını vermiştir.⁷⁸⁸ Saldırıyı planlayanların can kaybından ve maddi zarardan ziyade, olayın ABD ve tüm dünyada yaratacağı “sembolik etki”yi hedefledikleri açıktır. 11 Eylül günü saldırıya uğrayan yerlerden biri olan Pentagon (Amerikan Savunma Bakanlığı) ABD'nin o muazzam askeri gücünü simgelemektedir. Pentagon'un saldırıya uğraması Amerikan askeri mekanizmasıyla “alay etmekle” eşanlamlıdır. Saldırının hedefi olan İkiz Kuleler ise Amerikan değerler sisteminin en önemli özellikleri arasında yer alan “liberal ekonomi”nin dünyaca ünlü sembollerindedir. İkiz Kuleler'e saldırılar, öncelikle ABD'ye yönelik gibi görünse de, aslında ABD'nin başını çektiği küreselleşme sürecine karşı da gerçekleştirilmiştir.⁷⁸⁹ Dünya Ticaret Merkezi olarak bilinen bu

⁷⁸⁶ Ahmet Han, “Tarafsız Olmayan Savaş, Yeni Muhafazakâr Komplo(?) ve Bush Doktrini”, Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, İstanbul: Ümit Yayınları, 2004, ss.137-138.

⁷⁸⁷ G. W. Bush, 11 Eylül saldırılarının ardından Amerikan Kongresi Birleşik Oturumu'nda yaptığı konuşma, 20 Eylül 2001.

(<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911jointsessionspeech.htm>) 06.05.2009.

⁷⁸⁸ Fraser Cameron, *US Foreign Policy After the Cold War: Global Hegemon or Reluctant Sheriff?*, Routledge, 2005, s.137.

⁷⁸⁹ Emre Kongar, *Küresel Terör ve Türkiye: Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002, s.81.

binalar binlerce insanın pekçok farklı şirkette çalıştığı, dünyanın en yüksek binaları arasında yer almakta ve dış dünyanın imgesinde küreselleşmenin en belirgin resimlerinden birini yaratmaktadır ve 11 Eylül günü bu resim yırtılmıştır. Saldırlardan kısa bir süre sonra yaptığı açıklamada El Kaide örgütü lideri Usame Bin Ladin, İkiz Kuleler'in yıkılmasından duyduğu hisleri şu sözlerle ortaya koyacaktır:

“[İkiz Kulelerin yıkılmasıyla] ABD liderliğindeki Batı uygarlığına ait değerler yok edilmiş; özgürlük, insan hakları ve insanlık adına ortaya konan korkunç [eylemler] yerle bir olmuştur.”⁷⁹⁰

Bin Ladin'in bu sözlerinin açıkça ortaya koyduğu gibi, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenler binlerce insanı öldürmekten daha fazlasını yapmış; [her şeyin en doğrusunu yaptığını iddia eden] Batı'nın egemen mitini yok etmiştir.⁷⁹¹ Yaratılan yeni ve sınırsız bir savaş türü aracılığıyla, devletsiz bir ordu dünyanın en büyük gücünü kalbinden vurmuş; hatta “kâğıttan bir imparatorluğun sebatkâr düşmanlara karşı hiçbir korumasının olmadığını göstermiştir.”⁷⁹² Olayın bu denli beklenmedik bir saldırı olması ve yarattığı zararın boyutları Amerikalılar arasında, tarihlerinde hiç olmadığı kadar büyük bir “tehdit” algısına neden olmuştur. Irk, dil, din gözetmeden, binlerce masum insanın ölümüne sebep olan bu saldırılar, ilk etapta korku ve şaşkınlıkla, ancak kısa süre sonra, vatansever, milliyetçi bir refleksle karşılanmıştır.⁷⁹³ Olaylara bir tepki olarak dindarlığın dahi arttığı gözlenmiştir.⁷⁹⁴

Saldırılar sonrasında en çok göze çarpan gelişmelerden biri, ABD'de hemen hemen her binanın Amerikan bayraklarıyla donatılmış olmasıdır. Ülkelerine dışarıdan yöneltilen ve “terör” gibi, kavramsal anlamı üzerinde pek de uzlaşa sağlanamayan muğlak bir tehdit karşısında, “Amerikalı olmak” ABD'de yeniden popülerlik kazanmıştır. Hatırlanacağı gibi, Soğuk Savaş'ın sona ermesi ve Sovyetler Birliği'nin dağılmasının ardından ABD genelinde “Amerikalılık” vurgusunun zayıfladığı öne

⁷⁹⁰ Frum and Perle, s.50.

⁷⁹¹ John Gray, *El Kaide, Modern Olmanın Anlamı*, Çev. Zehra Savan, İstanbul: Everest, 2004, s.1.

⁷⁹² A.g.e., ss.73-75.

⁷⁹³ Cameron, s.138.

⁷⁹⁴ Taşkın, s.3.

sürülmüştür.⁷⁹⁵ Özellikle Yeni Muhafazakârlar, Başkan George H. W. Bush’u, Soğuk Savaş’ın ardından elde edilen zaferin altını yeterince çizmediği iddiasıyla eleştirmiş; Clinton döneminde de Amerikan halkının dış politikaya olan ilgisinin azaldığı düşünülmüştür. Bu durum Samuel Huntington gibi milliyetçi Amerikan aydınları için oldukça rahatsız edici bir durumdur.

Amerikalıların 1990’lı yıllarda kendilerini daha çok alt kimlikleri ile ifade etmelerine duyduğu tepkiyi dile getiren Huntington, 11 Eylül saldırıları sonrasında, “Amerikalı olmak”tan duyulan gururun yeniden hatırlandığına dikkat çekmektedir. Huntington’a göre, ciddi tehditlerle karşı karşıya olan kimi toplumlar ulusal duygularını, ulusal hedeflerini ve ortak kültürel değerlerini canlandırarak çöküşlerini erteleyebilmekte ya da parçalanmaya doğru giden bir süreci durdurabilmektedir.⁷⁹⁶ Belki de bu gibi gerekçelerle, Başkan George W. Bush da 11 Eylül sonrasında yaptığı konuşmalarda birlik duygusunu güçlendirmek adına ulusal değerlere sıkça atıfta bulunmayı, Amerikalılığın “üstün” niteliklerine defalarca vurgu yapmayı tercih etmiştir. Ona göre, “Amerika halkının çalışkanlığı, yaratıcılığı ve girişimciliği nedeniyle başarılıdır ve 11 Eylül saldırıları ile teröristler Amerikan refahının [sadece] sembolüne saldırmış, ancak onun kaynağına dokunamamıştır.”⁷⁹⁷

11 Eylül terör saldırıları bir yandan ABD’ye, 1990’ların çok kültürlülük yanlısı politikalarından yakınan çoğu milliyetçinin uzun zamandır özlemine çektiği birlik ve beraberlik duygusunu geri getirirken, diğer yandan dünyanın bilinmeyen pekçok yöresini, özellikle de televizyonlar aracılığıyla, Amerikalıların oturma odalarına kadar sokmuştur. Mezarişerif, Kandahar, Kâbil, sonrasında Kerkük, Musul ve Necef gibi, çoğu Amerikalının adını ilk kez duyduğu “uzak” ve “yabancı” şehirler neredeyse günlük hayatın herhangi bir parçası kadar çok telaffuz ediliyor olmuştur. CNN televizyonu, 11 Eylül’ü izleyen bir hafta boyunca, ekranındaki sabit bir yazıyla “Amerika Savaşta” (America in War) duyurusu yaparken, ilerleyen günlerde bu

⁷⁹⁵ Huntington, *Biz Kimiz?* adlı kitabında Sovyetler Birliği’nin çözülmesinin Amerikan ulusunun kimliksel bütünlüğü zayıflattığını öne sürmektedir. Buna göre, dışarıda bir “öteki” yoksa toplumsal bütünlük tehlikeye girmektedir. Huntington, *Biz Kimiz?..*, s.17.

⁷⁹⁶ Huntington, s.12.

⁷⁹⁷ G.W. Bush’un 20 Eylül 2001’de ABD Kongresi Birleşik Oturumu’nda yaptığı konuşma. (<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911jointsessionspeech.htm>) 06.05.2009

duyurunun yerini “Terorizme Karşı Savaş” (War Against Terrorism) sloganı almıştır. Olayların ardından Afganistan’a karşı başlatılan savaşın resmi adının ilk önceleri “Ebedi Adalet” (Infinite Justice), ilerleyen zamanlarda da “Kalıcı Özgürlük” (Enduring Freedom) olması da dikkat çekicidir.⁷⁹⁸ 11 Eylül saldırıları ile ABD, kendisine karşı açılan bu yeni ve şaşırtıcı savaşı kendi topraklarından bir başka cepheye – Afganistan’a taşımaya karar vermiş, bunu da yine kendisine yapılan “şok et ve korkut” (shock and awe) taktiğiyle ortaya koymuştur.

Tüm bu olup bitenler dahilinde, bir yandan ülke savunması için dünyanın bir ucuna gönderilen Amerikan askerleriyle ilgili endişeler, diğer yandansa içeride, Amerikan kentlerinde yaşanan güvensizlik ortamı, Amerikan halkını tam bir keşmekeşin içine sokmuştur. Amerikan kamuoyu bu dönemde, örneğin şarbon (antrax) gibi, hakkında çok az kişinin bilgi sahibi olduğu bir takım kimyasallarla yapılabilecek “sinsi” saldırı yöntemlerinden haberdar olurken, arkadaşından, komşusundan dahi şüpheleneceği endişeli bir ruh hali içine itilmiştir. Soğuk Savaş dönemi McCarthy’ciliğini akla getiren bu korku ve panik dönemi, “iç güvenlik” adına, ABD’nin kuruluş felsefesi ile çelişen bazı yasaların yürürlüğe konulması ile daha da karmaşık bir hal almıştır. ABD Senatosu, 26 Ekim 2001’de 345 sayfalık Vatanseverlik Kanunu’nu yürürlüğe koymuş, ayrıca şüphelilerin telefon ve internet kayıtlarının dinlenmesine ve DNA’larının incelenmesine olanak sağlayan “İç Güvenlik” yasasını çıkarmıştır. Bu dönemde bireysel özgürlüğe getirilen kısıtlamalar kaçınılmaz olarak devreye sokulurken, belki de insanlık tarihi kadar eski, “güvenlik ve özgürlük çekişmesi”nde, ibreler “sözde” güvenlikten yana kaydırılmıştır.⁷⁹⁹

Bu dönemde Bush yönetiminde ağırlıklı olarak söz sahibi olan Yeni Muhafazakârlar için söz konusu güvenlik tedbirlerinin yürürlüğe konulması şarttır, çünkü 11 Eylül saldırıları “IV. Dünya Savaşı”nın başlaması demektir.⁸⁰⁰ Soğuk Savaş’ı

⁷⁹⁸ Erdal Yavuz, “ ‘Uygar!’ Olmanın Dayanılmaz Ağırlığı”, *Radikal* 2, 30 Eylül 2001. (http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=486)

⁷⁹⁹ 11 Eylül sonrası ABD içindeki güvenlik meselesini Yeni Muhafazakârların gözünden inceleyen bir makale için bakınız: Robert H. Bork, “Civil Liberties after 9/11”, *Commentary*, July/August 2003, ss.29-36. Ayrıca bakınız: Perle and Frum, s.73.

⁸⁰⁰ Bakınız: Perle and Frum, s.274 ve Halper and Clarke, s.274. Daha fazla detay içinse bakınız: Norman Podhoretz, *World War IV: The Long Struggle Against Islamofascism*, New York: Doubleday, 2007.

III. Dünya Savaşı olarak tanımlayan Yeni Muhafazakârlar için, 11 Eylül sonrasında başlatılan “Terörizme karşı Savaş”, sonu olmayan bir IV. Dünya Savaşı demektir ve tıpkı III. Dünya Savaşı’nda olduğu gibi, ABD bu savaştan da galibiyetle çıkmalıdır. Bu nedenle, 11 Eylül sonrası milliyetçi, vatansever duyguların çok yoğun yaşandığı kaos ortamında ilk yapılanlardan biri, ABD’yi ABD yapan değerlerin, ABD’nin nasıl bir “dünya düzeni” kurguladığı tartışmasının yeniden gündeme getirilmesi olmuştur. Sonuçta, 11 Eylül saldırılarının Amerikan ulusunun varoluşunu temelden sarsmaya yönelik olduğu düşünülmektedir.⁸⁰¹ Bu nedenle de, hedef alındığına inanılan Amerikan kimliğinin yeniden tanımlanarak, güçlendirilmeye ve korunmaya çalışılması aslında olağan bir tepkidir.

Modernist milliyetçilik teorilerinin ve ABD dış politika çalışanları arasında eleştirel bakışıyla önemli bir yer tutan David Campbell’in sıkça altını çizdiği üzere, sonuçta ulusal kimlikler sürekli yeniden üretilmektedir ve bu yeniden üretim kamuoyunu yeterince ikna ettiği oranda başarılı olacak, ulusun hayatta kalması sağlanacaktır. Bu yeniden üretim aşamasında ortaya konulacak Amerikan kimliği, 11 Eylül saldırıları ile yaşanan travma sonrası dönemde, ABD’nin Soğuk Savaş sonrası “güvenliğin yeniden inşası” sorunsalını da doğrudan etkileyecektir. Burada söz konusu olan, bu yeni dönemde yöneticilerin Amerikan kamuoyu nezdinde dış politika eylemlerini meşrulaştırmak için yeterli kaynağa sahip olup olmaması meselesidir. Cameron’a göre:

“Soğuk Savaş’ın sona ermesi Amerikan başkanlarının halka güvenliklerine yönelik yeni tehditlerin doğasını açıklama ve siyasi, askeri ve insani müdahaleler için desteklerini alma işini daha da zorlaştırmıştır. Bununla beraber ne Baba Bush, ne de Clinton Amerikalılara Soğuk Savaş sonrası dönemin karakterini açıklamak için gerçekten gayret göstermiştir. Bu bağlamda, G.W. Bush’un 11 Eylül sonrasında “terörizme karşı savaş” için halkın desteğini alırken işi daha kolaydır.”⁸⁰²

⁸⁰¹ Crockatt, s.218.

⁸⁰² Cameron, s.110.

Carter'ın Ulusal Güvenlik Danışmanı Zbigniew Brzezinski'nin, Soğuk Savaş sonrası kaleme aldığı *Grand Chessboard (Büyük Satranç Tahtası)* kitabında vurguladığı gibi, ABD [Soğuk Savaş sonrasında] giderek daha çok kültürlü bir hale geldiği için, geniş kitlelerce algılanan, gerçekten devasa bir dış tehditle doğrudan karşılaşana kadar dış politika meselelerinde bir uzlaşmaya varılması çok daha zor olacaktır.”⁸⁰³ Ya da Yeni Muhafazakâr Robert Kagan'ın öne sürdüğü gibi, bir dış tehdidin varlığı, içeride sert politikaları yürürlüğe koymak için son derece faydalı olacaktır.⁸⁰⁴ ABD 11 Eylül'le işte böyle büyük ölçekte bir tehditle karşılaşmış ve bu tehdit de yukarıda bahsedildiği gibi, G.W. Bush'un dış politika eylemlerini kamuoyu nezdinde meşrulaştırmasını kolaylaştırmıştır.

Bilindiği gibi, G.W. Bush, 2000 yılı Kasım ayında, demokrat rakibi Al Gore karşısında tartışmalı bir seçim sonucunda, küçük bir oy farkıyla başkan olmuştur. Bu biraz da şaibeli sayılabilecek başkanlık seçimine rağmen, 11 Eylül saldırılarından sonra hemen her görüşten Amerikalı, Bush'un yanında yer almış, seçimlerin yasal olup olmadığı konusu adeta rafa kaldırılmıştır. Saldırıların hemen ertesinde, 14-15 Eylül 2001 tarihlerinde yapılan Gallup anketinde, Bush'un Amerikan kamuoyundaki desteğinin önceki haftaya oranla 35 puan artarak, yüzde 86'ya vardığı gözlemlenmiş; bir hafta sonra ABD'nin “Terörizme Karşı Savaş” ilan ettiği konuşmasının ardından Bush'a verilen kamuoyu desteği yüzde 90'a çıkarak, tarihte bir Amerikan başkanının elde ettiği en yüksek onay oranına ulaşmıştır.⁸⁰⁵ 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya konan söylem ve eylemlerin ardından, G.W. Bush liderliğindeki Cumhuriyetçiler 2002 ara seçimlerinden de zaferle çıkmıştır.⁸⁰⁶ Tüm bu veriler, G.W. Bush'un ulusal kimliğin yeniden inşası ve buna paralel olarak ortaya konan yeni güvenlik parametreleri konusunda kamuoyunu ikna etmede, en azından ilk iki yıl zarfında başarılı bir çizgi izlediğinin kanıtıdır.

⁸⁰³ Brzezinski, *Grand Chessboard*, s.211.

⁸⁰⁴ Kagan'a göre, dış politika “baskıcı” rejimlerin liderlerinin kendi varlıklarının devamını garantiye alma araçlarından biridir. Kagan bu yorumu her ne kadar Rusya, Venezuela, İran ya da Çin gibi ülkeleri örnek vererek yapmış olsa da, kanaatimizce ABD ya da bir başka ülke de bu yorumun işaret ettiği bazı gerçeklerden muaf değildir. Bakınız: Robert Kagan, “Idealism isn't Dead”, *Newsweek*, Special Edition, Issues 2010, s.24.

⁸⁰⁵ McCrisken, s.194.

⁸⁰⁶ Detaylar için bakınız: Gary C. Jacobson, “The Bush Presidency and the American Electorate”, *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 33, 2003, s.701.

Yeni Muhafazakârların babası sayılan Irving Kristol'e göre, Pearl Harbor baskınından önce ABD'nin ulusal güvenliğine yönelik hiçbir ciddi tehditten söz etmek mümkün değildir. Pearl Harbor sayesinde, [dış meselelerde genelde içe kapanmacı bir refleks gösteren ve ülkelerinin dışarıya müdahil olmasını istemeyen] Amerikan kamuoyu ABD'nin "dünya düzenini" koruması fikrine daha sıcak bakmaya başlamıştır.⁸⁰⁷ Benzer bir refleksin 11 Eylül olayları sonrasında da hayata geçirildiğini söylemek mümkündür. Gaddis'e göre, tıpkı Pearl Harbor gibi, 11 Eylül saldırıları da Amerikan halkı ve yöneticilerine, Amerikalıları düşmanın saldırılarından korumaya sadece mesafenin (uzak bir kıtada olmanın) yetmeyeceğini göstermiştir. Bu nedenle Gaddis için Bush'un 11 Eylül sonrasında ortaya koyduğu strateji, tıpkı Franklin D. Roosevelt'in ortaya koyduğu strateji gibi büyük bir stratejidir ve kendisinden sonrakileri uzun bir süre etkilemeye devam edecektir.⁸⁰⁸ Ancak yine de, Amerikalılar her ne kadar Pearl Harbor ya da 11 Eylül gibi olayların ardından ABD'nin dünyaya müdahale etmesine daha sıcak baksalar da, ülkelerine dünya meselelerinde Yeni Muhafazakârlar kadar baskın bir rol biçmemektedir. Cameron'a göre, Yeni Muhafazakârların tersine ABD halkının büyük bir kısmı daha uzlaşmacıdır; uluslararası işbirliğine çok daha sıcak bakar.⁸⁰⁹ Burada önemli olan nokta Amerikan halkının son kertede kendisini ne derece tehlike altında hissettiğidir. Eğer ABD halkının büyük çoğunluğu ulusal güvenliğinin doğrudan ve büyük bir tehdit altında olduğu yönünde ikna olursa, oyunu tek taraflı, preventif eylemlerden yana kullanabilmektedir.

Bu nedenle 11 Eylül saldırılarının Yeni Muhafazakârların adeta yeniden doğmasına neden olduğu söylenebilir. Soğuk Savaş sonrası, özellikle de Başkan Reagan döneminin ardından dış politikada istedikleri kadar etkin olamayan Yeni Muhafazakârlar, 11 Eylül saldırılarının ardından ulusun içinde bulunduğu travmayı, kendi hedeflerini gerçekleştirmek için adeta bir avantaja dönüştürmeyi başarmıştır.⁸¹⁰ Bush'un sekiz kişilik "Volkanlar" grubu içinde yer alan Yeni Muhafazakâr Paul Wolfowitz'in, 11 Eylül'den daha iki gün sonra "sadece sorumluların değil, terörizme

⁸⁰⁷ Kristol, *Neoconservatism; The Autobiography of an Idea*, s.85.

⁸⁰⁸ Gaddis, "Grand Strategy in the Second Term", s.2.

⁸⁰⁹ Cameron, s.178.

⁸¹⁰ Halper and Clarke, s.40.

destek veren ülkelerin de hedef alınacağını” belirtmesi bu grubun Afganistan’la sınırlı olmayan kendi dış politika gündemlerini yürürlüğe koymak için ne kadar acele ettiğinin de kanıtıdır.⁸¹¹ Bununla beraber, Yeni Muhafazakârların Bush dönemi dış politikasını tamamen ele geçirmiş olduğu tezine karşı çıkanlar da vardır. Genç kuşak Yeni Muhafazakârlardan Max Boot, G. W. Bush yönetiminin Yeni Muhafazakârlar nedeniyle değil, 11 Eylül saldırıları nedeniyle dış politikasını değiştirmek zorunda olduğunu, ABD’nin artık alçak gönüllü bir dış politika izleyemeyeceğini anladığını öne sürmektedir.⁸¹²

5.1.2. Yeni bir Tehdit Algısı: “Uluslararası Terörizm”

“Amerikalılar ülkemize kimin saldırdığını soruyor? Elde ettiğimiz deliller El Kaide diye bilinen, gevşek şekilde birbirine bağlanmış terörist örgütlere işaret ediyor. Bazıları Tanzanya ve Kenya’da Amerikan elçiliklerinin ve USS Cole’un bombalanmasıyla suçlanan katiller... Mafya suç için neyse, El Kaide de terör için o. Ancak amacı para kazanmak değil; amacı dünyayı yeniden inşa etmek ve radikal inançlarını insanlara zorla kabul ettirmek...”⁸¹³

Başkan Bush’un halkına yukarıdaki sözlerle açıklamaya çalıştığı El Kaide örgütü Amerikalıların zihnindeki 11 Eylül görüntüleri ve terörizm imgesiyle birleşince, Sovyetler Birliği’nin yıkılması sonrasında dış politikadaki etkinliklerini kaybetme noktasına gelen Yeni Muhafazakârların tekrar motive olup, sahneye eskisinden daha güçlü çıkmalarına kaynaklık edecek yeni bir tehdit ortaya çıkmıştır: “Uluslararası Terörizm”. Başkan G. W. Bush, bu yeni tehditle mücadeleyi açıkça bir “savaş” olarak nitelendirmiştir ve 11 Eylül’den bu yana geçen süre zarfında, sınırları oldukça muğlak olan bu savaş ABD’nin en büyük önceliği haline gelmiştir.⁸¹⁴ Her fırsatta “terörle

⁸¹¹ Erbil, s.21.

⁸¹² Max Boot, “Think Again Neocons”.

⁸¹³ G.W. Bush’un Kongre Birleşik Oturumunda Yaptığı Konuşma, 20 Eylül 2001.

(<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911jointsessionspeech.htm>) 06.05.2009.

⁸¹⁴ A.g.e. 11 Eylül saldırıları sonrasında Amerikan yönetimi içinde olup bitenleri detaylıca inceleyen Alexander Moens, G. W. Bush’un olayları bir savaş olarak nitelendirmesinin nedeninin tamamen kendisi olduğunu, Bush’un ilk anda hissettiği duyguların ve sezgilerinin onu böyle bir kelime kullanmaya ittiğini belirtmektedir. Moens, s.129.

savaşımız El Kaide ile başlayacak, ancak onunla bitmeyecektir” diyen G. W. Bush, bu savaşın küresel anlamda etkili olan her terörist grup durdurulana kadar devam edeceğini öne sürerek, Yeni Muhafazakârların “sonu olmayan bir IV. Dünya Savaşı” tabirine yakışır şekilde, bu savaşın sona erişini belirsiz bir tarihe ertelemiştir.

11 Eylül sonrasında yaptığı konuşmalarda Bush, bununla da yetinmeyerek, dünya üzerindeki tüm devletlerin bir karar vermesi gerektiği konusunda ısrar etmektedir. “Ya bizimlesinizdir ya da teröristlerle” diyerek keskin bir ayrıma giden Bush, bu tarihten sonra terörizme destek veren her ulusun ABD’nin düşmanı kabul edileceğini ilan etmiştir.⁸¹⁵ Bush’un net ve katı, adeta siyah ve beyaz bir ayrıma dayalı bu fikirleri Yeni Muhafazakâr retorikten ve onun geleneksel Amerikan kimliğinin iyi ve kötü arasındaki mücadeleye dayalı, misyoner bakış açısından hiç de farklı değildir. Yeni Muhafazakârlar her ne kadar Bush’un 11 Eylül sonrası politikalarındaki rollerinin abartıldığına inansalar da⁸¹⁶, Bush yönetiminde etkili olan isimlerden ABD’nin G.W. Bush dönemi Savunma Bakan Yardımcısı, “Karanlıklar Prensi” lakaplı Richard Perle örneğinde görüldüğü gibi, Yeni Muhafazakârlarla Bush arasında söylem bazında önemli bir fark yoktur:

“Zamanımızın en büyük kötülüğü terörizmdir ve bu kötülüğe karşı savaş bizim neslin en büyük davasıdır. Amerikalıların bu kötülükle onu küçültmek, ya da idare edebilmek için savaştığına inanmıyoruz. Onu sonuna kadar yok etmek için savaşıyorlar... Amerikalılar için orta yol yok: Ya zafer ya yok oluş.”⁸¹⁷

ABD’nin terörizme karşı mücadeleye “ya hep, ya hiç” anlayışıyla yaklaşması Yeni Muhafazakârların kendi bakış açılarını her alanda evrensel kabul etmelerinin bir başka olumsuz sonucudur aslında. Tıpkı demokrasi ve özgürlük tanımlarında olduğu gibi çokça tartışılabilir, üzerinde uzlaşmanın hayli zor olduğu “terörizm” kavramı da

⁸¹⁵G.W. Bush’un Kongre Birleşik Oturumu’nda yaptığı konuşma, 20 Eylül 2001.

(<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911jointsessionspeech.htm>) 06.05.2009.

Yeni Muhafazakârların ünlü ismi Norman Podhoretz de benzer şekilde “teröristleri artık onları barındırıp, koruyan ulus devletlerin düzensiz orduları” olarak kabul ettiklerinin altını çizmiştir. Bakınız: Norman Podhoretz, “Is the Bush Doctrine Dead?”, *Commentary*, September 2006, s.18.

⁸¹⁶Max Boot, “Think again Neocons”.

⁸¹⁷Frum and Perle, s.11.

Yeni Muhafazakârlarca çok net çizgilerle tarif edilmektedir. Bilindiği gibi, terörizm literatürde daha çok “siyasal nitelikli amaçlara ulaşmak için kullanılan ve psikolojik yanı ağır basan bir savaş biçimi; siyasal süreci etkilemeyi amaçlayan şiddet eylemleri” olarak tanımlanmaktadır.⁸¹⁸ ABD ise “ulus-altı gruplar ya da gizli aktörler tarafından, genellikle belirli bir kitleyi etkilemek için, sivil hedeflere karşı gerçekleştirilen, önceden tasarlanmış, siyasi amaçlı şiddet eylemlerini” terörizm olarak kabul etmektedir.⁸¹⁹ Terörizm söz konusu olduğunda en temel hedeflerden biri korku yaratmaktır. Zaten terör sözcüğü de “korku salmak, dehşete düşürmek ve yıldırım anlamına gelen” Latince “terrere” sözcüğünde türemiştir.⁸²⁰ Saldırıyla korkutulan sivil halk aracılığıyla hedefteki siyasi stratejik amaçlara daha çabuk ve daha kolay ulaşılmaya çalışılır. Bu durumda terörizm bir amaç değil, araçtır. Terörizmden bahsetmek için eylemlerin örgütlü, sistemli ve sürekli olması gerekir. Ancak terörizm sadece yasadışı bir örgütlenmenin aracı olmak zorunda değildir. Devletler de terörizme başvurabilir; şiddet kullanabilir ve şiddet kullanma tehdidinde bulunabilir. Bu nedenle neyin terörizm olduğu ve neyin olmadığı daha karışık bir hal almaktadır. Uluslararası toplumun gündemini en az otuz yıldır meşgul eden bu meselenin çözümsüzlüğünde, terörizm kavramının bir türlü net olarak tanımlanamaması ve çoğu zaman subjektif yorumlara açık olması da etkilidir.

Çeşitli antlaşmalarla üzerinde belirli bir uzlaşma yaratılmaya çalışılsa da, “terörizm” ya da “terörist” tanımı ülkeden ülkeye değişmektedir. Her zaman söylendiği gibi, “bir devlet için terörist olan kişi, diğer bir devlet için ulusal kurtuluş savaşçısı” olarak kabul edilebilmektedir. Terörizmin bu esnek tanımından yararlanan pek çok devlet terörizmle ilişki kurma yoluna gidebilir. Bu noktada en önemli ayırım, devletlerin terör eylemini bizzat yapıp yapmamasında yatmaktadır. Terör eylemlerini bizzat yapanlar “terörist ülkeler” olarak adlandırılırken, bu yola dolaylı şekilde başvuranlar “terörizmi destekleyen ülkeler” olarak tanımlanmaktadır. Terör örgütlerine lojistik destek sağlayan veya ülkesindeki terör örgütleri ile mücadelede yetersiz kalan bir

⁸¹⁸ Osman Metin Öztürk, “Terör ve Terörizm”, Alternatif Forum, 10 Kasım 2002. (http://www.alternatiforum.com/forum_posts.asp?TID=625) 5.6.2009.

⁸¹⁹ US Patterns of Global Terrorism Report 2001, May 2002, s.xvi. (<http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2001/>) 18.12.2009.

⁸²⁰ Sertaç Başeren, “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, Şubat 2003, s.51. (<http://www.tsk.tr/SAREM/Dergiler/2003/SAD1.pdf>) 6.6.2009

devlet, terörizme destek veren ülkeler kategorisinde değerlendirilerek, terörizmle mücadele, ABD'nin Afganistan'a açtığı savaşta olduğu gibi, daha somut bir şekle sokulabilmektedir. Terörizm, küreselleşen dünyada giderek daha karmaşık bir ilişkiler ağına sahip olmaktadır. Parasal ve teknolojik anlamda büyük imkânlarla kavuşan terörist gruplarla nerede ve nasıl savaşılacağı ise son derece belirsizleşmektedir. Günümüz koşullarında, terörizme karşı konvansiyonel araçlarla savaşmak oldukça zordur. Uluslararası terörizm, bir devletin diğer bir devletle savaşmasına indirgenemeyecek kadar karmaşık bir yapılanmaya sahiptir. Silahların çevrilebileceği “sorumlu” bir devlet bulmak sadece sorunun bir kısmını halletmeye yönelik olup, terörizme tamamıyla son verecek bir yöntem değildir.

Güvenlik tartışmalarında yeni bir dönemin miladı sayılabilecek 11 Eylül saldırıları, düşman ve tehdit kavramlarının hem ulusal, hem de uluslararası ölçekte yeniden sorgulanmasına neden olmuş; tehdit ve tehlikeye karşı alınan mevcut tedbirler de bütünüyle gözden geçirilmiştir. Yeni Muhafazakârların da önyak olduğu ve Soğuk Savaş stratejilerinin yeni tehditler karşısında yetersiz kaldığını öne süren yaklaşım neticesinde, ABD o zamana kadar uygulanmakta olan “caydırma” ve “çevreleme” gibi yaklaşımlardan çok devreye, 4. Bölümde detaylıca değindiğimiz “önleyici darbe” gibi proaktif stratejiler sokulmuştur.⁸²¹ Ancak hatırlanacağı üzere, bu yeni stratejilerin her şeyden önce uluslararası hukuk içindeki yeri tartışmalıdır. Uluslararası Hukuk, eğer ortada net ve acilen gerçeğe dönüşecek bir tehlike söz konusu ise, bir ülkenin bu tehlikeyi bertaraf etmek için önalıcı saldırıda bulunmasını zaten yasal kabul etmektedir.⁸²² Uluslararası hukuk açısından sorunlu olan ABD'nin önalıcı saldırıyı daha geniş bir çerçeve içinde “önleyici savaş” (preventive war) olarak ele alma isteğidir ki, daha önce de belirttiğimiz gibi, burada işin içine riskler, ihtimaller ya da algılar girmekte, net verilerden uzaklaşmaktadır.

Bu çerçevede, 11 Eylül sonrasında en tartışmalı konulardan biri uluslararası sistemde güç kullanımını düzenleyen kurallar olmuştur. Tartışmanın bir boyutu,

⁸²¹ Mehmet Ali Kışlalı, “Önleyici Darbe, *Radikal*, 14 Haziran 2002. (<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=40484>) 6.6.2009

⁸²² Gaddis, “Grand Strategy in the Second Term”, s.4.

küreselleşen dünyada değişen tehdit unsurlarını etkisiz hale getirmek için mevcut normların gevşetilmesi konusudur. Uluslararası kamuoyunun temel yaklaşımı güç kullanma yetkisinin BM elinde kolektif bir şekilde uygulanmaya devam edilmesi yönündedir. Amerikan kamuoyunun genel duruşu da buna uygundur. Ancak özellikle 11 Eylül saldırılarından sonra ABD'liler, acil durumlarda devletlerin kendilerini savunmak adına BM onayını beklemeden de hareket edebilmesi yönünde görüş bildirmektedir.⁸²³ Devletlerarası düzende eğer bir devlete karşı silahlı saldırıda bulunulmuşsa, mağdur devlet meşru müdafaa hakkı elde eder ve BM Antlaşmasının 7. Bölümü'ne dayanarak, Güvenlik Konseyi herhangi bir terör eyleminin uluslararası güvenliği tehlikeye attığına karar verirse ortak güvenlik tedbirleri alınabilir. Ancak ihlalin bu kadar vahim olmadığı kararına varılırsa, mağdur devletin kendisinin kuvvet kullanılmasını da içeren karşı tedbirlere başvurabileceği düşünülebilir.⁸²⁴ ABD'nin Afganistan operasyonu aslında büyük oranda bu çerçeveye içine girmektedir. ABD, uluslararası kamuoyunun da desteğini alarak, liderliği kendisi yürütecek şekilde, müttefikleri ile birlikte Afganistan'a El Kaide ve ona kucak açtığına inandığı Taliban'a karşı bugün hala devam eden askeri bir operasyon başlatmıştır.

Uluslararası kamuoyunun bu operasyonla büyük bir sorunu olmamıştır. Ancak söz konusu olan Irak'a müdahale olunca, uluslararası kamuoyunda önalcı ve önleyici saldırı tartışmaları daha çok öne çıkmaya ve böyle bir kalkışmanın yasallığı daha çok sorgulanmaya başlanmıştır. Gaddis'e göre, [sırf uluslararası meşruiyet kazanma adına] ABD'nin terörist tehditlerin daha görünür bir hale gelmesini beklemesi mümkün değildir, çünkü bu, ulusu tıpkı 11 Eylül gibi yeni saldırılara karşı korunmasız bırakmakla eş anlamlıdır. Ancak ABD'nin bu dönemde önleyici saldırı konusundaki ısrarcılığı ve elinde net veriler olmaksızın, zorlama gerekçelerle Irak'a saldırması dış dünyada pek çok farklı ülkenin, barış ve demokrasi yayma iddiasındaki ABD'yi ciddi bir tehdit olarak algılamasına neden olmuştur. Dünyanın en güçlü devletinin kendi güvenliğinin, istediği zaman başka ülkelerin egemenliklerinin ihlal edilmesini gerektirdiğini söylemesi elbette diğer ülkeleri telaşlandırmıştır, onların gözünde ABD'yi

⁸²³ Cameron, s.111.

⁸²⁴ Başeren, s.56.

herhangi bir üst otoriteye hesap verme zorunluluğu olmayan bir polis memuruna dönüştürmüştür.⁸²⁵

Oysa Soğuk Savaş dönemiyle karşılaştırıldığında uluslararası terörizmde artış değil, azalış olması dikkat çekicidir. 1980’lerde 4684 insanın hayatını kaybetmesine neden olan 5431 uluslararası terör olayı gerçekleşirken, 1990’larda 2468 kişinin hayatını kaybettiği 3824 olay kayıtlara geçmiştir.⁸²⁶ Sovyetler Birliği’nin ortadan kalkması ve Berlin Duvarı’nın yıkılması 1970’li ve 1980’li yıllarda ağırlığını hissettiren solcu terör örgütlerinin sayıca azalmasına ve sol ideoloji nedeniyle teröre başvurma oranında düşüşe neden olurken, aynı durum köktendinci terör örgütleri için geçerli değildir. Japonya’dan İsrail’e pek çok farklı ülkede dinsel motivasyonlu terör grupları eylemlerini arttırmıştır. Ancak bu gruplardan en fazla öne çıkan 11 Eylül saldırılarıyla kendilerinden fazlasıyla söz ettirmeye başlayacak olan İslami terör örgütleridir. 1990’ların sonu ve 2000’lerin başı itibariyle İslami terör örgütleri ABD için önde gelen ulusal güvenlik tehdidi halini almıştır.⁸²⁷ Bu İslami terör örgütleri için şiddet kendilerini ifade etmenin en temel aracı halini almıştır.

İslami grupların neden şiddete başvurduklarını sorusuna farklı cevaplar verilmektedir. Ancak bu cevaplardan en çok öne çıkan bu grupların ABD’nin liderliğindeki Batı uygarlığına karşı duydukları tepki, hatta nefrettir. Arap-İsrail çatışması, İran Devrimi ve Afganistan’ın Sovyetler tarafından işgali gibi çeşitli nedenlerden beslenen İslami terörizm, Müslüman dünyasının Batı’yla ilişkilerine hakim olan “eşitsizlik”, “tatminsizlik” ve “aşağılanmaya” dayalı ruh halinin de bir yansımasıdır. Yeni Muhafazakâr Frum ve Perle’ün iddiasıyla “Sadece şiddet [radikal İslamcılar] içinde bulunduğu aşağılık kompleksinden, umutsuzluk ve eylemsizlik halinden kurtaracaktır. Şiddet onu korkusuz yapar ve kendine olan saygısını yeniden kazanmasına neden olur.”⁸²⁸ Moens’e göre, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştiren El Kaide örgütünün lideri Osama Bin Ladin’in sadece bir amacı vardır, o da “mümkün

⁸²⁵ Gaddis, “Grand Strategy in the Second Term”, s.5.

⁸²⁶ Paul, R. Pillar, *Terrorism and U.S. Foreign Policy*, Washinton: Brookings Institution Press, 2001, s.42.

⁸²⁷ *A.g.e.*, s.45.

⁸²⁸ Frum and Perle, s.51.

olduğunca çok Amerikalıyı öldürmek ve sonunda onları Ortadoğu'nun dışına sürmektir.”⁸²⁹ Anti-Amerikanizmin en uç ve en kuvvetli dışa vurumu sayılan⁸³⁰ 11 Eylül saldırıları, Yeni Muhafazakârlar için uzun yıllardır korktukları şiddetin en büyüğünün başlarına gelmesidir. Yeni Muhafazakârlar böylesi bir terör eyleminin ABD'yi vurabileceği konusunda Amerikan yönetimlerini uzun yıllardır uyarmaktadır. Ancak bunun daha çok Irak ya da İran gibi devletler eliyle yapılacağını düşünerek eksik bir öngöründe bulunmuşlardır. Yeni Muhafazakârların etkili düşünce kuruluşu PNAC, Eylül 2000'de yayınladığı “Amerikan Savunmasının Yeniden İnşası” adlı raporda, ABD'yi hedef alabilecek “şer” devletlerinden bahsederken, bir tehdit olarak terörizme yer vermemiştir.⁸³¹

El Kaide'nin kökleri Soğuk Savaş'ta, özellikle de Sovyetlerin Afganistan işgali sonrasında ABD'nin, S. Arabistan ve Avrupa'nın desteğinde eyleme koyduğu politikalarda yatmaktadır.⁸³² Usame bin Ladin'in bir “efsane” olarak doğuşu ise 1990'daki Körfez Krizi'ne rastlar. Suudi Arabistan'a gelen Amerikan askerleri savaştan sonra geri çekilmeyince Usame bin Ladin, kutsal toprakları yabancılardan kurtarmak üzere cihat açmıştır.⁸³³ Küreselleşmeyi, Emre Kongar'ın öne sürdüğü gibi, Batı değerlerinin dünyaya egemen olması olarak ele alırsak, El Kaide ile birlikte diğer İslami terör örgütlerinin küresel terör eylemleriyle Batı değerlerinin ABD liderliğinde dünyaya yayılmasının önüne geçmeye çalıştığı söylenebilir.⁸³⁴ 11 Eylül saldırıları bunun en çarpıcı örneklerindedir. Saldırıları Yeni Muhafazakârların ABD dış politikasının önündeki en uğraştırıcı sorun olarak İslam'a dayalı terörizmi ve bu bağlamda Ortadoğu bölgesini göstermesine neden olurken, ulusal kimliklerin yeniden inşası için gerekli olan “öteki” için yeni bir tanım geliştirilmesine kaynaklık etmiştir. Bu yeni öteki “Ortadoğulu Müslüman”dır.⁸³⁵

⁸²⁹ Moens, s.123.

⁸³⁰ Halper and Clarke, s.243.

⁸³¹ Rebuilding America's Defences”, PNAC Report, September 2000.

(<http://www.scribd.com/doc/9651/Rebuilding-Americas-Defenses-PNAC>) 20.05.2009.

⁸³² Gray, ss. 66-67 ve Moens, s.124.

⁸³³ Derya Sazak, *11 Eylül Gölgesinde Saddam: Kuveyt İşgalinden Usame Bin Ladin Saldırısına Körfez Savaşı Dosyası*, İstanbul: Doğan Kitap, 2002, ss.191.

⁸³⁴ Kongar, s.81.

⁸³⁵ Burada Ortadoğu'yu Pakistan ve Afganistan'ı da içine alan genişletilmiş sınırları içinde kullandığımızı belirtmekte fayda vardır.

5.1.3. Yeni Bir “Öteki” Kurgusu: “Ortadoğulu Müslüman”

Ortadoğu bölgesi ABD'nin dünyanın pek çok bölgesine göre nispeten daha geç ilişki kurduğu bir bölgedir. ABD'nin bu bölgede İngiltere'den doğan boşluğu doldurması 2. Dünya Savaşı sonrasına denk gelir. Bu tarihten itibaren Amerikan yönetimlerinin bölgede giderek ağırlığını hissettirmesinin tek sebebi önemli bir enerji kaynağı olan petrolün burada bolca bulunması değildir. ABD'nin Ortadoğu'ya olan ilgisi onun bir dünya lideri olma mücadelesine 2. Dünya Savaşı sonrasında hız vermesi ve bu uğurda Soğuk Savaş dönemi boyunca Sovyetler Birliği ile rekabete girmesidir.⁸³⁶

Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD'nin bölgeye yönelik tutumunda en önemli unsur Sovyetler Birliği'ni bu bölgede mümkün olduğunca etkisiz hale getirmektir. Bu nedenle ABD Arap-İsrail sorunundan, Türkiye ya da İran'la ilişkilere kadar hemen her alanda Soğuk Savaş'ın ağır rekabet duygusu ile hareket etmiştir. Oysa Soğuk Savaş, dolayısıyla da Sovyetlerle rekabet bittiğinde, bölge hala çözülmeyi bekleyen sorunlarla doludur. İsrail-Filistin meselesi, İran ve Irak'ın silahlanması bunlardan sadece birkaçıdır. Ve tüm bunlara 11 Eylül 2001 itibariyle “uluslararası terörizm” ve radikal İslamcı terör örgütleri gibi yine oldukça önemli yeni meseleler eklenmiştir. Burcu Bostanoğlu'na göre İslam'ın ABD nezdinde “yeni bir tehdit” olarak görülmesi Sovyet sonrası düzende “öteki”nin sorunsallaştırılması sürecinin bir sonucu olarak ortaya çıkmıştır. Bu süreçte, Soğuk Savaş dönemi boyunca SSCB'nin taşıdığı işlev artık yeni unsurlara yansıtılmaya çalışılmış, Batı uygarlığının yeni bir “öteki” bulma çabasında bir tehdit unsuru olarak “İslam” öne çıkmıştır.⁸³⁷

Gerçekten de, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirenlerin tamamının Ortadoğu kökenli ve Müslüman olması Bush yönetimi ve yakın çevresindekilerin kısa süre içinde yeni bir “öteki” tanımlamasına olanak vermiştir. 20 Eylül 2001'de yaptığı

⁸³⁶ William B. Quandt, “America and the Middle East”, L. Carl Brown (ed.), *Diplomacy in the Middle East: The International Relations of Regional and Outside Powers*, London, New York: I.B. Tauris, 2004, s.60.

⁸³⁷ Burcu Bostanoğlu, *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi, 1999, s.313.

konuşmada G. W. Bush'un uluslararası terörizme karşı bir "Haçlı Savaşı"ndan bahsetmesi tüm dünyanın dikkatini çekmiştir.⁸³⁸ Sonraki günlerde Bush, kullandığı sözün maksadını aştığını ifade etmek istercesine ABD'li Müslümanların gönlünü almaya çalışsa da, Daniel Pipes gibi bazı Yeni Muhafazakârların literatüre kattığı "İslamofaşizm" terimi, Bush yönetiminin Müslüman dünyasına yönelik derinlerde yatan algılarının dışa vurulmasına kaynaklık etmeye başlamıştır. Yeni Muhafazakârların kurucu babalarından biri olan Norman Podhoretz, I. ve II. Dünya Savaşları ile III. Dünya Savaşı olarak tanımladığı Soğuk Savaş'ın ardından, İslamofaşizm'le mücadeleyi IV. Dünya Savaşı olarak tanımlamakta sakınca görmemiştir.⁸³⁹ Podhoretz'e göre, IV. Dünya Savaşı da ABD için en az diğerleri kadar önemli ve gereklidir ve bu uğurda ortaya konulan Bush Doktrini, "önleyici darbe"ye dayalı askeri ve "demokratikleştirmeye" dayalı siyasi stratejisi ile uygun bir mücadele yöntemi sunmaktadır. Bush Doktrini'ne göre, 11 Eylül ve benzeri saldırıların çıkış noktası Ortadoğu'da zorbalığa dayalı kültürdür ve bunun ilacı da ancak ve ancak rejim değişiklidir.⁸⁴⁰

Podhoretz'e göre, "İslamofaşistler" ABD'nin savunuculuğunu yaptığı tüm özgürlüklerin karşısındadır. Geçmiş yönetimlerin ABD'ye karşı açılan bu büyük savaşı anlamada geç kalmaları 11 Eylül'ün yaşanmasına neden olsa da, kamuoyu G. W. Bush'un savaşı düşmanın kendi topraklarına taşınmasına büyük destek vermiştir. Podhoretz'e göre, 20. Yüzyıldaki diğer savaşlarda olduğu gibi, bu savaşta da ABD'ye zaferi getirecek olan Amerikalıların kiminle ve neden savaşılması gerektiği konusunda kararlı olmasıdır. Podhoretz ve diğer Yeni Muhafazakârların yazılarına ilham kaynağı olan Daniel Pipes'ın da Ortadoğu'yla ilgili fikirleri oldukça uç noktadadır. Pipes'a göre, Ortadoğu giderek, siyasal radikaller, terörizm, konvansiyonel olmayan silahlar ve uyuşturucu gibi pek çok sorunun odağı haline almakta ve bu sorunları ihraç

⁸³⁸ G.W. Bush'un Kongre Birleşik Oturumunda yaptığı konuşma, 20 Eylül 2001. (<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911jointsessionspeech.htm>) 06.05.2009.

⁸³⁹ Ayrıntılar için bakınız: Norman Podhoretz, *World War IV: The Long Struggle Against Islamofascism*, New York: Doubleday, 2007.

⁸⁴⁰ Owens, "The Bush Doctrine: The Foreign Policy of Republican Empire".

etmektedir.⁸⁴¹ Pipes'ın görüşleri aslında Amerikan halkının da bir yansıması gibidir. 11 Eylül sonrasında hiç bilmedikleri bir dünya olan İslam dünyasıyla yüzyüze gelen Amerikan kamuoyu medyanın da etkisiyle, İslam'la şiddeti bir arada düşünmeye meyilli bir görünüm arz etmektedir.

2003 yılında Pew Araştırma şirketi tarafından yapılan anket Amerikan toplumu içinde İslam dininin şiddetle giderek daha fazla birlikte anılmaya başladığını göstermiştir. Washington Post gazetesinin 2006 yılında, ABC News ile ortaklaşa yaptığı bir araştırma, Amerikan halkının İslam'a karşı negatif düşüncelerinde bir artış olduğunu ortaya koymaktadır. Araştırmaya göre, Amerikalıların neredeyse yarısı (% 46) İslam dinine karşı negatif bir görüşe sahiptir. Bu rakam 11 Eylül saldırıları sonrasında ortaya çıkan rakamdan %7 daha fazladır. Benzer şekilde İslam dininin Müslüman olmayanlara karşı şiddet kullanmayı teşvik ettiğine inananların sayısı da 2001 yılına oranla %14'ten, %33'e çıkmıştır.⁸⁴² Pipes'a göre, İslam dininin bugün şiddetle bu denli iç içe görülmesi onun yorumlanma şekliyle ilgilidir ve "Sıkı bir çalışmayla İslam dini bir gün demokratik hale gelebilir, ancak şu esnada İslamcılık dünyanın önde gelen anti-demokratik gücüdür."⁸⁴³ Pipes'ın bu sözleri, aslında ABD'nin demokrasi geleneği ile oldukça uyumludur ve önceki bölümlerde altını çizdiğimiz, ABD'nin dünyayı Amerikan değerleri, özellikle de liberal demokratik ilkeler çerçevesinde yeniden şekillendirme idealinin açık bir yansımasıdır.

Amerikan kamuoyunda önemli oranlara varan bu tarz fikirleri Batılı entelektüellerin yıllardır sürdürdükleri oryantalist yaklaşımlardan bağımsız düşünmek oldukça zordur. Özellikle Arap dünyası, Batılılar için bilinmezlerle dolu yepyeni bir dünyadır. Batılılar, Arap kültürünü daha çok kitaplar üzerinden öğrenme eğilimindedir. Raphael Patai'nin Arapların dini, dili, mizacı, toplumsal sistemi üzerinden onlarla nasıl

⁸⁴¹ Janet Tassel, "Militant about Islamism: Daniel Pipes Wages 'Hand to Hand' Combat with a Totalitarian Ideology", *Harvard Magazine*, January/February 2005.
(<http://www.danielpipes.org/2300/militant-about-islamism>)

⁸⁴² Claudia Deane and Darryl Fears, "Negative Perception of Islam Increasing: Poll Numbers in U.S. Higher than 2001", *The Washington Post*, March 9, 2006.
(<http://www.washingtonpost.com/wp-dyn/content/article/2006/03/08/AR2006030802221.html>)

⁸⁴³ Daniel Pipes, "A Democratic Islam?", *Jerusalem Post*, April 17, 2008.
(<http://www.danielpipes.org/5517/a-democratic-islam>) 16.06.2009.

ilişki kurulması gerektiği konusunda önerilerde bulunduğu *The Arab Mind (Arap Akli)* adlı kitap bunlardan sadece biridir.⁸⁴⁴ Irak işgalinin ilk evresinde Amerikalı yetkililerin Iraklılara karşı tutumlarını bu kitapta yazan bilgiler ışığında şekillendirmeye çalıştığı iddia edilmiştir. Bu gibi kitapların gerçeği ne kadar yansıttığı ve objektif olup olmadığı ise ayrı bir tartışma konusudur. Ancak son dönemde Pipes ya da diğer Yeni Muhafazakârların İslam diniyle ilgili, kamuoyunun da önemli oranda desteğini alan, yanlı tutumlarının Müslümanlarda zaten mevcut olan “Batı dünyası tarafından haksızlığa uğratıldıkları hissini” daha da kuvvetlendirdiğini söylemek mümkündür. Batı’nın Ortadoğu ile ilgili eksik ve taraflı bakış açısını en çok eleştirmiş isimlerin başında gelen Edward Said’in bu konudaki sözleri dikkat çekicidir:

“Birçok Amerikan nesli, Arap dünyasını terörizmin ve dini bağnazlığın ürettiği, anti-demokratik ve Yahudi karşıtı kötü niyetli din adamlarının zararlı bir anti-Amerikancılığı gençlere aşıladığı, tehlikeli bir yer olarak görmeye başladı. İşte bu gibi durumlarda cehalet doğrudan bilgiye dönüştürülüyor... Emperyal bakış açısındaki çarpıklıklar Ortadoğu halkının ıstırabını uzatan ve onları direniş ve siyasi kimlik davasında aşırı yöntemler kullanmaya iten daha ileri çarpıklıklar üretiyor.”⁸⁴⁵

“Amerika dâhil her imparatorluğun, kendisine ve dünyanın geri kalanına düzenli olarak diğer imparatorluklardan farklı olduğunu ve görevinin, doğrudan veya dolaylı yollarla yönettiği halkları ve bölgeleri yağmalamak ve kontrol etmek değil, aksine onları eğitmek ve özgürleştirmek olduğunu anlattığını” öne süren Said’e göre, bu tarz düşünceler aslında bölge halkları tarafından asla kabul görmemektedir. Ancak Said’in de vurguladığı gibi, bölgedeki bu durum yine de, ABD’nin Arap/İslam dünyası hakkındaki “yanlış ve yetersiz” bilgilerini Amerikan halkına aktarmaya devam etmesine

⁸⁴⁴ Amerikan ordusunun Irak Savaşı esnasında Araplarla daha iyi mücadele edebilmek için Arap kültürünün önemli özelliklerini bu kitapla anlamaya çalıştıkları, hatta ikna edici işkence yöntemlerine dahi bu kitaba göre şekil verdikleri öne sürülmektedir. Bu bağlamda örneğin çıplaklık, cinsel yönden aşağılanma ya da namus Araplar için etkili bir sorgulama yöntemi olarak belirmektedir. Raphael Patai, *The Arab Mind*, New York: Charles Scribner’s Sons, 1983. Patai’nin Araplara yönelik gerçek dışı yorumları olduğuna dair ciddi bir eleştiri için bakınız: Gary Gregg, *The Middle East: A Cultural Psychology*, Oxford: Oxford University Press, 2005. Ayrıca bakınız: Melissa Rossi, *What Every American Should Know About the Middle East*, Plume, 2008.

⁸⁴⁵ Edward Said, “Imperial Perspectives”, *Al-Ahram*, 24-30 July 2003. (<http://weekly.ahram.org.eg/2003/648/op2.htm>) 27.01.2010.

bir engel teşkil etmemektedir.⁸⁴⁶ Yeni Muhafazakârların “demokratik” ve “anti-demokratik” ayrımıyla İslam dünyasını bilerek kötülediğine inanan bazı Müslüman gruplar, uygulanan yanıltma haberlerle Müslüman, militan ya da terörist kavramlarının aralarında hiçbir ayırım yokmuşçasına sunulmasına eleştiriyile yaklaşmaktadır. ABD’de faaliyet gösteren ve İslam’ı daha doğru tanıtmayı hedefleyen “Minaret” adlı İslamcı gruba göre, “İslamofaşist” tanımını kullanarak, İslam dini ile faşizmi bağdaştırmaya çalışan Yeni Muhafazakârlara, bu kasıtlı çabalarından dolayı, “İslamofobik” demek yanlış olmayacaktır.⁸⁴⁷

İslam dünyasından yükselen benzer eleştirilere rağmen, Yeni Muhafazakârlar geleneksel Amerikan kimliğinin “dünyaya model olma” hedefi çerçevesinde, Ortadoğu’nun değiştirilip, dönüştürülmesi konusunda ısrarlıdır, ancak elbette bunu sadece “pasif” bir model olmaktan ziyade, “gerekirse” silah gücüyle, bir anlamda zorla gerçekleştirmekten yanadır. Burada temel nokta, daha önce Daniel Pipes’in sözleriyle ortaya koyduğumuz gibi, Yeni Muhafazakârların, İslamcıları tamamen ortadan kaldırmak gibi uç bir amacı değil, onları daha demokratik bir hale getirmeyi hedeflemesidir. 21. Yüzyıl’da terör örgütleri ve “Haydut Devletler” üzerinde Soğuk Savaş döneminin “çevreleme” ve “caydırma” taktiklerinin işe yaramayacağına inanan Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârlar, artık daha sert çözümleri devreye sokmak gerektiğini düşünmektedir. Bu durum Yeni Muhafazakârların ılımlı İslam’a destek olmalarının önünde bir engel de değildir. Onların sorunu ABD ile uzlaşmalarını neredeyse imkânsız gördükleri “radikal” örgütler ya da devletlerle ilgilidir. Yönetimleri esnasında uygulamaya koymak istedikleri “Büyük Ortadoğu Projesi” de ılımlı İslam’a yeşil ışık yakan bu yaklaşımlarının adeta bir yansıması gibidir.

Uluslararası terörizmin temellerinin Ortadoğu’da olduğuna inanan G.W. Bush yönetimi, terörle daha etkin bir mücadele ortaya koymak için bölgenin siyasi olduğu kadar ekonomik ve sosyal şartlarının da değiştirilmesi gerektiğine inanmış, bu nedenle de genişletilmiş sınırlarıyla Pakistan ve Afganistan’ı da içine alan Büyük Ortadoğu Projesi’ni (BOP) geliştirmeye başlamıştır. Mensur Akgün’ün de altını çizdiği gibi, bu

⁸⁴⁶ A.g.e.

⁸⁴⁷ “Islamofascism or Neocon Fascism?”, (<http://www.minaret.org/Neocon-fascism.pdf>) 6.7.2009.

proje “Demokratik Barış Teorisi”nin zamana ve şartlara göre yeniden uyarlanmasından başka bir şey değildir.⁸⁴⁸ Amaç, ABD’nin sadece sert değil, yumuşak gücünü de kullanarak, bölgede demokratik ve özgür yönetimlerin sayısını arttırması ve bu sayede karşı karşıya kalabileceği terörizm gibi sorunları en aza indirgemesidir. 11 Eylül sonrası atmosferde, bu yönde alınan kararlar doğrultusunda ilk adım, dönemin ABD Dışişleri Bakanı Colin Powell’dan gelmiştir. 12 Aralık 2002’de yaptığı bir konuşmada Powell, “MEPI-Middle East Partnership Initiative” adı altında, ABD ve Ortadoğu arasında bir ortaklık girişimi başlatılacağını ve bu sayede Arap ülkelerinde gerçekleştirilecek sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik pek çok projeye destek verileceğini ilan etmiştir:

“Girişimimiz üç sütuna dayanmaktadır. Ekonomik reform, yatırım ve kalkınma için kamu ve özel sektörle iletişime geçeceğiz... Sivil toplumu güçlendirmek, siyasi katılımı genişletmek ve kadınların sesini yükseltmek için cemaat önderleriyle ortaklıklar kuracağız... Daha iyi okullar ve daha çok imkân için ebeveynler ve eğitimcilerle birlikte çalışacağız...”⁸⁴⁹

2002 yılında ilk kez Powell tarafından açıklanan bu detaylar, ilerleyen 2-3 yıl içinde daha da olgunlaşmış, Ortadoğu ve Avrupa’da sıkça tartışılır olmuştur. Bölge ülkeleri ve Almanya ile Fransa gibi Avrupa’nın önde gelen devletlerinin getirdiği bir takım öneriler sonucunda, ABD’nin BOP taslağı, 8-10 Haziran 2005’teki G-8 Zirvesi’nde “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi” (GODKA) adı altında resmileştirilmiştir. Zirveden çıkan GODKA bildirisinde, İsrail Filistin meselesine ve Irak’ta devam eden savaş ortamına büyük vurgu yapılmış olması dikkat çekicidir.

İsrail-Filistin meselesinde adil, kapsamlı ve kalıcı bir çözüm bulunması gerektiğinin altını çizen bildiri, bir anlamda bu mesele çözülmeden Ortadoğu’da barış ve reform ortamından bahsedilemeyeceğini öne sürmekte; Bush yönetimini bu önemli meseleyi ikinci plana atmaması konusunda uyarılmaktadır. Benzer şekilde, zirveye

⁸⁴⁸ Mensur Akgün, “Türkiye ve Büyük Ortadoğu”, *Hürriyet*, 22 Mart 2004. (http://dosyalar.hurriyet.com.tr/abd_dehseti/95mensur.asp) 25.01.2010.

⁸⁴⁹ “ABD-Ortadoğu Ortaklık Girişimi” konusundaki detaylar için bakınız: Colin Powell, “The US-Middle East Partnership Initiative: Building Hope for the Years Ahead”, (<http://www.heritage.org/Research/MiddleEast/hl772.cfm>) 26.01.2010. Ayrıca bakınız: Jeremy Sharp, “The Middle East Partnership Initiative: An Overview”, *CRS Report for Congress*, 8 Feb. 2005. (<http://fpc.state.gov/documents/organization/44010.pdf>) 26.01.2010.

katılanlar Irak konusunda da, Irak halkına ve dönemin Irak geçici yönetimine tam destek verdiklerinin altını çizmektedir.⁸⁵⁰ G-8 Zirvesi'nden çıkan haliyle GODKA, ABD'nin daha önceden ortaya koymuş olduğu BOP projesinden farklılıklar içermektedir. GODKA ile, BOP'un bölge ülkelerine belirli bir düzeni dayatmaya çalışan bazı nitelikleri törpülediği gibi, İsrail-Filistin meselesine daha yapıcı bir çözüm getirme kararlılığına özel bir vurgu yapılmıştır.⁸⁵¹ Ancak her ne kadar GODKA ile, destek görme ve başarı sağlama şansı arttırılmaya çalışılsa da, sonuçta BOP, ABD menşeli bir proje olarak anılmaya devam etmiştir. Bu proje ilk etapta bazı bölge ülkeleri tarafından olumlu karşılanırsa da, örneğin Türkiye'de bu durum iç siyasetin tartışmalı bir konusu olmaktan kurtulamamıştır. Bu proje kapsamında, ABD'nin o dönemde, müttefiki Türkiye'yi bölgeye, ılımlı bir "İslam Cumhuriyeti" modeli olarak sunma çabası, içeride bazı kesimleri son derece rahatsız etmiş, ABD'nin, Türkiye'nin uzun yıllara dayanan, zorlu cumhuriyet ve demokrasi mücadelesini yeterince anlayamadığı yönünde ithamlara neden olmuştur.⁸⁵² Dönemin Genelkurmay İkinci Başkanı İlker Başbuğ o günlerde, ABD'ye yaptığı bir gezide şöyle demiştir:

"Bazıları Türkiye için ılımlı İslam devleti modeli gibi kavramlar ortaya atıyor, oysa hem laik hem de ılımlı İslam devleti bir arada olmaz. Türkiye'nin yapısı belli; laik ve sosyal bir hukuk devletiyiz. Bu böyle gelmiştir ve böyle devam edecektir"⁸⁵³

Türkiye'nin laik geçmişine vurgu yapan bu ve benzeri tepkilerin ardından, Türkiye'den ılımlı İslam devleti olarak bahsetme gafletine düşen ABD'li yetkililer bir süre sonra durumun vahametini anlayıp, bu tabiri kullanmaktan kaçınmaya ve Türkiye'nin demokratik bir cumhuriyet oluşuna atıfta bulunmaya başlamıştır. Tüm bu

⁸⁵⁰ Zirveden çıkan kararlar için bakınız: "Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi ile Müşterek bir Gelecek ve İlerleme için Ortaklık" (Partnership for Progress and a Common Future with the Region of the Broader Middle East and North Africa), 9 June 2004.

(http://www.g8-bmena-education.de/_media/Sea_Island_Declaration.pdf) 24.01.2010.

⁸⁵¹ Fatih Furtun, "Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi ve Türkiye", Yonca Özer (der.), *Tek Kutuplu Dünyada Yaşamak: Gerçekler, Yanılgular ve Beklentiler*, İstanbul: SODEV Yay.2006, s.32.

⁸⁵² Zülfü Livaneli, "Türkiye İlimli İslam Cumhuriyeti Olur Mu?", *Vatan*, 03.04.2004.

(<http://haber.gazetevatan.com/haberdetay.asp?Newsid=25392&Categoryid=4&wid=5>) 28.01.2010.

Ayrıca bakınız: Ruşen Çakır, "Bu Gaf Çok Konuşulacak", *Vatan*, 03.04.2004.

(<http://haber.gazetevatan.com/haberdetay.asp?Newsid=25395&Categoryid=4&wid=73>) 28.01.2010.

⁸⁵³ "BBC: Orgeneral Başbuğ'un ABD Ziyareti", *BYEGM, Dış Basında Türkiye*, 22 Mart 2003.

(<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasin/2004x/03/22x03x04.HTM#%205>) 29.01.2010.

tartışmaların yanında, Ortadoğu ülkelerinin kaç tanesinin Türkiye’yi bir model olarak kabul etmek istediği ise ayrı bir tartışma konusudur. ABD’nin bölgede büyük sorunlar yaşadığı ülkelerin başında gelen İran, geleneksel olarak bölge liderliğine oynamakta ve bu açıdan Türkiye ile rekabet içine girmektedir. Benzer bir rekabet nedeniyle, Mısır ya da Suudi Arabistan’ın da Türkiye’yi kendilerine bir model olarak almak istemeyeceği ortadadır. ABD’nin bu “ılımlı İslam” modeline, bir de Türkiye’nin 1950’li yıllarda oynadığı “Batı’nın Jandarması” rolünün bölge hafızasında yaratmış olduğu olumsuz algılar eklenince, BOP Projesinin bir ayağı zaten baştan aksamaya başlamıştır.⁸⁵⁴

Sonuç olarak, Soğuk Savaş yılları boyunca bölge ülkeleri üzerinde demokratikleşme baskısı yaratılırsa, bu ülkelerin SSCB’nin güdümüne gireceğini düşünen ve bu nedenle bölgede daha çok çıkar odaklı bir politika izleyerek, anti-demokratik yönetimlere göz yuman ABD’nin, BOP projesiyle bölgeyi değiştirip, dönüştürme çabası yukarıda saydığımız unsurların da etkisiyle, başta hedeflendiği kadar büyük bir sonuç getirmemiştir. Her şeyden önce bu önerinin en hararetli şekilde dile getirildiği zamanlarda bile, ABD’nin bölgede Irak’a karşı başlattığı savaş devam etmektedir. Sadece bölge ülkeleri değil, Fransa ve Almanya gibi önde gelen Avrupalı ülkelerin de karşı çıktığı bu savaş, ABD’nin gerçek niyetinin ne olduğu konusunu her zaman muallâkta bırakmıştır. ABD’nin bir yandan askeri güce dayalı bir savaş yürütürken, diğer yandan “kalpleri ve akılları” kazanmak için eğitim, kültür ve ticaret gibi daha “yumuşak” unsurları devreye sokma isteği, “özgürlük ve demokrasinin dış müdahale ve baskıyla yerleştirilemeyeceğini” savunanlara hiç de inandırıcı gelmemiş; BOP söylemi aracılığıyla ABD’nin sadece bölgedeki askeri ve ekonomik nüfuzunu arttırmak istediği yönünde şüphelere neden olmuştur.⁸⁵⁵ Yaylacı’nın altını çizdiği gibi:

“BOP içeriği itibarıyla, bir yandan Amerikan toplumunun liberal ve ilerlemeci kimliğiyle örtüşürken, diğer yandan İslam dünyasından çıkacak göç ve terör(!) dalgasını engellemek, bölgeyi uluslararası ticari ve finansal

⁸⁵⁴ Arap dünyasının Türkiye ile ilgili geleneksel algıları ve bunun bölge siyasetine yansımaları için bakınız: Ofra Bengio and Gencer Özcan, “Old Grievances, New Fears: Arab Perceptions of Turkey and its Alignment with Israel”, *Middle Eastern Studies*, Vol.37, No:2, April 2001, ss.50-92.

⁸⁵⁵ Salama A. Salama, “Oil and War”, *Al-Ahram Weekly*, 15-21 August 2002. (<http://weekly.ahram.org.eg/2002/599/op4.htm>) 29.01.2010.

sisteme entegre ederek pazarı genişletmek ve hatta AB ve Rusya'yı çevrelemek gibi somut çıkarları da bu kimlik üzerinden takip etmektedir"⁸⁵⁶

Yeni Muhafazakârlar Ortadoğu ve İslam dünyası için Amerikan modeline dayalı tek tip bir demokrasi şekli önermektedir. Oysa demokrasi gerçekte nedir? Bunun cevabını vermek hiç de kolay değildir. Immanuel Wallerstein'a göre, demokrasi bugün "halkın yönetiminden" farklı bir anlama büründürülmüştür. Alt tabakaların ulusal bir sınıf mücadelesi içindeki taleplerini ifade eden bir terim olmak yerine, demokrasi bugün "uygarlaşmış" ve "uygarlaşmamış" olanlar, diğer bir deyişle Batı ve dünyanın geri kalanı arasındaki mücadelede, hâkim güçlerin politikalarını haklılaştırmaya yarayan bir terim olmaktan ibarettir. Dolayısıyla Wallerstein'ın dediği gibi, demokrasi "uygarlığın bir sembolü, bir sonucu ve bir kanıtı haline getirilmiştir".⁸⁵⁷

Demokrasinin uygarlığın ya da modernitenin bir simgesi olduğu fikri, modernitenin de göreceli ve daha çok Batı merkezli bir kavram oluşunu gözler önüne sermektedir. Batı neye ve kime göre moderndir? Veya Doğu ya da İslam dünyası neye ve kime göre geridir? John Gray, genel yaklaşımların aksine radikal İslam'ın Komünizm ya da Nazizm kadar modern bir hareket olduğunu öne sürmektedir. Gray'e göre radikal İslam, Batı karşıtı olduğunu iddia etmesine rağmen, İslami geleneklerle olduğu kadar Batı ideolojisiyle de şekillenmiştir.⁸⁵⁸ El Kaide de bu çerçevede ele alınabilir. El Kaide'yi modern hale getiren sadece iletişim teknolojilerini kullanması değil, örgütlenme şeklidir de. El Kaide modern dünyada bugün çeşitli örneklerini gördüğümüz küresel çok uluslu yapılardan farklı değildir.⁸⁵⁹ Ezber bozan bu yaklaşımın devamında Gray, çoğu zaman Doğuyla özdeşleştirilen köktendinciliğin en modern halinin yer aldığı ülkelerden birinin ABD olduğunu öne sürmektedir. ABD'yi inançsız saymaya kodlanmış radikal İslamcılarının bunu görmekte zorlandığını belirten Gray'e göre:

⁸⁵⁶ İsmail Yaylacı, "İdeallere Gömülü, Kimliklere Dayalı Çıkarlar: Amerikan Dış Politikası ve BOP", *Küresel Güçler*, 3. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, ss.53-56.

⁸⁵⁷ Immanuel Wallerstein, *21. YY'da Siyaset*, İstanbul: Aram Yayıncılık, 2005, s.159.

⁸⁵⁸ Gray, s.3.

⁸⁵⁹ A.g.e., s.66.

“De Tocqueville gibi pek çok ziyaretçi Amerika’daki yoğun dindarlığı fark etmiştir. Amerika’nın giderek daha seküler olduğunun kanıtı yoktur. Tam tersine, ABD kendine özgü dindarlığını her geçen gün daha çarpıcı bir şekilde dile getirmektedir. Bütün ileri ülkeler arasında en güçlü köktendinci hareketin vatanı burasıdır. ABD ile kıyaslanabilecek hiçbir ülkede politikacılar İsa’nın adını bu kadar sık anmamaktadır...”⁸⁶⁰

Görüldüğü gibi hem moderniteyi, hem de geri kalmışlıkla özdeşleştirilen köktendinciliği tersine okumak mümkündür. Genel kabullerin dışına çıkıldığında olaylar her zamankinden daha farklı görünebilmektedir. Modernitenin ya da uygarlığın “bir tarafın diğerine dayatması” halini alması güçsüzün güçlünün karşısında bir aşağılanma ya da yenilgi hissine kapılmasına, bunun karşılığında kendi kimliğine ve değerler sistemine olan saygısını korumak adına, şiddet dâhil çeşitli tepkiler göstermesine neden olmaktadır. Amin Maalouf, “Eğer her birimizden modernliğe ulaşmak için kendini inkâr etmesi istenecekse gerici tepkiler ve elbette şiddet genelleşmeyecek midir?” diye sormaktadır.⁸⁶¹ Maalouf’a göre Arapların tarihten çıkardıkları sonuç, Batıların onları kendisine benzetme çabalarının daha çok itaat etmelerini sağlamaya yönelik olduğu şeklindedir.⁸⁶² Ancak Ortadoğu’daki bu hâkim algı Yeni Muhafazakârların bu bölge ile ilgili aktif müdahaleci tavırlarını bir yana koymaları için yeterli bir gerekçe değildir. Yeni Muhafazakârların bir “Amerikan Yüzyılı” olarak tasarladıkları 21. Yüzyıl’daki birincil öncelikleri Ortadoğu olmaya devam edecektir.

5.2. ORTADOĞU: YENİ MUHAFAZAKÂRLARIN 21. YÜZYIL DIŞ POLİTİKA ÖNCELİĞİ

Ortadoğu, tüm kutsal dinlerin merkezi olduğu gibi, sahip olduğu doğal kaynaklar ve geniş pazar potansiyeli ile aynı zamanda ekonomik bir cazibe merkezidir. Sanayileşmiş devletlerin ekonomik refahı bağlamında, dünyadaki hiçbir bölge Ortadoğu ile rekabet edecek güçte değildir. Dünya petrollerinin yüzde kırkını elinde tutan sekiz

⁸⁶⁰ A.g.e., s.20.

⁸⁶¹ Maalouf, s.96.

⁸⁶² A.g.e., s.66.

Körfez ülkesi petrol ihracatını bir süreliğine durdurmuş olsa, küresel sistem neredeyse çökme noktasına gelecektir.⁸⁶³ Kültürel, ekonomik ve stratejik nedenlerle dünyanın en önemli bölgeleri arasında yer alan Ortadoğu, özellikle 2. Dünya Savaşı'nın sona erdiği yıllardan itibaren ABD için de hayati bir önem arz etmeye başlamıştır. Savaş sonrasında ilan edilen neredeyse tüm başkanlık doktrinlerinin Ortadoğu ile ilgili olması bölgenin Washington nezdinde sahip olduğu merkezi rolü gözler önüne sermektedir.⁸⁶⁴

ABD dış politikası uzmanlarından Henry Nau'ya göre, Soğuk Savaş dönemi boyunca ABD'nin bu bölgedeki çıkarları üç ana unsura dayanmıştır: Bunlar Sovyetler Birliği, petrol ve İsrail'dir. Bu nedenle, dönemin ABD dış politikası Sovyetleri bölgeden uzak tutmak, petrol akışını sağlamak ve İsrail'i güvende tutmak üzerine kurulmuştur.⁸⁶⁵ Bu nedenle Amerikan yönetimleri Filistin-İsrail çatışması, Körfez güvenliği ya da petrol akışı gibi siyasi, ekonomik ve askeri çeşitli sebeplerle neredeyse yarım asır bölgeye müdahil olmuş, Sovyetlere karşı sahip olduğu caydırıcı gücün büyüklüğü nedeniyle, hiçbir Batılı güç bölgede onun kadar etkili hale gelmemiştir. Ancak Soğuk savaş'ın sona ermesi yukarıda sayılan üç ana unsurdan biri olan Sovyetler Birliği'ni ortadan kaldırdığı ve ABD kendisi için farklı enerji kaynakları elde ettiği halde bölgeye eskisine nazaran çok daha fazla müdahale etmeye başlamıştır.

Her şeyden önce, bölge Avrupa ve ABD'nin kimlik değerleri açısından önemli bir yer olmaya devam etmektedir. Bilindiği gibi Filistin toprakları hem Yahudilik, hem de Hristiyanlığın doğum yeri; Ortadoğu ise İslam'ın beşiğidir. Bu farklı dini gruplar arasında, Ortadoğu merkezli bir rekabet bugün dahi yoğun bir şekilde devam etmekte; ABD de sahip olduğu Hristiyan ve Yahudi nüfusuyla bu rekabetin içinde yerini almaktadır. Bir yandan bölgenin enerji kaynakları üzerindeki kontrolünü kaybetmemeye çalışırken, diğer yandan kuruluşuna büyük oranda destek verdiği İsrail devletinin güvenliğini garanti altına almasına yardım etmeye çalışmaktadır. Tüm bu unsurların etkisi altında şekillenen Soğuk Savaş sonrası dönemde, ABD'nin bölgedeki konumu

⁸⁶³ Eberhard Rhein, "Europe and the Greater Middle East", Robert D. Blackwill and Micheal Stürmer (eds.), *Allies Divided: Transatlantic Policies for the Greater Middle East*, Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 1997, s.41.

⁸⁶⁴ Gencer Özcan, "Doksanlı Yıllar Boyunca Ortadoğu'da ABD'nin Değişen Konumu", Fulya Atacan (der.), *Değişen Toplumlar, Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, İstanbul: Bağlam, 2004, ss.351.

⁸⁶⁵ Nau, s.208.

açısından en önemli dönüm noktası 1991 Körfez Savaşı olmuştur. ABD bu savaşın ardından bölgedeki siyasal etkinliğini ve askeri varlığını, daha önce hiçbir büyük devletin sahip olmadığı oranlara çıkarmış, bu sayede bölge ülkeleri üzerinde “caydırıcılık” ve “inandırıcılık” gücünü arttırmıştır.⁸⁶⁶ Tüm bunlar ABD’nin Ortadoğu’yu kendi öncelikleri doğrultusunda yeniden düzenleme çabasının dışı vurumudur.

ABD’nin, genişletilmiş sınırlarıyla ele alındığında, bölge genelinde üzerinde durduğu en önemli meseleler, bizim de bu bölümde detaylıca ele alacağımız, Afganistan ve Irak Savaşları, İran ve nükleer silahlanma meselesi ve İsrail-Filistin anlaşmazlığıdır. Bu meselelerin birinin diğerinden daha az ya da çok önemli olduğunu öne sürmek aslında oldukça zordur. Tüm bu meselelerin ABD’nin sosyo-kültürel, siyasi ve ekonomik yapısıyla, dolayısıyla da geleneksel Amerikan kimliği ile iç içe geçmiş, güçlü tarihsel kökenleri vardır ve tüm bu meseleler adeta bir yönetimden diğerine miras bırakılarak uzunca bir süredir var olmaya ve bölgede irili ufaklı başka sorunları tetiklemeye devam etmektedir. Özellikle G.W. Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârların dış politika gündemi söz konusu olduğunda, Ortadoğu’nun ve yukarıda saydığımız meselelerin önceki yönetimlere nazaran, çok daha öncelikli bir yer işgal ettiğini söylemek sanırız yanlış olmayacaktır.

ABD’de, Yeni Muhafazakârları da içine alan siyasi yelpazede Ortadoğu, üzerinde düşünülmesi ve gelecek planlaması yapılması kaçınılmaz bir bölgedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, Yeni Muhafazakârların geleneksel Amerikan kimliğinin pek çok unsurunu taşıdıkları bir gerçektir.⁸⁶⁷ Tarih içindeki pek çok Amerikan yönetimi gibi, Yeni Muhafazakâr etkiye yoğun bir şekilde maruz kalmış olan Bush yönetimi de sıklıkla ABD’nin “istisnai” bir ülke olduğunu ve dünya için en iyi demokrasi modelini teşkil ettiğini savunmuştur. Ancak Yeni Muhafazakârları ve dolayısıyla da Bush yönetimini diğerlerinden farklı kılan, bu model olma iddiasını özellikle tek bir bölge, “Ortadoğu” üzerinde gerçekleştirme iddialarıdır.⁸⁶⁸ Bu iddiada “müdahale” neredeyse

⁸⁶⁶ A.g.e., s.349.

⁸⁶⁷ Margolick, “The Return of the Neocons”.

⁸⁶⁸ Halper and Clarke, ss.309-310.

bir gereklilik halini almaktadır, çünkü önde gelen Yeni Muhafazakârlardan David Frum ve Richard Perle'ün de dediği gibi, “dışarıdan -gerekirse güce dayalı- bir yardım almıyorsa, demokrasinin hiçbir şansı olmayacaktır.”⁸⁶⁹ Bush yönetiminin, önce Ulusal Güvenlik Danışmanlığı'nı, ardından da Dışişleri Bakanlığı'nı yapan Condoleezza Rice'ın 2003 yılı Ağustos ayında, Irak'a müdahale başladıktan birkaç ay sonra kaleme aldığı fikirler, bu “dönüştürme” isteğinin özellikle Ortadoğu bağlamında nasıl şekillendiğini açıkça gözler önüne sermektedir:

“[II. Dünya Savaşı'ndan sonra] bizler ve Avrupa halkı demokrasi ve refah vizyonunu beraberce hayata geçirmekte başarılı olduk. Bugün, dost ve müttefiklerimizle birlikte kendimizi dünyanın başka bir parçasının uzun vadeli dönüşümüne adanmışız: Ortadoğu. Toplam 300 milyonluk nüfusuyla 22 ülkenin yer aldığı bir bölge olan Ortadoğu'nun gayri safi milli hâsılası, 40 milyon nüfuslu İspanya'ninkinden daha azdır. Bölge, Arap aydınlarının siyasi ve ekonomik “özgürlük açığı” dediği sebepten ötürü, geri kalmış durumdadır. Umutsuzluk hissi, insanları kendilerini havaya uçurmaya teşvik eden, nefret ideolojilerinin yeşermesi için verimli bir ortam sağlamaktadır... Tüm bunlar, bölgesel istikrarsızlığın oluşması için gerekli malzemeyi sağlamakta ve Amerika'nın güvenliğine karşı sürekli bir tehdit yaratmaktadır.”⁸⁷⁰

4. Bölüm'den de hatırlanacağı gibi, Yeni Muhafazakârlar için, kendilerinin ve dünyanın geri kalanının güvenliği birbirinden keskin çizgilerle ayrılmış değildir. “Onlara rağmen, onlar için” söyleminin parçası olan bu yaklaşımda, ABD'nin güvenliği, dünyanın güvenliği, dünyanın güvenliği de ABD'nin güvenliği gibi algılanmaktadır. Bu bakış, içe kapanma yanlısı Amerikan geleneksel muhafazakârlarını ya da değerlerin önüne çıkarları koymayı tercih eden realistleri fazlasıyla kızdırırsa da, Yeni Muhafazakârlar, Amerikan gücü ile Amerikan ideallerini aynı pota içinde eritmekte, bir yandan Amerikan ideallerini garanti altına alırken, diğer yandan onları tüm insanlığın hizmetine sunmayı amaçlamaktadır.⁸⁷¹ Yeni Muhafazakâr kabule göre,

⁸⁶⁹ Frum and Perle, s.228.

⁸⁷⁰ Condoleezza Rice, “Transforming the Middle East”, *The Washington Post*, August 7, 2003.

(http://www.iraqwatch.org/government/US/WH/us-wh-rice-wp_oped-080703.htm) Genç kuşak Yeni Muhafazakârlardan Max Boot'a göre, Condoleezza Rice ulusal çıkar odaklı geleneksel muhafazakârlardandır, Yeni Muhafazakâr değildir. Bakınız: Max Boot, “Think Again: Neocons”.

⁸⁷¹ Macqubin Thomas Owens, “The Bush Doctrine: The Foreign Policy of Republican Empire”, *Orbis*, Foreign Policy Research Institute, Winter 2009, s.29. (<http://www.fpri.org/orbis/5301/>)

gerekli müdahale olmazsa, Ortadoğu halkı adeta sahipsiz kalacak, sonuç olarak da bölge siyaseti ABD'ye düşman bir seyir izlemeye devam edecektir. Bu durum Rice'ın aşağıdaki sözlerine de yansımıştır:

“Amerika, Ortadoğu halkına sahip olduğu potansiyeli hayata geçirmesi için yardım etmeye karardır. Harekete geçeceğiz çünkü bölge halkı için daha çok özgürlük ve imkân, Amerika'daki ve dünya genelindeki insanlar için de daha fazla güvenlik istiyoruz.”⁸⁷²

Çıkar ve değerleri, ya da güvenlik ve özgürlüğü bir arada düşünme refleksi ile birlikte her şeyin merkezine ABD'yi koyan bu bakış açısının en büyük sorunu bölge kültürünü göz ardı etme, bölgenin kendine has siyasi yapısını yetersiz ve istikrarsız kabul etme eğiliminde olmasıdır. Bu durum, ABD siyasi tarihinde sıkça görülen ve bizimde 2. Bölüm'de üzerinde durduğumuz “öğretmen ve çocuk” metaforunun adeta bir devamı gibidir. 20. Yüzyıl başında emperyalizm üzerine yazılarıyla tanınan J.A. Hobson'ın “iyi (kalpli) emperyalist”⁸⁷³ fikrinin devamı sayılabilecek bu yaklaşımla Yeni Muhafazakârlar, Ortadoğu'yu “şanssız” insanların ABD'nin “sihirli değneğinin” kendilerine değmesini bekledikleri bir yer olarak tahayyül etmektedir. Yeni Muhafazakârlar, parçası oldukları Anglo-Sakson kültür ve yönetim şeklinin Ortadoğu halklarını kurtarmaya yeteceğine ve onları Batılı örneklerine benzer demokratik yönetimlere kavuşturacağına inanmaktadır. Frum ve Perle'ün dediği gibi:

“ABD'nin varlığı özgürlüğün mümkün olduğunu göstermiştir [ve] ...dünya üzerindeki en büyük güç olarak ABD'nin zaferi, özgürlüğün karşı konulmaz olduğunu ortaya koymuştur.”⁸⁷⁴

Yine 4. Bölümde belirttiğimiz gibi, Yeni Muhafazakârlara göre demokrasi de, özgürlük de, barış da, Amerikan demokrasisi, Amerikan özgürlüğü ve Amerikan barışı olarak kabul edilmelidir. Burada standartları belirleyen genelde Anglo-Sakson kültür

owens.bushdoctrine.pdf) Ayrıca bakınız: Andrew Bacevich, *The New American Militarism: How Americans are Seduced by War*, New York: Oxford University Press, 2005.

⁸⁷²Rice, “Transforming the Middle East”.

⁸⁷³Hobson, s.216 ve David Long, “Paternalism and the Internationalization of Imperialism: J. A Hobson on the International Government of the ‘Lower Races’ ”.

⁸⁷⁴A.g.e., s.226.

dünyası, özelde ise Yeni Muhafazakârların “dünya üzerindeki en büyük güç” olarak anmaktan gurur duydukları ABD’dir. Bu nedenle Amerikan modelinin dışında bir özgürlük ya da demokrasi denemesi Yeni Muhafazakârlar için kabul edilemez. Halper ve Clarke’ın altını çizdiği gibi, İslami değerlere göre şekillenen siyasi kurumlar, Yeni Muhafazakârlar tarafından Amerikan çıkarlarına ve güvenliğine karşı birer tehdit olarak algılanmaktadır ve onlara göre bu tehdit [bölgenin] sosyal ve siyasi sistemini -gerekirse güç kullanarak- yeniden yapılandırmadan ortadan kaldırılamaz.⁸⁷⁵ Bush yönetimine yakın Yeni Muhafazakârlardan biri olan ve Paul Wolfowitz ile birlikte Irak Savaşı’na en çok destek veren isimlerin başında gelen, ABD’nin Ortadoğu eski Özel Temsilcisi Zalmay Khalilzad’ın da altını çizdiği gibi, “stratejik öneme sahip “kritik” bölgeler üzerinde ortaya çıkabilecek düşman hegemon güçleri engellemek için ABD, -gerekirse- güç kullanmak için istekli olmalıdır, çünkü bu ABD’nin hayati çıkarları arasındadır.”⁸⁷⁶

Yeni Muhafazakârların güç kullanımına bu kadar yakın durmalarının altında, güçten bağımsız bir ilerlemenin mümkün olmayacağına inanmaları yatmaktadır. Görüldüğü gibi bu durum aslında ABD’nin geleneksel kimlik ve güvenlik algısından kopuk bir yaklaşım değildir. Ulusal çıkarlar, özellikle de ulusal güvenlik söz konusu olduğunda, -gerekirse- güç kullanmaktan kaçınmama yaklaşımı, ABD’nin kendisine Tanrı tarafından verildiğine inandığı “demokrasiyi dünya üzerinde yayma” misyonunun önemli bir parçasıdır. Kuruluş yıllarında ABD, birliğin zayıf ve kırılabilir yapısı nedeniyle, daha çok Avrupalı güçler arasındaki tehlikeli rekabetten kendisini koruma çabası içinde olduğundan, demokrasiyi yayma misyonunu askeri değil, ticari ilişkilerle, daha çok pasif bir model olarak yerine getirmeye çalışmıştır. Ancak ilerleyen yıllarda, güçlenen ekonomi ile birlikte, artan askeri ve siyasi üstünlüğü sayesinde, ABD bu ilahi misyonunu gerekirse güç kullanımına dayanarak gerçekleştirmekten çekinmemeye başlamıştır.⁸⁷⁷

⁸⁷⁵ Halper and Clarke, s.310.

⁸⁷⁶ Zalmay Khalilzad, *From Containment to Global Leadership? America and the World After the Cold War*, Santa Monica, RAND Corporation, 1994., s.25.

⁸⁷⁷ Kenneth B. Moss, *Undeclared War and the Future of U.S. Foreign Policy*, Baltimore: John Hopkins University Press, 2008, s.150.

ABD dış politikası uzmanlarından Kenneth Moss'a göre ABD, güç kullanımını başkalarının ne düşündüğü ya da neyin yasal olup olmadığı üzerinden değil, kendisinin neyi adil ve doğru bulduğu üzerinden meşrulaştırma eğilimindedir. Buna göre, ABD'nin kendisine ölçüt olarak kabul ettiği unsur, uluslararası örgütlerin ya da diğer tüm devletlerin de üzerinde olan "ilahi adalet"tir; bu nedenle de Amerikalılar güç kullanımı söz konusu olduğunda, eylemlerini her şeyin üzerinde olan [ilahi] bir hukuka dayanarak meşrulaştırmaya çalışabilmektedir.⁸⁷⁸ Görüldüğü gibi, devreye yine "Amerikan istisnailiği" yaklaşımı ve Protestan inancı girmektedir. Avrupa'da yaşadıkları çeşitli sıkıntılardan kaçarak Amerika kıtasında zorlu bir mücadeleye girişen ilk yerleşimciler nasıl her davranışlarının Tanrı tarafından planlandığına ve bu mücadeledeki başarılarının onlara cennette bir yer anlamına geldiğine inandırlarsa, Ortadoğu başta olmak üzere, dünya üzerinde demokrasiyi yayma mücadelesine giren Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârlar da durumu yine ilahi bir sınav gibi görmektedir. Bu nedenle ABD'nin ve herkesin mutlak güvenliği için, 11 Eylül gibi kötü bir tecrübe, onlara göre pekâlâ, uzun vadede daha iyi sonuçlara neden olabilecek bir "fırsat" anlamına da gelebilmektedir.

5.2.1. Felaketten "Fırsat" Yaratmak: Ortadoğu'ya Çekidüzen

Felaket ve fırsat kelimelerini yan yana getirmek hiç kolay görünmese de, Bush yönetiminin ortaya koyduğu söylemde bu, pekâlâ mümkün hale gelmiştir. George W. Bush'un 19 Eylül 2001'de yaptığı bir konuşma, dini ve kültürel kökleri ağır basan bu "iyimser" bakış açısını en iyi şekilde ortaya koyan sözlerle yüklüdür:

"[11 Eylül saldırılarının ardından] gözyaşlarımın arasından, fırsat [da] gördüğümü söyledim. Gördüğüm fırsat sadece özgürlüğe-âşık ulusların bir araya gelişi ve kararlı bir şekilde 'terörizme karşı savaşaçağız' demesi değildi, hissettim ki bu olay aynı zamanda Ortadoğu'nun davranışlarını da değiştirebilir... Ve bu konuda ilerleme kaydedilmektedir."⁸⁷⁹

⁸⁷⁸ *A.g.e.*, s.151.

⁸⁷⁹ "America's New War: Bush and Soekarnoputri Hold Press Conference on Terrorism", *CNN*, September 19, 2001. (<http://archives.cnn.com/TRANSCRIPTS/0109/19/se.13.html>) 02.02.2010.

11 Eylül saldırılarını bir “fırsat” olarak görenlerden biri de, dönemin Ulusal Güvenlik Danışmanı Condoleezza Rice’dır. 11 Eylül’den yaklaşık yedi ay sonra yaptığı bir konuşmada Rice da, 11 Eylül’ün, uluslararası siyasette tıpkı Sovyetler Birliği’nin çöküşü gibi önemli değişikliklere neden olduğuna işaret etmiş, bu dönemin sadece tehlikeli yanlarıyla değil, içerdiği devasa fırsatlarıyla da düşünülmesi gerektiğini ileri sürmüştür. Rice’a göre, çamur henüz kurumadan, ABD ile dost ve müttefikleri bu yeni fırsatlardan faydalanmak için kararlı bir şekilde harekete geçmelidir. 11 Eylül saldırılarını kastederek, “9/11 büyüklüğündeki bir deprem uluslararası siyasetin tektonik tabakalarını yerinden oynatabilir” diyen Rice, saldırılar sonrasında ortaya çıkmakta olan durumu, ABD’nin yeni bir güçler dengesi yaratabilmek için hür ve demokratik devletlerin sayısını arttırdığı 1945-1947 arası döneme benzetmiştir.⁸⁸⁰

Rice’ın bu sözleri 11 Eylül sonrasında Ortadoğu ile ilgili planlarını meşrulaştırmak için Almanya ve Japonya örneklerini sıkça kullanan Yeni Muhafazakârlarla büyük bir benzerlik sergilemektedir. Yeni Muhafazakârların genç kuşak temsilcilerinden, dönemin ABD Dış İlişkiler Konseyi üyesi Max Booth, 2002 yılında *CNN International* televizyonuna verdiği bir demeçte, ABD’nin Almanya ve Japonya’daki başarısından övgüyle söz etmiş; bu başarının aynısının Irak’ta da gösterilebileceğini öne sürmüştür.⁸⁸¹ Rice gibi, Bush yönetimin önde gelen diğer isimlerinin de 11 Eylül’ü bir fırsata çevirme çabaları ortalıkta bolca komplo teorisinin dolaşmasına neden olmuştur. Bu teorilerden en fazla öne çıkanlardan biri Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârların, Ortadoğu’nun stratejik önemdeki petrol yatakları üzerinde hegemonya kurabilmek için 11 Eylül saldırılarına bizzat zemin hazırladıkları yönündedir.⁸⁸²

⁸⁸⁰ Ayrıntılar için bakınız: “Remarks by National Security Advisor Condoleezza Rice on Terrorism and Foreign Policy”, April 29, 2002.

(www.politics.ubc.ca/.../main/.../Rice_speech_on_US_foreign_policy.doc) 02.02.2010.

⁸⁸¹ “Analysts Discuss Iraq Inspections”, *CNN International*, 30 Ekim 2002.

(<http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0210/30/se.03.html>) 08.11.2008.

⁸⁸² Bill Van Auken, “Why Won’t Condoleezza Rice Give Open, Sworn Testimony on 9/11?”, *World Socialist Web Site*, 30 March 2004. (<http://www.wsws.org/articles/2004/mar2004/rice-m30.shtml>) 12.12.2009.

Bu tarz komplo teorilerini ispat etmek oldukça zor olsa da, bugün geniş kabul gören bir tez vardır. Bob Woodward'ın *Saldırı Planı (The Plan of Attack)* adlı kitabında detaylıca değindiği gibi, Bush yönetimi 11 Eylül'ün hemen ardından Irak ve Saddam Hüseyin meselesini tartışmaya başlamış, ilerleyen 16 ay içinde bu yöndeki planlarını geliştirirerek, Mart 2003'te Irak'a saldırmıştır.⁸⁸³ Bu süre zarfında, Paul Wolfowitz gibi, yönetim içindeki Yeni Muhafazakârların Bush'a, Irak'a saldırarak, Saddam Hüseyin rejimini devirmeleri gerektiği yönünde telkinlerde bulunduğu bilinmektedir. Wolfowitz'e göre "Irak savaşı zorunludur ve nispeten kolay olacaktır".⁸⁸⁴

Yeni Muhafazakârlar Amerikan değerlerinin evrensel değerler olduğuna inanmaktadır. Bu nedenle kendi modellerinin dünyaya dayatılması onlara hiç de yanlış gelmez. Uzlaşma arayışı fayda etmediği takdirde, silah kullanımına hiç de soğuk bakmayan bu yaklaşıma göre, Ortadoğu'ya yapılacak doğru bir müdahale, adeta bir domino etkisi yaratarak, bölgede demokrasi rüzgârlarının daha hızlı esmesine neden olacaktır.⁸⁸⁵ ABD dış politikasında realist bir tutumdan yana olan Stephen Walt, Yeni Muhafazakârların Saddam'ı iktidardan uzaklaştırarak Ortadoğu bölgesine faydalı olacaklarını düşünmelerini "safça" bir yaklaşımdan ibaret saymaktadır. Walt'un bildirdiğine göre o dönemde önde gelen Yeni Muhafazakârlardan Irving Kristol Irak'a askeri bir müdahale gerçekleşirse, Arap dünyasında [olumlu yönde] zincirleme bir reaksiyon oluşacağını, Joshua Muravchik işgalin İran'dan Venezuela'ya büyük bir sarsıntı yaratacağını öne sürerken, Richard Perle Suriye ve İran'ın artık terörü bırakacağını, Michael Ledeen ise Irak'a gelecek özgürlüğü İran halkının da isteyeceğini öne sürmüştür.⁸⁸⁶

⁸⁸³ Detaylar için bakınız: Bob Woodward, *Saldırı Planı*, Çev. Melih Pekdemir ve Şefika Kamcez, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2004.

⁸⁸⁴ Wolfowitz'in o dönem Bush yönetimi üzerinde Irak konusunda yarattığı baskı ve Dışişleri Bakanı Colin Powell'in bu konudaki direnişinin detayları için bakınız: Woodward, ss. 22-23. Ayrıca bakınız: Norm Dixon, "Having It Their Way: How the Bush Gang Exploited 9/11", *Counterpunch*, 8/9 May 2004. (<http://www.counterpunch.org/dixon05082004.html>) 02.02.2010 ve David Ray Griffin, "Neocon Imperialism, 9/11, and the Attacks on Afghanistan and Iraq", *9/11 Truth*, February 27, 2007. (<http://www.911truth.org/article.php?story=20070227235042773>) 02.02.2010 ve David Ray Griffin, *Christian Faith and the Truth Behind 9/11 : A Call to Reflection and Action*, Louisville: Westminster John Knox, 2006.

⁸⁸⁵ Crockatt, s.218.

⁸⁸⁶ Stephen M. Walt, "The Shattered Kristol Ball", *National Interest Online*, 9.3.2008. (<http://www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=19672>) Fouad Ajami, ABD'nin Irak'a müdahalesinin

Walt'a göre Yeni Muhafazakârların bu "safça" beklentilerinin oluşmasında Fouad Ajami gibi Ortadoğu kökenli bazı araştırmacıların Bush yönetimine yanıtıcı bilgiler vermesinin de etkisi vardır. Ajami, ABD Başkan Yardımcısı Dick Cheney'e, Amerikan askerleri Irak'a girerse, Basra ve Bağdat caddelerinde sevinç patlaması yaşanacağını öne sürmüştür.⁸⁸⁷ Ajami gibi Ortadoğu kökenli bazı araştırmacıların bu yöndeki tutumu ve Yeni Muhafazakârların o yıllarda sürgünde bulunan bazı Iraklı muhaliflerden elde edilen izlenimler, zaten Ortadoğu'ya müdahale etmenin en doğru tercih olduğuna inanmakta olan bu grubun daha çok cesaretlenmesine ve 11 Eylül'ün ardından, Irak'a müdahaleyi çabuklaştırmak istemelerine neden olmuştur.

Bu durumda Yeni Muhafazakârların "demokratik barış teorisine" duydukları derin bağlılığın da etkisi vardır. Yeni Muhafazakâr Robert Kagan'a göre, eğer uluslararası ilişkilerin değişmez bir yasası varsa, o da "demokrasilerin birbirleriyle çok nadiren savaşmalarıdır".⁸⁸⁸ Yeni Muhafazakârlar II. Dünya Savaşı'ndan alınan derslerle, demokrasilerin egemen olduğu bir dünyanın yalnızca daha iyi bir dünya değil, aynı zamanda daha güvenli bir dünya olduğuna inanmaktadır. Demokratik yönetimlerin birbirleriyle savaşmayacağı inancına dayalı olan bu teori, Ortadoğu'da yapılmak istenenlerin de anahtarı niteliğindedir. Realistlerin farklı ulusal kimlik özelliklerini dikkate almaksızın, dış dünyada tüm devletlerin aynı reflekslerle hareket edeceği iddiasını reddeden bu bakış, konstrüktivizmin kimlik ve dış politika ilişkisinin karşılıklı bir etkileşim içinde şekillendiği tezini olumlu niteliktedir. Konstrüktivizme göre, bir devletin örneğin hegemon, liberal, komünist ya da revizyonist oluşuyla yakın bir ilişki içindeki söylem ve eylemleri, o devletin dış politika pratiklerinde farklılıklar ortaya çıkaracaktır.⁸⁸⁹ Benzer şekilde, Yeni Muhafazakârlar için de, bir devletin rejim şekli ABD'ye benzediği oranda, o devletle ABD'nin iyi geçinme şansı artmaktadır. Wendt'in

temel amacının Arap dünyasını modernleştirmek olması gerektiği görüşündedir. Bakınız: Fouad Ajami, "Iraq and the Arabs' Future", *Foreign Affairs*, Jan./Feb. 2003, ss.2-28.

⁸⁸⁷ A.g.e.

⁸⁸⁸ Robert Kagan, "Idealism isn't Dead", s.24.

⁸⁸⁹ Ayrıntılar için bakınız: Henry Nau, *At Home Abroad: Identity and Power in American Foreign Policy*, Ithaca, London: Cornell University Press, 2002; Ted Hopf, *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, Ithaca, London: Cornell University Press, 2002 ve Michael H. Hunt, *Ideology and U.S. Foreign Policy*, New Haven, London: Yale University Press, 1987.

söylediği gibi, kim ya da ne olunduğuyla, hangi çıkarlar için, hangi eylemlerin ortaya konulduğu arasında yakın bir ilişki vardır.⁸⁹⁰

Yeni Muhafazakârların demokrasi ve güvenlik arasında kurdukları bağı anlamak da işte bu sayede daha kolay olmaktadır. Yeni Muhafazakârlar ABD'yi daha çok bir "hegemon" ya da "imparatorluk" olarak tahayyül ettikleri için, ABD dış politikası da, bu grup etkin olduğu sürece elbette bu tahayyülün gereklerinden payına düşeni alacak, diğer devletlere ve kendisine biçtiği rolleri ve dünya vizyonunu buna göre belirleyecektir. Yeni Muhafazakârların Ortadoğu'yu dönüştürme hedeflerini, mutlaka bir Amerikan hegemonyası altında şekillendirilmek istemektedir. Yeni Muhafazakârlara göre, Ortadoğu devletleri kadar, dünyanın diğer güçleri de bu amaca saygı duymalı; ABD'nin bu "küresel misyonunu" gerçekleştirmesine yardım etmelidir. Bu çerçevede, Yeni Muhafazakârların 1998 yılında Clinton'a yazdıkları açık mektup, Washington yönetimine ve bir anlamda dünyaya, Ortadoğu'da bir şeyler yapmaları için verilmiş bir ultiatom niteliğindedir:

"Size yazıyoruz, çünkü ABD'nin Irak'a yönelik mevcut politikasının başarılı olmadığına ve çok yakın bir zamanda, Ortadoğu'da Soğuk Savaş'ın sona ermesinden bu yana bildiğimiz tüm tehditlerden daha ciddi bir tehditle karşılaşabileceğine inanmaktayız... ABD'nin ve dünya üzerindeki dost ve müttefiklerinin çıkarlarını güvence altına alacak yeni bir strateji ilan etmenizi salık veriyoruz... Bu strateji her şeyden önce, Saddam Hüseyin rejiminin ortadan kaldırılmasını amaçlamalıdır. Bu, zorlu ancak gerekli çabada tüm desteğimizi vermek için hazır bulunuyoruz."⁸⁹¹

Bu mektupla, Saddam Hüseyin rejiminin kitle imha silahları konusunda neden olduğu belirsizliğin, özellikle Ortadoğu'da istikrarı bozucu bir etki yaratacağını ve 21. Yüzyıl'da dünya güvenliğinin ABD'nin bu tehditle nasıl baş edeceğine bağlı olduğunu öne süren Yeni Muhafazakârlar, bu tehdidi ABD'ye zarar vermeden önce ortadan kaldırmak için, BM Güvenlik Konseyi'nin onayının beklenmemesi gerektiğini de

⁸⁹⁰ Wendt, *Social Theory of International Politics*, ss.224-243.

⁸⁹¹ Yeni Muhafazakârların, 1998'de Yeni Amerikan Yüzyılı Projesi (PNAC) bünyesinde, Clinton'a hitaben yazdıkları mektubun detayları için bakınız: "Letter to President Clinton on Iraq", January 26, 1998. (<http://www.newamericancentury.org/iraqclintonletter.htm>) 25.01.2010.

belirtmişlerdir. 11 Eylül sonrası G.W. Bush yönetiminin ortaya koyduğu dış politika vizyonu, bilindiği gibi, bu görüşle uyumlu bir yapı sergilemiştir. Bush yönetiminin Ulusal Güvenlik Danışmanlığı ve Dışişleri Bakanlığını yapan Condoleezza Rice'ın belirttiği gibi, yeni ABD yönetiminin dış politikası hayali bir uluslararası toplumun çıkarları üzerinde değil, Amerikan ulusal çıkarları üzerinde şekillenecektir.⁸⁹²

Yeni Muhafazakârlar, Ortadoğu konusunda tek yanlı karar almak istediklerinin işaretlerini 11 Eylül'den çok daha önce vermişlerdir. Ancak, George H. W. Bush'tan sonra, Clinton yönetimine de Ortadoğu konusunda istedikleri kadar cesur adımlar atıramayan Yeni Muhafazakârlar, sıra G.W. Bush'a geldiğinde, 11 Eylül saldırıları ile bir anlamda uzun yıllardır aradıkları güçlü gerekçeyi ya da "fırsatı" elde etmiş ve "terörizme savaş açmıştır".⁸⁹³ Ancak elle tutulur, somut bir varlıktan ziyade, bir fikirler bütünü ya da duygu durumu sayılabilecek "terörizm ile savaş", Yeni Muhafazakârların düşündüğü kadar kolay değildir ve daha da önemlisi Huntington'ın uzun yıllar önce ortaya koyduğu "medeniyetler çatışması" tezine yakışır şekilde, ABD'yi İslam dünyası ile karşı karşıya getirmiştir.⁸⁹⁴

5.2.2. Silah Gücüyle Demokrasi Arayışı: Afganistan ve Irak

11 Eylül 2001 günü yaşanan şok edici olayların ardından, George W. Bush terörizme karşı başlatılan bu savaşın sadece ABD'nin savaşı olmadığını altını çizirken, "demokrasiye inanan" tüm devletlerin desteğini istediğini açıkça beyan etmiştir.⁸⁹⁵ Bu çağrıya en çabuk ve etkili cevabın NATO'dan geldiği söylenebilir. Saldırıların ardından 24 saat bile geçmeden, NATO tarihinde ilk defa Kuzey Atlantik Antlaşmasının kolektif savunmaya dayalı 5. Maddesi'ni uygulamaya koyarak ABD'ye yapılan saldırıyı tüm

⁸⁹²Rice, "Campaign 2000: Promoting the National Interest", s.62.

⁸⁹³PNAC'ın 2000 yılında hazırlattığı *Rebuilding American Defences* (Amerikan Savunmasını Yeniden İnşa Etmek) adlı raporun, yeni bir Pearl Harbor'un, Amerikan ordusunda [Yeni Muhafazakârların istediği türden] bir teknolojik dönüşümü hızlandıracağı belirtilmiştir. "Rebuilding America's Defences", *PNAC Report*, September 2000, s.51. (<http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefences.pdf>) 26.05. 2009.

⁸⁹⁴James W. Caesar, "The Politics of Evil", *Weekly Standard*, April 1, 2002.

⁸⁹⁵G. W. Bush, "Terrorism, Threat Assessment, Counter Measures and Policy", *Electronic Journal of the U.S. Department of State*, Preface, Vol. 6, No.3, November 2001. (<http://www.usembassy.it/pdf/ej/ijpe1101.pdf>)

NATO üyelerine yapılmış saydığını duyurmuştur.⁸⁹⁶ 2001'den önceki yıllarda terörizm tehdidine az da olsa dikkat çekmiş olan NATO, 11 Eylül'den sonra terörizm ile mücadeleyi baş gündem maddesi haline getirmiş; "21. Yüzyıl'ın yeni tehdidi" sayılan uluslararası terörizm ile nasıl mücadele edilebileceği üzerine yoğun çalışmalar başlatmıştır.⁸⁹⁷

BM Güvenlik Konseyi ise, olaylardan bir gün sonra, 12 Eylül 2001'de aldığı 1368 Nolu karar ile ABD'ye karşı gerçekleştirilen bu terörist saldırıyı kınadığını ve tüm devletlerden sorumluların adalete teslim edilmesi için gerekli desteği vermelerini beklediğini ilan etmiştir.⁸⁹⁸ "Bir ülkeye karşı gerçekleştirilmiş terörist bir saldırı, tüm insanlığa karşı gerçekleştirilmiş bir saldırdır", diyen dönemin BM Genel Sekreteri Kofi Annan, tüm üyelerin ABD yönetimi ve halkı ile dayanışma içinde olduğunu göstermesi gerektiğinin altını çizmiştir.⁸⁹⁹ BM daha 28 Eylül 2001'de aldığı 1373 Nolu kararla da terörist eylemlerin ve terörizme verilen tüm desteğin önlenmesi yönünde üye devletlere işbirliği çağrısında bulunmuştur.⁹⁰⁰

ABD, BM ve NATO'nun desteğini aldıktan sonra 11 Eylül 2001 saldırılarına misilleme olarak 7 Ekim 2001'de Afganistan'ı bombalamaya başlamıştır. Usame Bin Ladin'in liderliğindeki El Kaide'ye ve ona yataklık etmekle suçlanan Taliban⁹⁰¹ örgütüne yönelik bu saldırılar, bir süre sonra karadan da desteklenen kapsamlı bir operasyona dönüşmüştür. ABD "Kalıcı Özgürlük Operasyonu" (Operation Enduring

⁸⁹⁶ Bakınız: Sebestyén L. v. Gorka, "Invocation of Article 5: Five Years On", *NATO Review*, Summer 2006 (<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/english/art1.html>) 25.01.2010 ve "NATO'dan Tam Destek", *Hürriyet*, 12 Eylül 2001.

⁸⁹⁷ NATO'nun bu çalışmalarında, aynı dönemde İngiltere ve Türkiye gibi diğer bazı üye devletlerin de terör saldırısına uğramış olması ekstra bir etki yaratmıştır. NATO'nun terörizmle ilgili yaklaşımları için bakınız: "NATO and the Fight Against Terrorism", Last Updated on 8 December 2009. (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48801.htm) 26.01.2010.

⁸⁹⁸ "Security Council Condemns in 'Strongest Terms', Terrorist Attacks On United States", Press Release SC/7143, September 12, 2001. (<http://www.un.org/News/Press/docs/2001/SC7143.doc.htm>) 05.02.2010. BM'nin 12 Eylül 2001 tarihli ve 1368 Nolu kararı için bakınız:

(<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>) 05.02.2001

⁸⁹⁹ "Security Council Condemns in 'Strongest Terms', Terrorist Attacks On United States".

⁹⁰⁰ BM'nin 28 Eylül 2001 tarihli ve 1373 Nolu kararı için bakınız:

(<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/557/43/PDF/N0155743.pdf?OpenElement>) 05.02.2010.

⁹⁰¹ Taliban üzerine detaylı bir çalışma için bakınız: Ahmed Raşid, *Taliban: İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun*, Çev. Osman Akinhay, İstanbul: Everest ve Mozaik Yayınları, 2001.

Freedom) olarak adlandırdığı bu savaşı, BM'nin meşru müdafaaı düzenleyen 51. Maddesi'ne dayanarak gerçekleştirmiştir. Bilindiği gibi, meşru müdafaa yoluna gidilmesinde temel koşul o ülkeye karşı silahlı bir saldırının gerçekleşmiş olmasıdır.⁹⁰²

BM Güvenlik Konseyi de, 11 Eylül'de İkiz Kulelere ve Pentagon'a yöneltilen saldırıları meşru müdafaa için gerekli en önemli koşulun gerçekleştiği yönünde değerlendirmiştir.⁹⁰³ Ancak BM'nin bu kararı ABD'nin ve İngiltere'nin Afganistan operasyonunu başlatmasından bir gün sonra almış olması dikkat çekicidir. Hukukçu Ayşe Özkan'a göre, BM her ne kadar Afganistan operasyonuna üstü kapalı bir onay vermiş sayılsa da, Güvenlik Konseyi'nin konuyla ilgili 1363 ve 1378 sayılı kararları aslında ABD'ye bu operasyon için açık bir yetki vermemektedir.⁹⁰⁴ Buna rağmen, NATO'nun 5. Maddesi gereği, ABD'ye bu operasyonda başta stratejik müttefiki İngiltere olmak üzere, birden çok devletin destek vermesi ise Afganistan operasyonunu "kolektif meşru müdafaa" kapsamına sokmaktadır.

NATO üyesi Türkiye de bu savaşta, ABD'nin ve müttefik güçlerin uçaklarına Afganistan'a yapılan hava saldırılarında Türk hava sahasını kullanma izni vermiş, bununla yetinmeyip NATO'nun EURO-Atlantik bölgesi dışında ilk kez görevlendirdiği Uluslararası Güvenlik Destek Gücü'ne (ISAF-International Security Assistance Force) asker göndermeyi ve farklı dönemlerde bu birliğe komuta etmeyi kabul etmiştir.⁹⁰⁵ Türkiye'nin bu dönemde uluslararası camiaya terörizme karşı yıllardır sürdürdüğü mücadeleyi daha iyi anlatmak ve PKK terörizmi konusunda uluslararası alanda elini daha çok güçlendirmek için gösterdiği çaba dikkat çekicidir.⁹⁰⁶ Ocak 2002'ye gelindiğinde Bush yönetimi, hedef tahtasındaki ülkelerin sayısında artışa

⁹⁰² Ayşe Özkan, "Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu", *Avrasya Dosyası, BM Özel*, İlkbahar 2002, Cilt:8, Sayı:1, ss.238-257. (<http://www.asam.org.tr/temp/temp972.pdf>) 7.7.2009

⁹⁰³ BM Güvenlik Konseyi Başkanının ilgili basın bildirisi için bakınız: "Press Statement on Terrorist Threats by Security Council President", AFG/152, SC/7167, October 8, 2001. (www.un.org/News/Press/docs/2001/afg152.doc.htm) 05.02.2010.

⁹⁰⁴ Özkan, ss.246-247 ve ss.249-251.

⁹⁰⁵ Bu konuda detaylı bir çalışma için bakınız: Mahmut Bali Aykan, "Turkey's Involvement in Afghanistan (2001-2008): A Test Case for Turkey's Partnership with the U.S. in 'Global War on Terrorism'", *Turkish Yearbook of Asia Pacific Studies*, No: 3, 2008.

⁹⁰⁶ Ayrıntılar için bakınız: Helin Sarı Ertem, "Partners in Conflict: The PKK Issue in Turkish American Relations", *Turkish Review of Middle East Studies*, Annual 2006, No.17, ss.82-83.

gidebileceğinin sinyallerini vermeye başlamış; Reagan dönemi ABD'sinin meşhur "Haydut Devletleri" (Rouge States) İran, Irak ve Kuzey Kore, G. W. Bush tarafından bu kez de "şer eksenini" olarak ilan etmiştir.

"İran, Irak ve Kuzey Kore gibi devletler ve onların terörist müttefikleri bir "şer eksenini" oluşturarak dünya barışını tehdit etmek üzere silahlanmaktadır. Bu rejimler, kitle imha silahları elde etmeye çalışarak ciddi ve büyüyen bir tehlike oluşturmaktadır. Bu silahları teröristlere vererek onların nefretine uygun araçlar elde etmelerini sağlayabilirler. Müttefiklerimize saldırabilir veya ABD'ye şantaj yapmayı deneyebilirler. Bu [ihtimallerin] herhangi birine karşı kayıtsız kalmanın bedeli felaketvari olacaktır."⁹⁰⁷

Bu dönemde nükleer çalışmalarda Irak'tan daha ilerde olduğu bilinmesine rağmen ABD'nin bir sonraki hedefinin Kuzey Kore değil, Irak olması, daha önce de değindiğimiz, Ortadoğu'nun Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârlar nezdindeki öncelikli yapısının bir onayı niteliğindedir. Bu durum aynı zamanda, ABD'deki kimi Evangelik Hristiyanların, Ortadoğu odaklı bir dış politikaya sahip olmalarının ve Irak ile bir an önce hesaplaşma isteklerinin de kanıtıdır.⁹⁰⁸ Soğuk Savaş boyunca ABD ve SSCB arasındaki çekişmenin önemli araçlarından biri olan Irak, Soğuk Savaş'ın sona ermesinden sonra da, ABD için Basra Körfezi güvenliğinin odak noktası haline gelmiştir.

Arap dünyasının liderliğine oynayan Saddam Hüseyin'in Kuveyt'i işgali ABD ile Irak'ın çıkarlarının uyuşmayacağını ortaya koymuş, ABD'nin Kuveyt'i özgürleştirme operasyonu ise uzun bir süre devam edecek olan Irak'ı çevreleme

⁹⁰⁷ G.W.Bush'un "şer eksenini" kavramını ilk kez dile getirdiği 29 Ocak 2002 tarihli Ulusa Sesleniş Konuşması için bakınız: "Bush State of the Union Address", *CNN*, Jan. 29, 2002. (<http://archives.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/01/29/bush.speech.txt/>) 24.01.2010.

⁹⁰⁸ Melanie McAlister'a göre, Irak Savaşı arifesinde, Amerikan Evangelik Hristiyanlarının büyük bir kısmının, ABD'nin Irak'a açacağı bir savaşın Amerikalıların kendilerini müdafaa etmeleri için gerekli olan 'Adil bir Savaş' (A Just War) olduğuna inandıkları gözlemlenmiştir. Ancak aslında Evangeliklerin Irakla ilgili yaklaşımları kendi içlerinde farklılıklar içermiş ve zaman içinde değişen bir seyir izlemiştir. Bakınız: Melanie, McAlister, "What Would Jesus Do? Evangelicals, the Iraq War, and the Struggle for Position", David Ryan and Patrick Kiely (eds.), *America and Iraq: Policy Making, Intervention and Regional Politics*, London, New York: Routledge, 2009, ss.123-124.

politikasının ilk adımını oluşturmuştur.⁹⁰⁹ G.W. Bush'un yakın çevresindeki Yeni Muhafazakârlardan Paul Wolfowitz ve Zalmay Khalilzad, 1997'de *The Weekly Standard*'da yazdıkları bir makale ile ABD'nin Saddam Hüseyin'i devirmesi gerektiğini düşündüklerini açıkça beyan etmişlerdir.⁹¹⁰ Yeni Muhafazakârlara göre, ABD'nin Irak'a önceden saldırısı, sonradan oluşabilecek daha büyük zararların önüne geçmek için elzemdir. Yeni Muhafazakârların bu bakış açısı ise devreye, daha önce detaylıca değindiğimiz, “önleyici darbe” yaklaşımını sokmakta gecikmemiştir.

Bilindiği gibi, G. W. Bush'un 20 Eylül 2001'de Amerikan Kongresi'nde yaptığı konuşmada ilk işaretlerini verdiği ve 17 Eylül 2002'de bir doktrin halini alan *Ulusal Güvenlik Stratejisi* içinde en fazla öne çıkan unsur, “önleyici darbe” yaklaşımıdır. Bu yaklaşım G. W. Bush'un “ABD'nin içerideki ve dışarıdaki çıkarlarını korumak için, tehdidi henüz ABD sınırlarına ulaşmadan önce tanımlayıp, yok edeceklerine” dair vurgusuna dayanmaktadır. Bush bu vurguyu yaparken, uluslararası toplumun desteğini sağlamak için [elbette] çaba göstereceklerini, ancak kendilerini savunmak için, gerekirse, tek başlarına hareket etmekten de çekinmeyeceklerini belirtmiştir.⁹¹¹ “Önleyici darbe” doktrini ilk açıklandığında dünya kamuoyunu fazlasıyla şaşırttıp, meşgul etse de, aslında Amerikan tarihinde radikal bir değişik anlamına gelmemelidir.

Soğuk Savaş'ın ilk yıllarında George F. Kennan'ın önerisiyle devreye sokulan “Çevreleme” (Containment) politikası ile karşılaştırıldığında, “Önleyici Darbe” yaklaşımı tabii ki farklılıklar içermektedir. 3. Bölüm'de detaylıca belirttiğimiz gibi, Çevreleme politikası sadece askeri olmayan yöntemlerin de devreye sokulması üzerine kuruludur. Bu strateji, tehdit olarak belirlenen ülke ya da ülkelerin, ki Soğuk Savaş yıllarında bu SSCB, 1990'larda ise Irak ve İrandır, siyasi, ekonomik ambargolar ve gerekirse askeri tedbirlerle baskı altına alınıp, yıldırılması, sonuç olarak da uluslararası toplumla işbirliği sınırları içine çekilmesini hedeflemektedir.

⁹⁰⁹ Robert J. Pauly, Jr. and Tom Lansford, *Strategic Preemption: US Foreign Policy and the Second Iraq War*, Aldershot, Burlington: Ashgate, 2005, s.1.

⁹¹⁰ Zalmay Khalilzad and Paul Wolfowitz, "Overthrow Him," *Weekly Standard*, December 1, 1997. Ayrıca bakınız: Paul Wolfowitz, “The United States and Iraq”, John Calabrese (ed.), *The Future of Iraq*, Middle East Institute, 1997.

⁹¹¹ ABD'nin 2002 Ulusal Güvenlik Belgesi, s.6. (<http://www.ndu.edu/library/epubs/nss09-2002.pdf>) 13.5.2009.

Görüldüğü gibi, Kennan'ın önerdiği türde bir çevreleme, askeri seçeneğin mümkün olduğunca devreye sokulmaması ve uluslararası işbirliğine dayalı bir “çokyanlılığı” baz almaktadır. Oysa G. W. Bush ile yıldızı parlayan “Önleyici Darbe” stratejisi, Chace ve Carr'ın altını çizdiği ve bizim de 2. Bölüm'de detaylıca üzerinde durduğumuz, geleneksel Amerikan güvenlik anlayışının “mutlak güvenlik müzakere edilemez, kazanılır”⁹¹² görüşüne uygun şekilde, son kertede, tek yanlı bir askeri eylemde bulunmayı göze almaktadır. Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârların bu noktaya gelmesinde elbette ABD'nin üstün askeri gücüne ve küresel liderlik rolüne duydukları güvenin büyük etkisi vardır. Sonuçta Soğuk Savaş sonrası dönemde ABD'nin karşısında henüz SSCB gibi tek ve aynı derecede güçlü bir blok yoktur.

Oysa Soğuk Savaş döneminde en azından ABD ve SSCB arasındaki güç dengesinin, onları birbirlerine karşı doğrudan bir askeri saldırıda bulunmaktan alı koyduğu bilinmektedir. Saddam Hüseyin yönetimindeki Irak her ne kadar, bölgesel anlamda bir güç olma iddiasında olsa da, Yeni Muhafazakârların gözünde, ABD ile karşılaştırıldığında, çok da zor bir lokma değildir. Bu nedenle de, gelebilecek tüm uluslararası tepkilere rağmen, askeri olarak “önleyici darbe”, siyasi olarak da “demokrasiyi yayma” ilkesine dayanan Bush Doktrini'nin ilk uygulama yeri Irak olmuştur. Terörle mücadele kapsamında Afganistan'a yaptığı askeri operasyonda uluslararası toplumun desteğini almakta zorlanmayan ABD, sıra Irak'a savaş ilan etme ve Saddam Hüseyin yönetimini devirmeye gelince, beklediği kadar büyük bir destek bulamamıştır.⁹¹³ Bu dönemde Bush yönetiminin, aradığı meşruiyeti sağlayabilmek için Irak'a saldırıyı Körfez Savaşı ile karşılaştırma eğilimine sahip olması dikkat çekicidir. Wolfowitz gibi Yeni Muhafazakârlara göre, Irak Savaşı bir zorunluluktur.⁹¹⁴ Oysa ABD dış politikasının daha çok realist kanadından sayılan Richard Haass'a göre, 1991'deki Körfez Savaşı ABD için tamamıyla bir zorunlulukken, 2003'teki Irak Savaşı bir tercihten ibarettir.⁹¹⁵

⁹¹² Chace and Carr, s.13.

⁹¹³ Gaddis, “Grand Strategy in the Second Term”, s.6.

⁹¹⁴ Woodward, s.22.

⁹¹⁵ Bakınız: Richard N. Haass, *War of Necessity, War of Choice: A Memoir of Two Iraq Wars*, New York: Simon & Schuster, 2009.

Amerika Irak'a karşı müdahalesini BM Güvenlik Konseyi'nin Kuveyt'in işgali ile ilgili Kasım 1990 tarihli 678 sayılı kararı ile Nisan 1991 tarihli 687 sayılı kararına dayandırmıştır. Oysa birinci kararın amacı Irak güçlerini Kuveyt'ten çıkarmaktır; ikinci kararın amacı da ateşkesin ardından Irak'ın silahsızlandırılmasını ve silahlarının denetlenmesini sağlamaktır.⁹¹⁶ Kuveyt'in boşaltılmasıyla ve silah denetçilerinin kontrollerini yapmasıyla bu kararlar işlevlerini yerine getirmiştir. ABD Irak'a karşı şiddet kullanma hakkının dayanağı olarak, bir de BM Güvenlik Konseyi'nin Kasım 2002 tarihli 1441 sayılı kararı vasıtasıyla ilan ettiği, Irak'ın silahsızlanma yükümlülüğünü yerine getirmemesi ve silah denetçileriyle işbirliğine gitmemesi halinde "ciddi tedbirlerle" karşı karşıya kalacağına ilişkin hükmünü göstermiştir. Oysa "ciddi tedbir" kavramına dayanarak, doğrudan doğruya bir savaş ilanı yapmak BM'nin genel yapısı ve kuruluş felsefesiyle bağdaşmamaktadır.⁹¹⁷ Sonuç olarak ABD'nin Irak'a savaş açmasını meşru kılacak bir saldırı gerçekleşmediği gibi, yakın ve açık bir saldırı tehlikesi de söz konusu değildir. Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârlar, ortaya koydukları yeni güvenlik stratejisine dayanarak, kendi belirledikleri kıstaslara göre tehlikeli gördükleri her devlete karşı önleyici bir savaşa girmeyi uygun görse de, bu durum BM'nin temel ilkesini oluşturan şiddet kullanma yasağının, ulusal güvenliğe dayalı gerekçelerle ABD tarafından göz ardı edilebileceğini gözler önüne sermiştir.

ABD'nin 20 Mart 2003'te, "uluslararası meşruiyet" olmaksızın, tek taraflı bir kararla Irak'a saldırması Bush yönetimi ve Yeni Muhafazakârların sahip oldukları dünya görüşü ve güvenlik anlayışını, gerekirse zorla, tüm dünyaya dayatma isteklerinin açık bir göstergesidir. 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi ve Bush Doktrini'ne dayanarak Irak'ı işgal eden ABD her şeyden önce mevcut uluslararası sistemi düzenleyen ve BM Anayasası'nın 1. Bölüm 2. Maddesi ile garanti altına alınan "bütün üyelerin egemen eşitliği prensibine" dayalı dünya düzenine darbe vurmuştur.⁹¹⁸ "Irak'ı özgürleştirdik ve bir zorbadan kurtulduk" diyebilmek için 1991 yılından beri bekleyen Yeni Muhafazakârlar, Saddam Hüseyin rejimini 11 Eylül olaylarıyla ilişkilendirmek adına

⁹¹⁶ Ece Göztepe, "ABD'nin 'Haklı Savaşı' ve Uluslararası Hukuk", *NTVMSNBC*, 21 Mart 2003. (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/207177.asp?0m=-1MW>)

⁹¹⁷ *A.g.e.*

⁹¹⁸ Han, s.139.

gösterdikleri tüm çabaya rağmen inandırıcı olmayı başaramamışlardır.⁹¹⁹ Bunun yerine, kaybettikleri saygınlığı geri kazanmak için, özellikle Bush yönetiminin ikinci döneminde, kitle imha silahlarına yaptıkları vurguyu azaltarak, dikkatleri demokratikleşme çalışmalarına vermeyi tercih etmişlerdir. Ancak Irak'ı ABD'ye karşı planlanan bir saldırının üssü ya da kitle imha silahları merkezi gibi gösterme çabasında başarısız olan Bush yönetimi, işgalin ilerleyen zamanlarında Irak'ı demokratikleşmeye başladığını ilan ederken de aceleci davranmıştır.

2005 yılı Ocak ayı sonunda Irak'ta geçici yönetim için ilk genel seçimler yapılsa da, Irak bu dönemde özellikle Şiiiler ve Sünniler arasında büyük bir mezhepsel çatışmaya sahne olmuş, kuzeyde ortaya çıkmakta olan ABD destekli, yarı-bağımsız Kürt yönetimi ise ayrı bir rahatsızlık yaratmıştır. Yeni Muhafazakârların 2004-2005 yıllarında yoğun olarak yaptığı “Ortadoğu’da demokrasi yayılıyor” propagandasının içinin pek de dolu olmadığı 2006 yılına gelince açıkça ortaya çıkmıştır.⁹²⁰ Irak Savaşı’ndan önce “ABD tarihindeki çok az savaşa bundan daha iyi hazırlanmıştır” diyen ve Irak’taki Amerikan kuvvetlerinin 1-2 yıl içinde birkaç bin kişiye düşeceğini öne süren Yeni Muhafazakâr William Kristol ve Robert Kagan 2006 yılı ve sonrasında Irak’ta ayrılıkçı şiddetin yükselişe geçeceğini tahmin edememiştir. Stephen Walt’a göre, bu durum Yeni Muhafazakârların “demokrasinin kolay tesis edileceği” şeklindeki “saf” inançları ile Irak ve bölge hakkındaki cehaletlerinden kaynaklanmıştır:

“Yeni Muhafazakârlar işgalin kolay ve ucuz olacağını sandıkları için uzun süreli bir savaş hazırlığı yapma gereği hissetmemiştir ve istikrarlı bir siyasi düzeni tesis etmenin uzun, pahalı ve belirsiz bir teşebbüs olduğunu dile getiren realistlerin uyarılarını dikkate almamıştır.”⁹²¹

Walt gibi düşünenlere göre, G. W. Bush yönetimi, Ortadoğu’da müdahalede bulunduğu devletler kadar ABD’nin güvenliğini de tehlikeye atmış, “güvenlik sağlayan

⁹¹⁹ Seymour M. Hersh, “Selective Intelligence: Donald Rumsfeld has his own special sources. Are they reliable?” *New Yorker*, Vol.79, No:11, 12 Mayıs 2003, ss. 44–53.
(<http://www.newyorker.com/printables/fact/030512fa> fact)

⁹²⁰ Crockatt, s.219.

⁹²¹ Walt, “The Shattered Kristol Ball”.

ABD” imajı büyük yaralar almıştır.⁹²² 26 Eylül 2002’de, aralarında Robert Jervis, John J. Mearsheimer, Stephen M. Walt, Shibley Telhami ve Kenneth N. Waltz gibi realist isimlerin de bulunduğu 33 uluslararası güvenlik uzmanı, New York Times’da savaş karşıtı bir bildiri yayımlayarak Bush yönetimini Irak’a bir savaş açma konusunda dikkatli olması için uyarmıştır. ABD’nin ulusal güvenliği ve diğer hayati çıkarları için bazen savaşa gidilebileceği gerçeğini kabul ettiklerini belirten realistler, yine de askeri gücün ancak ve ancak Amerikan çıkarlarını geliştirmek için kullanılması gerektiğini öne sürmüştür. Realistlerin bu bildirisinde öne çıkan bazı noktalar şöyle özetlenebilir:

-[Baba] Bush yönetimi 1991’de Irak’ı işgal etmemiştir, çünkü böyle bir eylemin Ortadoğu’ya istikrarsızlık yayacağı ve bunun da ABD’nin çıkarlarını tehdit edeceğini anlamıştır.”

-“Saddam Hüseyin bir despottur ancak Irak’ın El Kaide ile bağlantısını hiç kimse kanıtlayamamıştır.”

-“Nükleer silahlara sahip olsa bile, Irak’ın bunu büyük bir Amerikan ya da İsrail saldırısı olmaksızın kullanması mümkün değildir.”

-“Irak’taki savaşı kolayca kazansak bile, akla yatkın bir çıkış stratejimiz yoktur. Irak derin bir şekilde bölünmüş bir toplumdur ve ABD’nin burada kalıcı bir devlet yaratmak için bu ülkeyi uzun yıllar işgal etmesi ve onu kontrol altında tutması gerekecektir.”

-“El Kaide, ABD’ye karşı Irak’tan çok daha büyük bir tehdit arz etmektedir. Irak’a karşı bir savaş, ABD’nin El Kaideye karşı mücadelesini riske atacaktır ve Amerikan karşıtlığının küresel ölçekte yayılmasına neden olacaktır.”⁹²³

Irak Savaşı’nın ABD’nin hayati çıkarları arasında olmadığını öne süren realistlere göre, Saddam Hüseyin yönetimine karşı uygulanacak en iyi yöntem ABD’nin kendisine ve BM’ye ait olanakları kullanarak Irak’ı akıllı bir şekilde çevrelemeye devam etmesidir. Realistlere göre ABD’nin Irak’ı işgal etmesi için tek gerekçe, Saddam Hüseyin’in ABD’ye ya da müttefiklerine saldırı tehdidinde bulunmasıdır ki, böyle bir

⁹²² Eddie J. Girdner, “The Short End of the Stick: The Middle East and Global Security”, *Turkish Review of Middle East Studies*, Annual 2006, No:17, ss.99-120.

⁹²³ “War with Iraq is not in America’s National Interest”, *New York Times*, September 26, 2002. (<http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/P0012.pdf>) 02.02.2010.

durum söz konusu bile değildir; o nedenle de ABD, El Kaide ile savaşa odaklanmalıdır.⁹²⁴ Tüm bu eleştirilere rağmen Yeni Muhafazakârların büyük bir kısmı, bugün dahi, Afganistan ve Irak'a müdahale ederek doğru bir iş yaptıklarına ve uzun vadede başarılı olacaklarına inanmaktadır. George H. W. Bush yönetimini Saddam Hüseyin'i iktidarda bıraktığı için asla affetmeyen Yeni Muhafazakârlar, Frum ve Perle'ün aşağıdaki sözlerinde görüldüğü gibi, tüm eleştirilere rağmen Irak'ta doğru olanı yaptıklarını düşünmektedir:

“Arap dünyasının en zalim ve en zorba diktatörünü saf dışı ettik. Bütün bir ulusu özgürlüğüne kavuşturarak, Irak'ta uygar bir sivil toplumun kurulmasına ve Ortadoğu'da ideolojik ve ahlaki iklimin reforme edilmesine kapı araladık.”⁹²⁵

Irak savaşının kötü gidişatını görerek Yeni Muhafazakârlardan ayrılmayı ve hareketin dış politika eylemlerine daha eleştirel bakmayı tercih eden Francis Fukuyama⁹²⁶ dışında, adı daha önce Yeni Muhafazakârlar arasında geçen isimlerin hemen hemen hiçbiri Irak'ta başarısız olduklarını kabullenmemiştir. Onlara göre, “Vietnam da hatalarla dolu, acı bir olaydır ama sonuçta sağlam bir strateji olduğunu kanıtlamıştır. Benzer şekilde onları Irak'a götüren strateji de nihayetinde temize çıkabilir”.⁹²⁷ ABD dış politikasının kuruluş felsefesi olarak içe kapanmacı bir yaklaşıma sahip olduğunu düşünenler, G. W. Bush yönetiminin Yeni Muhafazakârlarla birlikte ortaya koyduğu bu aktif müdahaleci tavrı elbette büyük bir değişiklik olarak görmektedir. Oysa Amerikan Kurucu Babalarının izolasyonizm vurgusu daha çok “ihtiyat”a dayalıdır ve 3. Bölüm'den de hatırlanacağı üzere, ABD'nin dünya siyaset sahnesinde gücünü arttırmaya başladığı 19. ve 20. Yüzyıllar, “aktif müdahale” örnekleriyle doludur. ABD dış politikasında “ulusal güvenlik” odaklı realist yaklaşım uzun yıllar boyunca siyasette ağırlığını hissettirmiştir. Yeni Muhafazakârların ulusal çıkar boyutunu gözardı ederek, sadece Amerikan değerler sistemine dayalı, idealist bir siyaset peşinde olduğunu düşünen Kissinger, Mearsheimer ya da Walt gibi realistler yanılmaktadır. Yeni Muhafazakârlar, dış politikayı büyük oranda ellerinde tutan

⁹²⁴ A.g.e.

⁹²⁵ Frum and Perle, s.30.

⁹²⁶ Fukuyama, *Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika*.

⁹²⁷ Muravchik, “The Future is Neocon”.

realistlerin ısrarlı eleştirilerine karşı, hem Amerikan değerlerini, hem de Amerikan çıkarlarını koruma amacıyla olduklarını vurgulamaktadır.

Yeni Muhafazakârlar ABD'nin özgürlük ve demokrasiyi yaymak için özel bir misyona sahip olduğuna, ABD'nin liderlik rolünün her ne pahasına olursa olsun devam etmesi gerektiğine inanmakta; tek taraflılığa verdikleri primle, uluslararası örgütlere şüpheyile yaklaşmaktadır. Ancak tüm bunlar Yeni Muhafazakârların ABD tarihinde yepyeni bir sayfa açtıkları anlamına gelmemelidir. Bush Doktrini'nin her bir unsurunun izleri aslında Cumhuriyetin kuruluşundan bu yana Amerikan tarihinde görülmekte olan izlerdir. Bu açıdan Bush Doktrini'ne "Yeni Muhafazakârların icadı" demek aslında çok da doğru olmayacaktır. Joshua Muravchik'in de belirttiği gibi, doktrin aslında kolaylıkla Kurucu Babalar'ın ortaya koyduğu ABD dış politikasının genel çizgisi içinde değerlendirilebilir.⁹²⁸ Herşeyden önce Bush Doktrini, kuruluş yıllarından gelen "demokrasiler tüm diğer yönetim şekillerinden üstündür" yaklaşımının bir dışa vurumudur. Bush yönetimine göre, "terörizm", liberal demokrasinin karşısında, tıpkı nazizm, faşizm ya da komünizm gibi oldukça ciddi bir tehdittir, bu nedenle de mutlaka bertaraf edilmesi gerekir. Bush Doktrini'nin bu amaç için en uygun gördüğü preemtif saldırı ya da onun genişletilmiş bir hali sayılabilecek preventif savaş meselesi, bir önceki bölümde belirttiğimiz gibi, zaten yeni yöntemler olarak görülmemektedir. Bu bağlamda, örneğin ABD'nin Soğuk Savaş boyunca ürettiği stratejik nükleer silahların ortaya çıkış amacı preventif saldırı yaklaşımı içinde değerlendirilmektedir.⁹²⁹ Öyleyse Bush yönetiminin tek yaptığı aslında zaten mevcut olan bu yaklaşımı pratiğe dökmeleridir.

Tek taraflılı müdahaleler konusunda da, Amerikan siyasi tarihi çok sayıda örnekle doludur. ABD'nin İran, Guatemala, Şili, Dominik Cumhuriyeti ve Küba'da gerçekleştirdiği ya da gerçekleştirmeye çalıştığı pekçok darbeyi yasallık çerçevesinde açıklamak mümkün değildir. Bu girişimlerin çoğu, ulusal güvenlik gerekçesiyle, gizli yürütülen operasyonlardır. Robert Kagan'ın da altını çizdiği gibi, ABD'nin meşruiyeti

⁹²⁸ Macqubin Thomas Owens, "The Bush Doctrine: The Foreign Policy of Republican Empire", *Orbis*, Winter, 2009, ss.25-26. (<http://www.fpri.org/orbis/5301/owens.bushdoctrine.pdf>)

⁹²⁹ Moss, s. 153.

aslında uzunca bir zamandır yasalara değil, kendi ulusal güvenliğine dayanmaktadır.⁹³⁰ Bush Doktrini'nin tek yeni tarafı da, Amerikan ulusal çıkarının sadece basit bir güvenlikten ibaret olmadığı, hem ticari ve hem de ideolojik bileşenlerinin olduğunun en son beyanı olmasıdır.⁹³¹ Geleneksel Amerikan güvenlik algısındaki “tek taraflı eylem” yaklaşımından kolayca anlaşılacağı üzere, G. W. Bush ve Yeni Muhafazakârlar geçmişten bağımsız bir siyasetin değil, tarih ve deneyimle sıkı bağları olan bir siyasetin peşindedir. 2002 Ulusal Güvenlik Belgesi'nde de bu noktanın altının çizilmiş olması dikkat çekicidir:

“Birleşik Devletler ulusal güvenliğimize yönelik tehditlere karşı önleyici eylemlerde bulunma seçeneğini uzun zamandır elinde tutmaktadır. Tehlike ne kadar büyükse, eylemsizliğin riski o kadar büyüktür ve kendimizi savunmak için önceden eyleme geçmek o kadar gereklidir... Düşmanca eylemleri durdurmak için ABD, gerekirse, önceden harekete geçecektir.”⁹³²

Gerçekten de Bush Doktrini'ne hayat veren 2002 Ulusal Güvenlik Stratejisi konstrüktivistleri haklı çıkaracak şekilde, “tarih” kokmaktadır. Stratejik olmaktan ziyade kimliğe vurgu yapılan bu belgede Amerikan değerlerine atıf fazlasıyla ön plandadır. Zaten Yeni Muhafazakârların dünya genelinde Amerikan değerlerinin yayılmasına oldukça önem verdikleri bilinmektedir; Amerikan değerleri onlar için fazlasıyla evrensel niteliktedir ve bu evrensellik sadece pasif bir şekilde oturarak değil, aktif bir siyaseti devreye sokarak model olmayı gerektirir. Bu çerçevede, 21. Yüzyıl'ın yeni tehdit tanımı sayılan “uluslararası terörizm”e karşı Yeni Muhafazakârların silahlarından biri Amerikan değerleri olacaktır. Ancak Amerikan değerlerinin yayılmasını, Amerikan mallarının dünya üzerinde dolaşması gibi kolay ve sorunsuz olacağını zannedenler yanılmıştır. Uluslararası terörizm ile baş etmenin en iyi yolunun silah gücüyle demokrasi getirmek olmadığı çok geçmeden anlaşılacaktır.

⁹³⁰ Robert Kagan, “A Matter of Record: Security, Not Law, Established American Legitimacy”, *Foreign Affairs*, Vol.84, No:1, Jan/Feb. 2005, s.171.

⁹³¹ Mead, *Special Providence...*, ss.3-29.

⁹³² ABD'nin 2002 Ulusal Güvenlik Belgesi, s.15. (<http://www.ndu.edu/library/epubs/nss09-2002.pdf>)

5.2.3. Nükleer Silah Tartışması ve İran

Yeni Muhafazakârların dış politika gündeminde önde gelen meselelerden birini şüphesiz İran oluşturmaktadır. ABD dış politikasında Afganistan, 11 Eylül sonrasında, El Kaide ve Bin Ladin bağlantısı nedeniyle adeta mecburen ön sıralara tırmanırken, Yeni Muhafazakârlar için İran, çoğu zaman Irak'tan bile önce halledilmiş olması gereken bir sorun, durdurulması gereken bir tehdit kaynağı olarak algılanmaktadır. Aslında karşılıklı negatif algılamaya dayalı bu durumun tarihsel kökenleri oldukça güçlüdür ve her iki ülkedeki yönetimler değişse bile, ortaya konulan eylemler büyük değişiklikler göstermemektedir.

ABD-İran ilişkileri uzun yıllardır gergin bir hat üzerinde ilerlemektedir. 1979'da yapılan devrimin ardından, ABD yanlısı İran Şah'ını devirerek, ülke yönetimini eline geçiren ve İran İslam Cumhuriyeti'ni kuran Ayetullah Humeyni için ABD "Büyük Şeytan"ı temsil etmiş, her türlü kötülükle özdeşleştirilmiştir. Carter yönetimindeki ABD, bölgedeki siyasi ve ekonomik çıkarları gereği, bir süre için Humeyni'yi soyutlayarak, ılımlı siyasi kanatla diyalogunu sürdürmeyi denese de, Tahran'daki "Rehineler Krizi"nin ardından, bu politikasından da vazgeçmiştir.⁹³³ 1979 yılında İran'da Amerikan Büyükelçiliği'ne karşı girişilen ve 444 gün boyunca çözülemeyen "Rehineler Krizi" nedeniyle büyük prestij kaybeden Carter'ın yerine, başkanlık koltuğuna oturan Ronald Reagan için İran, dünya üzerinde kötülüğün simgesi olmaya devam etmiştir. 1990'lı yıllarda İran ve Irak'ı içine alan "Çifte Çevreleme" politikasını devreye sokan ABD, 11 Eylül saldırıları sonrasında bu ülkeye tavrını daha da sertleştirmiştir. Saldırılarından sonra uluslararası arenada oluşan ortam ve ABD'nin tavrı İran'ı doğrudan etkileyecek düzeydedir. ABD'nin Afganistan'a karşı operasyonunda İran, genel olarak destekleyici bir tutum takınsa da, Afganistan ve Irak'tan sonra sıranın İran'a geleceği iddiası uluslararası siyasetin önemli bir gündem maddesini oluşturmuştur.

⁹³³ Arsalan Ghorbani Sheikhnesin, "Iran and the US: Current Situation and Future Prospects", *Journal of International and Area Studies*, Vol.16, No: 1, 2009, s.96. (ss-93-113)

Bush Doktrini'ne göre, 11 Eylül gibi saldırıların kaynağı Ortadoğu'da fanatik ve saldırgan despotizme kaynaklık eden zorbalık kültürüdür ve bu kültürü yok etmenin tek çaresi bölgedeki rejimleri demokratikleştirmektir.⁹³⁴ Ancak daha önceki bölümlerde detaylıca açıkladığımız gibi, Bush yönetimine göre, bu demokratikleştirmeyi sağlamanın yolu artık eskisi gibi, geleneksel “caydırma ve çevreleme” yöntemlerini devreye sokmak değildir. Tıpkı Yeni Muhafazakârlar gibi, Bush yönetimine göre de bu yöntemlerin kitle imha silahları geliştirmeye çalışan teröristlere ya da haydut devletlere karşı sonuç getirmediği ortadadır; bu nedenle de söz konusu tehditlere karşı, ABD'nin uygulaması gereken yöntem önleyici bir savaş başlatmak olmalıdır. Uluslararası camianın çok yakın ve gerçekleşmesi çok muhtemel bir saldırıya karşı önalıcı bir eyleme sıcak bakarken, daha çok sübjektif algılara ve ihtimal hesaplarına dayalı önleyici savaş sakıncalı bulması, Bush yönetimine göre gereksiz bir durumdur. G. W. Bush'a göre, küreselleşme, terörizm ve kitle imha silahları çağında, önalıcı saldırı ve önleyici savaş arasındaki bu ayrım anlamsızlaşmaktadır, çünkü eğer bir saldırı bu kadar yakında olarsa, onu önlemek için çok geç kalınmış olabilir.⁹³⁵

Yeni Muhafazakârların etkisiyle, Reagan'ın Soğuk Savaş yıllarında SSCB için kullandığı “şer imparatorluğu” tabirini, 11 Eylül sonrası “şer eksenine” (axis of evil) dönüştüren George W. Bush, bilindiği gibi bu eksene, Irak ve Kuzey Kore'nin yanı sıra İran'ı da dâhil etmiştir. Yeni Muhafazakârların Ortadoğu odaklı dış politikasında İran en az Irak kadar, hatta ondan daha fazla önceliklidir, çünkü Yeni Muhafazakârlara göre dünya üzerinde “hiçbir rejim İran kadar Amerikan karşıtlığına dayanmamaktadır”.⁹³⁶ Dolayısıyla Yeni Muhafazakârların eylem planına göre, Irak nasıl Saddam Hüseyin rejiminden kurtarıldıysa, İran da mevcut rejimden kurtarılmalı ve bu ülkenin yarattığı nükleer tehdidin önüne geçilmelidir. İran Yeni Muhafazakârların önde gelen ideologlarından biri sayılan Michael Ledeen, 30 Nisan 2003'te, Irak'ın işgalinden yaklaşık kırk gün sonra yaptığı bir konuşmada artık diplomasiye ayrılan zamanın

⁹³⁴ Owens, “The Bush Doctrine...”, s.26.

⁹³⁵ A.g.e., s.26.

⁹³⁶ Kagan, “Idealism isn't Dead”, s.24

bittiğini, İran, Suriye ve Lübnan'da rejim değişikliği için çalışılması gerektiğini, bunun için gerekirse güç kullanılabileceğini belirtmiştir.⁹³⁷

İran'ın nükleer programı aslında ABD'nin de desteği ile 1950'li yıllarda başlamıştır. İran Şah'ı Muhammed Rıza ve ABD Başkanı Eisenhower arasında imzalanan bir anlaşmayla, İran ABD'den nükleer araştırmalar için destek sağlamaya başlamıştır. 1974 Petrol krizinin ardından İran, alternatif enerji kaynakları yaratma anlamında nükleer enerji üretme konusuna öncelik vermeye başlamıştır. Bu yıllarda Amerikan menşeli şirketler İran'da nükleer tesislerin kurulması konusunda teknik destek vermeye başlamıştır. Dolayısıyla İran'ı Batı'nın ve özellikle de ABD'nin gözünde en önemli tehditlerden biri haline getiren sebeplerin başında yer alan nükleer program tartışması aslında elli yıl kadar önce ABD'nin tam izni ve desteği ile uygulamaya koyulmuştur.⁹³⁸ İran bir süre için bu programı askıya alsa da, İran-Irak Savaşı'nın da etkisiyle, özellikle 1980'li yıllarından ortalarından itibaren yeniden bu mesele ile ilgilenmeye başlamış; 2002 yılında ortaya çıkarılan Natanz nükleer tesislerinde gerçekleştirmeyi planladığı uranyum zenginleştirmesini nükleer enerji için istediğini, özenle vurgulamaya çalışmıştır. İran Eski Devlet Başkanları Haşimi Rafsancani ve Muhammed Hatemi'ye göre, nükleer silah üretimi İran'ın siyasi ve ekonomik çıkarlarına ve İslami inançlarına ters düşmektedir.⁹³⁹

İran'ın şimdiki Devlet Başkanı Ahmedinejad'a göre de, nükleer silah üretmek, ancak tüm sorunları kuvvet yoluyla çözmek isteyenlerin hedefi olabilir.⁹⁴⁰ Tüm bunlara rağmen, İran Batı'yı, özellikle de ABD'yi nükleer programının barışçıl amaçları olduğu konusunda ikna etmekte çok da başarılı olamamıştır. Ahmedinejad'ın 2006 yılında "İran'ın artık bir nükleer güç olduğunu" ilan etmesi ile Batı'daki alarm çanları çok daha kuvvetli çalmaya başlamıştır.⁹⁴¹ Elbette bunda ABD ile İran'ın değer ve çıkar

⁹³⁷ William O. Beeman, "Neocon Guru Michael Leeden Sets Sides on Iran and 'Total War' ", *Monitor*, June 12, 2003. (<http://www.albionmonitor.com/0306a/copyright/michaelleden.html>) 12.12. 2009.

⁹³⁸ Jahangir Amuzegar, "Nuclear Iran: Perils and Prospects", *Middle East Policy*, Vol.XIII, No.2, Summer 2006, s.91.

⁹³⁹ *A.g.e.*, s.92.

⁹⁴⁰ "Iran's President-His Own Words", *BBC News*, January 16, 2006. (http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4616336.stm) 05.02.2010.

⁹⁴¹ Karl Vick and Dafna Linzer "Iran Declares Nuclear Advance, Uranium Enriched to New Levels: President Says", *The Washington Post*, April 12, 2006.

tanımlarındaki farklılığın bir türlü aşılammamasının büyük bir etkisi vardır. İran İslam Cumhuriyeti ve ABD birbiriyle neredeyse tamamen zıt değerler dünyasına sahiptir, ya da en azından birbirleriyle ilgili karşılıklı algıları uzun zamandır bu yöndedir. Bu durum onların bölge ve dünya siyasetinde ortaya koydukları tehdit ve çıkar tanımlarının da farklı yönde şekillenmesine neden olmaktadır. İsrail-Filistin meselesi, Irak, nükleer silahlanma, Suriye ya da Lübnan olsun, iki tarafın yaklaşımları genelde çatışmalı bir pozisyona işaret etmektedir. Bölgede ve dünyada demokrasi ve insan haklarının havariliğini yaptığını iddia eden ABD, İran'ın gözünde kötü niyetle kendi bencil çıkarlarının peşinde koşan, çifte standartlı, küstah bir güç olarak algılanmaktadır. İran halkı geçmişte Musaddık yönetimini devirerek, Batı yanlısı, baskıcı Şah'ı iktidara taşıyan ABD'yi potansiyel bir tehdit olarak algılamaya devam etmekte, ona güvenmemektedir.⁹⁴²

İran ve Batı arasındaki bu gergin durumdan en fazla etkilenenlerin başında Yeni Muhafazakârların geldiği bilinmektedir. Yine de bu grubun tüm ısrarlarına rağmen, Bush yönetiminin, o yıllarda, aynı anda hem Irak, hem de İran'a karşı askeri bir operasyon yürütmesinin mümkün olmadığı ortadadır. Bu nedenle G.W. Bush İran "sorununu" halletmek güç kullanma seçeneğini elinde tuttuğunu her zaman vurgulasa da, İran'ı nükleer silahlanmadan caydırmak için uzunca bir süre uluslararası destek aramayı tercih etmiştir. Özellikle ikinci başkanlık döneminde, G.W. Bush bu uluslararası desteği, daha çok BM ve Uluslararası Atom Enerjisi Kurumu (UAEK) aracılığıyla elde etmeye çalışmıştır. BM Güvenlik Konseyinin aldığı çeşitli kararlar ve UAEK'nın düzenli takipleri ile İran, ABD'nin istediği şartları yerine getirmeye davet edilmiştir. Bush yönetimi İran'a, eğer nükleer programını askıya alırsa, iki devlet arasında görüşmeler başlayabileceği mesajını vermiştir. Ancak bu şartlı görüşme yaklaşımı iki ülke arasında somut bir ilerlemeye neden olmamıştır.⁹⁴³

İran'ın nükleer bir güç haline gelmesi ABD için olduğu kadar Avrupa için de önemli bir tehdit unsurudur. İran hem ABD için hem de Avrupa için ortak bir "öteki"ni

⁹⁴² Sheikhneshin, ss.93-94.

⁹⁴³ Detaylar için bakınız: Ray Takeyh, "Time For Detente with Iran", *Foreign Affairs*, March/April 2007, Vol. 86, Iss.2, ss.17-32.

temsil etmektedir. Ancak İran'a karşı bu ortak tehdit algısına rağmen, ABD ve Avrupa'nın bu tehditle mücadele etmek için farklı yöntemler izlemeyi tercih etmesi dikkat çekicidir.⁹⁴⁴ Almanya, Fransa ve İngiltere 2004 yılı sonunda başlattıkları bir girişimle, askeri seçenekten ziyade, İran'ı diplomatik müzakere yoluyla ikna etme konusunda ısrarcı olmuş, hatta İran'ı uranyum zenginleştirme programını dondurması yönünde ikna ettiklerini öne sürmüşlerdir.⁹⁴⁵

Uluslararası kamuoyunun önüne İran'ın nükleer bomba yapma aşamasında olduğu iddiasını ısrarla getirmeye devam eden Bush yönetimi ise İran'ın bu ülkelerle yapılacak müzakereler süresince nükleer silah üretme çabasına devam edeceğini belirterek, diplomatik yöntemlere güven duymadığının işaretlerini vermiştir.⁹⁴⁶ 1979'daki rehineler krizinden bu yana ABD'nin İran'la resmi olarak herhangi bir diplomatik bağı kalmamıştır. Tüm bunlar G.W. Bush yönetiminin özellikle ikinci dönemde çok taraflı politikalara döndüğünün bir işareti sayılabilir mi? Yoksa bu nispeten ılımlı tutum, ABD'nin Irak ve Afganistan'da içinde bulunduğu zorlu şartların bir dayatması mıdır? Bush'un 2005 Şubat ayında, ikinci başkanlık döneminin başında yaptığı konuşma, aslında ABD'nin İran'la ilgili algısında önemli bir değişiklik olmadığını kanıtlar. İran Bush yönetiminin gözünde hala en önemli tehditlerden biridir:

“Bugün İran, terörizmin dünyada önde gelen destekçilerinden biridir. Bir yandan nükleer silah elde etmeye çalışırken, diğer yandan halkını hak ettiği özgürlükten mahrum bırakmaktadır... Avrupalı müttefiklerimizle, İran rejimine uranyum zenginleştirme programından ve terörizmi desteklemekten vazgeçmesi gerektiğini anlatmaya çalışıyoruz... Ve İran halkına ‘Siz kendi özgürlüğünüzü savunurken, ABD yanınızda’ demek istiyoruz.”⁹⁴⁷

⁹⁴⁴ Zeynep Oktav, *Limits of Relations with the West: Turkey, Syria and Iran*, İstanbul: Beta, 2008, ss.39-73.

⁹⁴⁵ “Europeans Say Iran Agrees to Freeze Uranium Enrichment”, November 16, 2004. (<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9806E5D7153FF935A25752C1A9629C8B63>) 24.01.2010.

⁹⁴⁶ “Bush Confronts New Challenge on Issue of Iran”, New York Times, November 19, 2004. (<http://www.nytimes.com/2004/11/19/international/middleeast/19diplo.html>) 24.01.2010.

⁹⁴⁷ G.W. Bush'un 3 Şubat 2005 tarihli “Birliğin Durumu” konuşması için bakınız: “State of the Union: Full Text”, 3 Feb. 2005. (<http://news.bbc.co.uk/2/hi/americas/4231571.stm>) 24.01.2010.

G.W. Bush'a göre, "ABD'nin kendi yönetim şeklini başkalarına dayatma gibi bir hakkı, arzusu ya da niyeti yoktur; bu onun düşmanları ile arasındaki en önemli farklardan biridir. Oysa ABD'nin düşmanları bir baskı imparatorluğu kurmayı ve bu imparatorluğu olabildiğince genişletmeyi hedeflemektedir."⁹⁴⁸ ABD'nin niyetinin özgür ve bağımsız bir uluslar topluluğu kurmak olduğunu belirten Bush'a göre, demokratik yönetimler, kendi halklarına saygı duyacak, onların kendilerine ait kültürleri yansıtmasına izin verecektir.

ABD'nin baskıcı bir rejim olarak tanımladığı İran yönetimi acaba gerçekten de İran halkının kültürünü yansıtmaktan uzak mıdır? Yoksa ABD sadece kendisinin makul göreceği kültürlerin yansıtılmasından mı yanadır? Burada yine ABD'nin tek doğrunun Amerikan tarzı demokrasi olduğu fikrinden hareket ettiği anlaşılmaktadır. İran rejiminin önemli sayıda muhalifi olduğu bilinmektedir ancak İran yine de halkın oylarıyla seçilen bir cumhurbaşkanına sahiptir. ABD'nin buradaki asıl sorunu, İran'da yönetimin bir İslam Cumhuriyeti olması ve tarihsel ve ideolojik kökenli çeşitli olumsuz algılarla, ABD ile iletişime neredeyse tamamen kapalı olmasıdır. Değerler ve çıkarların birlikteliğini savunan Yeni Muhafazakârlar için dünyanın ve ABD'nin daha güvenli bir hal almasının yolu, Irak ya da İran gibi ülkelerin daha demokratik rejimlere kavuşmasıyla mümkündür. İran bağlamında, Sovyetler Birliği ve komünizm artık bir tehdit olmaktan çıksa da, rejimlerin karakterinin bugün hala önemli olduğuna vurgu yapan Yeni Muhafazakâr Robert Kagan, ideolojinin her şeyi değiştirebileceğine inanmaktadır:

"Liberalleşen Rus liderlerin Batı'ya karşı politikalarını değiştirmeleri gibi, ABD ve Avrupa tarafından kucaklanmış ve küresel ekonomiye tamamiyle entegre olmuş, demokratik bir İran, nükleer silah programının kâr ve zararlarını bugünkü hükümete göre çok daha farklı bir şekilde değerlendirecektir. [Zaten] demokratik bir İran nükleer bir silah geliştirirse, Batı'nın bundan rahatsız olmak için çok daha az nedeni olacaktır."⁹⁴⁹

⁹⁴⁸ A.g.e.

⁹⁴⁹ Kagan, "Idealism isn't Dead", s.24.

Yeni Muhafazakârların Irak ve İran'a bu denli önem vermelerinin ardında, bölgede oldukça yalnızlaşmış olan İsrail'in güvenlik endişelerinin de önemli bir yer tuttuğunu söylemek gerekmektedir. İran'ın nükleer programı, İsrail'in bir numaralı güvenlik meselesidir. Ancak İran'ın ABD ve İsrail'in nezdinde önemli bir tehdit sayılmasının nedeni sadece nükleer silahlar meselesi değildir. ABD İran'ı, Irak'taki iç savaşta Şii gruplara destek vermekle, İsrail'de şiddeti körüklemekle ve uluslararası terörizme kaynak sağlamakla itham etmektedir. Washington'a göre, İran'ın yakın bir bağ içinde olduğu yasadışı Hizbullah örgütü, İsrail için önemli bir tehdit kaynağı olan Hamas ve İslami Cihad örgütlerine parasal destek sağlamaktadır.⁹⁵⁰ Dönemin İsrail Başbakanı Ehud Olmert, 2007 başında yaptığı açıklamada İran'ı "İsrail'in varoluşuna yönelik bir tehdit" olarak tanımlarken, İsrail'in üst düzey pek çok yöneticisi nükleer silahlanmayı engellemek için ABD ve müttefiklerinin İran'a saldırması gerektiği yönünde telkinlerde bulunmaktadır.⁹⁵¹ Oysa Kagan'a göre ABD İran'da rejim değişikliği gerçekleştirebilirse, nükleer silahlanma meselesi de kendiliğinden çözülecektir:

"İran'ın nükleer programına odaklanmaktansa, ABD öncelikle İran rejiminin doğasına (karakterine) ve reform ya da radikal bir değişim olasılığına konsantre olmalıdır. ABD uyguladığı yaptırımlarla onu nükleer programdan vazgeçirmeye çalışmak yerine, rejimini değiştirmeye çabalamalıdır."⁹⁵²

Kagan'a göre, İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad'ın içinde bulunduğu "istikrarsız" durum düşünüldüğünde, yaptırımlarla rejim değişikliği yapma hedefi işe yarayabilir. "İran'da zaten mevcut olan iç muhalefete dışarıdan baskı uygulayarak destek verilirse, tıpkı Güney Afrika, Şili ya da Sırbistan'da olduğu gibi, İran'da da değişim gerçekleşebilir".⁹⁵³ Oysa Phyllis Bennis, "Understanding the US-Iran Crisis" (Birleşik Devletler-İran Krizini Anlamak) adlı çalışmasında farklı bir noktaya işaret

⁹⁵⁰ "Bush Confronts New Challenge on Issue of Iran..."

⁹⁵¹ Conn Hallinan, "Iran: Thinking the Unthinkable", *Foreign Policy in Focus*, January 15, 2007. (http://www.fpif.org/articles/iran_thinking_the_unthinkable) 12. 12.2009.

⁹⁵² Kagan, "Idealism isn't Dead", s.24.

⁹⁵³ A.g.e., s.24.

etmektedir.⁹⁵⁴ Bennis, İran'ın nükleer güç olmak istediği iddialarının abartıldığını ve bunun İran'a yapılacak bir saldırıyı meşrulaştırma amacı taşıdığını belirtmektedir.

Amerikan Ulusal Güvenlik Konseyi'nin 2007 Kasım ayında Amerikan yönetimine sunduğu "İran: Nükleer Niyetleri ve Yetenekleri" başlıklı NIE (National Intelligence Estimate) raporu Bennis'in bu söylediklerini destekler niteliktedir.⁹⁵⁵ Raporun ortaya koyduğu sonuçlar sık sık İran'a askeri müdahale seçeneğini gündeme getiren Bush yönetimi ve İsrail'in gerekçelerini çürütecek niteliktedir. Rapora göre, İran 2003 yılı sonbaharına kadar nükleer silah geliştirme konusunda kararlıdır, ancak 2003 yılından bu yana uygulanan uluslararası baskı neticesinde İran, nükleer programını askıya almıştır. Bununla beraber uranyum zenginleştirme faaliyetlerine devam ettiği için, İran 2010-2015 yılları arasında nükleer silah yapımına yeterli olacak ham maddeyi elde edebilecektir. İran'ın nükleer programını 2003 yılında askıya aldığı yönündeki bilgiler, ABD ve İsrail yönetimlerini oldukça rahatsız etmiştir; çünkü bunlar hararetle İran'ın nükleer faaliyetlerine devam ettiğini savunmaktadır ve bu durum uluslararası camia tarafından engellenemezse, İran'a karşı bir askerî müdahalenin gerçekleştirilmesi gerektiğini öne sürmektedir.

Bilindiği gibi, uluslararası antlaşmalardan kaynaklanan hakları ile İran'ın nükleer enerji üretme yetkisi vardır. Bennis'e göre, İran'ın nükleer enerji elde etme çabasının ona nükleer silah üretme bilgisi kazandıracağına dair ithamlar haksızcadır, çünkü dünya üzerinde nükleer enerji üreten her ülkenin bu bilgiye sahip olduğu bilinmektedir. Burada görülen, Yeni Muhafazakârların (ve elbette İsrail'in) İran rejimine duyduğu derin güvensizliktir. Bu güvensizlik hali bir kez daha, konstrüktivizm'in ülkelerin kimlik, güvenlik, tehdit ve çıkar algılarının dış politikaları ile yakın bir ilişkide olduğu, rejimlerin ulusal karakteristiklerinin onların eylemlerine yön verdiği iddiasını kanıtlar niteliktedir. Benzer şekilde İran, ABD ve Batı'ya olduğu kadar, uluslararası hukuka ve uluslararası kamuoyuna da derin bir güvensizlik

⁹⁵⁴ Ayrıntılar için bakınız: Phyllis Bennis, *Understanding the US-Iran Crisis: A Premier*, Northampton: Olive Branch Press, 2009.

⁹⁵⁵ "Iran: Nuclear Intentions and Capabilities", *National Intelligence Estimate Report*, November 2007, ss.6-7. (http://www.dni.gov/press_releases/20071203_release.pdf) 24.01.2010.

duymaktadır.⁹⁵⁶ ABD ve uluslararası kamuoyunu İran - Irak Savaşı'nda Irak'ın İran'a karşı kimyasal silahlar kullanmasına göz yummakla suçlayan İranlı dini liderler, Humeyni'nin ortaya koyduğu pozisyonundan farklı olarak, artık İran'ın nükleer bir güç olarak kendi ayakları üzerinde durmasından yanadır. İran aynı şekilde Batıyı ve uluslar arası kamuoyunu, İsrail'in bölgede bir nükleer güç olarak yükselmesine ve Filistin ve Lübnan'da "terörist" eylemler gerçekleştirmesine ses çıkarmamakla itham etmekte ve bu nedenle kendisini onların ortaya koyacağı kurallara uymaya mecbur hissetmemektedir.⁹⁵⁷

Farklı etnik, kültürel ve mezhepsel kimliği ile İran'ı bir tehdit olarak görme eğilimindeki Arap ülkeleri, bu ülkenin nükleer güç olma çabasının onları da nükleer bir güç olma arayışına girmek zorunda bırakacağını düşünmektedir. İran'la rekabete girecek kadar güçlü olmamaları ise, bu ülkelerin İran'ı durdurma görevini daha çok Batılı güçlerden ve ABD'den beklemelerine neden olmakta; bu çabaların henüz net bir yanıt vermemiş olması ise, özellikle İran'a komşu ülkelerde endişe yaratmaktadır.⁹⁵⁸ Diğer bir nokta ise, bu ülkelerin bir yandan da bölgede İsrail'in nükleer bir güç olmasına izin veren Batı'yı çifte standart uygulamakla itham etmesidir, çünkü İsrail, bu ülkelerin çoğu için geleneksel olarak tanımlanan tehditler arasındadır. Bu nedenle, bölgedeki Arap ülkeleri, yaratacağı büyük kaos ortamını da düşünerek, İran'ın zor kullanarak, özellikle de askeri saldırılar aracılığıyla durdurulmasına karşıdır.⁹⁵⁹

Bununla beraber, İran aslında ABD'nin düşündüğü kadar ideolojik nedenlerle hareket eden bir ülke değildir. İran'ın birincil hedefi İslam rejiminin devamı olsa da, bu ülkenin bölgede Amerikan çıkarlarına kafa tutan tavrı daha çok pragmatik sebeplerden kaynaklanmaktadır.⁹⁶⁰ İran Rusya'dan, Orta Asya Cumhuriyetleri'ne, Türkiye'den Arap dünyasına, bölgenin sadece Şii nüfusuyla değil, diğer tüm topluluklarıyla iyi

⁹⁵⁶ Oktav, *Limits of Relations with the West...*, s.43.

⁹⁵⁷ Sheiknesin, s.102.

⁹⁵⁸ S. Gülden Ayman, "Nuclear Energy Renaissance in the World and Its Implications in the Middle East", *The Turkish Yearbook of International Relations*, Vol.XXXIX, No.39, 2009, ss. 61-62.

⁹⁵⁹ A.g.e., s.62.

⁹⁶⁰ Ray Takeyh, İran dış politikasının, Batı'nın yaygın kanısının aksine pragmatik eğilimlerle yönetildiğini öne sürmektedir. Takeyh, s.18. Ayrıca bakınız: Bülent Aras, "Amerika-OrtaAsya İlişkileri ve İran'ın Konumu", *Avrasya Dosyası-İran Özel Sayısı*, Cil 5, Sayı 3, Sonbahar 1999, s.243.

ilişkiler kurmaya, çıkarlarını maksimum derecede gerçekleştirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle, Batı'nın mevcut algılarının tersine oldukça realist bir yaklaşıma sahip olan Tahran, nükleer bir güç olmayı ABD ya da İsrail'e karşı nükleer bir saldırı düzenlemekten ziyade, bu sayede elde edeceği caydırıcı güç ile ABD'nin İran'ın içişlerine müdahale etmesini engellemek ve ulusal birlik ve güvenliğini garanti altına almak için istemektedir.⁹⁶¹ İran'ın bölgede gerçekleştireceği bir nükleer saldırı anında karşılıklı bulacağı gibi, bölgede İran'ı da içine alan büyük bir kaos yaratmaktan başka bir işe yaramayacaktır. Burada söz konusu olan yine çatışan kimlik, tehdit ve çıkar tanımları ve bu tanımlar tıpkı konstrüktivizmin ön gördüğü şekilde dış politika hamlelerine yön vermeye devam etmektedir.

5.2.4. Barış Süreci ve İsrail-Filistin Meselesi

Bush yönetiminin Irak'tan sonra en önemli meselelerinden biri de İsrail-Filistin meselesidir ve Irak gibi, bu mesele de G. W. Bush yönetimine önceki Amerikan yönetimlerden miras kalmıştır. ABD'nin Ortadoğu'ya müdahalesinin ilk sinyalleri Filistin topraklarında bir İsrail devleti kurulması aşamasında verilmiştir. Filistin 1947'de Arap ve Yahudilerden oluşacak şekilde ikiye bölünmüş, ardından kurulan İsrail devleti ABD tarafından 1949 başında resmen tanınmıştır.⁹⁶² 1967-1979 yılları arasında yaşanan Arap-İsrail savaşları bölgeye barış getirmemiş; hatta çözülmeyen kalan sorunlar sonraki yıllarda tansiyonun giderek daha çok artmasına neden olmuştur. İki toplumu uzlaştırmak ve kalıcı bir barış için Carter yönetimin 1970'lerde verdiği çabalar gibi, Clinton yönetimin 1990'ların son yıllarındaki ısrarcı yaklaşımları da nihai bir çözüm sağlayamamıştır.

Bill Clinton, 2000 Camp David görüşmelerinde İsrail-Filistin barışı için büyük çaba sarf etse de, İsrail Başbakanı Ehud Barak ve Filistin lideri Yaser Arafat'ı kalıcı bir

⁹⁶¹ Sheikhnesin, s.103.

⁹⁶² İsrail devletinin kurulmasının ardından Araplarla patlak veren çatışmalar yatışmaya başladıktan sonra, büyük devletler Ocak 1949'dan itibaren İsrail'i resmen tanımaya başlamıştır. ABD'nin 31 Ocak 1949'da İsrail'i *de jure* olarak tanımasının ardından, Türkiye de 28 Mart 1949'da bu ülkeyi *de facto* olarak tanıdığını bildirmiştir. Bakınız: Gencer Özcan, *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesini*, İstanbul: TESEV, 2005, ss.21-22.

barışın tesisi yönünde ikna edememiş; dönemin muhalefet lideri Ariel Sharon'un Haremülşerif'e girmesinin ardından tırmanan olaylar bölgede 2. İntifada'nın başlamasına neden olmuştur. Clinton'dan sonra göreve gelen G.W. Bush, ABD'de farklı partilerden seçilerek, birbiri ardına göreve gelen tüm başkanlar gibi, selefi Clinton'un yaptığı pek çok şeyi yapmamaya kararlıdır. Bu nedenle aslında İsrail-Filistin barışı meselesinin, Bush yönetiminin ilk yıllarında gündemin biraz daha gerisinde olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. G.W. Bush, Madrid ve Oslo Barış süreçlerinin ABD için bir başarısızlık anlamına geldiğini düşündüğünden, bu durumun benzerini tekrarlamaktan kaçınmıştır.⁹⁶³ Belki de bu nedenle G.W. Bush döneminde Filistin-İsrail meselesi ile ilgili "Ortadoğu Barış Süreci" tabiri kullanılmamış, bunun yerine "Yol Haritası" (Road Map) adı altında bir çözüm arayışına gidilmiştir.

Bush'a göre, barışı her şeyden önce iki tarafın kendisi istemelidir; eğer ABD onları bu yönde zorlarsa, sonuç alınmayacağı ortadadır. Bush'un temel önceliklerinden biri, bölgede devam eden şiddetin durdurulmasıdır ki, Bush burada temel sorumluluğun Filistin tarafına düştüğüne inanmaktadır.⁹⁶⁴ Bush yönetimi uzun vadede tarafların iki bağımsız devlet olarak yola devam etmesi gerektiğine inandığını belirtse de, sorunun çözümünde ilk adımın Filistinliler tarafından atılmasını ve öncelikle İsrail'e karşı yürütülen şiddetin durdurulmasını istemiştir.⁹⁶⁵ Dolayısıyla ABD, İsrail yönetiminin Yahudi yerleşimlerini sınırlandırması gerektiği fikrini, Filistinlilerin bu koşulu sağlaması şartına bağlamıştır. İsrail'de o dönemde, Batı Şeria ve Gazze başta olmak üzere yaklaşık iki yüz kadar yerleşim yerinde, iki yüz bin Yahudi yerleşimci yaşamaktadır.⁹⁶⁶

⁹⁶³ "The Bush Administration and the Israeli Palestinian Conflict", *Foundation for the Middle East Peace, Settlement Report*, Vol.12, No:8, Spring 2002. (<http://www.fmep.org/reports/special-reports/the-middle-east-in-the-shadow-of-war/the-bush-administration-and-the-israeli-palestinian-conflict>) 02.02.2010.

⁹⁶⁴ Moens, s. 108.

⁹⁶⁵ G. W. Bush 3 Şubat 2005 tarihli "Birliği Durumu" konuşmasında, ABD'nin terörizme nasıl son verebilecekleri ve ardından bağımsız ve demokratik bir devleti nasıl kurabilecekleri konusunda Filistinlilere yardım etmeye hazır olduğunu ve ABD'nin nihayi amacının yan yana barış içinde yaşayabilen Filistin ve İsrail devletleri olduğunu vurgulamıştır. Bakınız: George W. Bush's State of the Union Address, *CNN*, Feb.3, 2005.

(<http://edition.cnn.com/2005/ALLPOLITICS/02/02/sotu.transcript.5/index.html>) 24.01.2010.

⁹⁶⁶ Nau, 214.

Yahudi yerleşimleri Likud Partisi'nin uygulamaya koyduğu önemli politikalarından biridir ve Likud ile Yeni Muhafazakârlar arasında çok yakın bir bağ olduğuna inanılmaktadır. David Margolick'e göre, aralarında çok sayıda Yahudi olan Yeni Muhafazakârlar, sağcı Likud Partisi'nin dünya görüşünü büyük oranda paylaşmaktadır.⁹⁶⁷ Tüm bunlara rağmen, 2000 yılından başlayarak tırmanan 2. İntifada'nın Bush yönetimini ilerleyen yıllarda Filistin-İsrail meselesi ile ilgilenmeye adeta mecbur bıraktığı da ortadadır. Bush yönetiminin birinci dönem Dışişleri Bakanlığını yapan Colin Powell, dönemin CIA Başkanı George Tenet ve ABD'nin Ortadoğu Özel Temsilcisi Anthony Zinni'nin yardımlarıyla, İsrail ve Filistinliler arasında yaşanmakta olan şiddet olaylarına son vermek için bir arayış içine girmiştir. Ancak bu arayış kapsamlı bir stratejiden ziyade, bir kriz yönetimi şeklinde gelişmiş, bu nedenle de etkin bir sonuç getirmekten ziyade, bir kez daha şiddete son verme çağrısından ibaret kalmıştır.⁹⁶⁸

Clinton döneminde başlayan ancak Bush döneminde tamamlanan Mitchell Raporu'nu taraflara sunan Bush yönetimi, şiddetin derhal sona ermesini ve bunun sonucunda İsrail'in Batı Şeria'daki yerleşim yerleri ile ilgili belirli tavizler vermesini önermiştir. Ancak taraflardan yeterince ilgi görmeyen bu öneriler, devam eden şiddet sarmalında ABD'nin Filistin lideri Yaser Arafat'a son inancını da yitirmesine ve Arafat'ın bir şekilde iktidardan uzaklaştırılmasına neden olmuştur.⁹⁶⁹ Avrupa Birliği ve diğer aktörlerin de devreye girmesiyle artan uluslararası baskı Arafat'ın ılımlı lider Mahmut Abbas'ı Başbakan olarak atmasını sağlasa bile, karşılıklı tacizler ve şiddet olayları devam ettiği için, Bush'un "Yol Haritası" başarıya ulaşamamıştır. Moens'e göre, Bush Filistinlilerin kendi kaderlerini tayin hakkı ve kendi topraklarında kendi devletlerini kurup, barış ve güvenlik içinde yaşama hakkı olduğuna inanmaktadır. Ancak terörizme karşı küresel ölçekte bir savaş açmışken, Bush'un Filistinlilerin intihar

⁹⁶⁷ David Margolick'e göre, aralarında çok sayıda Yahudi olan Yeni Muhafazakârlar, sağcı Likud Partisi'nin dünya görüşünü büyük oranda paylaşmaktadır. Bakınız:David Margolick, "The Return of the Neocons", *Newsweek*, Vol. 155, Issue 5, ss.32-39.

⁹⁶⁸ "The Bush Administration and the Israeli Palestinian Conflict"..

⁹⁶⁹ Moens, s.108.

saldırısı yöntemine kayıtsız kalması ve onları değil de, Sharon’u eleştirmesini beklemek gerçekçi olmayacaktır.⁹⁷⁰

İsrail Filistin meselesi, İslam dünyasındaki sembolik yeri nedeniyle ABD’nin Ortadoğu’daki kaderine yön verecek niteliktedir. Yıllardır kronikleşen bu sorun, dönem dönem sakin bir seyir izlese de, genelde patlamaya hazır bir bomba gibidir. Bush yönetiminin görev süresinin sonunda İsrail’in Gazze’ye gerçekleştirdiği saldırılara seyirci kalması İslam dünyasında “ABD zaten İsrail’in tarafında” görüşünün daha da pekişmesine neden olmuştur. ABD, Soğuk Savaş boyunca Arap devletlerini Sovyetler’e kaptırmamak için daha dengeli bir politika izlese de, Soğuk Savaş sonrası daha çok İsrail yanlısı bir çizgiye kaymıştır. Bu dönemde, dünyanın tek süper gücü olarak görülen ABD, İsrail-Filistin sorununda tarafsız bir tutum geliştirmekten oldukça uzaktır.⁹⁷¹ Bu konuda eleştirilerin en çok yoğunlaştığı dönemse George W. Bush’un başkanlık dönemidir ki, bunda genelde Hristiyan Sağ, özelde ise Yeni Muhafazakâr hareketin katkısı yadsınmaz.

Başlangıçta daha çok iç meselelerle ilgilenmeyi tercih eden Yeni Muhafazakârların ilgilerinin uluslararası ilişkilere kaymasında Sovyetler Birliği ile yaşanan çekişme kadar, İsrail’in savunulması meselesi de etkili olmuştur. Irving Kristol gibilerin siyasetin solundan sağına doğru geçirdikleri evrimde Vietnam Savaşı karşıtı harekete duydukları tepkinin yanı sıra, aynı dönemde ABD’nin Filistinlilere karşı giriştiği savaş nedeniyle İsrail’i Birleşmiş Milletler’de kınama kararı alması da etkili olmuştur.⁹⁷² Yeni Muhafazakârların, son yıllarda özellikle İsrail’de Benjamin Netanyahu liderliğindeki Likud Partisine yakınlık duydukları bilinmektedir. Newsweek yazarı David Margolick’e göre, Yeni Muhafazakârlar Likud üyeleriyle aynı dünya görüşüne sahiptir; aynı dini ve siyasi fikirleri paylaşmaktadır. Margolick bunun en büyük nedeninin her iki grubun köklerinin Avrupa’ya dayanması ve her iki grupta da Yahudi Soykırımı’nın derin izler bırakmış olmasıdır; bu durum onların kendilerini

⁹⁷⁰ A.g.e., s.109.

⁹⁷¹ Oktav, *Limits of Relations with the West: Turkey, Syria and Iran*, s.3.

⁹⁷² Halper and Clarke, s.41.

yaralı hissetmelerine, şüpheli ve kavgacı olmalarına ve bir daha asla naif davranmama ve iyi niyete itibar etmeme kararı almalarına neden olmuştur.⁹⁷³

Tüm bunlara rağmen Yeni Muhafazakârların büyük kısmı hareketin bir “Yahudi” hareketi gibi görülmesinden rahatsızdır. Max Boot yazılarında ısrarla Yeni Muhafazakârların çoğunun Yahudi olmadığını kanıtlamaya çalışır. Ayrıca Boot’a göre, Yeni Muhafazakârlığın önemli ilkelerinden biri olan İsrail’e destek fikrine inanmak için ille de Yahudi olmak gerekmez. Boot’a göre, ABD’de İsrail’e destek verenlerin önemli bir kısmının Evangelik Hristiyan olması dikkat çekicidir.⁹⁷⁴ Gerçekten de hayli dindar bir yapı arz eden Amerikan toplumunda, özellikle radikal Protestanlar için İsrail’in özel bir anlamı vardır. Bu noktada, Avrupa’nın baskılarından kaçarak Amerika kıtasına gelen ilk Protestan yerleşimcilerin bu yeni kıtayı “Tanrı’nın yeni İsrail’i” olarak tanımlamış oldukları gerçeği unutulmamalıdır.⁹⁷⁵ Bu köktenci Hristiyanların günümüzdeki temsilcileri kötülüğe karşı savaşta bazı devletlere önemli görevler düştüğüne inanmaktadır. Onların gözündeki ABD insanları günahattan arındıracak bir güçken, modern İsrail, Tanrı’nın İncil’de bahsedilen planlarının işlediğine, kıyamet gününün ardından “İsa Mesih”in yeniden dünyaya geleceğine ve Hristiyanların zafer kazanacağına dair önemli bir kanıttır. Bu Evangelik inanca göre, uluslararası ilişkilerde çok taraflılık, kötülükle işbirliği yapmakla eşdeğerdir. Bu bağlamda eğer BM şeytanın işiyse, Amerikan tek taraflılığı Tanrının işidir [isteğidir].⁹⁷⁶

Kendisi de bir yeniden doğuşçu Evangelist olan G. W. Bush’un ve yakın çevresinin genelde Ortadoğu ve İslam dünyasına, özelde ise Filistin-İsrail meselesine bakışlarının bu bağlamda şekillendiğini söylemek yanlış olmayacaktır. Amerikan yönetiminde başkanların göreve gelmeden önce sahip olduğu geçmişin, inanç ve değerler sistemi ve karakter özelliklerinin onların yönetim şekline belirli oranda da olsa

⁹⁷³ Margolick, ss.32-33.

⁹⁷⁴ Max Boot, “What the Heck is a Neocon?”.

⁹⁷⁵ Anatol Lieven, *America, Right or Wrong: An Anatomy of American Nationalism*, Oxford: Oxford University Press, 2004, s.188.

⁹⁷⁶ Nina Glick Schiller and Ayse Çağlar, “Social Citizenship, Global Christianity, and Nonethnic Immigrant Incorporation”, Deborah Reed-Danahay and Caroline B. Brettell (eds.), *Citizenship, Political Engagement, and Belonging: Immigrants in Europe and the United States*, New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press, 2008, ss.219-220..

etki ettiği bilinen bir gerçektir. George W. Bush, bu açıdan oldukça ilginç bir örnektir, çünkü Bush'un geçmiş deneyimleri ve karakter özellikleri onun Yeni Muhafazakârlarla kurduğu ittifak ilişkisini, olaylara ve dünyaya bakışını ve ortaya koyduğu eylemleri doğrudan etkileyen bir unsurdur. G.W. Bush, üç kuşaktır ABD yönetiminde önemli görevler alan bir aileden gelmektedir. Özellikle babasının ABD başkanlığı döneminde siyasetle çok yakın bir ilişki içine girmesine rağmen, Bush kendisini, özellikle de dış meselelerden oldukça soyutlamış bir isimdir.

2000 yılındaki başkanlık kampanyası, onun dış politika konusunda yaptığı gaflarla doludur; medyanın gözünde Bush dış politika alanında oldukça "cahildir". Bush'un asıl öne çıkan özelliği ise, onun tarihteki pek çok Amerikan başkanına benzer şekilde kuvvetli dini inançlara sahip oluşudur. 1980'li yıllarda büyük bir alkol sorunu yaşayan Bush'u bu alışkanlığından kurtaran, dine sarılmak olmuştur.⁹⁷⁷ O tarihten sonra G. W. Bush, karşılaştığı sorunları İncil'de yazanlara göre anlamlandırmayı ve eylemlerinin çoğunu dini kriterlere göre belirlemeyi ilke edinmiştir. 2000 yılındaki ilk başkanlık kampanyası sırasında bir TV kanalındaki söyleşide ona yöneltilen "Sizi en çok etkileyen siyasi filozof kimdir?" sorusuna George W. Bush, "İsa" yanıtını vermiş, "Bir kurtarıcı olarak gördüğu İsa'nın onun hayatını değiştirdiğini" söylemiştir.⁹⁷⁸

Kimilerine göre bu durum Bush'un, Robert Bellah'ın işaret ettiği "Amerikan sivil dininin"⁹⁷⁹ siyasetçiler tarafından söylemlere bir kez daha yansıtılmasından ibaretken, kimilerine göre ise söylemlerin de ötesine geçen tehlikeli bir duruma işaret etmektedir.⁹⁸⁰ 1960'larda yazdığı "Civil Religion in America" adlı makalesinde Robert Bellah, ABD'de tüm başkanların halkı "Tanrı" inancı üzerinden birleştirmeye ve eylemlerini onların gözünde bu şekilde meşrulaştırmaya çalıştığına işaret etmiştir. Bellah'ın bu makalede özenle vurguladığı nokta, Amerikan başkanlarının, toplumdaki diğer dini inançları, örneğin Yahudileri ya da Müslümanları rahatsız etmemek için,

⁹⁷⁷ Moens, ss.17-18.

⁹⁷⁸ Willian F. Buckley, Jr., "Bush the Evangelist?", *National Review*, May 9, 2006. (<http://article.nationalreview.com/279451/bush-the-evangelist/william-f-buckley-jr>) 02.02.2010.

⁹⁷⁹ Bu konu, çalışmamızın 2. Bölümünde de detaylıca incelenmiştir. Bakınız: Robert Bellah, "Civil Religion in America", *Daedalus*, Vol.96, 1967, ss.1-21.

⁹⁸⁰ Jane Lampman, "New Scrutiny of Role of Religion in Bush's Policies", *Christian Science Monitor*, March 17, 2003. (<http://www.csmonitor.com/2003/0317/p01s01-uspo.html>) 02.02.2010.

hepsinin ortak inancı olan “Tanrı” üzerinden iletişim kurmaya çalışmalarıdır. Bu noktada G.W. Bush’un sırf Hristiyanlığa dayalı “İsa” vurgusu, onu Lincoln, Wilson ya da Carter’den ayırmaktadır.

Oysa Hristiyan Sağ’ın Evangelizm koluna ait öğretileri takip ettiğine inanılan Bush için dünya, “siyah ve beyaz” olarak ayrılmış gibidir. “İyi ve Kötünün Savaşı”, “Ya bizdensiniz ya da onlardan”, “Şer eksenini” gibi kavramları sıkça kullanan, ABD’yi daima iyinin ve doğrunun temsilcisi sayan bir bakış açısına sahip olan Bush, hatırlandığı üzere işi yıldızlardan aldığı işaretleri uygulamaya kadar götürmüştür. Schiller ve Çağlar’a göre, dünya üzerindeki köktendinci Hristiyan ağlarının desteği Bush’tan yanadır; çünkü onların gözünde G. W. Bush şeytani güçlerle savaşan ve sonunda elde edeceği zaferle Tanrı’nın krallığını kuracak olan kişidir. Bu yüzden de “İsrail’in yanında olmak Tanrı’nın yanında olmaktır.”⁹⁸¹ Tanrı’nın İsrail’i sonsuza kadar Yahudilere bırakma sözü verdiğine inanan Evangeliklere göre, “Tanrı Yahudileri kutsayanları kutsayacak, onları lanetleyenleri de lanetleyecektir”.⁹⁸² Amerikan kamuoyunun büyük bir kısmının bu tarz bir algıya sahip olduğunu tahmin etmek güç değildir. Lampman’a göre, ABD’de yaklaşık 40 milyon kişi, iyiler ve kötüler arasında kutsal bir savaşın yaşanacağı kıyamet gününe çok az zaman kaldığına inanmaktadır.⁹⁸³

Filistin-İsrail sorunu hakkındaki kamuoyu araştırmaları ABD’lilerin büyük oranda İsrailileri haklı gördüğünü ortaya koymaktadır.⁹⁸⁴ Kathleen Christison Filistinlilere karşı bu taraflı yaklaşımın edebi boyutuna dikkat çekmektedir. 18. Yüzyılda Doğu’ya seyahat eden Batılı yazarların Araplara yönelik önyargılı betimlemelerine dikkat çeken Christison, örnek olarak Mark Twain’in Filistin’i “çorak bir çöl”, Filistinlileri ise “doğuştan dilenci” olarak tabir etmesini göstermektedir. Christison ayrıca, ABD’lilerin Kutsal Topraklarla ilgili geleneksel dinsel inançlarının, Nazi soykırımından kurtulan Yahudilere karşı duyulan sempatinin ve İsraililerin kendilerine benzedikleri ve Arapların farklı oldukları şeklindeki kültürel önyargıların da siyasetçilerin kararlarında etkili olduğuna inanmaktadır. Christison, onlarca yıldır

⁹⁸¹ Schiller and Çağlar,, s.220-221.

⁹⁸² Lampman, “New Scrutiny of Role of Religion in Bush’s Policies”...

⁹⁸³ A.g.e.

⁹⁸⁴ Cameron, s.115.

süregelen bu faktörlerin, ABD'nin Filistin-İsrail meselesiyle ilgili kararlarını eşitlik ve mütekabiliyet üzerinden şekillendirmesini neredeyse imkânsız hale getirdiğini düşünmektedir.⁹⁸⁵

Gerçekten de geçmişe bakıldığında da, bağımsızlığından bu yana geçen 61 yılda, İsrail'e en büyük askeri ve ekonomik yardımı yapan ülkenin, kendi içinde de önemli bir Yahudi nüfusa sahip olan ABD olduğu görülmektedir.⁹⁸⁶ Oysa sadece fiziksel anlamda düşünülürse, Ortadoğu'da, hiçbir toprak parçası aslında ABD'nin güvenliğini doğrudan riske atmaya degecek önemde değildir.⁹⁸⁷ Buna rağmen, İsrail ve ABD arasında geçen 50 yılda kendisini giderek daha belirgin olarak gösteren yakınlık çoğu zaman ABD'nin kendi kimliğini ve çıkarlarını dahi gölgeler olmuştur. Bu anlamda roller dahi yer değiştirmiş; ABD'den aldığı desteğe güvenen İsrail adeta bir "süper güç"e dönüşürken, ABD İsrail nedeniyle kendi güvenliği daha kırılgan bir ülke haline gelmiştir.⁹⁸⁸ Hatta Yeni Muhafazakârların hiç beklemediği şekilde, Hristiyan sağ içinden dahi Bush yönetiminin İsrail yandaşlığına tepkiler gelmiştir.

İzolasyoncu Evangelistlerden Pat Buchanan, Yeni Muhafazakârların etkisi altındaki G.W. Bush yönetiminin İsrail'in çıkarlarını ABD'nin çıkarlarının üzerinde tuttuğunu düşünmektedir. ABD dış politikasının ünlü realistlerinden John Mearsheimer ve Stephen Walt da Yeni Muhafazakârları benzer nedenlerle eleştirmektedir. İsrail'in ABD için stratejik bir değerden çok, bir külfet getirdiğini öne süren yazarlar, ülkede önemli bir ağırlığı olan İsrail lobisinin adeta bir baskı unsuru olarak görev yaptığını düşünmektedir:

"...İsrail lobisinin etkisini ve ABD'nin Ortadoğu gibi hayati önemi olan bir bölgedeki çıkarlarını cesur ancak medeni bir tarzda tartışmaya açmak zorundayız. Ahlaki planda bu çıkarlardan biri İsrail'in refahı olsa bile, bu ülkenin Filistin topraklarını işgalini sürdürmesi Amerikan çıkarlarına aykırıdır. Açık bir tartışma ve medyanın daha geniş ilgisi, bu mevcut "özel

⁹⁸⁵ Ayrıntılar için bakınız: Kathleen Christison, *Perceptions of Palestine: Their Influence on U.S. Middle East Policy*, University of California Press, 2001.

⁹⁸⁶ Quandt, s.61.

⁹⁸⁷ Nau, s.210.

⁹⁸⁸ Lieven, ss.187-188.

ilişkinin” ortaya çıkardığı sorunları gözler önüne serecek ve ABD’nin kendi çıkarlarıyla daha uyumlu politikalar izlemesini teşvik edecektir. Bu politikalar sadece ABD’nin değil, aynı zamanda bölgedeki diğer ülkelerin ve de İsrail’in çıkarlarıyla uyumlu olacaktır.”⁹⁸⁹

Oysa ABD dış politikası sadece toprak ya da petrol gibi materyal değerlerden ibaret olmadığından, realistlerin bu sınırlı çıkar tanımları aslında daha büyük resmi görmeyi engellemektedir. ABD gibi geleneksel kimliğin dış politika ile yoğun bir etkileşim içinde olduğu ülkelerde, dış politika çıkarları materyal unsurlardan da öte bir yerde tanımlanmaktadır. Quandt’a göre, ABD’nin bazı iç muhalefet unsurlarına rağmen İsrail’e bu denli yakın durmasının nedeni duygular, değerler, siyaset ve suçluluk olarak açıklanabilir.⁹⁹⁰ Değer ve duygular anlamında denilebilir ki, geleneksel Amerikan kimliğinin önemli yapıtaşlarından birini oluşturan Protestan inancının özellikle Evangelizm kolunda İsrail’in özel bir yeri vardır.

Protestanlar arasındaki en tutucu kollardan biri sayılan Evangelistlere göre kıyamet kopmadan önce İsa yeniden dünyaya gelecek ve onların ruhlarını kurtarmalarına yardım edecektir. İsa’nın yeniden dönmesi ise ancak ve ancak dünyada belirli şartların oluşmasıyla mümkün olacaktır. Bu şartlardan biri Yahudilerin egemenliğidir. Evangelistler, Yahudilerin de Tanrı’nın seçilmiş hakları arasında olduğuna inanır ve en büyük görevlerinden birinin onların egemenliğine destek olmak olduğunu düşünür. İsa Mesih geri geldiğinde Hristiyanlar ve Yahudiler, “kötülere” karşı birlikte savaşacaktır, dolayısıyla kutsal kıyamet savaşı, Armageddon’da, Evangelistler ile Yahudiler arasında kutsal bir ittifak yapılacaktır. Tüm bu inançlarından dolayı Evangelistler, ABD’nin İsrail’e her konuda yardım etmesi gerektiğini savunmaktadır.

Değerlerle birlikte yoğrulan Amerikan siyasetinde ise, İsrail ABD için bölgede en güvenilir müttefik olduğu gibi aynı zamanda en iyi demokrasi modellerinden de biridir. İsrail’in bölgedeki güvenliği, sadece Yahudi lobisinin güçlü etkisi nedeniyle değil, ABD’nin geleneksel dış politika önceliklerinden “demokratik barış teorisinin”

⁹⁸⁹ John J. Mearsheimer and Stephen M. Walt, *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*, İstanbul: Küre Yayınları, 2009, s.436.

⁹⁹⁰ *A.g.e.*, s.61.

yeşerip, yayılması için de gereklidir. Quandt'ın altını çizdiği suçluluk konusuna gelindiğinde ise görülecektir ki, ABD aslında içten içe hala kendisini, Hitler'in Yahudilere karşı gerçekleştirdiği soykırımı nasıl olup da engelleyemediği konusunda sorgulamaktadır. Elbette Yahudi lobisinin son derece etkili olduğu bir ülke olan ABD'nin bu sorgulamayı yapması oldukça doğaldır. Hele bir de ABD'nin geleneksel olarak kendisine biçtiği hür dünyanın liderliği rolü düşünülürse, ABD'nin yaşadığı suçluluk duygusu daha iyi anlaşılacaktır. Çoğu materyal çıkarlara değil, manevi değerlerle ilgili olan tüm bu nedenler ışığında ABD, kuruluşuna özel bir destek verdiği İsrail'in Ortadoğu'daki bekasıyla ilgili olarak kendisini doğrudan sorumlu hissetmektedir.

Oysa ABD dış politikasının realist kanadı, Yeni Muhafazakârlar gibi daha çok değerlerle öne çıkan grupların tersine, İsrail ile ilişkilere gerekirse daha soğukkanlı yaklaşılmasından yanadır.⁹⁹¹ Bu grup, İsrail'in ABD tarafından korunmasına karşı değildir ancak ABD'nin bu uğurda kendi menfaatlerini göz ardı etmesini de mantıklı bulmamaktadır. Dolayısıyla İsrail ile ilişkilerde, realistlerin temel meselesinin ABD'nin çıkarlarının ikinci plana atılmaması olduğu söylenebilir. Oysa realistlerin uluslararası ilişkileri sadece güçler dengesinden ibaret gördüğünü öne süren Owens, bu bakış açısında devletlerin kararları üzerinde iç politik unsurların etkili sayılmadığını belirterek, bu durumun eksikliğine dikkat çekmektedir.⁹⁹² Realist teorinin uluslararası ilişkilerde konstrüktivizm ya da diğer eleştirel teorilerin tersine farklı ulusal kimlik unsurlarının ya da farklı rejim yapılarının dış politikayı etkileyebileceğini kabul etmediği doğrudur. Ancak bu gerçek Yeni Muhafazakârlar için, Mearsheimer ve Walt gibi realistlerin iddialarını çürütmek için yeterli bir sebep gibi görünse de, Yeni Muhafazakârların Bush yönetimi boyunca İsrail'i korumaya yönelik adımlarının fazlalığını gölgeleyemez.

Bush yönetiminin bir yandan Filistin topraklarında seçim yapılmasında ısrar etmesi, diğer yandan ise Hamas'ın 2006 seçimlerindeki zaferini tanımaması iki devletli bir çözümü iyice zorlaştırmıştır. Burada elbette Hamas'ın, tıpkı İran gibi, ABD ile

⁹⁹¹ Detaylar için bakınız: Mearsheimer and Walt, *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası...*

⁹⁹² Macqubin Thomas Owens, "Realism, Iraq, and the Bush Doctrine".

iletişimini neredeyse tamamen kapatmış olması da önemli bir faktördür. Bush yönetimi, demokratik kurallar gereği Hamas'ın seçim zaferini tanısa da, bu grubun anti-demokratik gündemlerini ve radikal politikalarını değiştirmeme konusundaki ısrarı karşısında, zaten tarihi ve geleneksel birçok nedenle beslenmekte olan İsrail ile ittifakına daha fazla ağırlık vermiştir. Bush yönetimin, bu dönemde özellikle İsrail'in 2006 yılında Hizbullah gerekçesiyle Lübnan'da gerçekleştirdiği savaşa ve daha sonra Gazze'ye yönelik saldırılarına seyirci kalması, ABD'nin İsrail ile birlikte Ortadoğu'yu yeniden inşa etme amacına geri döndüğünün işareti olarak algılanmıştır.⁹⁹³

⁹⁹³ Bakınız: Richard Falk, "Toward Regional War in the Middle East", *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*, Vol.1, No.1, 2007, ss.77-91.

SONUÇ

George W. Bush yönetiminin 11 Eylül sonrasında ortaya koyduğu eylemleri, kimlik, güvenlik ve dış politika ilişkisi çerçevesinde incelemeyi ve bunu yaparken geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısı ile, kuruluş döneminden bu yana süregelen politikaları karşılaştırmalı bir analize tâbi tutmayı hedef alan bu çalışma, ABD dış politika pratiklerinde devamlılıkların değişime oranla daha belirgin olduğunu ortaya koymaktadır. Tamamı Yeni Muhafazakârlardan oluşmasa da, bu grubun ortaya koyduğu siyaset anlayışından fazlasıyla etkilenmiş olan George W. Bush yönetimi, 11 Eylül saldırılarının neden olduğu psikolojik baskının da etkisiyle, geleneksel Amerikan kimlik ve güvenlik algısının temel özelliklerini sergileyen eylemler ortaya koymakta zorlanmamıştır.

11 Eylül saldırıları ABD'nin yönetici seçkinleri ve Amerikan halkının gözünde, hep uzak ve korunaklı olduğu varsayılan ABD topraklarında, doğrudan Amerikan halkının güvenliğine yöneltilmiş eylemler olarak görüldüğü gibi, geleneksel Amerikan kimliğinin “üstüncü” bakışıyla yoğrulan “güçlü” Amerikan imajına darbe vuran, küçük düşürme amaçlı bir planlama olarak da algılanmıştır. Bu çalışmanın başında detaylıca ortaya koyduğumuz gibi, geleneksel Amerikan kimliği Amerikan halkının “istisnai” bir ulus olduğu tezine dayanmakta, Amerikan değerler sistemi ve demokrasi modelinin dünya üzerindeki en iyi örnekleri oluşturduğu vurgusuna ağırlık vermektedir.

Protestan Anglo-Saksonların Avrupa'dan Amerika kıtasına gerçekleştirdikleri ilk göçlerden itibaren şekillenmeye başlayan bu bakış açısı, ABD'nin ekonomik, askeri ve de siyasi gücünü hızla arttırdığı 19. Yüzyıl sonundan itibaren dış politikaya doğrudan yansıtılmıştır. Theodore Roosevelt'in bu yıllarda ABD'yi, gerekirse askeri olanaklar yardımıyla, bir dünya gücü yapma isteği ABD'nin gündemine o zamana kadar pek de tartışılmamış olan “müdahale” kavramını sokmuş, ABD'nin emperyalist bir güce dönüşüp dönüşmemesi gerektiği konusu dönemin önemli sorunlarından biri olmuştur. T. Roosevelt'e göre, bir dünya gücü olmanın gereği emperyalist olmaktan geçiyorsa, bunda bir sakınca yoktur. Ancak T. Roosevelt'in dünya vizyonunu benimseyen ABD'li

seçkinlerin büyük bir kısmı, bu dönemde yine geleneksel üstüncü kimlik anlayışının da etkisiyle, kötü emperyal modellerden farklı, başka halkların iyiliğini de en az kendi iyiliği kadar ön planda tutan bir emperyal model olma iddiasını ortaya koymuşlardır. Bu iddia sayesinde, 19. Yüzyıl sonu ve 20. Yüzyıl başında gerçekleştirilen Küba ve Filipinler müdahaleleri, geleneksel Amerikan kimliğinin temel taşlarından “Beyaz Adamın Yükü” anlayışına uygun şekilde, “onlara rağmen, onlar için” sloganıyla meşrulaştırılmaya çalışılmıştır.

ABD’nin 20. Yüzyıl başında Wilson’un idealist görüşleri ile farklı bir seyir içine girmediği de ortadadır. Sonuçta Wilson’un da, idealindeki dünya düzeninde liderliği ABD’ye layık gördüğünü söylemek yanlış olmayacaktır. Wilson’un farkı bu ideale sert askeri yöntemlerle değil, Amerikan değerlerini mümkün olduğunca geniş bir alana yayarak, yumuşak yöntemlerle ulaşmaya çalışmasıdır. Wilson prensipleri ile bir kez daha alevlenen “Amerikan değerlerinin evrensel kabul edilip edilmemesi” tartışması, ABD’nin 2. Dünya Savaşı ile uluslararası siyaset sahnesine daha da güçlenerek çıkmasının ardından, Sovyetler Birliği ile girilen Soğuk Savaş rekabetinin de etkisiyle giderek daha az telaffuz edilir olmuştur. Bu tezde özenle altını çizdiğimiz gibi, Soğuk Savaş boyunca ABD’nin “öteki” olarak tanımladığı Sovyetler Birliği ve Komünizme karşı verdiği mücadele sadece fiziksel bir güvenlik arayışından ibaret değil, aynı zamanda ve belki de bundan daha çok ideolojik bir mücadeledir. Dolayısıyla söz konusu olan aslında geleneksel kimlik yapıları ve değer sistemleri arasındaki çatışmadır.

Bu nedenle de tıpkı Anthony Giddens’in ontolojik güvenlik yaklaşımında ortaya koyduğu gibi, ABD Sovyetler Birliği’ne karşı hem fiziksel, hem de değerler dünyası ile ilgili bütünlüğünü garanti altına almak istemiştir. Bu noktada, Amerikan değerlerini mümkün olduğunca geniş bir alana yaymaya çalışarak “güçlü Amerikan” imajını perçinlemek ve bu şekilde “alternatif Sovyet” kimliğinin nüfuz alanını daraltmak, ABD’nin Soğuk Savaş boyunca en önemli misyonlarından biri olmuştur. SSCB’nin yıkılmasının ardından en güçlü “öteki” tanımını kaybeden ABD’nin yeni “öteki” tanımının içini ise, radikal İslamcı örgütlerin 1990’lı yıllarda artan anti-Amerikancı eylemleri ve en nihayetinde 11 Eylül saldırılarının da etkisiyle, “Ortadoğulu Müslüman” kavramı doldurmaya başlamıştır.

11 Eylül saldırılarına acil bir cevap niteliği taşıyan Afganistan operasyonu tüm bu algıların etkisinde şekillenmiş ve geleneksel Amerikan güvenlik algısının “ulusal güvenlik müzakere edilmez, kazanılır” yaklaşımının açık bir dışı vurumu olmuştur. George W. Bush yönetimi, 11 Eylül saldırılarını gerçekleştirdiğine inanılan El Kaide ve ona destek verdiği iddia edilen Taliban’ı etkisiz hale getirmek adına Afganistan’a bir operasyon düzenlemek istediğinde iç ve dış kamuoyunun desteğini kolayca yanına almayı başarmıştır. Ancak Yeni Muhafazakârların yoğun telkinleri ile konu, 11 Eylül ve El Kaide ile doğrudan bir ilişkisi olduğu kanıtlanamayan Saddam Hüseyin rejimini devirmeye gelince, G. W. Bush yönetimi beklediği desteği ne içeride ne de dışarıda bulabilmiştir. Buna rağmen, kısıtlı bir müttefik desteği ile de olsa, ABD Irak’ta güç kullanarak rejim değişikliğine gitme hedefini uygulamaya koymuş ancak bu durum onu ABD’nin liderlik vasıfları ile ilgili günümüze değin süren büyük bir tartışmanın içine itmiştir. George W. Bush, Kasım 2008 itibariyle görevini Demokrat Barack Obama’ya devretmiştir ve Cumhuriyetçilerin 8 yıllık iktidarından sonra ABD, bir yılı aşkın bir süredir Demokrat bir yönetim tarafından idare edilmektedir.

Richard Falk, “ABD’nin güvenlik ve istikrarının, dünyanın geri kalanının güvenlik ve istikrarına bağlı olduğunu” anlayan bir hükümet başa gelirse, bu ülkenin son yıllarda ortaya koyduğu ve bolca eleştiri alan politikalarının değişeceğini öne sürmektedir.⁹⁹⁴ Falk’un altını çizdiği bu değişimi, Obama yönetiminin gerçekleştirmesi acaba mümkün müdür? ABD’nin 44. Başkanı Barack Obama, 21 Ocak 2009’daki görevi devralış konuşmasında “Dünya değişiyor, onunla beraber biz de değişmeliyiz” diyerek, sadece Amerikan halkına değil, tüm dünyaya “değişim” vaat etmiştir.⁹⁹⁵ Obama’nın seçim kampanyası neredeyse tamamen bu güçlü “değişim” sloganı üzerine kurulmuştur. Başkan Obama’nın, seçimlerde önce açıkladığı ayrıntılı icraat planı, sağlık sisteminden, küresel ısınmaya, Ortadoğu politikalarından, terörizmle mücadeleye kadar, pek çok farklı konuda “değişim” sözü vermektedir:

⁹⁹⁴ Richard Falk, “Amerikan Liderliğinin Açmazları”, *Küresel Güçler*, 3. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, ss.25-28.

⁹⁹⁵ Obama’nın görevi devralış konuşması için bakınız: President Barack Obama’s Inaugural Address (<http://www.whitehouse.gov/blog/inaugural-address/>) 05.09.2009.

“Irak’ta başından beri karşı olduğum, asla onaylanmamış olması gereken savaşı bitireceğiz. El Kaide’ye karşı mücadelemizi sona erdireceğiz. Ve 21.Yüzyıl’ın ortak tehditleri olan nükleer silahlar, terörizm, iklim değişikliği, yoksulluk, soykırım ve hastalıklara karşı savaşta dünyaya liderlik edeceğiz.”⁹⁹⁶

“Değişim” sloganı çok geçmeden dünya üzerinde de büyük ilgi görmeye başlamış, G. W. Bush yönetiminin yaratmış olduğu hayal kırıklıklarının büyüklüğü Obama yönetimine fazlasıyla umut bağlanmasına neden olmuştur. Obama’nın ısrarla kullandığı “Evet, değiştirebiliriz” sözü, içeride ve dışarıda adeta bir umut dalgasının yayılmasına ve son yıllarda artan Amerikan karşıtlığında belli bir duraksama yaşanmasına kaynaklık etmiştir. Başkan Obama’nın dünya genelinde yarattığı bu büyük umut dalgası, şaşırtıcı bir şekilde, daha iktidarının ilk aylarında ona “Nobel Barış Ödülü”nün verilmesine de sebep olmuştur. Şüphesiz tüm bunlar üzerinde Obama’nın karakter özellikleri ve çok kültürlü geçmişinin de büyük payı vardır. ABD’de ve dünya genelinde pek çok insan bu yetenekli, akıllı ve karizmatik siyasetçiden olumlu etkilenmiştir.⁹⁹⁷

Ulus aşırı tecrübeleri, dikkatli beden dili, “öteki” ile kurduğu ilişkide hissettirdiği saygı, karşısındakini dinleme ve anlama çabası, G. W. Bush ile karşılaştırıldığında, Obama’ya kısa bir sürede inanılmaz bir sempati duyulmasını sağlamıştır. Obama’nın ABD imajının bir önceki yönetim esnasında aldığı hasarı tamir etme konusunda duyduğu yoğun istek de, onun hem kendi ülkesinin, hem de dış dünyanın gözünde daha başarılı bir başkan adayı profili çizmesine neden olmuştur. Tüm bu karakteristik özelliklerinin yanı sıra, ABD’de öteden beri “dışlanmışlığın sembolü” olan koyu ten rengi ve Müslüman kökleri, Obama’ya duyulan sempatinin diğer sebeplerini teşkil etmiştir.⁹⁹⁸ ABD gibi Protestan inancın hayatın her alanına nüfuz ettiği

⁹⁹⁶ “Blueprint for Change: Obama and Biden’s Plan for America”, s.5. (<http://www.barackobama.com/pdf/ObamaBlueprintForChange.pdf>) 05.05.2009.

⁹⁹⁷ Joe Klein, “Why Barack Obama Could be the Next President”, *Time*, 23 October 2006 and Karen Tumulty, “Barack Obama: The Contender”, *Time*, 27 November 2007.

⁹⁹⁸ Kagan’a göre, Obama sahip olduğu bu farklılıkların dış dünyada eskisinden daha iyi bir ABD algısı yaratmaya yeteceğini düşünmektedir. Oysa dış dünyanın bazı gerçekleri aynı kalmaktadır ve ABD bunlara karşı, eskiden olduğu gibi güçlü tedbirler almak zorundadır. Bakınız: Robert Kagan, “Obama’s Year One”, *World Affairs*, Winter 2010, Vol. 172, Iss.3, ss.12-18.

bir ülkede Obama, seçim kampanyası boyunca Hristiyan olduğunu vurgulamaya ve ikinci adı olan Hüseyin'i pek fazla kullanmamaya çalışmıştır. Ancak Obama'nın, başkan olduktan sonra yaptığı ilk Ortadoğu gezisinde bu özelliklerinin üzerinde fazlasıyla durması dikkatlerden kaçmamıştır. Obama empati yönü ağır basan bu yaklaşımı ile ABD'ye karşı, geçmişten bugüne gelen bir takım önyargıları yok etmeyi ummaktadır. ABD'nin yeni başkanının bu çabasında, bir noktaya kadar başarılı olduğunu söylemek mümkündür, çünkü en azından ilk aylarında sıradan bir Afrikalı ya da Ortadoğulu Obama'yı kendisine çok daha yakın bulmuş, onunla ve ABD'nin yeni dönemiyle ilgili çok daha fazla ümit beslemiştir.⁹⁹⁹

ABD ile yıllarca süren bir gerilim yaşamış olan Libya lideri Muammer Kaddafi'nin, Obama ile ilgili ilginç yorumu İslam dünyasındaki bu olumlu algının dışa vurumu gibidir. Obama'yı “emperyalizmin karanlığında bir ışığa” benzeten Kaddafi, “korkarım Obama da, tıpkı Lincoln, Kennedy ya da Martin Luther King gibi öldürülebilir ya da sonuçta emperyalist politikalara uyum sağlamak zorunda bırakılabilir” demiştir.¹⁰⁰⁰ Kaddafi'nin açıkça ortaya koyduğu gibi, İslam dünyasından pek çok insan Obama'ya umut bağlamak istese de, yine de temkinlidir. Gerçekten de Obama'nın kötü giden her şeyi hızla düzeltebileceğine inanmak hiç de kolay değildir. Bu durum, her şeyden önce dünyanın, ABD'nin çok gurur duyduğu demokratik sistemine tam olarak güven duymadığının da işaretidir. Daha önce de belirttiğimiz gibi, ABD yüzyıllardır dünya üzerinde en iyi demokrasi modeli olduğuna inanıp, bunu dünyanın geri kalanına adeta “ilahi bir misyon” gibi yaymaya kalkışsa da, dışarıda yarattığı algı, özellikle son yılların da etkisiyle, bunun tam tersi yönündedir. Bu nedenle ABD'de Obama gibi “WASP” çoğunluğun dışından gelen birinin başkan seçilmesi, özellikle ilk aylarda, adeta bir “kaza” ya da “her an değişebilir bir yanlışlık” gibi algılanmıştır.

⁹⁹⁹ Henry Kissinger'ın dediği gibi, liderlerin göreve gelmeden önce şekillendirdiği inançlar, onların görevde kaldıkları sürece tüketecekleri sermayeleri olacaktır. Bakınız: Michael H. Hunt, *Ideology and US Foreign Policy*, New Haven, London: Yale University Press, 1987, s.1.

¹⁰⁰⁰ “Gaddafi: Obama is the Beacon of Light in the Darkness of Imperialism”, *Tripoli Post*, 10.4.2009 (<http://www.tripolipost.com/article/detail.asp?c=1&i=3011>)

Mevcut koşullar altında ABD'deki uzun seçim sürecinin de etkisiyle, 21. Yüzyıl'ın "Zeit-Geist"ı olma yolunda ilerleyen "değişim" sloganı, Obama'nın son aylarda gösterdiği performansın beklenenin altında kalması nedeniyle önemli bir hız kaybetmektedir. İlk günlerin değişim çağruları söylemlerle sınırlı kalırken, ABD'nin özellikle dış dünyadaki eylemleri bu değişimden nasibini alamamış, hem idealist, hem realist çağrışımlar içeren ikircikli bir düzlemde kalmıştır.¹⁰⁰¹ Obama acaba, Fukuyama'nın da dediği gibi, "yutabileceğinden daha büyük bir lokma mı ısırmıştır"?¹⁰⁰² Son aylarda görünen o ki, hem iç, hem de dış politika bağlamında, Obama'nın da "değiştiremeyeceği" unsurlar vardır. ABD'nin dünya üzerinde, özellikle de Ortadoğu'da yıllardır devam ettirdiği politikalar sadece başkanın değişmesiyle, baştan aşağıya yenilenebilecek politikalar değildir. Bu çalışmada detaylıca ortaya koyduğumuz gibi, tüm bu politikaların çok boyutlu, köklü tarihsel ve kültürel kaynakları vardır. Washington'un bölgeye, özellikle 2. Dünya Savaşı'ndan sonra artan ilgisi, buradaki tüm meselelerin çözümünde ABD'yi ya da İsrail'i merkeze koyma stratejisiyle elele gitmiş; bölgenin kendine has değerleri ikinci plana itilmiştir.

Obama'nın devraldığı Ortadoğu, ABD'ye sadece G.W. Bush yönetimi nedeniyle tepkili değildir. 2. Dünya Savaşı'ndan sonra devreye koyulan Eisenhower Doktrini, Washington'un Ortadoğu meselelerinde söz söyleme hakkını arttırmaya yöneliktir. Jeopolitik önemi nedeniyle bölge uzun yıllar ABD ve SSCB arasındaki rekabetin ana merkezlerinden biri olmaya devam etmiştir. ABD'nin, bu bölgede Fransa ve İngiltere'den doğan boşluğu SSCB'ye kaptırmama çabası, Mısır'da Nasır'ın milliyetçi politikalarıyla karşılaşınca, Washington 1958'de Lübnan'a askeri bir müdahalede bulunmaktan kaçınmamıştır. O tarihten bu yana, ABD bölge politikalarının değişmez aktörlerinden biridir. Quant'ın iddiasıyla, bazı iniş çıkışlara rağmen, hiçbir diğer güç, bölgede ABD kadar etkin olamamış, çıkarlarını onun kadar iyi koruyamamıştır. ABD bölgede Komünizmin yayılmasını önlediği gibi, Ortadoğu petrolünün akışını kontrol

¹⁰⁰¹ David Kennedy'e göre, Obama'nın bu hali aslında olumlu bir duruma da işaret ediyor olabilir. En iyi Amerikan dış politikasının hem ahlaki değerler, hem de ihyiat içermesi gerektiğini belirten Kennedy'e göre, Obama aslında "idealist olduğu kadar, realist de sayılması gereken" Woodrow Wilson'a benzemektedir. Bakınız: David. M. Kennedy, "What Would Wilson Do?", *Atlantic Monthly*, Jan./Feb.2010, Vol.305, Iss.1, ss.90-94.

¹⁰⁰² Francis Fukuyama, "FDR, LBJ or Jimmy Carter?", *The American Interest*, January/February 2010.

altına almış, İsrail'e bölgenin en güçlü devletlerinden biri olması için yardım etmiştir.¹⁰⁰³

Ancak Washington'un kendisi için geçerli olan bu başarı öyküsü, yıllar içinde Ortadoğu halkları nezdinde ABD'ye yönelik negatif algılara kaynaklık etmeye başlamıştır. Ortadoğulular sıklıkla, ABD'nin çifte standartlarından ve Amerikalı liderlerin bölge hakkındaki bilgisizliği ya da "saflığından" şikâyet etmiştir.¹⁰⁰⁴ Dünya'nın tek süper gücü olarak, özellikle Körfez Savaşı sonrası bölgede yoğun bir nüfuz sağlama çabasına giren ABD yönetimleri, yarattıkları "işgalci" görüntüsüyle bölge halkı için hiç de sevimli olmayan bir imaj edinmiştir. Bu imajda Yeni Muhafazakârların açıkça ilan ettikleri "hayırsever emperyalist" olma iddiasının da büyük payı vardır. Bölge halklarına göre, hayırsever ya da değil, sonuçta söz konusu olan, ABD'nin temelde sömürüye dayanan emperyalizmidir.

11 Eylül saldırılarının ardından dünyanın pek çok bölgesinden sempati mesajları alan, Afganistan'a başlattığı operasyonda yine göreceli bir destek elde eden George W. Bush yönetiminin, Yeni Muhafazakâr kadronun ısrarları sonucu giderek tek taraflı bir siyasete kayması ve sonuçta Irak'ı işgal etmesi, Amerikan karşıtlığının dünya genelinde ama özellikle de Ortadoğu'da yükselmesine neden olmuştur. PEW araştırma şirketinin, 2004 yılında 50 ülkede 91 bin kişi ile gerçekleştirdiği ankete göre, Pakistan'da yüzde 55, Fas'ta yüzde 60, Ürdün'de yüzde 61, Almanya'da yüzde 47 ve Fransa'da yüzde 53 oranında katılımcı, Irak'ı işgal ederken ABD'nin asıl amacının tüm dünyayı domine etmek olduğunu düşünmektedir.¹⁰⁰⁵ Gaddis'in vurguladığı gibi, bu dönemde dünya üzerindeki pek çok ülke için ABD'nin bizzat kendisi bir tehdit unsuru haline gelmiş, ABD adeta herhangi bir üst otoriteye hesap vermek zorunda olmayan bir polis gibi algılanmaya başlanmıştır.¹⁰⁰⁶

¹⁰⁰³ Quandt, s.60.

¹⁰⁰⁴ A.g.e., s. 60.

¹⁰⁰⁵ "A Year After Iraq", Pew Global Attitudes Project sonuçları için bakınız: Barry M. Rubin and Judith Colp Rubin, *Hating America: A History*, Oxford: Oxford University Press, 2004, s.201. Kohut ve Stokes'a göre, dünyayı ABD'den bu kadar uzaklaştıran, onu bencillığe ve tek taraflılığa iten "Amerikan İstisnailiği" tezidir. Ayrıntılar için bakınız: Andrew Kohut and Bruce Stokes, *America Against the World: How we are Different and Why We are Disliked*, New York: Times Books, 2006.

¹⁰⁰⁶ Gaddis, "Grand Strategy in the Second Term"..., s.5.

Obama yönetiminin tüm bu negatif algıları bir gecede değiştirmesi elbette mümkün değildir.¹⁰⁰⁷ Kendisi de bunun farkındadır ve sıklıkla “değişimin zamana yayılacağını”, “bazı gerçekleri asla değiştiremeyeceklerini” söyleyerek elini kuvvetlendirmeye, beklentileri daha gerçekçi bir düzeye çekmeye çalışmaktadır. Ancak göreve gelişinin ilk yılını tamamlamasına rağmen, ortada bahsedecek büyük bir “değişimin” olmaması, Obama’nın kendinden önceki Amerikan liderlerinden çok da farklı olmayacağı iddialarını güçlendirmektedir. Obama’nın söylemi, kullandığı kelimeler itibariyle, G.W. Bush’tan büyük oranda farklı bir çizgide olsa da, aslında özünde geleneksel Amerikan kimliğinin önemli bir parçası olan “ABD’nin küresel liderlik misyonuna” olan inancı devam ettirir niteliktedir. Göreve geliş konuşmasında olduğu gibi, Obama’nın kullandığı bazı cümleler, ABD’nin üstün liderlik vasıflarına duyulan bu inanca atıfta bulunmaktadır:

“Dünya üzerinde en müreffeh, en güçlü ulus olmaya devam etmekteyiz... Amerika barış ve saygınlığa dayalı bir gelecek isteyen tüm ulusların dostudur ve bizler [bu konuda] bir kez daha liderlik etmeye hazırız.”¹⁰⁰⁸

Görüldüğü gibi ABD’nin küresel liderliğini devam ettirmek konusunda Demokrat Başkan Obama’nın, Cumhuriyetçi Başkan G.W. Bush’tan farklı bir amacı yoktur. Neredeyse bir asrı aşkın bir süredir, ABD’de yönetime gelen liderlerin hemen hepsi, bu küresel liderlik misyonunu devam ettirmek için yeni stratejiler belirlemektedir. Fukuyama’nın iddiasıyla, “küresel ekonomi üzerindeki kontrol, dost ve müttefiklerine sağladığı garanti ve uluslararası sisteme getirdiği güven ve istikrar için”, ABD liderlik etmeye devam etmelidir.¹⁰⁰⁹ Soğuk Savaş’ın sona ermesi ya da 11 Eylül gibi olaylarla, dünya üzerindeki mevcut şartlar değişse bile, Amerikan siyasetçileri bu

¹⁰⁰⁷ Charles Lane’in altını çizdiği gibi, dış dünyanın ABD’ye karşı sahip olacağı algıda tek ölçü başkanın ne söylediği ya da ne yaptığı değildir. Bu nedenle örneğin İran gibi rejimler başkan ne yaparsa yapsın, ABD’yi taktir etmeyecektir. Charles Lane, “Obama’s Year One”, *World Affairs*, Vol. 172, Iss.3, ss.19-24.

¹⁰⁰⁸ Obama’nın görevi devralış konuşması. “President Barack Obama’s Inaugural Address”, Jan. 21, 2009. (<http://www.whitehouse.gov/blog/inaugural-address/>) 05.09.2009.

¹⁰⁰⁹ Francis Fukuyama, “Soft Talk, Big Stick”, Melvyn P. Leffler and Jeffrey W. Legro (eds.), *To Lead The World*, Oxford: Oxford University Press, 2008, s.225. Bu bakış açısı bize, Joseph Nye’nin ABD’nin liderlik görevini onun için adeta bir zorunluluk gibi tanımlayan yaklaşımını da hatırlatmaktadır. Detaylar için bakınız: Joseph S. Nye, Jr., *Bound To Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, 1991.

misyonu devam ettirmek için değişen şartlara adapte olmaya ve oluşacak yeni düzeni mümkün olduğunca kendi değer ve çıkarları yönünde şekillendirmeye çalışmaktadır. Bu nedenle Obama'nın yaptığı da aslında, Amerikan liderlerinin iki yüzyılı aşkın bir süredir, uluslarını geleneksel Amerikan değerleri ve inançları üzerinden birleştirmeye ve onları geleceğe yönelik motive etmeye çalışmalarından farklı değildir. ABD'de ulus inşası değerlere dayalı olduğundan, siyasetçilerin en temel politika araçlarını da yine değerler oluşturmaktadır.¹⁰¹⁰ “Amerikan İstisnailiği” miti bu değerlerden neredeyse en köklüsüdür ve üst düzey siyasetçiler tarafından çoğu zaman tartışma konusu dahi yapılmamaktadır. Çünkü çoğu ulus gibi, Amerikan ulusu da kendisine ve ülkesine dair inançlarını canlı tutabilmek için sürekli olarak ne kadar büyük ve üstün olduğunu duymak istemektedir.

Obama, Nisan 2009'daki Ankara konuşmasında, dünyaya ama özellikle de Müslüman toplumlara “İslam dünyasıyla savaşta değiliz”¹⁰¹¹ mesajı vermeye çalışsa da, Amerikan siyasetçilerinin neredeyse doğal bir refleksle ortaya koydukları “üstüncü” söylem, ABD'nin geçmişte yaratmış olduğu negatif algıları silme yönünde olumsuz bir etki yaratmaktadır. Obama ABD'nin imaj kaybından büyük oranda onun Ortadoğu politikalarının sorumlu olduğunun ve bu konuda somut bir şeyler yapmak gerektiğinin farkındadır. Zaten Obama, “Yeni Bir Başlangıç” adını verdiği, 4 Haziran 2009 tarihli Kahire konuşmasında da böyle bir refleksle hareket etmiştir. Obama Kahire'deki konuşmasında salonu “Esselamü Aleyküm” diye selamladıktan sonra ilk etapta adeta günah çıkarırcasına, koloniyalizmden, Soğuk Savaş rekabetine, Batı'nın ve ABD'nin Ortadoğu'da negatif izler bırakan eylemlerine dikkat çekmiştir. 11 Eylül saldırıları nedeniyle benzer bir negatif dalganın ABD'de Müslümanlara karşı oluştuğunu vurgulayan Obama, yaşanan tüm kötü deneyimlere rağmen, ABD ve İslam dünyasının her zaman rekabet etmek ya da çatışmak zorunda olmadığını belirtmiştir. ABD ve dünya Müslümanları arasında yeni bir başlangıç arayışında olduğunun altını çizen Obama'ya göre, karşılıklı saygı ve anlayışla, işbirliği de pekâlâ mümkündür:

¹⁰¹⁰ Ninkovich, s.16.

¹⁰¹¹ Obama'nın 6 Nisan 2009'da TBMM'de yaptığı konuşma için bakınız:

(http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Obama-To-The-Turkish-Parliament/) 05.09.2009.

“İlişkimizi farklılıklar üzerinden tanımladığımız sürece, barış yerine nefret, işbirliği yerine çatışmayı teşvik edenleri güçlendireceğiz... Şüphe ve ihtilaf döngüsü artık bir son bulmalıdır... İleriye doğru yol alabilmemiz için birbirimize kalplerimizde ne varsa açıkça söylemeliyiz... Birbirimizi dinlemek, birbirimizden öğrenmek, birbirimize saygı duymak ve ortak bir zemin aramak için güçlü bir çaba olmalıdır... İnanıyorum ki, insan olarak paylaştığımız çıkarlar, bizi ayıran güçlerden daha kuvvetlidir...”¹⁰¹²

Evet, Obama Kahire’de G. W. Bush’un konuşmalarıyla karşılaştırılmayacak kadar derinlikli ve bir o kadar da mütevazı bir konuşma yapmıştır. Bir yandan İslam dünyasının bilim ve kültür dünyasına katkılarına atıfta bulunmuş, diğer yandan Müslümanların ABD tarihindeki yerine vurgu yapmıştır. İslam’a karşı önyargılı yaklaşımlarla bizzat kendisinin mücadele edeceğini söyleyen Obama, Müslümanlardan da ABD’yi “bencil çıkarlarını merkeze alan bir imparatorluktan” ibaret gören basmakalıp algıdan kurtulmalarını istemiştir:

“ABD, ilerlemenin dünyada bugüne kadar bilinen en büyük kaynaklarından biri olmuştur. Bizler bir imparatorluğa karşı gerçekleştirilmiş devrimden doğduk. Herkesin eşit yaratıldığı düşüncesi üzerine kurulduk ve bu düşünceyi anlamlı kılmak için sınırlarımız içinde ve dışında, yüzyıllarca kanımızı döktük ve mücadele ettik... Dünya halkları bir arada yaşayabilir. Bunun Tanrının düşü olduğunu biliyoruz. Ve bizim dünyadaki işimiz, şimdi bu olmalıdır.”¹⁰¹³

Obama’nın konuşmasının, Kahire’deki salonu dolduran yüzlerce kişinin ve ekranları başından bu konuşmayı dinleyen milyonlarca Müslüman’ın gönlünü okşadığına neredeyse kesin gözüyle bakılabilir. Ancak dünya kamuoyunun uzun süredir özlemine çektiği tüm bu sözler, sadece bir söylem bazında kalıp, eyleme dönüşmediği sürece Ortadoğu’nun ABD’ye karşı mevcut buzlarını eritmek için yeterli olmayacaktır. 2009’un Nisan ve Mayıs aylarında, Maryland Üniversitesi ve Zogby International tarafından gerçekleştirilen ve Arap dünyasını kapsayan bir anketin sonuçlarına göre, Ortadoğu halkları ABD ve İsrail’i hala kendilerine karşı en büyük tehdit olarak

¹⁰¹² Obama’nın Kahire Konuşması için bakınız: “The President’s Speech in Cairo: A New Beginning”, Jun. 4, 2009. (<http://www.whitehouse.gov/blog/NewBeginning/>) 05.09.2009.

¹⁰¹³ A.g.e.

görmektedir. Katılımcıların yaklaşık yüzde ellisi Obama ile ilgili olumlu duygulara sahip olduğunu ve Ortadoğu ile ilgili politikalarına ümitle yaklaştığını söylese de, yüzde 60-70'i ABD'ye hiç güven duymadığını belirtmiştir.¹⁰¹⁴ Tüm bu sonuçlara, ABD'nin son aylardaki eylemlerini de kattığımızda Ortadoğuluların, söylemlerin yerini artık somut eylemlerin almasını beklediğini öne sürmek mümkündür. Oysa Obama'nın, bir kısmı Bush yönetiminin eski isimlerinden oluşan ya da Başkan Yardımcısı Joe Biden gibi Irak Savaşı'na daha önceden destek vermiş olan yakın siyasi çevresi beklenen somut eylemlerin gerçekleşmesini zorlaştırmaktadır.¹⁰¹⁵ Bu nedenle beklentiler Obama'nın daha çok G. W. Bush döneminin ikinci yarısında olduğu gibi, nispeten ılımlı, ancak çok da “yumuşak” olmayan politikalar izleyeceği yönündedir.

Obama'nın en önemli dış politika meselelerinin bir önceki yönetimden, çözülmeden devralmış olduğu Afganistan ve Irak meseleleri, İran ve nükleer silahlanma sorunu ve İsrail-Filistin anlaşmazlığı olduğu söylenebilir.¹⁰¹⁶ Irak'ta da henüz tam bir istikrar yakalanmadığı halde, Obama için en öncelikli dış politika konusunun Afganistan olduğunu söylemek yanlış olmayacaktır. Obama Afganistan'da devam eden NATO operasyonları konusunda iki koldan ilerleyen aktif bir politikadan yanadır. Seçim kampanyasında ipuçlarını verdiği gibi, Obama için Afganistan hayati önemdedir, çünkü buradaki savaş bir tercih değil, bir zorunluluk olarak gerçekleşmiştir.¹⁰¹⁷

El Kaide ve Taliban'ı ABD'nin güvenliği önündeki en büyük tehdit olarak tanımlayan Obama, ABD ve müttefiklerinin bu örgütlere yönelik operasyonlarının hala başarıya ulaşamamış olmasından ve Afganistan'daki iç karışıklıktan oldukça rahatsızdır ve ilk etapta bölgedeki Uluslararası Güvenlik Destek Gücü, ISAF misyonundaki asker

¹⁰¹⁴ “2009 Arab Public Opinion Poll”, April-May 2009.

(http://www.brookings.edu/~media/Files/events/2009/0519_arab_opinion/2009_arab_public_opinion_poll.pdf) 05.09.2009.

¹⁰¹⁵ Bush'un Başkan yardımcısı, eski Delaware Senatörü Joseph Biden, G.W. Bush yönetimi döneminde ABD'nin Ortadoğu'da sert tedbirlere başvurmasını ve Irak'a müdahale etmesini isteyen isimler arasında yer almıştır. Biden sonraları Irak'ın stratejik bir hata olduğunu ve çekilen acının büyüklüğüne değmediğini belirtse de, Obama'nın bu tercihi ondan radikal değişiklikler bekleyenleri hayal kırıklığına uğratmıştır. Stephen Zunes, “Biden, Iraq and Obama's Betrayal”, *Foreign Policy in Focus*, August 24, 2008.

¹⁰¹⁶ Richard N. Haass and Martin Indyk, “Beyond Iraq: A New U.S. Strategy for the Middle East”, *Foreign Affairs*, Jan./Feb. 2009.

¹⁰¹⁷ Obama Kahire konuşmasında bu noktayı, özellikle vurgulamıştır.

sayısını arttırma kararı almıştır. Aralık 2009 itibariyle bu sayı 30 bin olarak açıklanmış, Washington halihazırda müttefiklerinin kapısını fazladan asker talebiyle çalmaya başlamıştır.¹⁰¹⁸ Obama'nın Afganistan'a ilave asker gönderme kararı Amerikan Savunma ve Dışişleri Bakanlıkları ve pekçok NATO üyesince gönülden desteklenmiştir. Washinton yönetimi ABD'nin El Kaide ve Taliban karşısında Afganistan'da bozguna uğradığı gibi bir izlenim yaratılmasını istememektedir. İlave asker göndermek bu nedenle bir zorunluluk haline gelmiştir. Ancak Obama'nın Amerikan askerlerini Afganistan'dan hemen çekeceği beklentisi içindeki bazı Demokrat çevrelerin bu durumdan fazlasıyla rahatsız olduğu gözlenmekte, ortaya çıkacak tepkilerin 2010 Kasım ayında yapılacak Kongre seçimlerinde Obama'yı olumsuz yönde etkileyebileceği düşünülmektedir.¹⁰¹⁹

Tüm bunlara rağmen, 2010 yılında rekor bir savunma bütçesi talep eden¹⁰²⁰ Obama'nın Afganistan'da yürürlüğe koyduğu yeni askeri stratejiler etkisini şimdiden göstermeye başlamış, 13 Şubat 2010 itibariyle, NATO birlikleri bu ülkede büyük bir askeri operasyona imza atmıştır.¹⁰²¹ NATO birlikleri ve Afgan ulusal güçlerinin ilk kez birlikte yürüttüğü bu operasyonun amacı, Afganistan hükümetinin denetim gücünü arttırmaktır; çünkü Hamid Karzai liderliğindeki Afgan hükümeti Taliban'a karşı henüz istenen oranda bir kontrol gücüne ulaşamamıştır. ABD'nin nihayi hedefi, Afgan güçlerinin bir an önce kendi güvenliklerini sağlayacak aşamaya gelmesi, NATO üyelerinin bu yönde desteği arttırılırken, Amerikan askerlerinin büyük kısmının bu ülkeden çekilmesidir. Obama'nın Kahire konuşmasında söyledikleri bu niyetini açıklar niteliktedir:

“Birliklerimizi Afganistan'da tutmak istemiyoruz. Orada bir üs arayışında değiliz... Bu savaşa devam etmek hem masraflı, hem de büyük siyasi

¹⁰¹⁸ “Obama Afganistan'a Savaşacak Türk Askeri Talep Ediyor”, *Radikal*, 03.12.2009. (<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&Date=3.12.2009&ArticleID=967274>) 12.01.2010.

¹⁰¹⁹ Ömer Taşpınar, “NATO, Afganistan ve ABD”, *Sabah*, 8 Şubat 2010.

¹⁰²⁰ 2011 yılı için, Kongre'den 708 milyar dolarlık rekor bir savunma bütçesi talebinde bulunan Obama, bu miktarın 159 milyar dolarlık kısmını ABD'nin Irak, Afganistan ve Pakistan'daki askeri hedefleri için istemiştir. Bakınız: “Obama'dan Savunma için Rekor Bütçe Talebi”, *CNN Türk*, 02.02.2010. (<http://www.cnnturk.com/2010/ekonomi/dunya/02/02/obamadan.savunma.icin.rekor.butce.talebi/561941.0/index.html>) 03.02.2010.

¹⁰²¹ Ferai Tınç, “Afganistan'da Yeni Savaş, Yeni Roller”, *Hürriyet*, 15 Şubat 2010.

bedellere sahip. Afganistan ve Pakistan’da mümkün olduğunca çok ABD’li öldürmeye kararlı aşırıların olmadığı konusunda emin olsak, oradaki birliklerimizi eve getirmekten mutluluk duyarız. Ancak durum henüz böyle değil.”¹⁰²²

Tüm bunlar işin askeri boyutunu oluşturmaktadır. Obama yönetiminin Afganistan planlarında bir de siyasi boyut öne çıkmaktadır. Obama’nın da belirttiği gibi, Afganistan’da sadece askeri yöntemlerle sonuç almak mümkün değildir. Gücün aşırı kullanımı aslında güçten çok güçsüzlüğün de ifadesidir.¹⁰²³ Bu nedenle ABD yakın dönemde, İngiltere’nin başını çektiği müttefiklerinin desteği ile Afganistan sorununa siyasi çözüm yolları geliştirme çabasına girmiştir. Ocak ayı sonunda İstanbul ve Londra’da yapılan toplantılarda, Afganistan Devlet Başkanı Hamit Karzai’nin Taliban’ın ılımlı unsurları ile masaya oturma ve belirli bir uzlaşmaya varma teklifine ABD’nin soğuk bakmadığı düşünülmektedir.¹⁰²⁴ ABD’nin, güvenliği önünde en büyük tehditlerden biri olarak kabul ettiği Taliban ile bir “orta yol” bulma arayışı sonuç verirse, bu durum Amerikan tarihinde pekçok örnekte görüldüğü gibi, “hatadan geri dönme” yaklaşımının bir başka örneğini teşkil edecektir.

ABD tıpkı Filipinler ya da Vietnam’da görüldüğü gibi, bükemediği el ile bir şekilde masaya oturmanın ve müdahale ya da işgal edilen ülkeyi o ülkenin kendi halkının yönetmesine ortam hazırlamanın yollarını arayacaktır. Ancak ABD’nin son zamanlarda dikkatini Afganistan ve Taliban üzerinden çekerek, Yemen’e yönlendirmesi, her seferinde hatalarından ders alacağı izlenimi uyandıran Washington’un yeni bir hataya daha sürükleniyor olabileceği fikrini akla getirmektedir. 16 Eylül 2008 günü ABD’nin Yemen Konsolosluğu’na düzenlenen saldırı ile başlayan ve 5 Kasım 2009’da Texas’taki Fort Hood Askeri Üssü’ndeki saldırı ve 2009 Noel’inde Detroit üzerinden geçen bir uçaktaki saldırı girişimi ile güçlenen iddialara göre, El Kaide’nin yeni destek merkezi artık Afganistan’dan, Yemen’e kaymıştır ve ABD buna

¹⁰²² Obama’nın Kahire konuşması...

¹⁰²³ Açık güç kullanımı ilk etapta bu gücü uygulayanın “güçlü” olduğu fikrini aşılansa da, aslında durum bunun tam tersidir. G.W. Bush dönemi ABD’si, siyasi ve ekonomik alanda güç kaybına doğru yol almaya başlayınca, özellikle Irak’ta askeri güç kullanımına yönelmiş, kurmak istediği hegemonyayı bu şekilde güçlendirebileceğini düşünmüştür. Bakınız: Musa Genç, “Açık Güç Kullanımı Güçsüzlüktür”, *Küresel Güçler*, 3. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, ss.39-42.

¹⁰²⁴ Sami Kohen, “Taliban Açılımı”, *Milliyet*, 27.01.2010.

göre bir siyaset belirleme arayışındadır.¹⁰²⁵ ABD’li Senatör Joseph Lieberman’a göre, “Irak dünkü, Afganistan bugünkü, Yemen ise yarınki savaştır” ve ABD’nin bir an önce Yemen’e bir preemptif saldırı gerçekleştirilmesi gerekmektedir.¹⁰²⁶

Afganistan ve Yemen sorunu devam ederken, Irak’taki durum da aslında ABD için çok parlak değildir. Obama seçim kampanyasında söz verdiği şekilde 2010 yılı Ağustos ayına kadar Irak’taki tüm muharip birliklerin geri çekilmesi ve 2011 yılı içinde tüm askeri danışman ve eğitim personelinin Irak’ı terk etmesini planlamaktadır. Irak bugün nispeten istikrar içinde görünen kuzey bölgesi hariç, hala barıştan uzak bir görünüm arz etmektedir. Kuzey’in göreceli istikrarı ise, ABD’nin özellikle PKK meselesi hakkında Türkiye’ye karşı alacağı tutumla derinden ilgilidir. PKK’nın tasfiye edilmesi sürecinde, ABD’nin Türkiye ve Irak yönetimleriyle vardığı üçlü mutabakatın ne derece etkin olacağı ise henüz tam olarak netleşmiş değildir.

Obama Irak Savaşı’nı başından beri bir stratejik hata olarak görmüştür. Ona göre, bu savaş bir gereklilik değil, tercih savaşı olmuştur; dış dünyadan ve Amerikan kamuoyundan bu kadar çok eleştiri almasının da sebebi budur.¹⁰²⁷ Irak, Obama’nın nezdinde, ABD yönetimlerine diplomasi ve uluslararası uzlaşmanın önemini bir kez daha hatırlatan bir hatadan ibarettir. Ancak demokrasinin yayılması ideali çerçevesinde, aslında Obama bu savaşın özüne karşı değildir. Obama bugün, Irak halkının Saddam Hüseyin’in zorba yönetimi olmadan daha iyi şartlara kavuştuğuna inanmaktadır.¹⁰²⁸ Bir anlamda Obama, George W. Bush yönetiminin Irak’a demokrasi götürme şeklini sadece taktiksel bir yanlıştan ibaret saymakta ve bir an önce çözmeye çalışmaktadır. Bu nedenle Obama’nın amacı Irak’ın daha iyi bir gelecek kurmasına yardım etmek ve Irak’ı Iraklılara bırakmaktır.

Bu durum ABD yönetimlerinin tarihte daha önce gerçekleştirdikleri pek çok müdahaleden sonra hata yaptıklarını anlayıp, müdahil oldukları ülkenin yönetimini o

¹⁰²⁵ Ergin Yıldızoğlu, “2010: ‘Geleceğe Dönüş’ ”, *Cumhuriyet*, 04.01.2010.

¹⁰²⁶ “Lieberman: ‘The United States Must Pre-Emptively Act in Yemen’ ”, 27.12.2009. (http://www.huffingtonpost.com/2009/12/27/lieberman-the-united-stat_n_404241.html)

¹⁰²⁷ Obama’nın Kahire Konuşması...

¹⁰²⁸ A.g.e.

ülke halkına devrederek çekildiği, Filipinler ve Vietnam gibi örnekleri akla getirmektedir. ABD 19. Yüzyıl sonunda Filipinler'i işgal ettikten birkaç yıl sonra buradaki yerel direnç ve kaos ortamından nasıl kurtulabileceği hesabını yapmaya başlamış, ardından bir çekilme planı ile yönetimi Filipinler halkına devretmiştir. Vietnam'da uzun yıllar süren ABD müdahalesinin ardından yaşananlar da bundan çok farklı değildir. Kissinger'in ünlü "Vietnamlaştırma" (Vietnamization) tabiri, içinde bulunulan zorlu durumun ardından, "Vietnam'ın meselelerini artık Vietnamlılara bırakma" fikrinden doğmuştur. Irak savaşı da, tıpkı Vietnam gibi Amerikan ulusal güvenliğine doğrudan ve acil bir tehlike olmaksızın başlatılmış ve gereksiz bir askeri güç kullanımına neden olmuştur.¹⁰²⁹

İran meselesine gelince, Obama'nın başlangıçta takındığı ılıman tutumun çok fazla sonuç vermediğini söylemek yanlış olmayacaktır. Göreve geldiğinde, "Eğer yumruğunuzu açarsanız, biz eliniz sıkmaya hazırız"¹⁰³⁰ diyerek, İran yönetimine de yeşil ışık yakan Obama, Tahran'ın nükleer silahlanma konusunda dışa kapalı ve ısrarcı tutumundan sonra dialog yönünde çok somut bir adım atamamıştır. Aynı dönemde İran'da muhalif sokak gösterilerinin başlamış olması ise İran Cumhurbaşkanı Ahmedinejad ile Washington yönetimini daha çok karşı karşıya getirmiştir. "İran'da bir rejim değişikliği olabilir mi?" tartışmalarına neden olan sokak gösterileri bugün hala devam etmektedir ve uluslararası toplumun tüm dikkati ülkede bundan sonra olabilecekler üzerinde yoğunlaşmıştır.

G.W. Bush yönetiminin İran stratejisini "başarısız" kabul eden Obama'nın, İran'ın nükleer çalışmaları karşısındaki tutumu, Tahran'ı bu kararından caydıracak, zorlayıcı diplomatik yöntemler izlemek yönündedir.¹⁰³¹ Tahran'ın Obama yönetiminin

¹⁰²⁹ John Dumbrell, "The Iraq and Vietnam Wars: Some Parallels and Connections", John Dumbrell ve David Ryan (eds.), *Vietnam in Iraq: Tactics, Lessons, Legacies and Ghosts*, London, New York: Routledge, 2006, s.219.

¹⁰³⁰ Obama'nın göreve geliş konuşması...

¹⁰³¹ Emekli Amerikan istihbaratçılarından Greg Thielmann'a göre, İran zaten ABD'ye doğrudan bir tehdit oluşturmaktan çok uzaktır. Birer nükleer güç olan ABD ve İsrail'in, İran'ı nükleer güç olmaması yönünde tehdit etmeleri dikkat çekicidir. Burada önemli olan ABD'nin İran'ı kendisini korumak için nükleer silahlara ihtiyacı olmadığı yönünde ikna edebilmesidir. Bakınız: Michael Gillespie, "Iran Not A Nuclear Threat to the US Homeland, Thielmann Declares", *Washington Report on Middle East Affairs*, Jan/Feb.2010, Vol.29, Iss. 1, s.63.

sunduğu bazı fırsatları, örneğin UAEK aracılığıyla İran'a ait uranyumun bir başka ülkede zenginleştirilmesi önerisine önceleri sıcak bakıp, sonradan vazgeçmesi ABD ve Batı'nın İran'a giderek daha az güven duymasına neden olmaktadır. 11 Şubat 2010'da, devrimin 31. Yıl kutlamaları kapsamında yaptığı konuşmada Ahmedinejad, uranyumu %20 oranında zenginleştirdiklerini ve artık nükleer bir güç olduklarını ilan etmiştir.¹⁰³² Bu gelişme üzerine, İran'ın UAEK ve Türkiye aracılığıyla devam eden görüşmeleri zaman kazanmak için kullandığını düşünen Washington yönetimi, güç kullanma tehdidini ikinci plana koyarak, ilk etapta BM Güvenlik Konseyi'nden ciddi ekonomik ve siyasi yaptırımlar çıkartma çabasını hızlandırmıştır. ABD şu an için Güvenlik Konseyi'nde Batının ve büyük ihtimalle Rusya'nın desteğini garantilemiş durumdadır.¹⁰³³ Konseyin diğer üyelerinden, Çin ve Türkiye gibi ülkelerin bu konudaki kararı ise henüz netleşmemiştir.

ABD'nin ve elbette İsrail'in gözünde, Tahran ne söylese söylesin, İran'ın nükleer programı nükleer bomba üretme amaçlıdır; bu nedenle de durdurulması gerekir. Oysa hatırlanacağı üzere, bu program Şah Muhammed Rıza döneminde bizzat ABD tarafından desteklenmiştir. Ancak İran'ın bir İslam Cumhuriyeti'ne dönüşmesinin ardından karşılıklı olarak değişen algılar bu ülkelerin nükleer program konsundaki uyumlu görüşlerini de sekteye uğratmıştır. Bugün Obama yönetimi için de, İran'ın bölgede nükleer bir güce dönüşme olasılığı önemli bir tehdit kaynağıdır. İsrail gibi, ABD'nin ve büyük oranda Batı'nın ortak çıkarı İran'ı böyle bir hedeften caydırmaktır. Obama'ya göre bu bölgenin de çıkarınadır, çünkü İran'ın nükleer bir güce dönüşmesi kaçınılmaz olarak, bölgede nükleer bir rekabete neden olacak, pekçok ülke bu yarışta geri kalmamak adına nükleer programlar başlatacaktır. Sonuç olarak Ortadoğu, ABD'nin uzun yıllardır hedeflediği istikrarlı bir bölge olmak yerine giderek daha tehlikeli bir bölge halini alacaktır.¹⁰³⁴

İran'da sokaklara dökülen muhaliflere yönelik sempatisini son derece dikkatli bir söylemle ortaya koyan ve Ahmedinejad yönetimini kışkırtmamaya çalışan

¹⁰³² "Ahmadinejad: Iran is Now a Nuclear State", *MSNBC*, Feb. 11, 2010.

(http://www.msnbc.msn.com/id/35343465/ns/world_news-mideastn_africa) 12.02.2010.

¹⁰³³ Ed Pilkington, "Obama's Year One", *World Affairs*, Winter 2010, Vol.172, Iss.3, ss.25-31.

¹⁰³⁴ Obama'nın Kahire Konuşması...

Obama'ya göre şu an için uygulanabilecek en doğru yöntem, benzer görüşteki müttefikler ile, uluslararası örgütleri kullanarak İran'a baskı diplomasisi uygulamak, rejim değişikliği meselesini ise İran halkının kendisine bırakmaktır.¹⁰³⁵ Ancak Obama yönetimi tüm kararlarını hem iç, hem de dış faktörleri hesaba katarak almak durumundadır. Washington'daki realistlerin ve bu grup içinde seslerini yeniden duyurmaya çalışan Yeni Muhafazakârların Obama yönetimine bu aralar önemli bir baskı uyguladığı bilinmektedir. Yeni Muhafazakâr yazarlar arasında yer alan Daniel Pipes, halihazırda Obama yönetimine "İran'ı Bombala" çağrısı yapmaya başlamıştır.¹⁰³⁶ Obama'yı başkanlık koltuğuna taşıyan karakter ve kimlik özelliklerinin ona bir yarar getirmediğini, başkanın iç ve dış politika amaçlarını gerçekleştirmede başarısız olduğunu düşünen Pipes, eğer başkanlığı kurtarmak istiyorsa, Obama'nın ABD ve müttefiklerinin iyiliği için İran'ı bombalaması gerektiğini öne sürmektedir. 11 Eylül'ün kamuoyunun G.W. Bush'la ilgili şüphelerine son verdiğini ve başkana desteğin arttığını hatırlatan Pipes, benzer bir bütünleşmenin İran'a saldırı sonrasında da yaşanacağından emindir.¹⁰³⁷ Pipes'a göre, ABD'de son yıllarda yapılan pekçok ankette Amerikan halkının yarısından fazlası, İran'ın nükleer bir silah üretmesini engellemek için, gerekirse, bu ülkenin nükleer tesislerine silahlı bir saldırı düzenlenmesi gerektiğini düşünmektedir.¹⁰³⁸

ABD halihazırda, bir yandan kapsamlı yaptırımlarla diplomatik seçenekleri devreye sokmaya çalışırken, diğer yandan Körfez ülkelerini silahlandırarak İran'a karşı askeri açıdan tedbir almaktadır. İddialar doğruysa ABD, Körfez ülkelerine ve belki de Türkiye'ye yerleştireceği erken uyarı ve füze savunma sistemleriyle İran'ın olası

¹⁰³⁵ John Hughes, "Freedom vs. Security: How Far Can Obama Push Iran?", *Christian Science Monitor*, 21.01.2010, s.1.

¹⁰³⁶ Daniel Pipes, "How to Save the Obama Presidency: Bomb Iran", *National Review Online*, 2 Feb. 2010. (<http://www.danielpipes.org/7921/bomb-iran-save-obama-presidency>) 08.02.2010 ve ayrıca bakınız: Ceyda Karan, "İran Obama'nın, Obama Neoconların Kışkacında", *Radikal*, 08.02.2010.

^{1037/1037} Pipes'in burada gözden kaçırdığı nokta, İran'a askeri bir saldırının bu ülkede de, ulusal birliği arttıracığı, kitleleri rejimin arkasında toplarken, şu andaki mevcut muhalif ortamı dahi yok edeceğidir. Bakınız: Gowdat Bahgat, "Terrorism in the Middle East", *The Journal of Social, Political and Economic Studies*, Summer 2007, Vol.32, No:2, ss.163-179.

¹⁰³⁸ Pipes, "How to Save the Obama Presidency: Bomb Iran"...

nükleer saldırılarına karşı güvenlik tedbirlerini arttırmaya çalışmaktadır.¹⁰³⁹ Bu açıdan Obama yönetiminin tıpkı Afganistan gibi, İran konusunda da ikircikli bir tutum içinde olduğu söylenebilir. Obama her ne kadar barışçıl bir söyleme sahip olsa da, bazı açılardan G.W. Bush'un sertlik yanlısı politikalarına geri dönme eğiliminin işaretlerini vermektedir. Daha önce de söylediğimiz gibi, burada ABD dış politikasının geleneksel parçası olan realistlerin önemli etkisi yadsınamaz. Wilson, Carter ya da Clinton örneklerinde rahatlıkla görüldüğü gibi Amerikan başkanları ne kadar farklı bir söylemle göreve gelirse gelsinler, ABD siyasetinde önemli bir yeri olan real politik gerçeklerin çok fazla uzağına düşemezler.¹⁰⁴⁰

Uluslararası siyasete ait gerçeklerin, çıkarları ahlaki değerlerin üzerinde tutmayı gerektirdiğine inanan realistler, İran'la diplomatik müzakerelerin bir yere varmadığına kanaat getirerek, bu ülkenin nükleer bir güç olmasının önüne geçilmesi gerektiğini düşünmektedir. Ancak ABD'nin önde gelen realistlerinden Richard Haass'ın bunun için önerdiği yöntem, Yeni Muhafazakâr Pipes'inkinden farklıdır. Pipes'ın tipik bir Yeni Muhafazakâr mantığıyla, doğrudan güç kullanımını öne çeken yaklaşımının karşısında Haass, ABD ve Avrupa'yı İran'ın baskı altındaki halkına destek vererek, bu ülkedeki rejim değişikliği ihtimalini kuvvetlendirmeleri yönünde teşvik etmektedir.¹⁰⁴¹ Haass'ın önerisi muhaliflere liderlik etmekten ziyade gerekli desteğin sağlanması, bunu yaparken de Tahran'daki rejimin asla muhatap alınmaması üzerine kuruludur. ABD dış politikasında etkin olan realistler genelde ülkelerin rejim şekliyle değil, dış politikalarıyla ilgilidir. Haass'ın bu yaklaşımı geleneksel realizmden bir parça uzağına düşse de, ABD'de şu anda konuşulan seçenekler arasındadır. Mevcut dengeler dahilinde, Obama yönetiminin İran konusunda yakın zamanda daha etkin kararlar alması gerekeceği ortadadır.

Afganistan, Irak ve İranla fazlasıyla meşgul olan Obama yönetimi için bir diğer önemli dış politika sorunu, İsrail-Filistin meselesinde de henüz ciddi bir ilerleme

¹⁰³⁹ Simon Tisdall, "Obama's High-Tech Weapons Plan for Gulf Sees US Reverting to Type", Guardian, 31.01.2010. (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jan/31/us-advanced-weapons-gulf-plan>) 03.01.2010. Ayrıca bakınız: Ergin Yıldızoğlu, "Aynı Hatta İki Tren", *Cumhuriyet*, 10 Şubat 2010.

¹⁰⁴⁰ David Kennedy'e göre, başarılı bir dış politika için, Obama da bu gerçeği kabul etmiş durumdadır. David Kennedy, s.94.

¹⁰⁴¹ Richard Haass, "Enough is Enough", *Newsweek*, 01.02.2010, Vol 155, Issue 5, ss.40-41.

kaydedilmemiştir. Washington, geçmişle karşılaştırıldığında, bu konuda henüz bir “değişim” sinyali vermekten uzaktır. İsrail-Filistin sorunu hala dış politika gündeminin alt sıralarındadır ve Obama yönetimi bu konuyla daha acilen ilgilenmesi gerektiği yönünde uyarılmaktadır.¹⁰⁴² Aslında Ortadoğu ile yaşanan uzun dönemli gerginliğin atlatılmasında İsrail-Filistin meselesi hayati önemdedir. Haass ve Indyk’in vurguladığı gibi, “ABD Ortadoğu politikasını Irak’a endekslemekten artık kurtulmalıdır”.¹⁰⁴³ Suriye ve Lübnan’la ya da Filistinli radikal İslamcı gruplarla yaşanan sorunların kaynağında bu meselenin yattığı yıllardır bilinen bir gerçektir. Filistin-İsrail meselesi çözülmeden ABD’nin İslam dünyası ile tam olarak barışmasını beklemek inandırıcı olmayacaktır. El Kaide lideri Bin Ladin’in, bu konuda yakın zamanda söylediği iddia edilen sözleri dikkat çekicidir. Bin Ladin’e göre, “Filistinliler için güvenlik olmadığı sürece, ABD de bir güvenlik rüyası görmeyecektir”.¹⁰⁴⁴

Başkan Obama her ne kadar, kendinden öncekilerden, özellikle de G.W. Bush’tan “farklı” bir başkan görüntüsüyle yönetime gelse de, ABD’nin geleneksel sosyal ve siyasal yapılanması içinde, başkanın ülkedeki Yahudi gruplarla ve dolayısıyla da İsrail’le alışlageldik ilişki kalıplarının dışına çıkmasını beklemek çok gerçekçi değildir. ABD bölgede hala İsrail’in en yakın dostu olarak görülmektedir ve Obama’nın Filistin’le “Barış Görüşmeleri” konusunda Netanyahu yönetimi ile bir çatışma içine girmesi beklenmemektedir.¹⁰⁴⁵ O dönemde henüz resmen başkan olmamış olsa da, Obama’nın İsrail’in 2009 başında Gazze saldırıları sırasında takındığı sessiz tutum, da yine, barış görüşmelerinin yeniden başlaması için Obama’ya çok fazla umut bağlanamayabileceğine işaret etmektedir.¹⁰⁴⁶

Obama bir yandan Yahudi yerleşimlerine “dur” denilmesi gerektiğini savunsa da, diğer yandan İsrail’in güvenlik endişelerini anladığını vurgulamakta, Kudüs’ün

¹⁰⁴² Martin Indyk, “A Sense of Urgency Needed for Middle East Breakthrough”, *The Los Angeles Times*, December 4, 2009. (http://www.brookings.edu/opinions/2009/1204_indyk_middle_east.aspx)15.01.2009.

¹⁰⁴³ Haass and Indyk, *a.g.e.*

¹⁰⁴⁴ “Bin Ladin’den Sesli Mesaj Var”, *Gazeteport*, 24.01.2010.

(http://www.gazeteport.com.tr/DUNYA/NEWS/GP_622315) 24.01.2010.

¹⁰⁴⁵ “Netanyahu-Obama Meeting: Don’t Expect Confrontation”, Interview with Martin Indyk, *Council on Foreign Relations*, 15 May 2009. (C:\Users\HELIN\Desktop\US and Israel- Indyk Interview.mht) 12.01.2010.

¹⁰⁴⁶ Hans-Joachim Neubauer’in Noam Chomsky ile röportajı, *Rheinischer Merker*, No.3, 15 January 2009. (http://www.gazeteport.com.tr/NEWS/PRINT/GP_371124, 20.01.2009)

İsrail'in başkenti olarak kalacağını ve asla bölünmemesi gerektiğini söylemektedir.¹⁰⁴⁷ Obama'nın bu yaklaşımı aslında G.W. Bush yönetiminin İsrail-Filistin meselesinde sahip olduğu söylemden farklı değildir. 22 Eylül 2009'da İsrail Başbakanı Netanyahu ve Filistin lideri Mahmut Abbas'ı New York'ta buluşturan Obama, barış görüşmelerinde henüz somut bir gelişme kaydedememiş, şu an itibariyle her iki tarafı ancak dolaylı görüşmelere ikna edebilmiştir.

Bush yönetimini, Obama yönetimi ve Amerikan tarihinin geçmiş sayfalarına bakarak değerlendirmek istersek denilebilir ki, evet, konstrüktivistlerin iddia ettiği gibi, ulusal kimlikler dış politika ile sürekli bir etkileşim içindedir ve değişime her zaman açıktır. Ancak ABD örneğinde bu değişimin son derece yavaş ilerlediği de ortadadır. Amerikan ulusal kimliğinde ve bunun siyasetteki yansımalarında gerçekleşecek radikal bir değişim belki de yüzyıllar alacaktır. ABD, dünya üzerinde adeta bir ilahi misyon gibi gördüğü liderlik iddiasından vazgeçmediği sürece, ya da şartlar onu bu iddiasından vazgeçmek zorunda bırakmadığı sürece, dış politikası liberal demokrasi ve serbest piyasaya dayalı geleneksel kimliğinin temel yansımalarından kurtulamayacaktır. Bu çerçevede realist ya da idealist, cumhuriyetçi ya da demokrat, nasıl bir yönetim başa geçerse geçsin, sonuçta ABD'nin eylemleri Amerikan değerleriyle meşrulaştırılmaya devam edilecektir. Amerikan liderleri rölativist değildir. Bireyin dünyanın her yerinde aynı ihtiyaçları olacağı düşüncesine sahip oldukları için, onu "özgürleştirmeyi" en önemli ideal haline getirmişlerdir. Karşılaştıkları zorlu koşullar, onlarda bu amacın değil, bu amaç için belirledikleri yöntemin tartışılması sonucu doğuracaktır ki, bugün tanık olduğumuz gerçekler bunu kanıtlar niteliktedir.

Obama'nın bir yıllık icraat döneminde ortaya koyduğu politikalar, Yeni Muhafazakârların G. W. Bush yönetimiyle tarih olup gittiği iddialarına karşı "Yeni Muhafazakârlar yeniden sahnede" iddialarını gündeme getirmektedir. Obama, çok taraflı, karşılıklı iletişim ve özeleştiriyeye açık söylemiyle Yeni Muhafazakârlardan ayrılrsa da, Afganistan'a otuz bin ilave asker gönderme kararı, şu an için Yeni Muhafazakâr gündemle uyum içindedir. Obama'nın İran'la başlangıçta ılımlı başlayan

¹⁰⁴⁷ Bakınız: "Remarks of Senator Barack Obama: AIPAC Policy Conference", 4 June 2008. (http://www.barackobama.com/2008/06/04/remarks_of_senator_barack_obam_74.php) 05.01.2010.

ancak sonraları bu ılımlı çizgiden giderek uzaklaşma eğilimi gösteren politikası da, sertlik yanlısı Yeni Muhafazakârların Obama dönemine dair “umutlarının” artmasına neden olmuştur. Kendilerini “gerçeğin olgunlaştırdığı liberaller” olarak gören Yeni Muhafazakârlara göre, “Obama da sonunda gerçekleri görerek olgunlaşmaya başlamıştır”.¹⁰⁴⁸ Obama’nın 10 Aralık 2009’da İsveç-Oslo’da Nobel Barış ödülünü alırken yaptığı konuşma, pek çok açıdan realist ifadeler içermektedir:

“Yaşadığımız süre zarfında, şiddete dayalı çatışmaların kökünü [tamamen] kurutamayacağız. İster yalnız, ister uyum içinde, ulusların, güç kullanımını gerekli ve ahlaken meşru bulacağı zamanlar olacaktır... Amerikan halkına yönelik tehditlere karşı kayıtsız kalamam... Dünyada kötülük mevcuttur. Şiddete dayanmayan bir hareket Hitler’in ordularını durduramazdı. Müzakereler El Kaide liderlerini silahlarını bırakmaya ikna edemez. Gücün bazen gerekli olduğunu söylemek erdemsizliği savunmak değil, tarihin, insanın kusurlarının ve aklın sınırlarının kabul edilmesidir.”¹⁰⁴⁹

Obama’ya göre bugün dünya üzerinde askeri seçeneklere, sebebi ne olursa olsun, çelişkiyle bakma durumu vardır ve bu durum bazen dünyanın tek askeri süper gücü ABD’ye karşı şüphe dolu refleksler yaratmaktadır. “Ancak dünya hatırlamalıdır ki, 2. Dünya Savaşı sonrası döneme istikrar getiren sadece uluslararası kurumlar ya da antlaşmalar değildir. ABD’nin tüm hatalarına rağmen, gerçek şudur ki, kendi vatandaşlarının kanı ve ordusunun gücüyle, bu ülke neredeyse altmış yıldır küresel güvenliğin sağlanmasına yardımcı olmaktadır.”¹⁰⁵⁰ Obama Nobel konuşmasında bir yandan son derece realist bir bakışla askeri gücün gerekliliğinin altını çizirken, diğer yandan İran’da ve dünyanın diğer bölgelerindeki muhaliflere destek mesajı göndermiş ve iynin kötü ile mücadelesine atıfta bulunmuştur.

Bu durumun, realistler kadar Yeni Muhafazakârların da oldukça hoşuna gittiğini söylemek mümkündür. Hatırlanacağı üzere Yeni Muhafazakârların iynin kötüyle

¹⁰⁴⁸ Margolick, ss.33-34.

¹⁰⁴⁹ Obama’nın Nobel törenindeki konuşması için bakınız: “Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize”, December 10, 2009. (<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize>) 05.02.2010.

¹⁰⁵⁰ A.g.e.

sonsuz bir mücadele içinde olduğu “siyah-beyaz” dünya gr, “n ve istisnai” olduğuna inandıkları Amerikan modelini dünyaya yayma misyonları ve askeri güç vasıtasıyla her Şeyi yapabileceklerine dair inançlarının kökeni ABD’nin kuruluş yıllarına kadar uzanmaktadır. Yeni kıta Amerika’da kurulacak yerleşimleri “tepenin üzerinde parıldayan bir Şehir” olarak tasvir eden John Winthrop’tan, Abraham Lincoln’e, Woodrow Wilson’dan, John F. Kennedy’e, ABD tarihinde pek çok ismin devam ettirdiği bu geleneğin, bugün Obama’da da bazı yansımalarının görülmesi Şaşırtıcı olmamalıdır.

Çalışmamızın başında da vurguladığımız gibi, her ülkenin kuruluşundan bugüne taşıdığı “ulusal bir kimlik potası” mevcuttur. Bu pota içinde yer alan kimlik özelliklerinden hangisinin ne çıkacağı veya hangisinin geri planda kalacağı Şartlar nedeni ile farklılıklar gösterebilse de, sonuçta potadaki kimliğin özüne dayanan algı, radikal değişiklikler göstermeyecek ve bu algı dış politikayı önemli ölçüde etkilemeye devam edecektir. Bu durum aslında devletlerin bekasını da garanti altına alan ve bu kurumların geleceğe daha güvenle yol almasını sağlayan bir reflektir. Evet, Soğuk Savaş gibi, ulusal kimliğin önemli testlerden geçtiği dönemler olacaktır, ancak yönetimler bu testlerden başarıyla çıkabildiği sürece, ulusal kimlik büyük oranda aynı kalarak yeniden üretilecektir.

Bu bağlamda denilebilir ki, ABD’de klasik anlamda sadece iki siyasi parti, Cumhuriyetçiler ve Demokratlar arasında el değiştiren başkanlık makamının, bu makamda oturan Őahsın kişisel özelliklerinden bağımsız olarak, mutlaka ortaya koyacağı bazı refleksler vardır. Bu reflekslerden biri “ulusu her ne pahasına olursa olsun korumaktır”. Obama’nın, Kahire ya da Nobel töreni konuşmalarında ulusuna karşı yönlendirilmiş tehditlere kayıtsız kalmayacağını, asli görevinin Amerikan halkını korumak olduğunu özenle vurgulaması dikkat çekicidir. Ulusunun güvenliğine karşı 11 Eylül gibi doğrudan ve büyük bir tehlike hissedenden bir başkanın, ister Demokrat, ister Cumhuriyetçi olsun, ilk yapacağı Şey bu tehdidi, en kısa sürede ortadan kaldırmaya çalışmak olacaktır. nceki bölümlerden hatırlanacağı üzere, ABD yönetimleri nezdinde, “mutlak güvenlik müzakere edilmez, kazanılır” yaklaşımı hâkimdir ve sahip olduğu askeri, ekonomik ve siyasi güç ABD’ye bunu gerçekleştirme imkânı tanımaktadır.

Tehdidin 11 Eylül gibi doğrudan hissedilmediği, hatta başkanların farklı karakter ve deneyimleri ile sübjektif algılara açık bir şekilde şekillendiği durumlarda ise değişen değerler değil, daha çok uygulanan yöntemler olmaktadır. Bu nedenle günümüzde Irak ya da İran meselelerinde olduğu gibi, doğrudan tehdit içermeyen ama belirli bir güvenlik riski yaratan konularda, ABD'nin takındığı tutum değişebilmekte, George W. Bush gibi bir başkan güç kullanma seçeneğini daha fazla telaffuz edip, söylemleriyle gerilimi tırmandırırken, Obama gibi bir başkan olaylara daha ihtiyatlı bakarak, askeri seçeneği son sıralara itebilmektedir. Bunun dışında aslında diyaloga az ya da çok açık olmak dışında, “küresel liderlik” misyonundan asla vazgeçmeyen bir ABD’de yönetime gelen başkanın İran ya da Irak gibi bir meseleye, bu ülkelerdeki mevcut şartlar devam ettiği sürece, farklı ulusal değerlerle bakabileceğini söylemek mümkün değildir.

Farklı ulusal kimlik tanımları ve değerler dünyası, bununla etkileşerek oluşan farklı tehdit ve çıkar tanımları nedeniyle, nükleer bir İran, tüm ABD yönetimleri nezdinde önemli bir tehdit olarak algılanmaya devam edecek, değişen tek şey bu tehdide sert mi, yoksa yumuşak yöntemlerle mi cevap verilmesi gerektiği tartışması olacaktır. Dolayısıyla denilebilir ki, yakın gelecekte ABD dış politikasında uygulanan yöntemler bir parça değişse bile, dış politikayla önemli bir etkileşim içindeki ulusal değerler büyük oranda aynı kalacaktır. Bu ulusal değerlerin değişmesi imkânsız olmasa bile, ancak çok uzun bir zaman dilimi ve ciddi anlamda değişen koşullar sayesinde mümkün olacaktır. ABD'nin 11 Eylül sonrası dönemde ortaya koyduğu eylemleri analiz ederken George W. Bush ve Barack Obama yönetimlerine bu gerçekleri de göz önünde tutarak bakmak, ABD dış politikasında bundan sonra nelerin değişip, nelerin aynı kalabileceği yönünde daha isabetli saptamalar yapılmasına olanak sağlayacaktır.

KAYNAKÇA

KİTAPLAR

Agnew, J. A., *Place and Politics: The Geographical Mediation of State and Society*, Boston: Allen and Unwin, 1987.

Akinan S., *Neo-Takiye*, İstanbul: Doğan Kitap, Mayıs 2006.

Altunışık, R. vd., *Sosyal Bilimlerde Araştırma Yöntemleri*, 2. Basım, Adapazarı: Sakarya Kitabevi, 2002.

Anderson, B., *Imagined Communities: Reflections on the Origin and Spread of Nationalism*, London, New York: Verso, 1991.

Armaoğlu, F., *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi (1914-1990)*, Cilt I, Ankara: Türkiye İş Bankası Yayınları, 1994.

Ataöv, T., *Amerikan Belgeleri ile Amerikan Emperyalizminin Doğuşu*, Ankara: Sevinç Matbaası, 1968.

Ateşoğlu Güney, N., *Batı'nın Yeni Güvenlik Stratejileri: AB-NATO-ABD*, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2006.

Atikkan, Z., *Amerikan Cinneti: 11 Eylül Amerika'yı Nasıl Değiştirdi?*, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2006.

Aykan, M. B., *Türkiye'nin Kuveyt Krizi (1990-91) Politikası: 1998 Yılından Geriye Dönük bir Yeniden Değerlendirme*, Ankara: Dış Politika Enstitüsü, 1998.

Ayoob, M., *The Third World Security Predicament: State Making, Regional Conflict and the International System*, London: Lynne Rienner, 1995.

Bacevich, A., *The New American Militarism: How Americans are Seduced by War*, New York: Oxford University Press, 2005.

Bannister, Robert C., *Social Darwinism, Science and Myth in Anglo-American Social Thought*, Philadelphia: Temple University Press, 1989.

Barker, Eugene C., Commager, Henry Steele and Webb, Walter, *The Building of Our Nation*, Evanston, Illinois: Row, Peterson and Company, 1943.

Barnett, M., *Dialogues in Arab Politics: Negotiations in Regional Order*, New York: Columbia University Press, 1998.

- Barry, N. P., *Yeni Sağ*, Çev. Cevdet Aykan, Ankara: TİSAMAT, 1989.
- Bennis, P., *Understanding the US-Iran Crisis: A Premier*, Northampton: Olive Branch Press, 2009.
- Berger, P. and Luckmann, T., *The Social Construction of Reality*, New York: Penguin Books, 1979.
- Bloom, W., *Personal Identity, National Identity and International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1990.
- Boller, Paul F. and Story, R. (eds.), *A More Perfect Union: Documents in U.S. History*, Vol I: To 1877, Boston: Houghton Mifflin Company 1988.
- Bostanoğlu, B., *Türkiye-ABD İlişkilerinin Politikası*, Ankara: İmge Kitabevi, 1999.
- Bozdağlıoğlu, Y., *Turkish Foreign Policy and Turkish Identity: A Constructivist Approach*, New York, London: Routledge, 2003.
- Bracey, J. H., Meier A. and Rudwick, E., *Black Nationalism in America*, Indianapolis, New York: Bobbs-Merrill Company, 1970.
- Brinkley, A., *The Unfinished Nation: A Concise History of the American People*, New York: McGraw-Hill, 1993.
- Brodie, B., *War & Politics*, New York: MacMillan Publishing, 1973.
- Brown, M. E., Cote, Jr. O.R., Lynn-Jones S. M. and Miller, S., *Rational Choice and Security Studies: Stephen Walt and His Critics*, Cambridge, MA: The MIT Press, 2000.
- Brown, C. ve Ainley, K., *Uluslararası İlişkileri Anlamak*, çev. Arzu Oyacıoğlu, İstanbul: Yayın Odası, 2007.
- Brzezinski, Z., *The Grand Chessboard*, New York: Basic Books, 1997.
- , *Second Chance: Three Presidents and the Crisis of American Superpower*, New York, Basic Books, 2007.
- Burke, E., *Reflections on the Revolution in France and on the Proceedings in Certain Societies in London*, Londra: J. Dodsley, 1790.
- Buzan, B., *People, States and Fear: An Agenda for Security in the Post Cold War Era*, London: Harvester Wheatsheaf, 1991.
- Buzan, B., Wæver, Ole, De Wilde, Jaap, *Security: A New Framework for Analysis*,

- Boulder- London, Lynne Rienner, 1998.
- Cameron, F., *US Foreign Policy After the Cold War: Global Hegemon or Reluctant Sheriff?*, Routledge, 2005.
- Campbell D., *Writing Security: United States Foreign Policy and the Politics of Identity*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1992.
- Carr, E.H., *Twenty Years Crisis, 1919-1939: An Introduction to the Study of International Crisis*, Basingstoke and New York: Pelgrave, 2001.
- Casanova, J., *Public Religions in the Modern World*, Chicago and London: University of Chicago Press, 1994.
- Castells, M., *The Power of Identity*, 2nd Edition, Oxford: Blackwell, 2004.
- Catton, B., *The Civil War*, New York: The American Heritage, 1988.
- Chace, J. and Carr, C., *America Invulnerable: The Quest for Absolute Security from 1812 to Starwars*, New York: Summit Books, 1988.
- Christison, K., *Perceptions of Palestine: Their Influence on U.S. Middle East Policy*, University of California Press, 2001.
- Commager, H. S., *America in Perspective: The United States through Foreign Eyes*, New York: Mentor Bokks, 1948.
- Connolly, W. E., *Kimlik ve Farklılık: Siyasetin Açmazlarına Dair Demokratik Çözüm Önerileri*, (Çev. Ferma Lekesizalin), İstanbul: Ayrıntı Yay., 1995.
- Crockatt, R., *After 9/11: Cultural Dimensions of American Global Power*, New York: Routledge, 2007.
- Çağla, C., *Tocqueville ve Özgürlük*, İstanbul: Belge Yayınları, 2007, s.46.
- Darwin, C., *On The Origin of Species by Means of Natural Selection or The Preservation of the Favoured Races in the Struggle for Life*, New York: D. Appleton and Company, 1861.
- ., *The Descent of Man*, Forgotten Books, 1874.
- De Tocqueville, A., *Democracy in America*, Vol. II, Cambridge: Sever and Francis, 1864.
- Donan, H.ve Wilson, Thomas M., *Sınırlar: Kimlik, Ulus ve Devletin Uçları*, çev. Zeki Yaş, Ankara: Ütopya Yayınevi, 2002.

- Dorrien, G., *The Neoconservative Mind: Politics, Culture and the The War of Ideology*, Philadelphia: Temple University Press, 1993.
- Dökmen, Ü., *Küçük Şeyler 1: Deniz Kabukları*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2009.
- Drury, S. B., *The Political Ideas of Leo Strauss*, Houndmills, Basingstoke, Hampshire : Macmillan, 1988.
- , *Leo Strauss and the American Right*, New York: St. Martin Press, 1997.
- Dubiel, H., *Yeni Muhafazakârlık Nedir? (Was Ist Neokonservatismus?)*, çev. Erol Özbek, İstanbul: İletişim Yayınları, 1998.
- Erikson, E. H., *Childhood and Society*, Middlesex: Penguin Books, 1975.
- , *Identity: Youth and Crisis*, W. W. Norton & Co., 1994
- Fee, Lloyd A. and Cantril, H., *The Political Beliefs of Americans: A Study of Public Opinion*, New Jersey, Rutgers University Press, 1967.
- Finkelman, P., *Slavery and the Founders: Race and Liberty in the Age of Jefferson*, Armonk, New York: M. E. Sharpe, 1996.
- Franklin, B., *The Autobiography of Benjamin Franklin*, New York: Macfadden-Bartell Corporation, 1965.
- Freyberg-Inan, A., *What Moves Man: The Realist Theory of International Relations and Its Judgement of Human Nature*, Albany: State University of New York Press, 2004.
- Friedman, M.(ed.), *Commentary in American Life*, Philadelphia: Temple University Press, 2005.
- Frum, D. and Perle, R., *An End to Evil: How to Win the War on Terror*, New York: Random House, 2003.
- Fukuyama, Francis C., *The End of History and the Last Man*, New York: Free Press, 1992.
- , *State-Building: Governance and World Order in the 21st Century*, Ithaca, New York: Cornell University Press, 2004.
- , *Nation Building: Beyond Afghanistan and Iraq*, John Hopkins University Press, 2005.
- , *Neo-Conların Sonu: Yol Ayrımındaki Amerika*, İstanbul: Profil yay., 2006.

- Gaddis, J. L., *Strategies of Containment*, New York, Oxford: Oxford University Press, 1982.
- ., *Surprise, Security and the American Experience*, Cambridge, MA: Harvard University Press, 2004.
- ., *Soğuk Savaş: Pazarlıklar, Casuslar, Yalanlar, Gerçek*, Çev. Dilek Cenkçiler, İstanbul: Yapı Kredi Yayınları, 2008.
- Garofano, J., *The Intervention Debate: Towards a Posture of Principled Judgment*, Carlisle, PA: Strategic Studies Institute, U.S. Army War Collage, 2002.
- Gasset, O.Y., *İnsan ve Herkes*, Çev. Neyire Gül Işık, İstanbul: Metis yay. 1995.
- Gellner, E., *Uluslar ve Ulusçuluk*, Çev. Büşra Ersanlı ve Günay Göksu Özdoğan, İstanbul: İnsan yayınları, 1992.
- Gerson, M., *The Neoconservative Vision; From the Cold War to the Culture Wars*, Lanham, New York, London: Madison Books, 1996.
- Giddens, A., *The Constitution of Society: Outline of the Theory of Structuration*, Berkeley: University of California Press, 1984.
- ., *Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, New York: Polity Press, 1991.
- Gray, J., *El Kaide, Modern Olmanın Anlamı*, Çev. Zehra Savan, İstanbul: Everest, 2004.
- Gregg, G., *The Middle East: A Cultural Psychology*, Oxford: Oxford University Press, 2005.
- Griffin, D.R., *Christian Faith and the Truth behind 9/11: A Call to Reflection and Action*, Louisville: Westminster John Knox, 2006.
- Güven, S., *Toplumbiliminde Araştırma Yöntemleri*, Bursa: Ezgi Kitabevi, 2001.
- Haass, R. N., *Intervention, The Use of American Military Force in the Post Cold War-World*, Washington: Carnegie Endowment Book, 1994.
- ., *War of Necessity, War of Choice: A Memoir of Two Iraq Wars*, New York: Simon & Schuster, 2009.
- Halberstam, D., *Barış Zamanı Savaş: Bush, Clinton ve Generaller*, Çev. Abdullah Yılmaz, İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, 2001.
- Halper, S. and Clarke, J., *America Alone: The Neo-Conservatives and the Global Order*, Cambridge: Cambridge University Press, 2004.

- Hamner, M. G., *American Pragmatism, A Religious Genealogy*, Oxford, New York: Oxford University Press, 2003.
- Handlin, O., *The Uprooted: The Epic Story of the Great Migrations that Made the American People*, Boston: Little, Brown and Company, 1951.
- Hawkins, M., *Social Darwinism in European and American Thought (1860-1845)*, Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Hayward, S. F., *The Real Jimmy Carter*, Washington: Regnery Publishing, 2004.
- Heywood, A., *Politics*, Houndmills, Basingstoke: Macmillan, 1997.
- , *Political Ideologies: An Introduction*, Houndmills, Basingstoke: Pelgrave, 1998.
- Hicks, John D., *A Short History of American Democracy*, Boston: Houghton-Mifflin, 1949.
- Hobbes, T., *Leviathan*, Forgotten Books, 1976.
- Hobson, J. A., *Imperialism: A Study*, London: Butler and Tanner, 1905.
- Hobsbawn, E. J., *The Invention of Tradition*, Cambridge: Cambridge University Press, 1983.
- , *1780'den Günümüze Milletler ve Milliyetçilik*, İstanbul: Ayrıntı Yayınları, 1995.
- Hodge, C. C., and Nolan, C., (eds.), *US Presidents and Foreign Policy: From 1789 to the Present*, Santa Barbara, CA: ABC-CLIO, 2007.
- Hofstadter, R., *Social Darwinism in American Thought (1860-1915)*, Philadelphia: University of Pennsylvania Press, 1944.
- , *The American Political Tradition*, New York: Vintage Books, 1948.
- Holsti, K. J., *International Politics: A Framework for Analysis*, Englewood Cliffs, New Jersey: Simon & Schuster, 1995.
- Hook, S. W. and Spanier, J., *American Foreign Policy Since World War II*, Washington D.C., CQ Press, 2007.
- Hopf, T., *Social Construction of International Politics: Identities and Foreign Policies, Moscow, 1955 and 1999*, Ithaca, London: Cornell University Press, 2002.

- Hunt, M. H., *Ideology and U.S. Foreign Policy*, New Haven, London: Yale University Press, 1987.
- Huntington, S., *The Clash of Civilizations and the Remaking of World Order*, New York: Simon and Schuster, 1998.
- , *Biz Kimiz? Amerika'nın Ulusal Kimlik Arayışı*, İstanbul: Global Yayın Ajansı, 2004.
- Hymans, J. E. C., *The Psychology of Nuclear Proliferation: Identity, Emotions and Foreign Policy*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Ikenberry, J., Knock, T., Slaughter, Anne-Marie and Smith, T., *The Crisis of American Foreign Policy: Wilsonianism in the 21st Century*, Princeton University Press, 2008.
- Job, B.L., (ed.), *The Insecurity Dilemma: National Security of Third World States*, Boulder, CO: Lynne Rienner, 1992.
- Jordan, W. D., *The White Man's Burden: Historical Origins of Racism in the United States*, Londra, Oxford: Oxford University, 1974.
- Judis, J. B., *What George Bush could Learn From Theodore Roosevelt and Woodrow Wilson*, Oxford University Press, 2006.
- Kagan, R., and Kristol, W., *Present Dangers: Crisis and Opportunity in American Foreign and Defence Policy*, San Francisco: Encounter Books, 2000.
- Kant, I., *Perpetual Peace (1795)*, FQ Classics, 2007.
- Kaplan, L. and Kristol, W., *War Over Iraq: Saddam's Tyranny and America's Mission*, San Francisco: Encounter Books, 2003.
- Katzenstein P.J. (ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press, 1996.
- Kennan, G.F., *American Diplomacy (Expanded Edition)*, Chicago, London: The University of Chicago Press, 1984.
- Kennedy, P., *The Rise and Fall of the Great Powers: Economic Change and Military Conflict from 1500 to 2000*, London: Unwin Hyman, 1988.
- Keohane, R. O. and Nye, J. S. (eds.), *Power and Interdependence: World Politics in Transition*, Boston: Little, Brown and Company, 1977.
- Keyman, E. F., *Globalization, State, Identity/Difference: Toward a Critical Social Theory of International Relations*, New Jersey: Humanities Press, 1997.

- Khalilzad, Z., *From Containment to Global Leadership? America and the World After the Cold War*, Santa Monica, RAND Corporation, 1994., s.25.
- Kinzer, S., *Overthrow: America's Century of Regime Change from Hawaii to Iraq*, New York: Times Books, 2006.
- Kipling, R., *Rudyard Kipling's Verse: Definitive Edition*, Garden City, New York: Doubleday, 1929.
- Kirk, R., *The Conservative Mind: From Burke to Elliot*, Chicago: Regnery Publishing, 1953.
- Kissinger, *Amerika'nın Dış Politikaya İhtiyacı Var mı?*, (Çev. Tayfun Evyapan), Ankara: METU Press, 2002
- , *Diplomasi*, Çev. İbrahim Kurt, İstanbul: İş Bankası Kültür Yayınları, 2007.
- Kohut, A., and Stokes, B., *America Against the World: How we are Different and Why We are Disliked*, New York: Times Books, 2006.
- Klotz, A. and Lynch, C., *Strategies for Research in Constructivist International Relations*, Armonk, New York, London: M. E. Sharpe, 2007.
- Kongar, E., *Küresel Terör ve Türkiye: Küreselleşme, Huntington, 11 Eylül*, İstanbul: Remzi Kitabevi, 2002.
- Kristol, I., *On the Democratic Idea in America*, New York: Harper and Row, Publishers, 1972.
- , *Neoconservatism; The Autobiography of an Idea*, New York, London: The Free Press, 1995.
- Lael, R.L., *Arrogant Diplomacy: U.S. Policy Toward Colombia, 1903-1922*, Wilmington, Delaware: Scholarly Resources Inc., 1987.
- Landau, S., *The Dangerous Doctrine: National Security and U.S. Foreign Policy*, Boulder, London: Westview Press, 1988.
- Lapid, Y. and Kratochwil, F. (eds.), *The Return of Culture and Identity in IR Theory*, Boulder London: Lynne Rienner Publishers, 1996.
- Le Bon, G., *Ulusların Yükselişinin Psikolojik Yasaları*, çev. Mehmet Demirezer, İstanbul: Ufuk yay., 1998.
- Lefebvre, M., *Amerikan Dış Politikası*, çev. İsmail Yerguz, İstanbul: İletişim yay., 2004.

- Lieven, A., *America, Right or Wrong: An Anatomy of American Nationalism*, Oxford: Oxford University Press, 2004.
- Lipset, S.M., *The First New Nation: The United States in Historical and Comparative Perspective*, New York, Londra: W.W. Norton and Company, 1979.
- Little, R., *Intervention: External Involvement in Civil Wars*, Totowa, N. J.: Rowman and Littlefield, 1975.
- Lloyd, J. G. *Alexander the Great: Selections from Arian*, Cambridge: Cambridge Uni. Press, 1986 .
- Locke, J., *Political Essays*, Mark Goldie (ed.), Cambridge: Cambridge University Press, 1997.
- Lott, A. D., *Creating Insecurity: Realism, Constructivism and US Security Policy*, Aldershot, Burlington: Ashgate, 2004.
- Maalouf, A., *Ölümçül Kimlikler*, (çev. Aysel Bora), İstanbul: Yapı Kredi yayınları, 2000.
- Mahan, A., *The Influence of Sea Power on History-1660-1793*, Dover Publications, 1987.
- Mann, J., *Rise of the Vulcans: The History of Bush's War Cabinet*, New York: Viking, 2004.
- McCrisken, T., *American Exceptionalism and the Legacy of Vietnam: U.S. Foreign Policy Since 1974*, New York: Pelgrave McMillan, 2004.
- McDougall, W. A., *Promised Land, Crusader State: The American Encounter with the World since 1776*, Boston, New York: Houghton Mifflin Company, 1997.
- McSweeney, B., *Security, Identity and Interests: A Sociology of International Relations*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Mead, A., *Special Providence: American Foreign Policy and How it Changed the World*, London: Routledge, 2002.
- Mearsheimer, J. J. ve Walt, S. M., *İsrail Lobisi ve Amerikan Dış Politikası*, İstanbul: Küre Yayınları, 2009.
- Mews, S., *Religion in Politics: A World Guide*, Essex: Longman, 1989.
- Milas, H., , *Türk ve Yunan Romanlarında 'Öteki' ve 'Kimlik'*, İstanbul: İletişim, 2005.

- Moens, A., *The Foreign Policy of George W. Bush: Values, Strategy and Loyalty*, Aldershot, Burlington: Ashgate, 2004.
- Mole, R. (ed.), *Discursive Constructions of Identity in European Politics*, New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Morgentau, H. J., *Politics Among Nations: The Struggle for Power and Peace*, New York: Alfred P. Knopf, 4. baskı, 1967.
- Moss, K. B., *Undeclared War and the Future of U.S. Foreign Policy*, Baltimore: John Hopkins University Press, 2008, s.150.
- Nau, H.R., *At Home Abroad: Identity and Power in American Foreign Policy*, Ithaca, London: Cornell University Press, 2002.
- Ninkovich, F., *The United States and Imperialism*, Oxford: Blackwell, 2001.
- Norton, A., *Leo Strauss and the Politics of American Empire*, Yale University Press, 2004.
- Nye, Jr., J. S., *Bound To Lead: The Changing Nature of American Power*, Basic Books, 1991.
- , *Amerikan Gücünün Paradoksu*, çev. Gürol Koca, İstanbul: Literatür yay., 2003.
- , *Soft Power: The Means to Success in World Politics*, Cambridge, Ma: Sage Publications, 2004.
- Oktav, Ö., Z., *Limits of Relations with the West: Turkey, Syria and Iran*, İstanbul: Beta, 2008.
- Onuf, N. G., *Worlds of Our Making: Rules and Rule in Social Theory and International Relations*, Columbia: University of South Carolina Press, 1989.
- Oran, B.,(der.), *Türk Dış Politikası: Kurtuluş Savaş'ından Bugüne, Olgular, Belgeler, Yorumlar, Cilt II: 1980-2001*, İstanbul: İletişim, 2001.
- Orford, A., *Reading Humanitarian Intervention: Human Rights and the Use of Force in International Law*, Cambridge: Cambridge University Press, 2003.
- Osgood, R. E., *Ideals and Self-Interest in America's Foreign Relations*, Chicago, London: University of Chicago Press, 1964.
- Özcan, G., *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, İstanbul: TESEV, 2005.

- Özcan, M., *Sorunlu Miras: Irak*, İstanbul: Küre Yayınları, 2003.
- Özcan, G., *Türkiye-İsrail İlişkilerinde Dönüşüm: Güvenliğin Ötesi*, İstanbul: TESEV, 2005.
- Özkırımlı, U., *Milliyetçilik Kuramları: Eleştirel bir Bakış*, İstanbul: Sarmal Yayınevi, 1999.
- Paine, T., *Rights of Man*, London: J. M. Dent & Sons, 1944.
- , *Common Sense*, (1776), Forgotten Books, 2008.
- Patai, R., *The Arab Mind*, New York: Charles Scribner's Sons, 1983.
- Paterson, T.G. and Clifford, G., Hagan, Kenneth J. (eds.), *American Foreign Policy: A History since 1900*, Lexington: D. C. Heath and Company, 1988.
- Pauly, Jr., R. J. and Lansford, T., *Strategic Preemption: US Foreign Policy and the Second Iraq War*, Aldershot, Burlington: Ashgate, 2005.
- Pazarıcı, H., *Uluslararası Hukuk Dersleri II*, Ankara: Turhan Kitabevi, 1996.
- Pillar, P. R., *Terrorism and U.S. Foreign Policy*, Washinton: Brookings Institution Press, 2001.
- Pole, JR, *The Pursuit of Equality in American History*, Berkeley: University of California Press, 1978.
- Podhoretz, N., *The Present Danger*, New York: Simon & Schuster, 1980.
- , *World War IV: The Long Struggle Against Islamofascism*, New York: Doubleday, 2007.
- Rappaport, A., *A History of American Diplomacy*, New York, Londra: Macmillan Publishing, 1975.
- Raşid, A., *Taliban: İslamiyet, Petrol ve Orta Asya'da Yeni Büyük Oyun*, Çev. Osman Akınhay, İstanbul: Everest ve Mozaik yay., 2001.
- Ringmar, E., *Identity, Interest and Action: A cultural Explanation of Sweden's Intervention in the Thirty Years War*, Cambridge: Ca, 1996.
- Rossi, M., *What Every American Should Know About the Middle East*, Plume, 2008.
- Rubin, B. M., and Rubin, J. C., *Hating America: A History*, Oxford: Oxford University Press, 2004.

- Said, A., Lerche Jr, C. O. and Lerche III, C. O., *Concepts of International Politics in Global Perspective*, New Jersey: Englewood Cliffs, 1995.
- Sander, O., *Siyasi Tarih: İlk Çağlardan -1918'e*, Ankara: İmge Yayınevi, 1994.
- Sazak, D., *11 Eylül Gölgesinde Saddam: Kuveyt İşgalinden Usame Bin Ladin Saldırısına Körfez Savaşı Dosyası*, İstanbul: Doğan Kitap, 2002.
- Schmitt, C., *The Concept of the Political*, (Expanded Edition), Chicago: University of Chicago Press, 2007.
- Shook, J. R., *Amerikan Pragmatizminin Öncüleri: Charles S. Peirce, William James, John Dewey*, Çev. Celal Türer, İstanbul: Üniversite Kitabevi, 2003.
- Smith, A.D., *National Identity*, Reno, Las Vegas: University of Nevada Press, 1991.
- Smith, B., *Why We Behave Like Americans*, Philadelphia ve New York: J. B. Lippincott Company, 1957.
- Smith, T., *America's Mission: The United States and the Worldwide Struggle for Democracy in the Twentieth Century*, Princeton: Princeton University Press, 1995, s.xiii.
- St. Augustin, *Concerning the City of God against the Pagans*, IV. Kitap, Bölüm 15, Penguin Classics, 2003.
- Steele, B. J., *Ontological Security in International Relations: Self-Identity and the IR State*, London: Routledge, 2007.
- Steinfels, P., *The Neoconservatives: The Men Who are Changing America's Politics*, New York: Simon and Schuster, 1979.
- Strauss, L., *Persecution and the Art of Writing*, Chicago: University of Chicago Press, 1988.
- , *Natural Right and History*, Chicago: The University of Chicago Press, 1999.
- Taşdemir, F., *Uluslararası Terörizme Karşı Devletlerin Kuvvete Başvurma Yetkisi*, Ankara: USAK, 2006
- Thompson, K., *Political Realism and the Crisis of World Politics*, Washington: University Press of America, 1982.
- Tracy, D., *On Naming the Present: Reflections on God, Hermeneutics, and Church*, New York: Orbis Books, 1994.

- Turk, R.W., *The Ambiguous Relationship: Theodore Roosevelt and Alfred Thayer Mahan*, New York: Greenwood Press, 1987.
- Volkan, V., *The Need to Have Enemies and Allies: From Clinical Practice to International Relationships*, Northvale, NJ: Aranson, 1988.
- Volkan, V., ve Itzkowitz, N., *Türkler ve Yunanlılar: Çatışan Komşular*, çev. Banu Büyükkal, İstanbul: Bağlam Yayınları, 2002.
- Wallerstein, I., *21. YY'da Siyaset*, İstanbul: Aram Yayıncılık, 2005.
- Walt, S., *The Origins of Alliances*, Ithaca: Cornell University Press, 1990.
- Waltz, K., *Theory of International Politics*, Boston: McGraw-Hill, 1979.
- Wasserman, G., *The Basics of Amerikan Politics*, Boston: Little, Brown & Company, 1982.
- Weber, M., *Protestan Ahlakı ve Kapitalizmin Ruhu*, İstanbul: Hil yay., 1997.
- Wendt, A., *Social Theory of International Politics*, Cambridge: Cambridge University Press, 1999.
- Wight, C., *Agents, Structures and International Relations: Politics as Ontology*, Cambridge: Cambridge University Press, 2006.
- Wittgenstein, L., *Tractatus Logico-Philosophicus*, İngilizceye çeviren Kessinger Publishing, 2004.
- Wood, F. G., *The Arrogance of Faith: Christianity and Race in America from the Colonial Era to the Twentieth Century*, Boston: Knopf, 1990.
- Wood, M., *Büyük İskender'in Ayak İzlerinde Yunanistan'dan Asya'ya Yolculuk*, çev. Sevinç Altınçekiç, İstanbul: Us Kitapları, 2006.
- Woodward, B., *Saldırı Planı*, Çev. Melih Pekdemir ve Şefika Kamcez, Ankara: Arkadaş Yayınları, 2004.
- Yıldırım A., ve Şimşek, H., *Sosyal Bilimlerde Nitel Araştırma Yöntemleri*, Ankara: Seçkin Yayınları, 2003.
- Yıldız, A., *Ne Mutlu Türküm Diyebilene: Türk Ulusal Kimliğinin Etno-Seküler Sınırları (1919-1938)*, İstanbul: İletişim, 2001.
- Zakaria, F., *The Future of Freedom: Illiberal Democracy at Home and Abroad*, New York: W.W. Norton & Company, 2003.

Zehfuss, M., *Constructivism in International Relations: The Politics of Reality*, Cambridge: Cambridge University Press, 2002.

MAKALE VE TEBLİĞLER

Adler, E., “Seizing the Middle Ground: Constructivism in World Politics”, *European Journal of International Relations*, Vol.3, No:3, 1997, ss.319-364.

Ajami, F., “Iraq and the Arabs’ Future”, *Foreign Affairs*, Jan./Feb. 2003, ss.2-28.

Akdemir, E., “11Eylül 2001, 11 Mart 2004 ve 7 Temmuz 2005 Terörist Saldırılarının Ardından İslam’ın Avrupa’da Algılanışı”, *Ankara Avrupa Çalışmaları Dergisi*, Cilt: 8, Sayı:1, Yıl: 2009, ss.1-27.

Akgün,M., “Türkiye ve Büyük Ortadoğu”, *Hürriyet*, 22 Mart 2004.

Amuzegar, J., “Nuclear Iran: Perils and Prospects”, *Middle East Policy*, Vol.XIII, No.2, Summer 2006, ss.90-112.

Aras, B., “Amerika-OrtaAsya İlişkileri ve İran’ın Konumu”, *Avrasya Dosyası-İran Özel Sayısı*, Cil 5, Sayı 3, Sonbahar 1999, ss.-225-243.

Arıboğan, D. Ü., “Güvenliksiz Barıştan, Barışsız Güvenliğe”, Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2004, ss.38-64.

Ateş, D., “Ulus Devletin Siyasal Meşruiyeti: Küreselleşmenin Yansımaları”, *Ekonomik ve Sosyal Araştırmalar Dergisi*, Güz 2007, Cilt:, Yıl:3, Sayı:2, ss.32-55.

-----, “Uluslararası İlişkilerde Konstrüktivizm: Ortayol Yaklaşımının Epistemolojik Çerçevesi” , *Sosyal Bilimler Dergisi*, Cilt: X, Sayı:1,Haziran 2008, ss.213-235.

Aykan, M. B., “A Retrospective Analysis of Turkey-United States Relations in the Wake of the US War in Iraq in March 2003”, Nurşin Ateşoğlu Güney (ed.), *Contentious Issues of Security and the Future of Turkey*, Aldershot: Ashgate, 2007, ss.51-71.

-----, “Turkey's Involvement in Afghanistan (2001-2008): A Test Case for Turkey’s Partnership with the U.S. in ‘Global War on Terrorism’”, *Turkish Yearbook of Asia Pacific Studies*, No: 3, 2008.

Ayman, S.G., “Nuclear Energy Renaissance in the World and Its Implications in the Middle East”, *The Turkish Yearbook of International Relations*, Vol.XXXIX, No.39, 2009, ss.51-71.

- Bahgat, G. "Terrorism in the Middle East", *The Journal of Social, Political and Economic Studies*, Summer 2007, Vol.32, No:2, ss.163-179.
- Baldwin, D., "The Concept of Security", *Review of International Studies*, 23 (1), 1997, ss.5-26.
- Batson, C.D., Ahmad N., and Stocks, E.L., "Benefits and Liabilities of Empathy-Induced Atruism", Arthur G. Miller (ed.), *The Social Psychology of Good and Evil*, New York: Guilford Press, 2005, ss.359-385.
- Baylis, J., "International and Global Security in the Post-Cold War Era", J. Baylis and S. Smith (eds.), *The Globalization of World Politics*, Oxford New York: Oxford University Press, 2005, ss.297-325.
- Bellah, R. N., "Civil Religion in America", *Daedalus*, Vol.96, 1967, ss.1-21.
- Bengio, O., and Özcan, G., "Old Grievances, New Fears: Arab Perceptions of Turkey and its Aligment with Israel", *Middle Eastern Studies*, Vol.37, No:2, April 2001, ss.50-92.
- Boot, M., "Think Again: Neocons", *Foreign Policy*, 83 (1), Jan./Feb. 2004, ss.20-28.
- Bork, R. H., "Civil Liberties after 9/11", *Commentary*, July/August 2003, ss.29-36.
- Bozdağlıoğlu, Y., "Modernity, Identity and Turkey's Foreign Policy", *Insight Turkey*, Vol.10, No:1, 2008, ss.55-75.
- Bradford, W., "Of Plymouth Plantation (1630-1650)", Clarence L. Ver Steeg and Richard Hofstadter (eds.), *Great Issues in American History: From Settlement to Revolution, 1584-1776*, New York: Vintage Books, 1969.
- Brands, H. W., "Presidential Doctrines: An Introduction", *Presidential Studies Quarterly*, Vol.36, No. 1, March 1, 2006, ss.1-4.
- Brubaker, R. and Cooper, F., "Beyond 'Identity' ", *Theory and Society*, Vol. 29, No. 1, February, 2000, ss.1-47.
- Cesar, J. W., "The Politics of Evil", *Weekly Standard*, 1 Nisan 2002.
- Chafetz, G., Spirtas, M. and Frankel, B., "Introduction: Tracing the Influence of Identity on Foreign Policy", G. Chafetz, M. Spirtas and B. Frankel (eds.), *The Origins of National Interests*, London, Portland: Frank Cass, 1999, ss.7-22.
- Chace, J., "Imperial America and the Common Interest", *World Policy Journal*, Vol.XIX, No.1, Spring 2002, ss.1-9.
- Checkel, J. T., "International Norms and Domestic Politics: Bridging the

Rationalist-Constructivist Divide”, *European Journal of International Relations*, Vol. 3 (4), 1997, ss.473-495.

Childress, J. F., "Just-War Theories: The Bases, Interrelations, Priorities, and Functions of Their Criteria", *Theological Studies*, 39, 1978, ss.427-445.

Cox, R., “Social Forces, States and World Orders: Beyond International Relations Theory”, *Millenium Journal of International Studies*, 10 (2), 1981, ss.127-155.

Cox, M., “The Empire’s Back in Town: or America’s Imperial Temptation Again”, *Millenium*, Vol:32, 2003, ss.1-27.

Critopf, G. E., “The Contending Americas”, John A. Hague (ed.), *American Character and Culture*, Florida: Everett Edwards Press, 1964, ss.15-33.

Çalış, Ş. ve Özlük, E., “Uluslararası İlişkiler Tarihinin Yapısökümü: İdealizm-Realizm Tartışması”, *Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Dergisi*, Yıl 2007, Sayı: 18, ss.225-243.

Dorrien, G., “Inventing an American Conservatism: The Neo-Conservative Episode”, Amy E. Ansell (ed.), *Unraveling the Right: The New Conservatism in American Thought and Politics*, Boulder, CO: Westview Press, 1998, ss.56-79.

Dougherty J., and Pfaltzgraff Jr., R.L., “Environmental Theories”, *Contending Theories of International Relations: A Comprehensive Survey*, New York: Longman, 1996, ss.144-177.

Doyle, M. W., “Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs”, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 3. Summer 1983, ss. 205-235.

-----, “Kant, Liberal Legacies, and Foreign Affairs, Part 2”, *Philosophy and Public Affairs*, Vol. 12, No. 4, Autumn 1983, ss. 323–353.

Dumbrell, J., “The Iraq and Vietnam Wars: Some Parallels and Connections”, John Dumbrell and David Ryan (eds.), *Vietnam in Iraq: Tactics, Lessons, Legacies and Ghosts*, London, New York: Routledge, 2006, ss.209-221.

Durham C., “ABD’de Din Devlet İlişkileri”, *Dünyada Din Devlet İlişkileri*, Çev. Ömer Baldık, Kürşat Demirci ve İsmail Taşpınar, İstanbul: Gazeteciler ve Yazarlar Vakfı Yayınları 12: 2002.

Eğribel E., “Amerikan Kimliği”, Recep Ertürk ve Hayati Tüfekçioğlu (der.) 500. *Yılında Amerika*, Ankara: Bağlam yay, 1994, ss.147-154.

Ehrman, J., “Commentary’s Children, Neoconservatism in the Twenty-First Century” Murray Friedman (ed.), *Commentary in American Life*, Philadelphia: Temple University Press, 2005, ss.174-191.

- Erbil, G., “Bush Doktrini: Emperyalist Pragmatizm + Günü Gelmiş Neocon Fikirler”, Gamze Erbil ve Ali Şimşek (der.), *Neo-Con, Yeni Muhafazakârlık: Temel Belgeler ve Eleştiriler*, İstanbul: Yeni Hayat Kütüphanesi, 2004, ss.7-33.
- Falk, R., “Amerikan Liderliğinin Açmazları”, *Küresel Güçler*, 3. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, ss.25-28.
- ., “Toward Regional War in the Middle East”, *International Journal of Contemporary Iraqi Studies*, Vol.1, No.1, 2007, ss.77-91.
- Ferguson, Y. H. and Mansbach, R. W., “Between Celebration and Despair: Constructive Suggestions for Future International Theory”, *International Studies Quarterly*, Yıl: 1991, Sayı: 35, No.4, ss.363-386.
- Fohlen, C., “The Impact of the American Revolution on France”, *The Impact of the American Revolution Abroad (Papers Presented at the Symposia on the American Revolution)*, Washington: Library of Congress, 1976.
- Fukuyama, F., “The End of History?”, *The National Interest*, Summer 1989, ss3-18.
- ., “Soft Talk, Big Stick”, Melvyn P. Leffler and Jeffrey W. Legro (eds.), *To Lead The World*, Oxford: Oxford University Press, 2008, ss.204-227.
- ., “History is Still Over”, *Newsweek, Special Edition, Issues 2010*, ss.12-15.
- ., “FDR, LBJ or Jimmy Carter?”, *The American Interest*, January/February 2010. (Online Edition)
- Furtun, F., “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Girişimi ve Türkiye”, Yonca Özer (der.), *Tek Kutuplu Dünyada Yaşamak: Gerçekler, Yanılgılar ve Beklentiler*, İstanbul: SODEV Yay.2006, ss.25-49.
- Frum, D., “America Still Needs the Neocons”, *Newsweek, Special Edition, Issues 2010*, s.20.
- John Lewis Gaddis, “Grand Strategy in the Second Term”, *Foreign Affairs*, Vol.84, No:1, Jan./Feb. 2005, ss.2-15.
- Genç, M., “Açık Güç Kullanımı Güçsüzlüktür”, *Küresel Güçler*, 3. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, ss.39-42.
- George J., and Campbell, D., “Patterns of Dissent and the Celebration of Difference: Critical Social Theory and International Relations”, *International Studies Quarterly*, 34 (3), ss.269-293.
- Giddens, A., “The Self: Ontological Security and Existential Anxiety” Anthony

- Giddens, *Modernity and Self Identity: Self and Society in the Late Modern Age*, New York: Polity Press, 1991, ss.35-70.
- Gilderhus, Mark T., "The Monroe Doctrine: Meanings and Implications," *Political Studies Quarterly*, Vol.36, March 2006.
- Gillespie, M., "Iran Not A Nuclear Threat to the US Homeland, Thielmann Declares", *Washington Report on Middle East Affairs*, Jan/Feb.2010, Vol.29, Iss. 1, s.63.
- Girdner, E. J., "The Short End of the Stick: The Middle East and Global Security", *Turkish Review of Middle East Studies*, Annual 2006, No:17, ss.99-120.
- Gleason, P., "Identifying Identity: A Semantic History", *The Journal of American History*, Vol.69, No:4, Mart 1983, ss.910-931.
- Goff, P. M., "Trading Culture: Identity and Culture Industry Trade Policy in the United States, Canada, and the European Union", Daniel Green (ed.), *Constructivism and Comparative Politics: Theoretical Issues and Case Studies*, Armonk, New York, London: M. E. Sharpe, 2002, ss.194-230.
- Green, D. M., "Constructivist Comparative Politics: Foundations and Framework", Daniel Green (ed.), *Constructivism and Comparative Politics: Theoretical Issues and Case Studies*, Armonk, New York, London: M. E. Sharpe, 2002, ss.3-60.
- Gülboy, B., "Pax Britannica'dan Pax Americana'ya?", Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2004, ss.64-115.
- Han, A., "Tarafsız Olmayan Savaş, Yeni Muhafazakâr Komplo(?) ve Bush Doktrini", Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, İstanbul: Ümit Yay., 2004, ss.115-153.
- Haass, R., "Enough is Enough", *Newsweek*, 01.02.2010, Vol 155, Issue 5, ss.40-41.
- Haass, R.N., and Indyk, M., "Beyond Iraq: A New U.S. Strategy for the Middle East", *Foreign Affairs*, Jan./Feb. 2009, ss.41-58.
- Hay, W. A., "Reading the Past into American Foreign Policy", *Orbis*, Spring 2004, ss.369-380.
- Heffner, R. D., "Introduction", *Democracy in America*, Signet Classics, 2001, ss.9-26.
- Herwig, H. H., "Geopolitik: Haushofer, Hitler and Lebensraum", Colin S. Gray and Geoffrey Sloan (eds.), *Geopolitics: Geography and Strategy*, London, Portland, Or: Frank Cass, 1999, ss.218-241.

- Herz, John H., "Idealist Internationalism and the Security Dilemma", *World Politics* 2, January 1950, ss.157-180.
- Hoffman, D. C., "Paine and Prejudice: Rhetorical Leadership Through Perceptual Leadership in Common Sense", *Rhetoric and Public Affairs*, Vol.9, No:3, 2006, ss.373-410.
- Hogg M. A., and McGarty, C., "Self-Categorization and Social Identity", D. Abrams and M. A. Hogg, *Social Identity Theory: Constructive and Critical Advances*, New York, Londra: Harvester, Wheatsheaf, 1990, ss.10-27.
- Hopf, T., "The Promise of Constructivism in International Relations Theory", *International Security*, Vol. 23, No.1, Summer 1998, ss.171-200.
- Hudson V. M. and Vore, C. S., "Dış Politika Analizinin Dünü, Bugünü ve Yarını", Erol Göka, Işık Kuşçu (der.), *Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi*, Ankara: ASAM, 2002, ss.1-53.
- Hughes, J., "Freedom vs. Security: How Far Can Obama Push Iran?", *Christian Science Monitor*, 21.01.2010.
- Hugill, P. J., "American Challenge to British Hegemony, 1861-1947", *Geographical Review*, Vol. 99, Issue 3, July 2009, ss.403-425.
- Jackson, P.T., "The West is the Best: Culture, Identity and the Reconstruction of Germany", Daniel Green (ed.), *Constructivism and Comparative Politics: Theoretical Issues and Case Studies*, Armonk, New York, London: M. E. Sharpe, 2002, ss.230-265.
- ,(ed.), "Bridging the Gap: Towards a Realist-Constructivist Dialogue", *International Studies Review*, 6 (2), 2004, ss.337-352.
- , "Hegel's House, or People are States too", *Review of International Studies*, 30 (2), 2004, ss.281-287.
- , "Is the State a Person? Why Should We Care?", *Review of International Studies*, 30 (2), 2004, ss.255-258.
- Jacobson, G. C., "The Bush Presidency and the American Electorate", *Presidential Studies Quarterly*, Vol. 33, 2003, ss.701-729.
- James, S. V., "Religion and the American Revolution: The Development of the Federal Style in the Relations Between Religion and Civil Authority", Jaroslaw Pelenski (ed.), *The American and European Revolutions, 1776-1848*, Iowa City: University of Iowa Press, 1976.

- Javed,U., “The Changing Trends of Security: Influence on South Asia”, *J.R.S.P.*, Vol.45, No:1, 2008, ss.59-73.
- Kagan, R., “A Matter of Record: Security, Not Law, Established American Legitimacy”, *Foreign Affairs*, Vol.84, No:1, Jan/Feb. 2005, ss.170-173.
- , “Idealism isn’t Dead”, *Newsweek*, Special Edition, *Issues 2010*, ss. 23-24.
- , “Obama’s Year One”, *World Affairs*, Winter 2010, Vol. 172, Iss.3, ss.12-18.
- Karagöz, M., “September 11: A New Type of Terrorism”, *Perceptions*, Vol.VII, No.3, September/November 2002, ss.140-166.
- Karan, C., “İran Obama’nın, Obama Neoconların Kıskaçında”, *Radikal*, 08.02.2010.
- Katzenstein, P.J., “Introduction: Alternative Perspectives on National Security”, P. J. Katzenstein (ed.), *The Culture of National Security: Norms and Identity in World Politics*, New York: Columbia University Press, 1996, ss.1-32.
- Keith, M., and Pile, S., “The Place of Politics” Michael Keith and Steve Pile (eds.), *Place and the Politics of Identity*, London, New York: Routledge, 1996, ss.22-40.
- Kennan, G. F., “The Sources of Soviet Conduct”, *Foreign Affairs*, 25 (3), July 1947, ss.566-588.
- , “America and the Russian Future”, *Foreign Affairs*, Vol. 29, No:3, April 1951, ss.351-370.
- Kennedy, D., M., “What Would Wilson Do?”, *Atlantic Monthly*, Jan./Feb.2010, Vol.305, Iss.1, ss.90-94.
- Keyman, E.F., “Eleştirel Düşünce: İletişim, Hegemonya, Kimlik/Fark”, Atila Eralp (der.), *Devlet Sistem ve Kimlik*, İstanbul: İletişim yay., 1996, ss.227-261.
- Khalilzad, Z., and Wolfowitz, P., “Overthrow Him,” *Weekly Standard* , December 1, 1997.
- Kipling, R., “The White Man’s Burden: The United States & The Philippine Islands, 1899.” *Rudyard Kipling’s Verse: Definitive Edition*, Garden City, New York: Doubleday, 1929.
- Klein, J., “Why Barack Obama Could be the Next President”, *Time*, 23 October 2006.
- Kohen, S., “Taliban Açılımı”, *Milliyet*, 27.01.2010.
- Kowert, P., “Ulusal Kimlik: İçsel ve Dışsal”, *Uluslararası İlişkilerin Psikolojisi*,

- Ankara: ASAM, 2002, ss.53-91.
- Kratochwill, F., “Reflections on Theory and Practice”, *EUI Working Papers*, European University Institute, SPS No:16, 2003.
- Kristol, I., “Confessions of a True, Self-Confessed – Perhaps the Only – ‘Neoconservative’”, Irving Kristol (ed.), *Reflections of a Neoconservative*, New York: Basic Books, 1983, ss.73-78.
- Kristol, W., and Kagan, R., “Toward a Neo-Reaganite Foreign Policy”, *Foreign Affairs*, Vol. 75, No. 4, Temmuz/Ağustos, 1996, ss. 18-32.
- Kubalkova, V., Onuf, N. and Kowert, P., “Constructing Constructivism”, V. Kubalkova, N. Onuf and P. Kowert (eds), *International Relations in a Constructed World*, Armonk, New York: M. E. Sharpe, 1998, ss.3-25.
- Küçük, M., “Uluslararası İlişkiler Kuramında Konstrüktivist Dönüşü Anlamak” , *Ege Akademik Bakış*, 9 (2), 2009, ss.771-795.
- Lane, C., “Obama’s Year One”, *World Affairs*, Vol. 172, Iss.3, ss.19-24.
- Lapid, Y., “The Third Debate: On the Prospects of International Theory in a Post-Positivist Era”, *International Studies Quarterly*, Vol.33, No.3, Eylül 1989, ss.235-254.
- Lipset, S.M., “Neoconservatism: Myth and Reality,” *Society*, Temmuz/Ağustos, 1988, Vol.25, No.5, s.29-37.
- Lock, E., “International Politics as Politics: Changing US Foreign Policy Discourse”, *Paper Presented at the Oceanic Conference on International Studies*, ANU, Canberra, 14-16 July, 2004.
- Long, D., “Paternalism and the Internationalization of Imperialism: J. A Hobson on the International Government of the ‘Lower Races’ ”, David Long and Brian C. Schmidt, *Imperialism and Internationalism in the Discipline of International Relations*, New York: State University of New York Press, 2005, ss.71-91.
- Margolick, D., “The Return of the Neocons”, *Newsweek*, Vol. 155, Issue 5, 01 Feb. 2010, ss.32-39.
- McAlister, M., “What Would Jesus Do? Evangelicals, the Iraq War, and the Struggle for Position”, David Ryan and Patrick Kiely (eds.), *America and Iraq: Policy Making, Intervention and Regional Politics*, London, New York: Routledge, 2009, ss.123-154.
- MacDonald, P. K., “Those Who Forget Historiography Are Doomed to Republish It: Empire, Imperialism and Contemporary Debates about American Power”,

Review of International Studies, Vol:35, 2009, ss.45-67.

- Margolick, D., "The Return of the Neocons", *Newsweek*, Vol. 155, Issue 5, 01 Feb.2010, ss.32-39.
- McCormick, J. P., "Irrational Choice and Mortal Combat as Political Destiny: The Essential Carl Schmitt", *Annual Review of Political Science*, Vol.10, June 2007, ss.315-340.
- McDougall, W., "The Colonial Origins of American Identity", *Orbis*, Winter 2004, ss.7-19.
- Mead, W. R., "God's Country?", *Foreign Affairs*, 85, (5), September/October 2006, ss.24-44.
- Mearsheimer, John J., "The False Promise of International Institutions", *International Security*, 19 (3), 1994-95, ss.5-49.
- Mercer, J., "Anarchy and Identity", *International Organization*, 49 (2), Spring 1995, ss.229-252.
- Meyer, F. S., "Conservatism", Robert A. Goldwin (ed.), *Left, Right and Center, Essays on Liberalism and Conservatism in the United States*, Chicago: Rand McNally & Company, 1971, ss.1-17.
- Mitzen, J., "Ontological Security in World Politics: State Identity and the Security Dilemma", *European Journal of International Relations*, Vol. 12, No. 3, 2006, ss.341-370.
- Mole, R., "Discursive Identities/Identity Discourses and Political Power", Mole, R. (ed.), *Discursive Constructions of Identity in European Politics*, New York: Palgrave Macmillan, 2007.
- Monten, J., "The Roots of the Bush Doctrine: Power, Nationalism, and Democracy Promotion in U.S. Strategy", *International Security*, Spring 2005, Vol.29, No:4, ss.113-155.
- Morgenthau, H. J., "The Intellectual and Political Functions of a Theory of International Relations", H. V. Harrison (ed.), *The Role of Theory in International Relations*, Princeton: D. Van Nostrand Company, 1964.
- Mortimer, E., "In Search of a Unifying Threat", *Financial Times*, 7 December 1994, s.21.
- Mueller, J., "Is There Still a Terrorist Threat?: The Myth of the Omnipresent Enemy", *Foreign Affairs*, Vol.85, No.5, September/October 2006, pp.2-8.

- Nash, G. H., "Joining the Ranks, Commentary and American Conservatism", Murray Friedman (ed.), *Commentary in American Life*, Philadelphia: Temple University Press, 2005, ss.151-174.
- Neumann, I. B., "Avrupa Kimliği, AB Genişlemesi ve Entegrasyon/Dışlama Bağlantısı", *Avrasya Dosyası, Avrupa Birliği Özel*, Vol.5, No:4, 1999, ss.6-21.
- Niva, S., "Contested Sovereignities and Postcolonial Insecurities in the Middle East", Jutta Weldes, Mark Laffey, Hugh Gusterson and Raymond Duvall (eds.), *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999, ss.147-173.
- [Oktav] Alantar, Ö.Z., "Türkiye-ABD İlişkilerinin Güvenlik Boyutunda Dönüşümü, Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), *En Uzun On Yıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*, İstanbul: Boyut Kitapları, 1998, ss.225-245.
- Ökten, K., "ABD'nin Yeni Ulusal Güvenlik Stratejisi: Kant'ın Radikal bir Yorumu mu?", Toktamış Ateş (der.), *ABD Dış Politikasında Yeni Yönelimler ve Dünya*, Ankara: Ümit Yayıncılık, 2004, ss.153-177.
- Övet, T., "Avrupa 'Öteki'si", *TASAM Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Sayı 11, 2007, ss.94-103.
- Özcan, G., "Doksanlı Yıllarda Türkiye'nin Değişen Güvenlik Ortamı", Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), *En Uzun On Yıl: Türkiye'nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*, İstanbul: Boyut Kitapları, 1998, ss.13-43.
- , "Doksanlı Yıllar Boyunca Ortadoğu'da ABD'nin Değişen Konumu", *Değişen Toplumlar, Değişmeyen Siyaset: Ortadoğu*, Fulya Atacan (der.), İstanbul: Bağlam, 2004, ss.349-377.
- Palit, P.S., "The New US Administration and its Approach to Foreign Policy", *Strategic Analysis*, Vol. 28, Issue 4, October 2004, ss.601-605.
- Parsons, W.B., "Property, Equality, and Justice in Liberal Society: The Competing Claims of John Locke and Thomas Paine", *Paper presented at the annual meeting of the Midwest Political Science Association*, Palmer House Hotel, Chicago, IL, 12 Nisan,2007.
- Pilkington, E., "Obama's Year One", *World Affairs*, Winter 2010, Vol.172, Iss.3, ss.25-31.
- Podhoretz, N., "The First Term: The Reagan Road to Detente", *Foreign Affairs*, 63 (3), 1984, ss.447-464.
- , "Strange Bedfellows: A Guide to the New Foreign-Policy Debates",

- Commentary*, December 1999, ss.19-31.
- ., "Is the Bush Doctrine Dead?", *Commentary*, September 2006, ss.17-31.
- Powers, R.G., "Norman Podhoretz and the Cold War", Murray Friedman (ed.), *Commentary in American Life*, Philadelphia: Temple University Press, 2005, ss.134-151.
- Quandt, W. B., "America and the Middle East", L. Carl Brown (ed.), *Diplomacy in the Middle East: The International Relations of Regional and Outside Powers*, London, New York: I.B. Tauris, 2004, ss.59-75.
- Reus-Smit, C., "Constructivism", S. Burchill, A. Linklater, R. Devetak... (eds.), *Theories of International Relations*, New York: Palgrave Macmillan, 2005, ss.209-230.
- Rhein, E., "Europe and the Greater Middle East", Robert D. Blackwill ve Micheal Stürmer (eds.), *Allies Divided: Transatlantic Policies for the Greater Middle East*, Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 1997, ss.41-61.
- Ricard, S., "The Roosevelt Corollary," *Presidential Studies Quarterly*, Vol.36, 2006, ss.17-26.
- Rhein, E., "Europe and the Greater Middle East", Robert D. Blackwill and Micheal Stürmer (eds.), *Allies Divided: Transatlantic Policies for the Greater Middle East*, Cambridge, Massachusetts, The MIT Press, 1997, ss.41-60.
- Rice, "Campaign 2000:Promoting the National Interest", *Foreign Affairs*, Vol.79, No.1, January/February 2000, ss.45-62.
- Rosenau, J., "Intervention as a Scientific Concept", *Journal of Conflict Resolution*, Vol. 13, No:2, 1969, ss.149-171.
- Saideman, S., "Thinking Theoretically about Identity and Foreign Policy", S. Telhami and Michael Barnett (eds.), *Identity and Foreign Policy in the Middle East*, Ithaca, London: Cornell University Press, 2002, ss.169-200.
- Sarı Ertem, H., "Partners in Conflict: The PKK Issue in Turkish American Relations", *Turkish Review of Middle East Studies*, Annual 2006, No.17, ss.57-99.
- Schiller, N.G., and Çağlar, A., "Social Citizenship, Global Christianity, and Nonethnic Immigrant Incorporation", Deborah Reed-Danahay and Caroline B. Brettell (eds.), *Citizenship, Political Engagement, and Belonging: Immigrants in Europe and the United States*, New Brunswick, New Jersey and London: Rutgers University Press, 2008, ss.203-226.
- Schmitt, M.N., "International Law and the Use of Force: The Jus ad Bellum", *The*

Quarterly Journal, Vol.II, No:3, September 2003, ss.89-97.

Sever, A., “ABD’nin İkili Çevreleme Politikası ve Türkiye”, Gencer Özcan ve Şule Kut (der.), *En Uzun On Yıl: Türkiye’nin Ulusal Güvenlik ve Dış Politika Gündeminde Doksanlı Yıllar*, İstanbul: Boyut Kitapları, 1998, ss.355-381.

Sheikhneshin, A. G., “Iran and the US: Current Situation and Future Prospects”, *Journal of International and Area Studies*, Vol.16, No: 1, 2009, ss-93-113.

Smith, T., “The American National Identity and U.S. Foreign Policy”, Knud Krakau (ed.) *The American Nation-National Identity-Nationalism*, Münster: LIT, 1997, ss.333-345.

Smith S. and Acharya, A., “The Concept of Security Before and After September 11”, *Institute of Defence and Strategic Studies Working Paper*, No:23, Singapore: May 2002.

Smith, S., “The Contested Concept of Security”, Ken Booth (ed.) *Critical Security Studies & World Politics*, New Delhi: Viva Books, 2005, ss.27-62.

Stargardt, N., “Origins of the Constructivist Theory of the Nation”, Sukumar Perival (ed.), *Notions of Nationalism*, Budapest, London, New York: Central European University Press, 1995, ss.83-106.

Stevenson, A., “Extend our Vision...to All Mankind”, John K. Jessup, Adlai Stevenson, Archibald Macleish and at al, *The National Purpose*, New York: Holt, Rinehart and Winston, 1960, ss.21-35.

Stromberg, J. R., “Imperialism, Non-Interventionism and Revolution: Opponents of Modern American Empire”, *The Independent Review*, Vol. XI, No.1, Summer 2006. (Online Edition)

Stryker, S. and Statham, A., “Symbolic Interaction and Role Theory”, G. Lindzey and E. Aronson (eds.), *Handbook of Social Psychology*, New York: 1955, ss.311-378.

Takeyh, R., “Time For Detente with Iran”, *Foreign Affairs*, March/April 2007, Vol. 86, Iss.2, ss.17-32.

Taşkın, Y., “Emperyal Bir Seçkin Kümesi Olarak ABD’nin Yeni Muhafazakârları”, Yonca Özer (der.), *Tek Kutuplu Dünyada Yaşamak: Gerçekler, Yanılgılar ve Beklentiler*, İstanbul: Sodev Yay., 2006, ss.1-25.

Taşpınar, Ö., “NATO, Afganistan ve ABD”, *Sabah*, 8 Şubat 2010.

Tınç, F., “Afganistan’da Yeni Savaş, Yeni Roller”, *Hürriyet*, 15 Şubat 2010.

- Tucker, Robert W., and Hendrickson, D., "Thomas Jefferson and American Foreign Policy", *Foreign Affairs*, No: 69, Spring 1990, s.135-156.
- Tumulty, T., "Barack Obama: The Contender", *Time*, 27 November 2007.
- Urofsky M.(ed.), "Monroe Doctrine", *Basic Readings in US Democracy*, Washington: US Information Agency, 1994, ss.302-306.
- Vick, K., and Linzer, D., "Iran Declares Nuclear Advance, Uranium Enriched to New Levels: President Says", *The Washington Post*, April 12, 2006.
- Vitalis, R., "Theory Wars of Choice: Hidden Casualties in the 'Debate' Between Hegemony and Empire", Charles Philippe David and David Grondin (eds.) *Hegemony of Empire: The Redefinition of US Power under George W. Bush*, Aldershot, Burlington: Ashgate, 2006, ss.21-33.
- Waever, O., "Societal Security: The Concept", Ole Waever, B. Buzan, M. Kelstrup and P. Lemaitre, *Identity, Migration and the New Security Agenda in Europe*, London: Pinter Publishers, 1993.
- , "Insecurity and Identity Unlimited", Copenhagen: Center for Peace and Conflict Research, *Working Papers*, 14, 1994.
- Walt, S., "Alliance Formation and the Balance of World Power", *International Security*, Vol. 9, No:4, 1985, ss.3-43.
- , "The Renaissance of Security Studies", *International Studies Quarterly*, Vol. 35, No:2, 1991.
- , "Rigor or Rigor Mortis? Rational Choice and Security Studies", Michael E. Brown, Owen R. Cote, Jr., Sean M. Lynn-Jones and Steven Miller, *Rational Choice and Security Studies: Stephen Walt and His Critics*, Cambridge, MA: The MIT Press, 2000, ss.1-45.
- Weber, M., "The Protestant Sects and the Spirit of Capitalism", H. H. Gerth and C. Wright Mills (eds.), *Max Weber: Essays in Sociology*, London: Routledge & Kegan Paul Ltd., 1961.
- Weldes, Jutta, "The Cultural Production of Crisis: U.S. Identity and Missiles in Cuba", Jutta Weldes, Mark Laffey, Hugh Gusterson and Raymond Duvall (eds.), *Cultures of Insecurity: States, Communities, and the Production of Danger*, Minneapolis: University of Minnesota Press, 1999, ss.35-63.
- Wendt, A., "The Agent-Structure Problem in International Relations Theory." *International Organization*, Vol. 41, No:3, 1987, ss.335-370.
- , "Anarchy is What States Make of It: The Social Construction of Power

- Politics”, *International Organization*, Vol: 46, No:2, Spring 1992, ss.391-425.
- ., “Collective Identity Formation and the International State”, *American Political Science Review*, Vol. 88, No.2, June 1994, ss.384-397.
- ., “The State as Person in International Relations Theory”, *Review of International Studies*, Vol. 30, No. 2, 2004, ss.289-316.
- ., “Constructing International Politics”, *International Security*, Vol.20, No.1, Summer 1995, ss.71-81.
- White, J., “The Planter’s Plea”, Clarence L. Ver Steeg and Richard Hofstadter (eds.), *Great Issues in American History: From Settlement to Revolution, 1584-1776*, New York: Vintage Books, 1969, ss.46-53.
- Wilson, James Q., “Neoconservatism: Pro and Con,” *Partisan Review*, Vol. 47, No. 4, 1980, ss.97-521.
- Wolfowitz, P., “The United States and Iraq”, John Calabrese (ed.), *The Future of Iraq*, Middle East Institute, 1997, ss.107-113.
- Yaylacı, İ., “İdeallere Gömülü, Kimliklere Dayalı Çıkarlar: Amerikan Dış Politikası ve BOP”, *Küresel Güçler*, 3. Baskı, İstanbul: Küre Yayınları, 2005, ss.53-56.
- Yıldızoğlu, E., “ABD Dış Politikasında Yeni Dönem (mi)?”, *Cumhuriyet*, 13.11.2006.
- ., “2010:’Geleceğe Dönüş’ ”, *Cumhuriyet*, 04.01.2010.
- ., “Aynı Hatta İki Tren”, *Cumhuriyet*, 10. 02. 2010.
- Zehfuss, M., “Constructivism and Identity: A Dangerous Liaison”, Stefano Guzzini and Anna Leander (eds.), *Constructivism and International Relations: Alexander Wendt and His Critics*, Londra, New York: Routledge, 2006, ss. 93-118.
- Zunes, S., “Biden, Iraq and Obama’s Betrayal”, *Foreign Policy in Focus*, August 24, 2008.

TEZLER

- Doğan, A., “Sosyal Darwinizm ve Osmanlı Aydınları Üzerindeki Etkileri (1860-1914)”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul 2003.
- Erşen, E., “Sovyet Sonrası Rus Avrasyacılığı ve Rusya-Türkiye İlişkileri Üzerindeki

Etkileri”, Marmara Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, (Yayınlanmamış Doktora Tezi), İstanbul, 2009.

Kınacıoğlu, M., “United Nations and Unilateral Military Interventions: Admissible Justifications in the United Nations’ Responses”, Bilkent Üniversitesi Uluslararası İlişkiler Bölümü (Yayınlanmamış Doktora Tezi), Ankara 2003.

McHargue, R.P., “Neoconservatism and Iraq”, Florida State Üniversitesi Tarih Bölümü, (Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi) Florida 2005.
(<http://etd.lib.fsu.edu/theses/available/etd-07092005-000303/unrestricted/Binder1.pdf>) 07.04.2009.

ÇEVİRİMİÇİ KAYNAKLAR

ABD’nin 2002 Ulusal Güvenlik Belgesi
(<http://www.ndu.edu/library/epubs/nss09-2002.pdf>) 13.5.2009.

ABD’nin 6. Başkanı John Quincy Adams’ın, Dışişleri Bakanı iken 4 Temmuz 1821’de, Amerikan Temsilciler Meclisi’nde yaptığı konuşma
(<http://www.fff.org/comment/AdamsPolicy.asp>) 17.12.2008.

“Ahmadinejad: Iran is Now a Nuclear State”, *MSNBC*, Feb. 11, 2010.
(http://www.msnbc.msn.com/id/35343465/ns/world_news-mideastn_africa)

“Americans Favour Force in Iraq, Somalia, Sudan and...”, 2002 Survey Reports, 22 January 2002, (<http://people-press.org/report/148/americans-favor-force-in-iraq-somalia-sudan-and...>) 08.11.2008.

“America's New War: Bush and Soekarnoputri Hold Press Conference on Terrorism”, *CNN*, September 19, 2001.
(<http://archives.cnn.com/TRANSCRIPTS/0109/19/se.13.html>) 02.02.2010

“Analysts Discuss Iraq Inspections”, *CNN International*, 30 Ekim 2002.
(<http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0210/30/se.03.html>) 08.11.2008.

Armitage R. and Nye Jr., J. S., “Implementing Smart Power: Setting and Agenda For National Security Reform”, *Statement Before the Senate Foreign Relations Committee*, April 24, 2008.
(<http://foreign.senate.gov/testimony/2008/NyeTestimony080424a.pdf>) 05.01.2010.

Auken, B. V., “Why won’t Condoleezza Rice Give Open, Sworn Testimony on 9/11?”, *World Socialist Web Site*, 30 March 2004.
(<http://www.wsws.org/articles/2004/mar2004/rice-m30.shtml>) 12.12.2009.

- “Bin Ladin’den Sesli Mesaj Var”, *Gazeteport*, 24.01.2010.
(http://www.gazeteport.com.tr/DUNYA/NEWS/GP_622315) 24.01.2010.
- Başeren,S., “Terörizm ve Uluslararası İlişkiler”, *Stratejik Araştırmalar Dergisi*, Yıl 1, Sayı 1, Şubat 2003. (<http://www.tsk.tr/SAREM/Dergiler/2003/SAD1.pdf>) 06.06.2009.
- “BBC: Orgeneral Başbuğ’un ABD Ziyareti”, *BYEGM, Dış Basında Türkiye*, 22 Mart 2003.
(<http://www.byegm.gov.tr/yayinlarimiz/disbasin/2004x/03/22x03x04.HTM#%205>) 29.01.2010.
- Beeman, W. O., “Neocon Guru Michael Leeden Sets Sides on Iran and ‘Total War’ ”, *Monitor*, June 12, 2003.
(<http://www.albionmonitor.com/0306a/copyright/michaelleden.html>) 12.12. 2009.
- Bernstein, A., “Editor was Godfather of Neoconservatism”, *Washington Post*, September 19, 2009.
(<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2009/09/18/AR2009091803728.html>)
- Bilgin, P., “The State of IR in Turkey”, *BISA News* (The Newsletter of the British International Studies Association), 2008.
(<http://www.bilkent.edu.tr/~pbilgin/Bilgin-BISANews-2008.pdf>) 29.11.2009.
- “Blueprint for Change: Obama and Biden’s Plan for America”,
(<http://www.barackobama.com/pdf/ObamaBlueprintForChange.pdf>) 05.05.2009.
- BM Güvenlik Konseyi Başkanının 08.10.2001 tarihli basın bildirisi.
(www.un.org/News/Press/docs/2001/afg152.doc.htm) 05.02.2009.
- BM Antlaşması 2. Madde 1. Fıkra.
(<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>) 17.03.2009.
- BM Antlaşması 2. Madde 7. Fıkra
(<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter1.shtml>) 17.03.2009
- BM Antlaşması 7. Bölüm:
(<http://www.un.org/en/documents/charter/chapter7.shtml>) 17.03.2009.
- BM’nin 12 Eylül 2001 tarihli ve 1368 Nolu kararı için bakınız:
(<http://daccess-dds-ny.un.org/doc/UNDOC/GEN/N01/533/82/PDF/N0153382.pdf?OpenElement>) 05.02.2001.

Boot,M., “Analysts Discuss Iraq Inspections”, *CNN International*, 30 Ekim 2002.
(<http://transcripts.cnn.com/TRANSCRIPTS/0210/30/se.03.html>) 08.11.2008.

-----., “What the Heck is a Neocon?”, *The Wall Street Journal*, 30 Aralık 2002.
(http://www.cfr.org/publication/5343/what_the_heck_is_a_neocon.html)
08.05.2009.

Brinkley,D., “Democratic Enlargement: The Clinton Doctrine”.
(<http://www.foreignpolicy.com/Ning/archive/archive/106/democraticenlargement.pdf>) 11.12.2008.

Buckley,W.F. Jr., “Bush the Evangelist?”, *National Review*, May 9, 2006.
(<http://article.nationalreview.com/279451/bush-the-evangelist/william-f-buckley-jr>) 02.02.2010.

“Bush Confronts New Challenge on Issue of Iran”, *New York Times*, November 19, 2004.
(<http://www.nytimes.com/2004/11/19/international/middleeast/19diplo.html>)
24.01.2010.

Bush, G. W., “Ulusa Sesleniş Konuşması”, 11 Eylül 2001.
(<http://edition.cnn.com/2001/US/09/11/bush.speech.text/>) 12.09.2009.

-----., “Amerikan Kongresi Birleşik Oturumu’nda yaptığı konuşma”, 20 Eylül 2001.
(<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gwbush911jointsessionspeech.htm>)
06.05.2009.

-----., “Terrorism, Threat Assessment, Counter Measures and Policy”,
Electronic Journal of the U.S. Department of State, Preface, Vol. 6, No.3, Kasım 2001. (<http://www.usembassy.it/pdf/ej/ijpe1101.pdf>) 12.01.2009.

-----., “Ulusa Sesleniş Konuşması, 29 Ocak 2002.
(<http://archives.cnn.com/2002/ALLPOLITICS/01/29/bush.speech.txt/>)
24.01.2010.

-----., “Ulusa Sesleniş Konuşması”, 3 Şubat 2005.
(<http://edition.cnn.com/2005/ALLPOLITICS/02/02/sotu.transcript.5/index.html>)
24.01.2010.

Carter Doktrini:
(<http://www.americanforeignrelations.com/A-D/Doctrines-The-carter-doctrine.html>) 13.07.2009.

Cavafy, C., “Waiting for the Barbarians”,
(<http://www9.georgetown.edu/faculty/jod/texts/cavafy.html>) 29.11.2009.

Clines, F. X. “Neo-Conservatives Taunt ‘Evil’ in Soviet Habitat”, *The New York Times*,

- 21 Haziran 1989. (<http://www.nytimes.com/1989/06/21/world/neo-conservatives-taunt-evil-in-soviet-habitat.html>) 11.06.2009.
- Çakır, R., “Bu Gaf Çok Konuşulacak”, *Vatan*, 03.04.2004.
(<http://haber.gazetevatan.com/haberdetay.asp?Newsid=25395&Categoryid=4&wid=73>) 28.01.2010.
- Daalder, I.H., Lindsay, J. M., Steinberg, J.B., “The Bush National Security Strategy: An Evaluation”, *Brookings Institution Policy Brief*, No: No:109, October 2002, s.6.
(http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2002/10defense_daalder/pb109.pdf) 10.12.2009.
- Deane, C., and Fears, D., “Negative Perception of Islam Increasing: Poll Numbers in U.U. Higher than 2001”, *The Washington Post*, 9 Mart 2006.
(<http://www.washingtonpost.com/wpdyn/content/article/2006/03/08/AR2006030802221.html>) 16.12.2009.
- “Declaration of Independence”, 4 Temmuz 1776, *Library of Congress Kayıtları*,
(<http://www.loc.gov/rr/program/bib/ourdocs/DeclarInd.html>) 30.11.2008.
- “Declaration of the Causes and Necessity of Taking Up Arms” (1775),
(<http://www.nationalcenter.org/1775DeclarationofArms.html>) 23.12.2008.
- Dixon, N., “Having It Their Way: How the Bush Gang Exploited 9/11”, *Counterpunch*, 8/9 May 2004. (<http://www.counterpunch.org/dixon05082004.html>)
- Dursun, D., “Türkiye’nin ‘Öteki’ne ve ‘Düşman’a İhtiyacı Yoktur”, *Yeni Şafak*, 30 Nisan 2009.
(<http://yenisafak.com.tr/Yazarlar/default.aspx?i=16539&y=DavutDursun>)
- Eisenhower Doktrini:
(<http://www.fordham.edu/halsall/mod/1957eisenhowerdoctrine.html>)
13.07.2009.
- “Europeans Say Iran Agrees to Freeze Uranium Enrichment”, November 16, 2004.
(<http://query.nytimes.com/gst/fullpage.html?res=9806E5D7153FF935A25752C1A9629C8B63>) 24.01.2010.
- Fearon, J., “What is Identity (As We Now Use the World)?”,
(<http://www.stanford.edu/~jfearon/papers/iden1v2.pdf>) 23.06.2008.
- “Gaddafi: Obama is the Beacon of Light in the Darkness of Imperialism”, *Tripoli Post*, 10.4.2009 (<http://www.tripolipost.com/articledetail.asp?c=1&i=3011>)
- Gause, F.G., “Alliances in the Middle East”, Discussion Paper, *Middle East Studies Association Convention*, Chicago, Illinois: 4-6 Aralık, 1998.
(<http://www.uvm.edu/~fgause/alliances.htm>) 23.06.2009.

- “Genişletilmiş Ortadoğu ve Kuzey Afrika Bölgesi ile Mşterek bir Gelecek ve İlerleme için Ortaklık” (Partnership for Progress and a Common Future with the Region of the Broader Middle East and North Africa), 9 June 2004.
(http://www.g8-bmena-education.de/_media/Sea_Island_Declaration.pdf)
24.01.2010.
- Gewen, B., “Why Are We in Iraq? A Realpolitik Perspective”, *World Policy Journal*, 2007. (<http://www.britannica.com/bps/additionalcontent/18/31638225/Why-Are-We-in-Iraq-A-Realpolitik-Perspective#>) 12.01.2009.
- Goldberg, J., “How Neo are the Neocons?”, *National Review Online*, 23 April 2008.
(<http://article.nationalreview.com/?q=NjJlZmZlNzBiMmViOTU1OTRmNzAyNDQ2ODNINTNkMTk=>) 08.04.2009.
- Goldberg, J., “The Neo-Conservative Invention: No New Kid on the Block”, *National Review*, 20 Mayıs 2003.
(www.nationalreview.com/goldberg/goldberg052003.asp) 22.11.2008.
- Gorka, S.L., “Invocation of Article 5: Five Years On”, *NATO Review*, Summer 2006
(<http://www.nato.int/docu/review/2006/issue2/english/art1.html>) 25.01.2010.
- Gka, E., “Kimliğimiz, İnşa Ettiğimiz İlk Yuvamız”, *Hurriyet Strateji*, 2 Aralık 2009.
(<http://www.hurriyet.com.tr/strateji/6480891.asp?gid=202>)
- Göztepe, E., “ABD’nin ‘Haklı Savaşı’ ve Uluslararası Hukuk”, *ntvmsnbc*, 21 Mart 2003. (<http://arsiv.ntvmsnbc.com/news/207177.asp?0m=-1MW>) 04.04.2009
- Griffin, D., R., “Neocon Imperialism, 9/11, and the Attacks on Afghanistan and Iraq”, *9/11 Truth*, February 27, 2007.
(<http://www.911truth.org/article.php?story=20070227235042773>) 02.02.2010
- Hallinan, C., “Iran: Thinking the Unthinkable”, *Foreign Policy in Focus*, January 15, 2007 (http://www.fpif.org/articles/iran_thinking_the_unthinkable)12.12.2009.
- Hans-Joachim Neubauer, “Noam Chomsky ile rportaj”, *Rheinischer Merker*, No.3, 15 January 2009. (http://www.gazeteport.com.tr/NEWS/PRINT/GP_371124,
20.01.2009)
- Havers, G., and Wexler, M., “Is U.S. Neoconservatism Dead?”, *The Quarterly Journal of Ideology*, Cilt 24, No:3-4, 2001.
(<http://www.lsus.edu/la/journals/ideology/contents/neoconservatism.htm>)
22.11.2008
- Hersh, S.M., “Selective Intelligence: Donald Rumsfeld has his own special sources. Are they reliable?”, *New Yorker*, 12 Mayıs 2003,
(http://www.newyorker.com/archive/2003/05/12/030512fa_fact) 07.05.2009.

- Indyk, M., "A Sense of Urgency Needed for Middle East Breakthrough", *The Los Angeles Times*, December 4, 2009.
(http://www.brookings.edu/opinions/2009/1204_indyk_middle_east.aspx)15.01.2009.
- "Iran: Nuclear Intentions and Capabilities", *National Intelligence Estimate (NIE) Report*, November 2007, ss.6-7.
(http://www.dni.gov/press_releases/20071203_release.pdf) 24.01.2010.
- "Iran's President-His Own Words", *BBC News*, January 16, 2006.
(http://news.bbc.co.uk/2/hi/middle_east/4616336.stm) 05.02.2010.
- "Islamofascism or Neocon Fascism?", (<http://www.minaret.org/Neocon-fascism.pdf>) 6.7.2009.
- Jay, J., "Concerning Dangers from Foreign Force and Influence", *Federalist Papers*, No:2 (1787) (<http://www.foundingfathers.info/federalistpapers/fedindex.htm>), 30.11.2008.
- Jefferson, T., *Notes On the State of Virginia*, No:214.
(<http://etext.virginia.edu/etcbin/toccer...>) 30.11.2008.
- ., *Notes on the State of Virginia* (1781-1782), No:266.
(<http://etext.virginia.edu/etcbin/toccer...>) 30.11.2008.
- Jones, S., "Lessons of the Spanish-American War, the First US 'Humanitarian' Intervention", *World Socialist Web Site*, 17 Mayıs 1999.
(<http://www.wsws.org/articles/1999/may1999/span-m17.shtml>) 17.12.2008.
- Kaufmann, E., "Ethnic or Civic Nation?: Theorizing the American Case",
(<http://www.bbk.ac.uk/polsoc/staff/academic/eric-kaufmann/theo-american-case>), 20.11.2008.
- Kelanic, R. A., "Carl Schmitt, The Friend-Enemy Distinction and International Relations Theory", Paper Prepared for the International Studies Association Annual Convention, 28 March 2008.
(http://www.allacademic.com//meta/p_mla_apa_research_citation/2/5/4/5/7/pages254576/p254576-1.php) 12.01.2009.
- Kennedy, J. F., 20 Ocak 1961'de görev tesliminde yapılan konuşma
(<http://www.ourdocuments.gov>) 17.12.2008.
- Kıslalı, M. A., "Önleyici Darbe, *Radikal*, 14 Haziran 2002.
(<http://www.radikal.com.tr/haber.php?haberno=40484>) 6.6.2009.
- Kristol, I., "The Neoconservative Persuasion," *The Weekly Standard*, 47, 25 Ağustos

2003.(<http://www.weeklystandard.com/Content/Public/Articles/000/000/003/000tzmlw.asp>) 20.05.2009.

Lampman, J., “New Scrutiny of Role of Religion in Bush’s Policies”, *Christian Science Monitor*, March 17, 2003. (<http://www.csmonitor.com/2003/0317/p01s01-uspo.html>) 02.02.2010.

“Lieberman:’The United States Must Pre-emptively Act in Yemen’ ”, 27.12.2009. (http://www.huffingtonpost.com/2009/12/27/lieberman-the-united-stat_n_404241.html)

Lincoln, A., “The Gettysburg Address”, 19 Kasım 1863. (<http://www.americanrhetoric.com/speeches/gettysburgaddress.htm>) 30.11.2009.

Livaneli, Z., “Türkiye İlimli İslam Cumhuriyeti Olur Mu?”, *Vatan*, 03.04.2004. (<http://haber.gazetevatan.com/haberdetay.asp?Newsid=25392&Categoryid=4&wid=5>) 28.01.2010.

Lobe, J., “The Strong Must Rule the Weak: A Philosopher for an Empire”, *Foreign Policy in Focus*, 12 Mayıs 2003. (http://www.fpif.org/commentary/2003/0305strauss_body.html) 07.05.2009.

-----, “U.S. Election: New Bush Foreign Policy Posture is Unlikely”, *IPS News*, 4 November 2004, (<http://ipsnews.net/news.asp?idnews=26152>) 01.02.2010.

Madison, J., *Federalist Papers*, No. 10 (1797) (<http://www.constitution.org/fed/federa10.htm>) 30.11.2008.

-----, “Objections to the Proposed Constitution From Extent of Territory Answered”, *Federalist Papers*, No: 14 (1787), (<http://www.foundingfathers.info/federalistpapers/fedindex.htm>), 03.11.2008.

Marshall Planı (<http://www.ourdocuments.gov>) 17.12.2008.

Milletler Cemiyeti Antlaşması 15. Madde 8. Fıkra için bakınız: (http://avalon.law.yale.edu/20th_century/leagcov.asp#art15) 15.05.2009

Muravchik, J., “The Future is Neocon”, *The National Interest*, 1 Eylül 2008. (<http://www.aei.org/article/28559>) 03.12.2008.

“NATO and the Fight Against Terrorism”, Last Updated on 8 December 2009. (http://www.nato.int/cps/en/natolive/topics_48801.htm) 26.01.2010.

“Netanyahu-Obama Meeting: Don’t Expect Confrontation”, Interview with Martin Indyk, *Council on Foreign Relations*, 15 May 2009. (C:\Users\HELIN\Desktop\US and Israel- Indyk Interview.mht) 12.01.2010.

- NSC-68, 1950, US Department of State, US Diplomatic History Site.
(<http://www.state.gov/r/pa/ho/time/cwr/82209.htm>) 02.12.2009.
- Obama, B. H., Göreve Geliş Konuşması, “President Barack Obama’s Inaugural Address”, Jan. 21, 2009. (<http://www.whitehouse.gov/blog/inaugural-address/>) 05.09.2009.
- ., TBMM konuşması, “Remarks by President Obama to the Turkish Parliament”, 6 Nisan 2009 (http://www.whitehouse.gov/the_press_office/Remarks-By-President-Obama-To-The-Turkish-Parliament/) 05.09.2009.
- ., Kahire Konuşması, “The President’s Speech in Cairo: A New Beginning”, Jun. 4, 2009. (<http://www.whitehouse.gov/blog/NewBeginning/>) 05.09.2009.
- ., “Remarks by the President at the Acceptance of the Nobel Peace Prize”, December 10, 2009. (<http://www.whitehouse.gov/the-press-office/remarks-president-acceptance-nobel-peace-prize>) 05.02.2010.
- “Obama Afganistan’a Savaşacak Türk Askeri Talep Ediyor”, *Radikal*, 03.12.2009.
(<http://www.radikal.com.tr/Radikal.aspx?aType=RadikalHaberDetay&Date=3.12.2009&ArticleID=967274>) 12.01.2010.
- “Obama’dan Savunma için Rekor Bütçe Talebi”, *CNN Türk*, 02.02.2010.
(<http://www.cnnturk.com/2010/ekonomi/dunya/02/02/obamadan.savunma.icin.rekor.butce.talebi/561941.0/index.html>) 03.02.2010.
- O’Hanlon, M.E., Rice, S.E., Steinberg, J.B., “The New National Security Strategy and Preemption”, *Brookings Institution Policy Brief*, No:113, Washinton, December 2002, s.4. (http://www.brookings.edu/~media/Files/rc/papers/2002/12terrorism_ohanolon/pb113.pdf) 10.12.2009.
- Owen, D.A., “Geostrategy and U.S. Hegemony: An Analysis of the Grand Chessboard and Beyond”, s.99. (http://www.utcc.ac.th/public_content/files/001/P185_1.pdf) 05.03.2008.
- Owens, M.T., “Realism, Iraq, and the Bush Doctrine”, *National Review Online*, 20 Aralık 2006.
(<http://article.nationalreview.com/?q=NmViMjlyYjY2NDE1YmEzNWY5MGlyODUyYmY2ODhiNGI=>) 25.04.2009.
- ., “The Bush Doctrine: The Foreign Policy of Republican Empire”, *Orbis*, Vol.53, No.1, Ocak 2009, s.25.
(<http://www.fpri.org/orbis/5301/owens.bushdoctrine.pdf>) 17.05.2009.
- Özkan, A., “Uluslararası Hukukta Birleşmiş Milletler ve Afganistan Operasyonu”, *Avrasya Dosyası, BM Özel*, İlkbahar 2002, Cilt:8, Sayı:1, ss.238-257.
(<http://www.asam.org.tr/temp/temp972.pdf>) 07.07.2009.

- Öztürk, O.M., “Terör ve Terörizm”, *Alternatif Forum*, 10 Kasım 2002.
(http://www.alternatiforum.com/forum_posts.asp?TID=625) 05.06.2009.
- Patten, L.C., *The Anna Lindh Lecture*, 17 Ekim 2006.
(<http://www.rwi.lu.se/publicseminars/annalindh/CP06.pdf>) 03.06.2008.
- Perle, R., “Thank God for The Death of the UN”, *The Guardian*, 21 Mart 2003.
(<http://www.guardian.co.uk/Iraq/Story/0,2763,918812,00.html>) 08.03.2009.
- Pipes, D., “A Democratic Islam?”, *Jerusalem Post*, 17 Nisan 2008.
(<http://www.danielpipes.org/5517/a-democratic-islam>) 07.05.2009.
- ., “How to Save the Obama Presidency: Bomb Iran”, *National Review Online*, 2
Feb. 2010. (<http://www.danielpipes.org/7921/bomb-iran-save-obama-presidency>) 08.02.2010.
- PNAC “Letter to President Clinton on Iraq”, January 26, 1998.
(<http://www.newamericancentury.org/iraqclintonletter.htm>) 25.01.2010.
- PNAC İlkeler Bildirgesi (Statement of Principles)
(<http://www.newamericancentury.org/statementofprinciples.htm>) 25.12.2009.
- PNAC 1992 Savunma Politikası Rehberi
(<http://pnac.info/index.php/2003/1992-defense-planning-guidance-draft-excerpts/>) 17.08.2009.
- PNAC “Rebuilding American Defences” September 2000.
(<http://www.newamericancentury.org/RebuildingAmericasDefenses.pdf>)
26.05.2009.
- Powell, C., “The US-Middle East Partnership Initiative: Building Hope for the Years Ahead”, (<http://www.heritage.org/Research/MiddleEast/hl772.cfm>) 26.01.2010.
- Postel, D., “Noble Lies and Perpetual War: Leo Strauss, the Neo-cons and Iraq”,
(<http://www.opendemocracy.net/content/articles/PDF/1542.pdf>) 23.03.2009.
- Reagan Doktrini: (<http://www.state.gov/r/pa/ho/time/rd/17741.htm>) 13.07.2009.
- Rebuilding America’s Defences”, PNAC Report, September 2000.
(<http://www.scribd.com/doc/9651/Rebuilding-Americas-Defenses-PNAC>)
20.05.2009.
- “Remarks of Senator Barack Obama: AIPAC Policy Conference”, 4 June 2008.
(http://www.barackobama.com/2008/06/04/remarks_of_senator_barack_obam_74.php) 05.01.2010

- “Remarks by National Security Advisor Condoleezza Rice on Terrorism and Foreign Policy”, April 29, 2002.
(www.politics.ubc.ca/.../main/.../Rice_speech_on_US_foreign_policy.doc)
02.02.2010.
- Rice, C., “Transforming the Middle East”, *The Washington Post*, 7 August 2003.
(http://www.iraqwatch.org/government/US/WH/us-wh-rice-wp_oped-080703.htm), 06.03.2009.
- Roosevelt, F.D., “Dört Özgürlük” Konuşması, 6 Ocak 1941.
(<http://www.ourdocuments.gov/doc.php?flash=true&doc=70&page=transcript>)
- “Rumsfeld: France, Germany are ‘Problems’ in Iraqi Conflict”, 23 January 2003.
(<http://edition.cnn.com/2003/WORLD/meast/01/22/sprj.irq.wrap/>) 22.01.2010.
- Rüthers, B., “20. Yüzyılın Siyasi Düşünürü: Carl Schmitt”, Çev. Hüseyin Özcan ve Muaz Şeker, *KHUKA*, Eylül 2006, ss.135-145.
(http://www.akader.info/KHUKA/2006_eylul/9.pdf) 29.11.2009.
- Said, E., “Imperial Perspectives”, *Al-Ahram*, 24-30 July 2003.
(<http://weekly.ahram.org.eg/2003/648/op2.htm>) 27.01.2010.
- Salama S. S., “Oil and War”, *Al-Ahram Weekly*, 15-21 August 2002.
(<http://weekly.ahram.org.eg/2002/599/op4.htm>) 29.01.2010.
- Schlesinger, A., “The Immorality of Preemptive War”, NPQ, Fall 2002.
(http://www.digitalnpq.org/archive/2002_fall/schlesinger.html) 12.01.2010.
- “Security Council Condemns in ‘Strongest Terms’, Terrorist Attacks On United States”, Press Release SC/7143, September 12, 2001.
(<http://www.un.org/News/Press/docs/2001/SC7143.doc.htm>) 05.02.2010.
- Sharp, J., “The Middle East Partnership Initiative: An Overview”, *CRS Report for Congress*, 8 Feb. 2005. (<http://fpc.state.gov/documents/organization/44010.pdf>)
26.01.2010.
- Stratton, J., and Ang, I., “Multicultural Imagined Communities: Cultural Difference and National Identity in Australia And the USA”, *The Australian Journal of Media and Culture*, Vol:8, No: 2, 1994.
(<http://www.mcc.murdoch.edu.au/ReadingRoom/8.2/Stratton.html>) 15.08.2008.
- Tassel, J., “Militant about Islamism: Daniel Pipes Wages ‘Hand to Hand’ Combat with a Totalitarian Ideology”, *Harvard Magazine*, Ocak/Şubat 2005.
(<http://www.danielpipes.org/2300/militant-about-islamism>)
- Tisdall, S., “Obama’s High-Tech Weapons Plan for Gulf Sees US Reverting to Type”, *Guardian*, 31.01.2010.

- (<http://www.guardian.co.uk/commentisfree/2010/jan/31/us-advanced-weapons-gulf-plan>) 03.01.2010.
- Truman Doktrini (<http://www.ourdocuments.gov>) 17.12.2008.
- Turner, J.F., “The Significance of the Frontier in American History” (<http://xroads.virginia.edu/~Hyper/TURNER/>) 07.03.2008.
- US Patterns of Global Terrorism Report 2001, May 2002. (<http://www.state.gov/s/ct/rls/crt/2001/>) 18.12.2009.
- Walt, S.M., “The Shattered Kristol Ball”, *The National Interest Online*, 9.3.2008. (<http://www.nationalinterest.org/Article.aspx?id=19672>) 11.07.2008.
- “War with Iraq is not in America’s National Interest”, *New York Times*, September 26, 2002. (<http://mearsheimer.uchicago.edu/pdfs/P0012.pdf>) 02.02.2010.
- Washington, G., “Veda Konuşması”, (<http://www.access.gpo.gov/congress/senate/farewell/sd106-21.pdf>) 14.12.2008.
- West, T.G., “Leo Strauss and American Foreign Policy”, *Claremont Review of Books*, 25 Nisan 2005. (http://www.claremont.org/publications/crb/id.1075/article_detail.asp) 20.04.2009.
- Wilson, W., “The Ideals of America”, *Atlantic Monthly*, Aralık 1902. (<http://www.theatlantic.com/issues/02dec/wilson.htm>) 22.05.2008.
- Winthrop, J., A Model of Christian Charity (1630), (<http://history.hanover.edu/texts/winthmod.html>), 23.06.2008.
- Wolfers, A., “National Security as an Ambiguous Symbol”, *Political Science Quarterly*, Vol. 67, No.4, 1952. (http://instituty.fsv.cuni.cz/~plech/Wolfers_BS.pdf) 23.09.2008.
- Yavuz, E., “ ‘Uygar!’ Olmanın Dayanılmaz Ağırlığı”, *Radikal* 2, 30 Eylül 2001. (http://www.radikal.com.tr/ek_haber.php?ek=r2&haberno=486)
- 2002 Ulusal Güvenlik Belgesi (<http://georgewbush-whitehouse.archives.gov/nsc/nss/2002/>) veya (<http://www.ndu.edu/library/epubs/nss09-2002.pdf>) 13.5.2009.
- “2009 Arab Public Opinion Poll”, April-May 2009. (http://www.brookings.edu/~media/Files/events/2009/0519_arab_opinion/2009_arab_public_opinion_poll.pdf) 05.09.2009.